KAZINCZY FERENC MŰVEI

KAZINCZY FERENC MŰVEI

MÁSODIK OSZTÁLY
FORDÍTÁSOK

KRITIKAI KIADÁS

Sorozatszerkesztő
BORBÉLY SZILÁRD
DEBRECZENI ATTILA

Kazinczy Ferenc

Külföldi Játszószín

Sajtó alá rendezte
CZIBULA KATALIN
DEMETER JÚLIA

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2009

Megjelent az MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája és
az OTKA 67 828, az OTKA 49 437, illetve az OTKA PUB-F 79 853 számú
pályázati programok támogatásával

Lektor
VÖRÖS IMRE

Az 1–2., 5. számú szövegek sajtó alá rendezése,
az 1–2., 5–7. számú jegyzetek
CZIBULA KATALIN,
a 3–4., 6–8. számú szövegek sajtó alá rendezése,
a 3–4., 8. számú jegyzetek
DEMETER JÚLIA
munkája.

© Czibula Katalin, 2009
© Demeter Júlia, 2009
© Debreceni Egyetemi Kiadó,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is, 2009

ISBN 978 963 473 311 9

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Dr. Virágos Márta főigazgató
Felelős szerkesztő: Bálint Ágnes
Tördelés, tipográfia: Juhászné Marosi Edit
A nyomdai munkálatok a Kapitális Nyomdában készültek
Felelős vezető: Kapusi József
Készült Debrecenben, 2009-ben

Tartalom

SZÖVEGEK

1. A' Títus' Kegyelmessége 9 *349*
2. Themistoclesz 41 *356*
3. A' kéntelen házasság 71 *361*
4. A' botcsinálta Doktor 93 *370*
5. Emília Galotti 121 *377*
6. Missz Szára Sampson 171 *384*
7. Minna von Barnhelm 229 *390*
8. Makbeth 291 *395*

JEGYZETEK

Bevezetés 337
Jegyzetek az egyes művekhez 349

Rövidítésjegyzék 405
Névmutató 409

SZÖVEGEK

1.

A' Títus' Kegyelmessége.

Dráma,
Három Felvonásbann.

Metasztáziónak olasz Irásiból.
a' IVd. Kötetben.

SZEMÉLYEK.

Títus Vespázianus, Római Császár.
Vitellia, Vitellius Római Császárnak leánya.
Szextus, Római Patrícius, Títusnak Udvarnokja, Vitelliának Szeretője.
Annius, Római Szenátor, Szextusnak barátja, Szervíliának Szeretője.
Szervilia, Szextusnak testvére.
Publius, Prefektusa a' Pretóriumnak.

Néma Személyek:
Római Tanács és nép.
Követjei a' meggyözött tartományoknak.
Katonaság.
Poroszlók.

ELSŐ FELVONÁS.

I. KIJÖVETEL.
(a' Vitellia' Palotája a' Tiberis mellett)
Vitellia, Szextus.

VITELLIA. 'S mi lessz ebből? Azt hiszed é, hogy üress fogadásokkal hagyom magamat megnyugtatni? Hogy Lentulus részedre tért-által, hogy társai csak intésedet várják, hogy a' lángra lobbant Kapitólium lessz jel a' felkelésre, hogy Pártosidnak vállaikról piross fonadékok fognak csüggeni, ezt mind tudom. Ezerszer hallottam már tőled. De hol, hol egyszer az ígért bosszú? Talám ugyan azt várod még, hogy az elrészegűlt Títus szemem' láttára nyújtsa jobbját és az atyám' királyi székét Berenicsének? Szóllj! mi késleltet még? mit vársz?

SZEXTUS. Oh Istenek!

VITELLIA. Szót vártam, nem néma sóhajtást. – *(elkeseredett hanggal)* Nem értelek. Valamikor tőlem elmégy, bosszút lihegve, vért szomjúzva mégy-el tőlem; valamikor visszajössz, gyáván, semmit nem merve térsz-vissza. Mi szűli ezt a' habzását szívednek? ezt az egymást nyomban követő örök felhevűlést és csüggedelmet?

SZEXTUS. Ah, Vitellia! hadd fessem elődbe szívem' állapotját. Ha téged látlak, nem tudok egyebet akarni mint a' mit te akarsz; fellobbanok haragodra, szomjúzom a' véres bosszút, Títust ezer halálra kiáltom érdemesnek: de viszont ha őtet látom, egyszerre – megbocsáss! – ártatlan barátom!

VITELLIA. *(gőggel)* No' s?

SZEXTUS. Halljad elébb, melly viaskodások köztt roskadozik szívem, 's úgy piríts! –Te tőlem bosszút, Títus hűséget vár; Te jobbod ' ígéretével tüzelsz, Títus jótéteivel tartóztat; éretted a' szerelem, őértte a' kötelesség szóll. Valamikor hozzád jövök, mindenkor új szépséget lelek benned: valamikor hozzá megyek, új szép tetteit kell csudálnom nagy lelkének mindenkor. Örömest fogadnám hagyásaidat: de hogy őellene keljek, arra nincs erőm. Nem élhetek, ha tőled esem-el; ha pedig úgy nyeremmeg bírtokodat, örök gyűlőlségben kell élnem magammal. Imé, ez szívemnek küszködése – most piríts!

VITELLIA. Gyáva lélek! nem érdemled, hogy haragom által tiszteltessél !

SZEXTUS. Sőt szállj magadba, oh szállj magadba, Kedves! Ah, ne fosszuk-meg Títusbann a' világot legfőbb diszétől, Rómát atyjától, magunkat leghűbb barátunktól! Lelj bár a' Régiség' Nagyjai között hozzája hasonlót; képzelj nálánál szeretetre méltóbb kegyesbb Fejedelmet, ha képzelhetsz. Ha jutalmaznia kell, szegénynek tartja kincstárjait: ha büntetnie kell, minden vétségbenn a mentséget keresi. Majd a' fiatalság' elhevűlésének tulajdonítja azt, majd az öreg kor' gyarlóságának. Ha gazdag vétett, a' fő születést kíméllí-meg: ha szegény, alacsonysága indítja szánakozásra. Szerencsétlennek nevezi a' napot, 's azt mondja hogy használatlan, folyt-el neki, mellyen nem tett valakit boldoggá.

VITELLIA. De Úr!

SZEXTUS. Úr, az igaz! de csak annyi szolgaságot kíván tőlünk, a' mennyi arra szükség, hogy a' zabolátlanság fojtathassék-el. Úr ugyan, de széles bírodalmának, – kivévén a' koronát 's bíborpallástot – egész terhe az övé, egész haszna a' miénk!

VITELLIA. *(boszszúsan)* Értelek! Azért jövél, hogy szivemet Ellenségem' magasztalásai által ingereld. Elfelejtetted é tehát, hogy ez a' te imádott Fejedelmed olly koronát hord, mellyet az atyja az én atyámtól rabla-el? hogy engem megcsalt, s' édes csapodárkodásai által csaknem arra vive, – ah, elfelejthetném é azt neki? – hogy szeressem! Osztánn nem hozta é vissza kőfalaink közzé Berénicsét? – 'S ha még is a' Róma' leányai közzűl választott volna valakit megszégyenítésemre. De eggy Idegent, o Szextus! eggy Számkivetettet!

SZEXTUS. Avvagy nem magától jött e vissza a' Tiberishez Berénicse?

VITELLIA. Beszélld gyermekeknek e' mesét! – Tudom én, mint szerették egymást; láttam mint hullottak mind kettőjüknek könyvei midőn Berenicze elhagyta volt Rómát; láttam, mint részegűlt-el szerelmétől Títus, miólta ismét itt vagyon. Ah, a' hitetlen, még most is szereti!

SZEXTUS. *(csüggedve)* Vitellia, – belőled – nem harag szólll!

VITELLIA. *(meglepettve)* Szerelmet gyanítassz? – *(a csüggedés kaczagásával)* 's Títus eránt szerelmet?

SZEXTUS. Látom én szíved' hánykódásait! haszontalan minden tettetésed!

VITELLIA. *(elszégyenűlve áll; – fellobbanva)* Fel vagy óldva ígéreteid alól! Nem mersz boszszúmra kelni. Haragom lél bátrabb teljesítőt. Isten hozzád! – *(el)*

SZEXTUS. Vitellia! – állj-meg, kérlek! – hová sietsz? hallgass-ki! Im' esküszöm, mindent megteszek! mindent! mindent, csak parancsolj! Örömmel teljesítem akaratodat, akármelly iszonyú legyen. Életemnek minden sorsa tőled függ.

VITELLIA. Értsed hát: Minekelőtte a' nap tengerbe száll, a' Títus undok vére…

II. KIJÖVETEL.
Annius. Vitellia. Szextus.

ANNIUS. *(sietve)* Barátom, régen kereslek; a' Császár hívat.

VITELLIA. Oh, siessetek e' kevés pillantatokat magatokévá tenni. Becsesek azok! Berenicsétől vannak el szakasztva.

ANNIUS. Igasságtalanúl vádlod nagy Fejedelmünket, Vitellia! Ő mind a' világnak Ura, mind Magának. Berenicse elhagyta Rómát; 's Títus tudta hogy megyen – 's akarta azt.

SZEXTUS. Mit beszéllsz?

VITELLIA. Az lehetetlen!

ANNIUS. Nem ok nélkűl csudálkoztok. Én magam is alig hihetem, pedig jelen valék elválásokonn.

VITELLIA. *(magában)* Ah, édes remény!

SZEXTUS. Dicső Fejedelem!

VITELLIA. Be óhajtottam volna hallani szidalmait!

ANNIUS. Sőt alig voltak valaha szíveik így öszv'olvadva. Ment, de érzette, hogy imádtatva megyen; de látta, hogy ez az elválás nem okozott kevesebb gyötrelmet Kedvesének, mint magának.

VITELLIA. Melly igen kész a' szerencsétlen hinni, a' mit óhajt!

ANNIUS. Kiki látta, hogy Títusnak minden erejét öszve kellett szedni, hogy magát meggyőzhesse. Nem volt elnyomva, de csendes sem volt, 's képe mind diadalmat mutatott, mind viaskodást.

VITELLIA. *(magában)* Hát ha Títus nem olly háládatlan erántam, mint gondolám. – *(Szextushoz)* Barátom, halasszd-el egy kevéssé a' mire kértelek! a' dolog még meg nem ért.

SZEXTUS. Ah, Álnok! 's azt hiszed hogy nem látom…

VITELLIA. 'S mit látsz? Mit látsz?

SZEXTUS. *(elkeseredve)* Semmit! – – – Nagy Istenek, ki' az a' ki illy kínt szenvedett, 's le nem roskadt terhe alatt?

III. KIJÖVETEL.
Annius. Szextus.

ANNIUS. Barátom! imhol a' pillantat, mellyben boldoggá tehetsz. Régen megígérted szerelmemnek Szervíliát. Csak Fejedelmünk' engedelme vagyon hátra. Most nyerheted-meg azt!

SZEXTUS. Szívednek minden óhajtása törvényem nekem, kedves Annius! Nyugtalanúl várom én is az órát, melly lelkeinket, a' régi barátság' szent láncán felűl a' vérségnek újabb kötelével fonja szorossann eggyüvé.

ANNIUS. Tudod, hogy birtoka nélkűl boldog nem lehetek.

SZEXTUS. 'S nem vagy é eránta bizonyos? A' húgom híven szeret, felőlem nincs kérdés, Fejedelmünk, tudod, kegyelmes.

ANNIUS. Ah, bízom, és még is reszketek! A' ki úgy szeret mint én, örök játéka a' csüggedező reménynek.

IV. KIJÖVETEL.

SZEXTUS. Segéljetek, nagy Istenek! – Oda vagyok! Nem bírok többé magammal! – A' Vitellia' homlokánn olly csillag űl, melly maga intézi sorsomat. A' Kegyetlen tudja azt, vesztemre él-visszá vele, 's még sem merem vádolni. – – – Ellentállhatatlan hatalma a' Szépségnek! oh ti, kik ezt ajándékban kaptátok az egektől! oh, ne kövessétek az én Gyötrőm' példáját. Uralkodjatok híveiteknek szívekenn: de uralkodástok legyen szelíd 's, kedvelt uralkodás! Az ellen kegyetlenkedni, a' ki elvetette a' fegyvert, 's önnként teszi-fel a' bilincset – az ellen, a' ki a' hatalmas Győző előtt irgalomért esedezik, vad öröm, kegyetlen gyönyörködés!

V. KIJÖVETEL.

(Belső pitvara a' Jupiter Státor Templomának, hol a' Római Tanács öszvegyülekezni szokott. Hátrább a' Fórum Románum, felékesíttve árkusokkal, obeliszkekkel, trofeumokkal. Messzebbre a' Palatínusi hegy, és eggy része a Szent-útnak. Szembenn a' Kapitólium, 's az oda vezető felmenetel)

Títus. Annius. Publius. a' Szenátorok. a' Tartományok' Követjei. Nép. továbbatt Szextus.

PUBLIUS. Győzhetetlen Fejedelem, tégedet ma Haza' Atyjának nevez a' Tanács; 's végzésében még soha nem volt igasságosabb.

ANNIUS. Nem csak Atyja, de Védistene is vagy nékie. 'S minthogy tetteid azt mutatják, hogy több vagy mint ember, szokj nagyobb tisztelet' elfogadásához. Pompás Templomot emelünk Nevednek, 's ott akarjuk hogy a' Títus' Istenségét isteni áldozatokkal tisztelje a' Tiberis.

TÍTUS. Rómaiak! A' Títus' óhajtásainak eggyetlen tárgya a' ti szeretetetek. De vigyázzatok, hogy ez a' szeretet annyira ne múlja túl a' határt, hogy miatta mind Títusnak kellessék pirúlni, mind magatoknak. Szebb nevezetet annál, a' mellyet nekem nyújtatok, nem ismerek; rajta leszek hogy megérdemeljem, de elnyerni nem vágyok. Az az esztelenség hogy magamat Istennek véljem, nem fog soha hozzám férni. – Ajánlt kincseteket köszönve fogadom-el; de felcserélem a' célt, mellyre nyújtottátok. Értsétek szándékomat: Gyomrából szokatlan dühösséggel okádta-ki tüzét legközelébb a' Vezúvius. Köveivel 's hamujával a' lábainál fekvő Városok el vannak boríttva. Éh lakosaik csoportosan hagyták-el pusztúlt honjaikat. Barátim, forditsuk ezeknek felsegéllésekre e' kincset. Ez legyen az a' dicső Templom, mellyet nevemnek szándékoztok emelni.

MINDENEK. *(elragadtatva a' legforróbb öröm által)* Éljen Títus! éljen, éljen Títus!

ANNIUS. Oh nagyszívű Fejedelem!

MINDENEK. *(mint elébb)* Éljen, éljen Títus!

PUBLIUS. Oh mennyivel kissebb náladnál minden magasztalás.

MINDENEK. Éljen Títus! éljen Rómának imádott Fejedelme!

TÍTUS. *(könnyekre fakadva)* Barátim! Testvéreim! kell é annak Templom, a' ki magát így látja szerettetni! – – *(Csendesség. Títus ellágyúlva fordúl-el. Vissza hozzájok.)* Szextus közelít. Annius maradj velem; ti mások, kérlek, távozzatok!

ANNIUS. *(sugva Szextusnak)* Barátom, most szóllj erántam!

SZEXTUS. Uram, hogy' lehetett szép Királynédat…?

TÍTUS. Oh, Szextus, melly iszonyú elválás! Nem hittem, hogy kiállhassam. De, hálá az Isteneknek! győztem magamonn. Most már illő, hogy győzedelmemet tökélletessé tegyem. Megtévén a' legnagyobbat, azt is meg fogom tehetni a' mi még hátra vagyon.

SZEXTUS. 'S mi' volna még hátra?

TÍTUS. Rómának minden rettegését, hogy őtet valaha thrónusomon látja-meg, egészenn eltörleni.

SZEXTUS. Elmenetele ezt a' rettegést egészenn eltörlötte.

TÍTUS. Nem ment é el ezelőtt is? és még is visszajött! Méltán retteghet Róma, hogy másodszor is visszajő falai közzé; 's valamíg mást nem ültetek magam mellé

thrónusomonn, azok, a' kik szívem érzékeny voltát ismerik, azt gondolhatják, hogy jobbomat Berenicsének tartom-fel. Róma irtózik a' Királynéi nevezettől, 's thrónusomon leányai közzűl óhajt eggyet szemlélni. Teljesíteni fogom e' kívánságát. A' te véreddel eggyesűljön a' Cézari vér, Barátom! Még ma teszem a' húgodat mátkámmá.

SZEXTUS. *(elhűlve)* Szervíliát?

TÍTUS. Igen is, őtet!

ANNIUS. Oh én szerencsétlen!

SZEXTUS. *(magábann)* Istenek! Oda az én szegény Anniusom!

TÍTUS. Hogyan, Kedves? 's nem felelsz? semmit nem mondassz végezésemre?

SZEXTUS. *(remegve)* Mit lehetne illy reménytelen kegyességre mondanom, Uram? Jóságod nagy volta annyira megszégyenít, hogy azért…nem merem…

ANNIUS. *(titkonn)* Ah! Szextus az én szerelmem miatt retteg.

TÍTUS. Mérsékeld örömödet, Barátom, 's szóllj bátrann. Homlokodonn örömet, de egyszersmind valamelly aggódást is látok. Nyissd-fel szívedet nekem, 's kérdezzd önnmagadat, ha Títus akarhat é valamit, a' mi szerencsédnek útjábann áll.

SZEXTUS. *(elfordúlva)* Éledni kezdek! Így az én Anniusom nem veszti-el Kedvesét!

ANNIUS. *(magábann)* Ah, emelkedj-fel, nyomorúlt szív!

SZEXTUS. *(térdre hullván)* Nagy Fejedelem…! –

ANNIUS. *(elijedvén, hogy Szextus felfedendi a' titkot)* Uram! hadd szólljak én helyette! Én ismerem az ő szívét, bölcsőnk ólta tart öszvecsatolva a' legforróbb szeretet. – – Szemérmes becsűlője magának, attól tart, hogy húgát nem fogja hozzád illővé tehetni kegyességed. De ne hallgassd kétségeit. Nem lelhetsz te sehol érdemesbb társat, sem szívedre, sem thrónusodra. Minden pillantásai azt mutatják, hogy a' Természet főbb székre szűlte őtet, mint egyéb gyermekeit. Rég ólta sejdítgetem ezt; 's ímé itt a szerencsés teljesedés!

SZEXTUS. Annius szóll így? – – Ébren vagyok é, vagy álmodom?

TÍTUS. Vidd te ezt a' kedves hírt Szervíliának, jószívű Annius. – *(Szextushoz)* Te pedig szeretett Barátom, Sógorom! kövess engem, 's tedd-le igasságtalan kétségeidet. Én téged közel foglak állítani thrónusomhoz, 's olly magossra emellek-fel, hogy az a' nagy hízak, mellyet az Istenek Títus és Szextus közzé vetettek, alíg fog szembe ötleni.

SZEXTUS. *(ellepve a' Títus 'kegyessége által)* Mérsékeld jótételeidet, nagy kegyelmű Fejedelem! ha bennünket háládatlanokká tenni nem akarsz.

TÍTUS. 'S mit hagytok úgy nekem, ha azt sem engeditek, hogy jótéteket oszthassak? Ez egybenn áll a' királyi székeknek egész becse; minden egyéb elsőségek hiú csillogás, háládatlan fáradság. – Mi' volna továbbatt enyém, ha azon szerencsés óráktól fosztanátok- meg, midőn az elnyomottakon könnyíthetek, barátimat segéllhetem, 's az érdemnek és virtusnak méltó jutalmat nyújthatok? – *(el)*

VI. KIJÖVETEL.
Annius. csak hamar utánna Szervília.

ANNIUS. Keményedj-meg, szegény szív! Ezt az áldozatot tőled a' nemesebb szerelem kívánta! Ha, hogy enyém maradhasson, elvontam volna a' thrónustól, magamat szerettem volna nem őtet. Szerencsétlen Annius, felejtsd-el szívednek előbbi érzéseit! Fejedelmed' mátkája az, a' ki Kedvesed vala. Szerelmedet tiszteletté kell változtatnod. – Imhol jő. – Ah, látták é szebbnek valaha szemeim?

SZERVÍLIA. Kedvesem…!

ANNIUS. Ne nevezz így, Szervília! Ez a' nevezet vétekké válik ajakidonn.

SZERVÍLIA. *(elijedve)* Nem értelek!

ANNIUS. *(akadozva)* Tégedet… – ah! mint mondjam-ki? – a' Császár – Hitvesének választ. – – meghasad szívem! – 's nekem parancsolá…. – hol leljek szót? – hogy akaratját béjelentsem. – – – *(térdre esik)* Augusta! – *(elakad szava; hirtelen felkél, 's megyen)* Isten hozzád!

SZERVÍLIA. *(karon ragadja)* Végy erőt magadonn, Kedves , 's felelj; mi' ez? hogyan juthatott e' gondolatra Títus? Ő küld é igazánn, vagy inkább csak valamelly vakon tébolygó hír csala-meg?

ANNIUS. Maga parancsolta hogy végezését neked béjelentsem. Érzi ő, hogy magához nem lelhet méltóbbat.– – Ah, eressz! –– mindent elmondottam! – *(el)*

SZERVÍLIA. *(búsann)* Illy zavartan hagynál el, Kedves? — Múlass, 's beszélld-elő….

ANNIUS. Öszverogyok, ha el nem hagylak, imádott Szervília! – *(által akarja ölelni, de visszadöbben)* Ah, bocsássd-meg a' szerencsétlennek e' mérészséget. – *(megyen)*

VII. KIJÖVETEL.
Szervília.

SZERVÍLIA. Én a' Cézár' mátkája? Én cserélném é fel szívemnek kedves láncait? én felejthetném el Anniusom' hűségét? Nem; annyit nálam nem tehet a' thrónus csillogása. Hágjon rá, a' kit az elszédíthet; én minden boldogságomat a' hív Annius' karja köztt keresem. – *(el)*

VIII. KIJÖVETEL.
(Császári Palota a' Palatínus-hegyenn)
Títus. Publius, írásokkal.

TÍTUS. Mit hozsz e' papirosonn?

PUBLIUS. Azon foglyok neveit, kik a' megholt Fejedelmek' emlékezetét szidalommal mérészlették illetni.

TÍTUS. Vért szomjúzó bosszú, melly a' Megholtaknak nem használ, az álnokságnak pedig ezer útat nyit, ártatlanokat buktatni. Véget szakasztok neki örökre; és hogy ezutánn az álnokság büntetlenűl ne hányja a' kelepcéket, akarom, hogy a' Bevádlottakra szabott büntetést a' Bevádló szenvedje.

PUBLIUS. De a' törvény'…

TÍTUS. Ha a' törvény' sanyarúságát mindenkor, kellene követnünk, kevés idő múlva puszta lenne a' föld. Kicsoda az, a' kiben nagyobb vagy kissebb vétséget nem találhatunk? Vizsgáljuk-meg bár önnmagunkat. Higyjed nekem, kedves Publiusom! ritkán tiszta egészenn a' bűntől, mellyet büntet, kárhoztató Bírája!

PUBLIUS. Úgy a' fenyíték…

TÍTUS. A' fenyíték sikeresebb, ha vele rítkánn élünk; ha sűrűk, hozzája szoknak a' gonoszok, 's megszünnek tőle rettegni. Ezen felűl még észre veszik, melly sokan vannak; pedig alíg van valami veszedelmesebb, mint azt éreztetni velek, hogy a' jók' száma kevés.

PUBLIUS. Uram, de ezek köztt ollyak is vannak, kik a'te nevedet szidalmazták.

TÍTUS. Osztánn? – – Ha vásottságból szidalmazták nevemet, nem gondolok vele; ha esztelenségből, szánom miatta; ha méltán támadtak-meg, köszönöm intéseket; ha rosszaságból, megbocsátok nekik.

PUBLIUS. Legalább azt engedd-meg, hogy őket…

(Szervília belép. 's e' miatt a beszéd félbe szakad)

IX. KIJÖVETEL.
Szervília. az Eléббiek.

SZERVÍLIA. Títusnak lábaihoz… *(térdre esik előtte)*

TÍTUS. Szervília! Augusta! *(felemeli)*

SZERVÍLIA. Ah Uram! ne add még nekem e' felséges nevezetet! Hallgass-ki elébb! Eggy titkot kell előtted felfedeznem.

TÍTUS. *(Publiushoz)* Hagyj magunkbann. De ne távozz messze. – – *(Publius ki)*

SZERVÍLIA. Hogy engemet te méltóztatsz jobbodra, nagy Fejedelem! az eggy olly váratlan reménytelen szerencse, melly réműléssel tőlti-el hűledező szívemet. E' kegyelemnek egész becsét nem tudom a' maga nagyságában megfogni. Háládatos akarnék lenni érette, 's érzem mennyire kell az lennem; engedd tehát, hogy úgy legyek az, a' hogy' nem vártad. Nem ismérsz, 's Hitvesednek választottál. Ímé, látom, megcsallak ha fel nem fedem titkomat, 's azért jövök, hogy szívemet lábaid előtt nyissam-fel.

TÍTUS. *(ütközve)* Hallak; szóllj!

SZERVÍLIA. Nincs senki a' föld' színénn, a' ki isteni szívedet nálamnál inkább csudálja. Mellyem szüntelenűl táplálja tiszteleted' lángjait – – de szívem… Ah, bocsássmeg!

TÍTUS. Szóllj bátrann, szép Szervília.

SZERVÍLIA. A' szív, Uram, többé nem enyém! Rég ólta Annius bírja azt. Még nem tudtam mit teszen szeretni, midőn már szerettem; 's őtet szerettem; mind ekkoráig egyedűl. A' Természet 's eggyüvé szokás köté-öszve szíveinket. Érzem, nincs erőm elfelejthetni. Még a' thrónusonn is őfelé fogna vonszódni lelkem. – Hogy magamat Fejedelmem' kegyességgel teljes választásának ellene szegezni háládatlan vétek, azt

jól tudom: de legalább azt vala kötelesség megtennem, hogy ismerje a' szívet, mellyet kíván. Ha osztánn is akar mátkájának, imhol van kezem.

TÍTUS. Hálá tinéktek, nagy Istenek! Végre láthatám egyszer alak nélkűl az igazságot; végre találtam eggyet, a' ki elég nagyszívűséggel bírt, nem gondolni azzal, hogy igaz volta előttem nem lessz kedves. Oh Szervília, melly édes gyönyörűséget kóstoltatál te meg velem! mint ragadád csudálásodra szívemet! Annius a' te nagyságodat elibe tette tulajdon szerencséjének; te pedig lemondassz a' thrónusról, hogy nékie híve maradhass. 'S én oltanám é el az illy szép lángokat? Ah, illy nemtelen érzést nem szülhet a' Títus' szíve! – – Leányom, a' ki' bennem férj helyett atyát lelél, űzz-el minden rettegést szívedből! Annius a' mátkád; én magam adlak benneteket eggyüvé! Az Ég esküszik-öszve velem boldogítástokra, 's a' Haza nem fog szerencsésebb párt szemlélni Polgárai köztt, mint ti lesztek.

SZERVÍLIA. O Títus! o kifogyhatatlan kegyelmű Fejedelem! o igaz gyönyörűsége a' Halandóknak! Hol leljen eltőlt szívem szót…?

TÍTUS. Ha háládatos akarsz lenni, szép Szervília, lehelld más szívekbe a' tiéd' egyenességét, 's hirdessd-el, hogy én inkább szeretem a' tetsző hamisnál a' nem-tetsző igazat. – *(kiindúl)* Oh, ha a' Fejedelmek' székei körűl minden szívhez úgy nem férhetne a' tettetés, melly édes volna koronát hordani! Nem volna úgy olly nehéz az Uralkodóknak az álnokság' tőrei közzűl kiismerni a' megtévedt jámborságot! – *(el.)*

X. KIJÖVETEL.
Szervília. Vitellia.

SZERVÍLIA. Ki' volt valaha boldogabb nálamnál? Íme…

VITELLIA. *(magábann)* És így csakugyan igaz? Mátkájának őtet választotta! – *(hangosann)* Szabad é megbuknom azon Szépség előtt, melly szép jobbját édes jutalmúl nyújtja Títusunknak?

SZERVÍLIA. *(félre fordúlva)* Melly fúlánkos szók! Azzal állom bosszúmat érettek, hogy csalódásában hagyom. – *(Vitelliához)* Isten hozzád! – *(el.)*

XI. KIJÖVETEL.
Vitellia. azután Szextus.

VITELLIA. Én tűrjek-el illy megvetést? Micsoda gőggel tekintett-le már is reám! – – Érzéketlen Títus! kevésnek tartottad é tehát, csupán Berenicsét tenni előmbe? Mintha ugyan én volnék az utólsó minden élők között. Akárki' is méltóbb é kezedre, mint Vitellia? De reszkess, Háládatlan! reszkess a' megbántott leány előtt! Vérednek folyni kell!

SZEXTUS *(belép; még messzéről)* Vitelliám!

VITELLIA. – – Te itt? – – *(epével)* Értelek. Tudnillik a'Kapitólium meg van gyújtva; Lentulus körűlvevé a' Palotát; Títus által van verve. – *(Szextus elszégyenűlve áll)*

SZEXTUS. Még nem fogtunk hozzá.

VITELLIA. Úgy é? – Mi' tesz tehát olly merésszé hogy előmbe jöjj, 's magadénak szóllíts?

SZEXTUS. *(bátorodva)* O szép Vitellia, mely igen óhajtanálak arra bírni, hogy végezéseidtől elállj. – *(elretten a Vitellia' büntető tekintetitől.)* Nem te magad parancsolád hogy halasszam továbbra?

VITELLIA. Haszontalan' fedezgeted gyávaságodat: Avvagy nem hallottad é miként bántott-meg ismét? Újabb tüzelésre volt é szükséged? Ah, háládatlan! azt véltem hogy szeretsz!

SZEXTUS. Csak eggy okomat hallgassd-ki!

VITELLIA. Eggy helyett ezret mondok, a' mi gyors teljesítést parancsol. – Dicsőségre törekedel? Imhol az út hozzá! szabadítsd-meg Hazádat! törd-öszve láncait! tiszteld-meg nevedet, 's adj a' mi Századunknak is eggy Brútust. – Fényre vágysz? Kimutatom mint érheted-el. A' thrónus vár! Rokonaim, barátim, erszényem segíteni fognak; 's jusson eszedbe hogy eggy Császár gyermeke vagyok. – Jobbom' birtoka tehet szerencsévé? Imhol az; nyújtom! menj, fuss, állj bosszút érttem,'s tiéd lessz. Jöjj-vissza undok vérével bémocskolva, 's te lészel gyönyörűsége 's minden kincse életemnek. És, ha még mind ez sem elég, jer, hallj tovább, 's késs osztánn ha késhetsz: tudjad, hogy mind ezideig Títust szerettem; hogy tégedet jobbom' elnyerésétől ő tolt félre; hogy, ha életben marad, elaludt szerelmem ismét fel fog ébredhetni. És, ha így a' dicsőség, a' szerencse' kecsegtetései, a' szerelem, a' megbántott büszkeség sem tőlti-el lánggal mellyedet, ha még most sem repűlsz bosszúmra, kikiáltom a' világnak, hogy a' leggyávább teremtés te vagy.

SZEXTUS. *(magábann.)* Hány oldalról támad-meg egyszerre az Álnok! – *(fenn szóval)* Már lángolva ég szívemben dühöd. Kevés szempillantás alatt tűzben látod a' Kapitóliumot, 's ez a' kard a' Títus mellyét..... *(elrettenve)* – Ah, nagy Istenek! micsoda jég fagylalja-öszve ereimet.

VITELLIA. Mit végzel tehát?

SZEXTUS. Ah, Vitellia!

VITELLIA. Nem megmondám hogy semmit nem mersz? Látom, oh látom, Háládatlan! hogy nem szeretsz! – Oh én balgatag! Már hittem neked, már tetszettem magamnak, már minteggy kezdélek szeretni! – Menj szemeim elől, 's felejts-el örökre. – *(el)*

SZEXTUS. Megyek, 's meg nem nyugszom, míg véres fegyveremet párázva nem vethetem lábaidhoz. –– *(el.)*

XII. KIJÖVETEL.
Vitellia. továbbatt Publius.

VITELLIA. *(fel 's alá jár ; örűlve nevet; végre megszóllal.)* Meg fogja – oh, meg fogja látni, hogy ez a' megvetett szegény leány, a' kit kevélyen tola-el magától, nem éppenn olly tehetetlen a' mint gondolta.–Ha tehetetlen volt szerelemre gyúlasztani, Háládatlan! nem tehetetlen elvonni barátidat. Nem sokára eszedbe jut…

PUBLIUS. Te itt, Vitellia? – Siess hamar; Títus házadnál keres.

VITELLIA. Títus keres? 's mit akar énnálam?

PUBLIUS. 'S még nem tudnád? – Mátkájának választott.

VITELLIA. Kímélj-meg az illy évődéssel.

PUBLIUS. Ki is merné azt? Szándékát ment neked bemutatni, 's megeggyezésedet várja.

VITELLIA. *(elmerűl)* – – Hát Szervília?

PUBLIUS. Szervíliáról – az okát nem tudom – lemondott.

VITELLIA. *(keseredve)* Most tehát rajtam a' sor?

PUBLIUS. A' mint mondom, neked nyújtja jobbját. – De jer, menjünk; várni fog.

VITELLIA. Engedd, hat térjek magamhoz. – *(magában)* O Istenek! – – *(lekiált Szextus utánn)* Szextus! Szextus! – én boldogtalan! – – Szextus! – Oda vagyok! – *(Publiushoz)* Barátom, menj kérlek. – Szaladj, érd utól – mondjad hogy mindjárt… – Ah, még is itt vagy! – *(elfordúlva)* O szerencsétlen elhevűlés! mért hagytam magamat elvakítatni? – *(Publiushoz)* Oh menj, menj!

PUBLIUS. Hová?

VITELLIA. Szextus utánn.

PUBLIUS. 'S mit mondjak neki?

VITELLIA. Hogy várom, siessen; hogy szakassza félbe munkáját.

PUBLIUS. Tüstént itt leszek vele.– – Oh, mint zavarta-öszve szegényt a' reménytelen öröm! – *(el)*

XIII. KIJÖVETEL.
Vitellia.

VITELLIA. Melly irtóztató hánykodások! – Imádott Títus, meg vallom, igasságtalan, háládatlan valék erántad. – Jaj nekem, ha Szextus hozzá fogott a' munkához! Esetemnél úgy nem lehet retteneteseb̃bet gondolni. – – Szív, ne ijesszd magad' illy rémítő képekkel. – Hát ha Títus még megbánja.… De hogy' bánná meg? hogy' bánhatná-meg? Mennyi rettentő gondolatok gyötrik lelkemet! Víg vagyok és szomorkodom, örvendek és rettegek, fázom és olvadok – ah! – *(el.)*

MÁSODIK FELVONÁS

I. Kijövetel.
(Folyosók.)

Szextus. *(vállán piross fonadékú pallást függ)* Istenek! melly iszonyú hánykódás ez! melly képzelhetetlen hűledezés! Minden szellő, minden árnyék elrémít! Ah, nem hittem, hogy illy nehéz, gonosznak lenni! – – De miként hagyjam abba? 'S abba' hagyhatom é? – –Elkezdettem 's elvégzem! – – Lentulus a' Kapitólium felé már nyomúl, én itt leselkedem utánna…. *(elborzad.)* – Reszkető lábom irtóztató meredekség felett tántorog. – Nem kerűlhetem-el immár vesztemet. – – Legalább tehát bátran veszek-el! – Bátrann? Bátrann é, Szextus? Veszhet é bátrann eggy Hiteszegett? eggy Árúló? – – Boldogtalan Szextus, te é Árúló? Melly fertelmes nevezet! – és még is sietsz azt érdemleni! – – 'S oh, kinek Árúlója? a' föld legigasságosabb, legkegyelmesebb, legnagyobb Fejedelmének! annak Árúlója, a' kinek magának köszönheted a' mi' vagy és a' mid van! – Oh, szépen hálálod-meg neki! – Azért emele-fel, hogy hóhért neveljen magának. – – Minekelőtte azt tegyem, nyeljen-el a' föld! – – – Nem, nem, Vitellia! piríts, a'mint akarsz; nevezz gyávának, kacagd szívem' gyengeségét, de azt nem cselekszem! Készebb vagyok lélekzetemet előtted kilehelleni! – – De mit csinálok? Nincsen é minden elintézve? – Ah, szaladok! visszarántom Lentulust, 's kérni fogom társait, fordúljanak-vissza, álljanak-el a' pusztítástól, – – *(zajt hall, elréműl)* – Mi' ez? mit hallok? Ég a' Kapitólium! Oda vagyok! Késő a' tartóztatás! – Örök Istenek, viseljetek ti gondot Títusra. – *(el.)*

II. Kijövetel.
Annius. Szextus.

Annius. Barátom, téged kereslek; hová indúlsz?
Szextus. O Istenek! ne tartóztass. – *(megyen.)*
Annius. Állj-meg hát; felelj, hová mégy?
Szextus. *(elsápadva)* Örök gyalázatomra nem sokára megtudod.

III. Kijövetel.
Annius. azután Szervília. továbbatt Publius. Katonaság.

Annius. *(csudálkozva)* Örök gyalázatjára nem sokára megtudom. Micsoda titok fekszik e' szók' homályában? – Szextust valamelly nagy veszély várja. – – Pirúlj, pirúlj, Annius! Illy esetben nem kellett vala eggy kedves barátodat magára hagynod. – – Utánna indúlok.

Szervília Melly kedves történet ez nékem, Kedves! Teutánnad óhajtoztam, 's véletlenűl akadok reád.

ANNIUS. *(megölelvén)* Imádott Leány, mennyit köszönhetek szerelmednek! De most nincs időm veled múlatni; hagyj eltávoznom.

SZERVÍLIA Hová mennél? Oh ne menj! Csak kevéssé múlass!

PUBLIUS *(hirtelen lép közzéjek)* Annius, kérlek az Istenekre! mit csinálsz? Róma öszvezúdúlt, a' Kapitólium lángba van, 's te szerelemről enyeleghetsz!

ANNIUS. Most kezdem érteni a' Szextus' szavait – *(fel)*

SZERVÍLIA *(karon kapja)* 'S tudnád illy veszély köztt hagyni Kedvesedet?

ANNIUS. *(Publiushoz)* Barátom, maradj te vele, 's tartsd szemed előtt, hogy őbenne életemnek minden örömeit tettem-le kezeid közzé. – *(el.)*

IV. KIJÖVETEL.
Szervília. Publius.

SZERVÍLIA. O Publius! melly iszonyú csapása ez a' vak történetnek!

PUBLIUS. Adják Isteneink, szép Szervília! hogy vak történeté legyen: de nekem úgy látszik, a' tüzet valamelly gonosz…

SZERVÍLIA. Annak csak képzelése is öszvefagylalja véremet.

PUBLIUS. Menj egyenesen házadhoz, 's ne tarts semmitől. Katonáim védelmedre lesznek; én magam Vitelliát keresem-fel; úgy hagyta Títus, hogy mind-kettőtök' bátorságáért gondoskodjak.

SZERVÍLIA. 'S Títusnak még e' veszély köztt is volt gondja reánk?

PUBLIUS. Sőt azt kérdd, ha elfelejthette volna é azokat, a' kik legkedvesebbek szívének? Oh, láttad volna csak, mint futott mindenüvé a' hol jelenlétét látszott kívánni a' pusztítás. Ő tüzelte munkára az elalélt Népet, a' félénkbe bátorodást öntött, a' bontakozó serget rendbe hozta, a' prédára ásítókat elszélesztette; eggy szóval, őbenne szemlélte Róma a' maga védelmezőjét, barátját, leghűbb fiját, 's Fejedelmét.

SZERVÍLIA. De hogy' tudott eggy illy váratlan szerencsétlenségbenn…

PUBLIUS. Títusnak semmi szerencsétlenség nem jő váratlanúl, bár még annál váratlanabb is. Nagy szíve elkészűlve néz minden változást. Ollyan ő mint a' bölcs Hajósmester, a' ki nem akkor foldozgatja kőszíklához vert hajója' oldalait, mikor már a' dühödt szelek hullámokat hánynak a' tenger színénn, hanem midőn még csendes a' víz, 's szunnyadó társai a' veszélyt távolról sem sejdítik. – *(el.)*

V. KIJÖVETEL.
Szervília.

SZERVÍLIA. Attól maradni-el, a' kiért szívünk lángolva ég; tudni, hogy veszélyek közzé veti magát; érezni az érette döbögő szív' veréseit, 's nem mehetni eggyütt vele; ez minden kínnál nagyobb kín! ez annyi, mint szenvedni a' halált 's még sem halni!

VI. Kijövetel.
Vitellia. továbbatt Szextus.

Vitellia. Ah, kinek esik-meg rajtam szíve? ki' mondja-meg nekem, hol Szextus? Oh én boldogtalan! Mindenütt keresem, 's sehol sem akadok reá! – Bár csak Títust találhatnám.

Szextus. *(nem látván Vitelliát. csüggedten.)* Hová rejtezzem-el? hová szaladjak, én boldogtalan?

Vitellia. Te vagy, kedves Szextus? Oh, mint örűlök hogy láthatlak! Jer, jer, 's engedd hogy...

Szextus. Örvendj; Kegyetlen! megvan a' mit kívántál.

Vitellia. Oh, mit mondassz?

Szextus. Örvendj, mondom! Títus... ah, hogy' kell mondanom – nem él többé!

Vitellia. Istentelen! mit cselekedtél?

Szextus. *(magához térvén)* Hálá legyen az Egeknek, nem én cselekedtem! Nem én, Vitellia! nem én cselekedtem azt! Felriadott lelkem segédjére űzött; szaladtam, nem hogy, a' mint parancsolád, általverjem: hanem hogy kiragadjam az elibe vetett tőrből. Futottam, s' láttam hogy a' Pártosoknak eggyike néki mérte gyilkos vasát. Állj-meg! így kiáltottam reá; állj-meg, Gyilkos! de a' döfés meg vala téve. Az Istentelen elrettent, hátában hagyta fegyverét, 's futott. Ő arcra rogyva feküdt, 's gyötrelmesen fetrengett vérében. Segíteni akartam rajta, 's azt véltem, hogy ha kivonom a' vasat, könnyíteni fogok kínjainn, 's kihúztam azt. Kifeccsent vére, lássd, mint mocskoltabe pallástomat. – Örvendj magadnak; ő örökre oda van!

Vitellia. Ah! véle halok-meg én is!

Szextus. A' felébredt hűség bosszúra tüzelt; utánna szaladtam gyilkosának: de hirtelen' eltünt szemeim elől. Haszontalan' igyekeztem általverni. O Vitellia, hol leli-fel lelkem örökre elvesztett nyugodalmát. Tudnád csak, mennyibe kerűlt nekem, néked tetszeni!

Vitellia. Háládatlan, undok lélek, nékem é tetszeni? Sőt irtózom látásodtól. Van é fenébb teremtés az erdők köztt náladnál? Hallhatni é iszonyatosbb gonoszságot? Attól fosztád-meg a' világot, a' minél nem volt becsesebbje, attól Rómát, a' minél nem volt nagyobbja! 'S ki tett bírájává napjainak? 'S micsoda vétket büntettél-meg benne? Azt é, hogy téged szeretett? az igaz az nagy vétke volt: de miatta mindentől érdemlett büntetést, csak tőled nem!

Szextus. Halhatatlan Istenek! 'S Vitelliától kell é hallanom e' pironságokat? 'S nem te voltál é...?

Vitellia. Oh hallgass, Istentelen! hallgass! 's ne fogd reám gonoszságodat! Te vagy mind kezdője, mind teljesítője! Hol tanúltad azt, hogy eggy megbántott Szerető' dühének teljesítő kart kellessék nyújtani? hol az az érzéketlen lélek, a' ki haragombann a' szerelem' őrűlését nem látta volna? Ah, boldogtalan! téged csak azért szűlt a' Természet, hogy az én örömeimet ölhesse-el! Most én volnék a' legboldogabb a' föld' színénn, ha te nem születtél volna. Még ma lett volna enyém a' Títus' jobbja, törvényt szabtam volna a' Kapitóliumról a' világnak, ártatlannak mondhattam volna magamat. Te lerántál boldogságom' tetejéről, 's Títus nincs többé. – *(el.)*

VII. KIJÖVETEL.
Szextus. későbbenn Annius.

SZEXTUS. Üldöző Isteneim, hálá nektek! Nincs többé mitől tartanom! Az emberiség nem juthat nagyobb inségre. Mind elvesztettem a' mit elvesztenem még lehetett! – Én Hiteszegett! A' szerelmet és barátságot, Vitelliát és Títust, Mátkámat és Fejedelmemet árúltam-el! – – Vérengező Fúriák, kik e' szívet mardossátok, szánjatokmeg végre! Eleget szenvedtem! Szakasszátok-ki azt valaha e' mellyből! – – Nem é? Ezt az eggy jótétet sem nyerhetem é meg, én boldogtalan! tőletek? – Úgy magam vetek véget gyötrelmimnek! – *(kardjához nyúl, hogy magát általverje; de Annius belép.)*

ANNIUS. Oh mint örvendek, kedves Szextusom! hogy reád akadhaték. Rég ólta kereslek már. Jer; Títus kiált.

SZEXTUS. Tudom! véremet kiáltja. Örömmel ontom-ki. Bízvást elibe vonhatsz.

ANNIUS. Mit tesz' e' bomlott beszéd? – Títus látni akar. Csudalkozik, hogy seregednél nem talált,'s meg nem tudja gondolni, mi' ok vonhatott-el eggy illy szörnyű történetben tőle.

SZEXTUS. Mi' ok vonhatott-el? 'S azt csudálja? Tehát nem volt halálos a' döfés?

ANNIUS. Micsoda döfés? hiszen Títusnak nincs baja.

SZEXTUS. Ah, hallgass hasztalan csalogatásoddal! Láttam én midőn a' döfésbenn öszveroskadott.

ANNIUS. Hol?

SZEXTUS. A' Tarpéjus sikátoránn.

ANNIUS. Megcsaltak szemeid. A' füstben mást néztél Títusnak.

SZEXTUS. Mást? 'S ki' merne más Császári bíborba öltözni? – Haszontalan' élesztessz –

ANNIUS. Hagyd-el, hagyd-el! Él Títus, 's nincs baja. Egyenesen tőle jövök.

SZEXTUS. *(térdre esik.)* Kegyelmes Istenek! – Oh imádott Fejedelem! De, Annius, nem csalsz é?

ANNIUS. Miólta érdemlek én tőled illy kevés hitelt? Jer tehát, 's lássd önnön szemeiddel.

SZEXTUS. Most menjek hozzá, minekutánna tőle elpártoltam?

ANNIUS. *(ijedve)* Elpártoltál?

SZEXTUS. Annius, útálj engem! én vagyok mindennek oka!

ANNIUS. Hogyan? miképpenn?

SZEXTUS. Nem lehet többet mondanom!

ANNIUS. Szextus támadhatott volna é fel Títus ellen?

SZEXTUS. Barátom, egy pillantás vesztett-el; Isten hozzád! Én örökre itt hagyom Hazámat. Emlékezzél rólam, 's őrizzd Títust az újabbi ólálkodásoktól. Én végetlen búslakodás köztt siratom-meg szerencsétlen bukásomat.

ANNIUS. Fontoljuk-meg elébb, Barátom, mit kezdessz. – Az Öszv'esküvés mind ekkoráig titokban vagyon. A' gyúladást a' város vak történetnek tulajdonítja. Ha elmégy, magad kiáltod magadat vétkesnek.

SZEXTUS. Mit csináljak hát?

ANNIUS. Maradj itt, tettedet tartsd titokbann, jer Títushoz, 's ezt az eggy botlásodat a' hűségnek ezer új próbái által hozzd helyre.

SZEXTUS. Akármit csinálok, tettem az által, a' kit az eggyik társam keresztűl ütött, végtére is ki világosodik.

ANNIUS. Ne tarts semmitől, én egyenesenn oda megyek, a' hol mondod hogy elesett, 's végére járok, ki' lett légyen? 's tudatik é, ki' ütötte keresztűl? ha tégedet látott é valaki körűltte? Ha látni fogom hogy nem vagy bátorságbann, eggyet intek, 's mehetsz; most eltűnésed által magad árúlnád-el magadat.

SZEXTUS. Barátom, én zavartabb vagyok, hogysem magamnak tanácsot adhatnék; te intézzed tehát sorsomat; én azt fogom cselekedni a' mit te hagyandassz. De halhatatlan Istenek! miként lépjek Títus elibe? nem fogja é homlokomonn olvasni hűségtelenségem' megvallását?

ANNIUS. Tedd-le habozásodat, 's kövess.

SZEXTUS. Követlek! – – *(menni akar; eszébe jut hogy pallástja el van a' vér által mocskolva, 's meghökken.)* – Ezzel a' pallásttal akarod é hogy elibe lépjek?

ANNIUS. Micsoda vér ez?

SZEXTUS. Azé a' szerencsétlené, a' kit Títusnak néztem.

ANNIUS. Vond-be véres szárnyát, s' vigyázz hogy el ne árúljon.

SZEXTUS Ah, nem merek!

ANNIUS. Add hát reám, s' fogd helyette az enyémet. – – *(elcserélik a' pallástot.)* Most már menj minden késés nélkűl; nem sokára én is ott leszek. – – *(kétfelé el.)*

VIII. KIJÖVETEL.
Títus. Szervília.

TÍTUS. Énellenem pártütés? Ki' hitette-el azt veled?

SZERVÍLIA. Tisztelem e' hihetetlenkedést Uram! mert tanúja nagyszívűségednek, melly miatt Róma olly méltán imád; de a' dolog nincs másképpenn. Az, a' kinek nevébenn előtted esedezem, mindent elbeszéllt, 's megvallotta, hogy Lentulus volt fejek.

TÍTUS. Lentulus a' fejek? – – Ah, Szervília! várhattam én ezt Lentulustól?

SZERVÍLIA. Háládatlansága semmi mentséget nem talál. Azért akara letolni thrónusodról, hogy maga léphessen-fel reá, s' hogy a' felzúdúlt Népet megcsalhassa, bíborpallástba öltözve ment a' Templom felé, hol tégedet öszvegyülekezve várt a' Tanács. De, imádd az igaz Isteneket! ugyan-az a' pallást lett néki veszedelme 's néked védelmed, melly által vesztedet célozta; mert eggyike a' Pártosoknak, téged gondolván a' bíborpallást alatt, néki ment, 's agyon döfte.

TÍTUS. És így elveszett?

SZERVÍLIA. Ha elveszett é, az, a' kiért esedezem, nem tudta megmondani: de hogy által volt döfve 's leroskadt, azt szemeivel látta.

TÍTUS. *(Szörnyű háborgásban járkál.)* Istenek! illy nagy készűlet, 's én semmit meg nem sejdítheték!

SZERVÍLIA. Azt is beszélli Lentulus felől, hogy Testőrzőid közzűl sokakat elszédített, és hogy Pártosainak, piross szinű fonadékokat adott Pallástjokra; ez az a' titkos jel, mellyről egymásra ismerhettek. Vigyázz erre Uram, 's őrizkedj azoktól, a' kikenn azt meglátod.

TÍTUS. *(mélyenn elmerűl. Igen sokáig nagy csendesség)* Ítéld-meg most magad, szép Szervília, melly boldogság thrónusomonn űlni! Áldozhat é fel valaki többet másoknak, mint én áldoztam? és még sem érhettem-el azt hogy szerettessem! és még is találkozott ollyan, a' ki' gyűlőlt, a' ki' az ízadságos fejedelmi koszorút irígy kezekkel szándékozott kitépdelni hajaimból! 'S hihetted volna é? társakat lelt! 's hol? Rómábann! Rómában társakat! o Istenek! ellenem társakat Rómábann! ellenem, a' ki minden gondjaimat néki szentelém! a' ki az ő dicsőségéért sem verejtéket nem kéméllettem, sem vért! a' ki érette majd a' Nílus', majd az Ister partjain hideget és meleget, éhséget és szomjúságot szenvedtem! Énellenem, a' kinek minden óhajtása csak az ő fényessége 's ereje volt; a' ki az ő kedvéért szívemnek eggyetlen tüzét is elóltám, eggyetlen imádott tárgyáról is lemondék! O Hazám! o érzéketlen, háládatlan Róma!

IX. KIJÖVETEL.
Szextus. Títus. Szervília.

SZEXTUS. *(magábann)* Imhol az én kedves Fejedelmem! Elmerűlt lelkem oh, miként remeg csudállásában!

TÍTUS. Szextusom! kedves jó Szextusom! lássd, mit kellett érnem. Hitted volna é…? *(Szextus elfásulva áll)*

TÍTUS. Hitted volna é, hogy Róma gyűlőli Títusát? Szóllj, szóllj te, Kedves! te, a' ki minden gondolatimat ismered, a' ki fedelék nélkűl néztél mindég szívembe, a' kit én is mindég mások felett szerettem, mint te szerettél engem mások felett – szóllj, mondom, várhatta é e' háládatlanságot Títus? – –

SZEXTUS. *(elfordúlva)* Általveri szívemet kegyességével.

TÍTUS. – – mivel érdemlettem én Rómától, hogy gyűlőljön?

SZEXTUS. Uram… *(elakad.)*

TÍTUS. *(nyakába borúl)* A' te karjaid köztt, Barátom, a' te nyakadonn, minden bánatom eloszlik. – – De nem szóllassz? nem vígasztalod kesergésemet?

SZEXTUS. Uram … hijába igyek… haszontalan' keresek … ah, nem lehet…

TÍTUS. Értelek, Kedves! értem némaságodat. Szerencsétlen sorsomat keserged. Oh, ölelj-meg hát! – *(öszv'ölelik egymást)* Így már jól van! minden jól van!

SZEXTUS. *(elfordúlva)* Melly kín! melly gyalázat! Alíg fojthatom-el megvallását. Már ajakimon legebett. – *(térdre bukik Títus előtt.)* – Lábaidnál vallom-meg…

X. KIJÖVETEL.
Szextus. Vitellia. Títus. Szervília

VITELLIA. *(meglátja Szextust)* Ha ez csak eggy szócskát mondott is, örökre oda vagyok! – *(félbeszakasztja a' Szextus' szavait)* – Győzedelmes Fejedelem, az Istenek gondot viseltek drága életedre…

SZEXTUS. *(Vitelliára tekint, abba' hagyja a' szót 's térden marad)* Az vala még hátra[1], hogy ide jöjjön!

VITELLIA. – – örvendek gondviselésekenn: de ha meggondolom, melly nagy veszély lebegett feletted, örvendő szívem még most is retteg drága éltedért. – *(Szextushoz)* – Szextus, az Istenekre kérlek! ne szóllj!…

SZEXTUS. *(magában)* Lehet é nagyobb gyötrelem?

TÍTUS. Életemet és bírodalmomat elveszteni, szép Vitellia, nékem soha nem volt nehéz. Egyedűl azért becses nekem mind eggyike, mind másika, hogy velek másoknak szolgálhatok. Jól tudom én, hogy azok nem az enyémek; és, hogy nem érdemlimeg hogy születtetett legyen,a' ki azt hiszi, hogy csak magának születtetett. De ha azt látja Róma hasznosnak, hogy vérem folyjon, mire való az ólálkodás? mikor nem voltam én kész azt őérette kiontani? Nem tudja é, a' Háládatlan, hogy én is az ő gyermeke vagyok? mért akarja, a' mit neki önnként nyújtok, tőlem rablani?

SZERVÍLIA. O imádott Fejedelem!

XI. KIJÖVETEL.

Szextus. Vitellia. Títus. Szervília. Annius a' Szextus pallástjával.

ANNIUS. *(belépvén magában)* Bárcsak félre vonhatnám Szextust! bárcsak két szót lehetne véle szóllanom. – – *(előlépvén)* Uram! a' tűz derekasann alszik; de az nem vak történet' munkája, a' mint gondolnánk. Némelly Istentelenek öszv'esküdtek ellened, 's azért gyújtották-meg a' Kapitóliumot, hogy annál bizonyosabbann ejthessenek kelepcébe. Az Istenekre kérlek, ójjd magadat tőlök!

TÍTUS. *(nem veszi észre a' piross fonadékot az Annius vállánn)* – Mindent tudok, kedves Anniusom! *(meglátja a' piross fonadékot 's visszaborzad)* Mi ez? – – Szervília, nézzd Anniust. Nem a' pártos jel van é az ő pallástjánn is?

SZERVÍLIA. Irgalmas Egek!

TÍTUS. A' dolog világos! Szövése, színe azt mutatja! *(Annius elhalva áll)*

SZERVÍLIA. Ah, a' Hitetlen!

ANNIUS. Én Hitetlen?

SZEXTUS. *(magában)* Oda vagyok! titkom mindjárt fel lessz fedve!

TÍTUS. Fiam Annius! te is véremet szomjúztad é? Hogy' érdemlettem én azt tőled?

ANNIUS. *(ijedtenn)* Én a' te véredet, imádott Fejedelem? Törűljön-el elébb a' föld' színéről a' nagy Jupiter' mennyköve!

TÍTUS. Hiú esküvések! – E' piross fonadék, a' pártos seregnek címere, vétkesnek kiált.–Mondd-meg, fiam, hogy' tehetted azt?

ANNIUS. Ez a' fonadék? – Azt én nem tudtam.

SZEXTUS. *(magában)* Oh, mért engedtem én az Annius' szavainak! mért hagyám magam' megtartóztatni!

ANNIUS. Uram! a' halhatatlan Isteneket hívom bizonyságúl; én semmi gonoszt nem tettem. Hogy ez vala címerek, most hallom először.

[1] hatra **em.**

TÍTUS. Hol vetted tehát?

ANNIUS. – – Nékem azt – – *(elfordúlva)* Ha kimondom, oda Szextus!

TÍTUS. 'S nem felelsz.

ANNIUS. A' mint mondom… nékem azt… nékem azt – – Ah, nem tudom!

TÍTUS. A' boldogtalan! Miként zavarta-öszve mardosó lelkiismérete!

SZEXTUS. O nagyszívű barát!

VITELLIA. Istenek, segélljetek! oda vagyok!

TÍTUS. *(szörnyű háborgások közt.)* Van é szerencsétlenebb Uralkodó nálamnál, kedves hív Szextus? Mások jótétel által barátokat szerzenek: én még ez által is ellenségeket!

ANNIUS. *(a' legrettenesbb aggódások között)* Ki' mos engemet tisztára? Pedig nem ártatlan vagyok é?

SZEXTUS. *(magábann)* – Én boldogtalan! 'S még az fogja nevelni vétségemet, hogy ártatlan barátomat buktatom-meg. – *(Vitelliához)* Megbocsáss! Szóllanom kell!

VITELLIA. *(Szextushoz.)* Ah! el akarsz veszteni?

SZEXTUS. *(magábann)* Imhol! – mellyíkét áldozzam-fel?

ANNIUS. *(elfordúlva)* Föld, nyilj-meg, 's nyelj-el eggy szerencsétlent!

TÍTUS. Szervília, érdemel é olly szép szívet az, a' ki illy tett által van megmocskolva, mint a' tiéd?

SZERVÍLIA. Szégyenlem megtévedésemet, Uram! De még emlékezetét is ki fogom belőle tépni.

SZEXTUS. *(magábann)* Szegény Annius!

TÍTUS. *(Anniushoz)* Valld-meg, háládatlan! nem borzadtál é el eggy illy csúnya tettnek csak elgondolásától is? valld-meg, mi' támasztotta szívedbenn ezt az iszonyú szándékot?

SZEXTUS. *(magábann)* Tovább nem hallgathatok! – *(térdre)* Nagy kegyelmű Fejedelem, engedd hogy lábaidhoz…

VITELLIA. Oda vagyok!

SZEXTUS. … borúlhassak! A' melly vétket Anniusnak tulajdonítassz…

VITELLIA. Igen is, Uram! a' melly vétket Anniusnak tulajdonítassz, az a' legkegyetlenebb büntetést érdemli ugyan: de a' Títus' szíve nem felejtheti-el annyira természeti kegyelmességét… *(zavarodva)* Uram! Szextus barátjáért esedezik előtted: engedd hogy az ő esedezésével én is eggyesíthessem a' magamét! – – *(Szextushoz fordúlva)* Szóllassz? halálomat akarod?

SZEXTUS. *(felsóhajt)* Lehet é iszonyúbb gyötrelem? – – *(felkél)*

TÍTUS. Halljuk tehát mentségeit!

ANNIUS. Uram! – – *(sóhajt)* – – Ah! – – mit tudok mondani?

TÍTUS. *(ellágyúlva néz sokáig reá. Szextushoz fordúl. síró hanggal)* Barátom! meghasad szívem a' háládatlan miatt! – Talám nem szintén annyira vétkes, a' mint hallgatása mutatja; talám csak jelenlétem némította-meg! – – *(a Testőrzőkhöz)* Vegyétek őrizet alá. – – *(Szextushoz)* A' Tanácsra bízom vizsgálását.– – – *(Anniushoz)* Még nem nevezlek árúlónak, szerencsétlen! még nem vonom-el örökre szeretetemet tőled! Igyekezz kitisztításodonn, háríts-el magadról minden gyanút, s' érezzd, mennyiben külömbözik hűségtelen szívedtől Fejedelmed szíve. – *(el.)*

XII. KIJÖVETEL.
Szextus. Vitellia. Annius. Szervília.

(Csendesség; szégyennel elboríttva állanak, s' nem mernek feltekinteni.)

ANNIUS. *(felsóhajt, Szervíliára pillant, s' kiterjesztett karral megyen felé)* És mégis Kedvesem! Mátkám! ––

(Szervília némán taszítja-el magától, s' ki.– Annius kővé válva áll.)

XIII. KIJÖVETEL.
Szextus. Vitellia. Annius.
(Annius Szextusra pillant.)

SZEXTUS. Oda vagyok!

VITELLIA. Csak ne szóllj, minden jól lessz!

ANNIUS. –– –– Ezt a' láncot, mivel azért kell hordanom, a' kiért hordom, nem hordom nehezenn: de azt a' mocskot, a' mellyel megbélyegzett, 's a' Szervíliám' megvetését – nem, Istenek! nem! azt el nem hordhatom! –– *(el.)*

XIV. KIJÖVETEL.
Szextus. Vitellia.

SZEXTUS.Reménylhetem é végre…?

VITELLIA. Oh hagyd-el most kesergő panaszodat, boldogtalan! Az idő egyebet kíván! Szaladj, 's szaladásod által mentsd-meg mind a' magad életét, mind az enyémet!

SZEXTUS. 'S hiheted, hogy láncai köztt fognám hagyhatni szerencsétlen barátomat?

VITELLIA. Őtet én veszem védelem alá; csak menj!

SZEXTUS. Nem, Vitellia! míg őtet szabadon nem látom, addig meg nem mozdúlok.

VITELLIA. Hazád' Istenségeire esküszöm! nem lessz baja; csak menj!

SZEXTUS. De mit nyersz vele, hogy megyek?

VITELLIA. Életedet fogod megmenteni; s' nevemet. Melly könnyenn árúlhat-el valaki!

SZEXTUS. Én nem irtózom a' haláltól; magadért pedig ne reszkess. Síromba viszemel titkodat.

VITELLIA. Egészen hinnék fogadásodnak, ha Títust kevesebbé szeretné gyenge szíved. Tudom én, hogy bosszújával semmire nem fog vihetni: de rettegek kegyességétől. Ezzel meggyőz. Ah! azon első pillantásokra, mellyek szívedet nékem megnyerék, – ah, szerelmednek édes reményeire kérlek, menj, fuss, vedd-el szívem' rettegésit! Tedd-meg a' minél nagyobbat, kedvesebbet nékem soha nem tehettél! nyúgodalmam, becsűletem, szerencsém függ tőle! Menj! menj! – – Felelj, szóllj – jó Szextus, szóllj hát! mit végzel?

SZEXTUS. Istenek!

VITELLIA. Oh, már homlokodról olvasom, hogy megszánt jó szíved! Ismerem minden mozdúlásait. – Szextus! hasztalanúl hízelkedtem é magamnak? többet reménylek é mint kész vagy nyújtani? – Oh szollj, szóllj!

SZEXTUS. Megyek! itt hagyom Rómát – *(elfordúlva)* oh minő ígézet ez!

VITELLIA. Nem mondottam é?

SZEXTUS. Megyek imádott Leány! – De, ha majd karjaid köztt Títus fog élni azzal a' boldogsággal, a' mellyért én mindent feláldoztam, emlékezz-meg néhánykor…

XV. KIJÖVETEL.
Publius. Testőrzők. Szextus. Vitellia.

PUBLIUS. Szextus!

SZEXTUS. Látlak; mit akarsz?

PUBLIUS. Ide a' kardod'.

SZEXTUS. Minek?

PUBLIUS. Szerencsétlenségedre Lentulus meg nem holt. A' többit értheted.–Jer'.

VITELLIA. Ah! – – *(elhal.)*

SZEXTUS. *(általadja kardját)* Végre kegyetlen, Háládatlan…!

PUBLIUS. Barátom, mennünk kell. Az öszvegyűlt Tanács jelenléted után várakozik.

SZEXTUS. Isten hozzád, szép Háládatlan! Útam egyenesenn a' bárd alá vezet: de bátrann, sőt örömmel megyek oda, mert éretted veszek! – – *(el)*

XVI. KIJÖVETEL.
Vitellia.

VITELLIA. Én szerencsétlen! mit csinálok? Ez a' boldogtalan énérettem vész-el. Títus kevés pillantatok múlva tudni fogja vétségemet, 's véle eggyütt az egész Róma. Sem megvallani nem merem tettemet, sem elhallgatni. Ki segít rajtam? ki' ment-meg a' gyalázattól? – – A' legirtóztatóbb mélységet látom magam előtt, 's szédűlve dőlök-el. – – *(el)*

HARMADIK FELVONÁS

I. Kijövetel.

(Császári Palota; asztal, székek, írószerek)

Títus. Publius.

Publius. Uram! a' játékhelyenn öszvegyülekezett Nép nyugtalan várja megjelenésedet, 's előre örvendez, hogy Ellenségeid' tőréből megmenekedve fog szemlélhetni. A' nap hanyatlik; siess örömét teljesíteni Rómának.

Títus. Még nem mehetek. Még nem tudom, miben vagyon dolga, nem lelek nyúgodalmat. Eddig kihallgatta a' Tanács, s' meglátod, ártatlannak találtatik. Már nem késhetnek sokáig a' hírhozással.

Publius. Óhajtanám: de nem merem hinni. Lentulus igen is világosan szollott felőle.

Títus. Hát ha Lentulus azért keverte-bé, hogy magán segíthessen? Tudja ő, menynyire kedves az én szívemnek Szextus. Ez a' fortély nem szokatlan azoknál, a' kik nem látnak magok előtt más menedéket. De nem értem, mi' okon késik a' tudósítás. Publiusom, menj, nézzd te magad, mit csinálnak? mért múlatnak illy soká? Minekelőtte kimegyek, tudni akarom, mint találta a' Tanács.

Publius. Megyek, Uram! de tartok tőle, hogy szomorú hírrel kelletik hozzád visszatérnem.

Títus. Ah! 's hiheted é Szextust vétkesnek? – Én szívemet tudakozom, ha vétkes é? 's azt feleli, hogy nem az! azt feleli, hogy Szextushoz nem férhet hűségtelenség!

Publius. Úgy hiszem én is! De ,Uram! nem mindennek mellyében ver a' Títus' szíve. – *(el.)*

II. Kijövetel.

Títus. továbbatt Annius.

Títus. Nem! nem! – Hijába festik nekem illy gonosznak az én Szextusomat. Én őtet jobbann ismerem. Szíve nem csak eggy Alattvaló' hűségét érzette erántam, hanem eggy barát' forró szeretetét is. Eggy szép lélek nem változhat-el illy szertelenűl. – *(Annius jő.)* – Annius, mi hír? A' mi kedves Szextusunk, úgy é, szint' úgy ártatlannak találtatott, mint te? – – Felelj, vígasztalj!

Annius. *(térdre akar esni, de Títus megkapja)* Ah Uram! kegyelmet…!

Títus. *(elrettenve)* Kegyelmet? – – – És így csakugyan vétkes?

Annius. Azt a' pallástot, melly engem kiáltott vala vétkesnek, én őtőle kaptam. Most értem mit jelent rajta a' fonadék. Szemébe mondotta Lentulus, hogy ő is általa csábítatott-el, Szextus pedig hallgat. Mit lehet így várnunk?

Títus. Ne csüggedjünk-el, oh ne csüggedjünk-el egészenn, Barátom! Többnyire nem gonoszság, hanem csak megtévedés, történet, szerencsétlenség a' megbukott' vétsége; 's hány ízben mutatta-meg az idő, hogy nem vala igaz, a' mi igaznak látszatott. Nem ezt bizonyítja é a' te példád is? Ímé, kötős pallásttal jössz hozzám; minden

vétkesnek állít; tudakozlak hol vetted? elnémúlsz, reszketsz; volt é csak eggy is a' ki vétkesnek nem tartott? És még is ártatlan valál! Ki tudja, ha Szextust is nem valamelly hasonló eset csavarta é szerencsétlenségébe?

ANNIUS. Adnák az Egek! De, ha csakugyan vétkes…

TÍTUS. Ha csakugyan vétkes, ha szeretetemnek ennyi bizonyságai utánn el tudott pártolni tőlem, ha illy undok tettre vetemedhetett, úgy, Annius! úgy én is el fogom felejteni tudni szívem' elébbi érzéseit. De – nem lessz az! nem lessz az! – legalább higyjük, hogy az nem lehet.

III. KIJÖVETEL.
Publius írásokkal. Títus. Annius.

PUBLIUS. Uram! avvagy nem mondottam é? Szextus a' feje a' pártütésnek!

TÍTUS. *(elhalva)* Ah! – lehetséges é az?

PUBLIUS. A' dolog túl vagyon minden kétségenn. Maga vallott-meg mindent, 's a' Tanács, őtet és fő társait, arra ítélte, hogy vadak elibe hányattassanak. Imhol szententziája! kemény; de igazságos. – *(Títusnak nyújtja azt.)* Hogy teljesedésbe menjen, neved' aláírását várjuk.

TÍTUS. Nagy Istenek! – *(a' székre veti magát)*

ANNIUS. Ismért kegyelmű Fejedelem! – *(térdre hull előtte)*

TÍTUS. Kelj-fel, 's hagyj most magamba'. –

(Annius felkél; hosszas csendesség)

PUBLIUS. Uram, a' Nép rég ólta várja megjelenésedet.

(Títus sohajt 's int nekik, hogy hagyják magábann.)

ANNIUS: Ah, kegyelmet, kegyelmet! Tudom én, hogy eggy illy vétség érdemli a' büntetést: de a' vétséget büntetéssel igazítani, nem fér-öszve szíved' érzéseivel. Ha az én kérésimnek nem akarsz kegyelmet adni, ha azt az ő vétkének nem adhatsz, add tulajdon szívednek, 's szorítsd őtet újobban magadhoz. – *(el.)*

IV. KIJÖVETEL.
Títus. (egyedűl; űlve. Előtte a' Tanács' ítélete az asztalonn.)

TÍTUS. Undok fekete tett! irtóztató szándék! iszonyatos háládatlanság! – Ah, a' Hitetlen! Szüntelen' oldalom mellett lenni, barátomnak tettetni magát, újabb meg' újabb jelenségeit szedni szeretetemnek, 's így készíteni vesztemet! így ólálkodni éltem utánn! – 'S én még azt kérdhetem magamtól, ha meg kellessék é büntetnem? ha nevemet alája kell é írnom a' halálos ítéletnek? – Hahh! vesszen az átkozott! – *(tollhoz nyúl, hogy nevét alá írja; de megint elakad)* – Vesszen! – – – Hogyan Títus? 's ki nem hallgattva küldöd é a' halálra? – Miért nem? a' Tanács eléggé ki fogta őtet hallgatni. – – – Hát ha valamelly titkot akarhat nékem magamnak felfedni? – – *(elveti a' tollat, 's eggy Testőrzőt kiált-elő)* – Hallgassuk-ki elébb, úgy menjen hóhérjai' kezekbe. – *(a' Testőrző belép.)* Vezessd ide Szextust! – *(a' Testőrző el)* – – – Szerencsétlen sorsa az Uralkodóknak! Ímé, mitőlünk megtagadta azt a' Végezés, a' mit a' legalacso-

nyabb sorsúaknak is adott. Az a' nyomorúlt Koldus, kinek tomporát rongyollott daróc fedi, kit az esztendő sanyarúságai elől eggy öszvedőlt vityilló véd, rettegés nélkűl alussza álmait; bátorságosan 's kedvére látja napjait egymás utánn elsuhanni; sokat nem óhajt; tudja ki' szereti ki' gyűlőli; mással vagy magában járja-bé a' hegyet és mezőket; homlokán látja festtve mindennek a' lelkét. Mi, udvarainknak csillogó pompája között, rettegve éljük fáradságos életünket, 's azoknak lelkeit, a' kik körűlttünk forganak, vagy a' félelem vagy a' reménylés által látjuk mindég elváltozva! – – Ki' várhatta volna ezt őtőle, a' hitetlentől! Ah! –

V. KIJÖVETEL.
Publius. Títus.

TÍTUS. Még sincs itt Szextus?

PUBLIUS. Testőrzőid, mihellytt parancsolád, érette mentek; 's nekem úgy tetszik, hogy nem késtek-el.

TÍTUS. Menj te őket siettetni, kedves Publius!

PUBLIUS. Engedelmeskedem! – *(megyen; – visszatér.)* Poroszlóid már itt vannak, és így Szextus sem lehet messze. – – Már imhol van!

TÍTUS. A' Hitetlen! Szerető szívem, hallván hogy jön, már el kezdett lágyúlni. De nem; Fejedelmét lássa bennem, nem barátját. *(Títus leűl; 's Uralkodói képpel készűl elfogadni.)*

VI. KIJÖVETEL.
Títus. Publius. a' Poroszlók Szextussal.

SZEXTUS. *(meglátván Títust, elretten; – magábann)* – Istenek! 's ez a' rettenetes kép a' Títus' képe? – Ah! hijába keresem benne szokott kegyelmét! Melly rettenetessé lett az most nekem!

TÍTUS. *(elfordúlva.)* Szextus ez? Ah, melly hasontalanná tevé megához a' vétek! – Szégyen, bánkódás, félelem űl képénn. – – *(fenn szóval)* Jer közelébb!

SZEXTUS. *(magábann.)* Minő hangzat! Egykor be kedves füleimnek, most egészenn öszveroncsoló.

TÍTUS. Nem hallod?

STEXTUS. *(felsóhajtva)* Oh Istenek! – *(két lépéssel elébb jő, 's megáll.)* Homlokomra hideg veréjték űlt. A' halál' gyötrelmei nem lehetnek kínosabbak.

TÍTUS. *(magábann.)* Mint reszket az álnok!

PUBLIUS. *(magábann)* Elnézem őket, 's nem tudom meghatározni, Szextus érez é többet hogy Títustól elpártola, vagy Títus hogy ezt büntetni kéntelen?

TÍTUS. *(magábann)* És mégis szánom! – – Publius, és ti mások, hagyjatok vele.
(Mindenek ki. Ketten maradnak)

SZEXTUS. *(Títusra pillantván, öszv' akadnak szemeik. – magábann.)* – Nem! ezt a' bosszúló tekintetet nem fogom kiállhatni.

TÍTUS. *(magában maradván Szextussal, leteszi uralkodói képét. – Csendesség. – Szextusra pillant. – Háborodás mind két részről. –)* O Szextus! igaz é tehát…? – te tehát éltem utánn ólálkodtál? Miben bántott-meg Fejedelmed, Atyád, Jóltévőd? Ha Títusról, az Uralkodóról, felejtkezhettél-el, hogy' nem juta eszedbe a' barát Títus? Ez é a' jutalom olly sok kedvezésimért? Kinek hihetek ezutánn, ha még Szextusom is ellenem kelhetett? 'S oh, felkelhettél é – felkelhettél é ellenem, Szextus?

SZEXTUS. *(kifakadva sír, 's leborúl előtte.)* – O Títus! o kegyelmes Fejedelem! ne tovább, ne tovább! Ha e' szívet, e hiteszegett háládatlan nyomorúlt szívet láthatnád, szánakozásra olvadnál-fel eránta. Szemem előtt van vétségem' nagy volta, szemem előtt számtalan jótéteid. Nem tűrhetem sem magamat, sem jelenlétedet. Szentséges arcúlatod, szavaid, és még kegyességed is, merő büntetésem nekem. Siettessd, kérlek halálomat; ez eggyért esedezem. Vedd-el tőlem ez útált életet, parancsold, hogy vérem – ez a' háládatlan, hűségtelen vér, – lábaid előtt omoljon-ki. – *(sír)*

TÍTUS. Kellj-fel, szerencsétlen! – *(Szextus felkél. – magábann.)* Alég tarthatom-meg előtolakodott könnyeimet. – *(Szextushoz)* Lássad most, melly inségre ragadja azt a' vétek, a' ki magára nem vigyáz. Valld-meg, mit reménylettél thrónusomonn? Minden boldogság' teljességét? – Esztelen! nem látod mit nyújt nekem? – Óhajtsd hát, ha tetszik.

SZEXTUS. *(szégyennel elboríttva)* Nem, Uram! engemet a' nagyravágyás el nem szédített.

TÍTUS. Mi szédített-el tehát?

(Szextus nem szóll.)

TÍTUS. Mi' vitt illy fertelmes tettre? – –

SZEXTUS. – – Csillagzataim!! Szívem' erőtlensége!

TÍTUS. Szóllj világosabbann!

SZEXTUS. O Istenek! nem lehet!

TÍTUS. Hallod é, Szextus! magunkban vagyunk; Fejedelmed nincsen itt. Nyissd-fel szívedet leghűbb barátodnak! Fogadom, hogy a' mit neki mondassz, a' Császár meg nem tudja. Valld-meg botlásod' első okát. Keressünk eggyütt valamelly útat mentségedre. Én nem fogok náladnál kevésbbé örvendeni ha valamit találhatunk.

SZEXTUS. *(elijedve)* Ah! az én vétkem nem lelhet mentséget.

TÍTUS. Viszont barátság gyanánt kívánom gyónásodat. Én t'előtted a' legrejtettebb szándékimból sem csináltam titkot. Annyi sok helyébe ez eggyet kívánom.

SZEXTUS. Imhol eggy új neme büntetésemnek. Vagy Títust kell hallgatásom által megbántanom, vagy Vitellia lessz elárúlva.

TÍTUS. Habozol? – *(indúlatba jő)* Szextus, hallgatsz? Nem látod é hogy legelevenebbjét érdekled szívemnek? nem látod é, hogy e' bízatlankodással nekem nagyon fájsz? Fontold-meg, érdemlem é ezt? Teljesítsd kívánságomat.

SZEXTUS. Melly szerencsétlen csillagzat alatt születtem én!

TÍTUS. – – Még sem szóllassz? – – *(elhevűlve.)* Már ez sok! Ezt nem hittem! – – Így élni-vissza jóságommal!

SZEXTUS. Uram…! –– tudjad tehát…

TÍTUS. Hallak – szóllj!

SZEXTUS. – – *(magábann)* De mikor érem valaha végét kínjaimnak?

TÍTUS. Folytasd beszédedet. – – Mit akartál mondani?

SZEXTUS. *(habozik. – – – sokára megszóllal)* Hogy az Istenek öszv'esküdtek ellenem; hogy nyomorúságomat tovább nem viselhetem-el; hogy magam nevezem magamat Árúlónak, hiteszegettnek; hogy halált érdemlettem, 's készen várom azt.

TÍTUS. *(előveszi uralkodói tekintetét)* Boldogtalan, eléred, eléred! – – Poroszlók, vonjátok-el előlem.

SZEXTUS. *(rettegés nélkűl; de felette érzékenyenn)* Légyen szabad e' végső kézcsókot…

TÍTUS. *(elvonja kezét)* Menj!

SZEXTUS. Légyen ez utólsó kegyelmed! – *(Títus elkeményedve áll)* – Csak ez egyszer emlékezz még, Uram, egykori barátságodra!

TÍTUS. *(rá nem nézvén)* Menj! elmúlt az ideje…

SZEXTUS. *(eltüzessedve; a' legmélyebb keserűséggel.)* Elmúlt! – – – Néki készűlve megyek a' halálnak, 's semminek tartom csapását. Annál sokkal gyötrőbb az az emlékezet hogy tőled pártolhattam-el.

(A' Poroszlók viszik Szextust.)

VII. KIJÖVETEL.
Títus. (egyedűl)

TÍTUS. Ki' látott illy átalkodást? Bánhat é szelídebbenn a' legjobb atya vétkes gyermekével? –– Ha egyéberánt egészenn ártatlan volna is, maga ez a háládatlan tette érdemetlenné tehette volna az életre. – Megvetett kegyelmemnek bosszúval tartozom! –– *(indúlatosan megyen az asztalhoz, le akar űlni, de állva marad.)* –– Bosszúval? Ah Títus! férhet é illy alacsony indúlat a' te szívedbe? eggy olly indúlat, melly egyenlővé teszi a' Megbántottat a' Megbántóval? – Igen is, nagy dicséretet érdemel a' boszszú, a' hol azt csak akarni kellett! – Elvenni mástól az életet, azt megteheti a legalacsonyabb is: életet másnak adni, csak az Istenek' 's Uralkodók' elsősége. – Éljen Szextus! – – – Micsoda ? a' Törvény tehát hasztalan rendszabás lessz? Én, annak Végrehajtója, így fogom é teljesíteni hagyásait? Nem tud é a' barát Szextusról a' Törvény ellen vétett Szextusbann elfelejtkezni a' bíráló Títus? Lám Manlius és Brútus el tudták felejteni, hogy atyák voltanak. Kövessük e' nagy példákat! – *(leűl.)* – Most minden indúlatnak, emlékezetnek, tekintetnek el kell hallgatni; bíró vagyok; a' Törvényt kell végre hajtanom; Szextus vétett, Szextus haljon-meg! – *(tollhoz nyúl, s' alája írja nevét.)* – – – Megvan! Azt tettem a' mit a' Törvény parancsolt. Ők a' fijokat ölették-meg: én eggy annyira szeretett barátomat, mintha fiam lett volna. Áldozatom nem kissebb az övéknél. – De mit fog mondani cselekedetem felől a' Maradék, ha azt látándja hogy Polgárvért ontottam, hogy barátomat hagytam megöletni? azt é, hogy Títus úgy nem tudott erőt venni természeti kegyességénn, mint Szulla és Augusztus nem a' magok' vérengzőségekenn? azt, hogy igen is könnyen hajlottam a' bosszúra! hogy a' Megbukottnak mentségére lehettenek vala elébbi érdemei 's ifjú kora! hogy első vétkét nem kellett vala megbüntetnem! hogy a' bölcs Kertész nem nyesi-le a' beteg ágat, míg gyógyítgatása egészen ki nem fárasztotta! – azt végre, hogy Títus vala a' Megsértetett, 's hogy így azt a' vétket, melly egyedűl őellene volt elkövettve, a' törvénynek sérelme nélkűl felejthette volna el. – – – *(gondolatokba merűl.)* – – – Mit

nyerek hát vele, hogy szívemnek érzéseit elfojtom, ha még csak a' felől sem vagyok bizonyos, hogy tettemet javallani fogják mások? – – Oh, ne térjünk-el ekkoráig járt útunkról; éljen Szextus! – – *(eltépi a szententziát.)* ámbár hűségtelen, ámbár háládatlan! és, ha a' világ vádolni akar valamivel, vádoljon azzal hogy kegyelmes voltam. – *(elveti a széljeltépett írást.)* – Publius!

VIII. KIJÖVETEL.
Títus. Publius.

PUBLIUS. Győzedelmes Császár!
TÍTUS. *(indúlván a' Játékra)* Menjünk! sokáig találtam múlatni.
PUBLIUS. Szabad é tudakoznom, Szextusnak…?
TÍTUS. *(menve)* Utánnam fogják hozni.
PUBLIUS. *(elhalva)* Sorsa tehát már…
TÍTUS. *(menve)* Igen is, sorsa már el van intézve.
PUBLIUS. Szegény Szextus! – *(elmarad.)*
TÍTUS. *(megállapodik)* Istenek! ha az uralkodás elkeményűlt szívet kíván, vagy vegyétek-el tőlem a' bírodalmat, vagy adjatok más szívet e' lágy helyébe! – – – Nem; ha Népemnek hűségét kegyelem és jótételek által nem tehetem magamévá: arr' a' hűségekre, mellyet félelem és rettegés szűlhet bennek, nem vágyok. – *(tovább halad, 's eltűnik szem elől)*

IX. KIJÖVETEL.
Publius a' már elhaladott Títus utánn indúl; Vitellia.

VITELLIA. Barátom, véled akarok szóllani; múlass eggy kevéssé.
PUBLIUS. Megbocsáss; most lehetetlen! – *(megyen)*
VITELLIA. Csak két szóval felelj.
PUBLIUS. *(menve)* Másszor, másszor! Títus után kell sietnem.
VITELLIA. 'S hová Títus utánn?
PUBLIUS. *(menve.)* A' Játékra.
VITELLIA. Hát Szextussal mi' történik?
PUBLIUS. *(menve)* Utánnunk hozzák.
VITELLIA. És így meghal?
PUBLIUS. Bizonyosann.
VITELLIA. Oda vagyok! – Beszéllt é vele a' Császár?
PUBLIUS. Beszéllt; és sokáig.
VITELLIA. Mit?
PUBLIUS. Nem tudom, mert magokban voltak; úgy parancsolta Títus.
(Vitellia elhűl 's hátra marad)

X. KIJÖVETEL.
Vitellia. továbbatt Annius. más oldalról Szervília.

VITELLIA. Megvan a' mitől rettegtem! Haszontalan csalfa remény! Ah, mért hitettél-el hogy nem fog elárúlni! Megvan! Publiusnak minden szava, egész képe azt jelenté. Melly titkoló vala most! mint nem akara semmit múlatni, mintha ugyan szégyenlett volna eggyütt lenni velem! – Oh, mért nem követém mindjárt elejéntén szívem' sugallását! Ha akkor vallottam volna meg titkomat, tettem sokat vesztett volna undokságából. Többé nincs ideje! Már tudja Títus, és bár tőlem tudná! – Hallgatásom még neveli vétségemet.

SZERVÍLIA. *(elibe akad)* Ah, Vitellia!

ANNIUS. *(felemelt karral szalad felé)* Vitellia!

SZERVÍLIA. A' szegény bátyám…

ANNIUS. A' mi közös barátunk…

SZERVÍLIA. … meg fog halni!

ANNIUS. …oda van! eggy két pillantat múlva a' vadak tépik-el!

VITELLIA. Kedveseim – ah, tehetünk é – tehetünk é valamit érette?

SZERVÍLIA. Te mindent! Felséges Mátkád semmit sem fog megtagadni kérésidnek.

ANNIUS. Hogy tagadhatná-meg azt?

VITELLIA. Még nem mátkám!

ANNIUS. Minekelőtte a' nap lenyugszik, az lessz. Nem annak örömére gyűjtötte é öszve a' Népet?

VITELLIA. *(magábann)* A' mint látom, Szextus semmit sem vallott reám. – – *(fenn szóval)* Tegyünk tehát próbát; jertek! – *(magábann)* De hova megyek, én gondolatlan! – *(hozzájok)* Menjetek ti előre; én nyomban foglak követni.

ANNIUS. Oh ne maradj-el; ha késni találsz, oda Szextus! – *(el.)*

VITELLIA. Csak eggy két pillantatot engedjetek!

SZERVÍLIA. Oh Vitellia, essék-meg szegényen szíved! Ne hagyd korának legszebb virágábann elveszni. Tudod, hogy Títus utánn, ő vala Rómának minden szerelme, minden bízodalma! Illy iszonyú bukásra, ki' tudja, ki' szédítette-el? Csak te mentheted-meg a' leggyalázatosabb bukástól, 's azzal tartozol is; mert nem inkább szeretett é saját életénél? – Ah, sírsz?

VITELLIA. *(könnyeit szárasztván)* Hallgass, kérlek!

SZERVÍLIA. Vitellia, látod, hogy élete egészen tőled függ.

VITELLIA. Mindjárt megyek; csak menj előre.

(elválnak; Szervília a' Játékhely felé. Vitellia házához.)

XI. Kijövetel.
Vitellia. (egyedűl)

Vitellia. Imhol, Kegyetlen! a' nagy szempillantás, melly szívedet próbakőre húzza. Lesz é erőd kiállani? El fogod é nézhetni, hogy Szextusod a' legrettenetesebb halállal vész-el? hogy Rómának láttára tépik-el a' vadak? És kit? Azt a' ki hogy neked tetszhessék, kész volt még gonoszságot is elkövetni; kész, nevét Nemzete és az egész Maradék előtt bemocskolni; – azt, háládatlan! a' ki téged a' legforróbb szeretettel imádott; azt, kegyetlen! kit a' halál' rémítései sem vihettek annyira, hogy tégedet, veszedelmének okát, elárúljon! 'S te, gonoszságodnak érzései köztt, csendesen fogsz léphetni a' Títus' mennyegzői nyoszolyája felé. – *(elborzadva; hallgatva jár.)* – –Títushoz sietek; 's lábainál vallom-meg vétségemet. Külömben nem lehet Szextust kimenteni. – –Remény, édes hízelkedés! mind a' thrónus, mind a' Titus' jobbja oda van! Oktalanság volna továbbá is hinni édes szavatoknak. Hogy szívem' faggató mardosásaitól megmenekedhessem, örömest szélnek hánylak benneteket! – *(el.)*

XII. Kijövetel.
(A' vadakra ítélt Öszv'esküdtek együtt állanak a' Játékhely' fövenypiaczánn; de még Szextus nincs közöttök.– Títus lantszó alatt jön-elő Liktoraival. – Utánna a' Tanács. Annius. Szervília.)

Títus. *(leűl)* Minekelőtte a' játék elkezdődik, Poroszlók, hozzátok-elő a' Pártütőt. – –*(magábann)* Sem a' Nép, sem maga nem reményli többé a' kegyelmezést; mennyivel fog tehát édesebb lenni illy váratlanúl!

Annius. Uram! szánd benne barátjait…

Szervília. Barátjait szánd benne, Uram!

Títus. Kéréstek késő, sorsa el van intézve, 's tántoríthatatlan maradok végzésembenn.

Annius. Ah, Títus! hogy' nézhetnéd te őtet veszni?

Szervília. El tudná é ez egyszer felejteni szíved azt a' szelídségét, mellyről eddig le nem szokhatott?

Títus. Hozzák; hallgassátok.

Annius. Szerencsétlen barátom!

Szervília. Oh szerencsétlen testvérem!

XIII. Kijövetel.
Publius. a' Poroszlókkal hozatja Szextust. később̈ben Vitellia. az Elébbiek.

Títus. Mit érdemel cselekedeted, Szerencsétlen! érzed, tudod. Vesztedet a' felzúdított Nép, a' meggyújtott város, a' Fejedelem' megsértése, a' Törvény' általhágása[2],

[2] általhagása **em.**

az elárúlt barátság, menny és föld kívánja. De a' Pártütés egyenesenn énellenem vala intézve; én vagyok a' Megbántott; értsed tehát – –

VITELLIA. *(előtolakodik 's térdre hull)* Nagy szívű Fejedelem! légyen szabad eggy szégyennel elborított szerencsétlennek…

TÍTUS. Vitellia, mi' ez? kelj-fel kérlek! A' Szextus' sorsa el van intézve.

VITELLIA. Oh, vond-vissza végzésedet, Uram! Én fogom lábaid elibe vetni a' legundokabb tett' Indítóját.

TÍTUS. Avvagy nincs é kezembenn? Vagy talám még másnak is van benne része?

VITELLIA. Nem fogod hinni, ha kinevezem.

TÍTUS. Miért?

VITELLIA. Mert az – én vagyok!

TÍTUS. *(elréműlve)* Mert az – te vagy?

(Mindenfelől zúgás)

SZERVÍLIA és SZEXTUS. Nagy Istenek!

PUBLIUS és ANNIUS. O gonoszság!

TÍTUS. *(mély szomorúsággal)* 'S mennyin vagytok még a' kik gyűlőltök?

VITELLIA. – – Haragodat senki nem érdemli úgy mint én. Énbennem támadott-fel a' pártütés' gondolatja; én szakasztottam-el tőled leghűbb barátodat; én fordítottam megtámadásodra szívének érettem égő vak szerelmét.

TÍTUS. 'S mi' vitt erre?

VITELLIA. Kegyességed és büszkeségem! elébb azt hittem, hogy a' szeretet! Jobbodat és thronusodat óhajtottam bírni, 's két ízben látám megjátszatva reményemet. Ez ragadott-el.

TÍTUS. Minő ígézett nap ez énnekem. A' melly pillantásbann eggy vétkesnek kegyelmezek-meg, ugyan-abbann újabbra találok. Lelek é végre eggy hívet, eggy álnoktalant? Látom, öszv'esküdtek csillagzataim; hogy akármit csinálok, kegyetlenné tehessenek. De nem érik-el a' minn igyekeznek. Kiállom csatámat! Lássuk, mellyíke győz, barátim' hűségtelensége é vagy szívem' szelídsége? – – *(a' Poroszlókhoz)* Szedjétek-le Szextusról a vasat; Lentulus és a többiek bocsátassanak szabadonn; tudja-meg Róma hogy én nem szűntem-meg Títus lenni, hogy mindent tudok, mindent elengedek, mindent elfelejtettem.

ANNIUS és PUBLIUS. O kifogyhatatlan kegyelmű Fejedelem!

SZERVÍLIA. Kővé válok.

VITELLIA. Ki fojthatná-meg sírását?

TÍTUS. Szép Vitellia, jobbom ugyan neked vala ígérve; de…

VITELLIA. Hogy reá nem vagyok érdemes, önnként vallom.

TÍTUS. Legalább abban töltöm kedvedet, hogy ímé, bizonyossá tészlek az eránt, hogy azt többé senki nem fogja bírni. Egyedűl Róma lessz Hitvesem, az ő fijai lesznek gyermekeim, 's ők fognak bírni szívemnek minden indúlatjaival. Te, ha tetszik nyújtsd Szextusnak jobbodat. Szíve' jóságát 's szerelme' hevességét ismered; – azt tőled jutalom gyanánt kívánhatja.

VITELLIA. Akaratod, nagy Fejedelem, utólsó lehelletemig törvénye lessz szívemnek, 's jobbomat örömest nyújtom Szextusnak.

SZEXTUS. *(térdre veti magát. A' legindúlatosabb örömmel.)* Ah Uram! 's még is ellenzed, hogy Istenségei közzé számláljon a' föld, 's nevednek a' Tiberis' partjain

Templomok emelkedjenek? – Oh, bár azt volna szabad reménylenem, hogy gyalázatos botlásom' emlékezetét úntalan igyekezeteim el fogják moshatni; hogy te engemet…

TÍTUS. Ne többet, Kedves! Felejtsük-el a' mi történt, 's térjünk vissza mint régi hív barátok. A' Títus' szívében botlásodnak nincs többé semmi nyoma. Kitörlöttem azt belőle, megölellek, 's benned ismét szeretett Szextusomat érzem mellyemre szorúlni!

Budai fogságombann;
Júniusbann, 795.

2.

THEMISTOCLESZ.

ÉRZÉKENY-JÁTÉK.

SZEMÉLYEK.

XERXESZ, Persziai Király.
THEMISTOCLESZ.
ASPASIA és
NEOCLESZ, Themistoclesz' gyermekei.
ROXÁNA, rokona 's kedves Xerxesznek.
LYSIMACHUSZ, Athénei Követ.
SEBASZTESZ, Xerxesznek híve.

A' Játék 'Súsában.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.
Xerxesznek palotája.
Themistoclesz. Neoclesz.

THEMISTOCLESZ. Mit akarsz, fiam?

NEOCLESZ. Engedd, hadd fenyítem-meg a' gorombát. Hallád, kérésedet melly gőggel vevé? Meddig leszünk még kénytelenek e' bántásokat tűrni!

THEMISTOCLESZ. Csendesítsd gyúlongásaidat mellyeknek most sem helyek sem idejek. Azt véled talán hogy honunkban vagyunk, körülölelve azon csapodár sereg által melly csudálja, szereti, a' kit a' szerencse kényeztet? Minden egészen elváltozott, 's az okosság úgy kívánja hogy tűrjünk, szenvedjünk. Ez itt ellenségünknek udvara. Nem vagyok én többé szerelme, bízodalma Athenének. Oda van eggykori fényem, 's mind abból a' mit valaha bírtam, az üldözöttet, gyűlőltet, számkivetettet, egyedül lelke nem hagyta-el.

NEOCLESZ. Igen is, atyám, de, engedd mondanom, ez a' te nagy lelked[1] engem szintén ingerel. Azon falak közzül vagy kirekesztve mellyeket véreddel ótalmazál; hazád, mellynek a' te rényed vala megtartó Géniusza, mindenhol üldöz, 's még ellensége' lakjában sem akar megszenvedni. 'S én még sem hallom hogy panaszkodol. Szóllj, gonosz ellenségeidnek dühét mint tűrheted e' nyúgodalommal?

THEMISTOCLESZ. Nagyon járatlan vagy, fiam, az élet' útján, 's azért látszik előtted váratlannak minden történet. Azonban szeretem álmélkodásodat. A' csudálkozás leánya a' tudatlanságnak, de a' bölcseségnek anyja. Az a' gyűlőlség melly e' szép haragra gyúlaszt, többére jutalma a' legnagyobb jótéteknek. A' hálátlan a' maga jóltevőjében a' vett jótétel' emlékeztető terhét gyűlöli, ellenben ez amabban a' maga jótételét gyönyörködve nézi. Innen vagyon hogy engemet gyűlől hazám, én pedig szeretem hazámat.

NEOCLES. Hallgatnék atyám, ha erántad csak az emberek volnának igazságtalanok: de mit mondjak arra, hogy azok az Istenek is.

THEMISTOCLESZ. Hogyan?

NEOCLESZ. 'S a' te nagy rényeidnek jutalma e ez a' mély inség?

THEMISTOCLESZ. 'S a' mosolygó vagy beborult Sors között tudnád te, mellyíke jutalom és mellyíke csapkodás?

NEOCLESZ. Miképen lehetne a' kettőt öszvetéveszteni?

THEMISTOCLESZ. A' rény soha nem ragyog inkább mint a' viszontagságokban. A' szerencse a' bölcsek' lelkeiket is eltespeszti; ellenben a' nyomorúság gyakorta a' tunyáknak is életet ád.

NEOCLESZ. De olly fényes diadalokon jutni a' legnagyobb megvettetésbe!

THEMISTOCLESZ. Jöhet idö melly inkább fogja irígyleni nyomorúságaimat mint fényemet.

[1] nagylelked **em.**

NEOCLESZ. Bár is, atyám! De mi ok indít téged új veszélyeket keresni ez helytt? Keves e neked a' Görögöktől üldöztetni? a' barbaruszokat is haragra kell e magad ellen gyúlasztanod? Feledhet'd, hogy a' körülfogott Athéne egyedül teáltalad játszámeg az ellene költ egész Azsia' hatalmát, 's megkaczagta a' kevély Xerxeszt 's azt a' vakmerő hídat? Ah, ne gondold olly hamar elalhatónak eggy Király' keblében a' haragot. Ha valaki itten reád akad, kihez folyamodol? Nincsen itt senki a' kinek azon nagy nap'vagy barátját, vagy rokonát, vagy atyját vagy szülöttjét el nem ölted volna. Kérlek, fontold-meg, melly veszélyben vagy itt, 's szaladjunk.

THEMISTOCLESZ. Hallgass! Valakit látok közelíteni. – Hagyj magamban, 's várj-be.

NEOCLESZ. De nem maradhatnék e inkább körűled, atyám?

THEMISTOCLESZ. Nem; tüzed mindent elronthatna. Úgy kívánja az idő hogy magunkat a' fergeteg elől vonjuk félre, míg a' nap vídám fényben fog ismét ragyogni felettünk.

(Neoclesz el.)

MÁSODIK JELENÉS.
Aspásia. Sebastesz. Oldaltt Themistoclesz.

THEMISTOCLESZ. Külsője sok nemest mutat; ez nem lész olly durva. Ettől meg fogom érthetni. – De vele eggy leányt látok, 's öltözete görögszületésűre mutat.

ASPASIA. *(Sebasteszhez.)* Szebastesz, kérlek –

SEBASTESZ. *(menvén)* Nem múlathatok, szép Aspásia, a' Király vár reám.

ASPÁSIA. Csak eggy pillantatot engedj kérdésemnek. Való hogy az a' vad rendelés tétetett…?

SEBASTESZ. Való. A' ki Themistocleszt élve vagy holtan Xerxeszhez hozandja, nagy jutalomra tehet számot.

ASPÁSIA. *(magában.)* Boldogtalan atyám!

THEMISTOCLESZ. *(Sebastesszel szembe jővén.)* Uram, taníts-meg, kérlek, engemet: szabad e mindennek a' Xerxesz' lábaihoz borulni? 's hol szabad, és mikor?

ASPÁSIA. *(magában.)* Mint tudassam vele a' veszélyt!

SEBASTESZ. *(Themistocleszhez.)* Kérdjed azt mástól.

THEMISTOCLESZ. Ha vétettem, bocsáss-meg; idegen vagyok itt, 's nem tudom a' szokást.

SEBASTESZ. *(gőggel tekint Themistocleszre.)* Aspásia, Isten veled.

HARMADIK JELENÉS.
Themistoclesz[2]. Aspásia.

THEMISTOCLESZ. Melly oktalan gőg!

ASPÁSIA. Nagy Istenek, tartsátok távol őtet e partoktól!

[2] *Themistocles* **em.**

THEMISTOCLESZ. Ez a' görög leányzó talán fog valamit mondhatni. – Szép leány, ha tégedet az Istenek… *(elfordulva.)* Halhatatlanok! melly arcz!

ASPÁSIA. Örök Istenek! Vagy ő, vagy egészen hasonló hozzá!

THEMISTOCLESZ. Kérlek –

ASPÁSIA. Themistoclesz!

THEMISTOCLESZ. Aspásia!

ASPÁSIA. Ah, atyám!

THEMISTOCLESZ. *(megölelvén egymást.)* Ah, leányom!

ASPÁSIA. Szaladj! szaladj!

THEMISTOCLESZ. 'S te élsz?

ASPÁSIA. Ah, kedves nemzőm, szaladj! Melly bal csillagzatok vezetnek ez udvarba? Xerxesz halálodat keresi, 's bért teve-fel fejedre. Menj, itt valaki reád ismerhet.

THEMISTOCLESZ. Te magad fogsz elárulni ezen réműléseddel. – Szóllj, midőn Argószba küldöttelek, hogy a' háboru' veszélyei előtt ment maradj, hajód mellyen eveztél, nem sülyede-el?

ASPÁSIA. Elsülyede; 's mind azok közzül a'kik a' hajón voltanak, én boldogtalan maradtam életben.

THEMISTOCLESZ. 'S mint jutottál ide?

ASPÁSIA. Eggy Persziai hajó – nagy Istenek! emlékezetére is el fagyva érzem véremet – félholtan vona-ki a' habokból.

THEMISTOCLESZ. Neved, születésed tudva vagyon?

ASPÁSIA. Nincsen. Xerxesz engem ismeretlent ajándékúl ada Roxána Herczegnének. Oh atyám, hányszor kiáltoztalak éjjeli sírásaimban! Hány kéréssel terheltem az egeket hogy hagyjanak téged meglátnom! Ah, nem képzeltem hogy kívánságaimnak illy rettenetes teljesedését fogom szemlélni.

THEMISTOCLESZ. Bátorodjál-fel, kedves gyermekem. A' szomorgás és az öröm gyakorta igen is közel vagynak egymáshoz, 's eggyikből a másikba ollykor rövid pillantat vezérl. Sorsunk még ma új ' rendet kezdhet, 's fellelvén gyermekeimet, magamat már kevésbbé boldogtalannak érzem.

ASPÁSIA. De mint lelél? Szolgaságban! 's miként jösz? Egyedül, számkivetve, üldözve! Ah, hova leve, édes atyám, hová leve az a' ragyogás melly téged követni szokott vala? az a' pompa, a' sok cseléd, a' gazdagság, a' sok barát? O igazságtalan Istenek! o igazságtalan Athéne! 'S Jupiter henyén tartja villámjait…

THEMISTOCLESZ. Mérsékeld fájdalmaidat, Aspásia. Nem lehet nekem leányom a' ki a' hazát szidalmazza. Illy bűnt tebenned az örömnek ezen pillantatában sem türhetek-el.

ASPÁSIA. Ha mented, még vétkesebb.

THEMISTOCLESZ. De tenéked…

ASPÁSIA. Menj, oh menj, hagyd itt ez ellenségi földet!

THEMISTOCLESZ. Mit rettegsz? Én itt ismeretlen vagyok!

ASPÁSIA. Ismeretlen vagy? 'S hol ismeretlen Themistoclesz? Az a'bélyege a' nagyságnak mellyet a' természet homlokodra nyomott, maga is elégséges tégedet elárulni. 'S kivált ma forgasz nagy veszélyben, atyám. Súsába egy követ érkezett Athenéből. Remélhet'd e hogy ennek szemét és azokét a' kik eggyütt jöttek vele, megcsalhassd?

THEMISTOCLESZ. 'S kicsoda a' Követ, és mit akar itt?

ASPÁSIA. Nem tudom. Ki vagyon adva a' parancs, hogy köz helyen 's az öszvegyült nép előtt tartsa előadását. A' Király ott akarja maga elébe ereszteni.

THEMISTOCLESZ. Ott minden meg jelenhet, ha kedve van?

ASPÁSIA. Minden.

THEMISTOCLESZ. Oh igen jó! Úgy teljesedve lesz a'mit régen óhajtottam: meglátom ellenségemet a' ki ellen annyit harczoltam.

ASPÁSIA. Oh én szerencsétlen! Mit merészlesz? Azt akarod e hogy ijedtemben meghaljak? Atyám, ha szeretsz, oh térj más gondolatra! E' győzhetetlen kezekre kérlek mellyeket reszketve csókolok itt, arra a' kedves anyaföldre kérlek, mellyet te, ha bánt is, szeretsz, mellyet te, ha hálátalan is, mentegetsz, mellynek te nem tűrheted szidalmaztatását –

THEMISTOCLESZ. Szorulj keblemre, leányom. E remegés ismerteti velem gyermeki hűségedet. Ne csüggedj-el; bízzd magamra védelmemnek gondjait, 's tanuld atyádtól, mint kell a' szerencse' csapkodásait elviselni.

NEGYEDIK JELENÉS.
Aspásia. később Roxána.

ASPÁSIA. Nincs kebelemben eggy ér is mellyet rezegni nem érzek félelmemben.

ROXÁNA. Aspásia, én teellened panaszolkodhatom. Miért titkolod előttem szerencsédet? Azt hittem hogy barátném vagy, azt hittem hogy szíved előttem nem tart titkokat.

ASPÁSIA. *(magában)* Oda vagyok! mindent tud. Themistoclesz el vagyon árulva.

ROXÁNA . Te elsápadsz, nem felelsz. – Tehát való! Illy veszedelmes ellenséget tartottam magam körül!

ASPÁSIA. De Herczegné!

ROXÁNA. Hallgass, hitetlen, hálátalan! Én teelőtted egész mellyemet felfedem, minden titkaimat, szívemnek minden mozdúlatait látatom veled, 's te elrablani igyekezel tőlem Xerxesznek szívét!

ASPÁSIA. *(elfordulva)* Ez másként hangzik.

ROXÁNA. Jóságomnak, barátságomnak ez e érdemlett jutalma?

ASPÁSIA. Roxána, te engemet ok nelkül vádolsz, magadat ok nelkül epeszted. Te bírod, 's oh bírd tovább is Xerxesznek szívét! Nem vagyok én magammal annyira ismeretlen, hogy reményeimet szinte a' trónusig hagyjam menni.

ROXÁNA. Félre minden tettetést. Ezer okaim vagynak rettegni hogy e' bírt szívet elvesztettem. A' miolta Xerxesz téged lát, napról napra hidegebb énerántam. Sok ízben láttam én, mint felejti-el magát csudálásodban; hallom melly tűzzel, melly magasztalásokkal szóll felőled; ha szerelmünkre emlékeztetem, öszve-zavarodik, 's nyomorultúl koldulgatván vétkének mentségeket, azt állítja, hogy kedvetlensége az országlási gondoktól ered.

ASPÁSIA. Szánás és nem szerelem teszi kegyessé[3] erántam.

[3] kegyesse **em.**

ROXÁNA. A' mi szánásnak akar tetszeni, nem mindenkor szánás.

ASPÁSIA. Xerxesz és Aspásia között melly nagy a' hézag!

ROXÁNA. A' szerelem sok illy hézagokat betölte már.

ASPÁSIA. Én, idegen itt –

ROXÁNA. 'S épen ez az a' mitől reszketek. Nem nagy ott a' gyöngynek becse, a' hol azt bőven termik a' tengerek; nálunk kincseknek tartatnak, mert idegenek.

ASPÁSIA. Kegyelemből, Roxána; ne légy illy elmés magadat gyötreni! Te magad eránt vagy igazságtalan, 's Xerxesz eránt, és énerántam. – Ha szerencsétlen állapotom' gondjait a' szereleméi is nevelhetnék, úgy azoknak tárgya nem Xerxesz volna. Szívem más tüzeket ismer, 's nem tudja mint lehet azokat újabbakkal felcserélni.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Sebastesz. Roxána. Aspásia.

SEBASTESZ. Herczegné, ha látnod tetszik miként lép a' Király' elébe a' Görög Követ…

ROXÁNA. Igen is, látni akarom.

ASPÁSIA. *(Sebasteszhez)* Kérlek: tudva vagyon e már neve?

SEBASTESZ. Lysimachusz, az Aegistusz' fija.

ASPÁSIA. *(magában.)* Örök Istenek, az én jegyesem! – *(Sebasteszhez)* 'S miért küldetik?

SEBASTESZ. Úgy értettem hogy Themistocleszt keresi.

ASPÁSIA. *(magában.)* Oh kín! A' jegyesem atyámat! És így az egész föld öszveesküdt eggy boldogtalan ellen!

ROXÁNA. Vezess, Sebastesz! Aspásia, Isten veled. – Ah, maradj barátném! *(El.)*

HATODIK JELENÉS.

Aspásia.

ASPÁSIA. Ez kelle még! Atyámat keresni, vissza-kívánni, halálra vonni Lysimachusz jő! Ah, a' hitetlen, ő engem elfelejthete! Azt hitte, hogy nem élek, és hogy a' megholt eránt nincs semmi tiszte. Minden gyötrelmeim között talán ez a' legkínosabb. *(El.)*

HETEDIK JELENÉS.

(Pompás helye a' Nép' öszve-gyülésének. Eggyfelől a' királyi-szék. Másfelé szabad kilátás a' városra.)

Themistoclesz Neoclesszel. Később Xerxesz és követői.

NEOCLESZ. Atyám, ne tovább! – Nem értem mit akarsz. Minden szemtől reszketek mellyet reánk látok fordulni, 's azt hiszem, hogy minden téged néz, hogy minden ismer. – Ime a' Király' őrjei, 's íme maga is a' Király. Fussunk.

THEMISTOCLESZ. A' tologásban rejtve maradunk.

NEOCLESZ. Illy veszélybe ejteni magadat!

THEMISTOCLESZ. Hallgass-el valaha.

NEOCLESZ. *(oldalt térvén.)* Reszketek.

XERXES. Hadd jőjön a' Követ! – *(Sebasteszhez.)* 'S még sincsen! még mindég kerűli haragomat! Kedvem, ígéreteim olly keveset nyomnak e hogy senki sem igyekszik a' bujkálót kezembe juttatni?

SEBASTESZ. Sokáig immár rejtve nem lehet; annyi kelepczéket vetettünk neki hogy azokból ki nem menekedhetik.

XERXES. Nem lelek nyugtot míg ő piheg. Ő Xerxeszt futni látta; tudja hogy annyi hajók közzül, mellyekkel az Egéumot elborítottam volt, eggy sem marada-meg melly megmentse életemet, 's kénytelen voltam eggy nyomorú fán keresni szabadúlást; tudja hogy szomjamat eggy felkevert véres ital oltogatta. 'S az éljen a' ki ennyivel dicsekedhetik ellenem? Nem! kezembe jutaták az Istenek, országomban vagyon; haljon-meg.

NEOCLESZ. Hallottad?

THEMISTOCLESZ. Hogy ne?

NEOCLESZ. Fussunk tehát.

THEMISTOCLESZ. Légy csendesen.

NYOLCZADIK JELENÉS.
Lysimachusz és Kísérői. az Elöbbiek.

LYSIMACHUSZ. Ragyogó Fejedelem, tebenned az ellenségi Athéne nem csak a' nagy Uralkodót, hanem a' nagy Embert is tiszteli, 's nagylelküségedtől eggy ajándékot kér.

XERXESZ. Ha békét nem kér, űlj-le, 's add-elő a' kérést.

LYSIMACHUSZ. *(űlést fog.)*

NEOCLESZ. Ez Lysimachusz.

THEMISTOCLESZ. Vagy hallgass, vagy menj.

LYSIMACHUSZ. Elnyomni a köz nyugalom' megháboritójit a' Fejedelmeknek viszonos kötelességek, 's ebben egymást az ellenségeknek is segéleni illik. Mindennek árt a' ki a' gonoszt befogadja. Athéne tenálad Themistocleszt – ah szerencsétlen barátom, engedj-meg! – keresi. Úgy hiszi hogy udvarodban lappang. Kívánhatja kiadattatását, de azt ajándékban kéri.

NEOCLESZ. Oh vad kívánság! oh hamis barát!

THEMISTOCLESZ. Oh hív polgár!

XERXESZ. Nem akarom vizsgálni, Követ, melly ok hoza tégedet országomba, sem azt nem hogy mennyire bízhatom szavaidban: csak azt tudom, csak azt látom, hogy fortélyos kérésed sem fedheti-el előttem kívánságod' vakmerőségét. Mi gondom énnekem Athenének nyugalmára? 'S én, Király, a' ti akaratotoknak végre-hajtója legyek e? – Ki hozá-be az ellenségi hatalmak közzé az illyetén tartozást? Törvényt jösz e adni vagy tanácsot? Ehhez nem bízom, 's nem szenvedem amazt. Ne hidjétek-el magatokat annyira eggy nyert diadalban; Hellásztok még nem ment minden veszélytől, 's Xerxesz előtt Athenének nyitva vagyon még útja.

LYSIMACHUSZ. De mit használhat nektek Themistocleszt ki nem adni?

XERXESZ. Azt megértitek ha hatalmamban leend.

LYSIMACHUSZ. Eddig tehát nincs még abban?

XERXESZ. Nincs; de ha itt volna is, gondolnám, nektek arról számolni nem tartozom.

LYSIMACHUSZ. A' görög-név' gyűlölése, Király, tégedet nagyon elvakít. Mi úgy hisszük, hogy békét kötvén… –

XERXESZ. Követ, békét említeni neked megtiltottam. Értettem óhajtásaidat, végezésemet tudod, 's mehetsz!

(Lysimachus 's követőji el.)

KILENCZEDIK JELENÉS.

Xerxesz. Sebastesz. Themistoclesz és Neoclesz.

XERXESZ. Themistocleszt a' Görögök nálunk keresik. Sebastesz, menj, nyomozzd. Vígasztald Uradat. Egyedül ezen áldozat olthatja-el dühömet mellyre a' vallott szégyen és a' Görögök' gyűlőlése gyúlaszt.

NEOCLESZ. *(titkon.)* 'S az atyám még sem fut!

THEMISTOCLESZ. Imhol a' várt pillantat! *(A' Király felé indúl.)*

NEOCLESZ. Atyám! Atyám!

THEMISTOCLESZ. *(megállván a' királyi-szék előtt.)* Hatalmas Király…

SEBASTESZ. Melly vakmerőség. *(Az Őrökhöz.)* Toljátok-félre az esztelent!

THEMISTOCLESZ. Az Isteneket nem bántja-meg az emberek' felkiáltása.

SEBASTESZ.El innen!

XERXESZ. Nem úgy, Sebastesz; hagyd szóllani az idegent.

THEMISTOCLESZ. Úzőbe vett a' Sors, 's nem várhatok egyéb helytt menedéket. Ellene engem Xerxesz ótalmazhat, vagy maga a' nagy Zeüsz.

XERXESZ. Ki vagy te?

THEMISTOCLESZ. Athéne volt hazám!

XERXESZ. S te, görög létedre, hozzám folyamodhatsz?

THEMISTOCLESZ. Igen is. Görögnek lenni itt nagy vétek, tudom azt; de e' vétkemet eltörli eggy nagy szolgálat, mellyet neked nyujthatok. Xerxesz, te Themistocleszt keresteted, 's én őtet kezeidbe adom-által.

XERXESZ. Te nekem őtet?

THEMISTOCLESZ. Ki merészlene Királynak hazudni?

XERXESZ. Illy nagy szolgálatot semmi bér nem jutalmaz eléggé. Ah, hol van ez a' tárgya elolthatatlan bosszúmnak?

THEMISTOCLESZ. Szemeid előtt áll.

XERXESZ. Hol? kicsoda?

THEMISTOCLESZ. Én.

XERXESZ. Te e?

THEMISTOCLESZ. A' mint mondom.

NEOCLESZ. Hova legyek? *(Elvész a' sokaság köztt.)*

XERXESZ. 'S te illy kevéssé retteged haragomat?

THEMISTOCLESZ. Hallgass-ki, Király, 's végezz a' szerént a' hogyan magadnak fog tetszeni. –Imhol eggy rettentő példája a' Sors játékának. Az a' Themistoclesz, ki a' te székedet[4] olly sok ízben megrázta vala, én vagyok, 's íme mostan a' te ótalmadhoz folyamodom. Tudta hogy hatalmas vagy, tudta, hogy reá haragszol, és még is az a' remény vezérlette hozzád hogy benned védjét fogja találni. Kezedben vagyok; védelmezhetsz és megölhetsz. Ha szívedben a' való dicsőség' lángja ég, rényedhez méltó mezőt nyitok-meg előtted: győzzd-meg önn-magadat, nyujtsd-ki jobbod' eggy erőtlen ellenségednek. Ha füled csak a' harag' tanácsai eránt vagyon nyitva, függeszd-fel eggy rövid időig annak teljesítését a' mit ez sugall, 's gondold-meg hogy eggy tehetetlen ellenség' megrontásában nincsen sem haszon sem dicsőség, de eggy hív barátot szerzeni nagy nyereség; gondold-meg hogy te Király vagy, én eggy számkivetett; hogy én bízodalommal járultam feléd, hogy önnként áldozatúl hoztam magamat e' partokhoz. Ezt gondold-meg, 's végezzd a' mit akarsz.

XERXESZ. *(megháborodva.)* Nagy Istenek! ki látott valaha bátrabb lelket! Melly új neme ez a' rénynek, a' merészségnek! Egyedül, fegyvertelen' jönni Xerxesznek elébe, 's benne, bár ellenség, bízni. Ah, ez sok! – *(Themisztocleszhez.)* Mondd-el, Themistoclesz, mi kell? mit vársz? Haragomat dicsőségemmel hozod ellenkezésbe? – Ah, ez úttal nem fogsz győzni. Jer karjaimba. Az leszek neked a' minek óhajtottál, reméltél. Kincseim, ha azokra lészen szükség, nyitva lesznek védedre; országaim fel fognak kelni melletted, ha kívánandja az idő, 's a' Xerxesz' neve és a'Themistocleszé ennekutána elválhatatlan nevek légyenek.

THEMISTOCLESZ. Ah, Uram, reményem eddig hasonlónak látszott az őrűléshez, 's a' te nagyszívűséged azt még is képzelhetetlenűl meghaladta. Mit ajánljak neked? Izzadságaimat? véremet? életemet? Ezek kevesek illy tündöklő jótételért.

XERXESZ. Nékem minden jutalmam a' barát Themistoclesz legyen. Azonban a' mi harczaink véget érni nem fognak. Ha a' régi bántások' emlékét elmémből kitörlöm is, eggy nemesebb vetélkedés fog viadalra tüzelni.

(Xerxesz és a' Sokaság el.)

TIZEDIK JELENÉS.
Themistoclesz.

THEMISTOCLESZ. Álhatatlan kedvü Sors, mint változol-el eggyszerre! Eddig az elcsüggesztésiglen gyötröttél, most szédítgetve mosolyogsz reám. Ismerlek, 's tudom mit ér akár kedvezésed, akár haragod. Ezt kaczagom, amannak nem hiszek. *(el.)*

[4] a' te-székedet **em.**

TIZENEGYEDIK JELENÉS.
Aspásia, 's csak hamar Roxána.

ASPÁSIA. De hol van? hol van? Ki vezet engemet, boldogtalant, az atyámhoz? Nem lelem; pedig itt nyilatkoztatá-ki magát a' Király előtt. Úgy mondá Neoclesz, 's ő engem el nem ámíthata. –*(Roxanához.)* Ah, Herczegné, szánd-meg keservemet, kelj segédemre! Védd atyámat a' Király' haragja ellen.

ROXÁNA. Atyádat?

ASPÁSIA. Oh Istenek! Én a' szerencsétlen Themistoclesznek gyermeke vagyok.

ROXÁNA. Te Themistoclesznek? Hogyan lehetne az?

ASPÁSIA. Nincs többé ideje hogy születésemet titkoljam.

ROXÁNA. *(magában.)* Oda vagyok! Ez a' leány veszedelmesebb kezd lenni szerencsémnek.

ASPÁSIA. Essék-meg szíved rajtam[5], kegyes, 's nyerj irgalmat atyámnak!

ROXÁNA. Irgalmat atyádnak? 'S még nem tudnád…

ASPÁSIA. Tudom, hogy az őtet-gyűlölő Xerxesz előtt magát kinyilatkoztatta. A' bátyám, a' ki nem tartóztathatá-meg hogy azt cselekedné, szaladt hozzám, 's elbeszéllte hogy Themisztoclesz a' királyi-szék' elébe lépett.

ROXÁNA. Most tehát halld a' mi következik: A' mint…

TIZENKETTEDIK JELENÉS.
Sebastesz. Roxána. Aspásia.

SEBASTESZ. Jer, szép Aspasia; a' Király szóllít. Themistoclesz elbeszéllé, hogy te neki leánya vagy; 's kedvesbb hírt soha a' Király még nem hallott.

ROXÁNA. *(magában.)* Jaj nekem!

ASPÁSIA. Oh, ha a' Xerxesz' haragja enyhűlhetne!

SEBASTESZ. Haragja? Themistoclesz szerelme neki.

ASPÁSIA. Miképen? Kevéssel ezelőtt még halálát esküvé!

SEBASTESZ. Most pedig öleli, mindennek mutatja, egyedül őfelőle szóll, 's őtet nevezi egész szerencséjének.

ASPÁSIA. Isten veled, Herczegné! A' nagy öröm el szédített; nem tudom, hol vagyok. *(el.)*

TIZENHARMADIK JELENÉS.
Roxána. Sebastesz.

SEBASTESZ. *(magában.)* Roxanának kebelében a' féltékenység lángja ég. Bátran, nyomorult szív!

ROXÁNA. Mit akar Xerxesz, hogy Aspasiát illy sietetve kívánja?

[5] szíve**m** rajta**d, em.**

SEBASTESZ. Nem merem kimondani a' mit gyanítok.

ROXÁNA. De még is?

SEBASTESZ. Úgy tetszik, Xerxesz ég ezért a' leányért. Midőn Themistoklesztől megértette születését, hirtelen öröm szikrázott szemeiben, 's elárulta szíve' titkát.

ROXÁNA. Menj, az nem igaz; azt te csak álmodod.

SEBASTESZ. Adnák az egek; de a' rosszat jobb előre látni.

ROXÁNA. Így tehát! így! – 'S mit kell nekem kezdenem?

SEBASTESZ. Mit kell kezdened? Megbosszulni a' bántást. Illy szépségnek az nem lehet nehéz. Nagy gyönyör van abban midőn a' hitetlen Kedves' vétkét büntethetjük.

(Roxána el.)

TIZENNEGYEDIK JELENÉS.

Sebastesz.

SEBASTESZ. Az ég mosolyg reám: Xerxesz szereti Aspásiát, 's Roxána meg vagyon bántva. Abban a' szerelmet, ebben a' bosszút fogom gerjesztgetni; 's ha ez bosszúra kiáltand, meglesz a' mit óhajtottam. Azon sok barátimmal kiket az övéihez eggyesíthetek, félelmessé tehetem magamat Xerxesznél, 's fel fogok léphetni a' trónusra. – Hogy a' remény igen is merész, jól látom: de a' szerencse ritkán jár külön úton a' meréssel. *(el.)*

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSÖ JELENÉS.
(Gazdag készűletü szobák, lakúl keszítve Themisztoclesznek.
Az asztalokon sok arannyal 's kövekkel rakott edények.)
Themistoclesz. csak hamar Neoclesz.

THEMISTOCLESZ. Ime egészen elváltozott sorsom. Kevéssel ezelőtt hijába kerestem eggy nyomorult kalibát, most pedig e' czifra haszontalanságok vesznek körül, 's eggy Király, eggy egész ország függ tetszésemtől. – Ki tudja, mi vár még reám! Oh látom hogy mese az élet, és látom hogy az én mesém nem ére véget.

NEOCLESZ. Végre, tisztán ragyognak, atyám, a' csillagok az ártatlanságnak, a' rénynek, végre túl vagyunk a' veszélyen. A' hálátlan Athéne mint fog e' hír' hallására megrettenni! Ma kezdődik szerencsénk, 's te itt a' bővség' és csillogás karjai köztt fogod majd felejteni inségeidnek emlékezetét, törvényt szabsz a' meghódoltatott tartományoknak, 's Királyokat emelsz 's alázsz.

THEMISTOCLESZ. Ne hidd-el magad' illy hirtelen, fiam. Most kedved nagyobb mint lennie illik, elébb ijedséged volt az. Midőn ellenkező szelek fúttak, a' rév mellett is rettegél; 's most, megcsendesedve látván dühöket, minden vitorláidat nékiek feszíted. Másképen szeretnélek látni. Ez a' bátorság melly kebledet dagasztja, most hiba, akkor érdem volt volna 's az a' rettegés melly kevéssel ezelőtt még csüggedésben tartott, érdem volna most, 's akkor hiba volt.

NEOCLESZ. 'S mit kellene még most is rettegnünk?

THEMISTOCLESZ. Kérdd inkább: miben kellene mostan bíznunk. E' kincsekben? Eggy percz adta, eggy percz fogja elvenni. Ezen új barátimban a' kiket hozzám tolakodni látsz? Ezek nem enyéimek. A' csillogás hozta hozzám, 's eggyütt tünnek-el vele.

NEOCLESZ. Néked elég lesz a' nagylelkü Xerxesz' kedvét megtartanod.

THEMISTOCLESZ. 'S elég eltemettetnem magamat haragja által.

NEOCLESZ. Ő bölcs és igaz.

THEMISTOCLESZ. De eggy illy nagy Király mindent nem láthat. Ő is megcsalattathatik midőn az álnok veszi-körül. Pedig álnokokkal tele vagyon minden föld.

NEOCLESZ. Te túl vagy azon hogy a' rágalmazás ártalmadra lehetne.

THEMISTOCLESZ. Sőt a' hol kiki akarja látatni a' maga érdemét, az igaz érdem többére mindég elnyomattatik. – Térj-el; a' Király közelít.

NEOCLESZ. Melly varázslat vagyon szavaidban, atyám! Én magunkat szerencséseknek gondoltam, 's most ezer viszontagságokat látok; eggy pillantat alatt egész állapotunk megváltozott. *(el.)*

Második Jelenés.
Xerxesz. Themistoclesz.

Xerxesz. Én tenéked még sokkal többel tartozom. Jutalmat ígértem annak a' ki kezembe adandja Themistocleszt. Te adtad kezembe: illő hogy ígéretemet teljesítsem.

Themistoclesz. Mind ezen királyi, vesztegetve-nyújtott adományaid sem volnának e elegek?

Xerxesz. Nem, Themistoclesz. Eggy illy nyereségért, a' millyennel nekem van szerencsém kevélykedhetni, szegénynek látszik bár melly gazdag jutalom.

Themistoclesz. 'S te azt akarod…

Xerxesz. Helyre akarom hozni a' Sors' igaztalanságát, 's az ő pironságára magasztallak-fel. Ime Lampsacusz, Myusz, és az a' város mellyet a' szép Meander öntözget, e' pillantat olta tiéid, 's Xerxesz remélli, hogy becsűlésének 's hajlandóságának ezután is fogja erántad adhatni némelly jelenségeit.

Themistoclesz. Bánj szűkebben, nagy Király, diadalaid' nyereségeivel, 's ne lelj abban örömet hogy Themistocleszt piríthatod. Mit tettem én eddig értted?

Xerxesz. Mit tettél érttem? 'S kevésnek véled hogy magamat nagyszívűnek hihetem? kevésnek, hogy éltedet nékem bíztad, hogy olly mezöt nyitál előttem mellyen nevemre el nem halható fényt fogok húzhatni, 's hogy tartományimnak magában Themistocleszben mind visszaadhatom a' mit elveszték?

Themistoclesz. De az a' sok kár, az a' sok vér, mellyet néked okoztam…

Xerxesz. Mind kipótolja az a' dicsőség, hogy ellenségemben megtiszteltem a érdemet. Az az előbbi szégyen a' Sorsot illeti, ez a' dicsőség engemet.

Themistoclesz. Oh felséges érezetek, méltók eggy olly lélekhez, mellyet Jupiter a' maga képviselőjévé választott! oh boldog tartomány, melly illy Királytól függ!

Xerxesz. Hallod e, Themistoclesz? te életedet tevéd-le az én hatalmamban: ; én viszont a' te karodban tészem-le hatalmamat. A' Persziai minden sergeknek te vagy Fő-vezérek. Jer, az öszve-gyülekezet hadak előtt vedd kezeimből méltoságodnak czímerét. Most legelébb a' fellázadott Egyipt vakmerőségét büntessed; azután fenntebb szándékokat teljesítünk. Themistoclesztől segéllve, úgy hiszem azt, az egész földet meg fogom hódoltathatni.

Themistoclesz. 'S e' czímer –

Xerxesz. Menj, 's készíts új trophéeket. 'S a' mit most én mondottam, tettek hirdessék.

Themistoclesz. Irgalmas Istenek, őrizzétek nekem a' ki hozzátok ennyire hasonlít! 'S engedjétek, hogy megemlékezvén reám árasztott jótéteiről, győzhessek halhassak értte. *(El.)*

Harmadik Jelenés.
Xerxesz. tovább Roxána; azután Sebastesz.

Xerxesz. Igen is, a' ki koronát visel, nem kis terhet visel,'s nem csuda ha sullya alatt ollykor öszve-roskad is. De melly öröm viszontag, segéllhetni a' jóknak érdemeket, a' rényt a' vak Szerencse' bohó hatalma alól kiszabadítani, boldoggá tenni a'

ki nem az, de a' érdemli hogy az légyen –oh ez olly öröm, melly minden bajt és terhet elfeledtet, melly a' lelket eltölti önn-magával, és eggy Uralkodó' sorsát, ha azt káromlás nélkül mondani lehetne, egyenlővé teszi eggy Istenével. Ez az öröm enyém, a' miolta barátommá leve Themistoclesz. De a' nagy kincs' birtokában meg kell erősítenem magamat. Aspasiát a' trónusra fogom emelni; szíve, szépsége, születése érdemlik azt. Királyi-székemet védvén, védje így ez a' nagy Idegen a' maga' unokájinak örökségét, 's barátságunk a' rokonság által kapjon új erőt, állandóságot. Nyugtalan vagyok érteni mit végez Aspásia. Sebastesz régen elméne hozzá megtudni ha szerelmét remélhetem e, 's még nem látom tőle vissza-térni. – Ez talán ő. – Egek! Roxána! Térjünk-ki előle.

ROXÁNA. Hová sietsz, Uram? Te engem kerülsz?

XERXESZ. Nem, Roxána. Az uralkodás' nagy gondjai másfelé hívnak.

ROXÁNA. De ezen gondok között is Roxána tégedet szerencsés vala eggykor nyiltan lelhetni.

XERXESZ. A' gondok most nyomasztóbbak.

ROXÁNA. Meghiszem; magam is látom, – kivált a' miolta Themistoclesz megnagyobbította. Eggy illy ragyogó vendég Xerxesznek eltöltheti egész szívét, ha az osztva nem volna is az atya 's a' leány között.

XERXESZ. *(méltósággal.)* Herczegné, maradj békével.

ROXÁNA. Állj-meg, kegyetlen, hite-szegett –

XERXESZ. Halljad, Roxána. Ideje, hogy végezéseimet eggyszer tudassam veled…

SEBASTESZ. Uram, a' Görög Követ újra esedezik hogy őtet kihallgatni méltóztassál.

XERXESZ. Hogyan? 'S el nem méne?

SEBASTESZ. Nem. Megértette, hogy Themistoclesz Súsában vagyon; 's nagy ajándékokat készül neked ajánlani ki-adattatásáért.

XERXESZ. Vissza-él türelmemmel. Nem akarom többé hallani. Menjen.

(Sebastesz indúl.)

ROXÁNA. *(magában.)* Ez a' harag szerelem.

XERXESZ. *(Sebasteszhez.)* Megállj; egyebet végzettem. Menj, vezessd-fel a' Követet. Meg lesz büntetve merészségéért. *(Sebastesz el.)*

ROXÁNA. A' mit mondani akarál, Uram…

XERXESZ. Most nincs időm. *(El.)*

ROXÁNA. Ah, a' kegyetlen! elébb azt fogadá hogy szóllani fog, 's most hallgat 's elfordúl.

NEGYEDIK JELENÉS.

Roxána nem sokára Aspasia.

ROXÁNA. Haszontalan' titkolgatnám magam előtt; győzött Aspásia. – 'S imhol a' kevély! – 'S melly kecsek azok a' mellyeket őrajta Xerxesz imád. *(Sokáig nézellvén Aspasiát.)*

ASPÁSIA. 'S a' te kétségeid el vannak e oszolva már, szép Roxána?

ROXÁNA. *(magában.)* Én rajta semmit nem lelek a' mi e' hevet gyúlaszthatá.

ASPÁSIA. Mit téssz? Elnézesz és hallgatsz!

ROXÁNA. Csudálom a' szép arczot, melly eggy Király szívét zavarba hozhatá. Ah, a' kit ennyi szépség teve hűségtelenné régi szerelméhez, nem kárhoztatást hanem mentséget érdemel. *(El.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.
Aspásia, később' Lysimachusz.

ASPÁSIA. Melly epés szók! O gyanu, o féltékenység, mint gyötröd te a' szívet mellybe lakást fogál! Titeket, oh Istenek! én is érzelek Lysimachuszért.

LYSIMACHUSZ. Csak eggy pillantatig lehetne látnom, akkor osztán – Ha nem csalnak e meg szemeim? Oh ez ő! ez az én Aspásiám!

ASPÁSIA. Hogy élek, azt néki nem tudni nem lehet. Hajótörésemnek 's kiszabadúlásomnak híre közönséges. Ah, az álhatatlan új lángoktól ég, 's én őtet nem tudom feledni!

LYSIMACHUSZ. *(fellépvén.)* Életem! örömeim!

ASPÁSIA. *(még nem látván Lysimachuszt.)* Ki mer engemet így nevezni? – O Istenek!

LYSIMACHUSZ. A' te hív Lysimachuszod. O Aspásia, ez eggy kedvező pillantást óhajtottam, egyedül ezért esedeztem az Istenekhez!

ASPÁSIA. Aspásia? –– Én nem vagyok az. – Aspásia megholt.

LYSIMACHUSZ. Tudom hogy úgy mondotta a hír, 's tudom hogy a' hír hazudott. Értettem mint tartottak-meg az egek.

ASPÁSIA. Ennyit tudván, gondolom azt is tudhat'd, hogy értted nem élek.

LYSIMACHUSZ. Oh hagyd-el, hagyd-el! Miként lehetsz illy kegyetlen, általdöfdösni keblemet?

ASPÁSIA. Az illy hű barát, az illy gyenge, gondos szerető, igen is, több figyelmet érdemel! Hálátalan! 's te, ellensége az atyámnak, mersz e leányával szerelemről beszélleni?

LYSIMACHUSZ. Ellensége? Ah te nem érzed küszködéseimet! A' legszentebb kötelesség tisztelnem hagyja hazám' végzéseit, de minden pillantatban a' polgár ellen harcza kél a' szerető.

ASPÁSIA. Feledd vagy ezt vagy azt.

LYSIMACHUSZ. Eggyiket nem feledhetem,; másikat felednem sem nem szabad, sem nem akarom; 's abban áll kibeszéllhetetlen gyötrelmem, hogy azt vagyok kénytelen keresni a' mit megnyerni nem óhajtok.

ASPÁSIA. Menj, 's áldd meg az egeket, meg nem nyeréd.

LYSIMACHUSZ. Oh Istenek! sőt igen is megnyerém, szép Aspásia. – Védistenségei Athenének, bocsássatok-meg, ha az imádott leány' szenvedése e' sóhajtást mellyemből kikapá!

ASPÁSIA. *(magában.)* Reszketek! *(Lysimachuszhoz.)* 'S mit nyerél?

LYSIMACHUSZ. A' Király kiadja Themistocleszt.

ASPÁSIA. Jaj nekem!

LYSIMACHUSZ. Megigérte, 's esküdt, hogy megáll ígérete mellett.

ASPÁSIA. *(magában.)* Ah, Xerxesz bosszút áll megvetéséért. – *(Lysimachuszhoz.)* Lysimachusz, essék-meg szíved rajtam. Te, egyedül te tarthatod-meg az atyámat.

LYSIMACHUSZ. Miként tarthatom-meg? A' Király talán ottan vár immár reám a' hol nép és sereg eggyütt vagyon. Az egész sokaság előtt fogja hatalmomba általadni. Itéld-meg, mit tehetek.

ASPÁSIA. Ha akarsz, mindent. Eggy alattomos elillantás –

LYSIMACHUSZ. Ah Aspásia! melly gondolat! mit remélsz?

ASPÁSIA. A' mit az igazán hű szeretőtől kedvese remélhet, kívánhat. Nem mentheted magadat.

LYSIMACHUSZ. Oh Istenek! hamarább voltam polgár mint szerelmes!

ASPÁSIA. 'S e' czím arra kényszerít, hogy elveszíts eggy ártatlant?

LYSIMACHUSZ. Én nem vesztem őtet; én tisztemet teljesítem.

ASPÁSIA. Teljesítsük azt tehát mind ketten; én is teljesítem a' magamét. Maradj békével.

LYSIMACHUSZ. Hova sietsz?

ASPÁSIA. Xerxesznek karjai közzé.

LYSIMACHUSZ. Hogyan?

ASPÁSIA. Ő engemet kedvel, 's nékem tisztem megtartani az atyámat. Én is hamarabb voltam leány, mint szerelmes.

LYSIMACHUSZ. Oh ne add a' világnak a' hűségtelenségnek illy útálatos példáját.[6]

ASPÁSIA. Sőt én a' tiédet követem; teljesítem tisztemet.

LYSIMACHUSZ. 'S illy kevésbe kerül neked…

ASPÁSIA. Kevésbe kerül? Ah hálátalan! Tudjad tehát, hogy Xerxesz engem büntet ha az atyámat néktek általadja. Kevéssel ezelőtt ő nékem jobbját 's uralkodói-székét nyújtotta,'s az, a' kinek kevésbe kerül, a' mint hiszed, téged elveszteni, hogy tégedet el ne veszítsen, lemondott a' trónusról.

LYSIMACHUSZ. Mit mondasz, te, én lelkem!

ASPÁSIA. Nem mondottam mindent; értsd tehát, hálátalan. Ezer okom van irtózni tőled, 's nem gyűlölhetlek, 's oda jutván hogy örökre elszakasszam tőled magamat, szívemet érzem mellyemből kitépetni. El kellene előtted titkolnom,de nincs erőm elfojtani sohajtásomat, könyeimet.

LYSIMACHUSZ. Ah Aspásia, szűnj-meg vádolni, szűnj-meg kesergeni. Mindent akarok a' mit te akarsz.– ah, mit mondok itt! – El, kedvesem, el!

ASPÁSIA. Hova megy?

LYSIMACHUSZ. Futok eggy ostrom előtt, mellyet kiállani nincs elég erőm. *(El.)*

HATODIK JELENÉS.
Aspásia.

ASPÁSIA. E' szerént minden reményem az, hogy magamat Xerxesznek adhatom. Ah, lehet e ennél irtózatosbb csere! Lemondani arról, a' kit szívünk szeret, 's eggy imádott kedvesből eggy ragyogó Úr' rabjává lenni, van e kín, melly ehhez távolról is

[6] peldáját **em.**

hasonlítana? De az atyám' megtartása tőlem a' legnehezebb áldozatot is kívánja. Örömmel áldozom-fel néki éltemnek legszebb örömeit. *(El.)*

HETEDIK JELENÉS.

(Temérdek 's gazdag sátor, nyitva minden oldalain, 's alatta eggy királyi-szék, körülfogva katonai czímekkel. Balra végtelen sík, mellyen a' Persziai seregek öszve-gyültek, 's rendben állanak.)

Xerxesz és Sebastesz, Satrapájitól, őrjeitől, és a' Néptől kísérve. Később Themistoclesz. Legutól Lysimachusz és Görögjei.

XERXESZ. Sebastesz, tehát való? Aspásia eltolja jobbomat?

SEBASTESZ. Az első megszollításkor idegen minden szépség. Meglehet hogy értted Aspásia titkon ég, de szégyelli megvallani, 's atyjának engedelmét várja reá.

XERXESZ. Az meglészen.

SEBASTESZ. Ime jő a' nagy bujdosó, 's utána az Athénei Követ.

XERXESZ *(segéllve Sebastesztől, a' trónusra fellép. Eggyike a' Satrapáknak arany tálan hozza a' Vezérpálczát, 's a' Király mellett áll-meg vele.)*

LYSIMACHUSZ. *(titkon Themistocleszhez.)* Melly kínos munkára tartott engem az ég, barátom! Oh, ha értenéd, mint pirúlok.

THEMISTOCLESZ. Mit pirúlsz? ? Én nem tévesztem-öszve a' barátot és polgárt. A' Haza olly Istenség, mellynek mindent fel szabad, fel kell áldozni. A' te helyedben én azt tenném a' mit te téssz.

XERXESZ. Themistoclesz, közelíts! Imhol látod egyetemben seregeimnek nagyobb és jobb részét. E' vitéz nép csak eggy lelekes Vezér' híjával vagyon. Légy te az neki. E' pálczával vedd-által tőlem a' fő hatalmat felette. Fenyíts, jutalmazz, viaskodjál 's hódoltass, a' mint tenn-magadnak tetszik. Xerxesznek dicsősége, Persziának boldogsága kezeidbe vagyon letéve.

LYSIMACHUSZ. *(magában.)* A' Király engem reá szedett. Ah, Aspásia fogta megengesztelni atyja eránt.

THEMISTOCLESZ. Felséges Fejedelem, bízom nagyszívűségedbe, általveszem a' hatalmat mellyre engem emelni méltóztatol, 's tántoríthatatlan hűségem felől vedd legszentebb eskemet. Oh, hogy velem eggyütt a' te feledre térjen a' Szerencse is! és ha az örök Végezések veszélyt akarnának küldeni seregedre, érjen az egyedül engemet. Győzzenek hadaid, Vezérek essék-el, 's annak hideg tetemeit borostyánnal és ne cyprusszal koszorúsan hozzák-ki híveid a' csatából.

LYSIMACHUSZ. Hogyan, Király! 's te így teljesíted a' mit fogadtál?

XERXESZ. Én nem fogadtam egyebet mint hogy őtet a' Görög-földre magam fogom visszaküldeni. Értsd, ha teljesítem e igéretemet. Koszorús Bajnok, menj, bosszúld-meg az esztelen dühöt mellyel a' hálátlanok tégedet jóltevőjöket üldöznek; menj, vidd ellenek haragomat; dúlj, ronts, égess mindent, 's Athéne, Szparta, Corinthusz, Argosz és Theba viseljék lánczaimat.

THEMISTOCLESZ. *(magában.)* Oda vagyok!

LYSIMACHUSZ. Megengedéd, hogy tarthassam előadásomat…

XERXESZ. Nem tovább. Menj, 's vidd-meg a' tieidnek a' hírt. Beszélld-el nekiek, mint jő közzéjek a' kit elkergettek, 's kiket hoz magával.

LYSIMACHUSZ. *(magában.)* O szerencsétlen haza! O hitetlen Aspásia!

(Ő és emberei el.)

NYOLCZADIK JELENÉS.

Themistoclesz. Xerxesz. Sebastesz.

THEMISTOCLESZ. *(a' Vezérpálczát a' Király' lábaihoz letévén.)* Én árúló!

XERXESZ. Mit akarsz, Vezér?

THEMISTOCLESZ. Ah, változtassd-meg szándékodat, én Királyom! Még elég föld vagyon meghódoltatni való.

XERXESZ. Hogyha elébb a' kevély Hellászt meg nem alázom, az egész föld' meghodoltatása sem csendesíti-el sem büszkeségemet sem haragomat.

THEMISTOCLESZ. De ítéld-meg, nagy ragyogású Király –

XERXESZ. Meg vagyon határozva, 's ingerel a' ki velem benne ellenkezik.

THEMISTOCLESZ. Válassz tehát más Vezért.

XERXESZ. Miért mást?

THEMISTOCLESZ. Mert én most nyert méltoságomat azon kezekbe tészem-le a' mellyekből vettem.

XERXESZ. Hogyan?

THEMISTOCLESZ. 'S azt hiszed, hogy én fel fogom forgatni honnom' kő falait? hogy polgártársaim ellen fogom fordítani fegyveremet? Nem, Király, szerencsétlenségem ennyit nem tehet soha.

SEBASTESZ. Melly vakmerőség!

XERXESZ. Nem Athéne többbé a' te hazád, hanem ez az udvar. Amaz téged üldöz: ez keggyel fogad, tart és véd.

THEMISTOCLESZ. Tartson, védjen, a' ki akar; én Athénében születtem. A' Természet tanítja szeretni a' honnt, 's szereti a' maga barlangját, mellyben lett, a' fenevad is.

XERXESZ. Ah, megfojt a' harag! – De néked tehát még most is Athéne űl szívedben! Mondd-el, mit szeretsz benne annyira?

THEMISTOCLESZ. Mindent, nagy Úr; öseimnek hamvaikat, a' szent törvényeket, a' Védisteneket, a' nyelvet, a' szokásokat, érette öntött izzadságomat, azt a' fényt mellyet ez az izzadság nekem adott, földjét, hegyeit, szellőjit.

XERXESZ. Háládatlan! *(kiszállván trónusából.)* 'S te énelőttem illy hévvel emlegeted azt a' szeretetet melly engem ingerel?

THEMISTOCLESZ. Én az vagyok a' ki…

XERXESZ. Tehát még is ellenségem vagy. Hijába igyekeztem szívedet ennyi jótéttel…

THEMISTOCLESZ. Azokat örökké fogom emlegetni, nemeslelkü Király. Vonj próbára, állíts más ellenségnek, 's látni fogod melly készen öntöm értted véremet. De ha azt parancsolod, hogy hazámnak dolgozzam vesztén, megcsalt reményed; én azért örömmel fogok elhalni.

XERXESZ. Ne tovább. Fontolj 's válassz. Nem lehet az Xerxesznek barátja a' ki nem ellensége Athenének.

THEMISTOCLESZ. Választottam.

XERXESZ. Ne rontsd-el magad. Sorsodat e' pillantás határozza-meg.

THEMISTOCLESZ. Azt igen is látom.

XERXESZ. Azt bántod-meg, a' ki szerencsétlenné tehet.

THEMISTOCLESZ. De nem tehet árúlóvá.

XERXESZ. Hogy élsz, az az én ajándékom.

THEMISTOCLESZ. De nem az becsületem.

XERXESZ. Téged gyűlől hazád.

THEMISTOCLESZ. Én szeretem.

XERXESZ. Melly vakmerőség, oh Istenek! – És így ez az a' jutalom, mellyet tőled én érdemlettem.

THEMISTOCLESZ. Athéne nékem hazám.

XERXESZ. Nem tűröm tovább.– Fogjátok-meg e' hálátalant, 's tartsátok az iszonyatos büntetésig. Oh, ez a' büszkeség majd alább hagy.

THEMISTOCLESZ. Nincs félelem, a' hol nincsen vétség.

(Az Örök viszik.)

KILENCZEDIK JELENÉS.

Xerxesz. Sebastesz. Roxána. később Aspásia.

ROXÁNA. Alig tudom hinni…

XERXESZ. Ki is hihetné? Itt, az én udvaromban, itt mindenek előtt, paczkázik rajtam. Imádja Athénét, büszkélkedik hogy az néki hazája, 's ennek kedvéért szeretetemet, ajándékaimat megveti.

ROXÁNA. *(magában.)* Éledni kezdek. – Leánya talán más gondolatra hozhatja.

XERXESZ. Ah, atyja, lyánya nékem eggyeránytt ellenségeim. Természeti gyűlőlséget érez Xerxesz eránt minden Görög. – De mind a' kettővel fogom éreztetni bosszúmat.

ROXÁNA. *(magában.)* Melly váratlan öröm! – Nem minden bír a' hív Roxána' szívével.

XERXESZ. Látom, Herczegné, 's pirúlok hibámért.

ROXÁNA. És még is, ha Aspásia előjönne –

XERXESZ. Aspásia? Azt Aspásia merni nem fogja.

ASPÁSIA. *(berohanván.)* Irgalmat, Uram! oh irgalmat!

ROXÁNA. Lássd, ha meri e? Ne hallgassd, kérlek!

XERXESZ. Nézzük, mit akarhat?

ASPÁSIA. Mentsd-meg az atyámat, o Xerxesz! oh mentsd-meg az atyámat! Add őtet a' te nagy szívednek, add az én könyeimnek!

XERXESZ. *(magában.)* Melly bájos szenvedés!

ROXÁNA. Rettegek ez ostromtól.

XERXESZ. 'S te kérsz tőlem kegyelmet? te, a' ki engemet talán minden másoknál inkább gyűlölsz?

Aspásia. Ah nem, Uram! szemérem volta' mit hidegségnek vettél. Bátortalanságomat fátyol fogja fedni ha az atyámat visszaadod. E' szív tiéd leend.

Roxána. Oda vagyok!

Xerxesz. 'S lehetek én keggyel eggy hálátlan eránt a' ki ellenségeimet szereti.

Aspásia. Kevesebbet kérek, Uram! Csak rövid ideig függesszd-fel neheztelésedet; talán reá fogom bírhatni hogy adja-meg neked magát. De te elfordúlsz? Oh Istenek, melly szerencsétlen születtem én! Xerxesztől senki nem tért vissza vígasztalás nélkül; én vagyok az első a' ki ezt panaszolhatom. Nem, Király! nem panaszolhatom azt; ez a' keménység idegen érzés tenálad; csak játszod e' hajthatatlant 's szelídséged haragod alá rejtezett; de a' harag színlés, a' szelídség való. Oh igen, nagylelkü Fejedelem, ne ellenkezzél szíved' mozdúlataival; tedd a' mit azok hagynak, vagy lássd azt, hogy az atyámmal eggyütt szűnök-meg pihegni.

Xerxesz. Kelj-fel. – *(elfordúlva.)* Melly bájolás!

Roxána. *(magában.)* Oda minden reményem!

Xerxesz. Nyerd-meg az atyádat nekem, 's végye bocsánatomat.

(Xerxesz 's Nagyjai el.)

Tizedik Jelenés.

Aspásia. Roxána. Sebastesz.

Roxána. *(magában.)* Ah, halni érzem magam'.

Aspásia. Megbocsáss, Herczegné, eggy kötelesség…

Roxána. 'S elömbe lépsz, kevély, hiú? Győztél, látom azt, vallom azt, 's általengedem a' mit tőlem elrablottál. Még éreztetni is akarod felsőbbségedet? Menj, szűnj-meg gyötreni.

Aspásia. Csenddel tűröm neheztelésed', 's gyötrelmeidet szánom. Nem látsz te az én szívembe, 's nem érted mit szenved az. A' ki nem tudja, melly lángokat táplál keblem, nem fogja megmondhatni, irígylést érdemel e vagy szánást. *(El.)*

Tizeneggyedik Jelenés.

Roxána. Sebastesz.

Sebastesz. *(magában.)* Ez nekem örvendetes történet, 's hasznomra fogom hajtani neheztelését.

Roxána. Ah Sebastesz, szóllj, meg tudnál e engemet bosszúlni a' hálátlan Xerxeszen?

Sebastesz. Nyitva az út. Csatold híveidet az én híveimhez, 's a' bosszu 's koronája is kezünkben leszen.

Roxána. 'S kik azok a' te híveid a' kiket nekem ígérhetsz?

Sebastesz. Az a' számtalan had melly a' Níl' partjain felzendűlt, tőlem függ. Orontesz vezérli őket a' szerént a' mint én kívánom, a' mint én parancsolom. Imhol levele, mellyből állításom' valóságát láthatod.

ROXÁNA. Itt szóllani illy szándékról veszedelmes. Elvonom magamat szobáimba, 's előhívatlak.

SEBASTESZ. De szabad e így reménylenem…?

ROXÁNA. Menj mostan; nem leszek hálátalan. Érzem mennyivel tartozom neked, 's ismerem lángodat. *(Sebastesz el.)*

TIZENKETTEDIK JELENÉS.
Roxána.

ROXÁNA. Roxána, bírsz e elég erővel ezt verni-le a' kit imádtál? – Oh lesz! a' hitetlen kegyetlenül bántott-meg. Lakoljon vétkeiért. Száraz szemmel fogom látni mint vész ezer ütéseink alatt.– O Istenek! kevélykedem tüzemmel, 's szívem reszket értte. *(El.)*

HARMADIK FELVONÁS.

Elsö Jelenés.

(Foghely.)

Themistoclesz. majd Sebastesz.

Themistoclesz. O haza! o Athéne! o polgári hűség, mellynek íme áldozatja lettem. Édes volt nekem mind eddig érttetek élnem, érttetek vetni koczkára életemet; bántásodat, üldözéseidet, szent anyaföld, békével tűrtem, panasz nékül bújdostam, elhagyva mindentől 's a' legnagyobb inségben, eggyik partról másik partig. De azt látnom hogy erántad lángoló szeretetem hálátlannak mutat eggy nagylelkü Fejedelemhez, a' ki noha általam meg volt alázva 's noha igen hatalmas, feledi a' vett bántásokat, keblébe fogad, 's engem bízodalmával tisztel, erejét kezeimben tészi-le, – engedj-meg, Hazám, ezt elviselni nem tudom. – Te vagy 's te maradsz örökre bálványa szívemnek, a' hogy az mindenkoron valál; de kezdem érzeni mibe kerűl ez a' hűség.

Sebastesz. *(fellépvén.)* Xerxesz küld hozzád. Késedelem[7] nélkül akarja tudni mit végzesz. Óhajtja hogy bántad légyen-meg vétségedet, 's reméllti azt 's úgy hiszi hogy Themisztoclesz nem vetemedhetik e' gyalázatos hálátlanságra.

Themistoclesz. Ah nem, Sebasztesz, ah nem! én hálátalan nem vagyok; bizonyságim az Istenek, kik szívemet látják. Vezess a' jó Királyhoz, barátom; vezess hozzá.

Sebastesz. Az nékem nincs hatalmamban. Vagy jer egyenesen az oltárhoz, örök ellenségeskedést eskeni a' Görögök ellen, vagy soha többé Xerxeszt meglátni ne reméld.

Themistoclesz. 'S ez eggy béren tehetem magamévá azt a' szerencsét, hogy nemes Jóltevőmnek elébe járúlhassak?

Sebastesz. Csak ezen. Eskjed azt, 's szerelme lészesz neki. De ha vonogatod tovább is magadat, reszketek sorsodért. Xerxeszt ebben engesztelhetetlennek fogod találni.

Themistoclesz. *(elfordúlva.)* E' szerént vagy hazaárúlóvá kell lennem, vagy azon gyalázatot vonnom magamra, hogy kiki hálátlannak tekinthessen! 'S sem tisztává nem moshatom magamat az eggyik vétektől, sem azt nem tudathatom, hogy kötelességemben a' Haza eránt tántoríthatatlan valék.

Sebastesz. 'S mit végzesz?

Themistoclesz. *(magát elszánván, magában.)* Lépjünk-ki e' halálos labyrinthból! 's lépésünk légyen Themistocleszhez méltó lépés. – *(fenn szóval.)* Menj, készüljön az oltár, a' bor, a' szent szilkék, és a' mit az áldozat kíván. Végeztem, 's meg teszem áldozatomat.

Sebastesz. Örvendve viszek hírt a' Királynak.

Themistoclesz. Eggy kérdést: Lysimachusz elment már?

[7] késedel **em.**

SEBASTESZ. Épen most vonatta szélnek vitorlájit.

THEMISTOCLESZ. Ah, menjenek, tartóztassák; őtet jelen kívánom látni eskemnek nagy tettén. Menj, Sebastesz, 's tedd elébe a' Királynak e' kérésemet.

SEBASTESZ. Viszem a' kérést, 's előre bizonyossá tészlek teljesedése felől. *(El.)*

MÁSODIK JELENÉS.
Themistoclesz.

THEMISTOCLESZ. Életemnek vég pillantata legyen méltó a' szép élethez, 's aludjonel csillogva, mint mikor a' lángoló szövétnek fényesbb lángra lobbbanva setétedik-el. – *(Elmerűl. Őrjeihez.)* Eresszétek hozzám gyermekeimet. – –

De mi tehát az a' halál, mellytől természetünk irtózik, borzadoz? Jo e? rossz e? Ha jó, ragadjuk karon. Ha nem az, ne kínozzuk magunkat lassú közelítése' nézellése által. Nem vala méltó az életre a' ki azt feljebb becsülte a' dicsőségnél. Azt minden bírja a' ki születik: ez a' nemesbb lelkek' tulajdona. A' nyomoru, ki ismeretlen másoknak is magának is, reszket a' kimúlástól, 's már születése' orájában kezd halni, 's sírjába viszi mindenét: de bátran vész az, a' ki pironság nélkül tekinthet-vissza lefolyt napjaira, 's el halhatatlan nevet hágy fenn.

HARMADIK JELENÉS.[8]
Neoclesz. Aspásia. Themistoclesz.

NEOCLESZ. Oh atyám!

ASPÁSIA. Oh édes, oh szerette nemzőm!

NEOCLESZ. 'S igaz, hogy hálásnak akarod magadat bizonyítani Xerxesz eránt?

ASPÁSIA. 'S igaz, hogy szánakozol rajtunk, szánakozol magadon?

THEMISTOCLESZ. Csendesedjetek-el,'s hallgassátok atyátokat. – Tudjátok melly tágíthatatlan engedséggel tartoztok atyátok' akaratjának?

NEOCLESZ. Az nekem szent tiszt.

ASPÁSIA. Az nekem álthághatatlan törvény.

THEMISTOCLESZ. Parancsolom tehát, hogy a' mit hallandotok, titok maradjon kebletekben, valamíg teljesítem.

NEOCLESZ. Azt neked készen fogadja fiad –

ASPÁSIA. – 's Aspasia esküszi.

THEMISTOCLESZ. Fogjatok tehát helyet, 's szavaimat hallván bizonyítsátok-meg, hogy méltó gyermekeim vagytok. – *(Leűlnek.)*

NEOCLESZ. *(magában.)* Reszketek.

ASPÁSIA. *(magában.)* Halok.

[8] JELENES **em.**

THEMISTOCLESZ. Utolszor szóllunk egymással, gyermekeim. – Mostaniglan dicsőségnek éltem. Ha tovább maradnék életben, könnyen elveszthetném igyekezeteimnek szép jutalmát. Értsétek tehát – meghalok.

ASPÁSIA. Ah, mit mondasz!

NEOCLESZ. Atyám, ne! oh ne!

THEMISTOCLESZ. Xerxesz jóltevőm, Hellasz hazám. Amannak hálával, ennek hűséggel tartozom. Eggyike ezen tiszteimnek ellenkezik a' másikával; 's ha eggyikét megszegem, vagy hálátalan barát leszek, vagy átkot-érdemlő hazafi. A' halál útat nyit elkerűlni e' két útált nevezeteket. Szerencsémre eggy öldöklő mérget őrzök magamnál rég olta –

ASPÁSIA. Hogyan? avagy nem azt fogadád Xerxesznek hogy hozzája mégy?

THEMISTOCLESZ. – 's a' Xerxesz' jelenlétében viszem véghez a' nagy szándékot.

NEOCLESZ. Sebastesz úgy mondá hogy meg akarod tenni az esket.

THEMISTOCLESZ. Tudom hogy ő azt hiszi, 's örvendek tévedésének. Ezt várván, Xerxesz ki fog hallgatni. Perszia légyen nézőm a' nagy tétben, 's az egész világ bizonysága mit érzettem mind nemeslekü barátom mind Athéne eránt.

NEOCLESZ ÉS ASPÁSIA. Jaj nekünk! oda vagyunk!

THEMISTOCLESZ. Melly gyengeség ez, gyermekek! Titkoljátok előttem e' lelketlenséget, 's ne kényszerítsetek szégyellenem hogy atyátok vagyok. Úgy kellene jajgatnotok, ha nem tudnék veszni.

ASPÁSIA. Ah! ha te véssz, mi lesz belőlünk?

NEOCLESZ. Kiben lelünk gyámolt? mink marad?

THEMISTOCLESZ. Mitek marad? – A' rény' szeretete, a' dics' szomja, az ég' védje 's atyátok' példája!

ASPÁSIA. Ah atyám…!

THEMISTOCLESZ. Magatokat hagylak-el, védelem és vagyon nélkül, idegen földön, ellenségeink között, 's látom, hogy sokat fogtok szenvedni. Az én gyermekeim vagytok, emlékezzetek erre, 's nem lesz bátorításra, segédre szükségtek. Minden inségben mutassátok méltóknak magatokat e' névre. Első gondolatotok mindenkor a' haza , a' dicsőség és az a' tiszt légyen mellyet az Istenek tettek reátok. Akármelly kar is fényessé tehet benneteket, 's a' ki elméje' 's szíve' kincseit használni tudja, kalibában is fog, nem csak királyi-széken, ragyogni. Az üldöző Szerencse' agyarkodásai álltal ne engedjétek elcsüggeszteni magatokat; a' baj, ha elviselhetetlen, nem tarthat soká, 's ha tart, jele hogy el hagyja magát szenvedni. A' szép tettekre ne bér ösztönözzön benneteket, hanem a' dicsőség 's maga a' tett' szépsége: a' rútaktól ne a' büntetés toljon-vissza, hanem a' vétek. És ha a' Sors arra kényszerítene hogy bűnt kövessetek, vagyon út kikerűlni, 's azzal példám ismertet-meg.

NEOCLESZ. Oh ne hagyj-el bennünket!

ASPÁSIA. Tőled elmaradni, édes atyám?

THEMISTOCLESZ. Ne gyengítsük-el lelkeinket a' búcsúzás' kesergéseivel, gyermekeim; erőre van szüksége mindnyájunknak, pedig én is érzem, hogy atya vagyok. *(Megöleli, 's mégyen.)*

Negyedik Jelenés.
Aspásia. Neoclesz.

Aspásia. Neoclesz!
Neoclesz. Aspásia!
Aspásia. Hol vagyunk?
Neoclesz. Melly véletlen csapás ez!
Aspásia. 'S mit kezdjünk immár, szerencsétlenek?
Neoclesz. Mutassuk méltóknak magunkat illy nagy atyához. Menjünk, kedves, 's csudáljuk rettenthetetlenül győzedelmeskedni magán. Bátorságunk könnyebbé teendi néki a' halált.
Aspásia. Követlek, bátyám – oh Istenek! nincs erőm; reszket térdem. – *(leűl.)*
Neoclesz. 'S te így aláznád-meg magadat? sikeretlenné tennéd intését?
Aspásia. 'S néked maradt reá erőd e' szenvedésben?
Neoclesz. Ha nem maradt, tőle fogom azt venni. *(El.)*

Ötödik Jelenés.
Aspásia.

Aspásia. A' Bátyám tehát erősbb leszen nálamnál? Talán nem azon eggy vér foly ez erekben? Themistoclesz nékem is atyám. – Ah, teljesítsük-be vég tisztünket eránta. – E' karok köztt nyúgodjék midőn lelkét kifújja, hideg jobbja fogadja-el árva gyermekének hív csókjait, megtört szemét kesergő leánya fogja-be – Ah, melly rettenetes 's melly kevély kép! Elhal minden vérem. Mennék, 's nem mehetek. 'S míg itt nyavalygok, addig ő talán már vesz. *(El.)*

Hatodik Jelenés.
Xerxesz. tovább Roxána eggy levéllel.

Xerxesz. Hol az én kedves Vezérem? hol a' kedves Themistoclesz? Miért vonja-el magát illy sokáig öleléseim elől?
Roxána. Nyomodban lépdelek, Király.
Xerxesz. *(elfordúlva.)* Ah, az alkalmatlan!
Roxána. Hallgass-ki; nem leszek többé terhedre; utolszor kérem e' kegyet.
Xerxesz. Tudom, Roxána, hogy magadat általam megbántva véled; tudom hogy ellenem bosszút forralsz –
Roxána. Igen is, bosszút forralok; kegyetlenül meg vagyok bántva. Értsd[9] millyetén az én bosszúm. – Xerxesz, a' te életed felett veszély lebeg, veszély lebeg széked felett. Olvassd e' levelet, vedd elejét a' bajnak 's tartsd-meg magad'. *(El.)*
Xerxesz. Állj-meg Roxána! oh állj-meg! Engedd hogy jóságodért…
Roxána. Sem köszönet nem kell, sem jutalom. *(El.)*

[9] **Ertsd em.**

Hetedik Jelenés.
Xerxesz, tovább Sebastesz.

Xerxesz. A' levelet Orontesz írja Sebastesznek. – Olvassuk. – – – Oh egek, melly undok gonoszság! – És így Egyiptet Sebastesz lázította-fel. 'S a' hitetlen körül él, 's erántam buzgó hűséget hazudoz. – Imhol jő. – Hol vész annyi szemtelenséget hogy hozzám merjen közelíteni?

Sebastesz. Értted öntött sok véremnek, sok izzadságának[10] jövök kérni királyi jutalmát, Uram.

Xerxesz. Érdemeid nagyok, 's mindent remélhetsz Királyodtól, ki téged ismér és szeret. Szóllj, mit kívánsz.

Sebastesz. Seregeid Athéne ellen Themistoclesz vezérli. Annak a' másik seregnek mellyet a' pártos Egypt lecsendesítésére küldesz-ki, még nincs Vezére. Tisztelj-meg ennek igazgatásával engemet.

Xerxesz. 'S nem egyebet kérsz?

Sebastesz. Nekem nem nyereség, nem fény kell, hanem csak alkalom mellyben hűségemnek új jeleit adhassam erántad.

Xerxesz. Elegeket adtad, 's ez méltó hozzád. De te ismered e jól Egyptet?

Sebastesz. Nincs benne hegy, folyam, erdő, völgy, út, mellyet meg nevezni nem tudnék.

Xerxesz. Mostanra nem elég; az idő úgy kívánja, hogy azokat is jól ismerd a' kik a' zendűlést támasztották.

Sebastesz. Az nem más mint maga Orontesz; őtet pedig én úgy ismerem mint ha testvérem volna.

Xerxesz. Úgy hittem magam is; de ím e' levél meggyőzött az eránt hogy tévedésben valék, mint te vagy. Olvassd-meg 's szóllj, ismered e a' ki benne nevezteti. *(Nyújtja azt.)*

Sebastesz. Szerencsés kivilágosodás! Honnan veszed… *(reá ismér a' levélre, 's elhal.)*

Xerxesz. Mi dolog? Te elrettensz, elhalványodol, elnémúlsz?

Sebastesz. *(magában.)* Ah, el vagyok árúlva!

Xerxesz. Istentelen, ki hűségednek örök emlegetése mellett illy undok gonoszságra vetemedhetél, 's Királyodat, barátodat megcsalhatád! hagyd abba rettegésedet; annak nincs többé ideje. Midőn a' fekete tettet forralád, akkor kell vala megrettenned. Menj, 's várd méltó jutalmát vétkeidnek.*(El.)*

Nyolczadik Jelenés.
Sebastesz.

Sebastesz. Roxána árúla-el! – Oh én esztelen, a' ki azt remélhetém hogy eggy megbántott szerető állhatatos fog maradni haragjában mellyet első tüze kapott, 's segélni fogja szándékomat! Oh, még esztelenebb hogy őtet ezért vádolhatom, 's hogy

[10] izzadságanak **em.**

én árúló, neheztelhetek árúlásáért.–Érdemlem azt. – Menj, fuss, Sebastesz, a' merre szemeid útat találnak, a' merre lábaid vihetnek.– Ah! hova futhatok magam előtt? – Keblemben viselem a' hóhért ki előtt futhatni kívánnék. Félelem, réműlés, nyugtalanság követ minden nyomban, 's vétkemnek emlékezete álmomból is felriaszt. *(El.)*

KILENCZEDIK JELENÉS.

(Királyi Udvar. Az oltáron lobog a' láng, 's a' szilkék fel vannak rakva reá.)

Xerxesz. Aspásia. Neocles. a' Nagyok és a' Nép.

XERXESZ. Neoclesz, miért illy búsan? Mit akar, szép Aspásia, e' titkos könnyezés? Midőn az atyjok nekem hűséget fogad, búslakodnak gyermekei. Az én barátságom, szeretetem talán szerencsétlenség tinektek? Szólljatok.

(Neoclesz és Aspásia némán maradnak.)

TIZEDIK JELENÉS.

Roxána. Lysimachusz a' maga Görögeivel. Az Előbbiek.

ROXÁNA. Uram, mi végre hívatsz?

LYSIMACHUSZ. Úgy kívántad, nagy Király, hogy újra meg jelenjek előtted…

XERXESZ. Mind kettőtöknek jelen kell lennetek…

LYSIMACHUSZ. Hogy új aláztatását hallja Athéne?

ROXÁNA. Hogy szívem újabb gyötréseket tűrjön?

LYSIMACHUSZ. Hogy tanúja legyek az imádott leány' hűtségtelenségének?

ASPÁSIA. Ne légy igazságtalan erántam, Lysimachusz. Szívem soha nem tudta feledni előbbi lángjait, 's az volna erántad a' mi mindég vala, hahogy e' szerencsétlenség…

XERXESZ. Hogyan? ti ismeritek egymást? ti egymást szeretitek?

ASPÁSIA. Tagadni, az után a' mit épen kiszalaszték, késő volna…

XERXESZ. És még is, Aspásia, te nekem nyújtod kezedet?

ASPÁSIA. Atyámnak éltét kelle ez áldozaton megvásárlanom.

XERXESZ. *(Lysimachuszhoz.)* Te pedig kedvesednek atyját üldözöd?

LYSIMACHUSZ. Úgy parancsolja Hazám.

XERXESZ. *(felsohajtva.)* Felséges lelkek!

ROXÁNA. Themistoclesz közelget.

NEOCLESZ. *(megpillantván atyját.)* Bírnék csak én is e' rettenhetetlen arcczal!

ASPÁSIA. Erőtlen szív, mint versz e' mellyben!

Tizenegyedik Jelenés.[11]

Themistoclesz. Az Előbbiek. végten Sebastesz.

Xerxesz. Tehát enyém vagy, nagylelkü férjfi! Jer Királyod' keblébe, ki érzi egész becsedet, érzi mit hozsz neki.

Themistoclesz. *(tisztelettel vonúlván-vissza.)* Állj-meg, Uram…

Xerxesz. Miért azt?

Themistoclesz. E' kegyre még nem vagyok érdemes. Reá érdemessé e' nagy tett fog tenni mellyet elkövetni jöttem.

Xerxesz. Az oltár kész, készen áll a' szent edény; jer, mondd a' nagy esket, 's kezdődjék a' hozzám 's hozzád hitetlen Hellász' insége.

Themistoclesz. Lépj-ki, Uram, oh lépj-ki tévedésedből. Én megjelenni ígértem, nem eskeni.

Xerxesz. Mit akarsz?

Themistoclesz. Érts-meg engemet, nagylelkű Fejedelem, érts-meg, Lysimachusz, 's te nép, légy tanúja a' Themistoclesz indúlatainak. – Bosszús csillagzataim úgy akarják, hogy vagy hálátalan legyek vagy hazaárúló. Illy kénytelenségben nem választhatok egyebet mint azon útat melly kiviszen az életből. Az égtől vettem azt ajándékképen, 's ajándékképen adom vissza neki. Nincs más szer melly által tisztemet teljesíthessem.

Lysimachusz. Mit hallok?

Xerxesz. Nagy Istenek!

Themistoclesz. *(Titkon belé eresztvén a' mérget a' szent edénybe.)* Tiszteljétek a' szent italt, a' szent edényt. Jelenvalók, és a' midőn önnkényü áldozatomat megteszem, segélljék tettemet a' nagy Istenek.

Aspásia. Ah, halni érzem magamat!

Xerxesz. Elfog a' bámúlás.

Themistoclesz. Hűségem felől melly soha nem szenvede csorbát , nem soha tántorodást, tedd bizonyossá az imádott Hazát, barátom Lysimachusz,'s nyerd-meg hamvaimnak kegyét, hogy azoknak szent földjén adjon nyugvást. Minden veréseit megbocsátom a' vad történetnek, ha ezek kebelében fognak helyet találni. Te, nagy tündöklésü Király, ne bánd-meg jótéteidet, 's vedd azoknak jutalmát a' téged-tisztelő világ' bámúlásában. Én azokat egyedül megvallások 's e' halál által hálálhatom-meg. Kegyelmes Hatalmak, ha a' tiszta lelkek' könyörgései felhatnak a' ti egeitekbe, oh az általatok szeretett Athént védjétek továbbá is! légyen gondotok e' jó Királyra 's népére, 's sugalljatok Xerxesznek szívébe békés indúlatokat a' Görög Nép eránt. Oh így, Király, légyen így! Eggy perczben legyen vége a' te haragodnak 's az én életemnek. Gyermekeim, barátom, Király és nép, íme halok. *(Felhajtja a' mérges italt.)*

Xerxesz. Mit téssz? állj-meg! ne illessd a' szilkét.

Themistoclesz. Késő, 's mit akarsz?

Xerxesz. Halljad Themistoclesz!

Themistoclesz. Xerxesz, ezt gátlani túl van a' Fejedelmek' hatalmán.

---

[11] **TIZEDIK** JELENÉS. **em.**

XERXESZ. Élj, oh élj, nagy fénye századunknak! Szeressd, nem ellenzem többé, szeressd hazádat. Méltó az reá, mert illy fiat szűlhete. Én magam is kezdem immár szeretni. Ki gyűlölhetne illy tisztelt anyát?

THEMISTOCLESZ. Hála tinektek, nagy Istenek, hogy e' reménnyel hagytok kimúlni!

XERXESZ. Halld és csudáld eggy vetélkedő rény' váratlan mívét, Themistoclesz: Ugyan-azon oltáron mellynél te örök gyűlőlséget fogtál volna eskeni Hellász ellen, én örök barátságot eskek eránta. Hazád tőled veszi e' jutalmat, üldözött, félre-értett, nagy polgár, 's pirúlni fog vétke miatt.

THEMISTOCLESZ. Oh felemelkedett lelkü Fejedelem! melly új neme ez a' diadalnak! Adatott e halandónak, hogy e' nagyságot elérje? O Hazám! o Athéne! o szerencsés számkivettetés!

ASPÁSIA. O boldog pillantat!

NEOCLESZ. O áldott óra!

LYSIMACHUSZ. Fényes versengésteknek hírét, dicső lelkek, én terjesztem-el a' Görögök között 's hálásnak ígérem Athénét mind a' nagy Engesztelt, mind a' nagy Engesztelő eránt.

SEBASTESZ. Vétkeimnek érdemlett büntetéseket jövök kérni, Uram, tőled. Gyűlőlöm éltemet melly néked… *(térdre esvén.)*

XERXESZ. Kelj-fel Sebastesz, ma nem érezhet szívem egyéb érzést mint az örömét. Néked megbocsátok; Aspásiának szabadon hagyom szívét, jobbját; 's székemet és szívemet jutalmúl nyújtom Roxanának.

ASPÁSIA. Ah Lysimachusz!

ROXÁNA. Ah Xerxesz!

THEMISTOCLESZ. Engesztelt Istenek, oh adjátok hogy Xerxesz eránt hálát bizonyíthassak!

XERXESZ. Kérd őket, nyerd-meg tőlök, hogy tartsanak életben, 's hálás[12] leendesz. Ha nagy lelked' példája által szívemben is gyúlasztasz rényt, többet adsz énnekem mint a' mit tőlem vehetsz.

[12] halás **em.**

3.

MOLIÉRNEK
BOHÓ JÁTÉKA:

A' KÉNTELEN HÁZASSÁG

Francziából.

Kazinczy Ferencz

SZEMÉLYEK.

SZGANARELL.
GYERÓNIMÓ, Szganarellnek barátja.
DORIMÉNE, a' Szganarell mátkája.
ALKANTOR, a' Doriméne atyja.
ALCIDÁSZ, a' Doriméne testvére.
LIKÁSZTESZ, a' Doriméne titkos kedvese.
DOCTOR PANCRATIUS, Arisztotelesi Filozofus.
DOCTOR MARPHURIUS. Scepticus Filozofus.
KÉT CZIGÁNY DADA. [Az eggyik, A' másik]

Az első Játék Párizsban, 1664-ben, Január. 29dikén.

Első jelenés.

Szganarell *(az útszáról szóll cselédihez.)* Én kifordúlok egy kevéssé, de majd megint itthon leszek. Azalatt minden ember dolgához lásson, hogy annak rendi szerint menjen minden a' háznál. Ha pénzt hoznak, fussatok utánnam a' Ságromhoz, Gyerónimó Uramhoz; ha pedig tőlem jön azt valaki kérni, mondjátok, hogy elútaztam, 's nem tudjátok meddig leszek oda. Értitek?

II. jelenés.
Szganarell. Gyerónimó.

Gyerónimó *(hallván a' Szganarell utolsó szavait.)* No, ennél Nagy-apám hallott okosabb hagyást.

Szganarell. Hozta a' jó szerencse, édes Uram Ság' Uram; ugyan örvendek, hogy öszve akadánk. éppen oda indúlék.

Gyerónimó. Mi jóért, édes Ságor Uram, ha szabad tudnom?

Szganarell. Hm! azt ugyan ki nem találja ám Ság' Uram, ha egész estig törné is az eszét. Hogy kimondjam, valami nagy dolgot forralok magamba, az éránt szeretném érteni a' Ságor Uram tanácsát.

Gyerónimó. Tiszta igaz szívből, kincsem Ság' Uram, ha vele szolgálatjára lehetek; csak tessék szóllani.

Szganarell. Tegyük-fel hát, édes Ság' Uram, 's menjünk-be. – – Egy felette nagy dolog, édes Ság' Uram, valami igen felette nagy, a' miről Ság' Uram nem is álmodna; 's minthogy én nem örömest fogok valamihez barátim' tanácsa nélkűl, illő, hogy legelébb is a' kedves Ság' Uramét kérjem-ki.

Gyerónimó. Köszönöm, édes Ság' Uram, hogy engem is közzéjök számít, és hogy ítéletemet méltónak tartja megérteni.

Szganarell. De édes Ság' Uram, minekelőtte a' dolgot kitálalom, ígérje-meg Ság' Uram, hogy félre teszen minden atyafiságot, barátságot, 's minden egyéb emberi tekintetet, 's nyilván kimondja mit ítél.

Gyerónimó. Tőlem külömben sem várhatott Ság' Uram egyebet, de minthogy úgy kívánja, ímé fogadom.

Szganarell. Igen jó, igen igen jó, édes Ság' Uram! no így, így szeretem! mert nincs útálatosabb állapot, mint mikor az eggyik barát a' más barát előtt titkot hord a' szívébe, 's nem mondja-ki igazán, mit gondol.

Gyerónimó. Azt igen jól tartja Ság' Uram.

Szganarell. A' mai világba pedig, héj be ritka madár az igaz barát!

Gyerónimó. Az ugyan úgy van.

Szganarell. 'S no's, édes Uram, Ság Uram, Gyerónimó Uram, fogadja-fel tehát az Úr még egyszer, hogy minden tartalék nélkűl kimondja mit tart a' dolgom felől; 's eggy illy kedves barátjával mint én, hímezés hámozás nélkűl fog szóllani.

Gyerónimó. Fogadom, édes kedves Ság' Uram ímé fogadom másodszor is. De miért nem fog Ság' Uram valaha már hozzá?

SZGANARELL. Hm, a' dolog nem tréfa, édes Ság' Uram; fogadja-fel, kérem, emberséges ember' parolájára.

GYERÓNIMÓ. Becsűletemre fogadom, édes Ság' Uram; 's úgy gondolnám, ez megnyugtathatja Ság' Uramat, hogy tovább nem tart függőbe. – No, mondja-ki Ság' Uram, mit akar tudni.

SZGANARELL. Hm, hm! – Hogy tehát kedvét tőltsem az Úr Ság' Uramnak, mint kedves atyámfiának, jó barátomnak – a kérdés csak az, ha jól fognám é tenni, ha egy feleséget vennék?

GYERÓNIMÓ. Ki a' manó? Ság' Uram?

SZGANARELL. Én, Én! tulajdon Én, úgy a' hogy' testestűl lelkestűl ímé itt állok! – 'S mit mond hát rá az én kedves Ságorkám?

GYERÓNIMÓ. Hogy igazán szólljak, a' kérdés egy kevéssé váratlanka volt. De azért mindjárt kimondom a' mit gondolok, csak hogy elébb eggyet kell tudnom.

SZGANARELL. Mit?

GYERÓNIMÓ. Hogy hány esztendős lehet Ság' Uram?

SZGANARELL. Én hány esztendős?

GYERÓNIMÓ. Igen.

SZGANARELL. Eb a' gubám, azt én nem tudom; de hál' Istennek, ő szent Felségének, egésséges vagyok, 's magamat derekasan bírom.

GYERÓNIMÓ. Hogy ne tudná Ság' Uram, hogy mintegy hány esztendős?

SZGANARELL. Hát kinek jut az az eszébe, hogy a' maga esztendeit számítgassa?

GYERÓNIMÓ. De még is, édes Ság' Uram! Azt talám csak fogja tudni Ság' Uram, hány esztendős lehetett mikor öszvebarátkoztunk?

SZGANARELL. Lelkemre mondom, nem több, csak húsz. Bizony nem több!

GYERÓNIMÓ. Jó, jó! De hát meddig valánk Rómába'?

SZGANARELL. Rómába'? – Nyólczig.

GYERÓNIMÓ. Hát Londonba?

SZGANARELL. Londonba? – hétig.

GYERÓNIMÓ. Hát osztán Hollandiába'?

SZGANARELL. Ott, hatig. – Nem, nem! csak hatodfélig.

GYERÓNIMÓ. 'S mennyi ideje hogy itt megtelepede Ság' Uram?

SZGANARELL. Hogy itt megtelepedtem? Annak – mindjárt! – igen, az 52be volt!

GYERÓNIMÓ. Jó, igen jó; 52től 64ig se nem több se nem kevesebb talám, mint éppen 12; – Hollandiába hatodfél, az tizennyolczadfél; – Londonba' hét, az huszonötödfél; – Rómába' nyolcz, az harminczharmadfél; harminczharmadfél pedig, meg' az a' húsz, a' mennyi akkor volt Ság' Uram, mikor öszveismerkedtünk, az nem több, csak ötvenharmadfél. És így Uram Ság' Uram, az Úr a' maga szája-vallása szerint mintegy ötvenhárom esztendős házasúlandó ifju.

SZGANARELL. Kicsoda? Én? az lehetetlen!

GYERÓNIMÓ. Szent Úr Isten! a' dolog nincs külömben; 's minthogy azt akará Ság Uram, hogy úgy szólljak mint jó barát és emberséges ember, ímé kimondom hímzés hámozás nélkűl, hogy a' feleségvevés nem Ság' Uramnak való portéka. Fiatal embernek való csemege az, édes Ság' Uram, nem az illyen megőszűlt Urfinak, mint Ság' Uram meg' én. 'S ha igaz a' mit mondanak hogy bolondabb lépést nem teszen senki, mint a' ki házassági kalodába veri magát, nem hársfakötélre való bolond é az, a' ki ezt

a' lépést ollyankor teszi, mikor inkábbára a' legbolondabbak is eszekre térnek? De, mi a' gutát kezdek, lássa-el Ság' Uram millyen tűzbe jövök, 's alíg tudom felérni magamtól, hogy ez csak kötődés akart lenni. Hogy' tenné magát Ság' Uram most világ' csudájára, holott eddig olly becsűlettel viselé a' szűz élet' koronáját!

SZGANARELL. No én is világosan kimondom, akárminek néz bár Ság' Uram, hogy én bizony senkivel nem gondolok, 's feleséget veszek, akár tetszik másnak akár nem; 's hogy azt vévén-el a' kit akarok, koránt sem teszem magamat világ' csudájává.

GYERÓNIMÓ. Már a' más! de miért is nem mondja-ki hát Ság' Uram, hogy az ember tudhatná, mit mondjon a' dologhoz?

SZGANARELL. Az egy derék, igen derék leány, 's én őtet bolondúl szeretem.

GYERÓNIMÓ. Úgy é?

SZGANARELL. 'S már meg is kértem az atyjától.

GYERÓNIMÓ. Meg is kérte?

SZGANARELL. 'S hogy kimondjam, még ma lakom-meg a' lakadalmat.

GYERÓNIMÓ. Igen jó! felette jó! csak rajta, édes Ság' Uram! nem mondok ellene egy szót is.

SZGANARELL. Majd bizony valami hettyke fattyú' fogára hagyok eggy olly derék falatot? Csak azt várja! 'S az Úr Ság' Uram azt mondá, hogy a' házasság nem nekem való portéka. Miért, édes Ság' Uram? Az esztendők miatt? Mi gondom nekem az esztendőkre? Ne nézzük az esztendőket, hanem a' dolgot, a' hogy van. Látott é Ság' Uram ollyan harmincz esztendős embert, a' ki magát úgy bírja mint én? a' kinek olly friss színe legyen; a' ki így tudja kiállani a' gyaloglást? Nem olly jók é még[1] fogaim mint akármelly pelyhes állú ficzkónak? *(kivicsorítja fogait.)* eszik é jobb ízűt napjába' háromszor négyszer akárki, 's kinek van derekabb mellye? *(köhög.)* – No, édes Ság' Uram, hát mit mond mind ezekre az Úr Ság' Uram?

GYERÓNIMÓ. Töredelmes szívvel vallom-meg vétkemet, édes Ság' Uram! hibáztam, felette rútúl hibáztam; de úgy van, mikor az ember hirtelenkedik. Csak rajta, édes Ság' Uram, vegyünk hamar egy piros pozsgás menyecskécskét.

SZGANARELL. Említi az Úr Ság' Uram, hogy eddig soha se engedtem magamat reá beszéllni; említi hogy mindég vitéz ember modjára viseltem magamat, mikor nekem estek de végre engedek az okoknak, mert az sok és fontos. Eggy az, hogy egy gyönyörű mellyes czombos kis menyecske feleségem lessz, a' ki majd mikor estve fáradtan jövök haza a' munkásaimtól, 's magamat ágyba vetem, széppen mellém kuczorodik az ágyam'[2] párkányára, képemet öszveczirógatja, karomat lábomat lágyacskán megdörzsöli, 's nem fogja lelni helyét hogy valami jó vacsorácskát tehessen előmbe. Más meg' az, hogy elgondolám, hogy ha így maradok, kihal bennem a' Szganarellek' törzsökös familiája; ha pedig megházasodom, azt fogom nézni, hogy a' kis Szganarellek úgy szaporodnak-el körűlttem, mint a' tök a' töve körűl; 's elképzeltem, be szép lessz látni, hogy az a' sok parányi kis fattyú mint üt úgy reám, mint egy csepp víz a' más csepp vízre; mint kergetőznek majd fel 's alá a' házba', 's mint hívnak az ő kedves kis atyusoknak; 's ha majd a' kandalló mellett a' térdemre rakom, mint fognak majd ne-

[1] meg **em.**

[2] mellém kuczorodik lém <űl> az ágyam' [A *lém kuczorodik* betoldva a margón, a másik *lém* tévedésből nincs kihúzva.]

kem holmi parányi édes bolondságot csácsogni. Ezt gondoltam-el, édes Ság' Uram, 's néha úgy nekem esik, hogy alíg tudom elhitetni magammal, hogy még meg nincsenek, 's azt hiszem, hogy legalább fél tuczet kis kölyök körűlttem fetreng már.

GYERÓNIMÓ. Szép dolog! gyönyörű dolog! siessen vele Ság' Uram; kár volt halasztani eddig is.

SZGANARELL. 'S igazán tanácsolja Ság' Uram, édes angyalom kedves Ság' Uram, igazán tanácsolja?

GYERÓNIMÓ. Hogy ne tanácslanám, az egekért! hát nem vétek volna é illy idvességes szándékában hátráltatni, holott látom hozzá a' nagy kedvét?

SZGANARELL. O édes aranyom Ság' Uram, mint örvendez az én szívem az én mellyemben mikor látom hogy úgy szóll az Úr Ság' Uram, a' hogy a' leghívebb barátomtól várhatám! De meg is érdemlem, édes Ság' Uram; mert ha valamiképpen nem tanácslotta volna Ság' Uram egy szavára is kész lettem volna letenni az egész szándékról. Ritka ember becsűli úgy a' maga barátjait, mint én szoktam.

GYERÓNIMÓ. Ne pirítson-el, édes Ság' Uram. 'S szabad é tudakoznom, ki az a' szerencsés személy, a' kit Ság' Uram a' maga jobbjával megtisztel?

SZGANARELL. Nem gondolnám hogy ismerje Ság' Uram; A' szép Doriméne, a' ki –

GYERÓNIMÓ. Az a' Doriméne, a' ki mindég olly szépen öltözik?

SZGANARELL.

Az! az! Éppen az!

GYERÓNIMÓ. Az Alkantor Uram leánya?

SZGANARELL. Lám, lám, biz' ismeri Ság' Uram; éppen az.

GYERÓNIMÓ. Annak a' fiatal Alcidásznak a' húga, a' ki mindég kardosan jár?

SZGANARELL. Éppen az! éppen az!

GYERÓNIMÓ. Eb a' párája!

SZGANARELL. 'S mit mond hát reá, édes Uram, Ság' Uram?

GYERÓNIMÓ. Derék házasság! Siessünk vele, édes Ság' Uram.

SZGANARELL. De úgy é, meg tudám választani?

GYERÓNIMÓ. Lehetetlen volt jobban. Okos embernek Mester a' neve. Szerencsés egy házasság lessz.

SZGANARELL. O kincsem csillagom Ság' Uram, ha láthatná Ság' Uram, mint repes a szívem örömébe', hogy illy szót hallok az én kedves Ságoromtól. Köszönöm barátságos tanácsát, édes Ság' Uram, 's kérem kötelesen, tisztelje-meg csekély házamat a' maga jelenlétével; jelenjen-meg a' lakodalmamon.

GYERÓNIMÓ. Nem múlatom-el, édes Ság' Uram, és hogy azon való örömömnek annál világosabb jelét adhassam, maskarába' fogok megjelenni.

SZGANARELL. Gyöngy gondolat! Ezt ugyan kimondhatatlan barátság gyanánt veszem, édes Ság' Uram.

GYERÓNIMÓ *(elindulván.)* Az ifjú Doriméne, az Alkantor Uram begyes finnyás leánya, 's Szganarell Úr, a' ki nem több, csak valami ötvenkét ötvenhárom esztendős. O szerencsés házasság! O szerencsés házasság!

III. JELENÉS.
SZGANARELL.

Hálá az egeknek! meg a' magam eszének, nekem jól elsűlt házasságom lessz. Az egész világ nevet örömébe', mikor mondom. Van é boldogabb ember' nálamnál a' föld' hátán?

IV. JELENÉS.
Doriméne. Szganarell.

DORIMÉNE *(kiindúl a' háztól.)* Legény, te azalatt a' frizért fogod előhívni, 's a' szabóhoz szaladsz, hogy az arannyal tűzött ruhám két óra alatt elkészűljön. Te pedig Lizett' a' juvelírt szóllítod-elő; hozzon brillantokat is, de gyöngyöt is, sokat és minél szebbet.

SZGANARELL *(meglátván Doriménét.)* Imhol az én kedves kis pupuskám, az én szép kis bábikóm! No, ki ne kapjon osztán gusztust a' szent házasságra, ha illyen megtestesűlt angyalkát lát maga előtt! – Kisasszony, nekem kedves mátkám, hová, hová illy igen sietve?

DORIMÉNE. Alázatos szolgálója! Holmit megyek vásárlani a' lakadalomra; pedig még egészen őltözetlen vagyok.

SZGANARELL. Bár ütné már azt a' boldog órát, melly bennünket örökre eggyé teszen! Meglássa a' Kisasszony, nálunknál az egész föld' hátán nem lessz boldogabb egy pár ember. Meghalunk egészen a' világnak, 's egyedűl magunknak fogunk élni; én a' Kisasszonyban, a' Kisasszony énbennem fogja lelni minden gyönyörűségét, 's a' ki bennünket meglát, ezt kiáltja-fel örömében: imhol a' házassági boldog élet igazi példája! Úgy é kincsecském, Kisasszonykám, maga is olly nyughatatlanúl várja ezt az estvét, mint a' hogy' az én lelkem várja?

DORIMÉNE. Csak hogy már valaha itt van! mert ha igazán kell szóllanom, alíg győztem várni, hogy az atyám' házából kiszabadulhassak, hol úgy éltem, mint tömlöczben. Mindennap kértem az Istent, hogy küldjön elő valami kérőt, a' ki tegyen a' magam' asszonyává már egyszer. Lehetetlen volt tovább kiállanom. Hál' Istennek, az Úr leoldott a' rablánczról, 's végre eljutok arra a' régen óhajtott állapotra, hogy azt csinálhatom, a' mit akarok. Az úr jobb feleséget nálamnál nem kaphatott; valamint hogy én is azt hiszem részemről, hogy az Úrban egy felette jó, nyájas, engedelmes, és szeretetre minden tekintetben érdemes férjet találtam. Úgy fogunk élni mint az angyalok; 's én éppen úgy nem nem gátlom-meg soha az Úr örömeit, mint az Úr nem az enyémeket. Mert nincs szenvedhetetlenebb dolog, mint mikor a' két fél úgy él egymással, mint az eb a' macskával. Én az úr' hűségét soha nem fogom kétségbe venni; az Úrnak pedig elég lessz az, hogy megesküdtem, hogy szeretni fogom az Urat. A' legszebb napokat hozom-fel az Úrnak; kártyázás, bálok, ozsonnák, kocsizások, 's mindennapi viziták lepik-el az Úr házát, mihelyt én lészek asszonya, 's nekem mint feleségnek éjjeli nappali gondom a' lessz, hogy az Úr felé csak az öröm csak a' múlatság közelítsen. Akkor fogja még az Úr áldani azt az órát, a' melly bennünket eggyé teve! De mi lelte az Urat? képe egészen elsárgúlt, reszket, – roszszúl van?

SZGANARELL. Egy kis járvány változás, de az nem teszen semmit; az rajtam gyakorta megfordúl.

DORIMÉNE. Hagyja egyébkorra az Úr, 's vígasztalja magát a' mai estvével. – De most veszem észre, hogy elfecsérlem az időt; dolgaimhoz sietek. Múlassa magát az Úr kedvére!

V. JELENÉS.
Gyerónimó. Szganarell.

GYERÓNIMÓ. Éppen jó, édes Ság' Uram; régen az Urat keresem. Egy becsületes Ötvös megértvén hogy Ság' Uram egy pár brillant gyűrűt és fülönfüggőt keres a' mátkájának, kért, hogy szóllanék eránta Ság' Urammal; fogadja hogy olcsóbban senkinél nem vásárolhat.

SZGANARELL *(visszásan.)* Kérem, édes Ság' Uram! Még elég ideje.

GYERÓNIMÓ. Mi a' manó? mi lelte Ság' Uramat? honnan ez a' nagy változás? Hiszen most merő fagy, az elébb merő tűz volt Ság' Uram.

SZGANARELL. Mi tagadás belé, édes Ság' Uram, nagy hánykódás köztt vagyok. Mert, csak képzelje-el Ság' Uram, mit álmodtam az éjjel. Ság' Uram mosolyog? én is mindég nevettem, míg nyakszirten nem kapott a' szerencsétlenség; de képzelje-el bár Ság' Uram, ma! éppen ma! ez nincs ok nélkűl. Úgy tetszett, édes Ság' Uram, hogy egy nagy vizen voltam, egy nagy vizen, 's hát egyszer egy felette nagy szél kerekedik, 's a' csolnak, a' mellyen voltam, így hánykódott velem, így ni, így, édes Ság' Uram, hogy azt gondoltam minden szempillantásban, hogy most mindjárt a' halál torkába… Ság' Uram megint mosolyog, pedig –

GYERÓNIMÓ. Édes Uram Ság' Uram, Szganarell Uram, nekem nincs időm kihallgatni a' Ság' Uram álmát; 's osztán, hogy igazán meg is valljam, én az álomfejtéshez nem is igen értek. Hanem minthogy a' dolog olly nagy szeget ütött a' Ság' Uram fejébe, azt tanácslanám, hogy keresse-fel Ság' Uram azt a' két nagy tudományú Doctor Urat, a' kik itt laknak ím' a' szomszédba. Minthogy két ellenkező Oskolához tartoznak, nem fog ártani kihallgatni mit mond eggyike is, másika is; 's azt választhatja Ság' Uram, a' mit jobbnak ítél. Én csak a' mellett maradok, a' mit mondottam. No, Isten' hírével, édes Ság' Uram. Sok szerencsét a' Bölcsek' tanácsához! *(el)*

SZGANARELL. Jól beszéll. Megnézem mit mondanak. Megesne belé, ha még ez a' két Tudós sem tudna eligazítani.

VI. JELENÉS.
a' Doctor Pancratius' lakása.

DOCTOR PANCRATIUS *(a' felé fordúlva, a' merre bejött.)* Ked eggy ostoba, egy tudatlan, egy baland.

SZGANARELL *(benyitja a' más ajtót 's meghökken; magában.)* A' mint látom, ide rossz órába' jövék.

DOCTOR PANCRATIUS *(még mindig az első ajtó felé.)* Igen is, baland Uram, én kednek megmutatom Aristotelesből, a' philosophusoknak philosophusából, hogy kednek nincs esze, hogy ked a' crassissima ignorantiába versál, hogy ked szamár, ló, hogy ked vakondok a' ki semmit nem lát, hogy ked ökör, per omnes modos et casus imaginabiles.

SZGANARELL *(magában.)* Nagyon megharagítá valaki.

DOCTOR PANCRATIUS. Philosophálni mérészel a' barom, pedig a' legelső elementumait sem érti a' rationálásnak.

SZGANARELL *(magában.)* Haragjában nem látja hogy vendég van a' háznál. Megszóllítom. Alázatos szolg–

DOCTOR PANCRATIUS. Ez a' Philosophiának minden tartományaiban condemnabilis propositio.

SZGANARELL *(magában.)* Úr Isten, ki tört borsot az orra alá? Hiszen –

DOCTOR PANCRATIUS. Te marha! bolondabb vagy a' Buridán' szamaránál. Toto coelo, tota via aberras.

SZGANARELL. Meg kell szóllítanom; úgy osztán csak meglát. Alázatos szolgája az Úrnak Doctor Uramnak.

DOCTOR PANCRATIUS. Szalgája! Szalgája!

SZGANARELL. Követem az Urat Doct –

DOCTOR PANCRATIUS *(megint a' maga szege felé fordúlván.)* Nem látod é, barom, arkádiai barom, mit csináltál? hogy a' syllogismusod syllogismus in balordo.

SZGANARELL. Kérem alázatosan –

DOCTOR PANCRATIUS. A' Májorod esztelen, a' Mínorod baland; a' conclusiód absurdum.

SZGANARELL. Rég olta várom –

DOCTOR PANCRATIUS. Készebb vagyok megpukkanni, mint azt vallani, hogy rectumod van; 's az utolsó csepp tinntámig vítatom a' thésisemet.

SZGANARELL. Szabad é valaha már –

DOCTOR PANCRATIUS. Defendam pugnis, calcibus et rostro.

SZGANARELL. Uram Philosophus Uram, szabad é tudakoznom, mi haragítottameg ennyire az én Uramat?

DOCTOR PANCRATIUS. Á, édes Szomszéd Uram, hozt' Isten! hozt' Isten! – – Egy szörrnyű dolog! a' legigasságosabb dolog, édes Szomszéd Uram!

SZGANARELL. Mi még is?

DOCTOR PANCRATIUS. Imhol egy ignoráns, egy tyro, egy csúfos, eggy erronea, eggy execrabilis propositiót mert ellenem vítatni.

SZGANARELL. Kérhetném é az Urat Doctor Uramat, hogy eggy illy tudatlan emberkével mint én vagyok –

DOCTOR PANCRATIUS. Á, édes Szomszéd Uram, Szganarell Uram, az Úr' örökébe Pogányok jöttek, 's a' világ eggy universalis corruptióba süllyedt. Zabolátlan licentia regnál mindenütt, 's a' Felsőség és az Elöljárók, kik a' végre vagynak felállítva az Úrtól, hogy a' jó ordót feltartsák, bízvást meghalhatnak szégyenletekben, hogy eggy illy intolerabile scandalumot, eggy illy eltűrhetetlen botránkozást büntetetlen hagynak.

SZGANARELL. Hogy' hogy'?

DOCTOR PANCRATIUS. Avvagy nem irtóztató, nem égre kiáltó vétek é elnézni, hogy eggy ökör pu-bli-cé ezt meri mondani: *forma petasi*, a' *formája a' kalapnak*?

SZGANARELL. Hogy? mi?

DOCTOR PANCRATIUS. Én azt mondom, 's kész vagyok halálig vítatni, hogy így kell mondani: a' *figurája a' kalapnak*, nem pedig a' *formája*. Ugyan is a' *figura* és *forma* köztt az a' külömbség, hogy a' *forma* est dispositio externa corporum animatorum; a' *figura* pedig est dispositio corporum inanimatorum. 'S minthogy már a' kalap corpus inanimatum, a' mint azt minden vallja, természetesen következik, hogy nem ezt kell mondani annak dispositio externájáról *forma*, hanem ezt *figura*. *(az első ajtónak fordúl.)* Igen is, baland Uram, tanúljon ked Doctor Pan-cratiustól úgy szollani a' hogy' Arisztoteles kívánja, 's hányja-fel ked az ő immortalis munkáit, 's így fogja találni in Capite de Qualitatibus.

SZGANARELL *(magában.)* Ha azt nem hivém hogy a' fejét fakasztotta-bé valaki! *(a' Doctorhoz.)* Uram Doctor Uram, felejtse-el az Úr az eb a' párája formáját figuráját! Azért akarám –

DOCTOR PANCRATIUS. Olly haragba vagyok, hogy nem találom helyemet.

SZGANARELL. Kérem az Urat, hagyja a' formát formának, a' kalapot kalapnak. Valami fontos dologban akarám –

DOCTOR PANCRATIUS. Az ökör! a' szamár! a' barom!

SZGANARELL. Csendesedjen, kérem. Azt akarám –

DOCTOR PANCRATIUS. A' tudatlan! a' baland!

SZGANARELL. Éj, kérem az Urat –

DOCTOR PANCRATIUS. Illy absurdumot merni mondani!

SZGANARELL. No, nincs esze 's vége! Hanem már most –

DOCTOR PANCRATIUS. A' mi e diametro ellenkezik az Aristoteles' tanításaival.

SZGANARELL. Az Úrnak igazsága van. De –

DOCTOR PANCRATIUS. És minő nyilván mondja ezt! minő világosan!

SZGANARELL. Igazsága van az Úrnak. *(A' Doctor' ajtaja felé fordúlván.)* Ked másik egy bolond, eggy esztelen, egy tudatlan haszontalan szemtelen fecsegő. Érté ked, halljaked? – No, Uram Doktor Uram, látja az Úr hogy neki megadtam derekasan; ezzel megelégedhetik; hanem már most kérem, hallgassa az Úr a' mit mondok. Bizonyos igen fontos dologba vagyon szükségem az Úr segedelmére; kérem, éltessen barátságos tanácsával. A' dolog az, hogy én el akarom hagyni a' nőtelen életet, meg akarok házasodni, hogy házi gondjaimat a' hogy' Isten és az Anyaszentegyház parancsolják, egy hűséges társsal megosszam. A' személy szép, fiatal, igen igen jól-nőtt, nekem felette tetszik, 's magának is van kedve hozzá. Az atyja már ide ígérte; de hogy megvalljam, félek, hogy ha elveszem, ez a' szép fiatal jól-nőtt feleség ollyan eggy bajt húz rám, a' mit az ember nem igen örömest panaszol másnak. Már most tehát kérem az Urat Doktor Uramat, hogy minthogy az Urat a' bölcseség' sáfára felruházta ész-szel, értelemmel, tudománnyal, szólljon hozzá mint Philosophus, 's mondja-el, mi csináló legyek?

DOCTOR PANCRATIUS. Minekelőtte azt engedjem-meg, hogy jól mondódik *forma petasi*, kész vagyok azt engedni-meg, hogy datur vacuum in rerum natura, és hogy Doctor Pancratius eggy idióta.

SZGANARELL. Hordja-el a' patvar az emberét! – Uram Doktor Uram, az éppen nem szép dolog, hogy az Úr ki nem hallgatja az embert. Imhol kőzel eggy órája, hogy beszéllem mi bajom, 's az Ur megint azt a' szabom kalapját emlegeti.

DOCTOR PANCRATIUS. Követem Kelmedet, igen nagy haragba' vagyok.

SZGANARELL. Azt veszem észre; de hamarább elmúl, ha egy kevéssé rá hallgat az Ur Doctor Uram a' mit az ember mond.

DOCTOR PANCRATIUS. Tessék hozzá fogni; hallgatom.

SZGANARELL. Mivel látom, hogy eddig nem igen hallgatta –

DOCTOR PANCRATIUS. Mindeneknek előtte azt akarom tudni, hogy micsoda nyelvvel tetszik élni a' dolog' előadásában?

SZGANARELL. Micsoda nyelvvel?

DOCTOR PANCRATIUS. Igen is.

SZGANARELL. Ebavattát! azzal, a' mit a' számba' hordok; hiszen csak nem kívánja talám Doktor Uram, hogy a' szomszédomét kérjem kölcsön.

DOCTOR PANCRATIUS. Ah tudatlanság! Azt értem, melly nemzetnek nyelvével, beszédével, szavaival, melly idiomával fog velem szóllani.

SZGANARELL. Úgy? már a' más!

DOCTOR PANCRATIUS. Olaszúl fog?

SZGANARELL. Gutát!

DOCTOR PANCRATIUS. Ánglusúl?

SZGANARELL. Ah!

DOCTOR PANCRATIUS. Spanyolúl?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. Görögűl?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. Zsidóúl?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. Syriain?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. Arabszon?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. Koptain?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. A' Szanszkritton?

SZGANARELL. Nem.

DOCTOR PANCRATIUS. Hát talám csak a' mit a' dajkájától tanúlt?

SZGANARELL. Mintha bizony –

DOCTOR PANCRATIUS. Értem! értem! Jöjjön Kelmed hát erre az oldalra, mert ez a' fülem a' scientifica és externa lingvákra van destinálva; ez a' másik pedig holmi culinárékra és az anyaira.

SZGANARELL *(magában.)* Mennyi ceremóniákat nem kívánnak ezek a' Philosophusok, a' patvar szálljon a' parókájokba!

DOCTOR PANCRATIUS. Ne tőltsük hát haszontalan' az időt, szólljon Kelmed, mit akar előmbe terjeszteni.

SZGANARELL. Az Úr Doktor Uramnak útbaigazítására volna egy bizonyos nagy dologban szükségem.

DOCTOR PANCRATIUS. Ah! ah! Valami szövevényében a' Philosophiának, úgy é?

SZGANARELL *(félig elfojtott bosszankodással.)* Megint az az ebterengette Philosophiája.

DOCTOR PANCRATIUS. Azt akarja talám tudni Szomszéd Uram Szganarell Uram, ha a' substantia és az accidens terminus synonimicus é vagy aequivocus, in relatione ad ens?

SZGANARELL. Dehogy akarom, dehogy akarom! Az én dolgom –

DOCTOR PANCRATIUS. Ha a' Logica scientia é vagy ars?

SZGANARELL. Menkőt azt!

DOCTOR PANCRATIUS. Ha az ő objectuma az elmének három operatziója é, vagy csak a' harmadik?

SZGANARELL. Nem is azt! Azt mondja-el az Úr –

DOCTOR PANCRATIUS. Ha tíz categoria van é, vagy csak eggy?

SZGANARELL. Nem azt; hanem hogy –

DOCTOR PANCRATIUS. Vagy talám hogy a' conclusio a' syllogismusnak valóságára tartozik é?

SZGANARELL. Poklot!

DOCTOR PANCRATIUS. Ha a' bonum' essentiája az appetibilitásba van é, vagy a' convenientziába'?

SZGANARELL. Azt még, azt!

DOCTOR PANCRATIUS. Ha a' bonum reciprocum é a' finis-szel?

SZGANARELL *(kifakadva.)* Ah! ki ment-meg –

DOCTOR PANCRATIUS. Ha a' finis bennünket az ő realis esse-je által indít é, vagy az ő intentionalis esse-je által?

SZGANARELL. Nem, nem, nem, nem, nem! hordja-el az ördög a' sok esséjét, nem!

DOCTOR PANCRATIUS. Magyarázza-meg hát az Úr, mit akar; mert ha nem szóll, én nem fogom kitalálhatni, mi baja.

SZGANARELL. Magyaráznám, de hiszen az Úrnál nem jöhet az ember szóhoz. *(mind a' kettő szóll.)* Az én kétségem, a' mi miatt ide jöttem, abból áll, ha megházasodjam é? ha elvegyek é egy bizonyos leányszemélyt? Az atyja ugyan már ide adta, 's a' leány sem idegen; de nem szeretnék úgy járni hogy –

DOCTOR PANCRATIUS *(nem gondolván hogy Szganarell már beszélli a' baját.)* A' nyelv és a' beszéd azért vagyon adva az embernek, hogy általok a' maga gondolatjait másokkal közölje; 's valamint hogy a' gondolatok képei a' dolgoknak, úgy viszont a' beszéd képe a' gondolatoknak. *(Szganarell bosszankodva kapdos a' Doctor' szájához, 's be-benyomja azt, de Doctor Úr azonnal pergeti a' nyelvét, mihelytt amaz tágít a' kezével.)* De ezek a' képek abban külömböznek egyéb képektől, hogy minden egyéb kép külön dolog a' maga originálját, mellyet előád: a' beszéd ellenben magába zárja az originálját; mivel a' beszéd nem egyéb, hanem valami külső jel által kimagyarázott gondolat. Honnan az következik, hogy ki minél többet beszél annál többet, és így annál jobban is gondolkozik. Magyarázza ki tehát Kelmed, Szganarell Uram, már most a' maga gondolatját a' beszédnek segedelmével, melly minden külső jelek között a' legérthetőbb jel.

SZGANARELL *(a' más szobába kergeti a' Doctort, 's reá vonja az ajtót, hogy ne lármázhasson.)* Hogy a' lánczos lobogós fergeteg szálljon beléd eb a' lelke vén komondora!

DOCTOR PANCRATIUS *(belőlről.)* Haszontalan! a' beszéd animi index et speculum. – *(ki-kiüti a' fejét.)* Az eggy olly tűkör, melly a' legrejtettebb titkait is felfedi előttünk az emberi elmének; 's minthogy Kelmed fel van ruházva mind a' rationandi mind a' loqvendi facultással, miért nem fog, kérem, azt magyarázni előttem, a' mi mind eddig elméjének mélyjébe vagyon elrekesztve?

SZGANARELL. Szívesen magyaráznám, de hiszen Doctor Uram miatt lehetetlen szóllanom.

DOCTOR PANCRATIUS. Készen vagyok hallgatni, csak mondja kelmed.

SZGANARELL. A' dolog, Uram Doctor Uram, tehát az, hogy –

DOCTOR PANCRATIUS. De kérem Kelmedet, beszélljen kevés szóval.

SZGANARELL. Jó!

DOCTOR PANCRATIUS. Kerűlje a' prolixitást.

SZGANARELL. Hadd kezdem-el hát.

DOCTOR PANCRATIUS. Félre minden circumlocutiókkal, minden ambágesekkel.

SZGANARELL *(bosszankodván, hogy nem szóllhat, egynehány könyvet kap-fel, hogy velek a' Doctor' fejét betörhesse.)*

DOCTOR PANCRATIUS. Micsoda vakmerőség ez! minémű balandság! A' helyett hogy szóllana, agyon akar verni a' könyveimmel! Hiszen Ked még balandabb mint az, a' ki azt vítatá, hogy a' kalap' külső dispositióját formának kelletik mondani; 's avvagy nem tudja é Ked, kivel van dolga? Nem én vagyok é Doctor Pancratius, Artium Liberorum Magister Philosophiae Juris utriusque et Medicinae Doctor?[3]

SZGANARELL. Éjha!

DOCTOR PANCRATIUS. A' sok királyi tudós Társaságoknak nagy érdemű Tagja; nagy fénye a' homályba rejtező Aristotelica Oskolának; érdemes maradéka Thomas Aquinasnak, Janus Scotusnak, Paracelsusnak. *(járkálva 's kezét hányva vetve.)* Grammaticus, Poëta, Rhetor, Mathematicus, Historicus, Polyhistor, Opticus, Hydraulicus, Architectus, Mechanicus, Physicus, Cosmographus, Geometra, Astronomus, Astrologus, Cheiromanta, Necromanta 's a' többi, 's a' többi, 's a' többi.

VII. JELENÉS.

SZGANARELL *(magában.)* Köszvény hasgassa-meg kezét lábát az ebugatta Tudósának! Ugyan megtetszik, hogy ollyan sokbeszédű Mester' oskolájába' tanult, mint az a' bomlott Aristoteles. Ehhez a' másikhoz kell beszóllanom; ez talám nem lessz olly zeherje, olly goromba.

[3] Artium Libb. Mag. Philos. Juris utriusque et Medic. Doctor [A rövidítéseket feloldottuk.]

VIII. JELENÉS.
Doctor Marphurius. Szganarell.

DOCTOR MARPHURIUS. Mit tetszik parancsolni, Uram Szganarell Uram?

SZGANARELL. Ah Uram Doktor Uram, az Úr' tanácsára volna bizonyos nagy és sietö dologban szükségem, 's azért jövök az Úrhoz. *(Magában.)* Nem mondám? no, ez emberem! e' miatt bátran beszéllhetek.

DOCTOR MARPHURIUS. Mindeneknek előtte egy kis barátságos intést, édes Szomszéd Uram! hagyja-el az Úr azt a' hibás szóllást, a' hogy a' tudatlan község beszél, és a' melly bő kútfeje minden emberi megtévedéseknek. Az én Philosophiám úgy kívánja, hogy ne enunciáljunk semmi propositio decisivát, hogy mindenről cum dubitatione szólljunk, hogy ítéleteinket mindég felfüggesszük. Minekokáért ne mondja az Úr azért *jöttem*. hanem *úgy tetszik hogy jöttem*.

SZGANARELL. Úgy tetszik?

DOCTOR MARPHURIUS. Igen!

SZGANARELL. Eb az ingem, méltán tetszik, mert úgy van!

DOCTOR MARPHURIUS. Az nem conseqventia; 's megtörténhetnék[4] hogy úgy tetszene az Urnak, és még sem volna úgy.

SZGANARELL. Ah, ah! 's hát nem igaz, hogy ide jöttem?

DOCTOR MARPHURIUS. Az még kérdést szenved; 's a' ki bizonyos akar lenni a' maga lépéseiben, szükség hogy minden eránt kétséget csináljon magának.

SZGANARELL. Egeknek egei! hát nem vagyok itt? hát nem beszél az Úr velem?

DOCTOR MARPHURIUS. Nekem ugyan úgy tetszik, hogy az Úr itt van, 's hogy szóllok az Úrral; de az még nem szintén bizonyos.

SZGANARELL. Mellyíkünk evett gombát? Az Úr kötődik velem. Imé én itt állok, az Úr meg itt áll, 's szépen látjuk egymást, 's az ebugatta *tetszik*ének itt közöttünk semmi dolga. Kérem az Urat, hagyjon békét az eszetlen szőrszálhasogatásnak, 's szólljon ahhoz a' mit mondok. Azt akarám jelenteni, hogy megházasodni eredt kedvem, 's egy derék –

DOCTOR MARPHURIUS. Azt én nem tudom.

SZGANARELL. Mondom az Úrnak.

DOCTOR MARPHURIUS. Meglehet; az az Úr' dolga.

SZGANARELL. A' személy szép és fiatal –

DOCTOR MARPHURIUS. Meghiszem.

SZGANARELL *(rövid bosszankodó hallgatás után.)* Ha jól teszem é ha elveszem, vagy rosszúl?

DOCTOR MARPHURIUS. Megválik.

SZGANARELL *(magában.)* Imhol a' más muzsika! *(a' Doctorhoz.)* Ne izéljen az Úr! azt akarom tudni, ha jól teszem é hogy elveszem azt a' személyt a' kiről szóllok?

DOCTOR MARPHURIUS. Vagy jól, vagy nem.

SZGANARELL. Tehát ne vegyem-el?

DOCTOR MARPHURIUS. Azt én nem mondom.

---

[4] megtört**en**hetnék **em.**

SZGANARELL. Kérem szépen az Urat, feleljen a' hogy illik.

DOCTOR MARPHURIUS. Úgy akarok.

SZGANARELL. Nekem a' személy nagyon tetszik –

DOCTOR MARPHURIUS. Az jó!

SZGANARELL. Az atyja ide ígérte –

DOCTOR MARPHURIUS. Annál jobb!

SZGANARELL. Elvegyem é, ne é? mert félek, hogy sok ember lessz sógorommá.

DOCTOR MARPHURIUS. Az nem lehetetlen.

SZGANARELL. Szólljon hozzá Doktor uram, jó lessz é elvenni?

DOCTOR MARPHURIUS. A' mint a' koczka vetendi.

SZGANARELL. De mit csinálna az Úr, ha nekem volna?

DOCTOR MARPHURIUS. Biz' én nem tudom.

SZGANARELL. Hát mivel ereszt-el magától? mit tanácsol hogy csináljak?

DOCTOR MARPHURIUS. A' mi tetszik.

SZGANARELL. Királyoknak királya, mit csináljak? hiszen még megbolondúlok közttök!

DOCTOR MARPHURIUS. Én megmosom a' kezemet.

SZGANARELL. Hordjon-el a' manó, ördög tördelte vén gubanczos ebe! várd rá, te nekem más kótából fogsz mindjárt ugatni. *(öszvebotozza a' Doctort.)*

DOCTOR MARPHURIUS. Jaj, jaj, jaj!

SZGANARELL. Nesze, hogy a' menkő szekermenczezzen-meg, másszor beszéllj úgy, a' mint illik, ha szépen szóllanak hozzád.

DOCTOR MARPHURIUS. Micsoda gazság, micsoda irtóztató hatalmaskodás ez! egy Philosophust botozni-meg! illy irgalmatlanúl botozni-meg egy Tudóst!

SZGANARELL. Uram Tudós Uram, mindeneknek előtte egy kis barátságos intést; hagyja-el az Úr azt a' hibás szóllást, melly bő kútfeje minden emberi megtévedéseknek. Minden eránt kétséget kell csinálnunk, 's ne azt mondja Tudós Uram, hogy én az Urat megvertem, hanem hogy az Urnak úgy tetszik, mintha az Urat megvertem volna.

DOCTOR MARPHURIUS. Takarodjon Ked előlem, én egyenesen a' Bíróhoz megyek, 's elégtételt kérek eggy illy hallatlan gazság miatt.

SZGANARELL. Én megmosom a' kezemet.

DOCTOR MARPHURIUS. Hátamon a' bizonyság.

SZGANARELL. Meglehet; az az Úr dolga.

DOCTOR MARPHURIUS. Ked, Ked kínzott-el így.

SZGANARELL. Az nem lehetetlen.

DOCTOR MARPHURIUS. Börtönbe dugatom Kedet.

SZGANARELL. Megválik.

DOCTOR MARPHURIUS. Megtanítom Kedet, hogy kell a' Philosophiát és a' Philosophia' oszlopait tisztelni. *(el.)*

IX. JELENÉS.
SZGANARELL.

Mi a' guta két eszeveszett Tudós ez? imhol bottal sem tudok szót venni belőlök, 's éppen olly okosan mégyek-el, a' mint ide jöttem. Mihez fogjak? hol leljek tanácsot? Soha ember így fel nem akadt. – Brávó! imhol hoz a' gonosz két czigány dadát; szerencsét mondatok velek magamnak.

X. JELENÉS.
Szganarell. Két czigány asszony.

SZGANARELL. Dada, tudsz é szerencsét mondani egy szegény megszorúlt házasúlandó legénynek? de vigyázz' a' lelkedre, igazat mondj.

AZ EGGYIK. 'S úgy kimondom, ídes szép Urfi Uram, úgy kimondom, mintha csak éppensígesen a' tíkerbűl nízníd.

A' MÁSIK. Csak a' tinyered' mutassd, ídes szíp Urfi Uram, 's tígy vagy egy forintocskát bele.

SZGANARELL. Nesze, More; 's ha jót mondassz, még eggyet kapsz áldomásúl; de beszéllj igazat.

AZ EGGYIK. Urfi Uracskám, egy szíp puha fejír markod van, ídes Urfi Uracskám; egy szíp puha fejír markod.

A' MÁSIK.[5] Egy szép puha fejír markod, 's te míg egyszer nagy szerencsít csinálsz ezzel a' szíp puha fejír marokkal.

AZ EGGYIK. Ma hónap egy szíp gömbölyű fiatal menyecske felesíged lessz, ídes szíp Urfi Uracskám.

SZGANARELL. Ejnye ebszántotta tátasa, ezt ugyan derekasan kitalálá!

A' MÁSIK. 'S hát nem montam? eggy ollyan szíp felesíged, mint a' szakasztott pinkesti rózsa.

AZ EGGYIK. Az egísz világ fogja irígyleni, ollyan szíp lessz.

A' MÁSIK. Messze fődrűl fog hozzád járni miatta a' sok gavallér.

SZGANARELL. No, no, ne olly bőven a' sok szerencsét, én beérem kevesebbel is. Azt mondjátok-meg, ha fog é szeretni? ha nem lessz é sok sógorom?

AZ EGGYIK. Sok sógorod?

SZGANARELL. Igen.

A' MÁSIK. Sok sógorod?

SZGANARELL. Igen, igen! ha nem lesznek é sógoraim?

AZ EGGYIK. Minek a' sógor? Sógor nem, csak sok jó barát.

A' MÁSIK. Sok víg vendíg.

(a' két vén asszony danolva tánczolva megyen-el.)

[5] SZGANARELL [A nyilvánvaló elírást *A' másik*ra emendáltuk.]

XI. JELENÉS.

SZGANAREL.

Patvar hordja-el a' varjú dámáit, még bizonytalanabb vagyok mint voltam. Törik szakad, tudnom kell mit várhatok magamra. – Annyit hallom emlegetni azt a' garbonczás deákot, a' ki a' Thüjllerie mellett lakik. Bár csak rá tudnám venni magamat, hogy kiálljam azt az ördögkarikát. – De imhol látok valamit, a' mi régen viszketteti a' homlokom'. Kilesem mit mondanak; talám se dadákra, se bűbájosra nem lessz szükség.

XII. JELENÉS.

Doriméne. Likasztes. – Szganarell elrejtezve.

LIKASZTES. Hogy higyjem én azt, szép Doriméne, illy sokszori esküvések után?

DORIMÉNE. Látja az Ur, hogy véle kéntelen vagyok.

LIKASZTES. 'S még ma megy véghez?

DORIMÉNE. Még ma!

LIKASZTES. Ah, hidjünk osztán annak az állhatatlan csalárd nemnek, melly a' legszentebb esküvéseket is illy hamar szélnek ereszti!

DORIMÉNE. Én eresztem? Mentsen-meg attól a' szerelem! Én az Urat szint olly híven szeretem most is, 's ezután is, mint mindég ezelőtt. Ne busúljon az Úr. Hogy ehhez a' vén medvéhez megyek, az az Úrnak semmit nem árt. Mit tudtam tenni? ő gazdag, én szegény vagyok, pedig pénz nélkűl felette rosszúl él az ember ezen a' világon; 's osztán már lehetetlen volt tovább kiállanom azt a' rabforma életet az atyám' házánál. Bízza rám magát az Úr egészen; minket semmi hatalom nem szakaszthat-el egymástól; 's az én medvém hat hét holnap alatt kimormogja magát; meglássa az Úr félesztendő múlva gyászt fogok hordani. *(észre veszi Szganarellt.)* Az Úr itt? éppen az Úr felől beszéllek ezzel a' kedves régi barátommal; azon a' szerencsén örvendünk mindketten, a' mellyet reám ez a' mai nap hoz-fel.

LIKASZTES. Engedje-meg az Úr eggy ismeretlen tisztelőjének, hogy magát az Urnak becses barátságába ajánlhassa, egyszersmind pedig ezen szerencsés öszvekelésen támadott szíves örömét jelenthesse. Kisasszony, kedves barátném, méltóztassék üres compliment gyanánt nem venni, ha azt mondom, hogy ennek az Úrnak érett lelket mutató arczúlatja azt ígéri, hogy a' Kisasszony szerencsésebben nem választhatott, és hogy benne olly szeretetre méltó férjet talált, a' millyet ritkán lát a' világ. A' mi engemet illet, szíves örvendésemet azon fogadással fejezem-bé, hogy előttem minden alkalmatosság nyereség gyanánt lessz, a' mellyben az Úr eránt való új de hív és tantoríthatatlan barátságomnak, tiszteletemnek, buzgóságomnak valamelly jelenségét adhatandom.

DORIMÉNE. Szaván fogom az Urat mind a' magam', mind a' kedves férjem' nevében, 's kérem, hogy a' mi idejét házán kívűl tőltheti, áldozza a' mi gyönyörködtetésünknek.

(Likasztes és Doriméne el.)

XIII. JELENÉS.

SZGANARELL. Imé, jól laktam a' házassággal! Mi a' követ kezdjek? Bolond tettem már is sok pénzembe kerűlt, de ha még egyszer ennyibe kerűl is, kivájom magamat a' kezekből. Most még csak pénz; akkor osztán pénz is, becsűlet is, nyugodalom is. – Hadd menjek az atyjához; kimondom neki nyilván és világosan, hogy tegye a' hová akarja, adja a' kinek tetszik, de én veje nem leszek.

XIV. JELENÉS.
Az Alkantor' lakása.
Alkantor. Szganarell.

ALKANTOR. Hozta Isten, édes fiam Uram!

SZGANARELL. Alázatos szolgája az Úrnak.

ALKANTOR. Fiam Uram, a' mint látom, nehezen várja az estvét. Csak ne olly hevesen, édes fiam Uram! annak idejébe' majd itt lessz az is. Most jövök a' szakácsoktól, a' vacsora derekasan készűl, a' muzsikusok már itt vannak, a' leányom pedig éppen most űl a' fodorító' keze alá.

SZGANARELL. Sőt inkább szégyennel és átallással vagyok kéntelen megvallani, hogy éppen ellenkező gondok hoznak ide. Eléggé sajnálom, de mit tehetek róla?

ALKANTOR. Mi baj?

SZGANARELL. Mondom, édes Uram Alkantor Uram, hogy szívemből lelkemből sajnálom: de hálá Istennek hogy ez a' gondolat még ollyankor szállott-meg, mikor még a' lépést nem késő vissza vonni. Miért tenném magamat is, az Ur' leányát is örökre szerencsétlenné?

ALKANTOR. Nem értem, édes fiam Uram; szólljon világosan.

SZGANARELL. Hadd mondom-el hát. – Édes Uram Alkantor Uram, való, én az Úr leányát megkértem, 's az Úr azt nekem ide adta. De magamba szállottam, megfontoltam a' dolgot minden oldaláról, 's látom, hogy a' házasság teljességgel nem nekem való portéka. Kérem az Urat, ne vegye megbántásnak, hogy szavam' vissza vonom. Ne tegyük egymást szerencsétlenekké. A' Kisasszony talál kérőt a' mennyit akar, szebbet, jobbat, fiatalabbat, gazdagabbat, mint én. Még most nem késő. Adjuk-vissza egymásnak a' gyűrűt.

ALKANTOR. Haszontalanságok! mit teszen az? az én leányom megelégszik az Urral a' hogy' találja. Meglássa fiam Uram, fiam Uramék igen szerencsésen fognak eggyütt élni.

SZGANARELL. O ha tudná, édes Uram Alkantor Uram, micsoda komor óráim vannak igen gyakorta. A' Kisasszony valóságos mártir lenne körűlttem.

ALKANTOR. Az én leányom az én házamnál megtanúlhatta annak akaratjához alkalmaztatni magát, a' kitől függ. Verje-ki fiam Uram a' fejéből az ollyan haszontalan tűnődéseket.

SZGANARELL. De még azt is ki kell vallanom, hogy rám néha valami titkos nyavalya jár. A' kisasszony belém fog útálni miatta, 's –

ALKANTOR. Hagyja-el, fiam Uram; hagyja-el! a' becsűletes asszony soha sem útál a' férjébe.

SZGANARELL. Édes Uram, Alkantor Uram, látom hogy nem enged az én okaimnak, és így kérelemhez fogok; kérem az Urat, Alkantor Uramat, szánja-meg hánykódásomat, ne tegyen se engemet, se kedves gyermekét szerencsétlenné! Mind a' ketten azok lennénk.

ALKANTOR. Ej fiam Uram, fiam Uram! be hamis eggy ember fiam Uram! Most csak próbára akar vonni hogy mit mondanék az illyen kötekedésre. De ímé kimondom, hogy készebb vagyok elveszni, mint azt nézni hogy a' leányom fiam Uramtól elálljon.

SZGANARELL. Mentsen-meg az ég attól a' gondolattól, hogy én az Urat próbára akarjam vonni. Igazán kérem az Urat, igazán! vegye vissza az Ur a' gyűrűt tőlem.

ALKANTOR.

Ist' őrizz tőle! En őtet oda ígértem fiam Uramnak, 's már most heted hét országról is jöhet a' világ' fejedelme, az én szavam ugyan meg nem kapja.

SZGANARELL. Köszönöm alázatosan azt a' nagy becsűletet, a' mellyet vele az Úr nekem teszen: de látván, hogy világosabban kell szóllanom, hogy elérjem a' czélomat, ímé kimondom az Úrnak nyilván, hogy én az Úr' veje nem lehetek, és nem is leszek.

ALKANTOR. Kicsoda? – az Úr?

SZGANARELL. Én! én!

ALKANTOR. 'S az okát, ha szabad tudnom?

SZGANARELL. Az már maga is elég ok reá, hogy a' házasság nem illy koros embernek való; 's osztán a' jó gyermek örömest követi a' szüléi' példáját; nekem, édes Uram Alkantor Uram mind az apám, mind a' nagy-apám, mind annak az apja meg' nagyapja, nőtelen akart meghalni; ha tehát meggondolom –

ALKANTOR. Várjon az Úr! Az akarat szabados, 's én nem vagyok az az ember, a' ki a' más tetszésén erőszakoskodni akarjak. A' gyűrű ugyan meg van váltva, 's a' lakadalomra minden készen van: de ha más ész ütötte az Urat, nézzük-meg, ha fordíthatunk é a' dolgon? Kevés idő múlva hírt hozok róla az Úrnak. *(el.)*

XV. JELENÉS.

SZGANARELL.

A' dolog sokkal jobban megy' mint reménylettem. Boldog Istók, micsoda szerencsetlenségbe akarám elmeríteni magamat! csaknem öszverogyok ha elgondolom. Megkeserűltem volna én a' szép-asszony feleséget. De imhol a' fija; nyilván ő hozza a' választ.

XVI. JELENÉS.
Alcídász. Szganarell.

ALCÍDÁSZ *(a' legnyugodtabb hanggal.)* Alázatos szolgája.

SZGANARELL. Hozta Isten az Urat, Uram Alcídász Uram!

ALCÍDÁSZ *(mindég az előbbi csendes hanggal.)* Úgy értem, Uram, az atyámtól, hogy az Úr megmásolta a' szavát, 's itt akarja hagyni a' húgomat.

SZGANARELL. A' dolog, Uram, nincs másképpen; sajnálom tiszta szívemből: de ha meggondoljuk, jobb hogy egymástól elálljunk, mint hogy mind a' ketten szerencsétlenekké tegyük magunkat; pedig az bizonyosan meglenne.

ALCÍDÁSZ. Mit tesz' az? Ne csináljon az Úr semmit belőle –

SZGANARELL. Mondom, édes Úr, hogy felette sajnálom; 's kész volnék –

ALCÍDÁSZ. Semmi, semmi! *(két szál kardot prezentál Szganarellnek.)* Tessék, kérem, választani.[6]

SZGANARELL. A' mellyíke tetszik?

ALCÍDÁSZ. Igen is, Uram! csak hamar, hamar.

SZGANARELL. Mi a' gutának?

ALCÍDÁSZ. Uram, minekutánna az Úr jónak leli vissza vonni a' húgomnak adott szavát, reménylem jó neven veszi azt a' kis complimentet, a' mit az Úrnak vele teszek.

SZGANARELL. Mi? mi? mit akar az Úr?

ALCÍDÁSZ. Más valaki nagy lármával, szitokkal jönne az Úrra, hányná vetné magát, gorombáskodna, de mi jó barátok vagyunk, 's úgy vetünk véget a' dolognak, a' hogy jó nevelésű emberekhez illik. Imé csak azért jövök, hogy az Urat barátságosan egy kis szívszurkálásra invitáljam.

SZGANARELL. Köszönöm az Úr jó akaratját, de vele nem élek.

ALCÍDÁSZ. Kérem az Urat, ne izgágálkodjon; válaszszon hamar; nincs időm.

SZGANARELL. Alázatos szolgája az Úrnak; nekem semmi kedvem a' szívemet szurkáltatni; az Úr pedig bízvást szurkáltathatja miattam a' magáét, ha tetszik.

ALCÍDÁSZ. Uram, a' dolog elkerűlhetetlen, azt az Úr maga is látja, mire való ez a' garázdaság? Kérem még egyszer, valasszon hamar; nincs időm sokat múlatni.

SZGANARELL. Nem választom én sem eggyikét sem másikát.

ALCÍDÁSZ. Az Úr nem választja?

SZGANARELL. Nem én bizony!

ALCÍDÁSZ. Igazán nem?

SZGANARELL. Teljességgel nem! és sem most nem, sem soha nem!

ALCÍDÁSZ *(jól elpufogtatván a' Szganarell hátát.)* Legalább azzal nem vádolhat az Ur hogy nem adtam-meg az egész becsületét; tudja az Úr, hogy a' regula így kívánja. Az Úr megmásolja a' szavát; én az Urat kardra hívom; az Úr nem fogadja-el a' hívást, 's én az Urat megbotozom; ez mind a' régula szerint megy'; 's az Úr becsűletesebb ember hogysem azt mondhatná, hogy vétettem a' procedúrában.

SZGANARELL *(magában.)* Mi ördög ember ez?

---

[6] <Kérem, méltóztassék e' kettő közzűl azt választani, a' mellyíke tetszik.> [A javított rész a margón. Követtük az utasítást, bár Szganarell válaszában a kihúzott részt ismétli.]

ALCÍDÁSZ. Siessünk, Uram, siessünk; tessék választani.

SZGANARELL. 'S még is?

ALCÍDÁSZ. Uram, én nagy ellensége vagyok az ízetlenségeknek. de nincs más mód, vagy kardot kell választani, vagy szavát állja az Úr.

SZGANARELL. Uram, nem tehetem se eggyikét, se másikát.

ALCÍDÁSZ. Tréfán kívűl?

SZGANARELL. Mondom hogy nem.

ALCÍDÁSZ. Követem tehát alázatosan – *(a' Szganarell háta ismét pufog.)*

SZGANARELL. Jaj! jaj! jaj!

ALCÍDÁSZ. Uram, véghetetlenűl sajnálom, hogy kéntelen vagyok erre fakadni, de mit tudok tenni mást? Vagy kardra kél az Úr, vagy elveszi a' húgomat, más mód nincs benne. *(megint felemeli a' botot.)*

SZGANARELL. Üsse a' kő, úgy hát inkább csak elveszem.

ALCÍDÁSZ. Ah Uram, örvendek tiszta szívemből, hogy az Úr barátságosan vet véget a' dolognak, mert esküszöm, nincs ember a' föld hátán, a' kit úgy becsűljek, 's el nem vihettem volna a' lelkemen, ha az Urral ízetlenségre kellett volna szállanom. Szaladok az örvendetes hírt megvinni.

UTÓLSÓ JELENÉS.

Alkantor, Doriméne, Alcídász, Szganarell.

ALCÍDÁSZ. Édes Uram Atyám, szerencsés szempillantásba jön közzénk. Az én kedves sógorom minden erőltetés nélkűl hajlott arra, a' mit óhajtánk, 's már most hozzá foghatunk a' lakadalomhoz.

ALKANTOR *(a' Szganarell jobbját öszve fogja a' leányáéval.)* Fogjatok kezet, gyermekeim! fogja a' leányomét, édes fiam Uram. Hálá értte az egeknek, én megszabadúltam őrzésétől; ez a' gond már most a' fiam Uramé! Menjünk, űljük meg az örömét ennek a' boldog napnak.

4.

A' BOTCSINÁLTA DOKTOR.

Víg Játék.

Moliere után:

(le Medecin malgré lui.)

SZEMÉLYEK.

DEMETROVICS, Pataki boltos Görög.
KATI, a' leánya.
PAULOVICS, Tokaji boltos legény; Katinak titkos szeretője.[1]
RIGÓ DÁVID, Vágási lakos.
ERZSÓK, a' felesége
SÓLTÉSZ, a' szomszédja.
MIKLÓS DEÁK, Demetrovicsnak boltos legénye.
FARKAS, Pataki lakos; bejáratos a' Demetrovics házánál.
SÁRA ASSZONY, Gazdasszony Demetrovicsnál.
KÁRÁSZ, és a' fia JANKÓ, Kis-Pataki emberek.

A' Játék elébb Vágáson; azután Sáros-Patakon.

[1] <DEMETROVICS PAULOVICS> CYRILI [A drámaszövegben végig következetesen használt *Paulovics* névre emendáltuk.]

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Vágáson, a' Rigó' házánál.

Rigó. Erzsók.

RIGÓ. No 's nem, csak azért sem; engem ugyan guzsaly alá nem űltetsz. Megmutatom hogy úgy lessz a' hogy' nekem tetszik.

ERZSÓK. Igen, a' mint neki tetszik. No én is megmutatom, hogy nem azért mentem hozzád, hogy békével nyeljem mindennap ezt a' sok gorombaságot.

RIGÓ. Nyomorúságoknak nyomorúsága, és merő azon nyomorúság! Ugyan igazán mondja Ciceró, hogy nincs nagyobb kereszt mint a' rossz feleség!

ERZSÓK. Nézze-el az ember a' tudós emberét! mindég a' szájába az a' szamár Ciceró.

RIGÓ. Igen, tudós emberét! Találj hát nekem az egész Hegyköztt, itt Vágáson, Pálházán, a' két Bozsván, Nyíribe, Komlóson, Fűzértt, Radványba, Kajatán, Bistén, Villyba; találj a' két Regmeczen, Mikóházán, a' két Kázmértt, Kolbásán, Lasztóczon, Mihalyiba, Legenyén, más ollyan magam forma szegény-legény Nemes-embert, a' ki olly folyvást olvassa a' Currenst mint én, a' ki úgy tudjon mindenhez hozzá szóllani mint én, a' ki hat esztendeig szolgálta legyen Doktor Radóczit mint én, a' ki gyermekkorába úgy tudta minden elakadás nélkűl a' Rudimentáját mint én.

ERZSÓK. Vesszen-el a' lelke tudós embere!

RIGÓ. Vesszen-el a' lelke nyelves asszonya!

ERZSÓK. Hogy soha se virradt volna fel a' nap, mikor azt mondtam neki hogy Igen!

RIGÓ. Hogy soha se virradt volna fel a' nap, mikor ollyan bolondúl rá hagyám szedetni magam!

ERZSÓK. No igen, mert a' te szádba is illik ezért a' panasz? Van é lelked, hogy térden állva nem adsz mindennap hálákat, hogy engem kaptál feleségűl; 's tán biz azt hiszed, hogy érdemlettél illyen személyt?

RIGÓ. Az igaz, hogy te nekem nagy szerencse vagy, és hogy van okom dicsekedni azzal a' mit a' lakadalom napján kaptam nálad. Ebringattát, ne beszélljünk róla! Ollyat találok mondani valamit hogy –

ERZSÓK. 'S mit? 's mit találnál mondani?

RIGÓ. Csitt, 's vége! hagyjuk abba ezt a' czikkelyt. Elég hogy tudjuk mi a' mit tudunk, és hogy van szerencséd hogy beléd botlottam.

ERZSÓK. Mit értesz te azon, hogy van szerencsém hogy belém botlottál? eggy illy pazérló, a' ki még utóljára is koldus-tarisznyát akaszt a' nyakamba, eggy illy korhely, eggy illy semmire kellő, a' ki mindenemet felfalja.

RIGÓ. Hazudsz; egy jó részét felhörpentem.

ERZSÓK. A' ki valamit szerzek korcsmára hordja.

RIGÓ. Az okos ember ahhoz nyúl, a' mit legközelebb kap.

ERZSÓK. A' ki még a' lepedőmet, párnámat, derekalyamat is beitta már.

RIGÓ. Annál hamarább nyitod-meg a' szemed'.

ERZSÓK. A' ki reggeltől fogva nap' leszálltáig mindég csak lepzsel, mindég csak iszik.

RIGÓ. Mert igen igen nem szeretem magam' elúnni.

ERZSÓK. Hát én mihez kezdjek, ha te mindég csak iszol?

RIGÓ. Valami szemednek szádnak tetszik.

ERZSÓK. Négy parányi gyerek van a' karomon, –

RIGÓ. Tedd a' földre.

ERZSÓK. – a' ki mindég sír koplaltába.

RIGÓ. Adj virgászt nekik. Ha én jót ettem, jót ittam, azt akarom hogy minden ezt kiáltsa a' házamnál: bezzeg teli ám a' bendőm!

ERZSÓK. 'S hát részeges kutya, már ez mindég csak így lessz?

RIGÓ. Lelkem feleségem, nem tetszene csendeskébben?

ERZSÓK. 'S azt gondolod, hogy én ezt mindég békével fogom eltűrni?

RIGÓ. Ne ingergetnénk egymást, édes feleségem!

ERZSÓK. 'S hogy nem tudlak eszedre hozni ha akarom?

RIGÓ. Feleség, tudod hogy nekem nem a' legjobb gyomrom van az illyekhez, és hogy az Isten egy pár igen derék karral áldott-meg.

ERZSÓK. Gondolok is én vele, azzal a' te fenyegetéseddel.

RIGÓ. Angyalom kedves kis feleségem, a' mint látom, a' te bőröd megint viszket.

ERZSÓK. Én tőled nem félek.

RIGÓ. Gazdag tárháza az én szegény éh lelkemnek, bizony megczirókállak.

ERZSÓK. Te korhely!

RIGÓ. Bizony meghasábollak.

ERZSÓK. Te borzsák!

RIGÓ. Bizony megdöngetlek.

ERZSÓK. Te nagy torkú!

RIGÓ. Bizony megdorongollak.

ERZSÓK. Te semmirekellő! te fertelmes! te dologtalan! te préda! te álnok! te hitetlen! te Istenostora! te hohér markába való! te akasztófa' virága! te pokol' pozdorjája!

RIGÓ. Úgy é? ha hát csakugyan meg kell lenni, ám legyen. *(elővesz egy rúdat, 's jól elveri.)*

ERZSÓK. Jaj! jaj! jaj!

RIGÓ. Lám, hogy abba hagyod mihent akarom.

II. JELENÉS.

Sóltész. Rigó. Erzsók.

SÓLTÉSZ. Hé, hé, hé! mi a' guta csúnya dolog ez itt? Koma, mit csinál Ked az Istenért! hiszen fertelmes állapot ám az illyen!

ERZSÓK. 'S no, 's én magam akarom hogy verjen.

SÓLTÉSZ. Úgy é? csak rajta hát!

ERZSÓK. 'S mi közi Kendnek hozzá?

Sóltész. Jól mondja Kend, Komám Asszony; nincs legkissebb is.
Erzsók. A' Kend dolga ez?
Sóltész. Nem szeretném ha az volna.
Erzsók. Látott é ember illyen szemtelent, illyen izgágát, a' ki azt sem tudja elnézni hogy más veri a' feleségét!
Sóltész. Akár úgy mint a' szekeres lovat.
Erzsók. Minek üti Kend az orrát a' más dolgába?
Sóltész. Az igaz hogy nagy kár volt.
Erzsók. Lásson Kend a' magáéhoz.
Sóltész. Nem szóllok eggyet is.
Erzsók. Én magam akarom hogy verjen.
Sóltész. Jól van! derekasan van!
Erzsók. Az nekem fáj, nem Kendnek.
Sóltész. Egésség utánna!
Erzsók. 'S Kendnek nincs esze hogy magát a' más dolgába ártogatja. *(pofon üti egynehány ízben Sóltészt.)*
Sóltész. Koma, követem Kendet hogy ebbe az idvességes szándékába' meggátoltam; üsse-el Kend, verje-el Kend, abrakolja-el Kend, ha tetszik. Ha kell, én is segítek, szívesen.
Rigó. No, 's nekem nem tetszik.
Sóltész. Haneha!
Rigó. 'S ha tetszik verem, ha tetszik nem verem. Úgy!
Sóltész. Okosan.
Rigó. 'S ez az én feleségem, nem a' Kendé.
Sóltész. A' gutát?
Rigó. 'S Kend nekem nem parancsol.
Sóltész. Követem Kendet, édes Komám Uram. Nem tudtam.
Rigó. 'S Kend egy garázda ember hogy magát a' más dolgába ártja, halljakend! 's régen megmondta Ciceró, hogy a' ki a' más fazekába üti a' kanalát, nincs eszén. *(kitaszigálja az ajtón Sóltészt.)*

III. jelenés.
Rigó. Erzsók.

Rigó. No 's kincsem kedves kis feleségem, jöszte, békéljünk-meg; Adj parolát!
Erzsók. Igen, parolát! Talám hogy így elkínzottál?
Rigó. Mit tesz' az? Az csak gyermekség. No, jöszte!
Erzsók. No 's nem; nekem nem tetszik.
Rigó. No hát!
Erzsók. Nem! eggy általjába nem!
Rigó. Kincsecském, lelkecském, szép bazsarozsácskám!
Erzsók. Nem, nem!
Rigó. Jöszte, ha mondom!
Erzsók. Nem én bizony.

RIGÓ. No ne izélj, jöszte!

ERZSÓK. Nem! én haragszom.

RIGÓ. Ne bolondozz! hiszen az csak tréfa. Jöszte, békéljünk-meg.

ERZSÓK. Eredj!

RIGÓ. Adj parolát, ha mondom!

ERZSÓK. Így kékíteni-el a' testemet!

RIGÓ. No, követlek értte, bocsáss-meg; többé nem teszem. Adj parolát, mondom.

ERZSÓK. Héj te! – No, ehen van! *(alattomban.)* De ezt ugyan elnem viszed.

RIGÓ. Te egy kis boczicska vagy hogy ezt olly nagyon felveszed. Az illyen gyermekség néha néha a' legjobb barátok köztt is szükséges, 's öt hat ütlek eggy kis abroncsszállal csak még jobban öszveforrasztja az egymást szeretőket. Igy la! – No most eressz, hadd megyek az erdőbe; megládd, jó kedvembe annyi dongát hasítok estig, hogy!

IV. JELENÉS.

ERZSÓK. No Rigó, csak menj, csak menj; de tudd-meg hogy ez ugyan jól fel lessz róva, 's le is rovom, akárhogy teszem szerit.

V. JELENÉS.

Erdő; Vágás és Hotyka között.
Miklós Deák. Farkas. Erzsók láttatlan.

FARKAS. Csak úgy ne járnánk megint, mint mikor Ungvárra jártunk a' minap. A' sok költség, a' sok fáradság megvan, 's semmi haszna. Elláttam nem segít őrajta más, mint a' jó Isten. Ennyi Doktor tett volna már valamit, ha rajta lehetne segíteni.

MIKLÓS DEÁK. Az Úr Isten annyit adott neki, hogy nem lessz koldussá, ha a' fele jószágát rá költi is. De hogy éppen akkor éri a' szerencsétlenség, mikor már meg kellett volna lenni a' lakadalmának! Én csak az mondó vagyok, Farkas gazda, hogy valami gonosz szem ártott neki, hogy Goda Uramé ne legyen.[2]

ERZSÓK *(láttatlanúl.)* Hát ha ezekkel pöfögtetném-meg? – Várrá, Rigó; valami csínt kell gondolnom.

FARKAS. 'S az a sok Doktor a' kit hetedhét országról hordogatunk hozzá, még inkább elrontja szegényt. Látják hogy Demetrovics Uram nem szánja tőlök semmijét, 's addig szívják a' meddig lehet.

MIKLÓS DEÁK. Azokról a' Nagy-úr Doktorokról én soha sem tartottam semmit. Ha rosszúl érzem magam', elszaladok a' fercselhez 's mondom neki, Herr Kurtz, vágja-meg Kend az eremet; 's megvágja 's vége; megint mindjárt jól vagyok. Meglássa Kend, az a' Kenízlei asszony nem mondott rosszat.

---

[2] [MIKLÓS DEÁK egész szövege egyetlen vonallal áthúzva. Ezt az áthúzást nem vettük figyelembe, mert nincs helyette új szöveg.]

FARKAS. Hagyjon Kend neki békét, Miklós Deák! Az ebterengette vén bábájának csak egy pohárka bor kellett; mert ha igazán tudott valami jót, miért nem mondta-ki világosan, hogy így, vagy úgy? Meglássa Kend, ez a' mostani útunk még haszontalanabb lessz mint a' többi; az ebek rágják-meg a' vén konczát, hogy bennünket így elizzasztat ebbe a' melegbe!

MIKLÓS DEÁK. Pénteken virradtakor induljunk-meg Kassának, 's az erdők köztt valaki akad ránk; az útba igazít, hol találjuk-fel az igazi Orvost! ezt mondta az Urunknak. No, hiszen Kassa nem a' világ, 's még csak eggy órányira se hagyánk Hotykát; várjuk-el mit ád a szerencse?

ERZSÓK *(láttatlanúl.)* Lám hogy megvan a' mi nekem kellett. No Rigó, téged megfütyöltetlek; készítsd a' sárga-orrodat.

MIKLÓS DEÁK. Nézze Kend, Farkas, egy szép gömbölyű menyecske. – *(Erzsókhoz.)* Jó napot, édes Húgom Asszony! 's hová siet így húgom asszony?

ERZSÓK. A' Városba van egy kis dolgocskám. Hát jó uraim, Kegyelmetek mi járatosok?

MIKLÓS DEÁK. Jaj, édes Asszonykám, mi szegény ügyefogyottak vagyunk. Esmeri Kend Demeterovics Uramat, a' kié az a' nagy bolt a' piaczon? Eggyetlen egy leánya van, férjhez adta egy Miskólczi gazdag Kereskedőhöz, Goda Uramhoz, 's ehen a' lakadalom előtt egy két héttel a' lyánynak csak eláll a' szava, 's meg nem tudjuk semmiképpen szóllaltatni. Nikita Uram már most nem akarja a' lyányt, ha meg nem gyógyúl. Mindenfelől hordjuk hozzá a' sok Doktort, de eggyik se tud vele semmire menni. Most is megint ebbe a' dolgoba indultunk Kassára; kívánjon Kelmed sok szerencsét hozzá, édes Asszonykám![3]

ERZSÓK. Az Istenért! – Mondanék én Kenteknek rá valamit, de félek hogy csak kinevetnek.

MIKLÓS DEÁK *(Farkashoz alattomban.)* Koma, hallja Kend? – *(Erzsókhoz.)* Mit, édes Asszonykám! mondja-ki húgom asszony.

ERZSÓK. Nincs a' világon ollyan tudákos ember, mint minálunk, itt Vágáson! Az, Uram, biz' a' koporsóból is ki tudná talám húzni a' beteget; de nagy baj van vele, míg rá vehetni, hogy segítsen.

FARKAS. Ugyan úgy é?

MIKLÓS DEÁK. 'S hol akadhatnánk rá, édes Asszonykám?

ERZSÓK. Tudják Kegyelmetek itt a' bacsóházat mindjárt az út mellett?

FARKAS. Tudjuk, tudjuk; hiszen én itt úgy tudom a' járást, mint a' házamnál.

ERZSÓK. Menjenek hát Kegyelmetek egyenesen a' bacsóház felé; ott jobb kézre közel az úthoz meglátnak egy fekete nadrágos hamuszín puszlis embert, egy nagy fát vág-le hordófalnak.

FARKAS. A' Doktor vág egy nagy fát hordófalnak?

ERZSÓK. O kincsem Uram, bohókásabb embert a' főld hátán sem találhat Kend, mint az. Azt hazudja hogy semmit sem tud; 's sem kérelemmel, sem ígérettel nem lehet rá venni hogy segítsen, ha valahová hívják; de ha bothoz nyúlnak, 's jól megdöngetik, akkor osztán hozzá fog, 's kutya baja a' betegnek.

---

[3] [MIKLÓS DEÁK egész szövege egyetlen vonallal áthúzva. Ezt az áthúzást nem vettük figyelembe, mert nincs helyette új szöveg.]

FARKAS *(magába.)* Bolond eggy ember. – *(Erzsókhoz.)* 'S kinek hívják azt az eszelős embert?

ERZSÓK. Rigó Dávidnak.

FARKAS. Ejnye 's eb a' lelke Rigó Dávidja!

MIKLÓS DEÁK. 'S igaz volna az, édes Asszonyom, a' mit Kend felőle mond?

ERZSÓK. O édes Uram, csak győznék Kegyelmetek hallgatni, majd beszéllnék én róla eleget. – Most mintegy fél esztendeje, mindjárt Ujhelyi Imre-vásár után, egy nemes asszonyt itt a' faluba' hat egész óráig hóltnak tartott az egész világ; a' sírját is megásták, 's akkor nap el temették volna már; 's hát ehen hozzák a' Doktort, a' kit mondok; a' bizony csak neki áll, 's egynehány csepp nem tudom mit a' szájába tőlt, 's az én hólt asszonyom az egész világ láttára talpra ugrik, 's még tőltött káposztát főzött vacsorára a' vendégeinek.

FARKAS. Lehetetlen!

MIKLÓS DEÁK *(Farkashoz.)* Isten éltesse azt a' Kenízleit!

ERZSÓK. Hát most három hete mi esik?[4] Egy tizenkét esztendős gyermek a' toronyba mász, verébfészket szedni, 's olyat esik, hogy a' feje lágyja úgy bészakadt mint egy nyólcz-márjásos; az eggyik karja meg az eggyik lába pedig kettéden ketté tört. Mondják Rigó Dávid Uramnak, édes Rigó Dávid Uram, lásson Kend hozzá, kérjük szeretettel; de Rigó Dávid Uram nem akara hozzá látni. Akkor neki állanak egy lőccsel, s' Rigó Dávid Uram sem vevé tréfára, neki megy a' fiúnak, fejét lábát megkeni valami szerrel, 's a' gyermek még akkor nap laptázni ment.

FARKAS. Ejnye eb a' lelke Rigó Dávidja!

MIKLÓS DEÁK. Van nekünk ollyan a' boltunkba; azzal kente-meg bizonyosan. – No, köszönjük, édes Asszonykám! Tehát a' bacsóháztól jobb kéz felé, úgy é?

ERZSÓK. Igen; jobb kéz felé! Meghallják Kegyelmetek a' kótogását. De előre mondom, hogy dolgot ád, míg rá vehetik.

FARKAS. Ebszántottát, ha csak verni kell, miénk a' tehén! – Hordja Isten Kendet békével!

(Erzsók el.)

MIKLÓS DEÁK. No az egyszer még is elláttam, nem jártunk hijába.

VI. JELENÉS.
Miklós Deák. Farkas. Rigó.

RIGÓ *(vágja a' fát és énekel.)* La, la, la.

FARKAS. Hallja Kend Miklós Deák, hogy' énekel Dokt' Uram?

MIKLÓS DEÁK. Az a' menyecske jól beszéllt. Megválik, igaz é a többi?

RIGÓ. Eb a' máter! ugyan kifáraszta, de várrá, majd megadom én neki! – Most pedig eggyet iszom kurázsira. *(iszik.)* Igy la! No, jöszte elő, baltácskám; ha majd a' nyakára hágok őkemének, tőlgyfa uramnak, megint hörpentek eggyet. Eb a' feje, mi volna az élet, ha illyen jó tütüke nem termene a' világon!

[4] [Az *esik* szó ceruzával áthúzva. Nem vettük figyelembe.]

FARKAS. Hallgassuk csak, Miklós Deák, mit beszél magába?

RIGÓ *(leteszi a' baltát.)* Minek sietnék? hiszen nincs a' tatár a' hátamon! Hadd iszom megint eggyet; annál jobban megy majd osztán a munkám. *(elővesszi a' kulacsot, iszik, 's danol.)* Az igaz ember hitből él! hitből él! hitből, hitből, hitből él! 's az igaz ember hitből él! *(meglátja Miklós Deákot és Farkast.)* Hát itt kit hoz az ördög? Talám engem keresnek.

MIKLÓS DEÁK. Sok szerencsét, édes Uram a' munkához! Nem hívják Rigó Dávid Uramnak?

RIGÓ. No, 's mi?

MIKLÓS DEÁK. Ha nem jó Uramat hívják é Rigó Dávid Uramnak?

RIGÓ. Igen is, nem is; a' mint a' dolog kívánja.

MIKLÓS DEÁK. Egy kis szép kéréssel járúlnánk nagy jó Uramhoz.

RIGÓ. De úgy igen is én vagyok! én vagyok!

MIKLÓS DEÁK. Szerencsémnek tartom, édes Úr, hogy az Urat tisztelhetem.

RIGÓ. Tessék parancsolni, Uram, ha szolgálhatok valamiben.

MIKLÓS DEÁK. Uram Rigó Dávid Uram, a' Kegyelmed nagy híre neve messzi földre elterjedett. –

RIGÓ. Már Uram, a' mi azt illeti, azt minden kerkedés nélkűl el is mondhatom, hogy ember fia hordófalat ollyat mint én az egész Hegyköztt nem csinál.

MIKLÓS DEÁK *(kedvetlenűl.)* Ej kérem az Urat –

RIGÓ. Én a' magamét mind fiatal ép fából hasítom, 's kevés munkát hagyok rajta a' bodnárnak: de ellenbe

MIKLÓS DEÁK *(az előbbi kedvetlenséggel.)* Édes Úr, én nem hordófal miatt keresem az Urat –

RIGÓ. De ellenbe nem is adom alább százát tizenöt tizenhat forintnál.

MIKLÓS DEÁK. Ne tőltsük hijába való dologgal az időt, édes Úr!

RIGÓ. Emberségemre mondom, nem eresztethetem alább.

MIKLÓS DEÁK. Uram, én tudom, én igen jól tudom mibe áll a' dolog.

RIGÓ. Ha tudja az Úr, tudhatja, hogy az nincs külömben.

MIKLÓS DEÁK. Kérem az Urat, szólljon másképpen az emberséges embernek.

RIGÓ. Meglehet hogy másnál olcsóbban is talál az Úr, de a' hordófal meg' hordófal köztt külömbség van. Én a' magaméért felelek.

MIKLÓS DEÁK. Kérem az Urat, hagyja el. –

RIGÓ. Mondom az Urnak, alább nem eresztethetem.

MIKLÓS DEÁK. Üsse a' kő a' hordófalát, az Úr csak kötődik.

RIGÓ. Nekem, édes Úr, nem szokásom a' portékámat ára felett tartani; én csak azt kívánom értte, a' mit mások is adnak.

MIKLÓS DEÁK. De illik é az, Uram, hogy eggy illy nagy tudományú Úr, eggy illy híres neves Doktor így űzzön tréfát a' szegény ügyefogyott emberből?

RIGÓ *(felakad.)* Nincs eszén!

MIKLÓS DEÁK. Kérem az Urat, ne tagadja-meg magát.

RIGÓ. Mi kell az Úrnak? mi baja?

FARKAS. Uram Rigó Dávid Uram, követem igen szépen az Urat, meg' a' mai napot, ne vegye az Úr rossz neven, ímé kimondom magyarúl és világosan, mi mindent

tudunk! mindent! mindent! Az Urat a' mi kezünk közzűl semmi ki nem vájhatja;[5] azért jobb, adja-meg magát míg szépen kérjük.

MIKLÓS DEÁK. Uram Doktor Uram, kérem igen szépen –

RIGÓ. De hát mit akar az Úr? kinek néz engem az Úr?

MIKLÓS DEÁK. Kinek nézem? egy nagy tudományú Doktornak.

RIGÓ. Doktor Kend maga! én nem vagyok az, és nem is leszek az!

MIKLÓS DEÁK *(magába.)* Ugyan van bajunk a' bolonddal! – *(fenn szóval.)* Kérem az Urat, ne fakasszon ízetlenségre.

RIGÓ. De mi baja az Úrnak velem? Szólljon világosan.

MIKLÓS DEÁK. Értene engem az Úr, ha akarna.

RIGÓ. Kívánjon az Úr mindent a' mi tőlem kitelik, 's szívesen szolgálok; de nekem azzal a' szette-vette Doktorságával elő ne jöjjön, mert én az nem vagyok; 's meg sem is tudom gondolni, mi a' guta lelte az Urat.

MIKLÓS DEÁK *(Farkashoz.)* Már látom, hogy itt dolga lessz a'botnak. – *(Rigóhoz.)* Még egyszer kérem az Urat, ne tagadja-meg előttem magát, ne fakasszon kedvetlenségre.

FARKAS. Uram, már a' mind haszontalan, mi ketten vagyunk; azért csak valljameg az Úr, hogy az Úr Doktor.

RIGÓ *(magában.)* Patvar hordja-el a' bolondjait!

MIKLÓS DEÁK. Mire való azt tagadni a'mit az egész világ tud?

FARKAS. No, ne tagadja az Úr; mondja-ki valaha szépen, hogy az vagyok!

RIGÓ. Uraim! száz szónak is eggy a' vége; én nem vagyok Doktor.

MIKLÓS DEÁK. Az Úr nem Doktor?

RIGÓ. Nem!

FARKAS. Az Úr nem Doktor?

RIGÓ. Mondom, hogy nem!

MIKLÓS DEÁK. Minthogy úgy akarja az Úr, én nem vagyok oka.

(verni kezdi mind a' kettő.)

RIGÓ *(jajgat.)* Uraim, minden vagyok, minden, a' mit az Urak akarnak.

MIKLÓS DEÁK. Mire[6] való volt hát az, édes Úr, hogy az Úr bennünket erre a' gorombaságra fakaszt?

FARKAS. Minek csinál az Úr bajt magának, mikor elkerűlheti?

MIKLÓS DEÁK. Sajnálom, Uram, szívemből lelkemből; de ha majd megérti az Úr mi dologba fáradunk, látni fogja hogy kéntelenek voltunk vele.

RIGÓ. Mi a' guta állapot ez, édes Uraim? tréfálodnak az Urak, vagy igazán elment az eszek; hiszen én nem vagyok Doktor?

MIKLÓS DEÁK. ah! ah! 'S hát még sem akar az Úr Doktor lenni?

RIGÓ. A' lidérczek tépjenek-el ha az vagyok!

FARKAS. Az Úr nem Doktor?

RIGÓ. Hordjon-el a' manó ha az vagyok!

(Miklós Deák és Farkas megint verni kezdik.)

---

[5] semmi <sem> ki nem váj<hatja> [A törlést emendáltuk.]

[6] **m**ire **em.**

RIGÓ *(jajgat.)* Az vagyok! az vagyok, Uraim! ha úgy akarják az Urak; de még Felcser is, Patikárius is a' mellett, ha azt is akarják! Készebb vagyok minden lenni a' mit kívánnak, mint így hagyni elkínzatni magamat.

MIKLÓS DEÁK. Hál' Istennek, édes Úr! örvendek szívemből lelkemből! Kár volt mindjárt első szóra ezt nem tenni.

FARKAS. Édes Doktor Uram, Rigó Dávid Uram, sokért nem adnánk a' világon, hogy az Úr végre úgy beszéll a' hogy' illő.

MIKLÓS DEÁK. 'S követjük az Urat igen nagyon; ne vegye gorombaságnak; kéntelenek voltunk vele.

RIGÓ. Vigye-el a' patvar a' követésteket, az le nem szedi a' hátamról, a' mit rám raktatok. –*(magában.)* De hát ha valamiképpen hírem nélkűl lettem azzá?

MIKLÓS DEÁK. Édes Úr, már az a mi gondunk, hogy az Úr meg ne bánja hogy velünk barátságosan kezd szóllani.[7]

RIGÓ. De Uraim, igazán Doktor vagyok é én? 's nem csalatkoznak é meg bennem az Urak?

FARKAS. Doktor! egy nagy tudományú Doktor!

RIGÓ. De igazán?

MIKLÓS DEÁK. Igazán, igazán!

RIGÓ. Vigyen-el az ördög ha tudtam!

MIKLÓS DEÁK. Hogy ne tudta volna az Úr, hisz' az Úr a' legtudósabb Doktor a' világon?

RIGÓ. Dehogy?

FARKAS. Eggy olly tudományú Doktor, a' ki a' legveszedelmesebb nyavalyákat is kikúrálja.

RIGÓ. Atyámnak atyja!

MIKLÓS DEÁK. Eggy asszonyt holtnak tartott az egész világ, 's az Úr neki vonakodik, egynehány csepp nem tudom mit bele tőlt a' szájába, 's a' hólt asszony egyszerre talpra kél 's tőltött káposztát főz a' siralmas feleknek tor helyébe.

RIGÓ. Menkőt?

MIKLÓS DEÁK. Egy fiú leesik a' toronyból, eltöri kezét lábát, ollyan nagy lyuk esik a' fején mint egy keresztes tallér, 's az Úr neki megyen, megkeni valami balsammal, 's a' gyermek csak neki húzakodik, 's még akkor nap laptázni megy.

RIGÓ. Ejnye 's eb a' párája!

MIKLÓS DEÁK. A' mint mondám, nem bánja-meg az Úr hogy velünk barátságosan szóllott; egy dús gazdag emberhez vezetjük az Urat.

RIGÓ. Egy dús gazdag emberhez?

MIKLÓS DEÁK. Igen, 's ha jól viseli az Úr magát, három négy nap alatt eggy jó marok pénzt csinálhat magának nála.

RIGÓ. Eggy jó marok pénzt csinálhatok?

MIKLÓS DEÁK. Azt biz ám. az azt nem szánja, csak segítsen az Úr.

RIGÓ. De úgy Doktor vagyok! Doktor vagyok! El találám felejteni, de már most jut eszembe. No menjünk hát! de hová? kihez?

[7] barátságosan <kezd szóllani> [A törlést emendáltuk.]

MIKLÓS DEÁK. Egy gyönyörű szép gyermekhez. Elvesztette szegény a' szavát.

RIGÓ. Uraim, lelkemre mondom, én nem leltem-meg.

FARKAS *(Miklós Deákhoz.)* Szereti a' tréfát.

MIKLÓS DEÁK. Tessék hát, édes Úr.

RIGÓ *(Farkasnak kezébe adja a' kulacsot.)* Hé, Doktorlegény, hozzd ezt Excellentziája után. Ez az ő patikája.

FARKAS *(Miklós Deákhoz.)* Miklós Deák, meglássa Kend, ez meggyógyítja, mert e' bolond.

MÁSODIK FELVONÁS.

Első jelenés.

Patakon; a' Demetrovics házánál.[8]

Demetrovics. Miklós Deák. Farkas.

Miklós Deák. Ennél ugyan nem kap Principális Uram tanúltabb Doktort; és ha nem segít Katicskán, nincs orvos a' világon a' ki meggyógyítja.

Farkas. Ha ez sem gyógyítja-meg, ássassa-el az Úr elevenen!

Miklós Deák. Ez mind gyalázatba keveri azt a' sok nagy-úr Doktort, a' kiket messzi földről hordánk hozzá.

Farkas. Ha a' betegnek koporsóba is a' fél lába, neki jön, megfogja a' fülét, 's talpra ugratja.

Miklós Deák. Ha feljön a' hava, megbikacsolja magát, 's akkor osztán ki nem nézné az ember, mi lakik benne.

Farkas. Nagyon szeret komáskodni; megesküdne az ember, követem igen szépen az Úr becsületes személyét, hogy nincs egész esze.

Miklós Deák. De a' mellett merő ész! merő tudomány! 'S csak elhűl rajta az ember, mikor néha hallja, miket mond.

Farkas. Mikor felteszi a' süvegét, úgy foly a' nyelvéről, mintha csak papirosból olvasná.

Demetrovics. Igen jó, hogy elhoztátok. Miklós, beszéllj vele, hogy ne fejeskedjen, 's ígérj jó diskretziót neki, ha vissza adja a' szavát a' lyányomnak.

Farkas. Az az én gondom, teszek én a' fejeskedésről ha kell.

Demetrovics. Menj, Miklós, vezessd-elő!

(Miklós el.)

II. jelenés

Demetrovics. Sára asszony. Farkas.

Sára asszony. Meglássa az úr, ez is csak annyit segít rajta, mint az a' sok többi; eggyike ollyan ökör mint a' másika. Legjobb bizony, ha egy szép fiatal embert ád neki az Úr, a' kit maga választ magának. Az legkönnyebben meggyógyítaná.

Demetrovics. Azt a' koldus Paulovicsot, úgy é? Tudom hogy mindég Ő ül az eszetekbe. De abból eggy általjában semmi nem lessz. Goda Urammal váltott gyűrűt, 's legyen a' Goda Uramé.

Sára asszony. Azé a' szép potrohos vén Goda Uramé, úgy é, a' ki úgy néz-ki mint egy egri hordó, 's ollyan szép ősz mint az Úr rúdas lova? De már az gyönyörű egy pár lessz! Nem fáj é az Úr lelke, mikor meggondolja, hogy maga veri az Úr a' kést ennek

[8] Patakon; a' Demetrovics házánál. Első jelenés. [A sorrendet az egységesítés érdekében felcseréltük.]

az eggyetlen egy szép gyermekének a' szívébe! hogy eggy illyen szép gyermeket, eggy illyen jó gyermeket, eggy illyen szép fiatal gyermeket erőnek erejével tol oda egy busafejű csúnya tatárhoz, a' kitől kileli az embert a' hideg ha meglátja. Bizony ennyi sírás által még a' pogány' szíve is ellágyúlt volna már, 's ehen az Urat a' maga eggyetlen egy gyermeke eránt semmi sem tudja engedelmessé tenni!

DEMETROVICS. Az nem lehet másképpen; Paulovicsnak nincs semmije; a' bátyja ugyan rá hal, de még az sokáig elélhet, Goda Uram pedig a' maga gazdája; 's nagy boltja 's sok pincze bora van; 's nincs Miskolczon csak öt Kereskedő is, a' ki 'magát jobban bírná.

SÁRA ASSZONY. Mindég csak az a' vagyon! mit tessz az, ha egymást nem szeretik! Emlékezik az Úr a' Gecső Komám lyányára? Azt is úgy tolá-ki az apja egy gazdag vén emberhez; 's mi leve belőle? Fél esztendő múlva úgy elsoványodva úgy öszve sugorodva jött vissza az apja házához, csak csontot bőrt lehetett rajta látni, 's fel nem tudja szegény venni magát. Ez Uram szép példa az Úrnak. Pedig Gecső Komámat még azzal lehetne menteni, hogy ő kéntelen volt a' szegény Borist kitaszítani, mert szegény, és sok gyermeke van: de az Úr, eggy illyen tenger kincsű Úr a' maga eggyetlen egy lyányát!

DEMETROVICS. Sokja csak annak van, a' ki meg nem tudja becsűlni a' pénzt. Mentől több van, annál jobb.

SÁRA ASSZONY. Lássa az Úr mit csinál. De én, ha nekem volna gyermekem férjhez menni való, ezt mondanám neki: Ne édes porontyom, válassz magadnak a' kit akarsz, mert magadnak veszed, nem nekem; 's jobban akarnám hogy valami szegény legényhez menjen ha szereti, mint hogy egy gazdag borzat űltessen a' nyakára, a' kit nem szenvedhet.

FARKAS. No hadd-el már, Sárikám, hadd-el. Tudja a' mi Urunk mit kell csinálni, 's nem szorult a' mi tanácsunkra. Jer, valami mondani valóm van.

SÁRA ASSZONY. Nézze-el a' keresztyén lélek ezeket a' férfiakat, mint haragusznak-meg egyszerre, ha az ember valami ollyat mond, a' miből az látszik hogy több eszünk van, mint nekik.

(Farkas, Sára Asszony el.)

III. JELENÉS.

Demetrovics. Miklós Deák, 's csak hamar Rigó is.

MIKLÓS DEÁK. Principális Uram, jön a' Doktor. Fel ne akadjon az Úr az őltözetén, 's fogadja ollyan tisztelettel a' hogy illik.

DOKTOR RIGÓ. *(belép.)*

DEMETROVICS. Édes Doktor Uram, örvendek hogy szegény házamnál tisztelhetem az Urat, 's előre köszönöm hogy magát a' szegény lyányom miatt ide megalázni méltóztatott.

RIGÓ. Ciceró azt mondja, hogy mind a' ketten tegyük-fel a' süvegeinket.

DEMETROVICS. Ki mondja?

RIGÓ. A' legelső Doktora a' világnak, Marcus Tullius Ciceró, udvari Doktora Római Császár ő Felségének.

DEMETROVICS. Ha azt mondja, fel kell tennünk! –
(felteszik a' süvegjeiket.)
RIGÓ. Uram Doktor Uram! megértvén az Úrnak –
DEMETROVICS. Mit? kicsoda? Kihez szóll az Úr?
RIGÓ. Az Úrhoz Doktor Uramhoz.
DEMETROVICS. Mit, mit? hiszen én nem vagyok Doktor.
RIGÓ. Az Úr nem Doktor?
DEMETROVICS. Nem én!
RIGÓ. De igazán nem?
DEMETROVICS. Mondom hogy nem! hogy' volnék én Doktor?
RIGÓ *(botot kap, 's elveri Demetrovicsot.)*
DEMETROVICS *(jajgat.)*
RIGÓ. Most már az Úr is Doktor! én sem kaptam másféle grádust.
DEMETROVICS. *(Miklóshoz haraggal.)* Micsoda eszeveszett embert hoztál te nekem?
MIKLÓS DEÁK. Hiszen mondtam hogy nagyon szereti a' tréfát.
DEMETROVICS. Hordja-el a' patvar a' tréfájával; én nem szeretem.
MIKLÓS DEÁK. Csitt, csitt, Uram! Doktornak minden szabad.
RIGÓ. Uram, alázatosan engedelmet kérek hogy tudományomat az Urral közleni bátorkodtam –
DEMETROVICS. El van felejtve, Uram! egészen el van felejtve! csak, kérem, lásson minél elébb dolgához.
RIGÓ. Sajnálom, Uram! de annak úgy kellett lenni; mert meg vagyon írva: a' melly mértékkel vettétek, azon mértékkel adjátok.
DEMETROVICS. Mondom, Uram, hogy el van felejtve; Csak fogjunk dologhoz.
RIGÓ. Nékem okaim voltanak azt cselekedni; 's reménylem, hogy ha majd megérti őket az Úr, általlátandja, hogy az nem lehetett másképpen. Fogjunk tehát a' dologhoz, ha úgy tetszik. Beszéllje-el az Úr, mi baj? mikor és hol támadt? régi é, nem é? 's micsoda kúrákkal igyekeztek eddig rajta segíteni.
DEMETROVICS. Uram, nékem egy szerencsétlen lyányom vagyon. Az elmúlt farsangba Tokajba kellett volna mennem egy bizonyos atyámfia'[9] lakadalmára, de a' köszvény nem eresztett. Igy hát csak a' lyányomat küldöttem-el. Mi érte ott, mi nem érte, azt én nem tudom, mert hozzá nem értek; elég az ahhoz hogy némán jött haza, 's semmi úton módon nem tudjuk visszakapatni vele azolta a''szavát.
RIGÓ. Uram, Demetrovics Uram, hogy az Úr kedves gyermekének az én szolgálatomra szüksége vagyon, annak én teljes szívemből lelkemből örvendek és örűlök, gratulálok és gaudeálok; 's óhajtom hogy szolgálatomra az Úrnak magának is szüksége lehessen, hogy így az Úr eránt viseltetett tiszteletemnek 's hajlandóságomnak néminemű jeleit légyen szerencsém adhatni.
DEMETROVICS. *(sokáig rázván a' fejét.)* Köszönöm az Úr szíves ajánlását; de hogy igazán kivalljam, az efféle szolgálatra éppen nincs valami felette nagy vágyásom.
RIGÓ. 'S kinek hívják az Úr' leányát?

[9] atyámfiá<'nak a>' **em.**

DEMETROVICS. Katinak.

RIGÓ. Catharina! – Catharina, Catharinae, foeminini primae! Szép név! derék név! gyógyítani való név! Catharína de Medicis! doktorozni való Katalín!

DEMETROVICS *(magában.)* Be rendes ember! – *(fenn szóval.)* Tessék az Úrnak itt múlatni; én a' lyányomért megyek. *(Miklóssal el.)*

IV. JELENÉS.

Rigó. Farkas és Sára asszony eggyütt lépnek be.

RIGÓ. Micsoda derék növésű menyecskécske ez? Ifj'asszonykám nem volna szüksége Doktorra? nem érzi valami baját?

SÁRA ASSZONY. Köszönöm az Úrnak; én egésséges vagyok.[10]

RIGÓ. Ha nincs é valami kis baja? valami kis szívfájása? nyilallása? példának okáért itt a' bal mellye körűl –

FARKAS. Szt, Szt, Dokt' Uram, Rigó Dávid Uram! csak hátrább, kérem igen szépen. Ez nem beteg, ennek semmi baja!

RIGÓ. Mit tudja Kend a' más baját? az igen könnyen meglehet, hogy ehen az Ifj'asszonykának valami ollyan nehézsége van, a' mit átall másnak mint Doktornak mondani.

FARKAS. Van, nincs, az nem az Úr gondja; ő az én mátkám, 's ha Isten éltet egynehány hét múlva úgy kelünk egy fészekbe mint a' gerliczécskék.

RIGÓ. Miattam bizvást; én csak az én Doktori tisztemben akarok eljárni, 's eggyet mást igazítok rajta ha a' szükség kívánja.

FARKAS. Neki az Ur igazítására semmi szüksége, 's ehen világosan kimondom, hogy ha abba nem hagyja az Úr szép szerivel –

SÁRA ASSZONY. Eredj te goromba! tám bizony nem vagyok én elég nagy, nem hagyni neki magamat, ha ollyat akarna a' mi a' tisztesség ellen van.

FARKAS. No's én előttem bizony nem piszkálgat rajtad, az eb a' lelke csúnya Doktora.

RIGÓ. Pfuj, be fertelmes ember!

(Sára Asszony és Farkas el.)

V. JELENÉS.

Rigó. Demetrovics. Kati. Miklós Deák.

RIGÓ. 'S ez a' beteg?

DEMETROVICS. Igen is, ez! 'S kérem az Urat az Istenért, ne engedje meghalni; nincs több gyermekem nálánál.

RIGÓ. Az volna még a' szép, ha azt engedném! A' szófogadó beteg csak akkor halmeg, mikor az Orvosa preskribálja.

[10] vagyok**? em.**

DEMETROVICS. Rakj székeket, Miklós.

(Miklós székeket ád.)

RIGÓ *(sokáig nézi Katit, mintha baján elmélkedne.)* Uram, az illyen betegnek nincs jobb orvos, mint eggy jó szál legény.

DEMETROVICS. Jó jel! jó jel! elnevette magát!

RIGÓ. Az első dolog az okos Doktornál, hogy a' betegének kedvet csináljon. – Hát édes szép Leányasszony, mi baj? hol fáj?

KATI. Han, hon, hen, han, hu.

RIGÓ. Mit mond. Én ugyan jól értem a' Hellénikát, de görögűl nem tudok.

DEMETROVICS. Mondom az Urnak hogy nem tud szóllani, hogy a' farsangba elvesztette a' szavát 's vissza nem tudjuk kapatni semmi úton modon vele. Egykor ollyan szép tiszta szava volt, mint az arany; 's egyszerre oda lett, mintha csak elmetszették volna a' nyelvét. Én nem tudom mi Isten csudája! A' legkeservesebb az, hogy a' mátkája a' nyakamon akarja hagyni hogy megnémúlt.

RIGÓ. No! van é ollyan bolond a' ki nem szereti hogy megnémult a' felesége? Némúlna-meg csak az enyém, nekem ugyan bezzeg gondom lenne rá, hogy vissza ne kapja valahogy a' szavát.

DEMETROVICS. Kérem, édes Doktor Uram, vegye gyógyító keze alá; segítsen szegényen!

RIGÓ. Vesse egész bízodalmát belém az Úr! ne féljen semmitől; én megszóllaltatom. De beszéllje-elő, gyakran van é rajta? miképpen érzi magát?

DEMETROVICS. Mondom, édes Úr, hogy farsang olta meg se nyikkan.

RIGÓ. Mijét fájtatja leginkább? panaszkodik é a' mellyére?

DEMETROVICS. O igen! Sokszor alíg lélegzik.

RIGÓ. Az nem jó! – Van é széke?

DEMETROVICS. Van.

RIGÓ. Kemény é vagy lágy?

DEMETROVICS. Csak a' mint jön.

RIGÓ. Sok é vagy kevés? – Ne nevessen az Úr; az ollyat tudni kell a' Doktornak.

DEMETROVICS *(átallkodva vállat vonít.)*

RIGÓ. Ha könnyen é vagy nehezen?

DEMETROVICS. Ki a' gutának van arra gondja?

RIGÓ. Tudatlanságok! értetlenségek! – Szép Leányasszonykám, kérem a' karját. *(Sokáig figyelmez a' pulszusra ujjával és fülével.)* – A' pulszus azt mutatja hogy nem szóllhat.

DEMETROVICS. Derekasan, édes Doktor Uram! azt az Úr derekasan eltalálta egyszeri tapintásra.

RIGÓ. Az értelmes Orvos egyszerre kitalálja a' beteg baját. Az a' sok himpellér nem győzi előhordani hogy az meg' az; elkábítja elrémíti a' sok beszéddel a' beteget, 's mikor segíteni kellene, elakad, mint a' rossz Pap a' predikátziójába: de én csak megfogom a' Leányasszony' karját, csak a' fülemet tartom oda az ujjomhoz, 's szépen kisütöm hogy a' szegény Leányasszony nem szóllhat.

DEMETROVICS. Ah! nem, szegény! nem! De édes Doktor Uram, honnan van ez?

RIGÓ. Azt nem éppen nehéz megmondani. Az onnan van, mert elállott a' szava.

DEMETROVICS. Hisz' azt kérdem, miképpen állott-el a' szava?

Rigó. A' leghíresebb, legnagyobb nevezetű, és legfőbb tapasztalású búvárjai a' természet mély titkainak azt mondják egy szájjal lélekkel, consensu omnium Nátziónum,[11] hogy az onnan van, mert a' szángvis a' maga funktzióját nem prestálhatja úgy, a' mint annak az ő rendi.

Demetrovics. Uram Doktor Uram, mi görögök nem tanúlunk deákúl; egy kis írás, egy kis számvetés minden tudományunk; kérem az Urat méltóztassék azt a' mit most monda, magyarúl mondani, hogy érthessem.

Rigó. Hisz' azt csak érti az Úr?

Demetrovics. Nem értettem, Uram, egy szót is.

Rigó. Egy szót sem é?

Demetrovics. Egy szót se, semmit sem tudok deákúl.

Rigó. De már az jó! de már az jó! E' szerint hát meg kell magyaráznom; hanem engedje-meg az Úr, hadd mondom-el elébb magamnak, úgy a' hogy' tanúltam. – – Isztum ásinum grékum dóczebó, et adhuk béné szolvet mihi pró. Lássa az Úr, eggy illyen híres Orvos Franczia Országban, Quintus Curtius Rufus, Medicinae Doctor, ezt mondja ezen nyavalyának eredetéről: Si Dii habitum corporis tui animi magnitudini parem esse voluissent, orbis te non caperet; altera manu orientem, altera occidentem contingeres; et hoc assecutus, scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sed non scio postea. – Egy más hasonló nevezetű nagy tapasztalású Orvos, Quintus Cornelius Nepos, pedig ezt: Quis musicam, quis medicinam, anatomiam docuerit Epaminondam. Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis. Plus oblitus sum; dolendum! Elbeszéllhetném azt is, hogy Benedicti Picteti Theologia Dogmatica Pars Prima Secunda et tertia, caput vigintiquintum, paragrafus primus, Rómába – Vitringa in Jesaiam de homine quid est homo? est ars, bene, ornate et copiose dicendi, Berolinumba; és mások másutt mit mondottanak. – Paedo pepedit habet, sed crescit acanthus in agris –

Farkas. Ettem a' lelke, ugyan forog a' nyelve mint a' malomkő.

Miklós Deák. Az igaz, eb az inge rigajának jól felvágták a' nyelvét.

Rigó. Ezek szerint én abban állapodom-meg, hogy ez a' megnémúlás nem egyébünnen jő mint onnan, hogy a' gyomorból bizonyos malignitás szállott-fel azon a' vékony hurkácskán, melly jobb felől a' szívhez, bal felől a' májhoz szolgál –

Demetrovics. Jobb felől a' szívhez? hiszen a' szív bal felől van.

Rigó. Jól mondja az Úr; igen is az valaha napján úgy volt: de mi azt most megváltoztattuk. A' legújabb Medikusok új rámára vonták az Anatómiát, 's kimutatták a' helyet a' szívnek, hogy ezután a' jobb felen tartson szállást, ha neki tetszik.

Demetrovics. Követem az Urat Doktor Uramat; biz' azt én nem tudtam.

Rigó. Az semmi, semmi! Megszokott dolog nálam, tudatlanabb emberekkel beszélleni mint magam vagyok.

Demetrovics. 'S mit parancsol tehát már most az Úr Doktor Uram, mit csináljon a' lyányom? mivel éljen?

Rigó. A' mint mondám, az egész baj csak onnan ered, hogy a' gyomorból bizonyos malignitás szállott-fel azon a' hurkán, a' melly a' májhoz és szívhez szolgál; 's

[11] <omnium Natziónum> [Fölötte részben olvashatatlan ceruzás bejegyzés, az áthúzás is ceruzás; új szöveg nincs helyette, ezért nem vettük figyelembe.]

minthogy a' máj és szív bizonyos felette vékony hártyácskán fogva fityeg a' nyeldeklőn, az a' hártyácska annyira meggyengűlt, hogy már most a' nyelvet annak rendi szerint nem billegtetheti. Nem billegtethetvén pedig a' nyelvet, látni való, hogy a' szónak el kellett akadni, mert a' nyelvnek billegtetése nélkűl a' száj szózatot nem adhat.

DEMETROVICS. Bőlcsen, édes Doktor Uram, igen bőlcsen! De hát mihez fogjunk már? Kérem, ne halassza az Úr a' kúráját.

RIGÓ. Én a' betegeimet nem szoktam sem rossz ízű, sem szükségtelen szerekkel gyötreni. – – Vegyen a' beteg egy pohár jó asszúszőlőbort, 's mártogasson kenyeret vagy még inkább piskótát belé, éljen vele ad lubitum, 's tartózkodjon melegbe.

DEMETROVICS. Hiszen az nem orvosság!

RIGÓ. Orvosság! igen becses orvosság! jobb orvosság mint a' mit a' Patikárius készít, mert a' természet patikájába készűlt. Meg vagyon írva: a' bor megvídámítja a' szívet; az is meg van pedig hogy a' szívnek teljességéből szóll a' száj: hogy tehát a' Katicska szája szóllhasson, meg kell vídámítani a' szívét, a' mire az Írás és mindennapi tapasztalás szerint legalkalmatosabb a' bor.

DEMETROVICS. Sári! Miklós! bort! bort! a' Pogánykútiból. De már most elhiszem hogy megszóllal a' lyányom.

RIGÓ. Én egy kevéssé elfordúlok, 's ha visszatérek, magam is megkóstolom a' Pátziensem' tincturáját.

DEMETROVICS. Parancsoljon az Ur Doktor Uram, valami szegény házamnál kitelik. *(el.)*

VI. JELENÉS.
Paulovics. Rigó.

PAULOVICS. Uram Doktor Uram, rég olta lesem az alkalmattosságot, hogy az Úrral egy két szót magánosan beszéllhessek. Kérem az Urat fogadjon barátságába, segítsen rajtam.

RIGÓ *(elmerűlve nyúl a' karjához.)* A' pulszus igen hibás; az Úr igen rosszúl van.

PAULOVICS. Nem, Uram! az én egésségemnek nincsen semmi híjja. Valami egyéb dologban ohajtanék élni az Úr' barátságos szolgálatjával.

RIGÓ. Ha nincs rosszúl az Úr, mért nem mondja-ki mindjárt, hogy az ember tudná!

PAULOVICS. Nem, Uram! én olly egésséges vagyok mint a' makk; 's hogy az Urat sokáig ne tartóztassam, kimondom hogy én az a' Paulovics vagyok, a' ki az Úr betegét titkon szereti. Az atyja ellenzi szeretetünket, 's elzárt előttem minden útat, hogy hozzá férhessek. Kérem az Urat, szánjon-meg, csináljon valamit, hogy Katival szóllhassak.

RIGÓ. Micsoda? 's Kend azt gondolja, hogy engemet reá vehet eggy illy alacsonyságra? azt gondolja Kend, hogy én annyira el fogom Doktori méltóságomat felejthetni, hogy Kendnek kerítője leszek? Kend, gaz-ember!

PAULOVICS. Kérem az Urat, ne csináljon lármát.

RIGÓ. Ne csináljak lármát? De várja-el csak Kend –

PAULOVICS. Kérem, kérem az Urat, ne tegyen engem 's azt a' szegény leányt is még szerencsétlenebbé!

RIGÓ. Ked egy semmirevaló!

PAULOVICS. Édes Doktor Uram!

RIGÓ. Én Kendet megtanítom, hogy én koránt sem vagyok az, a' minek az illyen fattyú néz;

PAULOVICS *(a' zsebjébe nyúl.)*

RIGÓ. – hogy én nem hagyom magamat illyenféle szolgálatokra venni.

PAULOVICS *(egy nagy zsacskó pénzt nyújt neki.)* Uram Doktor Uram –

RIGÓ. Én az Úrnak nem szóllok; az Úr eggy emberséges úri ember, 's szerencsésnek kiáltanám magamat háromszorta és négyszerte, hogyha csekély tehetségeimmel egyben vagy másban úri parancsolatjának engedelmeskednem lehetne. De némelly szakállatlan ficzkó az embert a' manó tudja minek nézi, 's nem tagadhatom hogy az engem szörnyű tűzbe tud ejteni –

PAULOVICS. Követem igen alázatosan édes Doktor Uram; 's kérem újolag –

RIGÓ. Az Úr foganatos követőt nyomott a' markomba; szólljon az Úr, kész vagyok mindenre.

PAULOVICS. Ez a' hely nem engedi, hogy hosszasan adjam-elő a' dolgot, mert itten most titokban kell lennem. azért csak rövideden. Hogy Katinak semmi baja, és hogy némasága csak tettetett elgyengűlés, azt az Úr mint eggy igen értelmes Orvos, tudom, egyszerre kitalálta.

RIGÓ. Ugy vagyon igen is; láttam én első tekintettel hogy az csak valami ravaszkodás, valami csinált dolog; de nem akartam szegénykét megszégyeníteni; 's igen igen örvendek, hogy ezen veszedelmes dolognak elhallgatásával eggy illy Generózus Urat kötelezhettem-le magamnak.

PAULOVICS. Gondom lessz rá, édes Doktor Uram, hogy ha elérem czélomat, az Úrnak ezen szolgálatját érdeméhez képest lehessen megjutalmaznom. – A' mi tehát titkomat illeti, az ebben áll, hogy ez a' Demetrovics fösvénységből, erőnek erejével egy vén emberhez akarja adni a' lyányát, 's ha szegény az én tanácsomra némává nem tette volna magát, már eddig keresztűl estek volna a' lakadalmon. Én magamat, szerencsére csak levél által béjelentettem az atyjánál, 's kértem hogy a' gyűrűt a'nnak a' vénnek küldené vissza; levelekkel megmutattam ki vagyok, és hogy a' bátyám halála után Gyöngyösön egy nagy bólt és nagy jószág fog reám szállani – [12]

RIGÓ. Adj' Isten, hogy minél hamarább koporsóba láthassa az Úr! –

PAULOVICS. – de ez a' vén fukar azt mondja hogy a' bátyám még soká elélhet, hogy meg is házasodhatik, és így minden reménységem füstté lessz.

RIGÓ. Egy okos Doktor erről az Úr bajáról könnyen tehet a' bátyjánál![13]

PAULOVICS. Azonban Goda is, megértvén a' leány baját, megizente, hogy kész lemondani róla. Látja tehát az Úr Doktor Uram, hogy minden szerencsém attól az egytől függ, hogy a' dolog ki ne világosodjon. Kérem tartsa titokba, 's szerezzen nekem módot hogy vele négy szem köztt beszéllhessek.

---

[12] [PAULOVICS teljes szövege halvány ceruzás vonallal áthúzva; új szöveg nincs helyette, ezért az áthúzást nem vettük figyelembe.]

[13] batyjánál **em.**

RIGÓ. Az Úr szándéka dícséretes szándék. Egy szeretetre méltó gyermeket akar megszabadítani egész életebeli nyomorúságától; két ember' szerencsétlenségét akarja megelőzni, Katit egy vén útálatos férjtől, Godát egy néma feleségtől mentvén-meg; 's az illy dícséretes szándék megérdemli, hogy a' miben csekély erőm engedi, az Urnak segítségére keljek. Fogadom egész Doktorságomba, hogy a' leány vagy az Úré lessz, vagy elviszi az ördög. Godának felkopik az álla.

HARMADIK FELVONÁS.

Első jelenés.
Paulovics. Rigó.

Paulovics. Ez eggy igen derék gondolat. Ha így látnak-meg, így ebbe a' plundrába, senki sem mondja hogy született Felcser nem vagyok; 's szerencsém, hogy Sára Asszonyon kívűl senki sem ismér a' háznál. Sára Asszony nekem jóakaróm.

Rigó. Ne féljen az Úr semmitől; el kell neki sűlni ha én fogok hozzá.

Paulovics. De kérem az Urat, tanítson-meg mit mondjak mit csináljak ha majd mint Doktorom valamit parancsol?

Rigó. Az Urat Felcsernek mutatja a' ruhája 's az elég. Ne gondolkodjon az Úr egyebről.

Paulovics. De hogy ne a' gutába?

Rigó. Hiszen én is csak úgy vagyok Doktor, mint az Ur Felcser. Sőt még kevesebbé, mert látja az Ur, hogy nekem ruhám sincs hozzá.

Paulovics. Egy szót sem értek; hogy' csak úgy Doktor az Úr?

Rigó. Mondom az Úrnak. – Ehen ezek a' bolondok nekem estek, hogy Doktor vagyok. Mondtam, hogy én nem vagyok Doktor, 's akkor bottal kentek azzá. Én, Uram, egy csintalan tűzről pattant novítzius deakocska voltam itt a' Kollégyiumba, 's a' mint egyszer egy két kis excessuskámért az eperfa alá akarának vonni, kiszeleltem Kántornak Szomotorra; ott, tudja a' jó lélek hogy', hogy' nem, neki estem egy parányi vásott frajczímerecskének, 's a' jó szerencse' rovására szépen felkoppantottam. Az a' Szomotor ollyan fatális egy hely a' Kántornak is mint a' Prédikátoroknak, 's míg körűl tekintettem magamat oda volt a' konditzióm, 's kéntelen valék magamat a' feleségem jusocskájára itt Vágáson megvonni, 's már most hordófal 's karóhasogatással keresem kenyeremet. Annyit sem tudok én, Uram, a' Doktorsághoz mint a' tyúk az abéczéhez; de minthogy erőnek erejével velem akarják gyógyítatni magokat, majd meghúzom a' hogy' lehet. Legalább azt nyerik vele, hogy eszekre térnek. Doktor Vajkóczinál szolgálván valaha, annyi kevés csak elragadt reám, hogy ezt az eggyűgyű vén embert reá szedhetem ha akarom.

Paulovics. Nem győzőm csudálni. De hát ha ollyan beteghez hívták volna az Urat, a' kit az illyes nem tanúlt gyógyítás meg talált volna – – –

Rigó. Úgy igen medicaliter és medicinaliter jutott volna az idvességhez. Uram, ez a' Doktorság felette jó mesterség ám; 's az a' legjobb benne, hogy a' meghóltak sokkal becsűletesebb emberek mintsem hogy kikiáltsák, hogy őket megölte az orvosok.

Paulovics. Az igaz, e' részben szörnyű nagy a' diskrétziójok.

Rigó *(embereket lát jönni maga felé.)* Ezeknek vagy Doktorra van szükségek, vagy Felcserre, a' mint látom. Bennünk készen kapják a' mit akarnak, úgy é? – De menjen az Úr, lásson dolgához a' Kati körűl; én is majd ott termek.

(Paulovics el.)

II. JELENÉS.
Kárász és a' fia; Rigó.

KÁRÁSZ. Édes Uram Dokt' Uram, ne vegye az Úr rossz neven hogy alkalmatlankodunk. Az Urat keressük, ímé én, meg' ehen a' fiam Jankó.

RIGÓ. 'S mi jó kell Kenteknek? mi jót keresnek Kentek?

KÁRÁSZ. A' szegény feleségem, ennek a' fiamnak Jankónak a' született édes anyja ni, Advent olta mindég fekszik; a' negyed napi hideg gyötri. Kérnénk az Urat Dokt' Uramat, méltóztatnék szegényen segíteni, már csak a' nagy puffadt hasa, ha az ember hozzá nyúl.

JANKÓ. Leesett szegényről minden hús, a' hasa meg' úgy megdagadt, hogy ollyan nagy mint egy nagy tekenő.

RIGÓ *(kinyújtja feléjek a' markát hogy adjanak belé valamit.)* 'S mit akarnak hát Kentek, mit csináljak?

KÁRÁSZ. Ha valami papiroskát adna Dokt' Uram, hogy a' patikába orvosságot kapnánk értte.

RIGÓ. Adni! adni! *(Megint nyújtja a' markát.)* adni kell!

KÁRÁSZ. Az Isten is megfizeti az Urnak Dokt' Uramnak, ha megszánja a' szegényt.

RIGÓ. De magyarázatot hát! világos érezhető magyarázatot. *(megint nyujtja.)*

KÁRÁSZ. A' mint mondom édes Dokt' Uram, a' hideg minden áldott negyednap rájön, 's úgy elrázza, úgy elgyötri, hogy csak úgy fekszik mint a' lélektelen. Elébb a' nagy fázás, azután a' nagy hőség és szomjúság veszi-elő, nem győzzük itatni; tám az egész Bodrogot meginná, ha a' szájához tartaná valaki.

RIGÓ *(Jankóhoz.)* Magyarázzon Kend; azt a' Kend apját az ember nem érti.

JANKÓ *(egy két ezüst darabot nyom a' kinyújtott marokba.)* Uram Dokt' Uram, Borbála napja olta mindég gyötri szegényt a' negyednapi hideg, 's már egészen megdagadt belé. Kérnénk igen szépen az Urat, segítsen szegényen.

RIGÓ. No Öreg, ez a'Kend fija tud ám világosan szollani; azt okosan tette Kend, hogy otthon nem hagyta. Kendet egész estig se értette volna meg az ember. Úgy beszéllé-el hogy' mint van az anyja, hogy a' vak is megfoghatná.

KÁRÁSZ. Nem csuda, édes Dokt' Uram, én őtet három esztendeig jártattam oskolába; de engemet mindjárt a' pedzéshez fogtak.

RIGÓ. Adhatnék Kenteknek sok és drága árú orvosságot, de minek Kenteket azzal terhelni? Kentek úgy is szegény emberek; úgy é?

KÁRÁSZ. Biz' azok vagyunk édes Uram!

RIGÓ. 'S Kentek, tudom, nem igen akarná gazdagítani azt a' Patikáriust?

JANKÓ. Ha a' nélkűl segíthetne Dokt' Uram, az bizony felette jó volna.

RIGÓ. Fogom! fogom! – Imhol egy darab sajt; adja Ketek ezt neki; egye-meg,'s igyon friss vizet rá a' mennyi tetszik, de magát melegen tartsa utánna. Meglátják Ketek, el fogja tőle hagyni.

JANKÓ. Ettől a' sajttól? – Hiszen a' sajt nem orvosság.

RIGÓ. Igen, a' közönséges sajt, a' millyet a' piaczon árúlnak; az ollyan igen is, hogy el nem hagyatja. De ez drága esszentziákkal van készítve; ezt caseus febridisnek

hívják. Drága nagy hasznú szer a' hideg ellen. – Hogyha pedig feljön az utólsó órája, hah! halál ellen, tudja Kentek, nincs orvosság!

(Kárász és a' fia el.)

III. JELENÉS.
Rigó. Paulovics. Demetrovics.

DEMETROVICS. Édes Dokt' Uram, nagy gondba valék az Úr miatt; hol volt olly sokáig oda?

RIGÓ. Sok beteghez kellett látnom; mert az nekünk Doktoroknak nagy szerencsétlenségünk, hogy a' beteg úton útfélen jár a' nyakunkra, 's alíg marad egy csendes óránk, a' mit magunknak lehessen élni.

DEMETROVICS. De ellenben melly nagy öröm, mikor azt látják az Urak, hogy a' szegényen segítettek!

RIGÓ. Igen, míg az ember hozzá nem szokik. – Hát mint van az én betegem?

DEMETROVICS. Az Úr kúrája olta sokkal rosszabbúl.

RIGÓ. Az jó! az jó! Az azt mutatja hogy a' preskriptzióm óperál. Kontínuálni kell szorgalmatosan.

DEMETROVICS. A' mint az Ur Doktor Uram jónak ítéli; de félek hogy a' nagy belső hőség –

RIGÓ. A' belső hőségről teszen ím ez az Úr.

DEMETROVICS. 'S ki ez az Úr, ha szabad kérdenem?

RIGÓ. Felcser Uram! – Tudván hogy az illyes környűlállásokban felcseri kézre van szükség, előszóllítottam, hogy ha a' szükség kívánja, szolgálhasson a' Leányasszony körűl.

DEMETROVICS. Rendes fiatal ember! jól érti a' mesterségét, azt mutatja a' képe.

IV. JELENÉS.
Kati Sára-asszonnyal. Paulovics. Demetrovics. Rigó.

SÁRA ASSZONY *(Demetrovicshoz.)* Édes Úr, Katicska Leányasszony egy keveset sétálni akarna, ha megengedné Dokt' Uram.

RIGÓ. Az igen jó lessz. A' mozgás igen hasznos sőt éppen szükséges az efféle állapotokban. – Felcser Uram fiatalabb ember nálamnál, jobban győzi a' fáradságot, menjen, késérje-el a' Leányasszonyt, hogy ha valami ájúlás forma baj kerekítenémeg, segítségére lehessen. Én azalatt Demetrovics Urammal consiliumot tartok a' kúra eránt.

(Rigó egy szegletbe vonja-meg Demetrovicsot, 's a' vállára veti az eggyik karját, hogy a' két szerelmest ne láthassa.)

RIGÓ. Nagy és hosszas vetekedések alá vetett kérdés az Orvosok között, édes Uram, Demetrovics Uram, ha az asszonyokat könnyebb é gyógyítani mint a' férjfiakat? Vannak sokan a' kik azt mondják Igen; de vannak ismét talám még számosabban, legalább bizony nem kevesebben, a' kik azt mondják Nem! A' mi engemet

illet, én részemről, megfontolván mind azon egymással ellenkező okokat, mellyek ezen két vetélkedő fél által a' magok théziseknek antithéziseknek és hipothéziseknek védelméül előhozattatni szoktanak, – én, mondom, részemről abban állapítom-meg alázatos és eggyűgyű vélekedésemet hogy mind Igen, mind Nem. Ha ugyan ezen állításomat eggy olly valaki akarná megítélésének tárgyává csinálni, a' ki az anatómiának ágas bugas szövevényiben sok esztendei éjtszakázások alatt pro virili meg nem esmérkedett, nem csudálom hogyha első tekintetében rajta elakad: de ha vizsgálatjait continuálni meg nem szűnik, fogadom, végtére kéntelen lessz szégyennel és pironsággal elborított orczabőrrel azt vallani, hogy ő felette nagyon hibázott azt gondolván hogy én hibáztam légyen. Ugyan is ha azon opákus húmorokat tekintjük-meg, mellyek az asszonyi gyomorban sokáig fel 's alá keveregvén, végtére mint valamelly gőz és pára fel fel szívárkoznak, és a' mellyek alá a' férjfi gyomor vetve nincsen –

KATI *(Paulovicshoz.)* Az én hűségem eránt nem kételkedhetik az Úr; az tántoríthatatlan.

DEMETROVICS. Doktor Uram, Doktor Uram! hallgassa csak! beszéll a' lyányom. – O csudálatra méltó Orvos! o nagy tudományú Doktor! mivel hálálhatom-meg ezt?

RIGÓ. Az igaz, hogy preskriptzióm igen jól óperált. Miért nem tudták ezt azok a' más Doktorok?

KATI. Edes Atyám Uram, igen is, vissza nyerém a' szóllást. De csak azért nyerém vissza, hogy Atyám Uramnak kimondhassam, hogy én Godáé soha nem leszek, és hogy kérhessem Atyám Uramat, hogy engem az én Paulovicsomtól ne szakasszon-el. Kérem édes Atyám Uram, szánjon-meg valaha! hagyjon valaha magamnak!

DEMETROVICS. Már azt el se kezdd! Abból nem lessz semmi!

KATI. Én Godáné soha nem leszek! én Paulovicstól soha el nem állok!

DEMETROVICS. Az az én dolgom; bízzd rám!

KATI. Sőt az enyém, nem az Atyám Uramé! – Soha nem, édes atyám Uram! soha nem!

DEMETROVICS. Megmutatom én –

KATI. Nincs olly erő, nincs olly hatalom, a' melly arra vegyen!

DEMETROVICS. Az én atyai parancsolatomnak –

KATI. En azt tisztelem a' mint illik, a' meddig illik; de magamat örökre szerencsétlenné nem teszem!

DEMETROVICS. Meglátjuk.

KATI. Készebb vagyok mindent itt hagyni! mindenről lemondani!

DEMETROVICS. Én megtanítlak hogy' kell –

KATI. Atyám Uram idővel maga is örűlni fog rajta hogy most engedetlenkedtem.

DEMETROVICS. Édes Doktor Uram, kérem szánjon-meg! tegye megint némává!

RIGÓ. Némává a' leányasszonyt tenni nem tudom; de ha tetszik az Urat siketté teszem, csak parancsolja.

DEMETROVICS. Köszönöm jóakaratját, édes Doktor Uram; de az ollyannal nem élek. – – *(Katihoz.)* Te gaz, engedetlen, fejes gyermek –

KATI. Édes atyám Uram, az én ellenkezésem nem tiszteletlenség, nem makacskodás; De szerencsétlenné tegyem é magamat egész életemre azért, hogy atyám Uram egy szeretetre méltó jó ifjat, a' ki hozzám minden tekintetben illendő, útál, a' nélkűl

hogy látta volna; eggy vén emberhez akar adni, a' kinek nincs egyéb érdeme mindannál hogy gazdag?

DEMETROVICS. Az ész nem lyánynak való; nekem ne okoskodj, okoskodom én teérted is. Még ma írok Godának, hogy a' nyelved megindúlt, nem félhet tőle hogy nem hall lármát.

RIGÓ. Én ezt is elintézem; bízza rám az Úr a' dolgot, 's ne haragoskodjon. A' gyermekek' fejessége ellen szint úgy tudok én orvosságot, mint a' némaságok ellen. – Felcser Uram, vigye-le a' leányasszonyt a' kertbe, múlassa véle magát, és ha nem akar elcsendesedni, mondja, hogy a' pillula matrimonialis segíteni fog a' baján.

(Paulovics, Kati és Sára Asszony el.)

V. JELENÉS.
Demetrovics. Rigó.

DEMETROVICS. Az valami különös jóságú pillula lehet.

RIGÓ. Különös jóságú és foganatú! Doctor Ovídius, a' kit a' nagy orra miatt közönségesen Názónak is hívnak, azt mondja felőlök, hogy még a' sárkánytermészetűeket is meg tudja szelídíteni.

DEMETROVICS. Derék pillula! 's a' lyányomnak jó portzió kell belőle. Látott é gazabb, fejesebb, engedetlenebb gyermeket Doktor Uram?

RIGÓ. Azt mind a' fiatalság' hevessége csinálja; idővel csendesebb lessz!

DEMETROVICS. Nagyon bele bolondúlt abba a' Paulovicsba. Ha illy szemes atya nem volnék, ki tudja mi nem történt volna közttök? De be vágtam az útját, hogy hozzá nem férhetett. Fiatal embereknek, édes Doktor Uram, nem lehet hinni. Még gyalázatba keverhette volna a' házamat.

RIGÓ. Az ollyas nem lehetetlen.

DEMETROVICS. Beszéllik az embereim, mit nem csinált, hogy vele szóllhasson. Csak nem minden héten itt van Tokajból; de az én cselédeim hívek hozzám, 's hírt adnak annak idejébe. Vízzé tettem mindétig az igyekezetét.

RIGÓ. A' jó atya nem lehet eléggé szemes a' lyánygyermekre; Lyány és kancsó egyre törik! azt mondja a' példabeszéd…

VI. JELENÉS.
Demetrovics. Rigó. Farkas.

FARKAS. Uram, az Istenért! gondolja-meg az Úr micsoda szerencsétlenség történt! Oda a' Leányasszony. Ehen ez a' derék Úr az elszöktetője. Találja az Úr, kicsoda az a' Felcser, a' kit a' házhoz hozott?

DEMETROVICS. Mi baj? Mit találjak?

RIGÓ. Hazud ez az ember! Csak azért mondja mert Sára Asszonyért haragszik rám.

FARKAS. Bár nézesse az Ur, oda a' Leányasszony. Paulovics volt a' fercsel; ez szöktette-el vele.

DEMETROVICS. Miklós! Miklós! fogjátok meg fogjátok-meg! Igy bánni velem! Zárjátok a' kutyillóba, 's ha jól akartok velem tenni, akasszátok-fel a' gazembert.

FARKAS. Dokt' Uram, készűljünk; azt a' szép szolgálatot én teszem-meg.

VII. JELENÉS.
Erzsók. Miklós. Farkas.

ERZSÓK. Ah édes Úr, nem mondhatná-meg Kegyelmed nekem, hol az a' Doktor, a' kit én komendáltam ide? Semmiképpen nem tudok nyomába akadni.

FARKAS. Asszonykám, itt ugy rá akadhatna Kend, ha vele valami dolga volna, de éppen egy kis dolgocskánk van vele; csak felakarjuk akasztani.

ERZSÓK. Hogy' akasztanák-fel azt Kentek; hiszen az az én Uram.

FARKAS. A' gaz ember elszöktette egy latorral az Urunk lyányát, 's ehen Sára-asszonyhoz kapdosott.

ERZSÓK. Rigóm, édes kedves Rigóm, mire kellett jutnod.

RIGÓ *(egy lyukon kiált-fel.)* Kedves feleségem itt kell hagyni!

ERZSÓK. Bár csak a' dongáidat készíthetted volna-el! mihez fogjak én már náladnélkűl!

RIGÓ. Ne sírj, édes feleségem! ezzel a' pityergéssel te csak még keservesebbé csinálod nekem a' halált. Kérlek, hagyj csendesen meghalnom.

ERZSÓK. Nem, édes lelkem! nem megyek! valamíg azt nem látom hogy mint megyki a' párád!

RIGÓ *(Miklóshoz.)* Miklós Deák, kérem Kendet, tudakozza-meg Demetrovics Uramtól az én nevembe, ha nem jobb volna é ha csak megfenekeltetne inkább? Nagyon bajos az a' felakasztás!

FARKAS. Nem, nem! fel kell akasztani a' paráznát, a' latort, a' szöktetőt, a' gonoszt!

VIII. JELENÉS.
Paulovics. Kati. Sára-asszony. Demetrovics. Rigó.

PAULOVICS. Demetrovics Uram, imhol hozom Paulovicsot és az Ur gyermekét.[14] El akaránk szökni hogy eggyűvé kelhessünk, minthogy azt mindég ellenzette eddig az Ur; de nem kelle sok idő reá hogy magunkba szálljunk; érzettűk az illyen lépésnek illetlen voltát, 's nem akaránk megkeseríteni 's gyalázattal elborítani az Urat. Ez a' levél mellyet ez órában veszek, reménylem meg fogja az Urat erántam engesztelni, 's Kedvesem kezét nem vonja-el tovább tőlem ha belőle megérti, hogy a' bátyám megholt, 's én vagyok mindenben az örököse.

DEMETROVICS *(olvassa a' levelet.)* Edes Öcsém Uram Paulovics Uram, én Kegyelmedet mindég különösen becsűltem; nagyon, felette nagyon becsűltem; 's csak annak tulajdonítsa ellenkezésemet Kegyelmed, hogy a' Goda Uramnak adott szavamat

[14] gyermeket **em.**

nem lehetett megmásolni. Már ha ennyibe kerűlt a' dolog, 's úgy szeretik Kentek egymást, vegyék el Kentek magokat magoknak, én nem bánom!

RIGÓ. Lám az én preskriptzióm itt is mit csinál!

ERZSÓK. Ha megszabadúltál az akasztófától, jer, köszönd-meg hogy Doktor vagy. Én tevélek azzá.

RIGÓ. Úgy é? 's neked köszönhetem azt a' graduatziómat az erdőbe?

PAULOVICS. Ez a' szerencsés kimenetel megérdemli hogy azt felejtse-el Doktor Uram.

RIGÓ. Van szerencséd, jó Erzsók, mert megdorongattalak volna tetemesen. De ezután hát vigyázz, hogy Excellentziáját megbecsűld, mert megtanítalak mit tesz Doktort bántani-meg.

5.

EMÍLIA GALOTTI

SZOMORÚ-JÁTÉK.

SZEMÉLYEK.

Emília Galotti.
Odoardo Galotti, atyja, 's
Claudia, anyja Emíliának.
Hettore Gonzága, Guastallai Fejedelem.
Marinélli, Kamarás.
Camillo Róta, Tanácsnok.
Conti, Festő.
Gróf Appiáni.
Contessa Orsína.
Angelo.
Pirro.
Cselédek.

ELSŐ FELVONÁS.

A' Fejedelem' kabinetje.

Első jelenés.

A' Fejedelem
dolgozó-asztala mellett. Végig-fut nehanyat az elszórt papirosok közzűl.

A' Fejedelem. Panasz, mindég csak panasz! kérelmek, csak mindég kérelmek! – Szomorú munka! És még is irígylenek bennünket. – Elhiszem, ha mindenen segíthetnénk. Úgy méltán irígylenének. – – Emília? *(ismét felnyitván eggyet az irások közzűl, 's a' nevet nézvén.)* Egy Emília? – De eggy Emília Bruneschi, nem Galotti! Nem Emília Galotti ! – Mit akar itt ez az Emília Bruneschi? – *(olvas.)* – Sokat kíván; igen sokat. De Emíliának hívják. Nyerje-meg a' mit kíván. *(Aláírja 's csenget, mellyre a' Komornyik be.)* Tanácsnokim közzül van már valaki a' palotában?

A' Komornyik. Még nincsen.

A' Fejedelem. Korán csináltam napot. – A' reggel olly kies. Ki fogok kocsizni. Marchése Marinelli jőjön velem. Küldjetek érte. – *(A' Komornyik el.)* – Tovább úgy sem dolgozhatom. – Olly csendes vagyok, gondolám; olly csendes; 's imhol eggy szegény könyörgő Bruneschi magát Emíliának nevezi előttem, 's oda a' csend, meg' minden!

A' Komornyik *(ismét belépvén.)* A' Marchése után elmentek; itt pedig eggy levél, Contessa Orsínától.

A' Fejedelem. Orsinától?

A' Komornyik. Futója válasz után vár.

A' Fejedelem. Magam küldöm által; hahogy fog kivántatni. – Hol a' Grófné? A' városban? Vagy falun még?

A' Komornyik. Tegnap jöve-be jószágából.

A' Fejedelem. Annál rosszabb – jobb, akarám mondani. Úgy még kevésbb oka van várakozni Futójának. *(A' Komornyik megyen.)* – Édes kedves jó Grófném! *(Felvévén a' levelet.)* annyi mintha meg volnál olvasva. *(ismét ellökvén.)* – No igen; úgy hittem, szeretem őtet. Mit nem hisz az ember mindent! – Lehet, hogy valóban szerettem. De –szerettem!

A' Komornyik. *(újra belépvén.)* Conti, a' Festő esedezik…

A' Fejedelem. Conti? Igen jó; hadd jőjön. Az majd egyébbel tölti-el fejemet. – *(felkél.)*

Második jelenés.

Conti. A' Fejedelem.

A' Fejedelem. Jó reggelt, Conti! hát hogy vagyunk? mint élünk? mit csinál a' Művészség?

CONTI. Kegyelmes Úr, a' Művészség kenyér után indúl.

A' FEJEDELEM. Azt neki nem kell, azt neki nem szabad. Az én kis birtokomban ugyan bizony nem. De viszont a' Művésznek is dolgozni kell akarni.

CONTI. Dolgozni neki öröm. De retteg, hogy a' sok dolgozás által a' Művésznevet ledolgozza magáról.

A' FEJEDELEM. Nem értem: sokat, de soká;[1] keveset, de egész gonddal. – Gondolnám, Conti, hozzám nem jő üres kézzel?

CONTI. A' portrét hozom, Kegyelmes Úr; mellyet Fennséged parancsola – és még eggy másikat, mellyet nem parancsola, de mivel méltó hogy láttassék.

A' FEJEDELEM. Portrét? – Hogy alig említhetem.

CONTI. Contessa Orsína.

A' FEJEDELEM. Úgy! – mert a' dolog eggy kevéskét régi.

CONTI. Szép Asszonyságinkat nem vehetjük mindennap munkába. A' Grófné három holnap alatt csak épen eggyszer tudá rá-venni magát, hogy űljön.

A' FEJEDELEM. Hol a' darabok?

CONTI. Az előszobában. Hozom őket.

HARMADIK JELENÉS.
A' Fejedelem.

A' FEJEDELEM. Képe! –– Bár! – Képe – csak hogy nem maga! – 'S talán ismét fellelem képében, a' mit magában többé fellelni nem tudok. – – Ah, alkalmatlan Festője! – Ki tudja; nem ő küldi e rám? – Ha is! – Ha neki eggy más kép, melly más színnel, más aljra, van festve, helyt akar szivemben adni – talán ugyan még örülnék. Míg még ott szerettem, olly könnyű, olly víg, olly dévaj voltam mindég. Most mind annak épen ellenkezője vagyok. – De nem, nem, nem! Kényebben, nem kényebben; így jobb vagyok.

NEGYEDIK JELENÉS.
A' Fejedelem. Conti a' két képpel, mellynek eggyikét fonákkal támasztja a' széknek.

CONTI, *(a' képnek helyet csinálván.)* Esedezem, méltóztassék Fennséged Mesterségünk' szűk határait tekintetbe venni. Nagy része annak, a' mi a' szépségben legérdeklőbb, egészen túl vagyon rajtok. Lépjen ide Fennséged.

A' FEJEDELEM, *(rövid nézellés után.)* Derekasan, Conti. Igen derekasan! – Ezt mesterségének, ecsetének. – De szebbítve, Conti! kimondhatatlanúl szebbítve!

CONTI. Az Originál nem látszott ez értelemben lenni. 'S a' kép valóban nincs is többet szebbítve, mint a' hogyan a' Mesterségnek szebbíteni kell. A' Mesterségnek a' szerint kell festeni, a' hogyan a' Plastica Természet munkáját gondolá; azon hanyatlék

[1] Nem értem sokat, de soká; **em.**

nélkül, mellyet az ellenkező anyag elmellőzhetetlenné teszen, azon roncsolat nélkül, mellyel ellene az idő kél.

A' FEJEDELEM. Az elmélő Mívész még eggyszer annyit ér. – 'S az Originál , a' mint mondja, mind e' mellett…

CONTI. Bocsánatot, Kegyelmes Úr; az Originál tőlem tisztelést kíván. Nem volt szándékom valami sérelmest mondani.

A' FEJEDELEM. Valamennyit kedve tartja. – 'S mit monda az Originál?

CONTI. Megnyugszom, monda a' Grófné, ha útálatosbban nem nézek-ki.

A' FEJEDELEM. Oh, az igazi Originál! Nem útálatosban!

CONTI. 'S azt eggy arcczal mondta, mellyet ez a' képe a' Grófnénak ugyan messzéről sem gyanítat.

A' FEJEDELEM. Hisz épen ez az, a' mit mondok; hisz' épen ebben lelem a' végtelen szebbítést. Oh ismerem, ismerem igen jól, azt a' kevély gúnyos tekintetet, melly eggy Grátzia' alakját is elrútíthatná. – Nem tagadom, a' szép száj, ha élességből kevéssé húzódik félre, gyakorta még szebbé válik. De jegyezzük-meg: ha kevéssé! az elhúzódásnak nem kell szinte grimasszá válni, mint a' jó Grófnénál. 'S a' neki-hevült sértegetőt eggy pár szemnek kell gyeplőben tartani – eggy pár szemnek, a' millyene az eggyszer a' jó Grófnénak általjában nincs – még e' képben sincs.

CONTI. Kegyelmes Úr, nem titkolhatom, – réműlésem –

A' FEJEDELEM. Min, Conti? min akad-fel szavaimban? – Valami jót a' Mesterség Orsínának meredt, hideg, előre-mászó Medúzaszemeiből csinálhat, mind azt, Conti, belőlök Maga híven megcsinálta. – Híven, mondom? Nem illy híven még hívebben volna. Mert ám mondja-meg, Conti, kiismerhetni e a' személy' characterét ím e' képből? Pedig azt kellene. Maga a' gőgöt méltósággá, a' gúnyt elevenséggé, a' komor busongást édes szenvedéssé szelidítette.

CONTI *(kifakadó élességgel.)* Ah, Herczeg, mi Festők arra tartunk számot, hogy az elkészült darab a' Szerelmest olly melegen lelendi, mint azt parancsolá! Mi szerelem' szemeivel festünk, 's szerelem' szemeivel kellene ítéletünk is.

A' FEJEDELEM. Az baj, Conti! De miért nem jöve tehát eggy holnappal hamarább? – Félre most ezzel. – Mi a' másik?

CONTI *(felvevén, 's még mindég fonákul tartván.)* Ez is asszonyi fő.

A' FEJEDELEM. Úgy kedvem volna – talán inkább épen nem látni. Mert ím ez ídeált itten – *(ujját homlokához viszi.)* – vagy még inkább ezt itt – *(ujját szívéhez.)* – úgy sem éri fel. – Óhajtanám, Conti, más tárgyakban csudálhatni Mesterségét.

CONTI. Csudálatra-méltóbb Mesterség vagyon: de csudálatra még méltóbb tárgy – az ugyan nincs.

A' FEJEDELEM. Úgy előre-látom, Conti, az a' Művésznek Szíve'-királynéja. – *(A' Festő előre-fordítja a' képet.)* Mit látok? Conti, a' Maga munkája vagy az én phantasiámé? Emília Galotti!

CONTI. Hogyan, Kegyelmes Úr? Fennséged ismeri az angyalt?

A' FEJEDELEM *(rejtegetni igyekszik háborodását, de szemei a' képbe tapadtak.)* Úgy félig; csak hogy épen rá tudnék megint ismerni. Már nehány hete, eggy esti-társaságban találtam, anyjostúl. Azolta csak szent helyeken jelent-meg előttem, hol kevésbbé illik a' szájongás. – Osztán ismerem atyját; nem barátom. Kívánságimnak Sabionétta

eránt ő szegzé magát leginkább ellene. Vén fegyver; nyers és makacs. Különben derék Öreg.

CONTI. Atyja! De itt lyánya előttünk.

A' FEJEDELEM. Oh igen! mintegy tűkörből lopva-ki. *(Szemei mindég a' képen.)* Hiszen tudja, édes Conti, a' Mívészt csak épen akkor dicsérjük igazán, mikor műve' nézelltében feledjük magasztalását.

CONTI. És még is ez engem felette békétlenűl hagya magammal. De megint épen e' békétlenségem békéltete-meg osztán magammal. Hah, hogy mingyárt szemünkkel nem lehet festenünk! Azon hosszú úton, szemünkből végig a' karon az ecsetig, mi nem vész-el ott! – De, a' mint mondom, tudván hogy itt mi veszett-el, mint veszettel, és miért kellett elvesznie, arra szint olly kevély vagyok, 's még kevélyebb mint mind arra, a' mit elveszni nem hagytam. Mert íme abból látom, jobban mint ím ebből, hogy valóban nagy Festő vagyok, de hogy csak kezem nem mindenkor az. Vagy azt véli Fennséged, hogy Rafael nem volt volna a' legnagyobb festői-génie, ha kar nélkül született volna? Azt véli Fennséged, Kegyelmes Úr?

A' FEJEDELEM *(csak most vonván-el szemeit a' képről.)* Mit monda, Conti? Mit akar tudni, Conti?

CONTI. Oh semmit, semmit! Merő csevegés! – A' Fennséged' lelke egészen szemeibe költözött. Szeretem az illy lelkeket, az illy szemeket.

A' FEJEDELEM *(erőltetett hidegséggel.)* Tehát, Conti, Maga Emília Galottit csakugyan első szépségei közzé számítja városunknak?

CONTI. Tehát? Közzé? Az elsők közzé? Városunk' elsőji közzé? Kegyelmes Úr, ez ingerlés! Vagy ezen egész idő alatt úgy nem láta semmit, a' hogy' semmit nem halla.

A' FEJEDELEM. Édes Conti – *(szemét ismét a' képre vivén.)* – hogyan higyjen a' mi eggyikünk a' maga szemeinek? Szépség felől ítélni úgy is igazán csak Festő' dolga.

CONTI. És így kiki' érzésének a' Festő' ítéletéig kellene várakozni? Klastromba vele, ha ki tőlünk akarja tanulni, mi szép! De kénytelen vagyok Fennségednek mondani mint Festő: Életemnek legfőbb boldogságai közzé tartozik, hogy nekem Emília Galotti űlt. Ez a' fő, ez az arcz, ez a' homlok, ezek a' szemek, ez az orr, ez a' száj, ez az ajak, ez a' nyak, ez a' mely, ez a' növés, ez az egész alkotmány, azolta nekem eggyetlen stúdiumom az asszonyi szépségben. Magát a' darabot melly miatt űlt, már kiküldék Atyjának. De e' másolatja…

A' FEJEDELEM *(hirtelen Conti felé fordúlva.)* Hogyan, Conti? reménylem nincs elígérve másnak?

CONTI. Fennségedé, Kegyelmes Úr, ha benne tetszését leli.

A' FEJEDELEM. Tetszésemet lelem! – *(mosolyg.)* – Ezt a' Maga asszonyi-szépség' stúdiumát, mit tehetnék vele jobbat, Conti, mintha azt én is stúdiummá csinálom? – Ott amazt csak vigye – csináltasson rámát neki.

CONTI. Igen, Kegyelmes Úr.

A' FEJEDELEM. Olly szépet, gazdagot, a' millyet a' Véső csinálni tud. Fel fog tétetni a' Galeriába. – De ez itt marad. Stúdiummal nem gondolnak annyit, 's nem függesztik-fel, hanem kéz körül szeretik tartani. – Köszönöm, Conti; szívesen köszönöm. 'S a' mint mondám, kis birtokomban a' Mesterség kenyér után menni nem fog, míg végre az magamnak sem marad. – Küldjön Kincstartómhoz, Conti, 's fizettesseki saját tetszése szerint, mind a' két darabot – a' mennyit érettek akar.

CONTI. Hogy végre majd azt ne sejtsem még, Kegyelmes Úr, hogy Fennséged valami egyebet jutalmaz mint a' Mesterséget.

A' FEJEDELEM. Oh az elhitt! – Ne hát! Értette, Conti? A' mit akar, a' mennyit akar.

(Conti el.)

ÖTÖDIK JELENÉS.
A' Fejedelem.

A' FEJEDELEM. A' mit akar! a' mennyit akar! – *(A' képhez.)* Téged bár melly nagy áron is olcsón bírlak! – Ah' szép remekje a' Mesterségnek! de enyém vagy e igazán ? – A' ki téged is bírna, Természetnek szebb remekje! – Valamit érte kívánsz, jó Anyácska! valami érte kell, vén Morgó! csak kívánj, csak szólljatok! – Legörömestebb, kis bájoló, ten-magadtól vásárlanálak.[2] – – Ez a' szem, eltelve szeméremmel 's minden keccsel! – Ez a' száj! Hát mikor szóllani nyílik! mikor mosolyg! Ez a' száj! – – Valakit hallok. – Még irígyen bánok veled. – *(Befordítja a' képet).* – Marinélli lesz. Bár ne küldék érte! Melly reggelem volna!

HATODIK JELENÉS.
Marinélli. A' Fejedelem.

MARINÉLLI. Meg fog bocsátani Fennséged. Parancsát nem vártam illy korán.

A' FEJEDELEM. Kedvem érkezett volt kimenni. A' nap gyönyörűen költ-fel. De hiszen már elhaladt, 's oda kedvem, vele eggyütt. – – Mi újságunk, Marinélli?

MARINÉLLI. Semmi különös, hogy tudnám. – Contess Orsína tegnap beérkezett.

A' FEJEDELEM. Imhol is már jó-reggele – *(a' levélre mutat.)* – vagy legyen a' mije lenni akar. Épen nem bánt viszketeg, megolvasni. – Maga szóllott vele?

MARINÉLLI. Nem én nyavalyás vagyok e, kit meghivéseivel elkínoz? – De ha megkapatom ismét magamat valamelly Dámánkkal, ki magát oda feledi, hogy Fejedelmünket igazán szeresse: úgy –

A' FEJEDELEM. Ne fogadjunk semmit, Marinélli.

MARINÉLLI. Úgy e? tehát csak-ugyan megeshetnék, Kegyelmes Úr? – Oh, a' szerint a' Grófné' panaszai nem épen olly igen helytelenek.

A' FEJEDELEM. Sőt igen is azok. Közelítő öszvekelésem a' Masszai Herczegnével az afféle fiatalságoknak általjában véget hágy vetnem.

MARINÉLLI. Ha csak az volna! Úgy, igen is, Orsína kénytelen lenne magát a' szerint nyugtatni-meg kedvetlen sorsán, mint a' Fejedelem magát a' magáén.

A' FEJEDELEM. Melly kétség felett nehezebb, mint az övé. Az én szívem eggy nyomorult kabineti-interesszének lészen áldozatjává: ő a' magáét csak viszavenni kénytelen, nem akaratja ellen elajándékozni.

[2] vasárlanálak **em**.

MARINÉLLI. Visszavenni? Minek visszavenni? ezt kérdi a' Grófné, ha itt nincs más mint olly hitves, kit a' Fejedelemhez nem a' szeretet, hanem a' Politika fűz. Az illy hitves mellett a' régibb barátné el nem fogva látja helyét. Nem illy hitvesnek retteg ő feláldoztatni, hanem…

A' FEJEDELEM. Új kedvesnek? No tehát – csinálna e nekem abból vétket, Marinélli?

MARINÉLLI. Én csinálnék e? –– Oh ne tévesszen öszve Fennséged a' bohóval, ki mellett szóllok. Mert tegnap valóban szertelenűl megillete. Épen nem akara szíve' zajai felől szóllani; a' csendest, az elhűltet vágyott volna játszani. De a' leghidegebb beszéd közben is új meg' új eránYzást, új meg' új fordúlatot szalaszta ki, mellyek kínlódó szíve' hánykódásait elárulták. A' legelevenebb ábrázattal mondogatá a' legszomorúbb dolgokat, 's meg' meg' a' legvígabb dévajságokat a' legsíránkozóbb hangzattal. – Most könyveknek adta magát, 's félek, a' nagyját azok adják-meg neki.

A' FEJEDELEM. Valamint szegény eszének az első döcczenést. De a' mi, holmivel egyébbel, leginkább tola-el tőle, azzal, Marinélli, nem gondolnám hogy visszavonni igyekezzék hozzá. Ha szerelmében megőrűl, úgy elébb utóbb a' nélkül is megőrűlt volna. – 'S ezzel elég felőle. – Valami egyebet. – De hát épen semmi új nem történik e a' városban?

MARINÉLLI. Annyi mint épen semmi. Mert hogy a' Gróf Appiáni' összekelése ma tartatik, az nem sokkal több mint épen semmi.

A' FEJEDELEM. Appiánié? 'S kivel azt? Hiszen úgy rémlik előttem még nem régen hallottam , hogy jegyet válta, 's nem tudom kivel.

MARINÉLLI. A' dolog mély titokban tartatott. – Sok szelet vele csinálni nem is lehete. – Kaczagni fog Fennséged. – De az érzékeny mindég megjárja. A' szerelem orra ejti végre is. Egy leány, minden birtok és születés nélkül, hálóba tudá keríteni; eggy kis rendes lárvácskával, de nagy szeszével az erkölcsnek, elmésségnek – 's mit én tudom?

A' FEJEDELEM. A' ki magát azon behatásoknak, mellyeket rá ártatlanság és szépség tesznek, minden egyéb tekintetek nélkül kéjére ereszthetí, az, úgy vélném, inkább érdemel irígylést mint megkaczagást. – De ki tehát az a' szerencsés? Mert Appiáni mind a' mellett – tudom én, Marinélli, hogy Maga őtet nem szenvedheti mint ő nem Magát – mind a' mellett Appiáni igen érdemes, sok igen jeles tulajdonú fiatalember. Óhajtottam volna magamhoz fűzhetni. – Még gondolkodni fogok róla.

MARINÉLLI. Hahogy nem késő. Mert a' mennyire értem, neki koránt sem szándéka Udvarnál csinálni szerencséjét. – Kedveskéjével a' Piemonti völgyek közzé siet – vad-kecskéket lövöldözni a' rengetegekben, 's ürgéket tanítgatni tánczocskákra. – Mit is tehetne jobbat? Itt a' maga-elvetése után, úgy sem várhat semmit. Az első házak előtte mától fogva zárva vannak.

A' FEJEDELEM. Azok a' ti első házaitok! hol erőszak, únatkozás, 's gyakorta szükség is, lakoznak! – De nevezze-meg tehát, ki az, a' kinek ő e' nagy áldozatot teszi?

MARINÉLLI. Bizonyos Emília Galotti.

A' FEJEDELEM. Hogyan? – Marinélli! – Eggy bizonyos…

MARINÉLLI. Emília Galotti!

A' FEJEDELEM. Emília Galotti? – Soha nem!

MARINÉLLI. Csalhatatlanúl, Kegyelmes Úr!

A' FEJEDELEM. Nem! mondom. Az nem az! az nem lehet az! – Maga megtéved a' névben. – A' Galotti ház szapora ház; meglehet, Galotti; de nem Emília Galotti, nem Emília.

MARINÉLLI. Emília, Emília Galotti.

A' FEJEDELEM. Úgy még eggy van; ki a' két nevet eggyütt viseli. Különben is úgy mondá, eggy bizonyos Emília Galotti, eggy bizonyos. Az első felől csak bolond szóllhatna így.

MARINÉLLI. Fennséged magán kívül vagyon, Kegyelmes Úr. Ismeri Fennséged ezt az Emíliát?

A' FEJEDELEM. A' kérdés enyém, Marinélli, nem a' Kedé. – Emília Galotti? Az Óbester Galotti' leánya Sabionetta mellől?

MARINÉLLI. Épen az.

A' FEJEDELEM. A' ki anyjostúl eggyütt itt lakik Guastallában?

MARINÉLLI. Épen az.

A' FEJEDELEM. Nem messze a' Minden-Szentek' Egyházához?

MARINÉLLI. Épen az.

A' FEJEDELEM. Eggy szóval – *(a' kép után nyúl 's azt Marinéllinek kezébe adja.)* Ímé – Ez? ez az Emília Galotti? – Mondd-ki még eggyszer átkozott Épen-azodat, 's verd szívembe a' tőrt.

MARINÉLLI. Épen az.

A' FEJEDELEM. Gyilkos! – Ez? – Ez az Emília Galotti lesz még ma –

MARINÉLLI. Gróf Appiániné. – *(A' Fejedelem kiragadja kezéből a' képet 's félre löki.)* – Az esketés csendesen megyen-véghez atyjának jószágában, Sabionetta mellett. A' menyasszony, anyjostúl, mátkástúl, meg' talán eggy két jóakaró, ebéd-tájban indúlnak-ki.

A' FEJEDELEM *(csüggedezve dőlvén székébe.)* Úgy oda vagyok! Úgy nem kívánok élni.

MARINÉLLI. De mi leli Fennségedet, Kegyelmes Úr?

A' FEJEDELEM *(ellenébe szökvén.)* Hitetlen! mi lél? – Igen tehát; szeretem őtet, imádom őtet. Bízvást tudhatjátok. Bízvást tudhatátok, ti, ti mindnyájan, kik velem inkább örökre az eszelős Orsínának hordatnátok lánczait. – De hogy Maga, Marinélli, hogy Maga bánt így velem, ki nekem olly sok ízben esküvé a' legszínetlenebb, leghűbb barátságot – oh Úrnak nincs barátja! Úrnak nem lehet barátja! hogy Maga, Maga titkolá mind ez ideig a' veszélyt, melly szerelmem felett függe, hahogy ezt feledem Magának, – úgy nekem ne feledtessék bűneim legkissebbike!

MARINÉLLI. Alig tudok szót lelni, Kegyelmes Úr, – ha Fennséged miatt hozzá juthatnék is – mivel réműlésemet magyarázzam. – Fennséged szereti Emília Galottit. – Esket tehát ellenébe az esknek! Ha én e' szerelem felől *legkissebbet* tudtam, *legkissebbet* sejtettem, úgy ne tudjon rólam sem Angyal, sem Szent! – Ugyan-ezt merném Orsínának lelkében is eskünni. Az ő gyanúja egészen más réven héjáz.

A' FEJEDELEM. Tehát bocsásson meg, Marinélli – *(karjai közzé veti magát.)* – 's szánjon.

MARINÉLLI. Ime, Uram, lássa most Fennséged, mi a' titkolódás' gyümölcse. – Úrnak nincs barátja! Úrnak nem lehet barátja! – 'S okát, ha úgy? Magok akarják hogy

ne legyen. – Ma megbízásokra méltóztatnak, felfedik legtitkosbb óhajtásaikat, egész lelkek nyitva áll előttünk, 's holnap olly idegenek vagyunk ellöttök, mintha velünk még három ígét sem szóllottak volna.

A' FEJEDELEM. Ah Marinélli! hogyan beszéllhettem volna elő Magának, a' mit magamnak is alig mertem vallani.

MARINÉLLI. És így gyötrelme' okának annyival inkább nem vallott?

A' FEJEDELEM. Neki? – Hasztalan volt minden igyekezetem másod ízben szóllani vele.

MARINÉLLI. De hát elsőben?

A' FEJEDELEM. Elsőben? – Oh megkábúlok! – 'S még egész históriát tartsak róla! Látja hogy nyeldes a' hab; mi gondja rá, zsákmánya mint levék. Ragadjon-ki belőle ha tud, 's kérdjen osztán.

MARINÉLLI. Ragadjam ki? A' kiragadás itt bajos. – A' mit Fennséged Emília Galottinak múlasztott-el megvallani, azt most Gróf Appiáninénak vallja. A' melly portékát első kézből nem vehetni, azt a' másodikból kell venni, 's a' másodikból könnyebben és kevésbb bajjal.

A' FEJEDELEM *(méltósága' érzésében.)* Kivel szóll, Marinélli?

MARINÉLLI. Való, egyszersmind rosszabban.

A' FEJEDELEM. Ked szemtelen lesz.

MARINÉLLI. Osztán a' Gróf tovább akar állani vele. – Úgy igen is, egyebet kellene gondolnunk.

A' FEJEDELEM. De mit? mit? – Édes, édes Marinélli! gondoljon helyettem! Mit tenne ha helyemben volna?

MARINÉLLI. Mindeneknek előtte a' kicsinységet kicsinységnek nézném, 's elmondanám magamnak, hogy nem akarok ingyen lenni a' mi vagyok – Úr.

A' FEJEDELEM. Ne bíztasson olly hatalommal, mellynek nem látom miként vehetném sikerét. – Ma készűl-meg, úgy mondá? – Már ma?

MARINÉLLI. Még ma – csak még ma akar megkészűlni. Pedig csak azon nem lehet segélni többé, a' mi már megkészűlt. – *(Rövid eszmélet után.)* Enged e nekem szabad kezet Fennséged? méltóztatik e jóvá hagyni valamit teendek?

A' FEJEDELEM. Mindent, Marinélli; mindent, a' mi e' csapást elháríthatja.

MARINÉLLI. Úgy ne veszítsünk időt. – De Fennséged ne maradjon a' városban. Induljon késedelem nélkül Dosalóra. A' Sabionetti út ott megyen-el. Ha nem lennék szerencsés, eltávoztatni a' Grófot, még ma eltávoztatni… De, de, gondolom, – önkényt ugrik cselembe. – Fennséged követet szándékozik küldeni Masszára a' menyegző eránt. Bízza a' Grófra, de olly kötéssel, hogy még ma induljon. – Ért Fennséged?

A' FEJEDELEM. Igen derék! – Hozza-ki hozzám, Marinélli. Menjen, siessen! Én mingyárt szekérbe vetem magam'.

(Marinélli el.)

HETEDIK JELENÉS.
A' Fejedelem.

A' FEJEDELEM. Mingyárt! mingyárt! – – Hol marada? – *(Széllyel tekint a' kép után.)* A' földön? az sok volt! – *(felemeli.)* De nézni megint? –Nézni ugyan ez eggyszer többé nem foglak. Miért nyomjam mélyebben sebembe a' nyilat? – *(félre teszi.)* – Epedtem, sóhajtottam eleget; többet mint kellett volna, 's nem tevék semmit. 'S az epedés mellett íme csaknem minden oda van! – 'S ha oda volna? ha Marinélli nem végezne semmit? – De minek is bízzam egészen rá magamat? Jut eszembe – épen e' tájban – *(óráját nézi.)* – épen ez órában hallgat az áhítatos leány minden reggel Misét a' Dominicánusoknál. – Hát ha ott szóllanék vele? – De ma – menyegzője' innepén – ma egyéb gond fogta-el. – Azonban ki tudja? Eggy rövid menet. – *(Csenget 's azalatt míg holmi papirost öszvekapkod, Komornyikja belép.)* Álljon-elő a' szekér. – A' Tanácsnokok közzül van már valaki?

A' KOMORNYIK. Camillo Róta.

A' FEJEDELEM. Hadd jőjön. *(A' Komornyik el.)* – Csak tartóztatni ne akarjon! Csak ez eggyszer ne! Egyébkor annál készebben leszek szolgálatjára örök kéteskedéseinek. – – Az' Emília Bruneschi' kérelme még itt vala? *(keresi.)* Im ez az! – De jó Bruneschi, ha szószóllód…

NYOLCZADIK JELENÉS.
Camillo Róta írásokkal. A' Fejedelem.

A' FEJEDELEM. Jőjön, Róta; ímhol a' mit e' reggel feltörtem. Nem sok örvendetes. Magától fogja érteni melly végzést várnak. Csak fogja.

CAMILLO RÓTA. Igen, Kegyelmes Úr!

A' FEJEDELEM. Imhol pedig még eggy Emília Galot – Bruneschi' kérelme. – Intésemet ugyan rá írtam már. Azonban még is – a' dolog nem kicsinység. – Tartóztassa-fel kieresztését. Vagy ne is tartóztassa. – A' mint Magának tetszik.

CAMILLO RÓTA. Nem a' mint nekem tetszik, Kegyelmes Úr.

A' FEJEDELEM. Mi volna még? Talán valamit aláírnom?

CAMILLO RÓTA. Igen is: eggy halálos ítélet.

A' FEJEDELEM. Szívesen. Csak hamar ide.

CAMILLO RÓTA *(elretten a' szóra 's' álmélkodva fogja szembe a' Fejedelmet.)* Eggy halálos-ítélet, mondom.

A' FEJEDELEM. Értem, értem. Már eddig kész lehetnék vele. Sietek.

CAMILLO RÓTA *(hányván papirosait.)* Elfeledtem magamhoz venni. Bocsássonmeg Fennséged. Holnapig elhaladhat.

A' FEJEDELEM. Akár úgy. Csak gyűrje-öszve papirosait; mennem kell. Holnap, Róta, bővebben. *(El.)*

CAMILLO RÓTA. *(fejlógatva szedi-össze a' papirosokat 's megyen.)* – Szívesen? Halálos-ítéletet szívesen? Most nem hagytam volna aláírni, ha eggyetlen fiam' gyilkosáé volt volna is. – Szívesen! szívesen! – Lelkemet járja ez az irtózatos szívesen!

MÁSODIK FELVONÁS.

Ebédlője a' Galotti-háznak.

Első jelenés.
Claudia Galotti. Pirro.

Claudia. *(a' belszobából Pirróhoz, ki más oldalról érkezik.)* Ki nyargala-be itt az udvarba?

Pirro. Oberster Úr, Nagyságos Asszony.

Claudia. A' férjem? Lehetséges e?

Pirro. Íme nyomomban.

Claudia. Illy véletlenűl? – *(elébe sietvén.)* Ah Kedvesem!

Második jelenés.
Odoardo Galotti. Az Előbbiek.

Odoardo. Jó reggelt, Kedves! – Úgy e, ez ám a' meglepés?

Claudia. Még pedig a' legkedvesebb. Ha különben nem egyéb mint meglepés.

Odoardo. Semmi egyéb. Tégy-le minden gondot. – A' mai nap' szerencséje olly korán felvert, a' reggel olly igen szép volt, az út olly rövid, elképzelém melly kapkodást visztek véghez. Mi könnyen felednek, gondolám, valamit? Eggy szóval, itt vagyok, körülnézem magamat, 's vissza megint. – Hol Emília? Kétség' kivül hajára van gondja?

Claudia. Vagy inkább lelkére! – Misén vagyon. Ma, ugymond, több okom van kegyelmet könyörgeni onnan-felülről; abba hagyott mindent, felvette fátyolát, 's szaladt.

Odoardo. Magában?

Claudia. Ez a' nehány lépés – –

Odoardo. Megbukni eggy is elég.

Claudia. Ne nehezteljen, Kedves; jőjön-be, megpihennni, 's frisítőt venni, ha tetszik.

Odoardo. A' mint ítéled, Claudia. De nem kellett vala, magában mennie hagynod. Claudia. Ked pedig, Pirro, itt marad az előszobában – elidézni máról minden látogatót.

Harmadik jelenés.
Pirro. csak hamar utána Angelo.

Pirro. Kiket úgy is csak a' viszketeg hord. – Mit nem tudakoltak tőlem eggy óra olta! – Hát ez kicsoda ismét?

Angelo *(még félig a' Szín megett eggy kurta köpenyegben, mellyet képe' elébe von, kalapját előre nyomva.)* Pirro! – Pirro!

PIRRO. Ismerősöm? – *(Angelo azonban beér, s' köpenyegét kétfelé csapja.)* Egek, Angelo, te vagy?

ANGELO. A' mint látod. – Rég olta csavargok a' ház körül hogy veled szóllhassak. – Eggy szóra! –

PIRRO. 'S napfényre mersz megint lépni? – Nem tudod e, hogy utolsó késelésed olta bér áll fejeden?

ANGELO. Mellyet, gondolnám, nem lesz neked kedved elnyerni.

PIRRO. No mi kell? Kérlek, ne tégy szerencsétlenné!

ANGELO. Ezzel la? *(erszényt mutat neki.)* Fogd; tiéd!

PIRRO. Enyém?

ANGELO. Felejted? Az a' német Úr a' kinél szolgáltál –

PIRRO. Kérlek, hallgass.

ANGELO. 'S kelepczénkbe hozál a' Pízai úton.

PIRRO. Ha meghallaná valaki!

ANGELO. Egyéb úri grátziáji köztt eggy gyűrűt is hagyott ránk. Nem tudod már? – A' gyűrű drágább volt, mint hogy gyanu nélkül pénzzé tehettük volna mingyárt. Végre módját ejtém. Száz pisztólt kaptam érte, 's ím ez a' te részed. Fogd.

PIRRO. Nekem nem kell – tartsd magadnak.

ANGELO. A' hogy tetszik – ha neked mind eggy, drágán hordod e, vagy olcsón, árúban fejedet. *(Mintha el akarná tenni az erszényt.)*

PIRRO. Csak add hát! *(elveszi.)* – No's, mit még? Mert hogy egyedűl e' miatt jöttél volna –

ANGELO. Az nem igen fér fejedbe? – Pribék! Mit hiszesz te mifelőlünk? azt e, hogy mi el tudjuk fogni a' más' igaz keresményét? Az szokás lehet az úgy-nevezett becsűletes emberek köztt: miközöttünk nem az. – Maradj békével! – *(Mintha menne, de megfordúl.)* Hadd kérdek eggyet. – Hiszen imhol azelébb Galotti eggyes-egyedül nyargala-be a' városba? Mit akar?

PIRRO. Semmit sem akar.[3] Leánya ma estve azon jószágában, a' honnan jő, Gróf Appiánihoz fog adatni. Azt nem győzi várni.

ANGELO. 'S kimegyen hamar?

PIRRO. Olly hamar ki, hogy még itt ér, ha késesz. De az ellen talán csak nem forralsz valamit? Magadra vígyázz. Az ember ám!

ANGELO. Mintha nem ismerném. – Azért, volna csak tőle mit elemelni. – Mikor megyen utána a' násznép?

PIRRO. Dél tájban.

ANGELO. Sokad magával?

PIRRO. Eggy szekérke; anyja, leánya, 's a' Gróf. Eggy két jó emberek Sabionettáról jő-ki tanúnak.

ANGELO. Hát cseléd hány?

PIRRO. Csak kettő, rajtam kivül; én lóháton megyek előre.

ANGELO. Az jó; – Még eggyet: Ki' lovai viszik? A' tiétek, vagy a' Gróféi?

PIRRO. A' Gróféi!

[3] Semmit akar. **em.**

ANGELO. Rossz! Ott még eggy fullajtár van, meg' eggy markos kocsis. Azonban –

PIRRO. Elrettenek. De mit akarsz? Az a' kevés gyémánt, a' mit a Menyasszony magára aggat, nem érdemli, hogy érte magadat valamire vessd.

ANGELO. Úgy maga a' Menyasszony érdemli.

PIRRO. 'S azt akarod, még e' gonoszságot is lelkemre vegyem?

ANGELO. Te előre mégy. Csak menj, menj! ne törődjél semmin!

PIRRO. Soha nem!

ANGELO. Nézze az ember. Talán ugyan a' megtérés környékeze-meg? – Legény, gondolnám, tudod ki vagyok. – Csak feccsents-ki valamit! csak legkissebbet találjak másként…

PIRRO. De Angeló, az egek' szerelméért!

ANGELO. Láss ahhoz a' mit meg nem másolhatsz. *(Megyen.)*

PIRRO. Hahh! Kapassd-meg eggy hajszálon magadat az ördöggel, 's örökre övé vagy! – Én boldogtalan!

NEGYEDIK JELENÉS.
Odoardo és Claudia.

ODOARDO. Emília nekem soká múlat.

CLAUDIA. Csak még eggy pillantást, Odoardo. Fájni fogna neki, ha megfosztatnék látásodtól.

ODOARDO. Még a' Grófnál is bé kell szóllanom. Alig győzöm várni hogy gyermekemnek nevezhessem. Minden gyönyörködtet rajta. Kivált azon feltéte, hogy ösi völgyeiben magának akar élni.

CLAUDIA. Meghasad szívem mikor oda gondolkodom. Úgy elveszteni egészen e' kedves leányunkat.

ODOARDO. Mit nevezsz te elveszteni? Azt e, hogy őtet a' szerelem' karjai köztt tudod? Ne téveszd-öszve a' te örömeidet az ő szerencséjével. Az által csak eggykori gyanúmat fakasztgatnád, hogy a' nagy világ' csillámja, 's lármája, hogy az Udvar' közelléte vont, inkább mint az a' gond, hogy lyanyunknak születéséhez-illő nevelést adhass, a' városi-lakásra; távol a' férjtől, az atyától, ki benneteket olly igen szeret.

CLAUDIA. Melly igazságtalan gyanu, Odoardo! De engedd, hadd mondjak ma csak eggy szót e' városi-lakás, az Udvar' közelléte mellett, mellyek sanyaru erkölcseid előtt olly igen gyűlöletesek. Itt, egyedül itt köthette eggyüvé a' szerelem, a' mi egymásért vala teremtve; a' Gróf egyedül itt lelhette-fel Emíliát, 's – fellelte.

ODOARDO. Az volna tehát a' mit meg kellene vallanom! De, jó Claudia, volt e igazod, mivel a' dolog kimenetele neked most igazat ád? – Jó, hogy e' városi-nevelés így üte-ki. Ne akard hogy okosok is voltunk legyen, a' hol csak szerencsések valánk. Jó, hogy így ütött- ki! – Immár fellelék egymást, ők, kik egymásnak voltak rendelve: tehát menjenek, hova ártatlanság 's nyugalom szóllítja. – Mit akarjon itt a' Gróf? Csússzon? görbedezzék? hízelkedjék? a' Marinélliket igyekezzék kitolni? hogy végre is eggy szerencsét tegyen, mellyre nincs szüksége; hogy végre is eggy becsűletre emeltessék, melly neki nem lenne az? – Pirro!

PIRRO. Imhol vagyok.

ODOARDO. Menj, vezessd lovamat a' Gróf' házához. Majd ott leszek, 's ottan űlökfel. – *(Pirro megyen.)* – Minek szolgáljon itt a' Gróf, holott honn Úr lehet? – Osztán nem eszmélsz arra, hogy lyányunk által egészen dolgát rontja a' Fejedelemnél. A' Fejedelem engemet gyűlől. –

CLAUDIA. Talán nem olly igen a' hogyan retteged.

ODOARDO. Retteged? – Én rettegem is az ollyat!

CLAUDIA. Mert mondtam e már, hogy a' Fejedelem látta leányunkat?

ODOARDO. A' Fejdelem látta? – Hol látta?

CLAUDIA. Az utolsó Vegghiában, Cancellárius Grimaldinál, mellyet jelenléte által megtisztele. – 'S eránta olly kegyesnek mutatá magát…

ODOARDO. Kegyesnek!

CLAUDIA. Magát vele olly hosszasan múlatá…

ODOARDO. Múlatá?

CLAUDIA. Eleven elméje által annyira elbájoltnak látszott…

ODOARDO. Elbájoltnak?

CLAUDIA. Szépsége felől annyi magasztalásokkal szóllott…

ODOARDO. Magasztalásokkal? 'S te nekem mind ezt örvendezés' hangzatjain beszélled? O Claudia! megvakult hiú anya!

CLAUDIA. Hogyan?

ODOARDO. Ám jó! ám jó! Ez is így üte-ki. – Hahh, ha elképzelem! Ez helytt ér leghalálosabban az ütés. A' lator, midőn csudál, kíván. – Claudia! Claudia! csak a' képzelés is lángba hozott. – Ezeket mingyárt tudatnod kellett volna velem. – De ma nem akarnék veled kedvetlent hallatni. Pedig fognék – *(Claudia engesztelőleg nyúl karjához.)* – ha tovább múlatnék itt. Azért eressz, eressz! Isten veled, Claudia. *(El.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.
Claudia.

CLAUDIA. Melly férjfi! – Ah, e'sanyarú rény! – ha külömben érdemli a' nevet. –Neki minden gyanús, minden vétkes. – Vagy ha ez teszi az embereket ismerni, ki óhajtsa őket ismerni? – De hol is marad Emília? – A' Fejedelem ellensége az atyjának, – és így – és így, ha szeme van leánya eránt, egyedül azért van, hogy atyján mocskot ejthessen!

HATODIK JELENÉS.
Emília, Claudia.

EMÍLIA *(rettegő háborodásban omol-be.)* Ah, hogy itt vagyok! Itt bátorságban lelem magam'. – Vagy talán szinte eddig jött? – *(visszaveti fátyolát 's anyját meglátja.)* Eljött, anyám? eljött? – Oh, nem jött, hála az egeknek.

CLAUDIA. Mi bajod leányom? mi ért?

EMÍLIA. Semmi, semmi…

CLAUDIA. Így[4] rettegve tekintgetsz? így reszket minden tagod?

EMÍLIA. Mit kelle hallanom? 'S hol, hol kelle azt hallanom?

CLAUDIA. Én téged templomban hittelek.

EMÍLIA. Épen ott! De mi a' gonosznak templom, oltár? – Ah, anyám … *(karjai közzé rogyván.)*

CLAUDIA. Szóllj, leányom! vess véget ijedésemnek. –Mi érhete a' buzgóság' hajlékiban illy rettenetes?

EMÍLIA. Soha nem kellett volna áhítatosságomnak buzgóbbnak, lángolóbbnak lenni, mint ma, 's soha nem volt az kevésbbé.

CLAUDIA. Emberek vagyunk, Emília. A' könyörgés' ajándéka nem áll mindég hatalmunkban. Az égnek, könyörgeni akarni, annyi, mint könyörgeni.

EMÍLIA. 'S vétkezni akarni, mint vétkezni.

CLAUDIA. Azt az én Emíliám nem akarhatott.

EMÍLIA. Nem, anyám; olly mélyen elsüllyedni nem engede a' kegyelem. – De ah, hogy az idegen bűn bennünket akaratunk ellen is vétkesekké tehet!

CLAUDIA. Csendesedjél! szedd-öszve magad' a' hogy lehet, 's mondd-ki eggy szóval, mi ére?

EMÍLIA. Csak alig bocsátkoztam vala le, távolabb mint szokásom, az oltártól, mert későn jövék, térdeimre. Épen fel akarám emelni szívemet, midőn valami hirtelenül, szorosan megettem, helyt foga. Olly igen szorosan megettem! – Nem mozdúlhaték sem előre sem oldaltt, bár melly igen akartam, mert tarték tőle, a' más áhitatossága meg fogja zavarni az enyémet. – Áhítatossága? ezt rettegém leginkább. De nem tarta sokáig, midőn közel füleimhez, eggy mély fohász után, meghallám – nem valamelly Szentnek nevét, de eggy más nevet – ne nehezteljen miatta, anyám! – leányának – leányának nevét! – az én nevemet! – Oh, hogy rendítő dördűletek ne engedték volna hallanom! Szépséget emlegete, szerelmet. Keserge, hogy a' mai nap, melly engem szerencséssé tesz, ha tesz, őtet örökre szerencsétlenné teendi. Kért, kényszerített – kénytelen valék hallani mind azt, a' mit mondott. De hátra nem tekintettem. Úgy tevék mintha nem hallottam volna. – Mit teheték egyebet? Jó angyalomat kértem, csapjon-meg siketséggel, bár örökre! Ezt könyörgém; ez volt egyedül a' miért könyörgeni tudtam. – Végre ideje vala hogy felkeljek. A' szent szolgálat véget ért. Reszketék megpillantani, ki az, a' ki e' gonoszságra vetemedett, ki az, a' ki e' gonoszságot merészlette. – 'S a' mint megfordultam, a' mint megláttam –

CLAUDIA. Kit? kit, lyányom?

EMÍLIA. Találja, anyám, találja. – Úgy hittem elnyél a' föld. Magát őtet –

CLAUDIA. Kit magát őtet?

EMÍLIA. A' Fejedelmet.

CLAUDIA. A' Fejedelmet? – Oh áldott légyen atyád' sietése, ki az alatt itt volt, 's bé nem akara várni.

EMÍLIA. Itt volt, 's bé nem akara várni?

CLAUDIA. Ha ijedelmedben vele is hallatád vala ezeket!

EMÍLIA. Miként, anyám? 'S lelt volna bennem valamit, a' mi dorgálását érdemli.

[4] **így em.**

CLAUDIA. Nem, lyányom, nem semmit, valamint semit nem énbennem is. És még is, és még is! – Hahh, nem ismered atyádat! Fellobbantában a' vétség' ártatlan tárgyát összetéveszté vala a' vétővel. Haragjában úgy fogott volna nézni, mintha az én hibámból eredne, a' mit sem meggátlanom, sem előre látnom nem lehete. – De tovább, lyányom! tovább! – Rá-ismervén, reménylem, eléggé magadnál valál, egy tekintetben éreztetni vele mind azon megvetést, útálatot, a' mit érdemel.

EMÍLIA. Az nem voltam, anyám. Azon első tekintetem után, mellyel rá-ismertem, nem vala bátorságom, másodszor pillantani felé. – Futottam –

CLAUDIA. 'S ő utánad?

EMÍLIA. Mellyet csak akkor tudék, midőn magamat a' templom' tornáczában kezemen fogatni érzettem. Szégyenből veszteg maradék; kifejtőzni kezei közzűl csak figyelmessé tevé vala a' kik mellettem elmentek. Ez volt az eggy fontolás, mellyet tenni tudék, vagy a' mellyre emlékezem. Szóllott, 's feleltem. De ő mit szóllott, 's én mit feleltem, – hahogy eszembe jutand, jó, el fogom mondani, anyám. Most semmit nem említek belőle. Minden érzésem eltávozott. Haszontalan' gondolom, miként váltam-el tőle, miként jöttem-el a' tornáczból. Csak az úczán találom magamat, hallom hogy nyomomban lépdell, hallom hogy eggyütt hág-be a' a kapun, hogy eggyütt lép velem a' grádicsokon…

CLAUDIA. Az ijedelemnek tulajdon érzéke van, lyányom. – Soha nem feledem, melly képpel rohanál-be. – Nem; eddig jőni utánad, azt ugyan nem merészlette. – – Isten! Isten! ha atyád ezt tudná! Melly tűzbe jöve csak azt is hallván, hogy a' Fejedelem nem láta minden tetszés nélkül. – Azonban légy csendes, lyányom. Vedd álom gyanánt a' mi ére. Egyéb következése nem is lesz, mint álomnak. A' mai nap minden ólálkodásai elől mentté teszen.

EMÍLIA. De – nem e, anyám – a' Grófnak ezt tudni kell? ezt neki meg kell beszéllnem?

CLAUDIA. A' világért ne! – Minek az? – Semmiért meg' semmiért akarod e gondokba ejteni? 'S ha most csendesen maradna is, tudd-meg, gyermekem, a' lassu méreg nem kevésbbé méreg. A' mi a' szerelmest nem bántja, bánthatja a' férjet. A' szerelmesnek még csiklandhatja büszkeségét, hogy illy-fényű vágytársat előzhete-meg. De minekutána meg van az előzés, ah lyányom, ollykor a' szerelmes egészen más valamivé leszen. Kedvező csillagzatid óvjanak e' tapasztalástól.

EMÍLIA. Tudja, anyám, melly kész vagyok magamat mindenekben alá vetni anyai bölcsebb ítéletének. De ha a' Gróf mástól értené, hogy a' Fejedelem ma szóllott velem, hallgatásom nem fogná e elébb később nevelni gondjait. – Úgy vélném, talán inkább csak nem kellene semmit rejtve tartanom előtte.

CLAUDIA. Gyengeségek! szerelem' gyengeségei! – Nem; általjában nem, lyányom. Ne mondj semmit; ne tudass vele semmit!

EMÍLIA. Igen tehát, anyám. Nekem nincs akaratom anyám' tetszése ellen. – Ahá! *(mély fohásszal.)* 'S íme megint könnyen is érzem magamat. – Melly félénk, eggyűgyü gyermek vagyok én! – Nem e, anyám? Egészen másként lehetett vala viselnem magamat, a' nélkül hogy a' magamnak-tartozott tekintetből legkisebbet elengedjek.

CLAUDIA. Nem akarám ezt neked mondani, lyányom, míg saját józan elméd mondani nem fogja. Tudtam hogy fogja, mihelytt magadhoz térendesz. – A' Fejedelem csapodár. Te a'férjfi-csapodárság' nyelvében járatlan vagy. A' nyájaskodás abban ér-

zéssé vál, a' hízelkedés áltatássá, eggy szökevény gondolat kívánsággá, a' kívánság feltétté. A' Semmi e' nyelvben úgy hangzik mint a' Minden, 's a' Minden annyi benne mint Semmi.

EMÍLIA. Oh anyám, hiszen úgy rettegésemben végre még nevetségesnek fogom nézni magamat. – De így ugyan semmit meg nem tud, az én jó Appiánim. Szavaimat inkább magyarázhatná hiuságra mint hűségre. – –Ahá, íme jő! Ez az ő járása.

HETEDIK JELENÉS.
Gróf Appiáni. Az Előbbiek.

APPIÁNI *(elmerülve, süllyedt szemekkel lép-be, közelébb jő, 's meg nem sejti őket, míg Emília neki elébe nem szökik.)* Ah, az én drága Emíliám! – Nem véltem, hogy itt lelem, itt, az előszobában.

EMÍLIA. Én Gróf Urat vídámnak óhajtom, a' hol engem nem vél is. Illy komolyan? illy süllyedten? Nem érdemel e' nap vígabb felmelegűlést?

APPIÁNI. Többet mint egész életem. De rakva nekem ennyi boldogsággal – talán maga e' boldogság az, a' mi illy komollyá, a' mint Maga nevezé, kedves Kisasszony, illy süllyedtté teszen. – *(meglátja az Óbersternét.)* Hahh, Nagyságod is itt, Mélt. Asszony, kit én immajd bíztosbb, édesbb nevezettel fogok tisztelhetni.

CLAUDIA. Melly legnagyobb kevélységem lesz. – Mi boldog vagy te, Emília! Miért nem akara atyád részt venni örömeinkben!

APPIÁNI. Épen most fejtőztem-ki karjai közzűl. Vagy inkább ő az enyéimből. – Minő férjfi, szeretett Emília, ez a' Maga atyja! Remekje minden férjfiúi tökélynek. Melly magasságra emelkedik lelkem az ő jelenlétében! Feltétem, mindenben a' jót, mindenben a' legnemesbbet követni, soha nincs olly eleven, mint midőn őtet látom, mint midőn őtet képzelem. 'S mivel tudom egyébbel, hanemha ennek teljesítésével érdemessé tenni magamat azon szerencsére, hogy fijának neveztessem, hogy a' Magáé legyek, tisztelt, szeretett Emília?

EMÍLIA. 'S engem bé nem akara várni?

APPIÁNI. Ítélem, mivel Emíliáját e' rövid és véletlen jelenés szertelenűl megérdeklette, egész lelkét meghatotta volna.

CLAUDIA. Úgy hivé, menyegzői ékeid köztt talál, 's megértette…

APPIÁNI. A' mit én viszont örvendő csudálással tőle értettem. – Így, szeretett Kisasszony, így! Emíliámban kegyes hitvesre tészek szert, 's ollyanra, ki kegyes voltában nem keres kevélykedés' okát.

CLAUDIA. De gyermekeim, eggyet tévén 's mást nem múlatván. Nagy az idő; láss dologhoz, Emília.

APPIÁNI. Mihez, Méltós. Asszony?

CLAUDIA. Igy talán csak nem fogja Gróf Úr, – így a' hogy' itt áll, oltár' elébe vezetni akarni?

APPIÁNI. Valóban csak most veszem észre. – Ki láthatja Emíliát, hogy öltözetére is ügyelhessen? –'S miért nem a' hogy' itten áll?

EMÍLIA. Nem, kedves Grófom, nem így, – nem egészen így. De nem is sokkal gazdagabban. – Nem semmit, épen semmit köveimből, utóbbi ajándékából vesztegető

kedvezésinek. Nem semmit, épen semmit, a' mi csak azokhoz illene. Neheztelnék rá, e' drágaságra, ha őket nem a' Gróftól bírnám. – Mert három ízben álmodtam róla…

CLAUDIA. 'S én arról semmit nem tudok.

EMÍLIA. Mintha rajtam volna, 's gyönggyé változnék minden gyémánt. – Pedig a' gyöngy, anyám – a' gyöngy sírást jelent!

CLAUDIA. Gyermek, a' magyarázat álomibb az álomnál. – Nem nagyobb kedvelője valál e mindég a' gyöngynek, mint a' köveknek?

APPIÁNI *(elmerűlve, 's busongás' hangjával.)* Sírást jelent! – Sírást jelent!

EMÍLIA. Hogyan? ezen a' Gróf akadhat-fel? a' Gróf?

APPIÁNI. Igen is; pirulnom kellene. – De mikor a' képzelet bús képekkel van eggyszer elfogva…

EMÍLIA. De miért fogatá-el velek magát? – 'S mit vél a' Gróf, mit gondoltam-ki magamnak? Mint voltam, mint néztem-ki, mikor a' Grófnak elsőben tetszettem? – Tudja még a' Gróf?

APPIÁNI. Ha még tudom e? Nem látom az én Emíliámat soha másképen, 's úgy látom, ha úgy nem látom is.

EMÍLIA. Azon színből tehát, azon szabással; szabadon, lebegve –

APPIÁNI. Oh igen! igen!

EMÍLIA. Hát hajamat?

APPIÁNI. Tulajdon sötét tündökletében; fürtösen, a' hogy' őket a' természet verte.

EMÍLIA. A' rózsát belőlök ki nem feledvén. Így! így! – Csak kevéssé várakozzék, 's így állok a' Gróf előtt. *(El.)*

NYOLCADIK JELENÉS.
Gróf Appiáni. Claudia.

APPIÁNI *(búsan nézvén Emília után.)* A' gyöngy sírást jelent! – Csak kevéssé várakozzék. – Hahh! csak az idő kivűlünk volna! – Hahogy eggy perczentés a' mutatón ide benn magunkban évekké ne terjedhetne!

CLAUDIA. Az én Emíliám' észre-véte, Gróf Úr, hirtelen volt, de helyes volt. Gróf Úr ma szokatlanúl komoly. Már csak eggy lépésnyire kivánságainak czéljoktól – bánhatná e Gróf Úr, hogy ez czélja volt kivánságainak?

APPIÁNI. Ah, Méltós. Asszony! 's gyaníthat e illyet fija felől? De való, én ma szertelenűl komoly, homályos vagyok. – Csak hogy lássa a' Méltós. Asszony – eggy lépésnyire még a' czéltól, 's a' pályát megfuttatlannak tekinteni, voltaképen eggyre megyen. – Mind az a' mit látok, hallok, szendergek, tegnap 's tegnap előtt olta, e' leczkét hirdeti nekem. Ez az eggy gondolat csatolja magát minden egyéb gondolatimhoz, a' miket gondolni tudok 's gondolni akarok. Mi ez? nem értem.

CLAUDIA. Gróf Úr gondokba ejt.

APPIÁNI. 'S eggyikét osztán a' másika éri. Visszás vagyok, nehézkés; nehézkés barátimra, magamra –

CLAUDIA. Hogy azt, Gróf Úr?

APPIÁNI. Barátim általjában kívánják hogy a' Fejedelemnél szólljak házasságom felől, minekelőtte azt megteszem. Megengedik hogy ezzel nem tartoznám; de azt

mondják, hogy az ő tekintete nem szenvedi másként. 'S elég gyenge valék azt nekik megígérni. Épen még az Udvarhoz akarék fordulni.

CLAUDIA. *(megütközéssel.)* A' Fejedelemnek?

KILENCZEDIK JELENÉS.
Pirro. nyomban utána Marinélli. Az Előbbiek.

PIRRO. Méltós. Asszony, Marchése Marinélli a' ház előtt álla-meg, 's Gróf Úr után tudakozódik.

APPIÁNI. Utánam?PIRRO. Már imhol van. – *(Ajtót nyit neki, 's kifordúl.)*

MARINÉLLI. Bocsánatért, esedezem, Mélt. Asszony! – Uram Gróf Úr', én a' Gróf Úr' házánál valék, 's megértettem hogy itt fognám találni. Szorgos dolgom vagyon Gróf Úrhoz. – Méltós. Asszony, újabban könyörgök bocsánatért; eggy két percz, 's meg lesz téve.

CLAUDIA. Mellyet hátrálni nem kívánok. – *(Meghajtja magát, 's megyen.)*

TIZEDIK JELENÉS.
Marinélli. Appiáni.

APPIÁNI. No's, Marchése Úr – ?

MARINÉLLI. Ő Fejedelmi Fennsége' részéről jövök.

APPIÁNI. Mi vagyon parancsára?

MARINÉLLI. Kevélykedem benne, hogy illy rend kivül való kegyelem' hozója lehetek. És ha Gróf Appiáni erővel nem akarja bennem legbuzgóbb barátját félre-érteni –

APPIÁNI. Minden Bévezetés nélkül, ha szabad kérnem.

MARINÉLLI. Akár úgy. – A' Fejedelem kénytelen a' Masszai Fejdelemhez, közelítő öszvekelése miatt annak Fejedelmi Leányával, eggy Felhatalmazottját ereszteni. Sok ideig kétes vala, kit tiszteljen-meg e' kinevezésével. Végre választása, Gróf Úr, az Úron állapodott-meg.

APPIÁNI. Énrajtam?

MARINÉLLI. Még pedig – ha a' barátságot illetné a' kérkedés – nem az én emlékeztetésem nélkül.

APPIÁNI. Kamarás-Úr elakaszt a' köszönetben. – Én már rég olta nem vártam többé, hogy a' Fejedelem velem parancsolni fog.

MARINÉLLI. Felelek érte, az csak méltó alkalmon múlt. És ha Gróf Appiánihoz még ez sem volna eléggé méltó, úgy igen is, barátságom hirtelenkedett.

APPIÁNI. Barátság, meg' barátság, minden harmadik szó' végén. – 'S kivel szóllok én itt? Marchése Marinéllinek én álmomban sem jutotttam volna barátságára.

MARINÉLLI. Megismerem vétkemet, Gróf Úr, bocsáthatatlan vétkemet, hogy engedelmét nem várván, barátja lenni merészkedtem. Mind a' mellett mit tészen az? A' Fejedelem' kegyelme 's a' nyujtott megtisztelés azok maradnak a' micsodák, 's nem kétlem, Gróf Úr örvendve fogadandja-el.

APPIÁNI *(rövid fontolat után.)* Igen is.

MARINÉLLI. Tehát menjünk.

APPIÁNI. Hova?

MARINÉLLI. Dosalóra, a' Fejedelem után. – Készen áll minden, 's Gróf Úr még ma indulni fog.

APPIÁNI. Mint mondja Kamarás Úr? – Még ma?

MARINÉLLI. Inkább még ez órában mint a' jövőben. A' dolog a' leggyorsabb teljesítést kívánja.

APPIÁNI. Valóban? – Úgy sajnálom hogy a' tiszteletet, mellyre Ő Fennsége méltóztat, el nem fogadhatom.

MARINÉLLI. Hogy azt?

APPIÁNI. Én ma nem mehetek útra, nem még holnap sem. Még holnap-után sem.

MARINÉLLI. Gróf Úr kötődik?

APPIÁNI. Kamarás-Úrral?

MARINÉLLI. Hasonlíthatatlan! Ha a' tréfa a' Fejedelmet illeti, úgy még vígabb. – Gróf Úr tehát nem indulhat?

APPIÁNI. Nem, Uram, nem. –'S bízom, a' Fejedelem helyt fog engedni mentségemnek.

MARINÉLLI. Azt érteni nyugtalan vagyok.

APPIÁNI. Kicsinység! Lássa Kamarás-Úr, én ma feleséget veszek.

MARINÉLLI. No's? osztán?

APPIÁNI. Osztán! Osztán! – az Úr' kérdése átkozottúl rendes.

MARINÉLLI. Vannak példák, Gróf Úr, hogy a' lakadalmak el hagyák halasztatni magokat. Nem vélem ugyan hogy azzal a' mátkásoknak kedves szolgálat tevődik; a' dolognak meglehet a' maga kedvetlenje. De még is, gondolnám, Urunk' parancsa –

APPIÁNI. Urunk' parancsa? – Urunké! A' melly Urat magunk választunk, az nem épen olly felette Urunk. Megengedem, Kamarás-Úr a' Fejedelemnek tagíthatlan tartozásokkal tartozik. De nem én. – Én úgy jöttem Udvarához mint szabad-kéjű. Óhajtottam szolgálni nála: de magamat martalékjává tenni – kedvem arra még nem érkezett. Én nagyobb Úr' vazallja vagyok.

MARINÉLLI. Nagyobb vagy kissebb; az Úr –Úr.

APPIÁNI. Hogy ezen Kamarás-Úrral fogok még versenygeni! – Elég; mondja-meg a' Fejedelemnek a' mit halla. Sajnálom hogy kegyével nem élhetek, minthogy épen ma kelek eggy szövetségbe, mellyben egész boldogságomat találom.

MARINÉLLI. Nem tudatná Gróf Úr eggyszersmind, kivel?

APPIÁNI. Emília Galottival.

MARINÉLLI. E' ház' leányával?

APPIÁNI. E' ház' leányával.

MARINÉLLI. Hm, hm.

APPIÁNI. Mit tetszik?

MARINÉLLI. Úgy véltem volna, ez szerint annál kevésbb nehézségek volnának, a' visszaérkezésig halasztani a' czeremóniát.

APPIÁNI. Czeremóniát? – Csak czeremóniát?

MARINÉLLI. A' jó Öregek azt nem vennék olly szorosan.

APPIÁNI. A' jó Öregek?

MARINÉLLI. Hiszen Emília Gróf Úrnak bizonyosan megmaradna.

APPIÁNI. Hiszen? – Marchése Úr ezzel a' maga Hiszenével hiszen igazi majom.

MARINÉLLI. Nékem azt, Gróf?

APPIÁNI. Miért ne?

MARINÉLLI. Menny és pokol!! – Ezért szóllani fogunk egymással.

APPIÁNI. Pah, mi mérges a' majom! De –

MARINÉLLI. Halál és kárhozat! – Gróf, én elégtétet kívánok.

APPIÁNI. Minden bizonnyal.

MARINÉLLI. 'S mingyárt most venném azt; csak hogy az olvadozó Szerelmesnek nem örömest rontom-el mai jó napját.

APPIÁNI. Nyavalyás izé! ne hát! *(megfogja kezét.)* – Massára küldetni magamat, arra ma nincs ugyan kedvem; de eggy kis sétálóra Uraságoddal, arra időm elég marad. Tessék jönni.

MARINÉLLI *(kitépvén magát, 's menvén.)* Csak várjuk, Gróf! csak várjuk!

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Appiáni. Claudia.

APPIÁNI. Menj, semmire-kellő! – Hahh, ez jól teve! vérem forrásba jött. Könyebben érzem magamat, jobban.

CLAUDIA *(sietve 's aggodalommal.)* Isten! – Gróf Úr – Heves öszvekapást hallék. – A' Gróf Úr' képe lángban vagyon. Mi esett? mi történt?

APPIÁNI. Semmi, Mélt. Asszony; épen semmi. Marchése Marinélli nekem nagy szolgálatot teve. Megmentett azon szükségtől hogy a' Fejedelemhez menjek.

CLAUDIA. Úgy e?

APPIÁNI. 'S így annál korábban indulhatunk. Megyek, embereimet siettetni, 's azonnal ismét itt vagyok. Azalatt Emília is elkészűl.

CLAUDIA. Lehetek e egészen csendesen, Gróf Úr?

APPIÁNI. Egészen csendesen, Méltós. Asszony! *(Claudia be; a' Gróf el.)*

HARMADIK FELVONÁS.

Külpalota a' Dosalói Mulatóban.

Első jelenés.
A' Fejedelem. Marinélli.

Marinélli. Haszontalan! a' legnagyobb megvetéssel tolá-el magától az ajánlott kegyet.

A' Fejedelem. E' szerint e' mellett marad! e' szerint meglesz. Emília tehát még ma övé lesz.

Marinélli. Úgy látszik.

A' Fejedelem. Mit nem ígértem magamnak abból a' Maga gondolatjából! Ki tudja, melly eggyügyűen járt-el benne? Ha gubó adja a' jó tanácsot, bízd eszesre teljesítését. Azt kell vala felérnem.

Marinélli. Itt szépen látom magam' jutalmazva.

A' Fejedelem. 'S miért jutalmazva?

Marinélli. Hogy a' dologért éltemet is játékra tevém ki. – Látván hogy a' Grófot sem szép mód, sem ingerlés nem birhatnák rá, hogy szerelmét utána tegye a' becsűletnek, próbát tevék, nem hozhatnám e tűzbe. Holmit mondtam neki, a' min elfelejté magát. Sértő szókat szalaszta-ki, 's én elégtétet kivántam, nyomban kívántam azt. Ezt gondolám: Vagy ő engem, vagy én őtet. Én őtet? úgy miénk a' piacz. Ő engem? Bár! Úgy neki futnia kell, 's a' Fejedelemnek legalább idő hagyatik.

A' Fejedelem. 'S tette volna azt, Marinélli?

Marinélli. Hahh! előre kellene tudnunk, mikor elkap a' tűz, feláldozni magunkat a' Nagyokért – előre kellene tudnunk, mi lesz érte a' köszönet.

A' Fejedelem. Hát a' Gróf? A' világ úgy hiszi, hogy ő nem mondat ollyat kétszer magának.

Marinélli. A' mint jő, kétség' kivül. – Ki vehetné rosszra? – Azt felelé, hogy ma valamivel fontoskább dolga van, mint nyakszegőt játszani velem. 'S így az első nyolcz napra idéze lakadalma után.

A' Fejedelem. Emília Galottival! – E' gondolat megkábít. 'S Maga mindgyárt mindent jóvá hagya, 's ment, 's íme itt van, 's hányja veti magát, hogy dolgomban koczkára vetette életét, hogy azt értem kész vala feláldozni.

Marinélli. De mit kíván tehát Fennséged, Kegyelmes Úr, hogy túl ezen még tettem légyen?

A' Fejedelem. Túl ezen tett légyen? – Mintha ugyan tett volna valamit.

Marinélli. De engedje hát érteni Fennséged, Kegyelmes Úr, mit teve Fennséged önmagáért. – Fennséged szerencsés volt vele még a' templomban szóllhatni. Mit végze vele Fennséged?

A' Fejedelem *(fúlánkkal.)* Kérdés a' mennyi tetszik. Mellyeknek tehát, a' mint látom, eleget kell tennem. – Oh minden a' szerint méne, a' hogy óhajtottam. Ismerthűségű barátomnak többé nincs magát miért fárasztania. – Kívánságimnak félútnyi-

nál továbbról önkénytt jött ellenébe. Egyedűl rajtam állott felölelnem, ha kedvem tartja. – *(Hidegen 's parancsolólag.)* Tudja a' mit tudni vágyott, 's mehet.

MARINÉLLI. Mehet! – Igen, igen, ez a' dal' vége. 'S ez volna, ha a' lehetetlent mertem volna is. – A' lehetetlent, mondom? – Olly felette lehetetlen ugyan csak nem volna: – de merész! – Kaphatnánk csak kezünkbe a' Menyasszonyt, tudom, felednék a' lagziskodást.

A' FEJEDELEM. Eh, miért nem fog még felelni a' mi emberkénk! Az a' híja, hogy adjam-által neki Testőrjeimet, 's elmegy, lesbe-vonúl az országútján, 's ötvened magával rá üt eggy szekérre, kiragad belőle eggy leányt, 's diadallal hozza felém.

MARINÉLLI. Nem eggy leányt ragadának-el már erőszakkal, hogy az nem látszott erőszaknak.

A' FEJEDELEM. Ha tudná, miként csinálják az ollyat, róla sokat nem pengetne előre.

MARINÉLLI. De a' dolog' kimente felől nem kellene gondban lennünk. Holmi szerencsétlenség adhatná-elő magát.

A' FEJEDELEM. Pedig nekem szokásom, ollyakért feleltetni embereimmel, a' mikről nem tehetnek.

MARINÉLLI. És így, Kegyelmes Úr – *(messzéről lövés hallatszik.)* – Hah! mi vala ez? Ha jól hallottam e? Nem tűzadást halla e Fennséged is, Kegyelmes Úr? – 'S íme itt újra eggy?

A' FEJEDELEM. Mi ez? mi esik?

MARINÉLLI. Minek gondolja Fennséged? – Hát ha többet tennék, mint látszottam? A' FEJEDELEM. Többet tenne! – De szólljon hát! –

MARINÉLLI. Eggy szóval, a' miről szóllék, munkában vagyon.

A' FEJEDELEM. Lehetséges e?

MARINÉLLI. De ne feledje Fennséged a' mit csak épen most fogada. – Még eggyszer szaván fogom.

A' FEJEDELEM. De a' rendelések még is ollyak…

MARINÉLLI. A' millyeknek illik. – Olly legényekre bíztam a teljesítést, kik méltók hogy bátran rájok támaszkodjam. Az út a' Vadas' palánkjai mellett megyen-el. Eggy csapat ott támadja-meg a' szekeret, mintegy rablani; a' másik csapat pedig, kik közt eggy cselédem vagyon, a' Vadasból szökik-elő, mintha védeni akarná a' Megtámadtakat. 'S míg a' két fél egymással küzd, inasom Emíliának segédet ajánl, felöleli, 's a' Vadason végig ide hozza. – Igy van téve a' rendelés. – Mit mond hozzá Fennséged, Kegyelmes Úr.

A' FEJEDELEM. Felette különösen lep-meg. 'S egy aggás rohan rám. – *(Marinélli ablakhoz lép.)* – Mi után néz, Marinélli?

MARINÉLLI. Amarra lesznek. – Igen; 's imhol nyargal eggy Maszk, a' palánk megett. Kétség' kivül nekem hoz hírt a' történtek felől. – Távozzék Fennséged.

A' FEJEDELEM. Ah Marinélli!

MARINÉLLI. És? – Most úgy e, sok, igen is sok, a' mit teszek, elébb igen is kevés volt?

A' FEJEDELEM. Az nem. Mind a' mellett el nem tudom látni –

MARINÉLLI. Ellátni? – Elég, ha majd megkészűl. – Hamar; rejtezzék-el Fennséged; a' Maszknak csak engem kell találni.

(A' Fejedelem el.)

MÁSODIK JELENÉS.
Marinélli hamar azután Angelo.

MARINÉLLI *(az ablakhoz megint.)* Amott a' szekér; vissza a' város felé. – Lassan megyen. – 'S mindenik hágóján eggy eggy Cseléd. – Rossz jelenség! Azt mutatja hogy a' dolog csak félig vagyon megtéve; hogy sebzettet visznek e' kímélő gonddal, nem holtat. – A' Maszk leszáll. – Angelo, a' vaktan-merész! De hiszen itt tud minden rést. – Nekem int. Úgy tetszik, bízik dolgához. – Hahah, édes Gróf Úr, ki Masszára menni nem akara, 's imhol még hosszabb útra megyen! – Ki tanítá Gróf Urat, a' majmokat így ismerni? – *(az ajtó felé menvén.)* Mérgeseknek ugyan elég mérgesek. – Hát, Angelo?

ANGELO *(leszedvén álarczát.)* Légyen résen Kamarás-Úr; mingyárt itt kell lennie.

MARINÉLLI. Hát mint van a' dolog?

ANGELO. Hiszen, gondolnám, eléggé jól.

MARINÉLLI. Hogy van a' Gróf?

ANGELO. Szolgálatjára úgy-úgy! – De szelének kelle lenni; nem volt készűletlen.

MARINÉLLI. Hamar, mondd-el a' mi mondód van. Él? Megholt?

ANGELO. Sajnálom a' jó Urat.

MARINÉLLI. Fogd ezt, mivel illy jószívű vagy. *(Eggy erszény aranyat ád neki.)*

ANGELO. 'S a' szegény derék Nicolo! kinek vele eggyütt kelle megfizetni a' ferdőt!

MARINÉLLI. Úgy? 'S mind két felől veszteség?

ANGELO. Sirhatnék utána, a' derék ficzkó után; ámbár halála ím ezt la – *(mérengeti erszényét.)* – eggy negyednyivel zsírosabbá teszi. Mert az ő része rám esik, minthogy érte én állék bosszút. – Ez úgy törvény nálunk; olly idvezséges, gondolnám, mint a' millyet barátság és hűség csak tehetnek. – Ez a' Nicolo, Kamarás Úr –

MARINÉLLI. Nicolód! – De a' Gróf, a' Gróf!

ANGELO. Lánczos, lobogós! A' Gróf Nicolót derekasan czélba fogá. De helyébe ugyan én is derekasan czélba fogám a' Grófot. Hanyatt dőlt, 's ha életben ért is kocsiba, felelek, ki nem száll belőle, ha ki nem emelik.

MARINÉLLI. Csak úgy volna, Angelo!

ANGELO. Veszítsem-el a' Kamarás-Úr' kenyerét, ha úgy nincs. – Tetszik ezenfelül valamit parancsolni? mert az én útam távol út. Még ma túl akarunk lenni a' határon.

MARINÉLLI. Hát menj!

ANGELO. Ha megint adja-elő magát valami, Kamarás-Úr – hiszen tudja, hol akadhatni rám. A' mit más fel mer vállalni, az nekem sem lesz boszorkányság, 's szeretném látni, ki mondhat drágásnak. *(Megyen.)*

MARINÉLLI. Ez eddig jó. – De nem egészen jó. – Nem szégyenled, legény, hogy olly fukar vagy? – Mintha nem érdemlett volna még eggy töltést! – 'S melly kínt nem szenved most, a' szegény, szegény Gróf! – Pfuj Angelo! te kegyetlenűl űzöd mesterséged'; csak kontár vagy! – – De a' Fejedelemnek erről tudni még most semmit nem kell. Érezze magától, mit nem könnyíte rajta e' halál. – – Halál? –– Tudhatnám csak bizonyosnak!

HARMADIK JELENÉS.
A' Fejedelem. Marinélli.

A' FEJEDELEM. Amott jő, végig az allén. Sietve lépdel a' cseléd előtt. Az ijedés ad szárnyakat lábainak. – Még semmit nem gyanít. Tolvajoknak véli a' kiktől megszabadúlt. – De meddig tarthat az?

MARINÉLLI. Legalább tehát továbbiglan kezünkben látjuk.

A' FEJEDELEM.'S anyja fel nem keresi e? nem jőn e utána a' Gróf? Mi lesz akkor? Hogyan foghatom-el előlök?

MARINÉLLI. Ezekre ugyan még most nem felelhetek. De meglátjuk. Légyen csendesen Fennséged, Kegyelmes Úr. Az első lépést mindenképen meg kelle tennünk.

A' FEJEDELEM. Nem értem, minek? ha ismét vissza kell tennünk.

MARINÉLLI. Talán nem kell. Itt ezer dolog adja-elő magát a' mire lábolhatni. – 'S feledi Fennséged a' legtöbbet?

A' FEJEDELEM. Hogyan feledhetem a' mi még bizonyosan nem volt elmémben? – A' legfőbb, mi az?

MARINÉLLI. A' tetszés', a' hódoltatás' ajándéka, melly nélkül Fejdelem soha nincs, midőn szeret.

A' FEJEDELEM. Melly nélkül soha nincs? Csak épen a' hol legnagyobb szüksége volna rá. Ma már igen szerencsétlen próbáját adám ez ajándéknak. Minden nyájaskodásim, minden tolakodásom, nem facsarhatott ki belőle eggy szót. Némán, leverve, 's reszketve álla ott, mint a' vétkes, ki kárhoztató ítéletét hallja. Ijedelme álthatott rám; reszkettem én is, s eggy megzavart bocsánat-kéréssel vetettem véget. Alig merem ismét megszóllítani. – Legalább beléptekor jelen ugyan nem leszek. Fogadja-el, Marinélli. Én e' rejtekből itt kihallgatom mint megy véghez , 's előjövök, ha öszve szedendem magamat. *(El.)*

NEGYEDIK JELENÉS.
Marinélli nem sokára azután inasa Battista. Emíliával.

MARINÉLLI. Ha látni nem találta, hogy hanyatt dőlt! – De nem gondolnám, minthogy úgy elsiete. – Jön. – Én sem vágyok első lenni a' mi itt szemébe ötöl. – *(Eggy szögbe vonúl.)*

BATTISTA. Csak itten bé, Mélt. Kisasszony!

EMÍLIA *(lélektelen'.)* Ah! ah! – Köszönöm, édes barátom, – köszönöm. – De Isten! Isten! hol vagyok? – 'S így egyedül? – Hol marad anyám? hol marad a' Gróf? – Úgy e, ők is majd itt lesznek? mingyárt itt lesznek.

BATTISTA. Reménylem.

EMÍLIA. Reményli? de hát nem tudja? Nem látta? – Megettünk, úgy e, lövés is esett?

BATTISTA. Lövés? – Az volna!

EMÍLIA. Oh, bizonnyal! 'S az a' Grófot érte! Vagy anyámat! –

BATTISTA. Szaladok, megtekinteni mi történt.

EMÍLIA. Nem nélkűlem! – Én is megyek – eggyütt megyünk. Jőjön, jőjön, kérem.

MARINÉLLI *(hirtelen közzéjek lépvén, mintha kívülről jőne.)* Ah, Mélt. Kisasszony, melly szerencsétlenség, vagy inkább melly szerencse, – melly szerencsés szerencsétlenség adja nekünk ez örömet? –

EMÍLIA *(rettenve.)* Hogyan? Az Úr van itt? 'S én talán épen az Úrnál vagyok? – Bocsásson-meg Kamarás-Úr! Tolvajok estek, nem messze innen, ránk. Nehány jó ember segédünkre szaladt, 's ez a' jó legény kiemele a' szekérből, 's ide hozott. – De elijedek hogy csak magamat látom túl a' veszélyen. Megettünk még lövés is esett. Talán oda az anyám, 's én élek! – Engedjen-meg Kamarás Úr; mennem kell; oda kell visszamennem, a' hol veszteg kell vala mindgyárt maradnom.

MARINÉLLI. Nyugtassa-meg magát, Mélt. Kisasszony. Minden jó karban áll. Majd Nagysád körül lesznek mind azon drága személyek, kik miatt ez érzékeny gondot szenvedi. – Azonban, Battista, menj, fuss. Talán nem fognák tudni, hova lett a' Kisasszony. Talán a' kert' valamellyik lakójinál keresnék. Vezesd-elő haladék nélkül.

(Battista el.)

EMÍLIA. Úgy e, mindnyájan mentek? Úgy e, semmi sérelmek nem történt? – Ah, e' nap, melly rettegések' napja ez nekem! –– De nem kellene itt maradnom; sietnem kellene elikbe. –

MARINÉLLI. Minek azt, Mélt. Kisasszony? Már úgy is erő 's lélegzet nélkül látja magát. Sőt inkább méltóztassék megpihenni, 's térjen olly szobába, hol inkább lehet kénye szerint. Fogadom, ő Fennsége eddig ön-maga fárad Nagysádnak drága asszony-anyja körűl, 's útban vagyon ide vele.

EMÍLIA. Kit monda Kamarás-Úr?

MARINÉLLI. Maga a' mi Kegyelmes Urunk, Ő Fennsége, a' Fejedelem.

EMÍLIA, *(szörnyű elrettenéssel.)* A' Fejedelem?

MARINÉLLI. A' hír' első bejelentésére futott, védeni a' Megtámadtakat. Nem lehet képzelni haragját, hogy illy szertelen vakmerőség; illy közel hozzá, 's mintegy szemei előtt, követtetett-el. Űzőbe véteté a' gonoszokat, 's büntetések, ha kézbe kerülnek, hallatlan lesz.

EMÍLIA. A' Fejedelem? – Hát hol vagyok én itt?

MARINÉLLI. Dosalón, a' Fejdelmi Múlatóban.

EMÍLIA. Melly eset! – 'S Kamarás-Úr úgy hiszi, hogy a' Fejedelem megjelenhetne? – De úgy e, nem anyám nélkül?

MARINÉLLI. Íme már itt van.

ÖTÖDIK JELENÉS.

A' Fejedelem. Emília. Marinélli.

A' FEJEDELEM. Hol van? hol van? – Mindenütt keressük, kedves Kisasszony! – Reménylem, jól van. Oh, úgy minden jól van! – A' Gróf, kedves asszony-anyja –

EMÍLIA. Ah, Kegyelmes Úr, hol vannak? hol anyám?

A' FEJEDELEM. Nem messze – mingyárt itt közel.

EMÍLIA. Isten, melly állapotban fogom eggyikét vagy másikát talán lelni! minden bizonnyal lelni! – mert Fennséged titkolja – látom, titkolja –

A' FEJEDELEM. Ne hát, drága Kisasszony! – Nyújtsa nekem karját; 's kövessen bízva.

EMÍLIA *(kéteskedések közt.)* De – ha nem érte baj, – ha megcsal rettegésem, – miért nincsenek már itt? Miért nem jőnek eggyütt Fennségeddel?

A' FEJEDELEM. De siessen hát; kedves Kisasszony, mind ez ijedelmeket eggyszerre elenyésztetni.

EMÍLIA *(kezeit tördelve.)* Mit tégyek?

A' FEJEDELEM. Hogyan, édes Kisasszony? Bízatlankodhatik e énerántam?

EMÍLIA *(térdre ömölve.)* Lábai előtt, Kegyelmes Úr –

A' FEJEDELEM *(felemelvén.)* Felette meg vagyok alázva. – Igen is, Emília, érdemlem e' néma vádat. Ma reggeli lépésem nem lel igazodást. Mentséget érdemel legfeljebb is. Bocsásson-meg gyengeségemnek. Nem kell vala eggy vallástéttel megbántanom, mellynek nem remélhetém sikerét. Meg is levék büntetve eléggé azon szótlan háborodás által, mellyel panaszimat elfogadtatni látám. És ha bár ez estet, melly nekem – minekelőtte minden reményeim eltűnendenek – melly nékem még eggyszer nyújtja azt a' szerencsét, hogy a' Kisasszonnyal szóllhatok – ha bár ez estet eggy kedvező történet' bátorítása gyanánt vehetném is, hogy még eggyszer merészelhessek könyörgeni kegyelméért; – a' mellett még is. – ne rettenjen-el, drága Kisasszony, – pillantásaitól akarok egyedül függeni. Ne bántsa-meg eggy szó, ne eggy sóhajtás. Csak bízatlansága ne kínozzon. Csak ne kétlje eggy pillantatig is azon határtalan hatalmat, mellyel felettem bír. Csak azon gondolatnak ne adjon soha helyt, hogy ellenem idegen védre vagyon szüksége. 'S e' szerint mostan jőjön oda, hol javalltabb örömek várják. *(Viszi az ellenkedő Emíliát.)* Kövessen, Marinélli.

MARINÉLLI. Kövessen. Az az, ne kövessen. – Mit is volna nekem őket követnem? –Lássa, mire mehet vele négy szem köztt. Az én dolgom most az, hogy rajta ne menjenek. – A' Gróftól ugyan többé nem tartok. De az anyja! – Csudálnám ha olly könnyedén állott volna tovább, 's feledné gyermekét. – No, Battista, mi dolog?

HATODIK JELENÉS.
Battista. Marinélli.

BATTISTA. *(sietve.)* Az anyja, Kamarás Úr!

MARINÉLLI. Nem mondám? – Hol van?

BATTISTA. Ha meg nem előzi Kamarás-Úr, mingyárt itt lesz. – Nekem koránt sem volt szándékom; a' mint Kamarás-Úr vakítólag parancsolá, utána eredni, midőn sikoltását messzére meghallám. Nyomában vagyon leányának, 's alig ha nem az egész játéknak is. – Valami csak e' magányos tájat lakja, összecsődült körűle, 's minden első akar lenni, kimutatni merre menjen. Ha tudtára adták e már a' Fejedelem' ittlétét 's a' Kamarás-Úrét, nem tudom. – Mit fog tenni Kamarás-Úr?

MARINÉLLI. Hadd látom. – *(gondolkodik.)* – Nem bocsátani-be, ha tudja hogy itt a' gyermeke – az nem megy. – – Szemeket ugyan majd hány, ha a' farkast megpillantja a' bárány mellett. – Szemeket? az még tűrhető volna. De az ég legyen irgalmas füleinknek! – Mit tesz az! A' legjobb tüdő is kifogy, ha nem bírja tovább – ki, az asszonyi is! – Osztán ő anyja eggyszer, 's részünkre kell vonnunk. – Ha ismerem az anyá-

kat – valami Napam-asszony forma lenni eggy Fejedelemnél, az őket csiklandja. – Hadd jőjön, Battista, hadd jőjön!

BATTISTA. Hallja Kamarás-Úr?

CLAUDIA. *(a' kárpit megől.)* Emília! Emília! Leányom, hol vagy?

MARINÉLLI. Eredj, Battista, 's légy azon, hogy ácsorgó kisérőji visszatolassanak.

HETEDIK JELENÉS.
Claudia. Battista. Marinélli.

CLAUDIA. *(az ajtóba lépvén midőn Battista ki akar menni.)* Hah! ez emelte-ki a' szekérből; ez vitte-el. Rád ismertem. Hol van? – Felelj, boldogtalan.

BATTISTA.'S ez érte a' köszönet?

CLAUDIA. Oh ha érte köszönetet érdemlesz – *(szelídült hanggal.)* – úgy bocsáss meg, jó ember. – Hol van? Ne hagyjatok tovább lennem nélküle. – Hol van?

BATTISTA. Oh Nagysád! A' Kisasszony az idvezség' kebelében sem lehet jobban felvéve mint itt vagyon. Ime az Uram elvezeti Nagysádat. – *(a' tolongók felé.)* El innen! ti!

NYOLCZADIK JELENÉS.
Claudia. Marinélli.

CLAUDIA. Urad? – *(Meglátja Marinéllit.)* – Ez az Urad? – Az Úr itt? 's a' leányom itt? – 'S az Úr vezet el hozzá?

MARINÉLLI. Temérdek örömmel, Méltós. Asszony.

CLAUDIA. Várjon az Úr. – Épen jut eszembe. – Hiszen az Úr volt – nem? – a' ki a' Grófot e' reggel nálam keresé? kivel a' Grófot magában hagyám? a' kivel a' Gróf öszvekapott?

MARINÉLLI. Öszvekapott? – a' mit nem tudnék. Eggy semmi következésű felhevület Urodalmi dolgok miatt.

CLAUDIA. 'S az Úr neve Marinélli?

MARINÉLLI. Marchése Marinélli.

CLAUDIA. Úgy nincs különben. – – Hallja tehát Marchése Úr: Marinélli volt – a' Marinélli név volt – összekötve eggy átokkal – nem; hogy azt az angyali-lelkű férjfit meg ne bántsam! – össze nem kötve semmi átokkal – az átkot hozzá én gondolom – a' Marinélli-név volt utolsó szava a' meghaló Grófnak.

MARINÉLLI. A' meghaló Grófnak? Gróf Appiáninak? – Ime érti a' Mélt. Asszony, különös szavaiban mi érdekel leginkább. – A' meghaló Grófnak? – Mit akar különben vele, nem értem.

CLAUDIA *(lassan, 's fúlánkkal.)* A' Marinélli-név volt utolsó szava a' meghaló Grófnak. Érti e most? – Elejénte én sem értettem, noha eggy hangzattal mondva – eggy hangzattal! Még mindég hallom azt! Hova is lettek vala érzékeim, hogy mingyárt meg nem értém e' hangzatot?

MARINÉLLI. És, Mélt. Asszony? – Én elejétől fogva barátja, meghitt barátja voltam a' Grófnak. – Ha tehát halálakor engem nevezett…

CLAUDIA. E' hangzattal! – Nem tudom kimondani, nem tudom előadni: de benne volt minden! minden! – Mit? tolvajok volnának, kik rájok ütöttek[5]? Gyilkosok voltak, bérbe-fogadott gyilkosok! – 's Marinélli, Marinélli volt utolsó szava a' meghaló Grófnak! – Eggy hangzattal…

MARINÉLLI. Eggy hangzattal! – Ki hallotta, hogy eggy hangzaton, eggy ijedség' pillantatában értett hangzaton, alkodtassék becsűletes ember' vádlása?

CLAUDIA. Ah, állíthatnám csak Bírák' elébe a' hangzatot! – De jaj, bánatomban feledem gyermekemet! Hol a' leányom? – Hogyan? ő is megholt? – Mit tehet arról az én leányom, hogy Appiáni és te ellenségek voltatok?

MARINÉLLI. Megbocsátok a' megkeseredett anyának. – Jőjön, Mélt. Asszony. – Gyermeke itt vagyon a' szomszéd szobákban, 's reménylem, rettegései közzül eddig magához tért. A' legérzékenyebb gondokkal igyekszik körűle maga a' Fejedelem…

CLAUDIA. Kicsoda? Kicsoda maga?

MARINÉLLI. A' Fejedelem.

CLAUDIA. A' Fejedelem? – Úgy mondja – igazán, a' Fejedelem? – A' mi Fejedelmünk?

MARINÉLLI. Hát mellyík más?

CLAUDIA. Így, így tehát! – Én boldogtalan anya! – 'S atyja majd! atyja majd! – Átkozni fogja az órát, mellyben neki született! Engem fog átkozni.

MARINÉLLI. Az egek' szerelméért, Mélt. Asszony! mi jut eszébe?

CLAUDIA. Világos. – Nem az e? – Ma a' templomban, a' Legtisztább' szeme előtt! közelebbi jelenlétében az Öröknek! ott kezdődék a' gazság, 's itt üte-ki! – *(Marinéllinek menvén.)* Hah gyilkos! Szívtelen, gyáva gyilkos! Nem eléggé bátor, saját kezeddel ölni; de eléggé galád, eléggé semmire-kellő, más' kívánságai' kedvekért életni! Söpredéke minden gyilkosoknak! – A' mi becsületes gyilkos van, nem fog megszenvedni maga mellett! Téged, téged! – mert mi tartóztasson, hogy egész epémet eggy szóban ne pökjem szemeid közzé? téged, téged, Kerítő!

MARINÉLLI. Jó asszonykám eszén kivül van. – De mérsékelje legalább e' vad sikoltást, 's fontolja-meg, hol van.

CLAUDIA. Hol vagyok? – Fontoljam-meg, hol vagyok! – Mit gondol vele az oroszlán, ha elszedték kölykét, ki' erdejében ordít.

EMÍLIA *(belőlről.)* Hah anyám! – Anyám' szavát hallom!

CLAUDIA. Ez az ő szava! ez ő. – Meghallott! meghallott! 'S én még se kiáltsak[6] e? – Hol vagy, lyányom? Megyek! megyek! – *(Beront a' szobába. Marinélli utána.)*

[5] **u**töttek **em.**

[6] kialtsak **em.**

NEGYEDIK FELVONÁS.

A' Szín marad.

Első jelenés.
A' Fejedelem. Marinélli.

A' Fejedelem *(Az Emília' szobája felől jövén.)* Jőjön, Marinélli. Tágítanom kell magamon, világosságot kell vennem.

Marinélli. Szegény mérges bohó anyácska! – Hahaha!

A' Fejedelem. Maga kaczag?

Marinélli. Ha látta volna Fennséged, melly nevetségesen pöffeszkedett – itt, a' palotában! – De hiszen bizonyosan hallotta. – 'S mint szelídűle-meg eggyszerre, mihelyt meglátta Fennségedet. – Hahaha! – Mert talán nem tudom én, hogy még eggy anya sem vájta-ki Fejedelemnek szemét, ha ez szépnek lelte leányát?

A' Fejedelem. Maga szerencsétlen tapasztaló! – A' leány ájulva dölt anyjának karjai közzé, azon feledé haragját az anyja, nem az én meglátásomon. Leányát kímélte, nem engem, – hahogy hangosabban, érthetőbben nem mondá, a' mit óhajtottam volna nem hallani.

Marinélli. Mit, Kegyelmes Úr?

A' Fejedelem. Minek a' tettetés? Ki vele! Való e, vagy nem?

Marinélli. Hát ha való volna?

A' Fejedelem. Ha való volna? – Tehát az? – Megholt? megholt? *(fenyegetve.)* Marinélli! Marinélli!

Marinélli. És – ?

A' Fejedelem. Az Istenre! az igaz Istenre! én ártatlan vagyok e' vérben. Ha megmondá vala, hogy életébe kerűl a' Grófnak – Nem, nem! ha az enyémnek kellett volna is oda lenni belé!

Marinélli. Ha megmondám vala! Mintha a' Gróf' halála czélom volt volna nekem. Én lelkére kötém Angelónak, hogy ne essék semmi sérelem. 'S erőszak nem is esett volna, ha a' Gróf nem tette volna az elsőt. Agyba lőtte az eggyiket.

A' Fejedelem. Úgy? a' Grófnak tréfát kellett volna érteni. Nem?

Marinélli. Hogy osztán Angeló tűzbe jött, 's társa' eldöltét megbosszulta…

A' Fejedelem. Oh, az igen méltány, igen igazságos tett volt.

Marinélli. Én eléggé megdorgáltam.

A' Fejedelem. Megdorgálta? – Melly szelídség! Mondja neki, birtokomban meg ne kapassa magát. Az én dorgálásom nem találna olly felette szelíd lenni.

Marinélli. Oh jól! – Én meg' Angelo, akarat meg' történet, az most mind eggy. – Ki vala ugyan kötve, meg vala ugyan ígérve, hogy a' mi szerencsétlenségek történhetnének, nem fognak vétkűl vétetni.

A' Fejedelem. Miként mondja? – a' mik történhetnének – vagy a' mik történendnének?

MARINÉLLI. Mindég jobban! – De Kegyelmes Úr – minek előtte Fennséged igazi szúrós névvel kimondja, minek néz, – eggyetlen eggy előterjesztést. – Én a' Gróf' halálát koránt sem nézhetem hideg vérrel. Elégtétet kívántam tőle; a' Gróf nekem azzal adósom volt, a' nélkül méne-ki a' világból, 's az én becsűletem sértve marad. Tegyük, minden más esetekben érdemleném e' gyanút, mellyel Fennséged terhel: érdemlem e' ez alatt is? – *(erőltetett hévvel.)* Ha ki ezt tehetné-fel rólam?

A' FEJEDELEM, *(lassodva.)* Ám jó! ám jó!

MARINÉLLI. Csak élne! oh csak élne! Mindent, mindent oda adnék azért – *(élességgel.)* – oda még Fejedelmem' kegyét is, – e' minden becset meghaladó, e' soha nem szerencséltetendő kegyet is oda adnám!

A' FEJEDELEM. Ám jó! ám jó. – Értem Magát; a' Gróf' halála történet, merő történet. Úgy mondja, az, hiszem hogy az. De ki még? Hiszi e anyja is? Emília is?– a' világ is?

MARINÉLLI. Nehezen.

A' FEJEDELEM. 'S ha azt nem hiszik, mit hisznek? – Maga vállat rándít. – A' Maga Angelóját eszköznek fogják nézni – a' tevőnek engemet.

MARINÉLLI. Alkalmasan.

A' FEJEDELEM. Engemet! engemet! – Vagy ez óra olta le kell mondanom minden reményről, hogy Emíliát megnyerhetem.

MARINÉLLI. A' mit Fennséged tudhatott volna, ha a' Gróf életben volna is.

A' FEJEDELEM *(felgyuladva, de azonnal magához térvén.)* Marinélli! – De engem tűzbe nem hoz. – Legyen úgy! Úgy is vagyon! – Különben is egyedül azt akarja vele mondani, hogy a' Gróf' halála nekem szerencse – a' legnagyobb szerencse, melly érhetett – az eggyetlen szerencse melly szerelmemet segélheti. 'S mint illyen, történt legyen, a' mint akart! – Eggy Gróffal több vagy kevesb a' világon! – – Ha így jól gondolom e Magát? – Egy parányi vétkecskétől, hiszen attól én sem igen rettegek. Csak hogy, jó atyafi, parányi vétkecske 's használó vétkecske legyen. Ez a' miénk, szerencsétlenségre, sem nem titkos, sem nem hasznos; az útat kiirtotta, de eggyszersmind be is vágta. Fejünkre esküszi minden, 's az a' legnagyobb baj, hogy el sem tudánk követni. – Ezt, úgy vélném, egyenesen a' Maga mély bölcseségű elrendeléseinek köszönhetjük.

MARINÉLLI. Ha úgy parancsolja.

A' FEJEDELEM. Hát minek másnak? – Szót akarok.

MARINÉLLI. Rovásomra több jő, mint a' mi rá tartozik.

A' FEJEDELEM. Szót akarok.

MARINÉLLI. Ám tehát. – Mit köszönhetni az én elrendeléseimnek? Azt e, hogy a' Fejedelmet e' visszás esetben olly látszatos gyanú éri? – Azon mesterpróbának köszönje azt, mellyet Maga méltóztatott elegyíteni elrendeléseim közzé.

A' FEJEDELEM. Én elegyítettem?

MARINÉLLI. Engedje kimondanom: a' melly lépést ma a' templomban tett, – bár melly szemesen tette, bár elmúlhatatlanúl kénytelen vala megtenni – a' táncz közzé az nem illett.

A' FEJEDELEM. 'S mit ronta el az?

MARINÉLLI. Nem ugyan az az egész tánczot, de a' taktot igen – legalább mostanra.

A' FEJEDELEM. Ha Magát értem e?

MARINÉLLI. Tehát rövideden és eggyügyűen: Mikor felvállalám, úgy e, akkor Emília még semmit nem tudott a' Fejedelem' szerelme felől? Anyja még inkább nem. Hát ha én e' körülményen építék? 's a' Fejedelem más részről alkotmányom' alapját ásogatta? –

A' FEJEDELEM *(homlokához csap.)*

MARINÉLLI. Hát ha maga árúlá-el mit forral?

A' FEJEDELEM. Boldogtalan gondolat!

MARINÉLLI. De lássuk: hát ha nem maga árúlta volna el? – Valóban szeretném tudni, mellyik rendelésem az nekem, mellyből leánya vagy anyja legkissebb gyanút meríthetnének.

A' FEJEDELEM *(kifakadva.)* Hogy igazának kell lenni!

MARINÉLLI. Az igen is, iszonyu vétkem. – Meg fog bocsátani Fennséged –

MÁSODIK JELENÉS.

Battista. A' Fejedelem. Marinélli.

BATTISTA. *(beszaladva.)* Épen érkezik a' Grófné –

A' FEJEDELEM. Grófné? Melly Grófné?

BATTISTA. Orsína.

A' FEJEDELEM. Orsína? – Marinélli! – Orsína? – Marinélli!

MARINÉLLI. Azt én nem értem kevésbb réműléssel, mint ön-maga Fennséged.

A' FEJEDELEM. Menj, fuss, Battista; ki ne szálljon. Nem vagyok itt. Neki nem vagyok itt. Tüstént forduljon-vissza. Menj, fuss. *(Battista el.)* Mit akar az esztelen? Mit nem fog még merészelni? Mint tudja ő hogy itt vagyunk? Sejdít talán valamit? Ha a' hír már hozzá is elhatott e? – Ah Marinélli! – De szólljon hát! de feleljen hát! Meg van e bántva a' ki magát barátomnak akarja nézetni? 's eggy kipattant szó által megbántva? Azt várja hogy megkövessem?

MARINÉLLI. Ah Uram, mihelytt Te megint Te vagy, úgy megint én is egész lélekkel Tiéd vagyok! – Orsínának érkezése nekem szint úgy érhetetlen mint Fennségednek. – De magát nehezen fogja elidéztetni. – Mit tesz Fennséged?

A' FEJEDELEM. Általjában nem akarom látni, elrejtőzöm.

MARINÉLLI. Jó, 's csak hirtelen'; elfogadom én.

A' FEJEDELEM. De csak hogy neki kimutassa az útat. – Ne ereszkedjék vele semmibe. Itt egyéb dolog rajtunk.

MARINÉLLI. Ne hát, Kegyelmes Úr! Ez az egyéb dolog meg van téve. Bátorodjékfel Fennséged. A' mi még meg nincs, önkénytt jő-meg. – De hiszen már hallom. Siessen Fennséged. – Ime itt *(eggy kabinetre mutat, hova a' Fejedelem általlép.)* – ha akarni fogja, kihallgathatja beszédünket. – Félek, félek, nem legjobb órájában ért rá a' kijövetel.

HARMADIK JELENÉS.
Orsína. Marinélli.

ORSÍNA *(nem sejtvén-meg Marinéllit.)* Mi ez? Senki nem jő előmbe, mint eggy szemtelen, ki még ellenzeni szerette volna beléptemet. Hiszen talán Dosalón vagyok? Azon Dosalón, hol eggykor seregestűl omlottak elfogadásomra, hol eggykor szerelem és örvendés vártanak. – A' hely ugyan- az, de…Ímé Marinélli! – Igen jó, hogy a' Fejedelem kihozá az Urat. – Nem; nem jó! – A' mit vele kell kicsinálnom, egyedül vele kell kicsinálnom. – Hol van?

MARINÉLLI. A' Fejedelem, Mélt. Grófné?

ORSÍNA. Hát ki más?

MARINÉLLI. Nagysád tehát a' Fejedelmet itt véli, itt tudja? – A' Fejedelem legalább Contessa Orsínát nem véli itt.

ORSÍNA. Nem véli itt? Engem nem vél itt? Mintha nem vette volna levelemet?

MARINÉLLI. Levelét? – De igen; úgy tetszik szóllott valamelly levele felől.

ORSÍNA. 'S nem kérém benne, hogy Dosalóra jönne-ki? Való, írva felelni a' Fejedelemnek nem tetszett. De megtudtam hogy eggy órával később kijöve. Úgy vettem azt mint elég választ, 's imhol vagyok.

MARINÉLLI. Melly különös történet!

ORSÍNA. Történet? Hiszen hallja, előre ki vala csinálva. Annyi mint kicsinálva. Részemről a' levél, a' Fejedelméről a' teljesítés. – Mint megáll Marchése Úr! Minő szemeket nem csinál Marchése Úr! Csudálkozik az agyacska? 's min tud itt csudálkozni?

MARINÉLLI. Nagysád tegnap olly távol látszott ismét elébe lépni a' Fejedelemnek.

ORSÍNA. Jobb gondolat éjjel jár. – Hol van? hol van?– Mi áll, ott van a' hol azt a' pityergést, azt a' nyivákolást hallottam? – Oda akarék benyitni, 's a' kamaz cseléd útamat állá.

MARINÉLLI. Édes kedves Grófném…

ORSÍNA. Az asszonyi nyivákolás volt. – Mi áll, Marinélli. – Oh, feleljen hát, feleljen – ha különben édes kedves Grófnéja vagyok. – Kórság beléjek, a' csúf udvaridongójiba! – a' mennyi szó annyi hazugság! – No's, mit tesz az, megmondja e, nem e, előre? hiszen úgy is meglátom. *(Be akar menni.)*

MARINÉLLI *(ellenzve.)* Hova akar?

ORSÍNA. A' hol lennem régen kellene. Gondolja, hogy illik itt Magával gagyogni a' külpalotában, míg a' Fejedelem a' belhajlékban rám vár.

MARINÉLLI. Nagysád megtévedésben vagyon. A' Fejedelem itt nem vár Nagysádra, a' Fejedelem itt Nagysáddal nem szóllhat.

ORSÍNA. Pedig itt volna! Pedig levelemre volna itt!

MARINÉLLI. Nem a' Nagysád' levelére van itt.

ORSÍNA. Mellyet, a' mit Maga is tud, veve?

MARINÉLLI. Veve, – de meg nem olvasa.

ORSÍNA *(tűzzel.)* Nem olvasa? *(lassult tűzzel.)* Nem olvasa? *(keseredéssel, 's könyűt törölvén-ki szeméből.)* Még nem is olvasa?

MARINÉLLI. Feledkezésből! – azért felelek; nem megvetésből.

ORSÍNA *(kevélyen.)* Megvetésből? Kinek jut az ollyan eszébe? Kinek kell azt mondania? – Maga szemtelen vígasztaló, Marinélli! – – Megvetésből! Megvetésből! – Nekem részem is a' megvetés! Nekem! – *(szelídebben 's epedés' hangjával.)* – Az világos, többé nem szeret. Az immár nem szenved kérdést. 'S a' szerelem' helyett valami egyéb foga helyt lelkében. Az természetes. De miért épen megvetés? Hiszen elég volt volna csak elhűlni.

MARINÉLLI. Való! egészen való.

ORSÍNA. Egészen való! – A' bölcs ember, kivel azt mondathatjuk a' mit akarunk. – Elhűlni! A' szeretésért elhűlés! – semmi a' valamiért! – Mert tanulja-meg, édes udvari-szajkócska, tanulja-meg eggy asszonyi-állatocskától, hogy hültség üres szó; csak hang, mellynek semmi nem felel-meg. A' lélek egyedül az eránt hűlt, a' mivel többé nem gondol, olly valami eránt, a' mi neki nem valami. Pedig olly valami eránt lenni hültséggel, a' mi nem is valami; az annyi mint hűltnek nem lenni. – Feléred ezt, ember?

MARINÉLLI *(magában.)* Oh jaj! ím meg van a' mitől régen féltem.

ORSÍNA. Mit dünnyög itten? mit?

MARINÉLLI. Merő csudálás! Ki is ne tudná Mélt. Grófné, hogy Nagysád eggyike a' Bölcseknek?

ORSÍNA. Úgy e? – Igen, igen; az vagyok! Pfuj ha érzetém, 's ha gyakrabban érzetém, hogy az vagyok! Csuda e osztán, hogy a' Fejedelem megvetésel tekint? Miként szerethetne ő olly valamit, a' mi, az ő tilalma ellen, érezni akarja, hogy esze neki is van. – Az eszes asszony szint úgy visszás dolog mint a' kendőzött férjfi. Nevessen, csak nevessen, hogy a' természet' dicső Urát szűnet nélkül jó kedvben tartsa. – Legyen tehát; de min nevetek tehát mingyárt itt, Marinélli? – Ah hiszen igen! a' történeten! – hogy megírom a' Fejedelemnek, jőne Dosalóra, hogy a' Fejedelem meg nem olvassa levelemet, 's még is Dosalóra jő. – Hahaha! Valóban különös történet! Igen víg, igen bohó! – 'S nem nevet velem, Marinélli? Hiszen nevetni velünk, azt csak megteheti a' természet dicső Ura, a' férjfi, ha vele, nekünk nyomorú földtermészeknek, ésszel élni nem szabad is. – *(Komolyan 's parancsoló hanggal.)* Nevessen hát.

MARINÉLLI. Mingyárt, Mélt. Grófné.

ORSÍNA. Vár! 'S azonban oda az idő. Nem, nem; ne is nevessen. – Mert lássa, Marinélli, *(elmerülve szinte az érdeklésig)* a' mi engem olly szívesen nevettet, annak eggy komoly, eggy felette komoly oldala is vagyon. Mint mindennek e' világon. – Történet! Történet volna e, hogy a' Fejedelem nem gondolá hogy velem itt szóllani fog, és még is fog? Történet volna e ez? – Higyjen nekem Marinélli, e' szó: Történet, istenkáromlás. A' nap alatt nincs történet; leginkább nem ez pedig, a' minek illy szembe-ötlő czélja van. – Mindenható, kegyelmes Gondviselés, bocsáss-meg, hogy e' nyavalyás bűnössel történetnek nevezém, a' mi nyilván a' te munkád! – *(hirtelen Marinéllinek.)* Bár jőjön még eggyszer, 's próbáljon illy káromlásra vetemíteni!

MARINÉLLI *(magában.)* Ez így sokra megyen. – De, Mélt. Grófné…

ORSÍNA. Minek az a' De? A' De fontolást kíván az én szegény fejem pedig! a' szegény fejem! – *(áltszorítja homlokát.)* – Csinálja, Marinélli, csinálja hogy minél elébb szóllhassak a' Fejedelemmel. Különben félő, épen nem fogok szóllhatni. Látja, kell szóllanunk egymással.

NEGYEDIK JELENÉS.
A' Fejedelem. Az Előbbiek.

A' FEJEDELEM *(belépvén; magában.)* Segédjére kell lépnem.

ORSÍNA *(megpillantván a' Fejedelmet, de kétesen maradva, ha felé menjen e.)* Hah, imhol van!

A' FEJEDELEM *(végig megyen a' palotán, el a' Grófné mellett, a' túlszobák felé, a' nélkül hogy a' beszéd közben megállana.)* Íme a' mi szép Grófnénk. – Melly igen sajnálom, Asszonyom, hogy látogatása' szerencséjével élnem nem lehet. Dolgaim vannak. Nem vagyok magam. Más-egyébkor, kedves Grófném; más-egyébkor! Most ne múlasson tovább. – Maga pedig, Marinélli, siessen. Várni fogom. *(El.)*

ÖTÖDIK J ELENÉS.
Orsína. Marinélli.

MARINÉLLI. Ime hallá ön-magától, Mélt. Grófné, a' mit nekem hinni nem akara.

ORSÍNA *(mintegy csábultan.)* Ha hallottam e? ha igazán hallottam e?

MARINÉLLI. Igazán Mélt. Grófné.

ORSÍNA *(elkeseredve.)* „Dolgaim vannak. Nem vagyok magam." 'S én ennyi mentséget érdemlek? Kit nem idéznek el így? Minden alkalmatlant! akarmelly koldust. – Nekem kedvemért csak eggy hazugságot sem! Eggy kisdeed hazugságot sem többé az én kedvemért! – – Dolgai vannak. Mi dolgai? Nem maga van. Ki van hát nála? – Jőjön, Marinélli! könyörűletből, édes Marinélli! Hazudjon eggyet tulajdon rovására. Mi magának eggyetlen-eggy hazugság? – Mi dolga van? ki van nála? – Szólljon hát; mondja a' mi legelébb jő nyelvére, –'s azonnal megyek.

MARINÉLLI *(magában.)* Illy kikötés alatt eggy részét annak a' mi való, csak elmondhatnám neki.

ORSÍNA. Hamar hát, Marinélli, 's megyek. – A' Fejedelem úgy is ezt mondá: „Más-egyébkor, édes Grófném!" Nem ezt mondá? – Hogy megállja szavát, hogy ürűgye ne legyen szavát meg nem állani, hamar, Marinélli, hazudjon eggyet, 's megyek.

MARINÉLLI. A' Fejedelem, kedves Grófné, valóban nincs maga. Személyek vannak nála, kiktől magát épen nem szakaszthatja el; személyek, kik épen eggy rettenetes veszélyből menekedének-ki. – Gróf Appiáni –

ORSÍNA. Volna nála? – Kár hogy e' hazugságon megkapatá magát. Mást hamar. – Mert Gróf Appiáni, hahogy még nem tudná, tolvajok által támadtatott-meg, tolvajok által veszett-el. A' szekér a' holt-testtel a' város alatt jöve szembe velem. – Vagy nem talán? Nem merő álom e?

MARINÉLLI. Vaj nem álom! –De a' többiek, a'kik a' Gróffal voltak, megmenekedtek a' bajból, 's ide vonák magokat a' kastélyba. Tudnillik a' menyasszony, 's anyja, kikkel a' Gróf Sabionétta felé szándékozott, menyegzőjét űlni.

ORSÍNA. Úgy? tehát ők azok? tehát ők vannak a' Fejedelemnél? A' menyasszony 's anyja? – Szép a' menyasszony?

MARINÉLLI. Szerencsétlenségek szertelenűl megilleté a' Fejdelmet.

ORSÍNA. Azt meghinném, ha a' menyasszony rút volna is. Mert esete valóban irtóztató. – Szegény szerencsétlen gyermek! íme épen midőn örökre tiéd akara lenni, örökre veszted-el! – De ki tehát az a' menyasszony? Megtörténhetnék hogy ismerjem. – Olly régen oda vagyok a' városból, hogy semmiről nem tudok.

MARINÉLLI. Emília Galotti.

ORSÍNA. Kicsoda? – Emília Galotti? – Emília Galotti? – Marinélli! hogy hazudását való gyanánt ne vegyem!

MARINÉLLI. Hogy azt?

ORSÍNA. Emília Galotti?

MARINÉLLI. Kit Nagysád nehezen ismer.

ORSÍNA. Talán! talán! Ha csak ma olta is! – Tehát igazán, Marinélli? – Emília Galotti igazán? – Ő volna a' szerencsétlen menyasszony, kit a' Fejedelem vígasztal?

MARINÉLLI *(magában.)* Nem mondtam e neki sokat?

ORSÍNA. 'S Gróf Appiáni volt mátkája a' vígasztalt menyasszonynak? az épen meglőtt Appiáni?

MARINÉLLI. Nincs külömben.

ORSÍNA. Bravo! oh bravo, bravo! *(tenyerébe csapván.)*

MARINÉLLI. Hogyan?

ORSÍNA. Megcsokolnám érte az ördögöt, a' ki erre vette.

MARINÉLLI. Kit vett? mire vett?

ORSÍNA. Megcsókolnám érte, Marinélli – ha az az ördög Maga volna is.

MARINÉLLI. Grófné!

ORSÍNA. Jőjön, Marinélli; nézzen szemembe. Csak bátran! csak egyenesen!

MARINÉLLI. És?

ORSÍNA. Nem tudja, mit gondolok?

MARINÉLLI. Hogy' tudnám?

ORSÍNA. Nincs része benne?

MARINÉLLI. Miben?

ORSÍNA. Esküdjön! – Nem, ne esküdjön! eggy vétkével többje fogna lenni. – Vagy igen, csak esküdjön! Eggy vétkével több vagy kevesebb, a' ki úgy is a' kárhozaté. – Nincs része benne.

MARINÉLLI. A' Grófné egészen elrettent!

ORSÍNA. Úgy? – Tehát, Marinélli, jó szíve nem gyanít semmit?

MARINÉLLI. Mit gyanítson? Mi felől gyanítson?

ORSÍNA. Hadd valljak hát valamit Magának – valamit, a' mi minden haja' szálát felberzeszti. – De itt, illy közel az ajtóhoz, itt meghallhatná valaki. Jőjön ide. – 'S osztán – *(ajakira nyomja ujját.)* – hallja csak, titok alatt! nagy titok alatt! – *('s száját Marinéllinek füle felé vivén, mintha sugni akarná a' mit egész hangon kiált.)* A' Fejedelem gyilkos.

MARINÉLLI. Grófné! Grófné! egészen eltávozott e érzékeitől?

ORSÍNA. Eszemtől akarja mondani, úgy e? Hahaha! – *(tele torokkal kaczagván.)* Én eszemmel ritkán, vagy soha nem voltam inkább megelégedve, mint most. – Minden bizonnyal, Marinélli: – de közöttünk marad. *(sugva.)* A' Fejedelem gyilkos! Appiáninak ő a' gyilkosa! – Őtet nem tolvajok, őtet a' Fejedelem' bérleltjei, őtet a' Fejedelem ölte-meg!

MARINÉLLI. Hogyan jöhet illy ocsmányság a' Grófnénak szájába, gondolatjába?

ORSÍNA. Hogyan jöhet? Természetesen. – Ezzel a' Emília Galottival, a' ki most nála van, kinek mátkája kénytelen volt nyakra-főre itt hagyni a' világot, – ezzel az Emília Galottival a' Fejedelem ma reggel a' Dominicánusoknál hosszasan beszélt. Azt tudom én, azt az én kémjeim látták. Hallották a' mit beszéllt is. – És így, drága Úr, nem vagyok e eszemen? Hiszen, úgy tetszik, még alkalmasan öszve tudom fűzni a' mi eggyüvé való. – Vagy talán ez is csak véletlenűl történt[7]? – Magának ez is csak véletlen eset e? O Marinélli, úgy Maga szint olly keveset ért az emberi gonoszsághoz, mint a' Gondviselés' útjaihoz.

MARINÉLLI. A' Grófné még játékra teszi nyakát.

ORSÍNA. Ha elmondom többeknek? Annál jobb! annál jobb! Holnap a' piaczon kiáltatom-ki, 's a' ki azt mondandja hogy nem úgy van, czimborása volt a' gyilkosnak. Addig is – *(menni akar; 's az ajtóban az öreg Galottira akad, ki sietve lép-be.)*

HATODIK JELENÉS.
Odoardo[8]. Az Előbbiek.

ODOARDO. Bocsásson-meg a' Mélt. Asszony –

ORSÍNA. Nekem itt nincs mit megbocsátanom. Mert itt nincs mit balúl vennem. – Ide tessék fordulni. *(Marinéllihez útasítja.)*

MARINÉLLI *(megpillantván Odoardót, magában.)* Ezt még! ezt! – Az Öreg!

ODOARDO. Bocsásson-meg az Úr eggy atyának, ki e' szörnyű réműlésben, nem várhatá hogy még elébb bejelentessék –

ORSÍNA. *(magában.)* Atyának? – *(visszatér.)* Kétségen kivül az Emíliáénak. – Hah, szerencsés érkezet!

ODOARDO. Cselédem nyargalva hozá utánam hírét, hogy az enyéimeket itt veszély érte. Röpűlök feléjek, 's megértem, hogy Gróf Appiáni sebbe esett, hogy a' városba visszatért, hogy feleségem 's gyermekem a' kastélyba vonakodtak. Hol vannak, Uram?

MARINÉLLI. Legyen nyugtan Óbester Úr. Hitvesének 's leányának semmi sérelmek túl az ijedésen. Mind ketten baj nélkül vannak. Körűlök a' Fejedelem. – Megyek Óbester Urat béjelenteni.

ODOARDO. Minek bejelenteni? Még elébb béjelenteni?

MARINÉLLI. Okoknál fogva – a' tisztelet – a' Fejedelem' Ő Fennségét illető tisztelet miatt. Tudja Óbester Úr miként állanak egymással. Nem legbarátibb lábon. Bár melly leereszkedéssel légyen a' Mélt. Óbesterné 's a' Kisasszony eránt – azok asszonyságok. – Óbester Úrnak véletlen megjelenése nem fogná e azért bánthatni?

ODOARDO. Való, Uram.

MARINÉLLI. De Mélt. Grófném, lehet e elébb szerencsém, a' Grófnét szekeréhez kísérni?

ORSÍNA. Ne hát! ne hát!

MARINÉLLI *(nem gyengén nyulván karjához.)* Engedje tisztemet tennem.

---

[7] történ **em.**

[8] Odoard**ó em.**

ORSÍNA. Csak lassan; fel van szabadítva az Úr e' tiszte alól. – Azok az Úrfélék abból csinálnak kötelességet, a' mi nem kötelesség, hogy azt, a' mi az, mellékdolog gyanánt űzhessék. – Ezen érdemes Urat, minél elébb béjelenteni, az kötelessége az Úrnak.

MARINÉLLI. Feledi a' Grófné, mit hagya a' Fejedelem?

ORSÍNA. Jőjön, 's hagyja még eggyszer; várom.

MARINÉLLI *(sugva az Óbesterhez, kit félre von.)* Kénytelen vagyok Óbester Urat eggy Dámával hagyni, a' ki – a' kinél – a' kinek elméje – – Ért Óbester Úr? – Azért mondom, hogy tudhassa mit kelljen adni beszédeire – mellyek néha rendeskék. Legjobb lenne, épen nem állani vele szónak.

ODOARDO. Igen jó. – De siessen hát, kérem.

HETEDIK JELENÉS.
Orsína. Odoardo.

ORSÍNA. *(Csend; melly alatt a' Grófné szánakozva tekinget az Óbesterre; valamint viszont az Óbester nyugtalan szemekkel a' Grófnéra.)* Bár mit mondott az Úrnak, szerencsétlen atya –

ODOARDO. *(félig a Grófnéhoz, félig magában.)* Szerencsétlen?

ORSÍNA. De való ugyan bizony nem volt. Leginkább nem pedig azon valóknak eggyike, mellyek az Urat itten várják.

ODOARDO. Várnak? – Avagy nem eleget tudok e már is? – Asszonyom! – Különben csak beszélljen.

ORSÍNA. Az Úr semmit nem tud.

ODOARDO. Semmit nem tudok?

ORSÍNA. Tisztelt kedves atya! – Mit nem adnék érte, ha atyám volna nekem is! Bocsásson-meg az Úr! A' szerencsétlenek olly igen örömest fűzekednek egymáshoz. – Én híven osztoznám az Úr' keservében, haragjában.

ODOARDO. Keservemben? haragomban? – Asszonyom! – De felejtem. – Csak beszéljen, beszéljen!

ORSÍNA. Hát ha ez a' leánya eggyetlen leánya volna! eggyetlen gyermeke! – Eggyetlen, nem eggyetlen: a' szerencsétlen gyermek mindég eggyetlen.

ODOARDO. Szerencsétlen? – Asszonyom! – *(magában.)* Mit is akarok tőle? – De az egekre! eszelős így nem beszél.

ORSÍNA. Eszelős? Ez volt tehát a' mit neki sugott! – Legyen! Meglehet, az nem eggyike az ő legvastagabb hazugságainak. Érzek valami ollyan-formát, 's – higyjen nekem: A' ki bizonyos dolgok felett el nem veszti eszét, annak nincsen mit elvesztenie.

ODOARDO *(magában.)* Mit gondoljak ezekből?

ORSÍNA. Hogy tehát megvetéssel ne nézzen – mert esze az Úrnak is van, jó Öreg – Látom azt ez elszánt tisztes arczon. Esze az Úrnak is van; 's eggy szómba kerűl, 's nem lesz.

ODOARDO. Asszonyom! – Asszonyom! – Már nincs, minekelőtte a' szót kimondja, ha hamar nem mondja. – Mondja-ki, kérem. Vagy nem igaz, hogy azon jámbor,

azon szánakozásunkat, becsűlésünket-érdemlő őrűlteknek számokba tartozik – úgy eggy közönséges, eggy mindennapi kába. Azza nincs, a' mije soha nem volt.

ORSÍNA. Tehát figyelmezzen. – Mit tud az Úr, hogy mindent akar tudni? Azt e, hogy Appiáni sebet kapa? – – Appiáni megholt!

ODOARDO. Megholt? Megholt? – Hah, Asszonyom, ez a' kötés ellen van. Te eszemet készűlél elvenni, 's íme szívemet szeged-meg!

ORSÍNA. Ezt mellesleg. Most tovább. – A' vőlegény megholt. A' menyasszony – az Úr' gyermeke – több mint megholt.

ODOARDO. Több? Több mint megholt? – De hát meg is holt. Mert én csak eggyet tudok a' mi több.

ORSÍNA. Nem holt meg; ő meg nem holt. – Nem, jó atya! nem! Ő él! ő most kezd ám majd élni! Eggy örömmel torlott életet, a' legszebb, legfarsangibb életet – a' míg tart.

ODOARDO. Azt a' szót, Asszonyom; azt a' szót, melly eszemet elveszi. Ki vele, hamar! Ne töltsd vederbe csepp mérgedet. – Magát azt az eggy szót! Ki, ki, hamar!

ORSÍNA. Tehát számítsa-eggyüvé. – A' Fejedelem ma reggel az Úr' leányával a' Misén szóllott: ma dél-után pedig Múlatójában – múlat vele.

ODOARDO. Misén szóllott? A' Fejedelem az én leányommal?

ORSÍNA. És melly bíztossággal! melly melegséggel! Kicsinység az, a' mit magok köztt elvégeztek, épen nem volt. – 'S jó, ha elvégezték; jó, ha önkénytt vonakodott a' Fejedelemhez. Úgy a' tett nem erőszak, nem elragadás, hanem csak eggy parányi kis gyilkosság.

ODOARDO. Rágalom! átkozott rágalom! Én ismerem gyermekemet. Ha gyilkosság, úgy erőszak is. – *(Bosszús szemekkel tekint-széllyel, dobbant, 's fogait csikarja.)* Hát, Claudia? hát anyácska? Nem értünk e örömet? Oh a' nagykegyű Fejedelem! oh a' szertelen leereszkedés!

ORSÍNA *(magában.)* Hat a' méreg, apó? hat?

ODOARDO. 'S íme itt állok, a' tolvaj' barlangja előtt, – *(mind két szárnyát félrerántja ruhájának, 's fegyver nélkül látja magát.)* Csuda, hogy siettemben karomat is honn nem felejtém. – *(Zsebeit keresi.)* Nincs! nincs! semmim nincs!

ORSÍNA. Értem az Urat – teszek én e' bajáról; hoztam én valamit. *(eggy tőrt vonelő.)* Fogja, fogja hamar; hogy meg ne lássák. – Nekem egyebem is van – mérgem! Az csak asszonyi-fegyver. Fogja az Úr. – *(rá-tolja a' tőrt.)*

ODOARDO. Köszönöm, Asszonyom. – Ha ki azt mondja megint, hogy bolond vagy, velem lesz dolga.

ORSÍNA. Rejtse-el, rejtse-el hamar! Tőlem meg van tagadva az alkalom, hasznát vehetni. Az Úr lelend azt, 's élni fog vele, – 's mingyárt az elsővel, melly előadandja magát – ha férjfi. Én asszony vagyok, eggy gyenge asszony; de úgy jövék ide –elszánva, eltökélve. – Mi ketten, Öreg, egymásnak mindent megvallhatunk, mert mi mind ketten meg vagyunk bántva – azon eggy Csábító által vagyunk mind ketten megbántva. – Ah! ha tudná, melly szertelenűl, melly kibeszélhetetlen módon, melly elképzelhetetlen módon bántott-meg engem, 's bánt engem most is! feledni fogná rajta saját sérelmeit! – Ismer e engem, jó Öreg? Én Orsína vagyok, a' megcsalt, az elhagyott Orsína! Talán ugyan az Úr' gyermeke miatt az elhagyott. De mit tehet arról az Úr' gyermeke? El lesz hagyva majd ő is. Osztán ismét eggy – 's megint eggy. – Hahh!

(őrjöngve.) melly mennyei képzelmény! Ha mi eggyszer, eggyütt, – mi, az elhagyottaknak egész nagy serge – mi eggyütt Fúriákká, Bacchántokká változva, magunk közzé szoríthatnánk, eltépdelhetnénk, minden ízét széllyel-csípdelhetnénk, hogy reá akadjunk a' szívre, mellyet a' hitetlen mindennek ígért, eggynek sem adott! – Hah, az volna a' táncz! bezzeg az volna!

NYOLCADIK JELENÉS.
Claudia. Az Előbbiek.

CLAUDIA *(belépvén, körültekint, 's megpillantván férjét, felé megyen.)* Nem megjövendőlém? – A' mi védünk! a' mi szabadítónk! – Itt vagy, Odoardo? itt vagy? – Suttogásaik, elholt képeik sejdítették velem hogy itt vagy. – Mit mondjak, ha még semmit nem tudsz? mit, ha mindent tudsz? – De mi ártatlanok vagyunk; én ártatlan, leányod ártatlan. Ártatlanok; mindenben ártatlanok.

ODOARDO *(elfojtja tüzét hitvese' meglátására.)* Jó, jó; csak légy csendesen, 's felelj. – *(Orsínához.)* Nem, mintha kételkedném, Asszonyom. – *(Claudiához.)* Szóllj; a' Gróf megholt?

CLAUDIA. Megholt.

ODOARDO. Való e, hogy a' Fejedelem ma a' Mise alatt szóllott Emíliával?

CLAUDIA. Való. – De ha tudnád, melly réműlésbe hozta vele! melly ijedés közt ért haza!

ORSÍNA. Hát hazudtam?

ODOARDO *(keserű nevetéssel.)* Nem is akarnám hogy igen; sokért nem akarnám!

ORSÍNA. Hát eltávozott eszem?

ODOARDO *(gyúlongva jár fel 's alá.)* Oh, még az enyém sem!

CLAUDIA. Úgy parancsolád, lennék csendesen, 's csendesen vagyok. Kedves férj, szabad e viszont, szabad e nekem is kérni –

ODOARDO. Mit akarsz? Hát én nem vagyok e csendes? Lehet e valaki csendesebb? – *(erőlködve.)* Tudja e Emília, hogy Appiáni megholt?

CLAUDIA. Tudni nem tudhatja. De félek, gyanítja, nem látván megjelenni.

ODOARDO. 'S sír, jajgat?

CLAUDIA. Nem többé; azon túl van, a' maga szokásaként, mellyet ismersz. Ő a' legfélénkjebbike 's legbátrabbika nemünknek. Első behatásaival soha nem bíró, de a' legkisebb eszmélet után magát mindenben feltaláló, mindenre elszánt. Olly távozatban tartja a' Fejedelmet, olly hangon szóll vele – Légy rajta Odoardo, hogy mehessünk innen.

ODOARDO. Én lovon vagyok; mit tudok tenni? – *(Orsínához.)* De hiszen, Asszonyom, te visszamégy a' városba?

ORSÍNA. Igen is.

ODOARDO. Remélhetném e tőled azt a' jóvoltot, hogy nőmet elvinni méltóztatol?

ORSÍNA. Miért ne? igen szívesen.

ODOARDO. Claudia! *(Orsínára mutatván.)* Ez Contessa Orsína; eggy nagyelméjű asszonyság; nekem barátném, jóltevőm. – Neked a' Grófnéval bé kell menned, hogy

a' szekeret azonnal kiküldhessd érettünk. Emília többé nem megyen Guastallába. Neki velem kell jőni.

CLAUDIA. De – Ha csak – Nehezen hagyom magában a' szeretett gyermeket.

ODOARDO. Atyja nem marad e közel hozzá? Végre csak előeresztik. Semmi ellenzést, Claudia. – Jőjön, Mélt. Asszony – *(titkon.)* Nem sokára hallani fog eggy keveset rólam. – Jer Claudia. *(elvezeti őket.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A' Szín marad.

Első jelenés.
Marinélli. A' Fejedelem.

Marinélli. Innen, Kegyelmes Úr, ím ez ablakból, megláthatja Fennséged. Fel 's alá jár az Arkádon. Épen béhajol; jő. Nem; megint megfordúl. Egészen még nem szállott alkura magával. De sokkal csendesebb, – legalább úgy látszik, hogy csendesebb. Nekünk a' kettő eggy. – Természetesen. Ha mit vert is fejébe az a' két asszony, merészli e mutatni? – Battista úgy érté, hogy felesége szekeret küld utána. Mert ide lovon jött. – Csak nézze Fennséged, mint fog majd, ha majd belép, mély alázattal hálát adni Ő Fejedelmi Fennségének kegyelmes védelméért, mellyet szegény házanépe e' siralmas esetben itten talált; mint fogja magát leányával eggyütt, további malasztjaiba ajánlani; gyermekét elcsendesedett szívvel viszi a' városba, 's a' legmélyebb maga-alávetésében fogja várni, hogy Fejedelmi Fennséged szerencsétlen kedves magzatját melly nemü kegyes részvételre méltóztatja.

A' Fejedelem. De hát ha nem talál olly szelíden bánni? Pedig nehezen, nehezen hiszem, hogy fogjon. Ismerem őtet. – Legfeljebb ha gyanúját elfojtja, mérgét elnyeli, de Emíliát, a' helyett hogy a' városba visszahozná, magával viszi? magánál tartja? Klastromba zárja, túl birtokom' határán? Mit osztán akkor?

Marinélli. A' rettegő szerelem messze lát. – Valóban. – De hiszen nem fog.

A' Fejedelem. De hát ha fog? Mit csinálunk akkor? Mi hasznunk akkor belőle, hogy a' szerencsétlen Gróf oda van?

Marinélli. Minek e' bús oldaltt-nézés? Előre! ezt kiáltja a' győztes, 's nem gondol vele, ha mellette ellenség 's nem ellenség rakásra húll is. – 'S bár! Bár akarja a' vén zsémbes a' mitől tart Fennséged! – *(gondolkodik.)* Ez megyen! Megkaptam! Az akarásnál ugyan messzebb' nem viszi. – Tovább bizony nem! – De hogy el ne veszítsük szemeink elől. *(ismét az ablakhoz áll.)* – Már is majd meglepett! Jő. – Most még térjünk-félre útjából, 's hallja Fennséged, mit kezdünk a' rettegett esetben.

A' Fejedelem *(fenyegetve.)* Marinélli –

Marinélli. A' legártatlanabbat a' világon. *(Mind ketten el.)*

Második jelenés.
Odoardo.

Odoardo. Még sincsen senki? – Jó! még inkább el kell hűlnöm. Szerencsém az! – Mi lehet nevetségesebb mint a' zeherje, gyúlangó gyerkőczefej őszűlt hajak alatt! Mennyit nem mondom már magamnak! És még is el hagyám magamat kapatnom! – 's ki által? Eggy nyavalyás által, kinek eszét megzavarta szerelme! – Mi köze az eltaposott feddtelenségnek a' bujaság' dühével? Nekem az minden gondom, minden tisz-

tem, hogy amannak keljek védelmére. És a' te ügyed, fiam! kedves fiam! – Sírni soha nem tudtam, 's – nem kezdem illy későn tanulni. – A' te ügyedet eggy egészen más valaki teszi magáévá. Nékem elég, hogy gyilkosod nem élend istentelen tette' gyümölcsével. – Hadd gyötörje ez, inkább mint maga a' gyalázatos undok tett. – 'S ha majd az eltelés és csömör eggy kívánságról más kívánságra űzik, keserítse-el annak emlékezete hogy ez eggyel nem élhetett, minden egyéb örömeit. Minden álmában vezesse elébe mátkáját a' vérrel-ázott ifju; és, ha fajtalan karjait kiterjesztendi utána, hallja-meg hirtelen a' pokol' kaczagó lármáját, 's riadjon-fel hahotájára.

Harmadik jelenés.
Marinélli.Odoardo

Marinélli. Hol késett, Óbester Úr?

Odoardo. Itt volt leányom?

Marinélli. A' Kisasszony nem; de Fejedelmünk.

Odoardo. A' Fejedelem bocsásson-meg. – A' Grófnét kísértem szekeréhez.

Marinélli. Tehát?

Odoardo. Szegény Grófné !

Marinélli. Hát Óbesterné Asszony?

Odoardo. A' Grófnéval ment, hogy utánam kiküldje szekerét. Csak addig engedje a' Fejedelem hogy leányommal itt múlathassak.

Marinélli. De minek e' bízatlanság? Nem örömmel vitte volna e Ő Fejedelmi Fennsége mind kettejeket a' városba?

Odoardo. Leányom legalább e' kegyet el nem fogta volna fogadni.

Marinélli. Hogyan úgy?

Odoardo. Nem tér vissza Guastallába.

Marinélli. Nem? Miért nem?

Odoardo. Appiáni megholt.

Marinélli. Annál inkább.

Odoardo. Leányom velem jön.

Marinélli. Óbester Úrral?

Odoardo. Velem. Hiszen mondom, hogy Appiáni megholt – ha nem tudná az Úr. – Mi dolga ezután[9] Guastallában? – Velem jön.

Marinélli. Igen is, hogy a' Kisasszonynak jövendőbeli lakása' helyét egyedűl ura-atyjának tetszése fogja kimutatni. Csak hogy elébb –

Odoardo. Mit elébb? –

Marinélli. Kénytelen lesz Óbester Úr megengedni, hogy Guastallába vitetik.

Odoardo. Az én lyányom? 'S miért vitetik?

Marinélli. Miért? Fontolja-meg hát –

Odoardo *(fellobbanva.)* Fontolja, fontolja! Fontolok, 's azt fontolom, hogy itt nincsen mit fontolni. – Lyányomnak velem kell jőni, 's velem jön.

[9] ezutan **em.**

MARINÉLLI. De mi szükség ezen felhevülnünk? Lehet hogy én hibázok, hogy nem szükséges, a' mit én látok szükségesnek. – A' Fejedelem legjobban megítélendi; legyen Bíró közttünk a' Fejedelem. – Megyek, 's hívom.

NEGYEDIK JELENÉS.
Odoardo.

ODOARDO. Hogyan? – Soha nem! – Más szabja-ki, hova menjen! – Elfogni tőlem leányomat? – Ki akarja azt? kinek szabad azt akarni? – A' kinek itt minden szabad, a' mit mer? Jó, jó; lássa hát, mit merek én is, bár nem szabad. – Sanda vérengező, veled én bátran kikötök! A' ki nem gondol a' törvénnyel, szint olly hatalmas, mint a' kinek törvénye nincs. Te ezt nem tudod? – Jer nekem! jer nekem! – – Lám, lám megint! Már ismét űzőben az ész a' haraggal! – Mit kezdek? Elébb hát csak még is meg kellene esnie, a' min itt dúlongok. Mit nem csacsog mindent az illy udvari-kullancs! – 'S bár tovább hagyám vala csacsogni! Csak hallgatám vala ki, melly szín alatt akarja vinni Guastallába. Úgy most előre készíthetném a' feleletet. – Különben hol az az ő okok, mellyre készen nem lelek azt. – De hát ha elakadnék? hahogy – Jőnek. – Csendesen, vén gyermek! Csendesen.

ÖTÖDIK JELENÉS.
A' Fejedelem. Marinélli. Odoardo.

A' FEJEDELEM. Ah kedves jó Galotti! – illy valaminek is kell történni, hogy Magát nálam láthassam. Kevesebbért nem teszi azt. De félre minden pironsággal.

ODOARDO. Kegyelmes Úr, én minden esetben illetlennek tartom, Fejdelmekhez tolakodni. A' kit ismernek, hívatni fogják, ha rá szükségek lesz. Sőt még most is bocsánatot kérek –

A' FEJEDELEM. Hánynak kívánnám e' nemes szemérmet! – De dologhoz. Maga gyermekét óhajtja látni. Emília új nyugtalanságban vagyon illy kegyes anya' véletlen eltávoztán. – Minek is volt az az eltávozás? Csak azt vártam hogy a' kellemes Emília magához térjen, 's diadallal vihessem, őtet és anyját, a' városba. Maga, kedves Galotti, nekem e' diadalt felényiben megcsonkítá: de egészen nem hagyom magamat tőle megfosztatni.

ODOARDO. Az sok kegy! Engedje Fennséged, hogy szerencsétlen gyermekemet azon sokféle gyötrésektől, mellyel őtet Guastallában barátja és irígye, szánás és gonosz öröm várják, megmentsem.

A' FEJEDELEM. A' barát' és szánás' édes gyötréseitől megfosztani kegyetlenség volna: hogy pedig az irígyek' 's a' gonosz öröm' gyötrései hozzá ne férhessenek, az eránt, kedves Galotti, hagyja nekem a' gondot.

ODOARDO. Kegyelmes Úr, atyai szeretet nem örömest osztozik az atyaság' gondjaiban. – Úgy vélném, én eléggé tudom, mi illeti lyányomat illy környülményekben: kiköltözés a' világból, Klastrom, még pedig minél elébb.

A' FEJEDELEM. Klastrom?

ODOARDO. Azalatt síránkozzék anyjának szemei előtt.

A' FEJEDELEM. Ennyi szépség tehát klastromban virítson-el? – Illik e, hogy eggy elenyészett remény illy engesztelhetetlenné tégyen bennünket a' világ ellen? – Azonban, igen is, atyával senki nem perelhet. Vigye gyermekét, a' hova tetszik.

ODOARDO. *(Marinéllihez.)* Hát, Uram?

MARINÉLLI. Minthogy Óbester Úr épen kényszerít hogy szólljak –

ODOARDO. Én e? nem, Uram, épen nem!

A' FEJEDELEM. Mi bajok egymással?

ODOARDO. Semmi, Kegyelmes Úr, semmi. – Egyedűl azt nézzük, hogy Fennségedben mellyíkünk csalta-meg magát.

A' FEJEDELEM. Hogyan? Marinélli, szólljon.

MARINÉLLI. Nekem felette kínos, hogy kénytelen vagyok útjába állani Fejedelmem' kegyelmének. De midőn a' barátság kívánja, hogy benne mindenek előtt a' Bírót keressem –

A' FEJEDELEM. Melly barátság?

MARINÉLLI. Fennséged tudja melly barátja voltam én Gróf Appiáninak, tudja, lelkeink melly szorosan eggyüvé voltak szőve –

ODOARDO. Fennséged tudná? – Úgy ezt valóban egyedűl tudná.

MARINÉLLI. Maga Appiáni által bosszúlójának rendelve –

ODOARDO. Az Úr' az Appiáni' bosszulójának? Őáltala?

MARINÉLLI. Kérdje hitvesét Óbester Úr. – Marinélli, a' Marinélli-név volt utolsó szava a' meghaló Grófnak, 's eggy hangzattal! eggy hangzattal! – Oh hogy soha ki ne múljon hallásomból az irtózatos hangzat, ha rá nem fordítok mindent, hogy gyilkosai kézbe kerűljenek, hogy érdemlett béreket vegyék!

A' FEJEDELEM. Számítson e' részben sikeres segédemre.

ODOARDO. 'S nekem legforróbb óhajtásimra. – Jó, jó! – De mit tovább?

A' FEJEDELEM. Ezt én kérdem, Marinélli.

MARINÉLLI. Úgy rebesgetik, Appiánit nem tolvajok támadták-meg.

ODOARDO *(fúlánkkal.)* Dehogy'? 'S nem tolvajok?

MARINÉLLI. Hogy a' Grófot vágytársa tolatá-ki a' világból.

MARINÉLLI. Még pedig boldogított vágytársa.

ODOARDO. Hogy? mi? Boldogított? Mit mond az Úr?

MARINÉLLI. Nem egyebet mint a' mit a' köz hír mond.

ODOARDO. Boldogított? Az én lyányom által boldogított?

MARINÉLLI. Az ugyan nincs az szerint, az ugyan nem lehet az szerint; azt én versenytt tagadom Óbester Úrral. – De mind a' mellett, nagy-kegyelmű Úr! – mert az Igazság' csészéjiben a' legfontosbb sejdítés is annyi mint semmi – mind a' mellett nem kerűlhetni-el, hogy a' szép Szerencsétlen kérdőre vétessék.

A' FEJEDELEM. Az úgy vagyon! Igen is, az úgy vagyon!

MARINÉLLI. 'S hol vétethetik kérdőre, ha nem Guastallában?

A' FEJEDELEM. Abban igaza van, Marinélli; abban ugyan igaza van. – Az más! – az a' dolgon változást ejt, kedves Galotti! – Nem e? Maga is látja?

ODOARDO. Oh igen! látom a' mit látok! – Isten! Isten!

A' FEJEDELEM. Mi lelte? Mije van magával?

ODOARDO. Hogy előre nem látám a' mit látok. Ez furdal; semmi nem egyéb. Igen tehát, vissza fog menni Guastallába. Vissza viszem anyjához; 's míg a' legszorosbb vizsgálat szabadnak nem ítélendi, magam sem távozom-el Guastallából – mert ki tudja? *(keserű kaczagással.)* – ki tudja, nem találja e szükségesnek az Igazság, hogy én is kérdőre vétessem?

MARINÉLLI. Az igen is lehetséges. Illy esetekben az Igazság inkább teszen többet, mint keveset. – Innen tartok tőle, hogy még azt is –

A' FEJEDELEM. Mitől tart, Marinélli?

MARINÉLLI. Hogy elejénte nem fog megengedtethetni, hogy anya 's leány egymással szóllhassanak.

ODOARDO. Az nem fog megengedtethetni?

MARINÉLLI. Hogy a' dolog' fekvése azt kívánandja, hogy anya és leány külön vétessenek.

ODOARDO. Külön vétessenek? anya 's leány?

MARINÉLLI. Anya 's leány, és – atya. A' kérdő természete általjában kívánják e' szemességet. 'S fáj, szertelen' fáj, Kegyelmes Úr, hogy magamat kénytelennek látom, egyenesen azt sürgetni, hogy legalább Emília külön őrizetbe vétessék. ODOARDO. Külön őrizetbe? – Uram! – Uram! – Másként, igen is. Nem ellenzem. – Külön őrizetbe? – Nem e, Uram? nem e? – Oh mi szemes az Igazság? – Igen jó! – *(hirtelen zsebjébe kap a' tőr után.)*

A' FEJEDELEM *(nyájassággal lépvén felé.)* Lassodjék, kedves Galotti!

ODOARDO. *(elfordúlván, 's üresen húzván-ki kezét.)* Ezt vele angyala mondatá.

A' FEJEDELEM. Maga, Galotti, tévedésben vagyon; maga Marinéllit nem érti; az őrizet alatt tömlöczöt, fogházat gondol.

ODOARDO. Hagyjon azt gondolnom Fennséged, 's nyugton leszek.

A' FEJEDELEM. Eggy szót se fogházról, Marinélli. A' törvény' sanyarúságát itt könnyű öszveeggyeztetni azon tekintettel, mellyet a' feddtelenség kíván, érdemel. Ha Emíliának külön őrizet alá kell vétetnie, úgy én tudom a' legillőbbet, Cancellárius' házát. – Eggy szót se ez ellen, Marinélli! – Én, én viszem el oda; én, én adom által ott eggy igen érdemes Asszonyság' gondjainak. Az nekem mindenekben felel Emíliáért. – Maga messze megyen, Marinélli, igen messze megyen, ha ennél többet kíván. Gondolnám, Galotti, ismeri Cancellárius-omat, 's igen érdemes hitvesét.

ODOARDO. Hogyan ne ismerném? Szeretetre-méltó leányait is ismerem e' szerencsés párnak! Ki nem ismeri mindnyájokat? – *(Marinéllihez.)* Ne, Uram, ne! rá ne álljon az Úr! Ha őrizetbe kell jutnia, őriztessék a' legszennyesbb tömlöczben. Sürgesse azt, kérem. – – Én esztelen, e' kérésemmel! – Oh igaza van neki, a' jó Sibyllának: A ki bizonyos dolgok felett el nem veszti eszét, annak nincs mit vesztenie.

A' FEJEDELEM. Nem értem Magát. – Kedves Galotti, lehet e többet tennem? – Kérem, hagyja e' mellett. – Igen, igen, Cancellárius-om' házához. Menjen oda; magam viszem el oda. – 'S ha vele ott a' legnagyobb kíméléssel, tisztelettel nem bánandanak, úgy szavam semmit nem ért. – Legyen gondok nélkül. – E' mellett marad. – Maga, Galotti, magával tégye a' mi tetszik. Jőjön Guastallába utánunk, menjen-vissza Sabionettába – a' mint magának tetszik. Nevetséges volna Magának szabni elébe, hol tartózkodjék. – E' szerint a' boldog meglátásig, kedves Galotti! – Jőjön, Marinélli, estveledik. –

ODOARDO *(elmerülve állván.)* Hogyan? tehát meg nem fogom őtet láthatni? Még itten sem fogom megláthatni? – Hiszen én mindent jóvá hagyok. – Eggy Cancellárius' háza – oh igen, az menedéke az erkölcsnek, a' rénynek! – Kegyelmes Úr, vigye oda leányomat! Oda, és ne semmi más helyre. – De elébb még is szóllani akarnék vele. Hogy a' Gróf megholt, azt nem fogja még tudni. Fel nem fogja érni, miért szakasztatik külön szüléjitől. Amazt neki kímélve hírűl adni, ezen elszakadás miatt megnyugtatni, szóllanom kell vele, Kegyelmes Úr! általjában szóllanom kell vele!

A' FEJEDELEM. Tehát jőjön.

ODOARDO. Illőbb hogy a' gyermek jőjön-el atyjához. Négy szem köztt hamar véget érek vele. – Küldje hozzám őtet, Kegyelmes Úr!

A' FEJEDELEM. Akár azt! – Oh Galotti, ha Maga nekem barátom, vezérem, atyám lenni akarna! – *(A' Fejedelem és Marinélli el.)*

HATODIK JELENÉS.
Odoardo.

ODOARDO. Miért ne? – Tiszta igaz szívből! – Hahaha! – *(ijesztő szemekkel néz körül.)* Ki kaczag itt? – Lám, lám, bizony magam kaczagék? – Jó! Csak vígan; majd vége lesz a' játéknak. – Így, vagy így! – De – – – Hahogy vele eggyet találna érteni! hahogy ez is csak az a' mindennapi szemfényvesztés? Ha nem volna méltó rá, a' mit tenni érte készűlök? – Tenni készűlök? – 'S mit készűlök érte tenni? – Ha megmerem e azt neki vallani? – Magamban – oh, magamban el-elgondolom – De az csak elgondolni hagyja magát. – Irtózatos! – El innen! el! – Nem várom hogy lássam. – Nem! – – *(Égre pillant.)* A' ki vétke nélkül taszítá e' mélységbe, rántsa-ki őrvényéből! – Mi szüksége ahhoz az én karomra? El! – *(Menni akar, 's Emíliát meglátja.)* Késő! Karomat kívánja.

HETEDIK JELENÉS.
Emília. Odoardo.

EMÍLIA. Hogyan? Maga itt van, atyám? – És csak maga? – Hát anyám? Nincs itt? nincs itt? – Hát a' Gróf? A' Gróf sincs itt? – 'S Maga, atyám, olly nem csendes?

ODOARDO. Te pedig olly csendes, leányom?

EMÍLIA. Miért ne atyám? – Vagy semmi nincs oda, vagy minden oda van. – Tudni csendesen lennünk, 's kelleni csendesen lennünk, nem jön e eggyre?

ODOARDO. De mit gondolsz, mi itt a' dolog?

EMÍLIA. Hogy minden oda van – 's hogy kénytelenek vagyunk csendesen lenni, atyám. ODOARDO. 'S te csendesen volnál, mert kénytelen vagy csendes lenni? – Ki vagy te? Eggy gyermek! nekem leányom! – Úgy a' férjfinak, az atyának, pirulnia kell előtted. – Felelj hát: Mit értesz azon, hogy minden oda van. Azt e hogy megholt a' Gróf?

EMÍLIA. És hogy miért holt-meg! – Tehát való, atyám? való tehát a' rettentő egész történet, mellyet anyámnak kisírt haragos szemében olvastam? – Hol anyám? hova lett anyám?

ODOARDO. Előre ment – hahogy utána megyünk.

EMÍLIA. Minél hamarább, annál jobb. Mert ha a' Gróf megholt, ha azért holt-meg – ha azért! mit késünk itt? Szaladjunk, atyám?

ODOARDO. Szaladjunk? – Mi szükség űzne bennünket a' szaladásra? – Te rablód' kezében vagy – kezében maradsz.

EMÍLIA. Én maradok?

ODOARDO. Még pedig egyedűl, anyád nélkül, atyád nélkül.

EMÍLIA. Én egyedűl az ő kezében? – Soha nem, atyám! vagy nem atyám többé. – Én egyedűl az ő kezében? Jó; csak hagyjon itt! – Meglátom én, ki tart-meg engem, ki erőltet engem, – ki az az ember, a' ki embert erőltethet?

ODOARDO. Úgy hittem, leányom, hogy csendes vagy.

EMÍLIA. Az vagyok. De mit nevez csendesnek lenni, atyám? Keblünkbe tenni kezeinket? szenvedni, a' mit nem kellene? tűrni, a' mit nem illik?

ODOARDO. Hah, ha így gondolkozol! – Hagyd megölelni magadat, leányom. – Úgy mondottam mindég: A' természet az asszonyt akará csinálni remekjévé, de elhibítá az agyagot; hígan találta azt gyúrni. Különben rajtatok minden jobb mint rajtunk. – Hah, ha ez a' te csended, úgy feltaláltam benne a' magamét. Hagyd megölelni magadat, lyányom. – Csak képzeld: Bírói vizsgálatnak örve alatt – oh a' pokolbeli alakoskodás! – kicsikar téged karjaink közzül, 's Grimaldihoz viszen.

EMÍLIA. Engem csikar? engem viszen? – Csak akar csikarni! Csak akar vinni! – Akar! – Mintha nekünk viszont nem volna szabad akarni, atyám?

ODOARDO. Olly dühbe is jövék, hogy már e' tőr után nyultam – *(kivonja.)* – hogy kettejeknek eggyikét – hogy mind kettejeket –keresztűl-verjem.

EMÍLIA. Ne, az ég' kedvéért ne, atyám! – Ez az élet mindene a' gonoszoknak. – Nékem, atyám, nékem e' tőrt.

ODOARDO. Gyermek, ez nem hajtű.

EMÍLIA. Legyen hát a hajtű tőrré. – Egyre megyen.

ODOARDO. Hogyan? Ennyire jutott volna? De ne hát, ne hát! Fontold-meg: Neked is csak eggy életed van a' mit elveszthetsz.

EMÍLIA. És csak eggy ártatlanságom.

ODOARDO. Melly minden erő felett van.

EMÍLIA. De nem minden csábítás felett! Erő, erő! ki nem állhat erőnek ellent? A' mit erőnek hívnak, az semmi. – A' csábítás az igazi erő. – Bennem is vér foly, atyám; olly fiatal, olly meleg, mint másban. – Az én érzékeim is érzékek. Nem felelek semmiért, nem állok jót semmiért. Ismerem a' Grimáldi-házat. Az Öröm' háza. Eggy órát töltöttem ott, anyám szemei alatt – és még is annyi zaj támada-fel lelkemben; hogy azt a' Religiónak legsanyarúbb gyakorlásai hetekig is alig csilapíthatták-el. – És melly Relígiónak! Hogy semmi rosszabbat ne szenvedjenek, ezrenként szöktenek habok közzé, 's Szentek. – Adja nekem, atyám, adja nekem a' tőrt.

ODOARDO. Mintha te ismernéd a' tőrt.

EMÍLIA. Bár nem ismerem. Az ismeretlen barát is barát. Adja nekem, atyám, adja nekem.

ODOARDO. Jó; de hát ha neked adom? Imhol.

EMÍLIA. 'S imhol – *(magára méri. Atyja megkapja karját.)*

ODOARDO. Melly hirtelen vagy! – Nem, leányom, a' tőr nem a' te kezednek való.

EMÍLIA. Igaz; nekem azt hajtűvel illik. – *(Keze, a' hajtűt keresvén, a' rózsára akad.)* Te még itt? Le innen! Te nem illesz ollyannak hajába, a' millyennek engem atyám akar.

ODOARDO. Oh leányom!

EMÍLIA. Értem e, édes jó atyám? Nem, nem akarja azt. Mit késne különben? – *(Elkeseredés' hangjával, azalatt hogy a' rózsát széllyelfosztja.)* Eggykor, igen is, volt atya, ki gyermekének, hogy megmentse a' gyalázattól, szívébe meríté vasát, 's ez által neki másod ízben ada éltet. De az illy tettek mind eggykoriak! Olly atyák nincsenek többé.

ODOARDO. De igen, leányom, de igen! – *(áltveri.)* – Isten, mit tettem! *(Emília roskad. Odoardo tartja.)*

EMÍLIA. Leszakasztott eggy rózsát, mellyet a' fergeteg összezúzni készüle. – Hadd csókolom ez atyai kezeket.

NYOLCZADIK JELENÉS.
A' Fejedelem. Marinélli. Az Előbbiek.

A' FEJEDELEM *(belépvén.)* Mi ez? Nem jól van Emília?

ODOARDO. Sőt igen jól.

A' FEJEDELEM *(közelébb jövén.)* Mit látok?

MARINÉLLI. Jaj nekem!

A' FEJEDELEM. Kegyetlen atya, mit teve?

ODOARDO. Leszakasztottam eggy rózsát, mellyet a' fergeteg öszvezúzni készűle. – Nem így vala, leányom?

EMÍLIA. Nem Maga, atyám! Én! én!

ODOARDO. Nem te, leányom! Ne hagyd itt a' világot hamis mondással! Nem te, leányom! Az atyád! szerencsétlen atyád!

EMÍLIA. Ah atyám! – *(Elhal. Odoardo kímélettel teríti-ki a' deszkázaton.)*

ODOARDO. Költözzél békével! – Hát, Fejedelem, tetszik e még? Gyúlasztanak e még kecsei? Itt, e' vérben, melly bosszút kiált gyilkosára. – De te talán tudni akarod, hogy mind ebből mi lesz? Azt várod talán, magam ellen fordítom a' vasat, tettemet úgy rekesztem-be, mint eggy silány tragédiát? – Csalatkozol! Ime – *(lábaihoz veti a' tőrt.)* Ime itt fekszik véres tanúja vétkemnek. Megyek, 's magam adom tömlöczbe magamat. Megyek, 's várlak, mint bírámat. – De ott, ott! a' mindnyájunk' bírája előtt várlak.

A' FEJEDELEM *(hosszú csend után, melly alatt a' testet irtózattal 's kétségbe-esve nézi, Marinéllihez.)* Fogd, vedd-fel. – Hát? – Retteged? – Boldogtalan! – *(kiragadja kezéből a' tőrt.)* Nem, a' te véred ezzel öszve nem elegyedik. – Menj, rejtsd el magadat örökre. Menj, mondom. – Isten! Isten! Nem elég e sokaknak szerencsétlenségekre, hogy az Uralkodók emberek: az volt e még szükség, hogy ördögök öltezzenek barátjaiknak alakjokba?

6.

MISSZ SZÁRA SAMPSON.

SZOMORÚJÁTÉK.

SZEMÉLYEK.

SIR WILLIAM. SAMPSON.
MISS SZÁRA, leánya.
MELLEFONT.
MARWOOD, Mellefont' régibb kedvese.
ARABELLA, eggy ifju gyermek, Marwood' leánya.
WAITWELL, megöregedett cseléd, Sir William' szolgálatjában.
NORTON, Mellefont' inasa.
BETTY, Szára' komornája.
HANNAH, szobaleány Marwoodnál.
FOGADÓS, és némelly Mellékszemélyek.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.
Ebédlő a' Fogadóban.
Sir William Sampson és Waitwell úti-ruhában lépnek-be.

SIR WILLIAM. Az én leányom e' nyomorú fogadóban?

WAITWELL. Mellefont kétség' kivül a' legnyomorúbbat választotta az egész kis városkában. A' rossz ember mindég keresi a' homályt, mert rossz ember. De mit nyerne vele, ha az egész világ előtt elrejtezhetnék is? A' lelki-isméret több mint a' bennünket vádló egész világ. – Ah, te megint sírsz, Sir! – Sir!

SIR WILLIAM. Hagyj sírnom, kedves Régim. Vagy talán nem érdemli könyűimet?

WAITWELL. Ah! érdemli; 's érdemlené, ha vérkönyűket sírnál is.

SIR WILLIAM. Hagyd hát folyni.

WAITWELL. A' legjobb, legszebb, legártatlanabb gyermeket, melly valaha a' nap alatt találtatott, annak kelle elcsábítatnia! Szári, Szári! szemeim előtt nevekedél-fel, ezerszer valál kisded éveidben e' karjaimon; e' karjaimon csudálgatám mosolyidat, édes csácsogásidat. Gyermeki arczodnak minden vonásaiból hajnala súgárzott-ki eggy észnek, eggy bájos édességnek, eggy –

SIR WILLIAM. O hallgass! Nem eléggé tépi e össze szívemet a' jelen idő? Poklabbiakká akarod e tenni kínjaimat az eltünt boldogságok' említése által? Változtassd-meg beszédedet ha kedvem' akarod tenni. Piríts, feddj; atyai gyengeségemet nevezzd véteknek; fessd nagyobbnak leányom' botlását; szívemet eránta töltsd-el megvetéssel, útálattal; gerjeszd-fel újra lelkemben a' bosszu' lángját átkozott csábítója eránt; mondd, hogy Szára soha sem vala jó, mert illy könnyen szűnhetemeg jó lenni; mondd, hogy engem soha nem szeretett, mert elhagyhata.

WAITWELL. Ha azt mondanám, hazudnék; rútúl, gonoszúl hazudnék. 'S hazugságom emlékembe juthatna halálos órámban, 's én öreg gonosz csüggedten fognék elveszni. – Nem; Szárika szerette atyját, 's bizony, bizony most is szereti. Csak meggyőződni akarj a' felől, Sir, úgy őtet még ma karjaid köztt látom-meg.

SIR WILLIAM. Igen, Waitwell, csak e' felől akarok meg-győzettetni. Nem lehetek tovább nélkűle; ő a' gyámola öreg napjaimnak; és ha életem' szomorúő szakát ő nem teendi édessé, kitől várhatom, hogy tegye? Ha még szereti atyját, meg van neki bocsátva. Vétke eggy lágyszívű leány' botlása volt, 's szökése következése a' megbánásnak. Az illy botlás többet ér mint az erőltetett feddtelenség. – De érzem, Waitwell, érzem: legyen tette való vétek, 's bár akart vétek is, ah, neki még is meg fognék bocsátani! Inkább akarok mocsokba-süllyedt leányomtól, mint ollyan lyányomtól sem szerettetni.

WAITWELL. Szárasszd-fel könyűidet, Sir. Jőni hallok valakit. Gondolom, a' ház gazdája, hogy bennünket elfogadjon.

MÁSODIK JELENÉS.
A' fogadós. Sir William Sampson. Waitwell.

A' FOGADÓS. Illy korán; Urak, illy korán? Jó reggelt, Waitwell. Keteknek egész éjjel kelle jőniek? Ez az az Úr, a' ki felől szóllánk?

WAITWELL. Igen is, ez az; 's reménylem, azok szerint, a' miket magunk köztt elvégezénk –

A' FOGADÓS. Mélt. Uram, én egészen szolgálatjára vagyok Nagyságodnak. Mi közöm nekem ahhoz, hogy tudjam vagy ne tudjam, melly okok hozzák ide Nagysádat, 's miért akar titokban lenni házamnál! A' Fogadós felkaparja pénzét, 's nem gondol vele, mit csinálnak szállóji. Waitwell ugyan elmondá nekem, hogy Nagysád azt az idegen Urat, ki fiatal szép feleségével nehány hetek olta múlat itt, eggy kisség szemmel akarja tartani. De reménylem, Nagysád neki nem lesz ártalmára. Az által házam rosz hírbe keverednék, 's bizonyos nemű emberek félnének betérni hozzám. Fogadósnak minden nemű emberektől cseppen hasznocskája.

SIR WILLIAM. Ne tartsunk semmitől, Gazda Uram, 's vezessen azon szobába, mellyet számomra emberem kibérlele. Engem ide tiszta szándékok hoznak.

A' FOGADÓS. Nem akarom tudni a' Mélt. Úr' titkait. Más' dolgába ártanom magam', nekem nem hibám. Például, mi volt volna nekem könnyebb, mint kitanulni, ki az az idegen Úr, a' kit Nagysád szem alá venni szándékozik; de nem akartam. Annyit sejdítek, látok, hogy neki azt a' szép asszonyt el kelle lopnia. Szegény szép asszony, vagy nem tudom mi! egész nap szobájába van zárkózva, 's sír.

SIR WILLIAM. Sír?

A' FOGADÓS. Igen, sír. – – De Mélt. Uram, miért sír Nagysád is? Az a' szép asszony közelről érdekli Nagysádat. Nagysád neki talán csak nem lesz épen az –?

WAITWELL. Ne tartóztass; lássunk dologhoz.

A' FOGADÓS. Kövessen a' Mélt. Úr; eggy keskeny fal fogja elválasztani Nagysádat azon szerencsétlentől, a' ki Nagysádat olly közelről érdekli, és a' ki hihetőleg –

WAITWELL. Ked tehát erőszakkal ki akarja csikarni belőlünk –

A' FOGADÓS. Nem, Waitwell, én semmit nem akarok kicsikarni, semmit nem akarok tudni. –

WAITWELL. Vezessen hát szobánkba, míg az egész ház fel nem kél.

A' FOGADÓS. Utánam tehát, Mélt. Úr.

(Mennek.)

HARMADIK JELENÉS.
A' közbülső kárpit felvonatik. Mellefont' szobája.
Mellefont. Később inasa.

MELLEFONT, *(öltözetlenűl, eggy karszékben.)* Ismét eggy éj, mellyet hóhér' kezei köztt sem tölthettem volna kínosabban! – Norton! – Nem lehetek magamban. Ha gondolatimmal egyedűl hagyattatnám, messze vihetnének. – Hé Norton! Még alszik. De nem kegyetlenség e aludnia nem hagynom? Mi boldog ő, hogy alhatik. – Nem nézhetem hogy körűltem valaki boldog. – Norton!

NORTON, *(közelítve.)* Uram!

MELLEFONT. Öltöztess-fel. – Ne szeldelj illy duzmadt kedvetlen ábrázatokat! Ha én fogok alhatni, neked is szabad lesz aludnod. Ha kötelességed felől nem akarsz tudni, szánj, kérlek.

NORTON. Az Urat szánjam? Jobban tudom én, hova illik a' szánás.

MELLEFONT. Hova hát?

NORTON. Ah, öltöztesse-fel az Úr magát, 's ne kérdjen!

MELLEFONT. Gyilkos! 's vádjaidnak is fel kell e ébredni lelki-isméretem mellé? Értelek; tudom én, ki meríti-ki a' te szánásidat. – De igazságos vagyok eránta 's magam eránt. Igen jó; ne szánj. Átkozz magadban; de – átkozzd magadat is.

NORTON. Magamat is?

MELLEFONT. Igen; mert eggy istentelennek vagy szolgálatjában, kit a' földnek meg nem kellene szenvedni; és mivel gonoszságaiban részt vevél.

NORTON. Én az Úr' gonoszságaiban? 'S mi által?

MELLEFONT. Mert hallgatál, mikor elkövettem.

NORTON. Oh szép! az Úr, szenvedelmeinek hevében, eggyetlen eggy szó miatt kitekerte volna nyakamat. – 'S mikor ismeretségébe juték az Úrnak, nem vala e már annyira elromolva, hogy oktalanság volt volna remélni jobbúlhatását. Melly életet láttam élni az Urat az első pillantatok olta! A' legundokabb társaságaikban a' játszóknak, csapongóknak – annak nevezem őket, a' miknek neveztetni érdemlenek – olly birtokot vesztegete el az Úr, melly a' legfényesbb hívatalokra nyithatott vala ösvényt. 'S az a' gyalázatos szövetsége a' legromlottabb asszonyok' sokféle nemével, 's kivált azzal a' rossz, azzal az iszonyú Marwooddal – –

MELLEFONT. Tégy, oh tégy-vissza abba a' gaz életbe; az tiszta volt, szép volt e' mostanihoz. Elpazarlám birtokomat; jó. A' büntetés nincs távol; korán fogom mind azt látni, a' mi nehéz, a' mi alázó a' szükségben vagyon. Romlott személyekkel társalkodtam; legyen. Többször valék én elcsábítva mint a' hogy én csábítottam-el másokat; 's a' kit elcsábítottam, el akara csábítatni. – De még nem fekvék lelkemen eggy ártatlanság' eltaposásának vétke. Végig-láthatatlan inségbe azt még nem taszítottam. Még nem ragadtam-el atyai-házból eggy Szarát, 's nem kényszerítettem megszökni eggy nyomorúval, ki semmi tekintetben nem vala többé magáé. Még akkor nem – Ki jő hozzám illy korán?

NEGYEDIK JELENÉS.
Betty. Mellefont. Norton.

NORTON. Bettynek lépései.

MELLEFONT. Már fenn, Betty? Mint van Kisasszonyod?

BETTY. Mint van? – *(zokogva.)* Már régen elmult vala az éjfél, midőn végre engede unszolásimnak, 's ágyba viteté magát. Kevés pillantatokig aludt; de Isten! Isten! melly álomnak kelle annak lenni! Eggyszerre riada-fel, kiszökött ágyából, karjaim közzé vetette magát, mint eggy szerencsétlen, kit gyilkosok űznek. Reszketett, 's hideg veréjték folya-le halvány arczán. Mindent elköveték hogy elcsendesíthetném, de egész reggelig csak néma könyűkből állottak feleletei. Szűntelen külde az Úr' ajta-

jához, látni, ha fenn van e már az Úr. Szóllani akar az Úrral. Egyedűl az Úr olthatja-el bánatját, gondjait. Oh cselekedje, cselekedje az Úr! Meghasad szívem, mikor így látom szenvedni.

MELLEFONT. Menj, Betty, mondjad, hogy megyek hozzá.

BETTY. Nem; ő akar általjőni az Úrhoz.

MELLEFONT. Jó; jelentsd tehát, hogy várom. – Ah! –

Betty el.

ÖTÖDIK JELENÉS.
Mellefont. Norton.

NORTON. Isten! a' szegény Missz!

MELLEFONT. Kinek érzéseit akarod felkiáltásiddal riasztgatni? Ime, itt fut arczomon az első köny, mellyet gyermekségem olta sírtam. – Rossz készűlet eggy Megszomorodott' elfogadására, ki nálam keres, nálam remél vígasztalást. – Miért is keres azt nálam? – De hol keressen másutt? Össze kell szednem magamat. – *(felszárasztja könnyeit.)* Hol eggykori elkeményedésem, mellyel sírni láthattam eggy pár szép szemet? hol a' tettetésnek az a' nagy mestersége, melly által annak látszhatám, a' minek látszani kedvem volt; a' melly által azt mondhatám, a' mit akartam? Itt lesz, 's ellent-állhatatlan könyűket fog sírni. Megzavarva, elszégyenülve állok előtte, mint a' kárhoztatott bűnös. Szóllj, mit mondjak neki? mit tegyek?

NORTON. A' mit kívánni fog.

MELLEFONT. Úgy újabb kegyetlenséget követek-el rajta. Igazságtalanúl vádol eggy ceremónia' elhalasztása miatt, mellyet most, a' nélkül hogy őtet és magamat a' legnagyobb veszélybe vetném, nem tehetek-meg az országban.

NORTON. Úgy hagyjuk-el az országot. Mi tartóztat itt? miért múl-el eggyik nap, miért az eggyik hét, a' másika után? Parancsolja az Úr, hogy készítsem-el indúlásunkat, 's holnap hajón leszünk. Talán hogy a' bánat nem kíséri túl a' tengeren; hogy eggy részét itt hagyja-el, eggy más részét valamelly más tartományban –

MELLEFONT. Úgy remélem magam is. – Im jő. Mint ver szívem!

HATODIK JELENÉS.
Szára. Mellefont. Norton.

MELLEFONT, *(elébe menvén.)* Magának, kedves Kisasszony, nyugtalan éje volt.

SZÁRA. Ah Mellefont! ha az csak nyugtalan volt volna! –

MELLEFONT, *(Nortonhoz.)* Hagyj magunkban.

NORTON, *(menvén.)* Nem is maradnék, bár arannyal fizettetnék minden pillantat.

HETEDIK JELENÉS.
Szára. Mellefont.

MELLEFONT. Fogjon helyet, kedves Kisasszony.

SZÁRA, *(leűlvén.)* Korán vagyok alkalmatlan az Úrnak, 's meg fogja e bocsáthatni, hogy panaszimat eggyütt újítom-meg a' reggellel?

MELLEFONT. Kedves, kedves Missz! azt akarja mondani, hogy nem bocsáthatja-meg nekem, hogy ismét feltűnt eggy új reggel, a' nélkül hogy régi panaszait elnémítottam volna.

SZÁRA. Mit nem fognék én az Úrnak megbocsátani! Tudja, mit nem bocsátottam-meg már eddig is. De kilenczedik hete kezdődik ím ma, kilenczedik hete már, 's ez a' nyomorú ház engem ma is azon lábon lát még, mellyen első nap' látott.

MELLEFONT. Tehát kételkedik szeretetemen?

SZÁRA. Én kételkedem? Nem; mélyebben, mélyebben érzem szerencsétlenségemet, mint hogy magamat annak utolsó enyhítésétől is meg lehetne fosztanom.

MELLEFONT. Mint lehet hát az én Misszem nyugtalan eggy ceremonia' elhaladásán?

SZÁRA. Ah, Mellefont, miért kell nekem e' ceremónia felől egészen külömböző gondolkozásomnak lenni! – Légyen valamiben engedelmes ez asszonyi gondolkodás eránt. – Azt képzelem, hogy abban az égnek közelebbi eggyezése űl. Haszontalan' igyekezém a' tegnapi hosszú estve megint magamévá tenni az Úr' gondolkozását, 's elűzni keblemből azon kétségeket, mellyek az Úr előtt, 's nem most először, bízatlanságom' szüleményeinek látszanak. Perlettem ön-magammal, eléggé elmés valék elbódítani eszemet: de okoskodásomnak roskadozó építményeit szívem 's bel-érzéseim öszvedöntötték. Fenyítő szózatok, mellyekkel phantasiám, nekem büntetésemre, magát eggyesíté, vertek-fel a' szunnyodalom' karjai közzűl. Melly képek, melly rettegtető képek kínzának. Örömest álmoknak nézném –

MELLEFONT. Hogyan? 's az én értelmes Szárám őket egyébnek nézhetné? Álmok ők, kedves Missz álmok. – Melly boldogtalan az ember! Alkotója nem lelt e elég gyötrelmeket a' valóságok' országában? Eggy még szélesbb-határú országát kelle e a' képzeleteknek teremtenie az ő gyötrésekre?

SZÁRA. Ne vádoljuk az eget. A' képzeletek' seregét ő hatalmunkban hagyá. Azok tetteinkhez szabják magokat, és ha ezek eggyességben vagynak tiszteinkkel és a' rénnyel, úgy az őket kísérő képzeletek még nevelik nyugalmunkat 's örömeinket. Eggy szava, eggy áldása a' Béke' Szolgájának, mellyet ez az ég' nevében adand ránk, öszvebomladozott képzeleteimet meg fogja gyógyítani. Nem remélhetem e, nem várhatom e az Úrtól, hogy kedvemért, megnyugtatásomra, nehány nappal elébb tegye-meg, a' mit eggyszer úgy is meg fog tenni? Essék-meg rajtam szíve; gondoljameg, hogy ha ez által rólam csak képzelt gyötrelmeket hárít is el, ezek a' képzelt gyötrelmek gyötrelmek, 's arra nézve a' ki szenvedi, való gyötrelmek. – Ah, terjeszthetném csak olly elevenen elébe az Úrnak azon rettegéseket, mellyek ez éjjel rohantak rám, a' hogy őket szenvedtem! Eltikkadva sírásimban, jajgatásimban, félig-hunyt szemekkel dőltem hátra ágyamon. A' természet eggy két percz alatt erőt látszék gyüjteni akarni, hogy újabb könnyeket önthessen. De még el nem szenderedém, midőn véletlenűl eggy rettenetes szikla' párkányán látám magamat. Az Úr előttem

méne, 's én tántorgó, bizonytalan lábakkal, mellyeknek ollykor az Úrnak visszapillantásai adának bátorodást, követém az Úr' nyomait. Azonban eggy baráti szózat megettem parancsolá, hogy állanék-meg. Az a' szózat atyámnak szózatja volt. – Én szerencsétlen, hogy felőle semmit nem feledhetek! Oh, ha neki is illy kegyetlen szolgálatokat teszen emlékezete! ha viszont ő sem feledhet engem! De el fogott feledni, ez minden vígasztalásom. Vígasztalás, kínos vígasztalás az ő Szárájának. – Hallja tovább, Mellefont. Visszatekintvén ez ismeretes szózat felé, lábom elsíklott, elszédűltem, 's a' mélységbe estem volna, midőn magamat, még idejében, eggy személy' karjai által érzem visszatartva, ki hozzám sokakban hasonlított. A' legforróbb köszönettel akarám meghálálni jóvoltát, midőn kebléből kiránta eggy gyilkot. Megtartálak, monda, de csak hogy elveszítselek! Rám mérte fegyveres kezét, 's ah! – felébredék döfésére. Ébren még érzettem a' mi fájdalmas a' gyilkoló döfésben vagyon; a' nélkül hogy a' mi abban kívánatos is vagyon, érezhetném: a' szenvedés' végét remélhetni az élet' végében.

MELLEFONT. Igérem az én Szárámnak, hogy eléri szenvedéseinek végét, életének vége nélkül, melly vége lenne az enyémnek is. Feledje eggy bódúlt álom' ijesztő szövedékeit.

SZÁRA. Erőt ehhez az Úrtól várok. Légyen szerelem vagy csábúlás, szerencse vagy szerencsétlenség, a' mi az Úr' karjai közzé vete, én szívemben az Úré vagyok, 's az maradok örökre. De még nem vagyok az a' Bíró' szemei előtt, a' ki megesküdött, hogy az általa felállított rendnek minden általhágását meg fogja bosszúlni.

MELLEFONT. Úgy az egész büntetés essék reám!

SZÁRA. Mi eshetik az Úrra, hogy engem is ne érjen? De ne adjon hamis magyarázatot esdeklő unszolásimnak. Más leány, melly hasonló botlás által elvesztette volna becsűletét, a' törvényes szövetséggel talán ennek eggy részét igyekeznék visszaszerzeni. Én, Mellefont, ezen nem igyekszem, mert én e' világon semmi becsűletről nem akarok tudni azon eggyen felűl, hogy az Úré vagyok. Én nem a' világ miatt, én magam miatt akarok eggyesülni az Úrral. És ha egyesűlve leszek, örömest eltűröm azon gyanu' gyalázatját, hogy nem vagyok az. Ha úgy tetszik az Úrnak, ne ismerjen hitvesének mások előtt; tartasson engem a' minek tartatni akar. Kész vagyok nem viselni az Úr' nevét, kész házassági összekelésünket a' legnagyobb titokban tartani, 's légyek örökké érdemetlen e' szerencsére, ha belőle lelkem' megnyugtatásán kivűl, valamelly más nyereséget óhajtok vonni.

MELLEFONT. Szűnjön-meg, szeretett Missz, vagy szemei előtt rogyok-össze. Melly szerencsétlen vagyok én, hogy nincs elég szívem az én Szárámat még szerencsétlenebbé tenni! – Emlékezzék, hogy egészen alája adta magát intézeteimnek; gondoljameg, hogy nekem tisztem mind kettőnk' javát előre elnézni, és hogy el kell siketülnöm mostan panaszai eránt, ha akarom, hogy életének későbbi egész folyta alatt kénytelen ne légyen még keservesbb panaszokat tenni. Feledheti e, a' mit mentségeműl olly sok ízben terjesztettem elébe?

SZÁRA. Nem feledtem, Mellefont; az Úr elébb valamelly rokona' hagyománya eránt akarja bizonyossá tenni magát. Az Úr elébb földi javakat igyekszik magáévá tenni, ha miattok én örök jóktól esem is el.

MELLEFONT. Ah, ha e' földi jók eránt olly bizonyosak lehetnénk, a' hogy az én Szárám' feddtelensége az örök jókat nézheti tulajdonainak!

SZÁRA. Feddtelenségem? Ne említse többé e' szót. Eggykor az füleimben édest hangzék: de most irtóztató mennydörgésként hangzik benne.

MELLEFONT. Hogyan? 's egyedűl az fog e annak birtokával dicsekedhetni, a' ki soha nem botlott-meg? Ha eggy botlásnak olly boldogtalan következései vagynak, hogy általa a' legfeddtelenebbűl töltött esztendők' egész sora elsemmítetik, úgy a' feddtelenség még soha nem volt még halandó' tulajdona; úgy a' feddtelenség olly lidércz, melly midőn azt már megkapottnak; bírtnak gondoljuk, széllyel-foszol karjaink köztt; úgy tiszteinket nem mérte bölcs lény erőnk szerint; úgy létünknek minden czélja az, hogy neki öröme lehessen, bennünket kéje szerint büntetgetni; úgy – Elrettenek azon irtóztató következésektől, mellyekbe az én Szárámat félénksége téveszthetti. Nem, Missz, maga most is az az ártatlanság, az a' tiszta leány, a' ki az én szerencsétlen ismeretem előtt volt. Ha Szára illy kegyetlen szemekkel tekinti magát, millyenekkel tekint engem?

SZÁRA. Szerelemnek szemeivel, Mellefont.

MELLEFONT. Úgy tehát e' szerelemnek, e' nagyszívű, e' nékem minden méltatlanságomat elnéző szerelemnek nevében, lábai előtt kérem, kedves Szára: nyugtassa-meg magát. Csak még nehány napi várakozást.

SZÁRA. Nehány napit! melly hosszú idő nekem már eggy is.

MELLEFONT. Gyűlöletes hagyomány! átkozott esztelensége eggy vén bátyának, ki azon feltét alatt hagyá rám birtokát, hogy jobbomat eggy rokonunknak nyújtsam, ki engem úgy nem szenvedhet, mint én nem őtet. Titeket terheljen, embertelen tyrannjai a legszabadabb indúlatnak, mind az a' nyomorúság, mind az a' bűn, mellyre bennünket erőszakotok ránt! – És ha mégis ellehetnék e' gyalázatos örök nélkül! Míg atyai birtokom elég vala, kitartani, megvetéssel néztem erre; nem tartottam méltónak, hogy érte szót is tegyek. De midőn a' világ' minden kincseit szeretném bírni, hogy az én Szárám' lábainál tehessem-le; midőn kötelességem legalább azon lenni, hogy ő születéséhez illőleg jelenhessen-meg a' világban: azt most nem szabad elmellőznöm.

SZÁRA. Melly reménye az Urat végre is meg fogja csalni.

MELLEFONT. Az én Szárám mindég a' legrosszabbat rettegi. Nem; az a' személy, kit eggyütt illet velem a' hagyomány, nem idegen, alkura lépni eránta. A' hagyomány kétfelé fog osztatni, 's minthogy ő azt nem bírhatja velem egészben, örűl, hogy annak felén kész vagyok tőle megvásárlani szabadságomat. Minden órában várom a' végső tudósítást azon dologban, mellynek elkésése bennünket itt tartóztata. Mihelytt megérkezik,[1] azonnal itt hagyjuk e' helyt. Által-megyünk Franczia-országba, hol bennünket barátim várnak, kik előre örvendenek, láthatni, szerethetni az én Szárámat. 'S ők, ezek a' mi barátink, légyenek tanúji összekelésünknek.

SZÁRA. Kegyetlen! És így ez az összekelés nem honnom' földjén menjen véghez? És így honnom' földjét úgy hagyjam-el, mint gonosztevő? 'S azt hiszi, hogy én, mint illyen, tengerre mernék űlni? Csendesebb légyen, vagy romlottabb, annak szíve, ki maga és a' halál között eggy libegő deszkánál egyebet hideg vérrel nézhet. Minden habban, melly hajónkat fogná csapkodni, a' halál' közelítését hallaná fülem; minden szél átkokat zajgana felém az elhagyott hazai partok felől, 's a' legcsendesbb vész is

[1] meg<érkezend> [Az *érkezend* törlése aláhúzással jelölve; a margón értelmező javítási lehetőségként:] érkezik érkezendik [Mi az előbbit választottuk.]

vérítéletnek fogna látszani fejem felett. – Nem, Mellefont, illy pogányságot az Úr énellenem nem követhet-el. Ha különben elélek még, míg az Úr végét éri dolgának, ne sajnáljon eggy nappal tovább múlatni itten. Ez feledtetheti-el velem minden itt sírásban-élt napjaim' gyötrelmeit; ez légyen az a' szent nap – Ah! mellyík lesz az valaha?

MELLEFONT. De itélje-meg, édes Missz, megadhatjuk e itt összekelésünknek azt a' fényt, mellyel neki tartozunk?

SZÁRA. Eggy szent tétel fény által nem nyer több szentséget.

MELLEFONT. De – –

SZÁRA. Elrettenek. Kénytelen leszek e végre még azt hinni, hogy az Úr kapva kap illy üres kifogásokon? O Mellefont, Mellefont! ha álthághatatlan törvénnyé nem tettem volna magamnak, hogy az Úr' szeretete' valóságán soha ne kételkedjem, e' szó meg fogna téveszthetni. – De már is sok; úgy tetszenék, mintha már kételkedném eránta.

MELLEFONT. Az én Szárám' kételkedésének első pillantata végső pillantata lenne életemnek. Ah Szára, mivel érdemlettem én, hogy Maga engem e' lehetőségnek csak képzelete által is büntessen? Való, hogy eggykori bolondságim, mellyeket nem átallottam az én Misszem előtt meggyónni, becsűletemre nem igen válhatnak; de legalább megnyerhették volna bízodalmát. Eggy romlott-lelkű Marwood kötelékeiben tartott, mert azt érzettem eránta, a' mi szerelemnek tartatik, és olly igen ritkán az. Még most is hordanám gyalázatos béklyójit, ha az ég irgalommal nem tekintett volna rám, nem nézvén szívemet egészen méltatlannak, hogy benne tisztább láng égjen. Szárát meglátni, 's feledni a' világnak minden Marwoodjait, eggy volt. De melly nehéz vala az én Szárámnak, melly sokba került neki, kiszabadítani engem e' lánczokból! Én a' vétekkel igen is ismeretes voltam: Szára az épen nem volt.

SZÁRA. Verjük-el ez emlékezeteket.

NYOLCZADIK JELENÉS.
Norton. Mellefont. Szára.

MELLEFONT. Mit akarsz?

NORTON. A' ház előtt állottam, 's eggy Cseléd kezembe adá e' levelet. A' borítékon az Úr neve all.

MELLEFONT. Az én nevem? Ki tudja azt itt? – *(az írást nézvén.)* Egek!

SZÁRA. Az Úr elretten.

MELLEFONT. De ok nélkül, Missz, a' mint most már látom. Megtévedtem a' kézben.

SZÁRA. Bár olly kedves légyen foglalatja, a' mint azt szíve fogja óhajtani.

MELLEFONT. Úgy hiszem, sem kedvetlen, sem kedves nem lesz.

SZÁRA. A' ki magában vagyon, kevesebb oka van erőszakot tenni magán. Engedje az Úr, hogy szobámba térhessek.

MELLEFONT. De tehát az én Szárám tartalékot érez?

SZÁRA. Nem érzek, Mellefont.

MELLEFONT, *(elkísérvén Szárát a' Szín' mélyéig.)* Mingyárt általmegyek, kedves Szára.

KILENCZEDIK JELENÉS.
Mellefont. Norton.

MELLEFONT, *(a' levelet nézvén.)* Igazságos Isten!

NORTON. Jaj az Úrnak, ha nem egyéb, mint igazságos.

MELLEFONT. Lehetséges e? Ismét látom az átkozott gyűlőlt kezet, 's nem halok-el rettenésemben? Ő e? Nem ő e? Mint kétlhetem azt? Ő az, ő! Ah Norton, a' Marwood' levele! Melly Fúriák, melly Sátán fedte-fel előtte ittlétemet? Mit akar még tőlem? Menj, láss hozzá, hogy innen mingyárt mehessünk. – De várj, talán nem lesz szükség rá. Talán útálattal-eltölt búcsúlevelem csak arra gyúlasztotta, hogy hasonlóval feleljen rá. Fogd, bontsd-fel, olvassd. Reszketek azt magam tenni.

NORTON, *(olvassa.)* „Annyi lesz, mintha a' leghosszabb levelet írtam volna, ha azt a' nevet, melly e' lap' alján áll, rövid figyelemre fogja méltóztatni."

MELLEFONT. Átkozott név. Bár soha ne hallottam volna neveztetni! bár ki volna törölve az élők' könyvéből!

NORTON. „Felkeresése' fáradságát a' keresni-segélő szerelem megédesítette."

MELLEFONT. Szerelem? Undok káromló! Olly nevet fertéztetél-meg, melly a' rénynek van szentelve.

NORTON. „'S még többet teve" –

MELLEFONT. Reszketek.

NORTON. „Utána hozott az Úrnak."

MELLEFONT. Gyilkos! melly szókat olvassz? – *(Kitépi kezéből a' levelet, 's maga olvassa.)* „Utána hozott az Úrnak. Itt vagyok, 's az Úron áll, elfogadja e látogatásomat, vagy megelőzi azt megjelenése által. Marwood." – Melly villamcsapás! Itt van. – Hol van? Ezért életével fog felelni.

NORTON. Életével? Eggyet fog pillantani, 's az Úr ismét lábaihoz borúl. Gondoljameg mit csinál. Ne menjen hozzá, vagy teljessé teszi a' szegény Missz' szerencsétlenségét.

MELLEFONT. Én boldogtalan! – Nem; szóllanom kell vele. Szárának szobájáig üldözne kereséseivel, 's az angyalon öntené-ki bosszúját.

NORTON. De, Uram – –

MELLEFONT. Ne szóllj. – Lássuk, *(a' levélbe tekintvén,)* feljegyzette e szállását. – Imhol. – Jer, kísérj oda.

(Mennek.)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.
Marwood' szobája, eggy más Fogadóban.
Marwood, reggeli öltözetében, Hannah.

MARWOOD. A' levelet, Belfort jó kézbe adta e?

HANNAH. Ő ki tanult ember az illy nemű szolgálatokra.

MARWOOD. Magának adta?

HANNAH. Cselédjének.

MARWOOD. Alig győzöm várni, melly sikere leszen. – Nem látszom e nyugtalanabbnak mint lennem illik, Hannah? De az vagyok is. – A' hitetlen! az árúló! – De halkkal! megindultnak, fellobbantnak nem szabad tetszenem. Engedség, szeretet, kérés azok a' fegyverek, mellyekkel élnem szabad, élnem kell, – ha külömben ismerem gyenge oldalait.

HANNAH. De hát ha mind ezek ellen elkeményíti magát?

MARWOOD. Elkeményíti? Úgy nem haragban, úgy dühben fog meglátni. Érzem azt, Hannah, 's talán már most azt kellene tennem.

HANNAH. Légyen csenddel, Nagysád. Megtörténhetnék, hogy mingyárt belép.

MARWOOD. Csak el ne maradjon inkább! Csak inkább azt ne választotta legyen, hogy én menjek látására! De tudod e, Hannah, mire építem legtöbb reményimet, hogy az elpártolt, a' csalfa, szerelmének újabb tárgyától el fog vonattatni? – A' mi Bellánkra.

HANNAH. Való; Bella neki bálványkája; 's nem lehete jobb gondolatunk mint ezt magunkkal hozni.

MARWOOD. Ha szíve megsiketült is eggy régibb szerelem' hangja eránt, a' vér' hangját meg fogja érteni. Nem nagy az ideje hogy a' gyermeket kiragadá karjaimból, hogy, a' mint mondá, annak olly nevelést adhasson, a' millyet az énkörűlem nem vehetett volna. Azon asszonyságtól, a' kinek őtet általadta volt, nem másképen, mint ravaszsággal vehettem-vissza; előre kifizette érte a' szegődött bért, 's megszökése' napján is azt hagyta-meg, hogy bizonyos Marwoodot, a' ki megjelenhetne 's magát a' gyermek' anyjának mondhatná, semmi szín alatt hozzá ne eresszenek. E' rendelése érezteti velem, melly külömbséget teszen közöttünk. Arabellát úgy tekinti mint becses részét ön-magának, engemet mint eggy útálatot-érdemlőt, ki őtet minden kecseivel a' csömörig töltötte-el.

HANNAH. Melly hálátalanság!

MARWOOD. Ah Hannah, a' hálátlanságot semmi sem vonja olly bizonyosan maga után, mint az olly kedvezések, mellyekért semmi hála nem lehetne sok. Miért engedém neki e' szerencsétlen kedvezéseket! Nem lehetett e, nem kellett e előre látnom, hogy azok nem fogják őnála a' magok becseket mindég megtartani? hogy azoknak becse az engedés' nehéz voltán nyugszik, és hogy annak el kell azon kedvességgel tűnnie, mellyet az idő' keze arczainkról észre-vétlen', de bizonyosan eltöröl?

HANNAH. Oh asszonyom, te e' veszedelmes kéztől még sokáig nem félhetsz. A' te szépséged' a' legteljesbb kivirúlás' pontját annyira meg nem haladta; hogy inkább csak most látszik közelíteni felé, 's új meg új szíveket fogna hodoltathatni, ha annak erre hatalmat adni akarna.

MARWOOD. Hagyd-el, Hannah! Olly alkalommal hízelkedel szépségemnek, melly minden hízelkedést gyanússá tesz. Esztelenség új hodoltatásokról szóllani, mikor magunkat a' régiek' birtokában is alig tarthatjuk-meg.

MÁSODIK JELENÉS.
Cseléd, Marwood. Hannah.

CSELÉD. Nagysád, eggy valaki udvarlani óhajt.

MARWOOD. Ki az?

CSELÉD. Úgy vélem, az az Úr, kihez a' levél szóllott. Legalább az a' cseléd kísérte ide, a' kinek azt megadtam.

MARWOOD. Mellefont! – Hamar, vezessd-fel. – *(Az Inas el.)* – Ah, Hannah, itt van! Mint fogadjam? Mit mondjak neki? Melly nézetet végyek-fel? – Elég nyugalmas e ez? Lássd!

HANNAH. Ez teljességgel nem az.

MARWOOD. De ím ez?

HANNAH. Csak több kellemet neki.

MARWOOD. Igy?

HANNAH. Ez bús.

MARWOOD. Ha e' mosoly jól fog e állani?

HANNAH. Igen jól. De szabadabbá. – Jön.

HARMADIK JELENÉS.
Mellefont. Marwood. Hannah.

MELLEFONT, *(vad hévvel lépvén-fel.)* Hah, Marwood –

MARWOOD, *(nyilt karokkal 's mosolyogva menvén felé.)* Ah Mellefont! –

MELLEFONT, *(magában.)* A' gyilkos! Melly tekintet!

MARWOOD. Kénytelen vagyok magát megölelni, kedves Hiteszegett. Osztozzék örömemben. – Miért tépi-ki magát esdekléseim közzül?

MELLEFONT. Azt vártam, Marwood, hogy másképen fogadand.

MARWOOD. Hogy másképen? Talán több szerelemmel? több örömmel? Ah én szerencsétlen, hogy kevesebbet nyomhatok-ki mint a' mit érzek! Lássa, Mellefont, hogy az örömnek is vannak könnyei. Itt omlanak ezek a' gyermekei az édes gyönyörnek. – De ah, elveszett könnyek! titeket az ő keze fel nem száraszt!

MELLEFONT. Marwood, oda az idő, mikor engem az illy beszéd elbájolhatott volna. Most egészen más hangzatban szólljon velem. Itt vagyok, hallani végső vádjait, 's felelni rájok.

MARWOOD. Vádjaimat? Mi vádakat tehetnék én az Úr ellen?

MELLEFONT. Úgy nem volt szükség ide fáradni.

MARWOOD. Kedves makacs lélek, miért kényszerít engem erővel eggy kicsinységet juttatni emlékembe, mellyet azon pillanatban bocsátottam-meg, a' mellyben megtudtam? Eggy rövid hívtelenség, mellyet ellenem nem szíve, hanem csak lebdesései játszottak; érdemlené e e' vádakat? Jőjön, nevetkőzzünk rajta.

MELLEFONT. Maga megtévedett; szívemnek abban több része vagyon, mint mind azon eggyet-értésekben volt, mellyek kettőnket egykor összecsatolva tartottak, és a' mellyekre most nem tekinthetek irtózás és megvetés nélkül.

MARWOOD. Az Úr' szíve, Mellefont, eggy kis kedves bangócska. Mindent el tud hinni, a' mit el akar vele hitetni képzelődése. Higyjen nekem, Mellefont, én azt jobban ismerem mint Maga. Ha az nem volna a' legjobb, leghűbb szív, igyekezném e megtartani?

MELLEFONT. Megtartani? Azt soha nem bírta, mondom.

MARWOOD. Én pedig mondom: Most is bírom még.

MELLEFONT. Marwood, ha tudnám, hogy csak a' legkisebb eret is bír benne, itt, a' maga szemei előtt tépném-ki testemből.

MARWOOD. Úgy látni fogná, hogy eggyszersmind az enyémet is kitépte volna. 'S ekkor osztán e' két kitépett szív eljutna azon eggyesűlésre, mellyet egymásnak ajkaikon olly gyakor ízben kerestenek.

MELLEFONT, *(elfordulva.)* Melly kigyó! itt legtanácsosabb lesz futni. – Csak mondja-ki, Marwood, miért jöve utánam, mit vár még tőlem. De mondja ezt e' mosoly, e' pillantat nélkül, mellyekből engem a' kísértésnek egész pokla rettegtet.

MARWOOD, *(édeskedve.)* Csak halld, édes Mellefont, sejdítem én, mint érzed te most magadat. Izlésed, képzelményeid lettek hóhéraiddá. Tűrd őket, engedj kiömlést dühöknek, 's el fognak csendesedni. Kikötni velek, esztelenség volna. Őket legbizonyosabban altathatjuk-el, 's végre meg is győzhetjük, ha szabad futást kapnak. Magok fárasztják-ki magokat. Mondhatod e, kis Csapongó, hogy féltékenységem által neked alkalmatlan valék, midőn téged eggy ideig hatalmasbb kecsek hívtelenné tevének erántam? Örömmel engedém neked e' kis cserét, 's előre tudtam hogy általok többet fogok nyerni mint veszteni. 'S te új tűzzel, új forrósággal tértél vissza karjaim közzé, hova csak mint könnyü kötelékekbe, nem mint terhes béklyókba fogadoztalak. Nem én valék e Meghitted, ha titkod annak beszéléseiből állott is, hogy a' tőlem-ellopdosott örömeket másoknak kebleikbe pazarolgatád? Miként hiheted tehát, hogy most kezdek erántad eggy makacsságot mutatni, mellyre minden jusomat vesztem, vagy – talán már régen elvesztettem? Ha heved a' szép falusi-lyányka eránt még füstbe nem ment, ha szerelmed' első hideglelése még tart, ha még nem lehetsz-el ölelgetései nélkül: de ki ellenzi tehát, hogy vele múlassd magadat míg kedved tartandja? Illik e ezért efféle gondolatlanságokat forralnod, 's itt hagyni akarnod e' földet?

MELLEFONT. Marwood, Maga characteréhez illőleg szóll, mellynek útálatos voltát soha nem ismertem annyira, mint a' miolta eggy tiszteletet érdemlő barátné' társaságában megtanultam, miben különböz a' szeretet és a' vastag öröm.

MARWOOD. Úgy e? Ez a' te mostani imádottad, a' mint látom, szépérzésű szűzecske. Ti férjfiak magatok sem tudjátok mit akartok. Majd a' legszabadabb tréfákat, a' legpajkosabb beszédeket szeretitek nálunk, majd ismét akkor tetszünk szeretetetekre méltóknak, ha erkölcsöt, szerénységet predikálunk, 's ajkainkon a' hét Bölcsek'

mondásai pengenek. Legroszabb az, hogy mind eggyikét mind másikát elúnjátok. Legyünk elmések vagy ostobák, istenesek vagy világiak, sem így sem úgy nem tarthatunk-meg. Eljő a' búcsú' sora erre a' te Szentedre is, 's korántabb mint hiszed. Várj, lássuk, mennyi időt vethetünk uralkodásának. Most vagy a' hőség' legnagyobb forróságában, 's ennek két, legfeljebb három napot adok. Ezt eggy alkalmasan langy szerelem fogja követni, 's annak nyolcz napot engedek. A' második nyolcz nap alatt csak nehányszor fogsz emlékezni szerelmedről. A' harmadik nyolcz nap alatt másoknak emlékeztetésére lészen szükséged; 's elúnva a' végre alkalmatlan emlékeztetést, olly hirtelen' süllyedsz mély elhűlésbe eránta, hogy a' negyedik nyolcz napot alig merem e' végső változásnak ígérni. Ez mintegy eggy holnapot tenne. 'S e' holnapot örömest engedem kigőzölgésidnek; csak hogy meg fogod engedni, hogy többé magadra nem hagylak, hogy minden mozdulásodat szemmel tartom.

MELLEFONT. Haszontalan' szedi-elő minden fegyvereit, mellyekkel ellenem, a' mint emlékezik, olly szerencsével élt. Eggy szent elszánás mentté teszen szerelme 's mesterségei ellen. Azomban magamat nekik ki nem teszem tovább. Megyek, 's a' mondottakhoz nincs mit tennem egyebet, mint azt, hogy kevés napok alatt olly kötelekben fog meglátni, mellyek minden reményeit elvehetik, hogy engem vétkes rabságában láthasson. Igazolásomat, gondolnám, eléggé megértette azon levelemből, mellyet eljövetelemkor hátra hagytam.

MARWOOD. Jó, hogy azt említi. Mondja el, kérem, kivel íratta azt a' levelet?

MELLEFONT. Avagy nem magam írtam e?

MARWOOD. Lehetetlen! Elejét, hol nem tudom melly summákról emlékezik, mellyeket a' mint írja, velem elpazarlott, eggy Fogadósnak, mint theologiai részét eggy Quackernek kellett írnia. Mind a' mellett kedvem van annak minden czikkelyeire felelni. A' mi a' fő pontot illeti, jól tudja, Mellefont, hogy mind azon ajándékok, mellyeket nekem teve, megvagynak. Gyémántjait, bankó-papirosait soha nem néztem magaméinak, 's elhoztam, hogy azon kezekbe tegyem-le, mellyek azokat nekem csak őrizet végett adták volt.

MELLEFONT. Tartsa-meg mind, Marwood.

MARWOOD. Semmit nem tartok-meg belőlök. Melly jussal nézhetném-magaméinak az Úr' személye nélkül? Ha tovább nem szeret is, igazságos lesz megvallani, hogy engem nem tekinthet azon árosok' számába tartozónak, kiknek mind eggy, akárki legyen a' kiknek zsákmányaival gazdagúlnak. Jőjön, Mellefont. Eggy pillantat alatt ismét olly gazdag lesz, a' millyen ismeretségem nélkül maradt volna, 's talán nem is.

MELLEFONT. Melly ellenséges, melly romlásomat-kívánó lélek szóll Magából? Eggy buja Marwood illy nemesen nem gondolkozhatik.

MARWOOD. Maga tehát e' gondolkozást nemesnek nevezi? Én csak méltánynak tartom. Nem, Mellefont; nem kívánom hogy e' visszaadást az Úr valami nagynak, valami különösnek tekintse. Az nekem semmibe nem kerűl, 's a' leghidegebb köszönetet is bántás gyanánt fognám venni, mert az egyebet nem tehetne mint ezt: „Marwood, én téged alacsony ravasznak véltelek; köszönöm hogy legalább erántam nem vagy az."[2]

[2] [A mondatvégi, hiányzó idézőjelet kitettük.]

MELLEFONT. Elég Asszonyom. Futok, mert bal csillagzataim a' nagylelkűség' viadalába akarnak veled keverni, 's abban leginkább nem óhajtom meggyőzve látni magamat.

MARWOOD. Tehát fusson; de vigye is mind azt, a' mi emlékezetét nálam megújíthatná. Szegényen, megvetve, becsűlet nélkül, barát nélkül, még eggyszer teszek majd próbát, hogy szívét könyörre indíthassam. A' szerencsétlen Marwoodban az Úrnak csak eggy nyavalyást fogok mutatni, a' ki az Úrért születését, tekintetét, erkölcsét, nyugalmát feláldozta. Emlékeztetni fogom azon első napra, midőn meglátott, megszeretett, arra az első napra, mellyen én is megláttam, megszerettem az Urat; szerelmének első szemérmes, bátortalan megvallására, mellyet lábaim előtt teve; viszontszeretetem' első bizonyságára, mellyet belőlem kisajtólt; a' leglelkesültebb nézésekre, a' leghevesbb ölelésekre, mellyek azt követték; azon szavas némaságra, midőn munkának-eredt érzékeinkkel eggyikünk másikának legtitkosbb mozdúlatait kitalálta, epedő szemeinkben a' léleknek legrejtettebb gondolatit olvasta; a' közelítő gyönyör' reszkető várására, 's részegítő örömeinek édes lankasztásaikra, mellyekben a' boldog teljnek közepette elalélt lélek új boldogságokra szede erőt. Mind ezekre fogom emlékeztetni, édes Mellefont, 's áltölelem térdeit, 's nem szűnök meg könyörgeni azon eggy adományért, mellyet tőlem meg nem tagadhat, és a' mellyet pirúlás nélkül fogok elfogadhatni, – halálért, a' Te kezeid által.

MELLEFONT. Kegyetlen! még kész vagyok feláldozni Magáért életemet. Kívánja azt; kívánja azt; csak szeretetemre ne tartson többé számot, ne többé semmi számot! El kell távoznom, Marwood, vagy útálatjává teszem magamat az egész teremtésnek. Már az által is büntetésre tevém méltóvá magamat, hogy itt állok, hogy Magával szónak eredtem. Megyek –

MARWOOD, *(tartóztatva.)* Elhagy, Mellefont? 'S mit akar, hogy belőlem legyen? Én az Úr' teremtménye vagyok; tégye tehát a' mi teremtőhöz illik, ki csak akkor vonja-le kezét a' maga művéről, midőn azt el akarja semmisíteni. – Ah Hannah! látom, az én kérésemnek nincs elég sikere. Menj, hozzd-elő Közbenjárómat, ki nekem többet adand talán, mint a' mit tőlem veve.

(Hannah el.)

MELLEFONT. Melly Közbenjárót, Marwood?

MARWOOD. Ah, eggy Közbenjárót, a' kitől az Úr olly igen igyekezett megfosztani. A' természet a' maga panaszait közelebb úton fogja vinni az Úr' szívéhez –

MELLEFONT. Elijedek. Azt csak nem gondolnám hogy –

NEGYEDIK JELENÉS.

Arabella. Hannah. Mellefont. Marwood.

MELLEFONT. Mit látok? Ő ez! – Marwood, miként merészlé –

MARWOOD. Anyja vagyok. – Jer, kedves Bella, jer; lássd itt védelmedet, barátodat, és – Ah, hadd emlékeztesse szíve, mi az, a' mivel ő több neked mint védelmed, mint barátod!

MELLEFONT. Isten! mi vár itt engem!

ARABELLA, *(rettegve közelítvén Mellefont felé.)* Ah Uram! az Úr e az? az Úr e a' mi Mellefontunk? – Nem Mistrissz, az nem Ő! – Nem pillantana e rám ha Ő volna? nem

szorítana e kebelébe? Ah! egyébkor azt szokta volt tenni. Én szerencsétlen gyermek! 'S mivel haragíthatám-meg őtet, ezt a' jó, ezt az engem eggykor szerető embert, a' ki elnézte, a' ki akarta, hogy magamat leányának nevezhessem.

MARWOOD. Mellefont, az Úr nem szóll? Szán az ártatlantól eggy pillantást?

MELLEFONT. Ah! – –

ARABELLA. Ő sohajt, Mistrissz? Mi baja lehet? Nem könnyíthetnénk szenvedésén? Nem e én? Nem e te, Mistrissz? Oh, tehát szenvedjünk eggyütt vele! – Ah, végre pillant rám! – Nem, most ismét félre tekint; az égre pillant-fel. Mit kér az égtől? mit óhajt megnyerni? Bár megnyerje, mind megnyerje a' mit óhajt, ha tőlem az helyett mindent megtagad is.

MARWOOD. Menj, lyányom, essél lábaihoz. El akar hagyni bennünket; örökre el akar tőlünk távozni.

ARABELLA, *(lábaihoz esvén.)* Ime itt fekszem már. – Az Úr hagyna-el minket? 's örökre? Nem eggy kisded örökké-valóság volt e már az is, a' miolta távol vala az Úr? 'S ismét el legyünk nélkűle? Pedig olly sok ízben mondotta, hogy bennünket szeret. Szokás e elhagyni a' kiket szeretünk? Úgy nekem az Urat nem kell szeretnem, mert én azt akarnám, hogy soha ne hagyjam-el az Urat. Soha nem, 's nem is fogom soha elhagyni.

MARWOOD. Eggyütt fogom őtet veled kérni, kedves gyermek; de kérd őtet velem te is. – Ime, Mellefont, lásson engem is lábainál.

MELLEFONT, *(megkapván.)* Marwood! veszedelmes Marwood! – 's te is, édes Bellám, *(felemeli,)* te is a' te Mellefontod ellen vagy e?

ARABELLA Én e az Úr ellen?

MARWOOD. Mit végez, Mellefont?

MELLEFONT. A' mit nem kellene, Marwood.

MARWOOD, *(megölelvén.)* Ah, hiszen tudtam én, hogy a' te szíved' való volta győzni szokott vágyaidnak makacsságokon.

MELLEFONT. Szűnjön-meg ostromaival, Marwood! Már az vagyok a' mivé tenni akar: eggy hiteszegett, eggy csábító, eggy tolvaj, eggy gyilkos.

MARWOOD. Nehány napig még az maradsz képzeletidben, 's azután rá-ismersz, hogy nekem köszönheted hogy az nem-levél. Szánd-el magad', 's térj-vissza velünk.

ARABELLA, *(csapodáran.)* Oh igen, tégye, tégye azt, édes Mellefont!

MELLEFONT. Térjek-vissza? 'S térhetek e?

MARWOOD. Semmi sincs könnyebb, ha akarod, ha igazán akarod.

MELLEFONT. 'S az én Misszem – ?

MARWOOD. 'S a' te Misszed lássa hol marad!

MELLEFONT. Hah, rettenetes Marwood! ez az szó szívednek egész mélyéig látat velem. 'S én fenevad még sem eszmélek-fel.

MARWOOD. Ha szívem' mélyéig látna, látná, hogy az valóbb szánást érez a' szegény Missz eránt, mint az Úré. Valóbb szánást, mondom. Mert az az Úr' szánása hasznot-kereső lágyszívűség, nem egyéb. Az Úr, Mellefont, e' fiatalságot külömben is felette messzére vitte. Hogy az Úr, mint az a' férjfi, a' ki a' mi nemünkkel űzött hosszas társalkodás alatt a' csábítás' mesterségében igen nagy tökéletre lépett, tapasztalásaival 's színeskedéseivel illy gyermek' elszédítésére élt, 's meg nem szűnt míg czélját érte, az szenvedhető volna; a' dolgonak mentségére lehet szenvedelmének

heve. De hogy eggy megélemedett Öregtől eggyetlen gyermekét elrablá; hogy eggy tiszteletes atyának hátra-való kevés napjait a' sírig keserűvé tette; hogy saját örömei miatt széllyel-tépte a' természet' legszorosbb kötelékeit: ez, Mellefont, mentséget nem talál. Tegye jóvá tehát hibáját, a' mennyire még lehet. Adja-vissza gyámolát a' sírásban elfogyó öreg kornak, 's küldje-vissza a' könnyen-hivőt atyai házához, mellyet bár megmocskolt, nem illik egyszersmind pusztává is tenni.

MELLEFONT. Az kelle még, hogy lelki-ismeretemet is segédjére kiáltsa ellenem! De tegyük, hogy a' tanács jó, hogy a' tanács méltány: mondja-meg nekem, Marwood, nem kellene e vas homlokkal bírnom, hogy azt én adjam tudtára a' szerencsétlen Missznek?

MARWOOD. Csak kimondom tehát: volt gondom rá, hogy az Úrnak megkönnyítessék e' munka. Mihelytt megtudtam az Úr ittlétét, titkos útakon azt az öreg Sampsonnak is hírűl adatám. Nagy örömmel értette-meg azt, 's azonnal indulni készűlt. Csudálom hogy még itt nincsen.

MELLEFONT. Mit mond itt, Marwood?

MARWOOD. Várja nyugalomban érkezését, 's tartson titokban, tartasson mindent titokban a' Missz előtt. Most az Urat nem tartóztatom tovább. Menjen-vissza a' Misszhez; megtörténhetnék, hogy külömben gondok szállanák-meg. De ígérem magamnak, hogy még ma meglátom, édes Mellefont.

MELLEFONT. O Marwood, melly feltételekkel jövék ide, 's melly feltételekkel kell mennem! – Eggy csókot, kedves Bella – –

ARABELLA. Ez az Úré. De most viszont nekem eggy másikat. – Csak eljőjön megint!

(Mellefont el.)

ÖTÖDIK JELENÉS.
Marwood. Arabella. Hannah.

MARWOOD, *(mély lélegzést vonván.)* Győztünk, Hannah! de – oh mennyibe került nekem e' győzelem! – Eggy széket; alig bírom magam'. *(Leűl.)* Jó, hogy magát megadta, hogy tovább nem vonakodott. – Eggy percczel később egészen más Marwoodot látott volna bennem.

HANNAH. Ah, melly asszony Nagysád, Mistrissz! Szeretném látni azt, a' kiben elég erő volna, ellent állani Nagysádnak.

MARWOOD. Már is sokáig ellenkezett. És bizony, bizony nem fogom neki megbocsáthatni, hogy kevésbe mult, hogy lábaihoz nem rogytam.

ARABELLA. Ne, ne! ő olly jó, olly igen jó!

MARWOOD. Hallgass, kis esztelen!

HANNAH. Melly oldalokról tudá Nagysád megragadni! – De úgy tetszik, semmi nem lágyíthatta-el annyira, mint az a' széplelkűség; mellyel Nagysád vissza ígéré neki ajándékait.

MARWOOD. Úgy hiszem magam is. Hahaha! *(megvetéssel.)*

HANNAH. Mit kaczag, Nagysád? ha ezt nem szándékozott megtenni, úgy valóban sokat mert. Ha szaván fogta volna Nagysádat?

MARWOOD. Oh menj; tudnunk kell, kivel van dolgunk.

HANNAH. Úgy tehát! – 'S Maga is, kedves Bella, igen derekasan viselte magát.

ARABELLA. Viselhetém e másként? Hiszen őtet olly régen nem láttam. Nagysád nem fog neheztelni hogy Mellefontot szeretem. Én épen úgy szeretem Nagysádat mint őtet.

MARWOOD. Ez eggyszer megbocsátom neked, hogy engem nem szeretsz inkább.

ARABELLA, *(zokogva.)* Ez eggyszer!

MARWOOD. Sírsz? Mit sírsz?

ARABELLA. Oh nem! nem sírok. Melly szerencsétlen teremtés vagyok én!

MARWOOD. Szűnj-meg hát. – De mi ez?

HATODIK JELENÉS.
Mellefont. Marwood. Arabella. Hannah.

MARWOOD. Visszatére, Mellefont? Mi jót hoz? *(felkél.)*

MELLEFONT, *(tűzzel.)* Mert nem vala többre szükségem eggy pillantatnál, hogy magamhoz térjek.

MARWOOD. No's.

MELLEFONT. El voltam bódítva, de megindítva nem voltam. Sikeretlenek minden mesterségei; eggy más lég mint az a' dögletes, mellyet e' falak közt szívtam-be, vissza adta nekem az erőt, az eltökéletet, lábomat e' veszedelmes cselből még idejében kivonni. Nem volt e nekem nyavalyásnak eléggé tudva, mit várhatok eggy kitanúlt, eggy álnok Marwoodtól.

MARWOOD, *(elijedve, 's tűzzel.)* Melly beszéd ez ismét?

MELLEFONT. A' mit velem szív 's a' legigazságosbb harag mondatnak.

MARWOOD. Lassúbban, Mellefont, vagy én is e' hangon kezdem.

MELLEFONT. Egyedűl azért jövök, hogy eggy pillantatig se hagyjam tévedésben, melly engem a' Maga szeme előtt is útálatra-méltónak fest.

ARABELLA, (*ijedten.)* Ah Hannah!

MELLEFONT. Nézzen olly dühösen a' hogy kedve tartja. Minél dühösebben, annál jobb. Lehetséges vala e, hogy eggy Marwood és eggy Szára köztt csak eggy pillantatig is kéteskedhetném, és hogy kevésbe mult hogy az elsőnek nem tértem felére?

ARABELLA. Ah Mellefont! –

MELLEFONT. Ne reszkess, kedves gyermek. Egyszersmind érted is tértem-vissza. Add ide karodat, 's kövess bátran.

MARWOOD, (*mind kettejeket tartóztatván.)* Kit kövessen, kárhozott.

MELLEFONT. Atyját.

MARWOOD. Menj, pogány, 's tanúld elébb anyját ismerni.

MELLEFONT. Ismerem. Az mocska nemének.

MARWOOD. Vidd félre, Hannah.

MELLEFONT. Maradj, Bella – *(tartóztatja.)*

MARWOOD. Semmi erőszakot, Uram, külömben –

(Hannah Arabellával el.)

Hetedik jelenés.
Mellefont. Marwood.

Marwood. Magunkban vagyunk. Most mondja-el, Mellefont, van e kedve eggy ifju bolondnak feláldozni?

Mellefont, *(epével.)* Áldozni? – Arra emlékeztet, hogy az Isteneknek igen tisztátalan állatok is áldoztattak.

Marwood. Félre a' tudós emlékezésekkel.

Mellefont. Ki tehát a' szóval tartalék nélkül: Én Asszonyságod felől soha nem fogok a' legirtóztatósbb átkok nélkül emlékezni. Ki ez a' Marwood? és ki Szára? Maga eggy véres, pénzkereső, gyalázatos személy, ki alig fogja említhetni hogy valaha ártatlan volt. Nem vádolhatom magamat egyébbel mint azzal, hogy azt éltem az asszony' karjai köztt, a' mit maga nélkűlem talán a' fél világgal hagyott volna életni. Maga keresett engem: nem én Magát; és ha most tudom, ki és mi ez a' Marwood, elmondhatom, hogy ez a' tudásom sokamba kerűlt: erszényembe, becsűletembe, szerencsémbe.

Marwood. Óhajtanám hogy bár tehát idvességedbe is került volna. – Fenevad! gonoszabb e náladnál az ördög, ki a' gyarló embert vétekre szédíti, 's azután e' vétkek miatt, mellyek az ő mívei, vádolja? Mi gondod neked az én ártatlanságomra, hogy azt mikor és mint vesztettem-el? Ha azt neked nem adhattam is már áldozatúl, miattad koczkára vetettem, veled elvesztettem becsűletemet. A' becsűlet nem ér kevesebbet mint az ártatlanság. Mit mondok? nem ér kevesebbet? Sőt ez amaz nélkül haszontalan lidércz, melly sem nyugalmat nem ad, sem szerencsét. A' becsűlet nyujt neki minden érdemet; 'a becsűlet megállhat nélkűle. Voltam legyen, te pogány, minekelőtte téged láttalak, a' mi lenni akartam, elég hogy a' világ feddtelennek hitt. Általad tudta-meg, hogy az nem vagyok; azon készségem által tudta-meg, hogy szívedet, a' mint akkor hittem vala, jobbod nélkűl fogadtam-el.

Mellefont. 'S épen ez a' készséged kárhoztat, gyalázatos.

Marwood. De emlékezel e, melly alacsony, melly gaz fortélyok által csalál-meg? Nem te hitetél-el, hogy néked lehetetlen nyilván házasságot kötni velem, ha ki nem akarsz szalasztani kezeid közzül bizonyos hagyományt, mellyet bírni csak velem óhajtasz? Ideje e most lemondanod e' hagyományról? 's eggy más valakiért mondanodle mint érettem?

Mellefont. Kimondhatatlan gyönyört érzek annak jelenthetésében, hogy azon egész bajból kevés napok alatt ki fogok fejtőzhetni. És így elégelje-meg, hogy velem ösi egész vagyonomat elvesztegetteté, 's nézze csenddel, hogy eggy szűkebbet érdemesbb hitvesnek birtokában használhatok.

Marwood. Hah, most látom, mi tészen téged hajthatatlanná. Jó; többé nem veszítek-el eggy szót is. Legyen! Tarts számot rá, mindent el fogok követni, hogy feledjelek. 'S a' legelső a' mit e' végre teszek, az leend, hogy ezt – érteni fogsz. Reszkess Belládért. Új Medéát látsz bennem.

Mellefont, *(elijedve.)* Marwood –

Marwood. Vagy ha tudsz még kegyetlenebb anyát, lássd azt bennem megkettőztetve. Méreg, gyilok bosszuljanak-meg. De nem; azok irgalmatosbb szerei a' halálnak mint a' mit szomjom óhajt. Az én gyermekemet, és a' tiédet, azok igen is hamar

ölnék-meg. Halni, halni akarom látni őtet, nem halva. Lassú gyötrelmek által akarom látni, mint lesz minden vonása, melly a' te arczodéhoz hasonlít, magához hasonlatlanná, mint változik-el, mint rándúl-félre, mint hal-ki képén. Gyönyörködő kezekkel oldok-fel testéből tetemet tetemtől, inat intól, 's a' legkisdedebbet sem szűnök-meg metszeni, égetni, még mikor semmi egyéb nem lesz is mint érzéketlen test. Minden vére – Legalább azt fogom érzeni hogy a' bosszú édes.

MELLEFONT

Marwood, maga megdühödött –

MARWOOD. Arra emlékeztetsz, hogy nem az ellen dühödtem-meg, a' ki ellen leginkább kellene. Atyjának kell előre menni. Neki már amoda által kell lenni, midőn leánya' lelke ezer kín, ezer sohajtás köztt megyen-által utána. – *(Kiránt kebeléből eggy gyilkot, 's neki megyen vele.)* Azért vessz, pogány!

MELLEFONT, *(megragadja karját, 's a' gyilkot kicsikarja.)* Esztelen teremtés! – 'S mi tartóztat most ezt ellened fordítanom? De élj, 's vedd büntetésedet becstelen kéztől.

MARWOOD, *(kezeit tördelvén.)* Egek! mit tevék, Mellefont? – – Adja vissza a' megtévedt vasat! adja-vissza! 's lássa, kinek számára fenetett. Egyedűl e' kebelnek, mellyben többé nem férhet-meg az a' szív, melly készebb az életről lemondani, mint a 'te szerelmedről, imádott Mellefont!

MELLEFONT. Hannah!

MARWOOD. Mit akar, Mellefont?

NYOLCZADIK JELENÉS.

Hannah, elijedve. Marwood. Mellefont.

MELLEFONT. Hallottad, Hannah, melly fúria ez a' te asszonyod? Tudd-meg, tőled fogom számon kérni Arabellát.

HANNAH. Egek! mint lehet Nagysád ennyire magán kivűl?

MELLEFONT. Az ártatlan gyermeket bátorságba teszem. Illy kegyetlen anyának gyilkos kezeit az Igazság meg fogja kötni. *(Menni akar.)*

MARWOOD. Hova, Mellefont? Csuda e, ha fájdalmam' élessége nem hagyott-meg eszem' birtokában? Ki ragad engem illy csudálatos esztelenségre? Nem Maga e? Hol lehet Bella nagyobb bátorságban mint énnálam? Ajkam dühösködik ellene, de szívem mindég anyai szív marad. Ah Mellefont! feledje bódultságomat, 's hogy kimenthesse, gondolja meg, honnan ered az.

MELLEFONT. Eggy szere van, hogy azt feledjem.

MARWOOD. Mellyík az?

MELLEFONT. Ha ez órában visszatérend Londonba. Arabellát más úton ismét oda fogom küldeni. Ezentúl Magának vele semmi köze.

MARWOOD. Jó; reá-állok mindenre; de engedjen viszont az Úr is nekem eggy kérést. Engedje hogy Szárát legalább eggyszer láthassam.

MELLEFONT. Mi végre?

MARWOOD. Hogy az ő tekintetében jövendő sorsomat olvashassam. Meg akarom ítélni, ha méltó e, hogy az Úr erántam hűségtelen lett? ha maradhat e reményem, hogy az Úr' szerelmében, ha későn is, részt fogok valaha vehetni.

MELLEFONT. Csalfa remény.

MARWOOD. Ki lehet olly kegyetlen, hogy a' szerencsétlennek legalább reményt ne hagyjon? Nem mint Marwood, hanem mint az Úrnak valamelly rokona akarok nála megjelenni. Mutasson-be nála az Úr mint illyet. Az Úr jelen lesz látogatásom alatt, 's szentűl fogadom hogy eggy sérelmes szót sem mondok neki. Ne tagadja-meg e' kérést tőlem; külömben mindent el fognék talán követni hogy nála tulajdon alakomban jelenhessek-meg.

MELLEFONT. E' kérést, Marwood, – teljesíthetem. De osztán elhagyja e e' városkát?

MARWOOD. Ígérem azt; sőt többet ígérek: azon leszek, hogy ha még nem késő, megmentsem az Urat a' Missz' atyja' megjelenésétől.

MELLEFONT. Erre nem lesz szükség. Úgy hiszem, Sir William engem is bezár azon bocsánatjába, mellyet leányának adni fog. Ha pedig leányának meg nem bocsát, tudni fogom mit kezdjek ellene. – Megyek, Marwood, bejelenteni Misszemnek. De szavát állja, Marwood. *(El.)*

MARWOOD. Ah Hannah! hogy erőnk nem olly nagy mint dühünk! – Jer, öltöztessfel. Nem teszem-le szándékomat. Csak hogy Mellefontot el lehessen előbb szédítenem. Jer!

HARMADIK FELVONÁS.

Első jelenés.

Ebédlő az elsőbb Fogadóban.
Sir William. Sampson. Waitwell.

Sir William. Imhol, Waitwell, e' levél. Szerető atya' levele, ki semmin nem panaszkodik, mint távolléte' kínjain. Mondd neki, hogy ezzel előre küldöttelek, és hogy csak feleletét akarom bevárni, míg megjelenek, 's karjaim közzé szoríthatom.

Waitwell. Az Úr felette jól teszi, hogy így készíti-el megjelenésére.

Sir William. Ez által kitanúlom gondolkozását, 's alkalmat nyújtok lyányomnak, mind azt, a' mi keserűt és piríthatót neki a' megbánás sugallhatna, kiömledeztetni, minekelőtte megjelenek, 's vele szóllani fogok. Őtet kevésbbé fogja megzavarni, 's velem kevesebb könnyeket fog hullattatni, ha ezeket levélben mondom.

Waitwell. De szabad e tudakoznom, Sir, mit végez az Úr Mellefont eránt?

Sir William. Ah Waitwell! ha őtet lyányom' kedvesétől külön választhatnám, úgy eránta valami igen keményt végeznék. De minekutána ezt nem lehet, ön-magadtól látod, hogy nem rettegheti haragomat. E' szerencsétlenségben én tettem a' legnagyobb botlást. Nélkülem Szára nem ismerte volna a' veszedelmes embert. Eggy szolgálatjáért, mellyel, a' mint hivém, engemet hálára kötelezett, igen is szabad járást engedék neki házomhoz. Természetes volt hogy az a' hálás figyelem, mellyel eránta én viseltetém; leányomban is hasonló érzést támasszon; 's épen olly természetes, hogy az illy gondolkozású ember ezen én figyelmem által arra szédítesse magát, hogy a' Szárától nyert tekintetet a' legfőbb pontig hajtsa. Eléggé ravasz volt azt szerelemmé változtatni, minekelőtte megsejtém, 's időm vala tudakozódni élete 's viseletei felől. A' szerencsétlenség megtörtént, 's nem bánhattam volna okosabban, mintha nekik mingyárt megbocsátottam volna. Keménykedtem, 's nem gondolám-meg, hogy kemény egyedül eránta nem lehetek. Ha nem voltam volna hajthatatlan, mikor annak már nem vala ideje, úgy legalább megszökését lehetett volna meggátlanom. 'S íme most érte kelle jőnöm, 's szerencsésnek fogom nevezhetni magamat, ha lyányom' elcsábítójából fiat csinálhatok. Mert ki tudja, le fog e mondani Marwoodjairól eggy leány' kedvéért, ki az ő lángjainak semmit sem hagya fenn a' mit többé kívánhasson, és a' ki a' kaczérok' béklyózó mesterségeiket olly kevéssé érti?

Waitwell. Oh Sir, az ugyan épen lehetetlen, hogy valaki olly felette gonosz legyen.

Sir William. Ez a' kétség, jó Waitwell, becsűletére vagyon szívednek. És még is miért való eggyszersmind, hogy az emberi gonoszság' határai sokkal messzebbre is kiterjednek? Most menj 's járj-el abban, a' mit rád bíztam. Lessd-ki minden mozdulását, midőn levelemet olvasandja. E' rövid eltávozása alatt a' feddtelenségtől, még nem tanúlhatta-el a' tettetést, mellynek lárváihoz csak a' meggyökerezett vétek folyamodik. Arczán fogod látni egész lelkét. Ne hagyj semmi vonást elsíklani magad előtt, melly hidegűlést árúlhatna-el atyja eránt. Mert ha ezt fognád találni, ha látni fognám, hogy erántam elhűlhetett, én is elkeményülhetek eránta, hogy őtet sorsának eresszem. Ezt reménylem, Waitwell. – Ah, csak e' melyben olly szív ne verne, melly e' reménynek ellene kiált!

MÁSODIK JELENÉS.
Szára' szobája.
Missz Szára. Mellefont.

MELLEFONT. Sajnálom, kedves Missz, hogy azon levél eránt rövid nyugtalanságban hagyám.

SZÁRA. De ne tehát, Mellefont; nem voltam semmi nyugtalanságban. 'S azért hogy az Úr engem szeret, ne lehessenek e előttem titkai?

MELLEFONT. És így az én Szárám úgy hiszi még is, hogy az titok volt.

SZÁRA. De nem a' melly engem illet. 'S annak nekem elégnek kell lenni.

MELLEFONT. Maga, édes Szárám, határ nélkűl jó erántam. Azonban engedje még is, hogy e' titkot felfedjem. Azok a' sorok eggy asszony-rokonomtól jöttek, ki megtudta ittlétemet. Jószágaiból ezen ment Londonba, 's szóllani akar velem. Eggyszersmind azon szerencséért esedezik, hogy az én Szárámnak tiszteletére lehessen.

SZÁRA. Nekem mindég kedves lesz, Mellefont, az Úr' vérsége' érdemes tagjainak ismeretségekbe juthatni. De ítélje-meg, lehet e nekem az ő szemeik' elébe pirúlás nélkül lépnem?

MELLEFONT. Pirúlás nélkül? És miért? Azért e hogy Szára engem szeretett? Való, Missz, hogy Maga eggy érdemesebbnek, eggy gazdagabbnak nyujthatta volna szerelmét. Való, hogy szégyelheti, hogy szívén csak szívet cserélt, és hogy e' csere alatt szerencséjéről, születéséről, fényéről ennyire feledkezhetett.

SZÁRA. Magától fogja érteni, melly hamis értelmet ad szavaimnak.

MELLEFONT. Engedelmet, kedves Missz. Ha azokat hamis értelemben veszem, úgy nem lehet semmi jelentések.

SZÁRA. Mint hívják az Úrnak ezt a' rokonát?

MELLEFONT. Lady – Solmes. – Az én Szárám már fogta tőlem hallani e' nevet.

SZÁRA. Nem emlékezem.

MELLEFONT. Szabad e kérnem, hogy látogatását elfogadni méltóztassék.

SZÁRA. Kérnie? Hiszen az Úr azt parancsolhatja.

MELLEFONT. Melly szó! – Nem, Missz; neki nem lesz szerencséje láthatni az én Szárámat. Sajnálni fogja azt; de tűrje békével. Missz Szárának okai vannak, mellyeket én nem értve is tisztelek.

SZÁRA. Mellefont! melly hirtelen az Úr! Várni fogom Ladyt, 's azon leszek hogy méltónak találtathassam látása' szerencséjéhez. Megelégszik ezzel az Úr?

MELLEFONT. Ah Missz, hadd valljam-meg kevélységemet. Én az egész világ előtt szeretnék az én Szárámmal kevélykedni. És ha e' szerencsém sem tehetne hiúvá, önmagam vádolnám magamat, hogy annak becsét eléggé megszabni nem tudom. Megyek, 's mingyárt hozom a' Ladyt.

SZÁRA, *(magában.)* Csak azon kevély asszonyok' számából való ne legyen, kik eltelve feddtelenségek' érzésével, minden botolhatáson túl lenni hiszik magukat. Megvetés' tekintetével ejtik kárhoztatásaikat felettünk, 's eggy két-értelmű vállrándításban áll szánakozások, mellyre bennünket nem épen méltatlanoknak vélnek.

HARMADIK JELENÉS.
Waitwell. Szára.

BETTY, *(a' kuliszok megett.)* Csak erre be, ha magával kell szóllania.

SZÁRA, *(visszatekintvén.)* Kinek kell velem magammal szóllani? – Mit látok? Lehetséges e? Waitwell, te vagy?

WAITWELL. Melly szerencsés ember vagyok én, hogy a' mi kedves Missz Száránkat ismét láthatom.

SZÁRA. Isten! Waitwell, melly hírt hozsz nekem? Értem, értem, atyám' halálának hírét hozod. Oda van a' tiszteletre legméltóbb ember, a' legjobb, a' legkegyesebb atya! 's én vagyok a' szerencsétlen, a' ki őtet megölém!

WAITWELL. Ah Missz –

SZÁRA. Mondd, oh mondd hamar, hogy életének végső pillantásai az én emlékezetem által nem lettek keserűekké; mondd, hogy elfelejtett, hogy nyugalomban holtmeg, mintha eggykori reménye szerint karjaim közt holt volna meg; hogy felőlem utolsó könyörgéseiben sem emlékezett. –

WAITWELL. Szűnjön-meg illy valótlan képzelményekkel gyötreni magát, kedves Missz. Sir William él.

SZÁRA. Él? De való e hogy él? – Oh, hogy még soká éljen! hogy igen szerencsés napokat éljen! Oh, hogy Isten az ő életéhez toldja az enyémnek felét! – Felét? én hálátalan! ha minden napjaimnak, a' mik nekem kiszabva vagynak, kész nem vagyok neki csak kevés pillantatokat is megvenni. – De most tehát mondd azt is, Waitwell, hogy neki nem esik nehezen ellenni nélkűlem; hogy neki könnyűvé vált feledni azt a' leányát, a' ki feddtelenségéről olly könnyen feledkezhetett; hogy szökésem őtet megharagította, de meg nem szomorította; hogy neheztel rám, de érettem nem kesereg.

WAITWELL. Ah Sir Williám még mindég az a' szerető atya, mint a' mi Szárikánk még mindég az a' szerető gyermek, a' kik ezelőtt voltanak.

SZÁRA. Mit mondasz? Te szerencsétlen hírnek hozója vagy; a' legszerencsétlenebb híré mind azoknak sorában, mellyeket öldöklő képzelményem valaha előmbe festett. Ő volna még az a' szerencsétlen atya? Hiszen úgy engem még szeret. Hiszen úgy még kesereg utánam. – Nem, nem, nem teszi azt, nem teheti azt! Nem látod e, melly végetlenűl fogná nevelni megbántásomat minden sóhajtás, mellyet utánam küld? Az igazságos ég nem volna e kénytelen annyinak venni minden könnyét, melly szemeiből értem ömledez, mintha vétkemet, mintha hálátlanságomat mindenike alatt újra követném-el? – Könnyekbe kerűlök neki? Könnyekbe! – 'S azok nem örömnek könnyei! – Kérlek, hazudtolj-meg. Legfeljebb is vérének eggy két könnyű habzását érzette értem. Fájdalma nem ment könnyekig. Úgy e, Waitwell, nem ment szinte a' könnyekig?

WAITWELL, *(szemeit törölgetvén.)* Nem, Missz; nem ment szinte könnyekig.

SZÁRA. Ah, szád Nem-et mond: tulajdon könnyeid Igen-t.

WAITWELL. Fogja e' levelet, Missz. Ez magától Sir Williamtól jő.

SZÁRA. Kitől? Az atyámtól? 's hozzám?

WAITWELL. Igen. Csak fogja. Többet fog belőle érthetni mint a' mit én mondhatnék. – Neki ennek meghozását másra kellett volna bíznia. Úgy hittem, örömet fogok érte aratni, de Maga, Missz ezt az örömet bánattá változtatá-el.

SZÁRA. Csak add, jó Waitwell. – De által nem veszem, míg elmondod, mintegy mi áll benne.

WAITWELL. Mi állhatna benne? – Szeretet, bocsánat!

SZÁRA. Szeretet? bocsánat?

WAITWELL. 'S talán annak bánása, hogy gyermeke eránt, kinek atyai kegyhez vagyon jusa, atyai hatalommal akart élni.

SZÁRA. Úgy tartsd-meg a' kegyetlen levelet.

WAITWELL. Kegyetlent? Ne tartson semmitől, Missz. Teljes szabadságot enged Szárája' szívének, jobbjának.

SZÁRA. 'S épen ez az, a' mit rettegek. Megszomorítani az olly kegyes atyát mint Sir William, arra még volt erőm: de őtet épen ezen megszomorítás, épen ezen szeretete által, mellyről lemondottam, arra vinni, hogy kénytelen legyen mindenre rá-állani, a' mit velem eggy boldogtalan szenvedelem elkövettete, azt el nem tűrhetem. Ha levelében az állana a' mi haragost, keményt eggy megbosszantott atya illy esetben mondhat, reszketve olvasnám-meg ugyan, de még is megolvashatnám. Haragjának ellene fognám vetni a' mentségnek valamelly árnyékát, hogy e' mentség által, ha lehet, még inkább megharagítsam. 'S akkor az volna megnyugtatásom, hogy a' szertelen harag mellett nem volna helye az érzékeny bánkódásnak, és hogy haragja végre megvetéssé, útálattá változhatnék ellenem. Mert a' kit megvetéssel, útálattal tekintünk, az után nem lehet nagyon bánkódnunk. Atyám ismét elcsendesednék, 's nekem nem kellene vállalnom magamat, hogy őtet örökre szerencsétlenné tevém.

WAITWELL. Ah Miss! ezzel még kevésbbé fogja Magát vádolhatni, ha ismét elfogadandja atyjának szeretetét, ki minden megtörténtet feledni kíván.

SZÁRA. Csalatkozol, Waitwell. Atyai gyengesége, 's az a' vágyás hogy ismét bírjon, elszédíthetik talán, mindent jóvá hagyni. De e' vágyás alig volna valamennyire megcsilapítva, 's pirúlni fogna gyengesége miatt. Kedvetlen boru foglalná-el, 's soha sem pillanthatna rám, hogy azt is ne emlegesse, melly erőszakot mertem elkövetni rajta. Más volna ha azon határtalan erőlködésben, mellyel kínjain könnyíteni igyekszik, elháríthatnám a' mi neki legnehezebb; ha azon pillantatban, midőn nekem mindent megbocsátana, én viszont neki mindent feláldozhatnék. Úgy örömmel venném-által kezeidből levelét; csudálni fognám atyai szeretetének nagyságát, 's a' nélkül hogy azzal visszaélnék, mint eggy tettét-megbánt, mint eggy alázatos gyermeke borulnék lábaihoz. De tehetem ezt? Kénytelen volnék megtenni a' mit tennem engedne, 's nem gondolni vele, melly sokba kerűl neki ez az engedelem. És mikor leginkább fognék örvendeni ezen engedelmén, rám rohanna az a' gondolat, hogy örömeimben csak színnel osztozik, titokban sóhajtgat; eggy szóval, hogy tulajdon szerencséje' feláldozásával teve szerencséssé. 'S hihed't e felőlem, Waitwell, hogy szerencséssé tenni magamat ez áron kívánjam?

WAITWELL. Megvallom, erre felelni nem tudok.

SZÁRA. Mert erre nincs mit felelni. Azért csak vidd leveledet. Ha atyámnak szerencsétlennek kell lennie általam, úgy én is szerencsétlen akarok lenni. Hogy csak én legyek, és ne ő is, szerencsétlen, ez az, a' miért most óránként könyörgök; de hogy én legyek, és ne ő is szerencsés, arról tudni általjában nem akarok.

WAITWELL, *(magában.)* Elláttam, kénytelen leszek megcsalni, hogy megolvassa.

SZÁRA. Mit mondál itt magadban?

WAITWELL. Hogy igen szerencsétlen gondolatot kaptam-fel, megolvastatnom veled a' levelet.

SZÁRA. Mint érted azt?

WAITWELL. Nem láttam-által, mit csinálok. De ki is várhat affélét cselédtől? Nem akarám Szárát elrettenteni. – A' levél talán igen is kemény; 's midőn azt mondám, hogy abból csak szeretet és bocsánat szóll, azt akarám mondani, hogy e' két érzést óhajtottam hogy benne állanának.

SZÁRA. Való ez? – Úgy add-által; megolvasom. Midőn érdemeljük az atyai haragot, tisztünk annyi tekintetet mutatni ezen atyai harag ellen, hogy az neki tetszése szerint ömöljön-ki rajtunk. Azt elaltatni akarni, annyi, mint a' bántást tiszteletlenséggel tetézni. Hát érezzem az atyai neheztelést egész nagyságában. Lát'd, már reszketek. Illő hogy reszkessek; inkább reszketni, mint sírni. – *(feltöri a' levelet.)* – Fel van törve. – Mint ver szívem! – – De mit látok? – *(olvassa.)* „Szeretett, eggyetlen gyermekem!" – Hah vén hamis! Igy szóll e a' megharagított atya? Menj; nem olvasom tovább.

WAITWELL. Ah Missz, engedjen-meg eggy vén szolgának. Miolta élek, itt követem-el akarva 's tudva az első csalárdságot. A' ki csak eggyszer csalt, a' ki illy jó czélból csal, az, Missz, ezért még nem vén hamis. Ez nekem fáj. Tudom én hogy a' jó czél nem teheti jóvá a' nem jó dolgot; de mit teheték? Illy atyának vigyem e vissza levelét? Azt tennem lehetetlen volt! épen lehetetlen! Készebb vagyok addig menni, míg e' vénült lábak elcsöszögtethetnek; készebb, soha sem kerülni szeme' elébe.

SZÁRA. Te is elhagynád, Waitwell?

WAITWELL. Nem leszek e kénytelen, ha a' mi kedves Szárikánk meg nem olvassa? Oh, olvassa-meg! Ne engedje hogy az első, akarva-tett hamiskodás, mellyel magamat piríthatom, siker nélkül maradjon. Úgy azt a' jó Szára annál elébb fogja feledhetni, én magamnak annál elébb megbocsáthatni. Én nyomorú vén ember vagyok, ki nem felelhet azon okokra, mellyek miatt levelemet megolvasni nem akarja. Ha ezek az okok jó okok e, nem tudom: de legalább természeteseknek nem látszanak. Nézze, édes Szára, én a' dolgot így gondolom-el magamban: Az atya nem szűnhet-meg atya lenni, 's a' gyermek megbotolhat, de azért jó gyermek lehet. Ha az atya megbocsátja a' botlást, a' gyermeknek könnyü úgy viselni magát, hogy atyja nem örömest fogja eszébe juttatni a' mi történt. 'S ki emlékeznék arról örömest, a' mit óhajt, hogy bár ne történt volna? Úgy néz-ki a' dolog, édes Missz mintha Maga mindég csak azt a' megtántorodást forgatná; mintha úgy hinné, hogy elég, ha azt minél nagyobbá csinálhatja képzeletében, hogy Magát ezen nagyított képzelmények által kegyetlenűl el kell gyötrenie. Én viszont azt gondolom, hogy arról is illő volna gondoskodnia, hogy a' hibát mint tehetné ismét jóvá. 'S mint reménylheti azt jóvá tehetni, ha kerűli az alkalmat, mellyben jóvá tehesse? Szára vonakodhatnék e megtenni a' második lépést, midőn jó atyja már megtevé az elsőt?

SZÁRA. Melly kardok mennek-által eggyűgyü szádból szívembe! Hiszen épen ez az, a' mit nem tűrhetek, hogy ő kénytelen tenni az elsőt. – 'S mit gondolsz? egyedűl az elsőt teszi e? Sőt kénytelen tenni mindeniket, mert én eggyet sem tehetek. Annyira kell érettem jönnie, a' mennyire tőle eltávoztam. Ha megbocsát, bocsássa-meg vétkeimnek mindenikét, 's ezen felűl nézze-el, hogy azoknak következéseik szemei előtt űzettessenek. Kívánhatni ezt atyától?

WAITWELL. Nem tudom, Missz, ha ezt jól értem e? Úgy látszik, ezt akarja mondani: Atyám nekem igen is sokat kénytelen megbocsátani. Az neki sokba kerűl; 's így nekem kötelességem el nem fogadni bocsánatját. – Ha ezt érti alatta, Missz, mondja-meg, nem való öröm e jó szívnek, megbocsátani a' bántást? Nekem ritkán jutott az a' szerencse, másnak valamit megbocsáthatnom. De azon kevés esetekre, mellyekben illy szerencsés voltam, nagy gyönyörűséggel emlékezem még mindég. Valami olly édest, olly szelídet, megnyugtatót, mennyeit érzettem mindég illyenkor, hogy lehetetlen volt el nem képzelnem az Isten' mérsékelhetetlen boldogságát, kinek atyai gondviselése a' bűnös emberi nemzet körűl eggy véget nem ismerő, örök megbocsátás. 'S így azt óhajtám, hogy bár minden pillantatban volna mit megbocsátanom, 's szégyeltem, hogy csak holmi apró sérelmeket lehete megbocsátanom. Igen nagy bántásokat bocsátani-meg, igen nagy, igen mérges bosszantásokat, annak kell, mondám magamban, az igazi örömnek, gyönyörűségnek lenni, mellyben az ember' egész lelke széllyelfoszolhat. – 'S mondja-meg nekem, édes Missz, nem akar e illy nagy, illy való, illy szép örömet atyjának engedni?

SZÁRA. Tovább, tovább, Waitwell! kérlek, mondd tovább!

WAITWELL. Tudom én, vannak bizonyos emberek, kiknek a' megbocsátás felette nehezen esik, kik semmit sem tűrnek kevésbbé mint midőn nekik bocsátanak-meg; 's ezt azért, mert ők nem tudnak másoknak megbocsátani. Azok kevély, hajthatatlan emberek; azok általjában nem akarják megvallani, hogy véthettek másoknak, hogy másokat megbánthattak. A' mi jó Szárikánk nem ezeknek számokba való; a' mi Szárikánknak a' leglágyabb, legjobb szíve van, melly valaha leánynak jutott; ő kész megismerni, ő megvallja hogy vétett. Mi lehetne tehát még hátra? – De engedjen-meg, édes Missz; én csevegni szerető öreg-ember vagyok, 'a ki meg nem sejtém, hogy a' Maga' tartalékja csak dicséretes félénkség. A' melly ember a' nagy jótétet eggyszerre, minden megzavarodás nélkül fogadja-el, ritkán érdemli a' mit kap. A' kik az ollyat leginkább érdemlik, mindég kevés bízakodással vannak ön-magok eránt. De mind a' mellett a' bízatlanságnak nem kellene túl menni a' határon.

SZÁRA. Waitwell, édes jó atyám, úgy hiszem, meggyőzél.

WAITWELL. Ah, ha olly szerencsés leheték, úgy nekem valamelly jó lélek segéle szóllani! De nem, Missz; az én szavaim nem tettek semmit egyebet mint azt, hogy időt engedének a' mi Szárikánknak, jobban meggondolni a' dolgot, 's kifejteni magát öröme' zavarodásából. – Úgy e, édes Szára, most már megolvassa a' levelet? Oh, olvassa mingyárt!

SZÁRA. Meg fogom, Waitwell. – Melly kínokat, melly mardosásokat fogok érzeni olvasása alatt!

WAITWELL. Kínokat, Missz? De édes kínokat.

SZÁRA. Légy csendesen. *(Olvasni kezdi.)*

WAITWELL, (*magában.)* Oh ha itt volna! ha láthatná!

SZÁRA, *(általfutván nehány sort.)* Ah Waitwell! melly atya! Szökésemet távollétnek nevezi. Mennyivel lesz az vétkesebbé e' szelíd név által! – *(Tovább olvas, 's ismét megszakasztja az olvasást.)* Csak halld: hízelkedik magának, hogy őtet még szeretem. Hízelkedik! – *(Olvas, 's ismét abba hagyja.)* Kér engem. – Kér! Atya kéri leányát, vétkes leányát! – 'S mit kér? – *(olvas.)* Kér, feledjem hirtelenkedő keménységét, 's távollétem által ne büntessem tovább. Hirtelenkedő keménységét! Büntessem! –

(folytatja olvasását.) Még több. Köszöni, hogy neki alkalmat adtam, egész határában ismerni az atyai szeretetet. – Boldogtalan alkalom! Miért nem mondja hogy eggyszersmind a' gyermeki tiszteletlenséget is megismertettem vele? Nem, ezt nem mondja. Eggy betűvel sem illeti bántásomat. – *(olvas.)* El fog jőni, hogy gyermekeit maga vihesse-vissza. – Gyermekeit, Waitwell? Ez a' legtöbb, ez legtovább megyen! – Ha jól olvastam e? – *(olvas.)* Homlokom lángot vet. Úgy mondja, hogy az, a' ki nélkül neki nem volna leánya, méltó hogy fijának neveztessék. – Oh, bár ne volt volna soha ez az elfajult leánya. – – Menj, Waitwell, hagyj magamban. Választ kíván, 's írom azt. Eggy óra múlva fordúlj-elő ismét. Köszönöm fáradságodat. Te hív ember vagy. Kevés cseléd barátja urának, 's te az vagy.

WAITWELL. Ne pirítson-meg, Missz. Ha minden Úr Sir William volna, gonosz embernek kellene a' cselédnek lenni, ha értek életét koczkára vetni kész nem volna. *(El.)*

NEGYEDIK JELENÉS.

SZÁRA, *(író-asztalához űlvén.)* Ha most esztendeje azt mondta volna valaki, hogy illy levélre kell válaszolnom! 's illy környülmények köztt! – Igen, kezemben a' toll. – De tudom e már mit kell írnom? A' mit gondolok, a' mit érzek. – 'S mit érezhet az, a' kinek szíve a' legszertelenebb érzések által szaggattatik? – De írnom kell. Hiszen nem most írok először. Minekútána tollam a' barátság' és társasági élet' dolgaiban olly sokszor volt szolgálatomra, nem lesz e segédemre az élet' legfontosabb pontjában is? – *(Elmerűl, 's csak hamar leír nehány rendet.)* – 'S ez lesz e kezdete? – Fagyosabb mint lennie illik. – Az ő szeretetén kell e kezdenem, vagy inkább vétkem' megvallásán? – *(Kitörli a' mit írt, 's újra kezdi.)* Hogy könnyedén ne fejezzem ki magamat! – A' szégyellés mindenütt a' maga helyén lehet, csak ott nincs, a' hol vétkeinket illik megvallanunk. Nem félhetek hogy tollam messze ragad-el, bár a' legundokabb rajzot teendi. – Ah, miért kell épen most megháborítatnom!

ÖTÖDIK JELENÉS.

Marwood. Mellefont. Szára.

MELLEFONT. Édes Missz, szerencsém van bemutatni Lady Solmest, eggyikét legkedvesbb rokonimnak, 's azt a' ki eránt leginkább le vagyok kötelezve.

MARWOOD. Engedjen-meg bátorságomnak, Missz, hogy ön szemeimmel vágytam tanúja lenni rokonom' szerencséjének, kinek a' legtökéletesbb asszonyi-személyt óhajtottam volna, ha mingyárt az első pillantat nem győzne-meg, hogy azt feltalálta Missz Szárában.

SZÁRA. Lady, te nekem nagy megtiszteltetést nyujtasz. Illy hízelkedő szózat mindég meg fogott volna szégyeníteni: de most titkos pironság gyanánt venném azt, hahogy Lady Solmest nagylelkűbbnek nem hinném, mint hogy eggy megbotlottal erkölcse' 's okossága' felsőbbségét éreztetni akarhatná.

MARWOOD, *(hidegen.)* Vígasztalhatatlan volnék, Missz, ha bennem egyéb indúlatokat gyaníthatnál, mint a' legbarátibbakat. – *(magában.)* Szép személy!

MELLEFONT. Lehetne e, Lady, ennyi díszt, ennyi szerénységet meleg szív nélkül tekinteni? Úgy mondják ugyan, hogy közönségesen ritkán igazságos eléggé eggy Szép más Szép eránt; de azt eggy részről csak azok felől kell értenünk, kik a' magok' becsek' érzésében a hiúságig mentek, más részről azok felől, a' kik magokban nem érzenek semmi érdemet. Melly távol vagytok ti mind ketten ez esettől. – *(Marwoodhoz, ki elmerülve van.)* Úgy e, Lady, szerelmem nem vak? Úgy e, hogy az én szeretett Misszem' magasztalására sokat mondottam ugyan, de korán sem olly sokat, a' menynyit lehetett volna? – De honnan ez az elmerülés? – *(titkon.)* Feledi e, kinek akar látszani?

MARWOOD. Kimondjam e? – A' te szép Misszed' csudálása, kedves rokon, elbúsított, midőn elgondolám sorsát. Fájlalom hogy szerelme' gyümölcseit honjában nem szedheti. Arra emlékeztem, hogy eggy atyát, 's a' mint mondák, igen kegyes atyát vala, hogy tiéd legyen, elhagyni kénytelen; 's lelkemben az az óhajtás kele-fel, hogy bár neheztelése megengeszteltethessék.

SZÁRA. Ah Lady, melly igen le vagyok kötelezve erántad ez óhajtásodért! Az érdemli hogy veled megosszam egész örömemet. Maga, Mellefont, még nem tudhatja, hogy a' jó Lady' óhajtása teljesedésbe ment.

MELLEFONT. Miként érti ezt, Missz?

MARWOOD, *(titkon.)* Mi akar az lenni?

SZÁRA. Épen most vevém atyám' levelét Waitwell által. – Ah Mellefont, melly levél!

MELLEFONT. Ragadjon-ki bizonytalanságomból, Missz. Mitől kell rettegnem? Mit remélhetek? Az az atya e még is, a' kitől futnunk kelle? 'S ha az még, az én Szárám az a' leány leszen e még, a' ki eléggé forrón szeret engem, hogy tőle tovább is fussunk? Ah, bár fogadtam volna szavát, Missz, úgy most olly kötés által volnánk egymáshoz csatolva, mellyet a' makacsság széllyel nem tépdelhetne! E' pillantatban mind érzem azon szerencsétlenséget, mellyet rám felfedett ittlétünk fog vonhatni. Itt leszen, 's kiragadja karjaimból az én Szárámat. – Hah, mint útálom, mint gyűlölöm a' semmire-valót, a' ki bennünket előtte elárúlt! – *(nehezteléssel pillantván Marwoodra.)*

SZÁRA. Kedves Mellefont, melly hízelkedő nekem az Úrnak ez az ijedsége! 's melly boldogok vagyunk mind ketten, hogy ez az ijedség ok nélkül foglalta-el az Urat! Olvassa ezt, kérem. –*(Míg Mellefont a' levelet olvassa, Marwoodhoz.)* Lady, az én Mellefontom álmélni fog atyám' szeretetén. Az atyámén? Ah az én atyám most már neki is atyja!

MARWOOD, *(elrémülve.)* Lehetséges e?

SZÁRA. Igen is, Lady, nagy oka van csudálni ez elváltozást. Atyám nekünk teljesen megbocsát. Szemei előtt fogjuk szeretni egymást; megengedi azt, parancsolja azt. – Mint hatá-meg ez a' kegy egész lelkemet! – Tehát, Mellefont? –*ez neki visszanyujtja a' levelet*. Az Úr hallgat? Oh nem! ez a' köny, mellyet végig látok csorgani orczájin, többet mond mint nyelve mondhatna.

MARWOOD, *(magában.)* Oh mint ártottam magamnak! Én gondolatlan!

SZÁRA. Oh, hagyja lecsókolnom e' drága könnyet!

MELLEFONT. Ah Missz, mért kellett nekünk illy mennyei embert megbántanunk! Bizony mennyei embert; mert mi lehet mennyeibb, mint megbocsátani? Ha illy sze-

rencsés kimenetelt remélheténk vala, úgy azt bizonyosan nem köszöntük volna erőszaknak, úgy azt most esdeklésinknek köszönnénk most. Melly boldogságok várnak rám! De melly kínos eggyszersmind az az érzés, hogy magamat érdemetlenné tettem ennyi boldogságra!

MARWOOD, *(magában.)* 'S mind ezt kénytelen vagyok hallgatni!

SZÁRA, *(Mellefonthoz.)* Melly igen igazolja az Úr e' szép érzés által szerelmemet.

MARWOOD, *(magában.)* Irtózatos kín!

SZÁRA. Lady, tisztelt kedves Lady, olvassd te is a' levelet. Annyi részt látszol venni sorsunkon, hogy annak véletlen elváltozását lehetetlen hidegen venned.

MARWOOD. Én hidegen, Missz? *(általveszi a' levelet.)*

SZÁRA. És még is elmerűltnek látszol, szomorúnak?

MARWOOD. Elmerültnek, igen is, Missz, de nem szomorúnak.

MELLEFONT, *(magában.)* Egek! ha magát elárúlja!

SZÁRA. 'S miért azt?

MARWOOD. Mert mind kettőtökért reszketek. – Ez a' nem remélt kegy, hát ha ez csak csel, csak ravaszkodás?

SZÁRA. Bizony nem, Lady! bizony nem csel! Olvassa-meg a' levelet, 's látni fogja. A' ravaszkodás, a' tettetés mindég hidegen marad, 's nem lel illy forró beszédet. – *(Marwood olvas.)* Ne gyanítson semmi rosszat, Mellefont; jó atyám illy alacsony mesterségre nem vetemedhetik. Soha nem tudott mondani a' mit nem gondolt, a' mit nem érzett, 's a' hamisság ismeretlen vétek előtte.

MELLEFONT. Oh, az eránt nincs kétségem. Ladynak meg kell bocsátanunk e' tartalékot, mert őtet nem ismeri.

SZÁRA, *(általvévén Marwoodtól a' levelet.)* Mit látok, Lady? Te elsápadsz? reszketsz? Mi bajod?

MELLEFONT, *(magában.)* Oh, miért hoztam ide!

MARWOOD. Eggy kis bágyadság, Missz, nem egyéb; 's nem tarthat soká. Az éjjeli híves idő, mellyet szekeremben tölték, gyengíte-el.

MELLEFONT. Egészen elijeszt, Lady. – Nem tetszenék kimenned a' szabadra? Zárt szobában az illy aléltság nehezebben oszlik-el.

MARWOOD. Ha gondolja, Mellefont, nyújtsa nekem karját.

SZÁRA. Elkísérlek, kedves Lady?

MARWOODNem, Missz! épen nem! Gyengűlésemnek nem lesz következése.

SZÁRA. Reménylem, ismét lesz szerencsém –

MARWOOD. Ha megengedi, Missz –

(Mellefont viszi.)

SZÁRA, *(egyedűl maradván.)* Szegény Lady – Nem látszik a' legtapadóbbnak. De nem is komor, nem is kevély. – Ismét egyedűl vagyok. Fordíthatom e jobbra magánnyomat, melly talán nem tartand soká, mint a' levél' megírására? *(Le akar ülni.)*

HATODIK JELENÉS.
Betty. Szára.

BETTY. Hiszen ez igen rövid látogatás volt.

SZÁRA. Igen, Betty . Lady Solmes, eggyik rokona az én Mellefontomnak. Gyengeség szállotta-meg. Hol van? nem tudod?

BETTY. Mellefont a' kapuig kísérte-le.

SZÁRA. 'S elment?

BETTY. Úgy vélem. – De minél tovább nézlek, édes Missz, – engedjen-meg szabadságomnak – annál inkább elváltozva látlak. Szemeidben nyugalom, örvendés űl. Lady kedves vendég, vagy az öreg kedves követ lehete.

SZÁRA. Az utóbb, Betty! az utóbb! Melly szeretettel eltölt levelet fogsz olvasni! Jó szíved olly sokat síra velem: illő, hogy most már velem örüljön is. Ismét boldog leszek, 's meg fogom jutalmazhatni hűségedet.

BETTY. E' rövid kilencz hét alatt melly szolgálatokat nyujthattam én?

SZÁRA. Többet mint előbbi egész életemben nyujthatál. – Elmultak! – Jer, Betty; míg Mellefont talán egyedűl van, használnom kell magányát, szóllanom kell vele. Épen az a' gondolat száll-meg, hogy jól tenné, ha ő is írna atyámnak, kit az ő köszönete nehezen érend váratlanúl. Jer!

(Mind ketten el.)

HETEDIK JELENÉS.
Ebédlő.
Sir William. Waitwell.

SIR WILLIAM. Melly írt öntének sebeimbe szavaid, Waitwell! Feléledek, 's gyermekem' visszatérése olly távolra ragad vissza ifjúságomhoz, a' melly közelre síromhoz rántott eltávozta. – Még szeret engem! – Mit kívánhatok többé? – Siess megint hozzá, Waitwell. Nem győzöm várni, hogy ismét karjaimba szoríthassam, mellyeket olly kész valék a' halálnak elébe nyujtani. Oh, mi kedves volt volna az nekem a' keserv' pillantásiban! 's melly rettenetes leend közepette új örömimnek! Öreg ember nem bánik eszesen, ha azon kötelékeket, a' mik őt a' világhoz csatolják, ismét szorosan vonja össze. Kimulta annál fájdalmasbb lesz. – De az a' jó Isten, a' ki erántam most ennyi kegyet mutat, segélni fog, hogy könnyen keresztűl-esem rajta. Azért nyujtaná e most irgalmát, hogy azt veszélyemmé változtassa? Azért adná e vissza gyermekemet, hogy kiszóllításom miatt ellene panaszokra fakadjak? Nem, nem; visszaadja őtet, hogy vég órámban csak magam felől gondolkodhassam. Áldassál örök kegyelem! A' halandó' ajka erőtlen arra, hogy néked méltó hálákat adjon. De kevés időt még, 's eggy szentebb életben fogom azt neki rebegni.

WAITWELL. Melly jól esik nekem, Uram, látni hogy az Úr halálom előtt illy szerencsés! Én csaknem annyit szenvedék az Úr' szenvedései alatt mint az Úr. Csaknem annyit! Épen annyit, azt mondani, gondolni nem merem; mert a' mit illy esetekben az atya szenved, úgy hiszem, hogy az képzelhetetlen.

SIR WILLIAM. Ezentúl ne nézzd magadat szolgámnak. Régen érdemled hogy napjaid könnyebben folyjanak-el. Hogy az meglegyen, arról nekem kell gondoskodnom, 's fogadom, nem lesz rosszabbúl dolgod, mint enmagamnak lehet ide lenn. Szűnjönmeg közttünk minden külömbség; tudod, amoda fenn az úgy is megszűnend. – Csak még ez eggyszer légy az a' régi szolga, a' kire egész bízakodással tettem gondjaimat. Menj, 's mihelytt kész lesz válaszával, hozzd-elő.

WAITWELL. Megyek. De az illy kimenés nem olly szolgálat, melly az Úrnak tétetik; az olly jutalom, mellyet szolgálatimért az Úr nyujt nekem. Oh, bizony az!

(Kétfelé térnek-el.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.
A' Mellefont' szobája.
Mellefont. Szára.

MELLEFONT. Igen, édes Missz; meg fogom.

SZÁRA. Melly kedvemet teendi vele az Úr.

MELLEFONT. Az egész bántást nekem illik magamra vennem. Egyedűl én vagyok a' vétkes; egyedül nekem kell kérnem bocsánatot.

SZÁRA. Nem, Mellefont; ne fogja-el tőlem a' botlás' nagyobb részét. Bár melly vétkessé tészen az; az nekem még is kedves; mert ez meggyőzheté az Urat, hogy én Mellefontot mindennél e' világon inkább szeretem. – De minden bizonnyal való e, hogy most e' szeretetet azzal a' másikkal, mellyel atyám eránt tartozom, eggyesíthetem? Vagy talán valamelly kedves álom bír? Melly igen reszketek hogy elvesztem azt, és hogy eggykori bánatim köztt ébredek-fel. – De nem, nem bír csábító álom; valóban boldog vagyok, boldogabb mint remélni bátorkodtam; talán boldogabb mint azt ez a' rövid élet engedheti. A' boldogságnak ez a' fénye talán azért tűnik-fel messzére előttem, 's talán csak azért látszik mosolyogva közelíteni, hogy eggyszerre foszoljon ismét homályba, hogy eggyszerre hagyjon eggy éjben, mellynek rettenetes végét igazán-érezhetővé e' rövid világítás teheti. – Melly sejtések gyötrik szívemet! – Sejtések e, Mellefont, vagy szokott közönséges érzések, mellyek elválaszthatatlanok a' nem érdemlett szerencse' várásától, 's annak rettegésétől, hogy azt el találjuk veszteni? – Mint dobog szívem, 's melly rendetlenűl ver! Melly erővel most, melly szaporán! És most melly halkkal, melly bágyadtan, melly reszketve! Most ismét siet, mintha utolsó ütéseit adná, mintha minél előbb kész akarna lenni velek. – Szegény szív!

MELLEFONT. Vérnek hullámjai, kedves Missz, mellyeket a' váratlan meglepés okozni mindég szokott; lecsendesedik ismét, 's a' szív nyugalmasabban teszi-meg munkájit. Eggyik ütése sem céloz távol jövendőre, 's hibázunk – engedjen-meg az én Szárám – midőn annak nyommasztásait rettegtető Prophetákká csináljuk. Azonban én semmit sem múlasztok-el, a' mit e' belső hánykódások' lecsendesítésére sikeresnek ítélendesz. – Megyek, 's készítem a' levelet, 's úgy hiszem, Sir William nem fogja öröm 's érzékeny megindúlás nélkül olvasni botlásomnak szíves megbánását, 's a' legindúlatosbb hála' kifejezéseit, 's szent fogadásaimat a' gyermeki legteljesbb tisztelet 's megadás felől.

SZÁRA. Sir William? Ah Mellefont, szokjék valaha eggy gyengédebb nevezethez, midőn felőle vagyon szó. Az én atyám atyja az Úrnak, Mellefont.

MELLEFONT. Igen tehát, Missz, a' mi jó atyánk, a' mi kegyes atyánk. – Én igen gyenge gyermek voltam még, midőn már meg kelle szűnnöm e' kedves nevet mondogatni, 's az épen olly édes anyai nevet.

SZÁRA. Az Úr, Mellefont, elszokott azt mondogatni; nekem pedig az a' szomorú sors juta, hogy az édes anyait soha se mondhassam. Az én életem halála volt anyámnak. Isten! anyai-gyilkos valék hibám nélkül. Melly kevés híja volt, ah! semmi híja

nem volt, hogy atyai-gyilkos is nem lettem. 'S itt nem hibám nélkül; itt akarva-követett vétekkel. 'S ki tudja, nem vagyok e az? Azon éveket, azon napokat, azon perczeket, mellyekkel közelébb juta sírjához mint vétkem nélkül fogott volna, én rablottam-el tőle. Ha csillagzati bár melly hosszú időkig fogják is éltetni, lelkem soha nem lesz ment azon vádjaitól, hogy nélkűlem még tovább élt volna. Gyötrelmes vádak, mellyeket kétségen kívül nem volnék kénytelen tenni, ha ifjuságomnak vezére eggy szeretett anya volt volna! Tanításai, példája szívembe – – Illy gyengédséggel néz rám, Mellefont? Igaza van; eggy anya engem talán nagy szerelmével elkínzott volna, 's nem lettem volna Mellefonté. Mi szükség tehát óhajtanom, a' mit a' bölcsebb rendelések tőlem megtagadának? A' mit ők végeztek, az mindég a' legjobb. Éljünk tehát azzal tulajdon javunkra, a' mit nekünk ők adtak; eggy atya' szeretetével, ki még soha sem hagya anyát óhajtanom; eggy atya' szeretetével, ki az Úrral is feledtetni fogja, hogy a' magáétól megfosztatott. Melly hízelkedő képzeletek! Szerelemmel nézem azt, 's csaknem feledem, hogy belsőmben valami van, a' mi tőle a' hitelt megtagadja. Mi lehet ez a' pártos valami?

MELLEFONT. Ez a' valami, édes Szára, a' mint ön-maga mondá, nem egyéb mint természetes félénkség, fellelni magunkat eggy nagy szerencsében. Ah, a' maga szíve, kedves Missz, hajlandóbb vala szerencsétlennek hinni magát eddig, mint mostan szerencsésnek! De mint az, ki hosszas kerengésében elszédült, még akkor is kerengeni látja maga körűl a' külső tárgyakat, midőn maga helyben áll; eggy hatalmas rázkódás után a' szív eggyszerre el nem csendesedhetik. Gyakorta még sokáig reng magában, 's be kell várnunk, míg eláll.

SZÁRA. Hiszem, Mellefont, hiszem azt, – mert mondja, mert óhajtom. – De ne tartóztassuk egymást. Megyek, 's bérekesztem levelemet. Megengedi e az Úr, hogy megmutatván a' mit én írok, én is láthassam a' mit az Úr ír?

MELLEFONT. Alája lesz vetve megítélésének minden szó, azon felűl a' mit abban az én Szárám' mentségére fogok mondani; mert tudom, Szára magát nem tartja olly vétlennek, a' millyennek méltán tarthatja.

(Szárát a' Színig kíséri.)

MÁSODIK JELENÉS.

MELLEFONT, *(elmerülve menvén fel 's alá nehány ízben.)* Melly megfoghatatlan vagyok én magam előtt! Minek tartsam magamat? kábának e, vagy a' legundokabb gonosztevőnek? – Szív, melly csalárd vagy te! – Szeretem az angyalt, bár melly ördög vagyok is. – Szeretem? Szeretem; bizony szeretem őtet. Érzem, kész volnék érte ezer életet feláldozni, őérette, ki nekem ártatlanságát áldozta-fel. Kész; e' perczben is kész. – 'S a' mellett – Reszketek megvallani magam előtt! – 'S a' mellett – Mint értsem ezt? mint fogjam-meg ezt? – És még is reszketek azon pillantattól, melly őtet örökre, melly őtet a' világ' szeme előtt enyémmé teszi. – Azt elhárítani többé nem lehet, mert atyja ellágyúlt, mert kegyébe fogad. – Messzére halasztani sem lészen lehetséges. Késleltetése eddig is sok kínos vádakat vona rám. De voltak légyen bár melly kínosak, tűrhetőbbek voltak mint az a' bús gondolat; hogy életemnek minden napjaira le leszek lánczolva. – 'S nem vagyok e az már is? Le vagyok, 's örűlök hogy

le vagyok. – Igen is, hogy foglya vagyok neki. – – De mit akarok tehát? – Azt! – Most ollyan fogoly vagyok a' kit szavára szabadon eresztenek; ez nekem hízelkedő. Miért nem maradhatok e' lábon? Miért kell béklyóra verettetnem, 's elvesztenem a' szabadságnak még nyavalyás árnyékát is? – Lebéklyózva? – Nincs külömben! – Szára Sampson a' *kedvesem*. Mennyi boldogság van e' szóban! – Szára Sampson a' *hitvesem*. E' boldogságoknak oda van fele, – 's a' másik fele – oda lesz. – Én szörnyeteg! – – 'S illy érezések köztt írjak e atyjához? – De ezek nem érezések. Ezek képzeletek – átkozott képzeletek! mellyeket eggy zabolátlan vad élet tett természetesekké. Lerázom magamról, vagy – nem élek.

Harmadik jelenés.
Norton. Mellefont.

Mellefont. Most alkalmatlan vagy, Norton.

Norton. Bocsánatot tehát – *(vissza akar menni.)*

Mellefont. Nem, nem, maradj. Jó hogy alkalmatlan vagy. Mi kell?

Norton. Örvendetes hírt hallottam Bettytől, 's szerencsét jövök kívánni hozzá az Úrnak.

Mellefont. Ahhoz e, hogy az Öreg megbocsát? Köszönöm neked, Norton.

Norton. Az ég tehát még szerencséssé akarja tenni az Urat.

Mellefont. Ha akar – lát'd, Norton, igazságos vagyok magam eránt – úgy bizonyosan nem értem akarja.

Norton. Nem; ha az Úr vallja ezt, úgy az Úrért is akarja.

Mellefont. Az én Szárám miatt akarja, egyedül az én Szárám miatt akarja. Ha nehány kevés igazak miatt eggy egész bűnben-elsüllyedt városnak megirgalmazni akarhatott: meg fog azon gonosznak is, kinek sorsában eggy széplelkű teremtés osztozik.

Norton. Az Úr komoly, érdeklett hangon szólt. Így szólt e az öröm?

Mellefont. Az öröm, Norton? az öröm nekem örökre eltűnt!

Norton. Szabad e tartalék nélkül szóllanom? *(Merően nézi Mellefontot.)*

Mellefont. Szóllj.

Norton. Az a' vád, mellyet ma reggel kelle hallanom, hogy hallgatásom részesévé teve az Úr' gonoszságának, mentsen-ki, ha ezután ollykor megszóllalok.

Mellefont. Csak ne feledd, ki és kivel?

Norton. Nem feledem hogy szolgája vagyok az Úrnak; szolgája, de a' ki több is lehetett volna, ha a' szerint nem éltem volna hogy csak az legyek, az maradjak. Szolgája vagyok az Úrnak, de nem úgy, hogy az Úrral eggyütt magamat el is hagyjam kárhoztatni.

Mellefont. Velem eggyütt? 'S miért mondod ezt most?

Norton. Mert nem kevéssé álmélkodom, hogy egészen másnak lelem az Urat mint véltem.

Mellefont. Nem tudatnád, millyennek véltél?

Norton. Magán kivülre ragadva örömében.

Mellefont. Magán kivülre köz-ember ragadtatik, midőn a' szerencse végre mosolygani kezd rá.

NORTON. Talán mivel a' köz-emberben még megvagyon az az érzés, mellyet a' nagyokban az ezer meg' ezer természetlen képzelet eltompíta. Én az Úr' arczán egyebet is látok mint mérsékletet: hidegséget, kétséget, visszásságot.

MELLEFONT. 'S ha is! Feleded ki vagyon még itt Szárán kivűl? Marwoodnak jelenléte –

NORTON. Az Urat gondba ejthetné, de nem tehetné bússá. – Az Urat valami egyéb nyugtalanítja. 'S azt fognám vallani hogy megtévedtem, ha az Úr inkább nem szeretné, ha Sir William el nem lágyult volna még. – A' házassági lépés, melly eddig űzött életéhez olly kevéssé illik –

MELLEFONT. Norton! Norton! Te irtóztató gonosz vagy még most is vagy, vagy csak voltál eggykor, hogy engemet így el tudsz érteni. Megvallom azt, minthogy kitaláltad. – Való; a' melly bizonyos hogy az én Szárámat örökre fogom szeretni, olly kevéssé van kedvemre, hogy őtet örökre szeretni kénytelen legyek. De ne tarts semmitől; meg fogom győzni az esztelen szeszt. Vagy nem gondolod hogy az csak szesz? Ki hagyja nekem bilincsnek tekinteni a' házasságot? Hiszen én nem óhajtok szabadabb lenni, mint Szára hagyand lennem.

NORTON. A' feltétel igen szép. De az a' Marwood! az a' Marwood! Az elkapja az Urat, visszaragadja eggykori hamis képzeleteibe, 's reszketek, reszketek –

MELLEFONT. Soha nem. Még ma vissza indúlni látod Londonba. – Megvallván előtted legtitkosbb – bolondságnak nevezem továbbadig, – azt sem titkolom-el előtted, hogy Marwoodra rá-ijesztettem, 's ő ezután kénytelen lesz vaktában azt tenni, a' mit neki parancsolandok.

NORTON. Ezt alig hihetem.

MELLEFONT. Lássd – e' gyilkot kezéből csavarám-ki – *(mutatja a' gyilkot, mellyet Marwoodtól hoza-el)*– midőn dühében keresztűl akará verni szívemet. Hihet'd e, hogy magamra nem vigyáztam körűle? hogy füleimet szavai eránt el nem siketítettem? Elejénte nem sok híja volt, hogy ismét hálójába kerített. Az istentelen, magával hozta Arabellát.

NORTON. Arabellát?

MELLEFONT. Még nem vala időm, kitapogatni, melly fortélyokkal jutott a' gyermek birtokához. De elég hogy merészsége egészen másként üte-ki mint reménylette.

NORTON. Engedje az Úr, hogy állhatatosságán örvendezhessek, 's javúlását félignyire vive higyjem. De – mivel mindent tudat velem – mit keresett itten Marwood Lady Solmes' neve alatt?

MELLEFONT. Erővel akará látni, a' ki őtőle elvonhatott. Rá-állék, gyengeségből, hirtelenkedve, 's bosszúból, hogy neme' legjobbikának látása által megaláztassék. – Fejet lógatsz, Norton?

NORTON. Azt nem mertem volna.

MELLEFONT. Többet tulajdonképen nem mertem, mint a' mit a' kérés' megtagadásakor mertem volna. Úgy fogott volna megelőzni mint Marwood, 's a' legrosszabb a' mit az isméretlennek látogatásától rettegnünk lehetne, nem a' legrosszabb.

NORTON. Adjon hálát az Úr, hogy ez a' látogatás veszély nélkül ment véghez.

MELLEFONT. Még nem egészen ment véghez; bágyadság éré Szára körül, eltávozott, de visszajő. – Bizvást! – A' darázs, elvesztvén fulánkját – *(előmutatván a' gyil-*

kot, mellyet ismét kebelébe rejt) – nem tud egyebet, mint dongani. De a' dongást is abba hagyatom, ha elúnat. – Nem valakit hallok e? Hagyj itt, ha ő. – Ő. – Menj.

(*Norton el.*)

Negyedik jelenés.
Mellefont. Marwood.

Marwood. Az Úr kétség kivűl igen kedvetlenűl fogja venni, hogy vissza térek.

Mellefont. Igen kedvemre van, Marwood, hogy bágyadása következés nélkül maradt. Jobban érzi magát?

Marwood. Úgy, úgy.

Mellefont. E' szerint nem tevé jól, hogy ide fárada.

Marwood. Köszönöm e' gondot, Mellefont, ha azt részvétel téteti, 's nem veszem balúl, ha csak üres nyájasság.

Mellefont. Előttem kedves, Magát illy nyugton láthatni.

Marwood. A' zivatar elmúlt. Kérem, feledje.

Mellefont. Csak Maga ne feledje mit ígért, Marwood, 's kész leszek mindent feledni. – De ha bizonyos volnék, hogy kérdésemet nem venné bántásnak, kérdeni fognám –

Marwood. Kérdjen bátran; engem többé meg nem bánthat. Mit akar tudni?

Mellefont. Miként tetszett az én Misszem?

Marwood. A' kérdés természetes. Feleletem nem fog olly természetesnek tetszhetni, és még is nem kevésbbé való: – igen tetszett.

Mellefont. Ez az egyenesség örömmel tölt-el. De lehetséges volna e annak, a' ki érzette eggy Marwood' becsét, szerencsétlen választást tenni?

Marwood. E' csapodárkodással, Mellefont, ha különben az, engem megkímélhetett vala. Nem jól illik feltétemhez, hogy magát feledjem.

Mellefont. Azt talán csak nem fogja akarni, Marwood, hogy e' feltétét nembecsűlés által tegyem könnyűvé? Ne váljunk-el egymástól mint köz lelkek. Lépjünk úgy törésre, mint a' kik az észt követik, 's a' szükségnek engednek. Keserűség 's harag nélkül, 's a' becsűlés' bizonyos mértékének megtartásával, a' hogy eggykori eggyességünkhöz illik.

Marwood. Eggykori eggyességünkhöz! Nem akarok emlékeztetni rá. Eggy szót se többé róla. A' minek meg kell lenni, legyen-meg; 's a' szer, mellyen az esik, keveset tesz a' dologra. – De eggy szót Arabella eránt. Az Úr őtet nem akarja nekem hagyni?

Mellefont. Nem, Marwood.

Marwood. Kegyetlenség, anyját sem hagyni-meg, minekutána atyja tovább nem lehet.

Mellefont. Én neki atyja lehetek; én neki atyja leszek.

Marwood. Úgy legyen az mingyárt most.

Mellefont. Miben?

Marwood. Engedje hogy Arabella azon pénzt és pénzt-érőt, melly gondviselésem alatt vagyon, úgy tekinthesse, mint atyai örökségét. A' mi anyai örökségét illeti, óhajtanám, hogy neki valami jobbat hagyhatnék mint a' tőlem-születés' mocskát.

MELLEFONT. Ne szólljon így. Gondom lesz Arabellára, a' nélkül hogy anyját gondokba merítsem az illendő élés eránt. Ha ez engem feledni akar, kezdje annak feledésén, hogy tőlem bír valamit. Én neki sokkal tartozom, 's nem leszek hálátlan, hogy való boldogságomat, bár czélja ellen, elősegélette. Igen is, Marwood, a' legforróbb köszönettel köszönöm, hogy ittlétünket a'Szára' atyjával tudatá. Ez nélkül nem bírnánk bocsánatját.[3]

MARWOOD. Ne gyötörjön olly köszönettel, mellyet érdemleni nem igyekeztem. Sir William nyavalyás esztelen öreg; neki egészen másként kell gondolkozni mint én fogtam volna az ő helyében. Megengedtem volna lyányomnak; csábítóját pedig – –

MELLEFONT. Marwood!

MARWOOD. Való; az Maga, és így hallgatnom kell. – Fogom e vehetni hamar búcsúmat Missz Szárától?

MELLEFONT. Missz Szára nem venné balúl, ha ez a' búcsúvétel elmaradna is.

MARWOOD. Nem örömest játszom félig rollaimat; 's még akkor sem tartatom magamat olly személynek; a' ki nem tudja mit kíván az élet' rende, midőn idegen név alatt jelenek-meg.

MELLEFONT. Marwood, ha szereti nyugodalmát, miért tolakodik annak látásához, a' ki Magában bizonyos érzéseket kénytelen felriasztani?

MARWOOD, *(epével mosolygva.)* Az Úr jobb vélekedésben vagyon maga felől mint felőlem. De ha azt hinné is, hogy nem lelek vígasztalást az Úr' elvesztése miatt, azt csak magában illenék hinnie. – Missz Szárának énbennem nem lehet bizonyos érzéseket fel nem riasztani. *Bizonyos* érzéseket? Oh igen! de nem semmi érzéseket bizonyosabban, mint azt, hogy a' legjobb leány néha a' legsemmire-kellőbb embert szeretheti.

MELLEFONT. Gyönyörű, Marwood! igen gyönyörű! Maga mingyárt azon szép kedvében lesz, mellyben látni régen óhajtottam; – ámbár, a' mint mondám, aligha nem láttam volna örömestebb, ha egymás eránt bizonyos melegebb tekintettel, becsűléssel válhattunk volna el. De az talán akkor lep-meg majd bennünket, mikor a' forró szív ki fogja lihegni dühét. Engedje, hogy eggy kisség egyedül hagyjam. Hozom Missz Szárát.

ÖTÖDIK JELENÉS.

MARWOOD, *(körültekingetve.)* Magamban vagyok e? – Szabadon lélegzhetem e megint, 's arczom természetes voltában mutathatja e ismét magát? Minden vonásban Marwoodnak kell megint lennem, hogy kitűrhessem a' tettetés' nyügét. – Oh, mint útállak, alacsony tettetés! Nem, mintha annak szeretnék látszani a' mi vagyok, hanem mivel te nyomorú menedéke vagy a' tehetetlen bosszúnak. Bizonyosan nem vetemedném arra hogy veled éljek, ha valamelly tyrann rám bízná hatalmát, vagy az ég villámjait! – De csak elvihess czélomhoz! – A' kezdet jóval bíztat, 's úgy látszik,

[3] Igen is, Marwood, a' legforróbb köszönettel köszönöm, hogy ittlétünket a' Szára' atyjával tudatá, kit egyedűl ennek nem tudása kényszeríte bennünket keggyel fogadni. [A *kit egyedűl ennek nem tudása kényszeríte bennünket keggyel fogadni* aláhúzva, mellette a margón, nem tudni kinek az írásával: *NB nem értem*. A mondatot a Bajza-kiadás alapján emendáltuk.]

Mellefont könnyen el hagyja magát ámítatni. Ha elsűl a' mit óhajtok, ha egyedűl szóllhatok Szárával, úgy –Igen; de még nem lehet tudnom, lészen e haszna. A' mit neki Mellefont felől elbeszéllni fogok, előtte nem lesz újság; rágalmazásaimnak nem fog hitelt adni, fenyegetéseimet nevetni fogja. Azomban halljon tőlem való hírt, rágalmazást, fenyegetőzéseket. Nagyon szerencsétlennek kellene lennem, ha mind ezek eggy vagy más fúlánkot nem hagynának szívében. – Csendesen! jőnek. – Többé nem vagyok Marwood; eggy becstelen megvetett vagyok, ki kisded fortélyok által kénytelen elhárítani magáról a' szennyet; eggy eltaposott féreg vagyok, ki kínjában fetreng, 's annak, a' ki őtet eltapodta, legalább sarkába szeretne harapni.

Hatodik jelenés.
Szára. Mellefont. Marwood.

Szára. Örvendek, Lady, hogy félelmem egészséged miatt hiú vala.

Marwood. Köszönöm, Miss. A' történet kisebb volt mint hogy miatta gondokban kellett volna lenned.

Mellefont. Lady, kedves Miss, búcsúját jön venni.

Szára. Illy sietve, Lady?

Marwood. Indúlásom azok miatt, a' kik Londonban várnak rám, nem lehet eléggé hamar.

Szára. De már ma mégis nem távozol-el?

Marwood. Csak holnap, de már virradtakor.

Mellefont. Holnap, Lady? úgy hittem, még ma.

Szára. Ismeretségünk, Lady, sietve kezdődik. Hízelkedem magamnak vele, hogy ezután gyakrabban leszek méltóztatva társalkodásodra.

Marwood. Én kérem, Miss, barátságodat.

Mellefont. Hogy Ladynak ez szíves óhajtása, arról, Miss, én felelek; noha kénytelen vagyok azt a' nem kedves jegyzetet tenni mellé, hogy egymást sok ideig meg nem látják. Lady ritkán fog eggy helytt lenni velünk.

Marwood, *(magában.)* Melly ravasz fordúlással!

Szára. Mellefont, az Úr engem kedves reményemtől foszt-meg.

Marwood. Az által én vesztek legtöbbet, szerencsés Miss.

Mellefont. De igen e tehát, Lady? Holnap indúl?

Marwood. Megeshetik, hogy elébb is. – *(titkon.)* Hogy még senki nem jő!

Mellefont. Sokáig mi sem múlatunk. Úgy e, Miss, jó lesz a' válasz után tüstént indulni útnak? Sir William nem veszi kedvetlenűl, ha minél elébb megjelenünk.

HETEDIK JELENÉS.
Betty. Mellefont. Szára. Marwood.

MELLEFONT. Mit akarsz, Betty?

BETTY. Valaki az Úrral kíván szóllani, 's halaszthatatlanúl.

MARWOOD, *(magában.)* Hah! tehát indúl a' dolog –

MELLEFONT. Engem? 's halaszthatatlanúl? Mingyárt megyek. – Lady, tetszik megkurtítani látogatásodat?

SZÁRA. Minek az, Mellefont? – Lady jó lesz, bevárni az Úr' visszajövetelét.

MARWOOD. Bocsánatot, Miss; én ismerem Mellefontot; inkább elmegyek vele.

BETTY. Az idegen, Uram – Csak eggy szót akar. Azt mondja, eggy pillantatig sem késhetik.

MELLEFONT. Csak menj; mingyárt ott leszek. – Úgy hiszem, Miss, azon alku felől hoz hírt, mellyet olly nyugtalanúl vártam.

(Betty el.)

MARWOOD, *(magában.)* Szerencsés találó!

MELLEFONT. De még is, Lady –

MARWOOD. Ha tehát parancsolja – Miss, e' szerint kénytelen vagyok –

SZÁRA. De ne hát, Mellefont! Az Úr nem fogja irígyleni tőlem azt a' szerencsét, hogy visszaérkezéséig Lady Solmesszel múlathassak.

MELLEFONT. Ha az én Szárám úgy akarja – –

SZÁRA. De ne múlasson, kedves Mellefont, 's legyen itt minél elébb, 's vídámabb arcczal mint megyen. Az Úr kétség kivül kedvetlen hírt vár. Ne vegyen semmit szívére; én inkább óhajtom látni hogy az Úr engem elébe tesz eggy örökségnek, mint hogy nem remélte hijába annak birtokát.

MELLEFONT. Engedek. – *(titkos értelemmel.)* Lady, én minden bizonnyal kevés pillantatok mulva itt leszek. *(El.)*

MARWOOD, *(magában.)* Szerencsét az úthoz!

NYOLCZADIK JELENÉS.
Szára. Marwood.

SZÁRA. Az én Mellefontom a' maga nyájasságait nem ritkán hamis hangon mondja. Nem úgy leled e te is, Lady?

MARWOOD. Módjaihoz annyira hozzá vagyok szokva, hogy az affélét többé meg sem sejtem.

SZÁRA. Nem tetszik űlést venned?

MARWOOD. Ha parancsolod, Miss. – *(magában, azalatt míg leűlnek.)* E' pillantatot nem kell elveszni hagynom.

SZÁRA. Mondd-el, Lady, nem leszek e a' legszerencsésbb teremtés az én Mellefontommal?

MARWOOD. Ha Mellefont fellelendi magát azon szerencséjében, melly őtet várja; úgy őtet Miss Szára azzá teszi, a' kinek boldogságát minden halandó irígyelhetni fogja. De –

SZÁRA. Eggy De, 's a' De mellé eggy sokértelmű pauza, Lady –

MARWOOD. Én nyilvány vagyok, Miss.

SZÁRA. 'S ez által végetlenűl méltóbb tiszteletemre.

MARWOOD. Nyilvány – ollykor szinte a' gondolatlanságig; ez a' De ezt bizonyítja. – Felette gondolatlanúl ejtett De!

SZÁRA. Nem vélném hogy e' kikerűléssel Lady engem még nyugtalanabbá akarjon tenni. Kegyetlen az az irgalom, melly kimutathatná 's csak sejdíteni hagyja a' bizonyos veszélyt.

MARWOOD. De ne hát, Miss; Te az én Dém alatt többet értesz mint értetni akartam. Mellefont nekem rokonom –

SZÁRA. Annál fontosbb lesz előttem baráti gáncsod.

MARWOOD. De ha Mellefont épen testvérem volna is, kénytelennek érzeném magamat, védelmembe venni nememnek eggyik vagy másik tagját, ha látnám, hogy ez eránt nincs legtisztább szándékkal. Nekünk asszonyoknak azon bántásokat, mellyek eggyikünk vagy másikunk ellen tétetnek, az egész nem ellen tett bántás gyanánt illenék vennünk, olly bántások gyanánt, mellyeket testvérnek, anyának, bosszúlni kellene.

SZÁRA. Ez a' gondolkozás –

MARWOOD. Már némelly esetekben gondolkozásom volt.

SZÁRA. 'S azt ígéri nekem – Reszketek –

MARWOOD. Nem, Miss; ha reszketsz, hagyjuk abba, 's beszéljünk egyébről.

SZÁRA. Kegyetlen Lady!

MARWOOD. Fáj nekem hogy félre-értettetem. Én legalább, ha gondolatomban magamat általteszem Miss Szárának fektébe, valóságos jótétképen venném mind azon közelebbi hírt, mellyet nekem eggy vagy más a' felől kívánna adni, a' kinek sorsával a' magamét eggyesíteni szándékoznám.

SZÁRA. Mit akarsz, Lady? Avagy nem ismerem e én az én Mellefontomat? Higyj nekem, úgy ismerem őtet mint tulajdon lelkemet. Tudom, hogy ő szeret engem –

MARWOOD. És hogy másokat –

SZÁRA. Szeretett. Azt is tudom. Tartozott e engem szeretni minekelőtte látott, minekelőtte ismert? Kívánhatom e, hogy én legyek az az eggyetlen, a' ki neki tetszhetett? Nem vagyok e kénytelen megvallani, hogy vágytam, hogy igyekeztem neki tetszeni? Nem eléggé méltó e szeretetre, hogy másban is támassza e' vágyást? 's nem természetes e, hogy e' vágyásban más is szerencsés volt?

MARWOOD. Te, Miss, őtet épen azal a' hévvel, épen azon okoknál fogva véded, mellyekkel magam is védtem gyakor ízben. Hogy ő szeretett, az neki nem vétke; még kevésbbé vétke hogy szerettetett. De az állhatatlanság, a' lebdesés, igen is, vétek.

SZÁRA. Nem minden esetben; mert a' szeretet' tárgya által; ha az nem érdemli hogy örökre az maradjon; kimenthető.

MARWOOD. Miss Szárának Morálja nem a' legsanyarúbb.

SZÁRA. Az, a' mellyel azokról ítélek a' kik megtévedéseket megvallják, nem a' legsanyarúbb. 'S nem is szükség hogy az legyen. Mert itt nem az a' kérdés, hogy határoztassék-meg a' verőcze, mellyet a' rény von a' szeretetnek; hanem hogy az emberi gyarlóságot mentsük, ha e' verőcze köztt meg nem maradt, és hogy az innen-eredő következéseket az okosság' törvényeihez képest ítéljük-meg. Ha például Mellefont Marwoodot szereti, 's végre elhagyja, úgy ez az elhagyás, a' szeretethez képest, igen

dicséretes lépés. Szerencsétlenség volna, ha ő eggy romlottat, eggy útálatra-méltót, azért mert eggyszer szerette, örökké fogna szeretni.

MARWOOD. De, Miss, ismered e te azt a' Marwoodot, a' kit olly bátorsággal nevezsz romlottnak, útálatra-méltónak?

SZÁRA. A' Mellefont' szavai után.

MARWOOD. A' Mellefontéi után! 'S még nem eszméltél-fel, hogy Mellefont a' maga dolgában felette kevés-hitelű tanúnak vétethetik?

SZÁRA. Csak épen most sejtem meg, Lady, hogy engem itt próbára vonsz. Mellefont mosolygani fog, ha majd megérti tőled, melly komolysággal költem védelmére.

MARWOOD. Engedj-meg, Miss; beszélgetésünk felől Mellefontnak semmit nem kell tudnia. Gondolkodásod nemesbb, mint hogy szíves intésem miatt kedvetlenségbe akarhatnád hozni vele rokonát, ki azért szóll ellenére, mert illetlen bánásait nemünknek eggynél több szeretetre-méltó tagjai ellen annyinak veszi, mintha azok által ő bántatott volna meg.

SZÁRA. Én senkit sem akarok öszveháborítani, Lady; 's óhajtom, hogy azt mások is olly kevesen akarják.

MARWOOD. Elbeszéljem eggy két szóval ennek a' Marwoodnak történetét?

SZÁRA. Nem tudom. – De igen hát, Lady; egyedűl azon kikötéssel, hogy abba hagyod, mihelytt Mellefont vissza jő. Azt vélhetné, hogy én tudakoztalak, 's nem akarnám hogy illy alacsony tett gyanujába vegyen.

MARWOOD. Magam tettem volna e' kérést Miss Sampsonnak, ha meg nem előzött volna. Mellefont ne is gyanítsa hogy beszédünknek tárgya Marwood volt; te pedig intézzd lépéseidet azok szerint a' miket hallani fogsz, titokban. – Értsd tehát. – Marwood jó háznak gyermeke. Ifju özvegy volt, midőn Mellefont eggy barátnéjánál meglátta. Úgy mondják, nem vala sem szépség' sem azon kellemek' híjával, mellyek nélkül holt minden szépség. Jó neve szenny nélkül volt. Eggy dolognak vala szűkében: – pénznek. Mind azt a' mit bírt vala – 's úgy mondják, hogy az nagy tekintetű gazdagság volt – áldozatúl vitte eggy szeretett férj' kiszabadításának, kitől semmit nem tuda, kitől semmit nem akara megtagadni, minekutána szívét 's jobbját néki adá.

SZÁRA. Gyönyörü vonás, Lady; de óhajtanám, más képben állana.

MARWOOD. Mind a' mellett, hogy tudva volt hogy birtoka elsüllyede, sokak keresték, kik készek valának szerencséjeket vele felosztani. E' gazdag 's első rendű imádók' számában lépe-fel Mellefont. Szívét, jobbját óhajtá elfogadva látni, 's az a' bővség, mellybe Marwoodot tenni ígérte, a' legutolsó pont volt, melly miatt szerettetni kívánt. Látta ő azt mingyárt az első beszéd között, hogy itt nem olly asszonnyal van dolga, ki hasznot néz, hanem azon nemesbb gondolkozásúval, ki kész volt volna elébe tenni a' szegény kalibát a' márvány-palotáknak, ha ebben szeretett férjjel, ezekben pedig csak eggy ollyannal kellett volna élnie, kit szíve nem szerethet.

SZÁRA. Ismét eggy vonás, mellyet irígylek eggy Marwoodnak. Ne hízelkedjél neki, Lady; különben szánni fogom.

MARWOOD. Mellefont épen meg akará tenni a' házassági kötést, midőn hírt veve eggy bátyja' halála felől, ki rá gazdag örökséget hagya, de olly kötés alatt, hogy eggy rokonát elvegye. Marwood az ő kedvéért gazdagabb jobbokat ereszte-el, 's Mellefont most vetélkedni akara vele nagylelkűségben. Feltette magában, hogy Marwoodnak

ezen örökség felől csak akkor szólland, midőn ő ezt neki fel fogta áldozni. – Ez, úgy e, nemes gondokozás?

SZÁRA. Oh Lady, ki tudja inkább mint én, hogy Mellefont eggyike a' legméltóbb halandóknak?

MARWOOD. 'S mit teve Marwood? Megtudta, késő estve már, mit szándékozik tenni Mellefont az ő kedvéért, 's midőn más nap látogatására jött; üresen találá a' házat.

SZÁRA. Hova lett? Minek tette azt?

MARWOOD. Mellefont Marwood helyett eggy hátra-hagyott levelet találа, mellyből azt érté, hogy őtet meglátni soha nem fogja többé. Nem tagadja ugyan, hogy őtet szereti; de épen ezért nem engedheti-meg, hogy miatta olly lépést tegyen, mellyet eggykor meg kellene bánnia. Felszabadítá fogadásai alól, 's kérte, hogy teljesítvén tartalék nelkül a' mire őtet bátyjának végső akaratja kötelezi, lépjen a' temérdek jóság' birtokába, mellyet a' lelkes férjfi eszesebben használhat, mint ha azzal valamelly asszony eránt gondolatlan csapodárságot tenne.

SZÁRA. De Lady, melly okon fogva kölcsönözsz te Marwoodnak illy nemes gondolkozást? Lady Solmes bánhatott volna így, de nem Marwood. Eggy Marwood bizony nem!

MARWOOD. Hogy te Marwood ellen el vagy foglalva, azon csudálkozni nem lehet. – Mellefont csak nem meg kábúlt, midőn Marwoodnak végzését megértette. Mindenfelé küldé-ki utána embereit, hogy nyomába akadhasson; 's sokára nyomába akadt.

SZÁRA. Kétség' kivül, mert fel akara találtatni.

MARWOOD. Ne semmi kesernyés glosszát, Miss; eggy lágylelkű leány' szájában az helyén kivül áll. – Fellelte; de megkérlelhetetlennek, megindíthatatlannak lelte. Nem fogadta-el jobbját, 's az az eggy, a' mire őtet Mellefont rá tudta bírni, az volt, hogy Londonba vissza térend. Ígéretet tőnek egymásnak, hogy öszvekeléseket addig halasztják-el, míg a' rokon-leány, elúnván a' várást, alkuval fogja megkínálni. Azonközben Marwood nem távoztathatá-el Mellefontnak mindennapi látogatásait, mellyek jó ideig nem voltanak egyéb, mint eggy szeretőnek tiszteléssel elegy megjelenései, ki magát a' barátság' korlátai közzé látá visszatolva. De melly lehetetlen az, hogy a' heves vér e' korlátok köztt megmaradjon! Mellefont mind bírja azon szédítő tulajdonokat, mellyek által a' férjfi a' mi nemünknek olly igen veszedelmes. Ezt senki sem érezheti inkább mint Miss Sampson.

SZÁRA. Ah!

MARWOOD. Miss, te sóhajtasz? Gyengesége felett Marwood is sokat sóhajtott, 's most is sóhajt.

SZÁRA. Elég, Lady, elég! Ez a' fordúlat, úgy vélném, több vala mint eggy kesernyés glossza, mellytől engem eltiltanod tetszék.

MARWOOD. Fordúlatomnak czélja nem az volt, hogy neked kesernyés légyen, hanem hogy veled a' szerencsétlen Marwoodot azon világban látassa, mellyben őtet legigazábban fogod megítélhetni. – Eggy szóval, a' szerelem Mellefontnak a' férj' minden jusait megadatá, 's Mellefont nem látta többé szükségesnek, hogy e' jusait a' törvények által megszenteltesse. Melly szerencsés volna Marwood, ha az ő gyalázatját csak az ég 's Mellefont 's ő maga tudná! Melly szerencsés, ha eggy nyomorgó leánygyermek az egész világnak nem fedné-fel, a' mit Marwood ön-maga előtt is titkolni szeretne!

SZÁRA. Mit mondasz, Lady? Eggy leánygyermek –

MARWOOD. Úgy vagyon, Miss; eggy szerencsétlen leánygyermek Miss Szára Sampsonnak közbe-lépése által örökre elveszti reményét, hogy szüléjit pirúlás nélkül nevezhesse.

SZÁRA. Rettenetes hír! 'S nekem ezt Mellefont meg nem vallá! – Hihetem én ezt, Lady?

MARWOOD. Hidd, hogy Mellefont nem ezt az eggyet hallgatta-el előtted.

SZÁRA. Nem ezt az eggyet? 'S mit hallgathatott volna el ezen kivül?

MARWOOD. Hogy még most is szereti Marwoodját.

SZÁRA. Lady, te engem megölsz!

MARWOOD. Eggy tíz éviglen űzött szerelem nem alhatik-el egészen. Elhűlést szenvedhet, szenvedhet rövid-ideig tartó csorbát. De nem is egyebet mint kisded elhűlést; 's új forró hévvé fog ismét lobbanni. Nekem könnyű volna eggy Miss Oclaffot, eggy Miss Dorkast, eggy Miss Moort, 's többeket is nevezni, kik, eggyike a' másika után, azzal rettegteték Marwoodot, hogy az ő férjét más lánczokba fogják rántani, 's magokat végtére is megcsalva láták. Mellefont előtt bizonyos határ vagyon, mellynél továbbra magát vitetni nem engedi, és a' mellyről, mihelytt élesen szembe fogta, viszsza pattan. De tegyük, Miss, te volnál az az eggyetlen, kinél minden környűlmény őellene nyilatkoztatja-ki magát; tegyük, te vihetnéd oda, hogy természetté-vált idegenségét a' házassági bilincstől meggyőzhetné: hinnéd e, hogy örökké fognád bírni szívét is?

SZÁRA. Én szerencsétlen! mit kell hallanom?

MARWOOD[4] Oh, úgy annál bizonyosabban reppenne-vissza annak karjai közzé, a' ki az ő szabadságát nem őrzé olly féltékenyen. Te viselnéd hitvese' nevét, 's az amaz volna.

SZÁRA. Ne gyötörj illy rettenetes képzetekkel! Szóllj, mit tegyek. Neked őtet ismerned kell. Neked tudnod kell, mi által lehet még kívánatossá tenni előtte eggy kötést, melly nélkül a' legtisztább szeretet is undok szenvedelem marad.

MARWOOD. Hogy a' madarat meg lehet fogni, Miss, azt tudom. De hogy annak kedvesebbé lehessen tenni a' kalitkát a' szabad mezőnél, azt nem tudom. Tanácsom tehát az, hogy inkább nem kellene megfogni, mint hogy osztán később bánkodni kelljen az el nem sűlt igyekezeten. Elégedjél-meg vele, Miss, hogy őtet eggy ideig hurkaidon látád függeni, 's látván hogy azokat bizonyosan eltépi ha szorosra vonod, kíméld-meg hurkaidtól, 's ne vond beléjek.

SZÁRA. Nem tudom, ha a' játékos, fúlánkos hasonlítást jól értem e, Lady –

MARWOOD. Ha fájt, megértetted. – Eggy szóval, tulajdon javad és eggy más' java, az okosság és a' méltányság, indíthatják 's indítsák Miss Sampsont, lemondani eggy férjfiról, kinek birtokára Marwoodnak van első 's legtöbb jusa. Te, Miss, úgy állasz vele, hogy róla, nem mondom igen sok becsűlettel, de még is nyilván és közönséges gyalázat nélkül, lemondhatsz még. Eggy rövid eltűnés valamelly kedvessel, szenny ugyan, de még is olly szenny, mellyet az idő lemoshat. Nehány év mindent el fog feledtethetni, 's a' világon sok férjfi van, ki eggy nagy örökség miatt, kész holmire be-

[4] **MELLEFONT em.**

hunyni szemeit. Ha Marwood e' környülmények köztt volna, 's búcsúzni-indult kecseinek férjre, segédtelen leányának atyára nem volna szükségek, bizonyos vagyok, hogy Marwood Miss Sampson eránt több nagyszivűséget mutatna, mint Miss Sampson igyekszik gyalázatos nehézségekkel élni Marwood eránt.

SZÁRA, *(megbántva kelvén-fel.)* Ez messze megyen! Illik e illy beszéd a' Mellefont' rokonának ajakira? – Melly nemtelenűl árúltatik-el az én Mellefontom! Most látom, Lady, miért hagya ő téged nálam olly nehezen. Tapasztalni fogta, mit retteghet nyelvedtől. Mérges nyelv, valóban! – Én bátran szóllok. Mert Lady elég hosszan szólla illetlenűl. Mi által szerezhete Marwood illy engesztelőt, ki minden elmésségét segédre szóllítja, hogy vakító Románjával megtéveszthessen, 's eloltsa bizodalmamat eggy férjfi' egyenességéhez, ki ember ugyan, 's gyarló ember, de nem szörnyeteg. Egyedűl azért mondatott e nekem hogy Marwood eggy tőle-nemzett leánnyal dicsekszik? egyedűl azért neveztetett e előttem ez 's amaz Miss, hogy utoljára a' legkarczolóbb móddal az adassék értésemre, hogy jól fognám tenni, ha magamat utána tenném eggy vétkeiben megrögzött szemtelennek?

MARWOOD. Ne olly igen tüzesen, fiatal Asszonyság! – Vétkeiben megrögzött szemtelennek? Miss Szára kifejezésekkel élt, mellyeknek erejeket kétség' kivül meg nem fontolta.

SZÁRA. Nem ollyan e ő még azon rajzolatban is, mellyet róla Lady Solmes teszen? – Jó, Lady; te neki barátnéja, talán legbelsőbb barátnéja vagy. Nem pironságúl mondom ezt; e' világon nem lehet csak azokkal élnünk, a' kik hozzánk hasonlók. De mint jövök én ahhoz, hogy ennek a' te barátságodnak miatta, illy mélységre süllyesztessem? Ha én eggy Marwood' tapasztalásaival bírtam volna, bizonyosan nem tettem volna a' botlást, melly vele alázó parallelbe ejt.[5] 'S ha csakugyan megtettem volna, nem maradtam volna benne tíz évig. Egészen más dolog, tapasztalatlanságból botlani, egészen más ismét, ismerni a' botlást, és benne még is állhatatosan megmaradni. – Ah Lady, ha tudnád, mennyi bánkódást, mennyi verdesését a' lelki-isméretnek, mennyi rettegést, gondot, aggodalmat szenvedtem botlásom miatt! Botlásom miatt, mondom; mert miért legyek kegyetlen magam eránt, azt véteknek nevezni tovább is? Maga az ég megszűnt azt annak tekinteni; elhárítá rólam büntetését, vissza-adja atyámat. – Én Ladyt elijesztem. Mint változnak-el eggyszerre arczának vonásai! Ég, lángol; meredt szemeiből düh rettent, a' száj csikorgó rándúlatai – Ah, ha megbántottalak, Lady, esedezem bocsánatodért. – Szerencsétlen teremtés vagyok e' nagy érzelettel; a' mit te mondál, kétség' kivül nem vala rossz szándékkal mondva. Feledd hirtelenségemet. – Mivel engesztelhetlek-meg? Mivel tehetlek én is barátnémmá, a' millyet benned Marwood talált? Térdre borulva kérlek ezért – *(térdre hull)* – térdre borulva kérlek barátságodért, Lady – és ha azt meg nem nyerhetem, legalább azon igazságodért, hogy engem a' Marwoodokkal eggy sorba ne állíts. –

MARWOOD, (*kevélyen vissza vonván magát, 's Szarát térdelni hagyván.*) E' térdelése Miss Sampsonnak sokkal kedvesebb Marwood előtt, mint hogy azon isméretlenűl örvendhetne. Ismerjen bennem Marwoodra, Miss, a' kivel eggy sorba ne állítatni, Marwoodot magát íme térdelve kéri.

---

[5] alázó <parallelbe> ejt [A törlés helyett nincs javítás, ezért a *parallelbe* szót megtartottuk. **em.**]

SZÁRA, *(elijedve szökvén-fel, 's reszketve vonván-vissza magát.)* Az Asszony e Marwood? – Hah, most ismerek arra a' gyilkos megtartómra, kinek ütéseit eggy titkos álom előre hagyá velem éreztetni. Ó ez! Fuss, szerencsétlen Szára! Mellefont, segéljen! Segélje kedvesét! 'S te kedves szózatja az én jó atyámnak, zengj! – Hol zeng az? hova siessek felé? – Itt? – Ott? – Mellefont! Betty! segéljetek! segéljetek! – Most jő nekem gyilkos ököllel! segéljetek! *(Sietve el.)*

KILENCEDIK JELENÉS.[6]

MARWOOD. Mit akar az eszelős? – Oh, miért nem mond valót! miért nem mehetek neki gyilkos ököllel! Eddig kellett volna halasztanom a' fent vasat! Mi lehet édesbb, mint ha most, lábaimnál térdelve, e' magát megalázó hajlásban, verhettem volna keresztűl! – Mit most? – El vagyok árúlva. Mellefont e' pillantatban itt lehet. – Menjek? Bevárjam? – Bevárom, de nem henyén. Talán hogy cselédem' szerencsés ravaszsága még sok ideig távol tarthatja. – Látom, félnek tőlem. Miért nem követem tehát? Miért nem próbálom tehát az utolsót, mellyel ellene élhetek? – A' fenyegetés nyavalyás fegyver; de a' kétségbe-esés a' legnyavalyásabbat sem veti-meg. Eggy ijedelmes leány; melly elrettenve 's öszvebomlott érzékekkel már nevem' hallására is fut, a' rettentő szavakat könnyen veheti rettentő tettek helyett. – De Mellefont – Mellefont ismét magához hozza, ismét feléleszti, 's megtaníthatja, hogy kaczagja fenyegetésimet. Fogja – 's talán nem is fogja. Kevés dolog történt volna meg a' világon, ha mindég nézték volna, melly véget vonand maga után. 'S nem vagyok e nekikészülve a' legrettentőbbnek is? – A' gyilok másnak vala szánva, a' méreg magamnak. – A' méreg magamnak? – Rég olta magammal hordva, itten vár, szomszédjában szívemnek, a' szomorú szolgálat után: itten, hol a' jobb időkben imádóimnak írott csapodárságaikat szoktam vala rejtegetni – a' nekünk szint olly bizonyos, de lassú, édes mérget. – Oh, ha az nem egyedül az én ereimben űzhetné pusztító dühét! ha a' hitetlennek, ha a' reppenésekhez-szokottnak is halált hozhatna! – Mit tartóztatom magamat hasztalan fohászaimmal? – El! sem magamat, sem ezt itt, magunkhoz nem kell térnünk hagynom. Nem akar semmit merni, a' ki hideg vérrel akar merni. *(El.)*

[6] NYOLCZADIK JELENÉS [A téves jelenetszámot emendáltuk.]

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.
Szárának szobája.
Szára, elalélva eggy karszékben. Betty.

BETTY. Nem érzi jobban magát, Missz?

SZÁRA. Jobban, Betty? – Csak Mellefont jőne! Küldöttél utána?

BETTY. Norton és a' Fogadós keresik.

SZÁRA. Norton jó ember, de éles. Általjában nem akarom hogy miattam Urának tiszteletlenségeket mondjon. Azok szerint a' miket ő maga mondott nekem felőle, Mellefont mindenben vétlen. – Úgy e, Betty, Mellefont a' te szemeidben is vétlen? Ez utána jött, 's Mellefont annak nem oka. Marwood magán kivül van, dühödten viseli magát, által akarja verni Mellefontot. Lát'd, Betty, melly veszedelmeknek tevém-ki őtet! Mert, mondd-meg magad, nem én e? 'S végre kimondja neki, a' gonosz, hogy míg engem meg nem lát, vissza nem megyen Londonba. E' kicsinységet meg lehetett e neki tagadnia? Hányszor nem óhajtám én magam is, hogy őtet megláthatnám! Mellefont tudja, hogy mi asszonyok nem győzhetjük-meg e' gyengeséget. 'S ha én nem fejeskedtem volna, hogy hagyja nálam, elvitte volna magával. Ál név alatt láttam volna, a' nélkül hogy tudtam volna kit látok. 'S ki tudja, idővel ez a' kisded ravaszkodás talán magamnak is tetszett volna. Eggy szóval, az egész vétek enyém. – Való, megijedtem; egyéb nem is történt rajtam. Az a' kis ájúlás, mit teszen az? Tudod, Betty, hogy én arra külömben is hajlandó vagyok.

BETTY. De illy nagyban az én Missemet még nem láttam.

SZÁRA. Ne mondd azt nekem. Képzelem, hogy azzal neked, jó gyermeknek, elég réműlést, elég bajt okoztam.

BETTY. Maga Marwood is méllyen megilletettnek tetszett a' veszélyen, mellyben a' mi kedves Száránkat látá. Hijába kértem, hogy távoznék-el; el nem méne, míg szemeidet eggy kisség ismét felvetéd, 's orvosságát neked beadhatá.

SZÁRA. Szerencsének kell vennem, hogy ájúlásba estem volt. Mert ki tudja, külömben mit hallottam volna még! Ok nélkül nem jöve utánam. Nem képzeled, melly igen magamon kivűl valék. Eggyszerre juta eszembe a' rettenetes álom, 's úgy futottam mint valamelly őrűlt, ki nem tudja, hova fut és miért fut. – De Mellefont még sincs. – Ah!

BETTY. Melly ah, Miss! melly rándúlatok!

SZÁRA. Isten! melly nyilallás ez!

BETTY. Mi baja megint, édes Szára? –

SZÁRA. Semmi, semmi. – Eggy szúrás! Nem eggy szúrás, ezer tüzes szúrás eggyben. – De légy csendesen; elmúlt.

Második jelenés.
Norton. Szára. Betty.

Norton. Mellefont ezennel itt lesz.

Szára. Az jó, Norton. De hol tudád fellelni?

Norton. Eggy ismeretlen kivitte a' város kapujáig, hol, a' mint mondá, nem tudom ki, várakozik, 's valamelly igen fontos dolog eránt fogna szóllani. Sok ide-amoda csavargás után az ámító elmarada tőle. Jaj neki, ha magát megkapattatja; annyira magán kivűl van Mellefont.

Szára. Mondád neki, mi történt?

Norton. Mind.

Szára. De még is elkészítve, tartózkodással?

Norton. A' tartózkodás nem juta eszembe. Elég hogy tudja, melly bajt vont ismét a' mi Missünkre.

Szára. De ne hát, Norton! Azt én magamnak köszönhetem.

Norton. Mért ne legyen soha vétke Mellefontnak? – Jőjön, jőjön az Úr; az angyal már kimentette az Urat.

Harmadik jelenés.
Mellefont. Norton. Szára. Betty.

Mellefont. Ah, Miss! 's ha neked ez a' szerelmed nem volna –

Szára. Kettőnk köztt úgy bizonyosan én volnék a' legszerencsétlenebb. Ha az Úron kedvetlenebb nem történt, mint rajtam, nyúgodt vagyok.

Mellefont. Szára, jó Szára, e' keggyel elfogadtatni, nem vagyok méltó.

Szára. Bocsásson-meg erőtlenségemnek, Mellefont, hogy több szeretettel nem fogadtatik. Egyedűl az Úrra nézve óhajtanám, hogy kevésbbé legyek beteg.

Mellefont. Hah, Marwood! ez az árúlás vala hátra még! Az a' semmire-kellő, ki engem titkot színlő arczával eggy úczából más úczába, eggy szögből más szögbe csalt, nem lehete egyéb mint az ő bérleltje. E' ravaszsággal távoztata-el innen. Vastag, tompa fortély; de épen az által téveszthete-meg hogy fortélynak nem ismerém. Ok nélkül azt nem tette. Norton, menj utána, ki ne szalasszd szemeid alól, 's tartóztassd míg megjelenek.

Szára. Minek azt, Mellefont? Bocsásson-meg Marwoodnak!

Mellefont. Menj.

(Norton megyen.)

NEGYEDIK JELENÉS.
Szára. Mellefont. Betty.

SZÁRA. Hagyja békével menni az elalélt ellenséget, ki utolsó sikeretlen ostromával akara még tenni eggy próbát. Marwood nélkül én sokat nem tudnék.

MELLEFONT. Sokat nem? 'S mi az a' sok?

SZÁRA. A' mit nekm Mellefont elmondani nem fogott volna. – Az Úr zavarban vagyon. – Jó, feledni fogom tehát, mivel nem akarja hogy tudjam.

MELLEFONT. Nem tudom rettegni, hogy Szárám felőlem holmi sérelmest, a' miket eggy rágalmazóval bosszú mondata, elhigyjen.

SZÁRA. Arról máskor, Mellefont. De miért hallgatja-el, hogy az Úr' élte veszélyben forgott? Mellefont, én fentem volna a' vasat, mellyel keresztűl-verte volna az Urat az a' Marwood, én voltam volna az Úr' gyilkosa.

MELLEFONT. Az az én veszélyem nem vala nagy. Marwood vad dühben volt, én csendes vérrel. Így ütésének el kelle téveszteni czélját. Csak az a' másik csapása ne volt légyen sikeresbb, mellyel Miss Szárát igyekezett rossz vélekedésbe hozni Mellefontja ellen! – Csaknem rettegem azt. – Ne, édes Szára, ne hallgassa-el a' mit tőle fogott érteni!

SZÁRA. Igen tehát, Mellefont! – Ha a' leggyengébb kétségem lehetne az Úr' szerelmébe, úgy azt ez az őrjöngő el fogta volna oltani. Érzenie kell a' gonosznak, melly becses kincsétől van általam megfosztva, mert bizonytalan veszteség vigyázobbá tevé vala.

MELLEFONT. Úgy még végre valamelly becset kell tennem vérengző irígységére, határtalan szemtelenségére, hitetlen voltára. – De Maga, kedves Miss, kikerűléseket látszik keresni, 's nem akarja hogy tudjam –

SZÁRA. Fogom, Mellefont, 's a' mit eddig mondék, közelítő lépés vala felé. – Hogy engem Mellefont szeret, az tehát nem szenved kétséget. Csak azt ne kellett vala látnom, hogy szeretete a' bízodalomnak van híjával; melly nekem olly kedves volt volna mint ön-maga s ez a' szerelem. Eggy szóval, kedves Mellefont – Miért teszi nekem olly nehézzé a' szóllást ez a' szorúlat itt! Kénytelen leszek azt azon gondos fordúlatok nélkül mondanom, mellyekkel, ha el nem bágyasztott volna ez a' gyengeség, mondani fognám. – Marwood eggy bizonyos zálogot említe, 's a' titkot tartani nem tudó Norton – Engedjen-meg neki ezért – eggy nevet neveze előttem; eggy nevet, Mellefont, melly az Úrban más nemű szeretetet ébreszt-fel, mint a' mellyet erántam érez.

MELLEFONT. Lehetséges e? 'S a' szemtelen megvallá tulajdon gyalázatját? – Ah Miss, bocsásson-meg zavarodásomnak! – Ha tehát már tudja, minek akarja tőlem hallani? – Ne lépjen soha elébe az én Szárámnak a' kis szerencsétlen, kinek nem vethetni egyebet szemére, mint azt, hogy Marwood az anyja.

SZÁRA. De tehát az Úr szereti azt a' szerencsétlent?

MELLEFONT. Inkább, Miss, inkább mint hogy azt tagadhatnám.

SZÁRA. Jó, Mellefont. – Melly igen szeretem az Urat e' szerelme miatt is! Az Úr engem igen érzékenyen meg fogott volna bántani, ha tulajdon vére' vonszódását az én kíméletem miatt megtagadta volna. Már is megbántott, midőn azt fogadá e' miatt, hogy ő nekem soha nem lép előmbe. Nem, Mellefont! azon fogadásoknak számokban, a' mellyeket az Úr nekem a' Mindeneket-látónak szemei előtt tenni fog, álljon az

is, hogy az Úr el nem hagyja magától Arabellát. Anyja' kezében nem fogna méltóvá válni atyjához. Éljen jusaival mind kettejek felett, 's tégyen-be engem a' Marwood' helyébe. Engedje nekem azt a' szerencsét, hogy magamnak eggy barátot nevelhessek, ki az Úrnak köszönheti létét; hogy eggy Mellefontot nevelhessek az asszonyi nemnek benne. Gyönyörű napok, ha majd atyám, ha majd az Úr, ha majd Arabella, gyermeki tiszteletemet, hív szeretetemet, baráti gondjaimat veendik gyakorlásba. De ah, melly távol vannak még a' jövendőben! – 'S a' jövendő talán nem is tud felőlök, 's csak óhajtásaimban szerencsék! – Eggy nem ismért, soha nem érzett sajdítás más kinézés felé intézi szemeimet, – eggy homályos kinézésbe, eggy tiszteletes árnyékba. – Mi lel engem? *(befogja szemeit.)*

MELLEFONT. Melly hirtelen általlépés a' csudálásból az ijedésbe! – Menj, menj, Betty! szerezz segélyt. – Mi baja, imádott Miss? Mennyei lélek, mi baja? Miért rejti-el e' nyájas tekintetet ez az irígy kéz? – *(elvonja azt.)* – Ah, ez az arcz most a' legkegyetlenebb fájdalmakat árúlgatja, 's akaratja ellen! – És még is irígy a' kéz, hogy előlem ezt az arczot elfedni igyekszik. – Ne érezzem e eggyütt fájdalmait, édes Szára? – Én szerencsétlen, hogy azokat csak eggyütt érezhetem! – De menj tehát, Betty –

BETTY. Hova menjek?

MELLEFONT. Látod ezt, 's kérdhet'd? – Segély után.

SZÁRA. Maradj! El fog mulni. – Nem akarom többé ijeszteni, Mellefont.

MELLEFONT. Betty, mi történt itt? – Ezek nem lehetnek csak ájúlat' következései.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Norton. Mellefont. Szára, betty.

MELLEFONT. Itt vagy megint, Norton? Jó, hogy itt vagy. Itt rád több szükség leszen.

NORTON. Marwood elment.

MELLEFONT. 'S átkaim nyomban követik. – Elment? – Hova? – Baj és halál, 's ha lehet, az egész pokol menjen utána. Öldöklő tüzet szórjon reá az ég, alatta szakadjon-be a' föld, elnyelni a' minden asszonyi szörnyek' legundokabbikát!

NORTON. Mihelytt szállására ért, fogatni hagyott, 's Arabellával szekérbe vetette magát, 's nyargalva ment. E' levelet hagyá hátra az Úrhoz.

MELLEFONT, *(általvévén a' levelet.)* Hozzám? – Parancsolod, Miss, hogy olvassam.

SZÁRA. Ha majd csendesebb lesz, Mellefont.

MELLEFONT. Csendesebb! Lehetek e csendesebb, míg Marwoodon bosszút nem állok, 's Szárámat veszélyen túl nem látandom?

SZÁRA. Ne hallassa velem a' bosszú' nevét. A' bosszú nem a' mi dolgunk. – Az Úr' feltöri a' pecsétet? – Ah, Mellefont, miként esik, hogy bizonyos szebb tettekre kevésbbé hajlandóknak érezzük magunkat egésséges napjainkban mint megbágyadott testtel? Az Úr küzd nyugalmat, elszelídűlést nyerni, 's nekem természettel ellenkezőnek tetszik az indúlatnak ez a' dobzódása. – Ne tudassa az Úr velem a' levél' tartalmát.

MELLEFONT. Melly lélek tol engem, hogy ne engedelmeskedjem az én Sarámnak? Akaratom ellen törtem-fel a' levelet, akaratom ellen meg kell olvasnom.

SZÁRA, (*míg Mellefont olvas.)* Hogy az ember olly ravaszúl tudja kétfelé választani magát, 's magából és szenvedelméből mint csinál két külömböző lényt, hogy a' mit elcsendesült vérrel nem javallhat, ennek tulajdonítsa. – A' sómat, Betty. Új lankadástól kezdek félni, 's látom, szükségem lészen rá. – Sejted, melly behatást tesz Mellefontra a' szerencsétlen levél? – Mellefont! – Az Úr magán kivül van! – Mellefont! – Isten! – Itt, Betty, add neki a' sót. – Nagyobb szüksége van rá mint nekem.

MELLEFONT, *(visszataszítván Bettyt.)* El tőlem, szerencsétlen! orvosságod méreg!

SZÁRA. Mit mond, Mellefont? – Térjen magához. – Az Úr félre-érti őtet.

BETTY. Én Betty vagyok; – vegye az Úr.

MELLEFONT. Óhajtsd, szerencsétlen, hogy az ne volnál! – Menj, hogy a' vétkes helyett téged ne tekintselek annak.

SZÁRA. Melly szók! – Mellefont! – kedves Mellefont!

MELLEFONT. A' végső kedves Mellefont ez isteni szájból, 's nem soha többé! – Lábainál, imádott Szára! – *(térdre hullván.)* – – De mit akarok lábainál? – *felszökvén*. – felfedni e? – 'S én fedjem-fel? – Én, én fedem-fel, hogy útáljon, hogy kénytelen legyen útálni. – Ne tudja-meg tőlem tartalmát! – De meg fogja! – Mit henyéltek itt? – Menj, Norton, hozz-elő minden Orvost! – Keress segélyt, Betty. – Nem! maradjatok! – én megyek.

SZÁRA. Hova, Mellefont? Melly segélyt?

MELLEFONT. Isteni segélyt, Szára – vagy ördögi bosszút! Maga oda van! Oda vagyok én is! 'S bár az egész világ oda volna velünk!

HATODIK JELENÉS.
Szára. Norton. Betty.

SZÁRA. Elment? – Oda vagyok! – Mit ért ez alatt? Érted őtet, Norton? – Beteg vagyok, igen beteg vagyok: de értsed a' legnagyobbat, értsd azt, hogy meghalok; oda vagyok e azért? – 'S mit akar veled, szegény Betty? – Te kezeidet tördeled. Bátorodjál-fel; te őtet meg nem bántottad, 's Mellefont magához fog térni. – Csak kérésemet teljesítette volna! csak meg ne olvasta volna a' levelet! Képzelheté hogy abban Marwoodnak utolsó mérge lesz.

BETTY. Melly rettentő sajdítás. – Nem, nem, nem lehet az; nem hiszem.

NORTON, (*a' Szín felé indúlván.)* Sir Williamnak öreg szolgája, Miss –

SZÁRA. Hadd jőjön, Norton!

HETEDIK JELENÉS.
Waitwell. Szára. Betty. Norton.

SZÁRA. Levelemet fogod várni, jó Waitwell. Készen áll, szinte a' berekesztésig. – De miért illy zavart képpel? Érteni fogtad, hogy rosszúl vagyok.

WAITWELL. 'S még többet ennél!

SZÁRA. Veszedelmesen rosszúl. Ezt inkább Mellefontnak fellobbanásaiból húzomki mint a' mit érzek. – Waitwell, ha a' szerencsétlen Szárának szerencsétlen atyjához

el nem végzett levelet volnál kénytelen vinni! – De reméljük a' legjobbat! Várakozhatol e holnapig? – Talán addig lesz eggy két jó pillantatom; hogy elindíthatlak. Most arra nincs erőm. E' kar félholtan függ zsibbadott oldalom mellett. – Ha olly könnyen halel az egész test mint ím e' tetem. – Te öreg ember vagy, Waitwell, 's utolsó perczétől életednek nem lehetsz messze. – Higyj nekem, ha az a' mit érzek, halálnak közelítése, úgy az koránt sem igen keserű. – Ah! – Ne gondolj ez Ah-hal! – Minden kedvetlenség nélkül nem eshetik-meg. Érzéketlen nem lehet az ember: szenvedni-nem-tudónak nem illik lennie. – Betty, ne sírj!

BETTY. Engedjen eltávoznom, édes Miss.

SZÁRA. Menj, Betty! Tudom én, hogy haldokló körűl lenni, nem mindennek dolga. Waitwell mellettem marad. Norton, kedvemet tennéd, ha Urad után látnál. Epedek őt meglátni.

BETTY, *(kimenvén.)* Ah Norton! az orvosságot én a' Marwood' kezéből vettem.

NYOLCZADIK JELENÉS.
Waitwell. Szára.

SZÁRA. Waitwell, ha barátságból körűlem akarsz maradni, ne csinálj illy szánó arczat. Te némán maradsz. – Szóllj; kérlek; 's szóllj atyám felől. Mondd-el újra, a' mi kedvest ezelőtt kevés órával nekem mondottál. Mondd-el újra, hogy erántam megengesztelődött, hogy megbocsát. Mondd ezt, 's tedd mellé, hogy az a' másik atyám az egekben nem lehet kevésbbé irgalmas. – Úgy e, ezt remélve halhatok-meg? – Ha ezek engem a' te érkezésed előtt értek volna, mit csinálnék most? Kétségbe fogtam volna esni! Annak gyűlölésével terhelve menni-ki a' világból, ki a' maga természete ellen bánik, midőn kénytelen bennünket gyűlőlni – melly gondolat! Beszélld-el neki, hogy én a' hálának, szeretetnek, megbánásnak legteljesbb érzésivel multam-ki. Mondd, – ah! hogy azt magam nem mondhatom neki! – mint tölt-el szívem érdemetlen kegyeivel. Az élet legkisebb jótétele volt neki. Ah miért nem tölthetem annak végső kevés részét az ő lábainál!

WAITWELL. 'S óhajtod látni őtet, Miss?

SZÁRA. 'S te leghevesbb óhajtásomat, legutolsó óhajtásomat kétségbe vehetnéd?

WAITWELL, *(magában, fél hanggal.)* Hol lelem-fel a' rég olta keresett szót? A' hirtelen öröm veszedelmes mint a' hirtelen ijedés. Félek azon elragadó behatástól, mellyet az öregnek véletlen megjelenése e' gyengült érzékekre tenni fog.

SZÁRA. Mint érted azt? Kinek megjelenése?

WAITWELL. Az ohajtotténak. – Szedje-öszve magát, Miss!

KILENCZEDIK JELENÉS.
Sir William. Szára. Waitwell.

SIR WILLIAM. Waitwell, te sokáig késel. Látnom kell őtet –

SZÁRA. Kié ez a' szózat? –

SIR WILLIAM. Ah, leányom! –

SZÁRA Ah, atyám! – Emelj fel, Waitwell, hogy lábaihoz hullhassak. *(Fel akar kelni, 's gyengesége miatt vissza rogy a' székbe.)* – Hiszen az ő maga. – Vagy valamelly élesztő jelenés talán, az égből küldve-le, hasonló azon Angyalhoz, ki az Erőst jöve erősíteni. – Áldj-meg, akárki vagy, Követe a' Könyörűlőnek az én szeretett atyám' alakjában!

SIR WILLIAM. Istennek áldása rajtad, leányom! – Maradj csendedben. – *(Szára ismét kelni akar.)* – Másszor, leányom, ha majd több erőd lesz; akkor örömest fogom látni, hogy reszkető térdeimet öleled.

SZÁRA. Most, atyám, vagy soha. Én majdan nem leszek többé! Szerencsés, ha nehány pillantatom marad, magyaráznom erántad érzéseimet. De nem pillantatok, sok napok, eggy újra-élt élet kívántatnék, hogy mind elmondjam, a' mit eggy vétkes, eggy bánkodó, eggy megbüntetett leány elkeserített, nagyszívű, kegyes atyjának mondhat. Az én vétkem, a' te bocsánatod, atyám –

SIR WILLIAM. Ne csinálj magadnak eggy gyengeségből vétket, 's nekem érdemet eggy tartozásból. Ha érdemet emlegetsz ebben, arra is emlékeztetsz, hogy késtem vele. Miért nem bocsáték-meg mingyárt? miért kényszerítélek engem elhagyni? 'S még ma is, minekutána már megbocsátottam, mi szükség vala bevárnom elébb leveledet? Ime most eggy egész nap olta bírnálak már, ha siettem volna karjaid közzé. A' megcsalatkozott szívnek eggyik titkos redőjében valamelly titkos neheztelésnek kelle hátra maradnia, hogy szeretetednek állandósága felől bizonyossá akarám tenni magamat, minekelőtte az enyémet neked vissza adám. Atyának illik e így nézni ön-magát? Csak azokat kell e szeretnünk, a' kik minket szeretnek? Vádolj; édes Szára; inkább kerestem örömeimet[7] benned, mint ön-magadat. – Hát ha el kellene őket vesztenem, ez örömeimet? – De ki mondja hogy el kell? – Te élni fogsz! te még sokáig fogsz élni! Verj-el magadtól minden bús gondokat. Mellefont nagyobbnak véli a' veszélyt mint a' millyen. Fellármázta a' házat, 's futott Orvosokat kiáltani-elő, kiket e' kis városkában nehezen találand. Látám magán kivül ragadó hevét, elcsüggedt bánatját, a' nélkül hogy engem láthatott. Most már tudom hogy téged igazán szeret; most már örömmel engedlek neki. Itt várom-be, 's jobbjába zárom jobbodat. A' mit eddig kénytelenűl tettem volna, most örömmel teszem, mert látom, neki igen kedves vagy. Való e, hogy maga Marwood ejte e' gyengűlésbe? Csak ennyit értheték Bettyd' fuldoklásaiból, 's nem semmit egyebet. – De mit vizsgálom, honnan ered rosszúllételed, midőn az volna tisztem, hogy igyekezzem könnyíteni rajta! Látom minden pillantat betegebbé teszen, 's itt veszteglek. Mit tegyünk, Waitwell? hova fussak? kit kiáltsak-elő? mit forditsak rá? Egész bírtokomat? Egész életemet! – De felelj hát!

[7] öremeimet **em.**

SZÁRA. Jó atya, sikeretlen volna minden. Sikeretlen volna az a' minden becs felett való is, mellyet életével fizetne.

TIZEDIK JELENÉS.
Mellefont. Szára. Sir William. Waitwell.

MELLEFONT. 'S merek e ismét belépni e' szobába? – Él e még?

SZÁRA. Lépjen közelebb, Mellefont.

MELLEFONT. Ismét lássam az én Szárám' arczát? Nem, Miss; ah! vígasztalás, segéd nélkül jövök; a' kétségbe-esés vezet vissza. – De kit látok itt? – Az Úr e ez, Sir? – Szerencsétlen atya! irtózatos látványra érkezik! – Oh, mért nem érkezett hamarább! Későn jő, leányát megtartani. De megbosszúlva látni magát, arra későn nem jöve.

SIR WILLIAM. Ne emlékezzünk e' pillantatban hogy ellenségek valánk. Nem vagyunk azok már, nem leszünk azok többé. Csak eggy gyermeket tartson-meg nekem, 's eggy hitvest fog megtartani magának.

MELLEFONT. Csináljon Istenné, Sir, 's akkor tegye e' kivánságot. – Én, édes Szára, magára igen sok veszélyt vontam, mint hogy tartózkodnom kellene kimondani a' legnagyobbat is, melly reá vár: Meg fog halni! – 'S tudja, kinek kezeitől?

SZÁRA. Nem akarom tudni; az is sok hogy gyanítnom lehet.

MELLEFONT. Tudnia kell, édes Szára; mert ki felel arról, hogy hamis gyanúra nem süllyedhet? Íme ezt írja Marwood: – *(olvas.)* – „Midőn e' levelet olvasni fogja, Mellefont, hűségtelensége akkor már büntetve lesz azon, a' kiért azt elkövette. Megmondottam neki ki vagyok, 's ő ijedtében elájúlt. Betty mindent elkövete hogy magához hozhassa. Láttam hogy erősítő port veszen-elő, 's az a' szerencsés gondolat ért, hogy azt méreggel cseréljem fel, melly velem vala. Szánást, részvétet mutattam Szára eránt, 's magam készítettem-meg neki. Előttem, kezeimből vette-be a' mérget, 's én diadallal hagytam-el. Bosszúm, dühöm gyilkossá tevének; de én nem leszek az a' gyilkos, a ki nem mer dicsekedni tettével. Egyenesen megyek Dower felé, az Úr nyomomban jöhet, 's levelemet vádképen előmutathatja. Ha békével jutok a' tengerig, bántás nélkül hagyandom-vissza Arabellát. Addig úgy fogom tekinteni mint kezest. Marwood." – Mostan mindent tud, Miss. – E' levelet, Sír, tartsa őrizetben. Vonja büntetésre a' gyilkost, 's arra e' papiros szükséges. – Mint áll elhalva.

SZÁRA. Adja nekem e' papirost, Mellefont. Ön szemeimmel akarom magamat meggyőzni a' tett' valósága felől. – *(Mellefont általnyújtja.)* Lesz e vajon elég erőm hozzá? – *(eltépi a' levelet.)*

MELLEFONT. Miss, mit csinál?

SZÁRA. Marwood nem kerűli-el sorsát; de sem Maga, sem az atyám ne keljenek-fel ellene. Én halok, 's megbocsátok a' kéznek, melly által Isten látogat. – Ah atyám, melly fekete bánat foglalta-el! – Még mindég szeretem az Urat, Mellefont; és ha Magát szeretni vétek, melly vétkesen jelenek-meg ama' világon! – Oh, ha szabad volna remélnem, atyám, hogy Maga eggy fiat fogadhatna-el eggy leánynak helyébe! 'S leánynak sem leszen hijával, ha annak Arabellát akarandja ismerni. Hozza-vissza őtet, Mellefont, 's eressze anyját, a' merre magának tetszik. – 'S minthogy engem szeret, atyám, szeretetével miért ne bánjam úgy, mint örökségemmel? Én ezen örök-

ségemet az Úrnak hagyom, 's Arabellának. Szólljon ollykor eggy barátnéról vele, kinek példája arra intse, hogy a' szerelemtől őrizkedjék. – A' vég áldást, atyám! – Ki zúgolódhatnék a' Mindenható' rendelésein! Waitwell, vígasztaljad Uradat. De te is bánatba elsüllyedten állasz, ki sem leányt, sem kedvest nem vesztesz bennem.

SIR WILLIAM. Nekünk illenék téged bátorítani, 's elhaló szemeid minket bátorítanak. Nem-földi leányom többé, immár félig angyal, mit használhat neked eggy kesergő atya' áldása, kire az égé áradva száll-alá? Engedd nekem eggyik súgárát azon fénynek, melly téged mind annál a' mi emberi, messzére feljebb emel! Vagy kérjed Istent, azt az Istent, a' ki semmi kérést nem hall-meg készebben mint a' meghaló jámborét, kérd őtet, hogy e' napot tegye nekem is utolsómmá.

SZÁRA. A' tiszta rényt Isten példáúl tartja hosszú időkig a' világnak; a' gyarlót, a' gyengét, melly sok próbák alatt talán eltöredeznék, kiragadja a' veszélyes pályáról. – Kinek ömlenek e' könnyek, atyám? Úgy hullanak, mint forró cseppek, szívemre – és még is kevesbbé irtozatosak nekem mint a' néma csüggedés. Tépje-ki magát belőle, Mellefont. – Szememet homály lepi. Ez utolsó fohászom volt. – Még Betty jut emlékezetembe, 's most értem, miért reszketett. Szegény leány! hogy őtet senki ne vádolja gondolatlansággal, melly az ő hamisságot, és így gyanítást is nem ismerő szívének mentségére kelhet. – Itt a' vég pillantás. Mellefont – atyám –

MELLEFONT. Már hal! – Ah, e' hideg kezet még eggyszer csókolni – *(lerogyván lábaihoz.)* Nem, nem illetem azt! én öltem-meg. – Nem vagyok e inkább én gyilkosa mint Marwood? – *(felkél.)* – Immár megholt, Sir. Már nem hall bennünket. Most átkozzon engem! Eresszen szabad folyamatot gyötrelmeinek. Találja főmet mindenik átka, 's a' legirtóztatóbb kettőztetve teljesedjék rajtam. – Mit áll még szótlanúl. Megholt! minden bizonnyal megholt! Most ismét nem vagyok egyéb mint Mellefont; többé nem vagyok kedvese eggy szeretett leánynak, kit kímélnie illett. – Mi ez? Én nem akarom hogy szánva tekintsem rám. – Én az ő elcsábítója vagyok. Gondolja ezt, Sir. – Miként ingereljem még inkább haragját? E' virító szépséget én loptam-el az Úr' hatalma alól; miattam felejté-el magát a' tapasztalás nélkül volt ártatlan; miattam tépte-ki magát eggy kegyes atya' karjaiból; énmiattam kelle halnia. – Sír, békéd engem kifáraszt. Hagyd értenem hogy atya vagy.

SIR WILLIAM. Atya vagyok, Mellefont, 's tisztelem elhaló lyányom' vég akaratját. – Hagyd megölelni magadat, fiam, kit nagyobb áron nem veheték!

MELLEFONT. Nem úgy, Sir! Ez a' szent többet parancsola mint a' mit az emberi természet elbír. Te nem lehetsz atyám. Látod ezt – *(kivonván a' gyilkot)* – ezt ma rám mérte Marwood. Ah, azt kicsavarám markából. Ha dühének áldozatjául elestem volna, még élne leányod. Még bírnád őtet, 's most Mellefont nélkül bírnád. Nem áll rajtam meg nem tetté tenni a' megtettet: de magamat a' megtettért büntetni, rajtam áll. – *(Általveri keblét, 's Szárának székén roggyan-öszve.)*

SIR WILLIAM. Kapd-meg, Waitwell! – Melly rettenetes csapás e' roskadt főre! – Oh, ha a' harmadik itt elhűlő szív az én szívem lehetne!

MELLEFONT, *(elhalva.)* Érzem, nem tevém hibásan a' döfést. – Ha most szóllítasz fiadnak, Sir, ha most szorítod-meg jobbomat, megnyugtatva veszek el. – *(Sir William megöleli.)* – Szára tégedet, atyám, Arabella eránt kére-meg. Kérnélek én is; de az Marwoodnak gyermeke, és az enyém. – Melly ismeretlen érezések fognak-el. – Kegyelmet, Teremtő! kegyelmet!

SIR WILLIAM. Ha idegeneknek kérése használhat illyenkor, könyörögjünk érte, Waitwell. – Hal! – Ah, inkább gyenge volt mint gonosz.

TIZENEGGYEDIK JELENÉS.
Norton. Az előbbiek.

NORTON Itt az Orvos, Sir.

SIR WILLIAM. Ha tud csudát tenni, eresszd-elő. – Ne hagyj ez öldöklő látvány körül tovább múlatnom, Waitwell. Eggy sír zárja-el őket. Jer, legyen gondod eltakarítatásokra, 's ne feledjük Arabellát. Akárki ő, nekem hagyá leányom. –

(Mennek. A' kárpit legördűl.)

7.

MINNA VON BARNHELM,

VAGY

A' KATONA-SZERENCSE.

VÍG-JÁTÉK.

SZEMÉLYEK.

Major von Tellheim.
Minna von Barnhelm.
Graf von Bruchsall, Minnának anyai onkele.
Francisca, Minnánál Komorna.
Juszt, Cseléd a' Major' szolgálatjában.
Paul Werner, volt Strázsamester.
Fogadós.
Asszonyság gyászban.
Tábori-Vadász.
Rill.

A' Szín majd az Ebédlője eggy Fogadónak, majd eggy abból nyíló szoba.

ELSŐ FELVONÁS.

Első jelenés.

Juszt, *(eggy szögben űl, szunnyadoz, 's álmában beszél.)* Szántotta rossz-ember Fogadósa! Te bánol így velünk? Állj neki, pajtás! Láss hozzá, pajtás! – *(rá-méri karját, 's felébred a' rándulatra.)* – No, no! már megint? Alig húnyom-be szememet, 's mingyárt őtet kell tépásznom, a' semmire-valót! 'S ha még is hátán volna már vagy fele ennek a' mindenkori ütleknek! – De imhol felvirradt. Uram után kell látnom. Az én akaratommal ugyan bele nem lép többé, patvar szálljon a' házába! – Vallyon hol töltötte az éjt?

Második jelenés.
Fogadós. Juszt.

Fogadós. Jó reggelt, Herr Juszt! jó reggelt! Illy korán fenn már? Vagy azt kellene talán inkább kérdenem: Illy későn fenn még?

Juszt. Mondja Ked a' mit akar.

Fogadós. Én nem mondok egyebet mint jó reggelt; az pedig csak érdemli, hogy Herr Juszt eggy szegény Fogadj'-Istent mondjon rá.

Juszt. Fogadj' Isten.

Fogadós. Az embernek nincs kedve, mikor annak rende szerint nem nyughatttaki magát. Fogadjunk, Major Úr nem jött haza, 's Herr Juszt itt strázsált egész éjjel?

Juszt. Be találós Nagy Jó Uram!

Fogadós. Csak gondolom, Herr Juszt; csak gondolom.

Juszt, *(megfordúlva; menni akar.)* Ked' szolgája!

Fogadós. De ne hát, Herr Juszt!

Juszt. Akár úgy; – hát nem Ked' szolgája.

Fogadós. Éj, Herr Juszt! Herr Juszt! Azt csak nem reméllem, Herr Juszt, hogy tegnap olta még mindég haragszik. Ki adna éjjeli szállást haragnak?

Juszt. Én adtam; 's adok is örökkön örökké.

Fogadós. 'S illik az keresztyén-emberhez?

Juszt. Csak úgy, mint valakit, hogy mingyárt nem fizethet, az úczára kihányni.

Fogadós. 'S ki volna olly pogány?

Juszt. A' jó-keresztyén Fogadós. – Az én Uramat! Illyen eggy Urat! illyen eggy Officiert!

Fogadós. Én vetettem volna ki a' házból? én hánytam volna ki az úczára? Nagyobb respektem van nekem az Officíerek eránt, 's inkább tudom szánni, a' ki illy szerencsétlenűl járt. A' szükség rá vitt, hogy más szobába költöztessem. Hagyjuk abba, Herr Juszt. – *(a' Szín felé.)* Mellyíkünk vagyon ott? Helyre hozom más úton, Herr Juszt. *(Eggyik legényéhez.)* Hozz eggy glázlit. Herr Juszt akar eggy glázlit. 'S valami jót.

JUSZT. Ne fárassza magát, Gazd' Uram. Váljon méreggé mind eggy cseppig a' mit – De nem esküszöm; még éjomra vagyok.

FOGADÓS, *(a' Legényhez, ki eggy üveg égett-italt 's talpas poharat hoz.)* Add ide, 's eredj. – No Herr Juszt, valami igen igen jó; erős! derék! ez ad ám egésséget! Ez hozza rendbe a' felvirrasztott gyomrot!

JUSZT. Talán csak nem bántom. – Külömben miért vonjam-el egésségemtől azért mert ő faragatlan tőke. – *(elveszi, 's felhajtja.)*

FOGADÓS. Egésség utána, Herr Juszt!

JUSZT, *(vissza-adja a' poharat.)*

Nem rossz. De Gazd' Uram, Ked csak-ugyan goromba ember.

FOGADÓS. Éj ne hát! ne hát! Hamar még eggyet. Eggy lábon nem jó állani.

JUSZT, *(ismét felhajtván eggyet.)* Azt meg kell adnom: derék! igen derék! Magunk csináltuk, Gazd' Uram?

FOGADÓS. Ist' őrizz! valóságos Danziger.

JUSZT. Lássa Kend, Gazd' Uram, ha hímezni hámozni tudnék, az illyenért hímeznék, hámoznék. De nem tudok; ki kell neki menni: Gazd' Uram, Ked csak-ugyan goromba ember.

FOGADÓS. Azt nekem egész életembe' nem mondta még senki. Még eggyet, Herr Juszt. Minden dolog hármast jó.

JUSZT. Annyi mint az! – *(iszik.)* Derék portéka; igen derék portéka. – De a' való is derék portéka. Gazd' Uram, Ked csak-ugyan goromba ember.

FOGADÓS. Ha az volnék, elnyelném ezt?

JUSZT. Oh el! mert a gorombának ritkán van epéje.

FOGADÓS. Még eggyet, Herr Juszt! Négyes madzag jobban tart.

JUSZT. Nem. A' mi sok, sok. 'S mit nyer Kend vele? Én szavam mellett maradok, ha az egész palaczkot magamba glázlizom is. Szégyelje Ked magát, Gazd' Uram; illyen derék a' Danzigerje, az embersége pedig illyen semmire-való. Illyen Úrnak mint az én Májorom! a' ki közel esztendeje hogy itt lakik, a' kitől annyi sok füles tallért felkapartunk, a' ki eggy fillérrel sem maradt soha adós, hogy eggy két holnap olta nem fizet tüsténT, hogy már nem költ olly bőven, kiüríteni, mikor itt nincs, szobáját!

FOGADÓS. De mikor nekem múlhatatlan szükségem volt arra a' szobára; mikor láttam hogy Major Úr önkénytt oda fogta volna engedni, csak várhattak volna érkeztéig. Elhagyjak e menni megint kapum előtt eggy illyetén Uraságot? más Fogadósnak szalasszak e megint torkába illy kövér falatot? Pedig máshol nem is kapott volna szállást. A fogadók most mind tömve vannak. 'S az úczán hagyjon az ember illy fiatal, illy szép, illy főrendű Dámát? Ahhoz a' Maga' Ura, Herr Juszt, igen is galant. – Osztán mit veszt tehát benne? Nem kapa szobát szobáért?

JUSZT. Oda hátúl, a' tyúkketrecz mellett, a' szomszéd' tűzfala felé a' kinéztét.

FOGADÓS. Annak a' kinézte bizony igen igen szép volt, valamíg az a' vízhozta bitang embere falat nem vont elébe. 'S osztán az csínos rendes kis szobácska, 's tapeczirozva –

JUSZT. Volt!

FOGADÓS. Éj ne hát! a' fele még most is az. 'S az a' Maga szobácskája, Herr Juszt, mingyárt mellette! Mi hija annak a' szobácskának? Kandallója is van, melly, való, télben füstöl eggy keveset –

Juszt. De nyárban, rendesen jő-ki, úgy e? – Ked tán még kötődik az emberrel?

Fogadós. Úgy, úgy, Herr Juszt! Herr Juszt!

Juszt. Ked Herr Jusztnak fel ne hevítse a' fejét, mert –

Fogadós. Én hevítem? Hevíti biz a' Danziger.

Juszt. Illyen Tisztet mint az én uram! – Vagy talán azt gondolja Ked, hogy az eleresztett Tiszt nem tudja kitekerni a' Ked' nyakát, ha akarja? Míg még tartott a' háború, bezzeg akkor csinnyán bántak Fogadós Uraimék. Akkor nekik minden Tiszt derék Úr, minden Hadi-ember becsületes legény volt. Úgy rátartjátok e már magatokat, hogy itt ez a' kis béke?

Fogadós. De mit heveskedik Maga, Herr Juszt?

Juszt. No's, nekem tetszik heveskednem.

Harmadik jelenés.

Tellheim. Fogadós. Juszt.

Tellheim, *(belépvén.)* Juszt!

Juszt, *(azt hivén hogy a' Fogadós szólítja.)* 'S pajtások vagyunk, vagy hogy?

Tellheim. Juszt!

Juszt. Gondolnám, Kednek Herr Juszt lehetnék.

Fogadós, *(megsejtvén a' Majórt.)* Szt! szt! Herr, Herr, Herr Juszt! De nézze körűl magát. Major Úr –

Tellheim. Juszt! te talán veszekedel? mit hagytam, mihez láss?

Fogadós. Oh Mélt Úr! Ne adja a' szent Isten hogy veszekedjünk. A' Nagysád' alázatos érdemetlen szolgája merészlene veszekedni a' Nagysád' emberével?

Juszt. Szabhatnék csak eggyet a' háta' gerinczére!

Fogadós. Való; Herr Juszt pártját fogja Urának, 's eggy kisség hevesen. De azt jól teszi. Én még dicsérem azért.

Juszt. Hogy ki nem szabad taposnom a' fogát!

Fogadós. Csak hogy kár hogy hijába heveskedik. Mert el vagyok hitetve, hogy Nagysád azért nem fog neheztelni rám, hogy engemet a' szükség szükségesképen –

Tellheim. Már is sok, Uram. Én Kegyelmednek adósa vagyok. Kegyelmed az én itt nem létemben kiüríté szobámat. Kegyelmednek meg kell kapnia a' magáét. Kénytelen vagyok más helytt keresni szállást. Az természetes.

Fogadós. Hol más helytt? 'S Nagysád engem itt hagyna, Mélt. Úr? Én vert ember! én szerencsétlen ember! Nem! soha nem! Úgy az az idegen Dáma takarodjék, a' hova akar, a' hova tud. Major Úr neki a' szobát nem engedi, nem engedheti; a' szoba a' Major Úré. Menjen, lódúljon; én rajta nem segélhetek. Szaladok, Mélt. Úr –

Tellheim. Atyafi, bohó tettnek eggy is elég. A' Dámának meg kell maradni szobája' birtokában.

Fogadós. 'S Nagysád azt hihetné felőlem, hogy engem a' fizetés miatt való gond, tartalék – Mintha én nem tudnám hogy engem Nagysád fizethet, mihelytt magának tetszik. Az a' pecsétes zsacskó – ötszáz Louisd'or áll rajta – a' mit az író-asztalban tarta Nagysád, az jó kéz alatt van.

TELLHEIM. Azt reménylem; valamint egyéb holmim is. Juszt áltveszi, ha majd kifizeti contómat.

FOGADÓS. Valóban ugyan megijedtem ám, mikor szemembe ötlött az a' zsacskó. – Én Nagysádat mindég rendhez-szokott, szemes gazdának néztem, a' ki magát egészen kikölteni nem szokta. De még is ha pénzt sejtettem volna az író-asztalban –

TELLHEIM. Becsületesebben bánt volna velem, úgy e? Értem. Menjen, menjen, kérem; eggy két szót akarok mondani cselédemnek.

FOGADÓS. De Mélt. Úr –

TELLHEIM. Jere, Juszt; Ő-Kegyelme nem akarja engedni, hogy házában hagyjammeg, mihez láss.

FOGADÓS. Hiszen már meggyek, Mélt. Úr. Az egész ház szolgálatjára van Nagysádnak.

NEGYEDIK JELENÉS.
Tellheim. Juszt.

JUSZT, *(lábával toppantva, 's utána pökvén a' Fogadósnak.)*

TELLHEIM. Mi dolog?

JUSZT. Nem volna csuda, ha megölne a' méreg! 'S az Urat, Majór Úr, én az Urat többé nem ismerem. Legyek oda, ha ím e' fortélyos húzavonának az Úr nem volt őrző-angyala. Nem gondoltam volna sem nyárssal sem kerékkel; ez a' két kezem fojtotta volna meg, ezekkel a' fogaimmal szaggattam volna széllyel.

TELLHEIM. Fenevad!

JUSZT. Inkább fenevad mint illyen ember.

TELLHEIM. De mit akarsz hát hogy csináljak?

JUSZT. Azt akarom, hogy érezze Majór Úr, melly szörnyen van megbántva.

TELLHEIM. 'S osztán?

JUSZT. Osztán – álljon bosszút. Nem! ez a' kölöncz nem méltó, hogy Major Úr hozzá tegye magát –

TELLHEIM. De hogy rád bízzam a' bosszút, úgy e? Az volt szándékom, mingyárt a' hogy megértettem, mi történt. Többé nem is kellett volna látatnom vele magamat; vette volna pénzét a' te kezedből. Te, tudom, elég útálattal[1] oda tudtál volna lökni neki eggy marok pénzt.

JUSZT. Úgy? ez szép bosszú!

TELLHEIM De azt most máskorra kell halasztanom. Nincs pénzem, 's sohol sem kapok kölcsön.

JUSZT. Nincs pénze Majór Úrnak? Hát micsoda pénz az az ötszáz tallér, mellyet a' Fogadós az asztalban lelt?

TELLHEIM. Az idegen pénz; eltenni adták nekem.

JUSZT. De csak nem az a' száz Pisztól, mellyet öt hat hét előtt a' Majór Úr' volt Strázsamestere hozott?

[1] útalattal **em.**

TELLHEIM. Épen az! a' Paul Werneré. Miért nem?

JUSZT. Werner megértette tőlem, mint húzzák vonják a' Major Úr' dolgát a' Hadi Fő-Cassánál. Megértette –

TELLHEIM. Hogy okvetlenűl koldussá fognék lenni, ha az nem volnék már. Köszönöm szépen, Juszt! köszönöm. 'S ez rá bírta Wernert, hogy a' maga szegénységét felossza velem. Annak ugyan örvendek, hogy kitaláltam. Hallod, Juszt; eggy úttal csináld-meg a' magad' contóját is. Mi ketten elvált emberek vagyunk.

JUSZT. Mit? hogy?

TELLHEIM. Eggy szót se többé. Valaki jő.

ÖTÖDIK JELENÉS.
Asszonyság, gyászban. Tellheim. Juszt.

ASSZONYSÁG Engedje-meg az Úr –

TELLHEIM. Kit keressz, Asszonyom?

ASSZONYSÁG Azon érdemes férjfiat, kivel szerencsém vagyon szóllani. Major Úr engem többé nem ismer? Én eggykori Kapitányának özvegye vagyok.

TELLHEIM. Az egek' szerelméért, Mélt. Asszony! mi változás ez?

ASSZONYSÁG. Most kelek-fel eggy betegség után, mellybe férjem' elvesztén támadott bánatom ejte. Korán kell alkalmatlankodnom Major Úrnak. Kisietek falura, hol eggy jószívű, de hasonlóképen nem szinte kényén-élő barátném továbbadig menedéket ajánlott.

TELLHEIM, *(Juszthoz.)* Eredj, hagyj magunkban.

HATODIK JELENÉS.
Asszonyság. Tellheim.

TELLHEIM. Szóljon, Mélt. Asszony. Előttem nincs oka szégyelleni szerencsétlenségét. Lehetek szolgálatjára valamiben?

ASSZONYSÁG. Uram Major Úr –

TELLHEIM. Kesergem a' Mélt. Asszonyt. Miben tudok szolgálni? A' Mélt. Asszony tudja hogy kedves férje barátom volt. Barátom, mondom. E' nevezettel én mindég fösvény voltam.

ASSZONYSÁG. Ki tudja inkább nálamnál, melly érdemes volt Major Úr az ő barátságára 's ő a' Major Úréra? Az[2] Úr volt volna utolsó gondolatja, az Úr' neve az utolsó hang elhaló ajakain, ha az erősbb természet e' bús elsőséget szerencsétlen fijának, szerencsétlen hitvesének nem kívánta volna.

TELLHEIM. Szűnj-meg, Asszonyom. Sírnék veled, de ma nincsenek könyűim. Kérlek, kímélj-meg. Olly órában lelsz, mellyben nem volna nehéz, panaszokra fakadnom a' Gondviselés ellen. – Szegény jó Marloff! – Hamar, Mélt. Asszony, mi lehet parancsára. Ha tudok valamiben szolgálni, ha valamiben cselekedettel, tanáccsal –

[2] Azt **em.**

ASSZONYSÁG. Nem indúlhatok-el míg férjemnek végső akaratját teljesitendem. Kevéssel kimulta előtt említette, hogy úgy hal-meg mint adósa Major Úrnak, 's megígérteté velem, hogy lefizetem azt, mihelyt pénz jő kezeimbe. Eladtam equipázsát, 's azért jövök, hogy kézíratát magamhoz válthassam.

TELLHEIM. Hogyan, Mélt. Asszony? Azért jő?

ASSZONYSÁG. Azért, Uram Majór Úr. Engedje az Úr, hogy olvassam-fel a' pénzt.

TELLHEIM. De ne hát, Mélt. Asszony! Marloff volna nekem adós? Az nem igen lesz úgy. Hadd látom. – *(kiveszi zsebkönyvét, 's keresget.)* Nem lelek semmit.

ASSZONYSÁG. A' kézírat el fogott hányódni, 's a' kézírat a' dologra semmit nem teszen. Engedje –

TELLHEIM. Nem, Asszonyom! az ollyan nálam nem hányódik-el. Ha meg nincs, jele, hogy soha sem volt meg, vagy hogy a' pénzt felvettem, 's a' papiros vissza-adatott.

ASSZONYSÁG. Uram Major Úr –

TELLHEIM. Minden bizonnyal, Mélt. Asszony; Marloff nekem nem adósom. Nem is emlékezem, hogy az volt volna. Nincs külömben, Mélt. Asszony. Sőt én maradtam adósa neki. Soha nem volt módom, hálát mutatni azon barátom eránt, ki hat év alatt bajt és jó napokat, becsűletet és veszélyt eggyütt visele velem. Nem fogom feledni, hogy még él fijában. Az az én fiam lesz, mihelytt neki atyja lehetek. Most az a' rekkenés, mellybe jutottam –

ASSZONYSÁG. Nemes-szívű férjfi! De ne gondolkozzék felőlem is alacsonyúl. Végye-fel Major Úr a' pénzt, úgy legalább meg vagyok nyugtatva.

TELLHEIM. Mi kell egyéb a' Mélt. Asszony' megnyugtatására mint az az állításom, hogy engem a' pénz nem illet? Vagy azt akarja, hogy barátom' neveletlen árváját meglopjam? – Igen is, Mélt. Asszony! meglopjam; a' szó' legtulajdonabb értelmében fognám azt. Övé a' pénz; fordítsa javára a' Mélt. Asszony.

ASSZONYSÁG. Értem Major Urat. Csak bocsásson-meg, hogy még nem egészen tudom, mint kell jótétet elfogadni. De honnan tudja tehát Major Úr is, hogy eggy anya többet teszen gyermekéért, mint tulajdon életéért fogna? Megyek.

TELLHEIM. Útazzék szerencsésen, Mélt. Asszony! Nem kérem hogy tudósítson állapotja felől, A' hír ollyankor érkezhetnék, mikor hasznát nem vehetném. – De még eggyet, Mélt. Asszony. Marloffnak még holmi keresetei vannak hajdani Regementünk' Cassájánál. Azok igazságosak, mint az enyémek. Ha megfizetik az enyémeket, fogják ezeket is; azt fogadom.

ASSZONYSÁG. Oh Uram! – De inkább hallgatok. Jövendő jótételeket így készíteni előre, annyi az ég' szemei előtt, mint őket már nyujtani. Vegye Major Úr annak jutalmait, 's könnyeimet. *(El.)*

HETEDIK JELENÉS.

TELLHEIM.Szerencsétlen derék Asszony! – De hogy ne feledjem eltépni e' dibdábságot. *(kikeresi a' Marlóff' kötelező-leveleit, 's öszve-tépi.)* Ki felel érte, hogy tulajdon szorultságom rá nem hajt, hogy eggykor hasznokat vegyem?

NYOLCZADIK JELENÉS.
Tellheim. Juszt.

TELLHEIM. Itt vagy?

JUSZT, *(szemeit törölvén.)* Itt vagyok.

TELLHEIM. Te sírtál?

JUSZT. A' konyhán írtam-meg számadásomat, 's a' konyha tele van füsttel.

TELLHEIM. Add ide.

JUSZT. Légyen irgalmas szíve Major Úrnak! Tudom én, hogy az nincs az embereknek Major Úr eránt, de –

TELLHEIM. Mit akarsz? mi kell?

JUSZT. Inkább véltem halálomat, mint hogy Major Úr kiád rajtam.

TELLHEIM. Nem vehetem tovább hasznodat, 's hozzá kell szoknom, hogy ellehessek cseléd nélkül. *(felbontja a' papirost, 's olvas.)* „A' mivel Major Úr tartozik nekem: Negyedfél holnapi bérem, holnapja 6 tallérával, teszen 21 tallért. Költöttem holmi aprólékra 1 tallért 7 garast 9 pénzt." – Jó, Juszt, 's illő hogy folyó hólnapodat egészen kifizessem.

JUSZT. A' más oldalt, a' más oldalt, Major Úr!

TELLHEIM. Ott is áll még valami? – *(olvas.)* „A' mivel én tartozom Major Úrnak: A' Felcsernek fizetett értem 25 tallért. Tartás és gondviselés a' gyógyítás alatt 39 tallér. Földig-égetett, kirablott atyámnak, az én kérésemre, kölcsön adott – ide nem számlálván a' két nyert lovat, mellyeket neki Major Úr ingyen ada, – 50 tallér. Summa Summarum 114 tallér. Ebből kihúzván a' túl-álló 22 tallért 7 garast 9 pénzt, adósa maradok Major Úrnak 91 tallérral 16 garassal 3 pénzzel." – Tüske, elment az eszed?

JUSZT. Oh, könnyen elhiszem hogy többjébe vagyok Major Úrnak. De azt is felrakni csak papiros és tinta-vesztegetés volt volna; hiszen ím ezt sem adhatom-meg. 'S ha még a' liberiát is levonja nyakamról Major Úr, akarnám, hagyott volna meggebednem az ispotályban.

TELLHEIM. Minek tekintesz engem? Te nekem nem tartozol. 'S megszóllítom eggy jóakarómat, hogy vegyen szolgálatjába; annál jó dolgod lesz.

JUSZT. Nem tartozom Major Úrnak, 's még is el akar kergetni.

TELLHEIM. Mert én nem akarok neked tartozni.

JUSZT. Azért hát? 's csak azért? – A' hogyan az való, hogy én vagyok adósa Major Úrnak, a' hogyan az való, hogy Major Úr nem lehet nekem soha adósom: olly való, hogy viszont Major Úr sem fog elkergethetni magától. Tegye Major Úr a' mit akar, én Major Úrral maradok, nekem Major Úrnál kell maradnom.

TELLHEIM. 'S az a' te nyakasságod, makranczos természeted, az a' zsembesség, feleselés, mindennel, a' kiről azt hiszed hogy neked nem urad; az a' fenekedés más ellen –

JUSZT. Csináljon olly semmire-valónak, a' hogy kedve tartja, én azért nem tartom magamat rosszabbnak a' pudlimnál. – A' múlt télen ott megyek alkonykor a' nagy árok' szélén, 's valamelly nyifogást hallok. Lefutok a' nyifogás felé, benyúlok a' vízbe, úgy hittem, gyermeket lelek ott, 's eggy pudlit vontam-ki. Az is jó, mondám magamban. A' pudli utánam jött, de én nem szerettem soha a' pudlikat. Elkergettem, hijába! elvertem, haszontalan! Éjjel be nem eresztettem, de a' pudli a' küszöb előtt hált. Valahol közel jött hozzám, oldalba rugtam; a' pudli elnyikkantotta magát, rám nézett, 's

farka-csóválva csapta körűlem. Még eggy falat kenyeret sem kapott kezemből, még is csak nekem fogadja szómat, csak én vagyok, a' kivel magához enged nyúlni. Nekem-nekem szökik, 's produkálgatja mesterségeit, pedig soha sem hagyom. Fertelmes pudli, de mód nélkül derék kutya. Ha abba nem hagyja, még elúnom bántani.

TELLHEIM, *(magában.)* Mint én őtet. – Nem; a' legrosszabb ember sem olly rossz ember, a' millyennek elposhadásunkban képzeljük. – – Juszt, eggyütt maradunk.

JUSZT. Minden bizonnyal! Major Úr lenne-el cseléd nélkül? 'S feledi Major Úr, hogy csak eggyik karját bírja? Hiszen felöltözni sem tud magában. Rám szüksége van Major Úrnak. Pedig én – a' nélkül hogy magamat épen dicsérjem – az a' cseléd vagyok, a' ki, ha épen annyira menne a' dolog, Uráért koldulni, lopni, kész volna.

TELLHEIM. Juszt, nem maradunk eggyütt.

JUSZT. Jól van, jól; meglátjuk.

KILENCZEDIK JELENÉS.
Idegen cseléd. Tellheim. Juszt.

CSELÉD. Eggy szóra, pajtás.

JUSZT. 'S mi dolog?

CSELÉD. Nem tudnál útba igazítani, hol találhatom-fel azt a' Tisztet, ki tegnap még ama' szobába lakott? *(A' felé mutat, a' melly felől jött.)*

JUSZT. Azt tudnom nem volna felette nehéz. Mi jót hozsz neki?

CSELÉD. A' mit mindég hozunk, mikor semmit nem hozunk – complimentet. Az én Uraságom úgy érti, hogy kitolák miatta. Az én Uraságom tudja mit kíván a' világ' rendi, 's meg akarom követni nevében.

JUSZT. Hát kövessd; imhol van.

CSELÉD. Mi ő? mint titulázzák?

TELLHEIM. Barátom, már értettem mi dologban jár Ked. Szükségtelen becsűlet Urasága' részéről, mellyet úgy fogadok a' hogy illik. Jelentse Ked ajánlásomat. Hogyan nevezik a' Ked Uraságát?

CSELÉD. Hogyan nevezik? Mélt. Kisasszonynak nevezik.

TELLHEIM. Famíliai nevét akarám hallani.

CSELÉD. Azt még nem hallottam, 's ollyan eránt tudakozódni nem szokásom. Úgy látok dolgomhoz, hogy minden hat hétben új meg új Uram akadjon. A' Manó tartsa-meg mindenike' nevét.

JUSZT. Bravo, pajtás!

CSELÉD. Ehhez la nehány nappal ezelőtt Drezdán akadtam. Úgy tetszik, mátkáját jöve hajhászni.

TELLHEIM. Elég, barátom. Nevét akarám tudni, nem titkait.

CSELÉD, *(Juszthoz.)* Pajtás, az illyen Úr nem nekem való. *(El.)*

Tizedik jelenés.
Tellheim. Juszt.

Tellheim. Láss hozzá, Juszt, hogy innen szabaduljunk. Ez a' compliment engem inkább éget mint a' Fogadós' vadsága. – Fogd e' gyűrűt, ez eggy drágaságomat, a' mim még megmarada; nem hittem hogy valaha e' szolgálatját vegyem. Adass nyolczvan aranyat rá. A' Fogadós' contója alig lesz harmincz; fizessd-ki, 's takarítsd-félre holmimet. A' hova neked tetszik. A' legolcsóbb Fogadó, a' legjobb. Engem itt a' Kávéházban lelsz. Megyek; végezz jól mindent.

Juszt. Légyen gond nélkül, Major Úr!

Tellheim, *(visszatérvén.)* Pisztolyaimra gondod legyen.

Juszt. Lessz, Major Úr.

Tellheim, *(ismét vissza.)* Még eggyet! Hozzd-el a' pudlit is. Érted, Juszt?

Tizenegyedik jelenés.

Juszt. A' pudli itt nem marad; az a' pudli' gondja. – Hm, hogy még ez a' drága gyűrűje is megvolt az Uramnak! – Az illyet inkább hordja zsebjében mint ujján. – Jó Gazd' Uram, mi még koránt sem vagyunk olly meztelenek a' millyeknek látszunk. Nála, nála vetlek zálogba, gyöngy eggy gyűrűm, gyémántocskám! Megdermed mérgében, hogy házánál nem költöttük-el. – Ah! –

Tizenkettedik jelenés.
Paul Werner. Juszt.

Juszt. Nézzd Wernert! Jó napot Werner? Hozott Isten a' városba!

Werner. Átkoztam a' falusi életét! Lehetetlen hozzá szoknom. – Vígan, ficzkók, vígan! fris pénzt hozok. Hol a' Majór?

Juszt. Nem találád? Épen most megyen-le a' grádicson.

Werner. Én az udvarról jövök. – Mint van a' Major? Még a' múlt héten itt voltam volna; de –

Juszt. No's, hát mi tartóztata?

Werner. Juszt, hallottad hírét Prinz Heráclіusznak?

Juszt. Nem emlékezem.

Werner. Annak a' vitéz embernek, Napkeleten?

Juszt. A' Napkeleti Bölcseknek, kik új esztendő' táján a' csillagokkal járnak –

Werner. Ember, látom, te úgy olvasod az Újságokat mint a' Szent-Irást. 'S te Heráclіusz Herczeget nem ismered? azt a' világszerte ismeretes nagy vitéz-embert, a' ki elfoglalá Persziát, 's úgy szándékozik, hogy nem sokára az Ottomanni kaput is kiforgatja sarkaiból. Hál' Istennek, a' világon megint van valahol háboru. Olly régen lesem magamban, hogy itt valaha már kigyúl megint. De ott űlnek magoknak mint a' bábák, 's gyógyítgatják bőreiket. Nem; katona voltam, 's katona leszek! – Eggy szó-

val – *(körűl-néz, ha nem hallja e valaki.)* – magunk köztt legyen mondva, Juszt, – én megyek; Persziába, Prinz Heracliusznak zászlóji alatt eggy pár kampániát csinálni a' Török ellen.

JUSZT. Te e?

WERNER. Valahogy itten látsz. – Atyáink seregestűl mentek a' Törökre, 's úgy illenék nekünk is, ha derék ficzkók 's buzgó keresztyének volnánk. Azt ugyan látom, a' táborozás a' Török ellen koránt sincs olly múlatságos, mint azokkal a' nyulakkal, akik ellen eddig harczolgattunk: de annál nagyobb az érdeme mind e' világon mind a' másikon. A' Töröknek, hallod e, mindnyájának ollyan gyöngyös, gyémántos szablyája van –

JUSZT. De azért eggy tapodtat sem megyek, hogy az illyen czifra szablya ketté hasítsa fejemet. Hiszen talán csak van eszed, 's itt nem hagyod azt a' szép árendát.

WERNER. Oh, arról tevénk! Sejtesz valamit? Az árenda pénzzé vált.

JUSZT. Pénzzé vált?

WERNER. Lassan! – Imhol száz arany, a' mit tegnap kapék előre. A' Majórnak hozom.

JUSZT. 'S mit csináljon vele a' Major?

WERNER. Mit csináljon? A' mit tetszik. Miattam elkoczkázhatja, eltrinkolhatja, elk – a' hogy magának tetszik. Annak az embernek pénz kell, 's elég rút hogy olly sokáig váratják vele, a' mivel neki tartoznak. – Ha neki volnék! Azt mondanám: hordjon-el a' patvar benneteket eggyről eggyig! 's elindulnék Paul Werner Strázsamesterrel, Perszia felé. Csattogós! döröngös! Prinz Herácliusz csak hallá Major von Tellheimnak hírét nevét, ha volt Strázsamesterének nem hallotta is. A' Kautzenhauseni dolgunk –

JUSZT. Elmondjam, mint volt?

WERNER. Te nekem? – Sejdítem hogy szép dispositzió éri agyvelődet. Nem hányom én gyöngyömet disznók' elébe. – Ne a' száz arany. Add a' Majórnak. Mondjad, viselje gondját ennek is. Most megyek a' piaczra; két szekér búzát hoztam eladni. A' mit abból kapok, az is szolgálatjára lesz.

JUSZT. Werner, te jó szívvel adod a' mid adsz; de nekünk pénzed nem kell. Tartsd magadnak ezt a' pénzt, 's a' minapi aranyidat is vissza vehet'd, mihelytt tetszik.

WERNER. 'S van pénze a' Majórnak?

JUSZT. Nincs.

WERNER. Hát miből éltek?

JUSZT. Hitelben. 'S ha hitelben tovább tartani nem akarnak, 's kihánynak a' házból, zálogba vetjük a' mink még van, 's tovább állunk. – Hallod e, Paul? Itt ezen az átkozott Fogadóson csínyt kell ejtenünk.

WERNER. Teve valamit a' Majórnak? Oh úgy –

JUSZT. Ha majd estve haza kullog, lessük-ki a' sikátoron, 's döngessük-el.

WERNER. Estve! – kilessük! – Kettő eggyet? Ez nem ér semmit.

JUSZT. No tehát gyujtsuk fejére a' házat.

WERNER. Tüzet vetni, gyujtogatni! – Kölyök, be kilátni rajtad, hogy ólsepregető voltál, nem katona. Pfuj!

JUSZT. No jó, hát csináljuk motyóvá a'[3] lyányát. Igaz, hogy átkozottúl csúnya.

WERNER. Azon régen túl lesz már. Osztán ha az kell, arra nem kell társ. – De mi lele hát benneteket? mi történt?

JUSZT. Jer csak; majd hallasz világ' csudáját? Szemed szád eláll belé.

WERNER. Itt hát felszabadúlt az ördög?

[3] csináljuk **<motyóvá>** a' **em.**

MÁSODIK FELVONÁS.

Első jelenés.

Barnhelm Minna. Francisca.

Minna, *(öltözetlen'; óráját nézve.)* Francisca, igen korán kelénk-fel. Hosszú lesz az időnk.

Francisca. Ki alhatik a' veszett nagy városaiban! A' sok hintó, az éjjeli strázsák, a' sok dob, a' sok macska, a' sok Káplár – meg nem szűnhet zörögni, ordítani, peregni, nyivákolni, káromkodni; szakasztott úgy, mintha az éj azért volna teremtve, hogy az ember rajta ki ne nyughassa magát. – Eggy findzsa théet, Mélt. Kisasszony!

Minna. A' thée nekem nem italom.

Francisca. Hát csokoládénkból adok-ki, hogy készítsenek.

Minna. Készítessd – magadnak.

Francisca. Én épen olly örömest innám magam, mint petyegnék magam. De való; így nagyon hosszú lesz időnk. Kénytelenek leszünk unalmunkban öltözködni, 's felpróbálni az új ruhát, mellyben az első attakot akarjuk tenni.

Minna. Mit beszéllsz te attaque felől, holott capitulatióhoz tarthatjuk magunkat?

Francisca. 'S az a' Herr Officier, a' kit innen kikergeténk, és a' kinek azt a' complimentet téteténk miatta, az ugyan nem a' legfeinabb ember lehet; külömben engedelmünket kérethette volna, hogy udvarolhasson nálunk.

Minna. Nem minden Tiszt Tellheim. – Hogy igazat valljak, a' complimentet nem is egyébért tétetém, mint hogy alkalmam legyen Tellheim eránt tudakozódni. – Francisca, nekem e' szív azt sugja, hogy útam szerencsés lesz, hogy itt őtet feltalálom.

Francisca. A' szív, Mélt. Kisasszony? Ah, hogy az ember olly sokat hiszen szívének! A' szív rettenetesen szeret a' száj szerint beszélni. Beszélne csak viszont a' száj is olly örömest a' szív szerint, régen lakaton hordanánk a' szájat.

Minna. Hahaha! azzal a' te lakaton-hordott száddal!

Francisca. Inkább elrejtve tartani a' legszebb sor fogat, mint hogy a' szív minden pillantatban ált-szaladjon rajtok.

Minna. 'S te olly titoktartogató volnál?

Francisca. Nem vagyok. De szeretném, ha az volnék. Az ember ritkán emlegeti a' mi jót bír: bezzeg igen; a' minek hijával vagyon.

Minna. Látod, te itt felette derék megjegyzést csinálál.

Francisca. Csináltam? 'S csinálja az ember, a' mi magától szökik eszébe?

Minna. 'S tudod e, miért találom olly felette jónak? Az Tellheimra emlékeztet.

Francisca. Mi is nem emlékeztetné Nagysádat őrá.

Minna. Barátjai, irígyei úgy vallják, az én Tellheimom derék katona. De ki hallá valaha, hogy ő vitézséget, bátor lelket emlegete? Tellheimnál szebblelkű férjfit nem gondolhatni. De a' széplelkűség, a' rény, olly szók, mellyet ő soha nem vesz nyelvére.

Francisca. De még is, melly tökély felől szeret szóllani?

Minna. Eggyik felől sem; mert eggyiknek sincs hijával.

Francisca. Épen ezt akarám hallani.

MINNA. Várj, Francisca; emlékezem eggyről. A' takarékosság felől szóllott néha. – Igazán, Francisca, félek, Tellheim nem gazda.

FRANCISCA. És még eggy másikról, Mélt. Kisasszony. Jut eszembe, Nagysád körül az állandóság, a' hűség felől is ejte ollykor szót. Hát ha az az édes Úr nem találna sokkal jobb lenni azoknál a' kedves társainál?

MINNA. Te szerencsétlen! 'S igazán tartasz ettől, Francisca?

FRANCISCA. Mennyi ideje már, hogy Nagysádnak nem írt?

MINNA. Ah, miolta a' háború elmúlt, csak eggyszer írt!

FRANCISCA. Ismét eggy sohaj a' béke ellen. – Csudálatos! A' békének azon kellene iprakodni, hogy helyre hozhassa a' mi rosszat a' háború okozott; 's imhol az azt a' jót is felforgatja, a' mit ez az ő ellenkezője szűle. A' makacsnak nem kellene olly makacsnak lenni. – 'S miolta van már béke? Olly rettenetesen hosszú az idő az emberen, mikor semmi újat nem hall. A' posták hijába járnak; nem ír senki, mert senkinek nincsen mit írni.

MINNA. Meg van a' béke, 's közelítek óhajtásim' teljesedésekhez. De hogy csak eggyszer írta ezt –

FRANCISCA. Hogy bennünket ezen óhajtások' teljesedésének elejébe menni kényszerít – leljük-fel csak, azért ugyan meglakol. – 'S hahogy azalatt bizonyos más óhajtásokat teljesített volna, 's most megértenénk –

MINNA, *(elijedve.)* Hogy megholt?

FRANCISCA. Hogy megholt – Nagysádnak; eggy más valaki' karjaiban.

MINNA. Gyötrő lélek! – Várj, Francisca; ezt ugyan neked nem fogja felejteni. – Külömben csak petyegj, hogy el ne aludjunk. Az a' sereg, mellynél szolgált, széllyel[4] van bontva. Ki tudja, számadásai ezen eloszlatás által melly bomladékba jutottak? ki tudja, melly más Regementhez, melly távol tartományba vettetett? ki tudja, melly körülmény – Valaki kopog.

FRANCISCA. Szabad.

MÁSODIK JELENÉS.
Fogadós. Minna. Francisca.

FOGADÓS, *(előre-nyúlt fővel.)* Bátorkodjam, Mélt. Uraság –

FRANCISCA. Ah, a' mi Gazd' Urunk? – Csak be hát, be, tetőtől fogva talpig.

FOGADÓS, *(füle mellett író-toll, kezében papiros, tinta.)* Eggy alázatos jó reggelt jövök kívánni Nagysádnak, Mélt. Kisasszony. – *(Franciscához.)* Magának is, édes szép gyermekem.

FRANCISCA. Becsűlet-tudó ember!

MINNA. Köszönjük szépen, Fogadós Uram.

FRANCISCA. 'S kívánunk hasonlót.

---

[4] [A *széllyel* törlése aláhúzással jelölve. A margón, a javításhoz a szó etimológiája:] szél széles széled széllel [A *széllyel*-t nyilván a *széllel* helyettesíti, de mivel az félreérthető, a mai nyelvhasználathoz közelebb álló *széllyel* szót tartottuk meg: **em.**]

FOGADÓS. Szabad e tudakoznom, miként tölté Nagysád szegény fedelem alatt az első éjt?

FRANCISCA. A' fedél nem szinte olly rossz, Gazd' Uram: de az ágyak lehettek volna jobbacskák.

FOGADÓS. Mit hallok! Nem jó volt volna a' nyugvás? Talán hogy a' nagy eltörődés az úton –

MINNA. Meglehet.

FOGADÓS. Az lesz! bizony az lesz! mert külömben – Azonban hahogy' valami nem egészen tetszése szerint találna lenni Nagysádnak, méltóztassék parancsolni bátran, tartalék nélkül.

FRANCISCA. Jó, Gazd' uram, jó. Nem is vagyunk mi olly felette szégyellőskék, 's tudjuk, hogy annak a' fogadókban nincs helye. Megmondjuk mi, mint szeretnénk.

FOGADÓS. Eggy úttal azonban azért is jönnék, – *(elővevén füle mellől a' tollat.)*

FRANCISCA. No's, mi akar ez lenni?

FOGADÓS. Nagysád nem kétlem, fogta hallani a' mi Polizeyunk' bölcs rendeléseit?

MINNA. Épen nem, Fogadós Uram.

FOGADÓS. Mi Fogadósok oda vagyunk útasítva, hogy semmi idegent, akármelly rangú 's nemü legyen, ne engedjünk huszonnégy óráig tartózkodni házainknál, a' nélkül hogy nevét, laktát, characterét, itt való dolgait, múlatásának szándéklott idejét 'stbb, a' maga helyén írásban benyujtanánk.

MINNA. Igen jó.

FOGADÓS. Nagysád tehát méltóztatni fog – *(eggy asztal mellé lépvén, 's nekikészűlvén az íráshoz.)*

MINNA. Szívesen! – Az én nevem –

FOGADÓS. Eggy parányi várakozáskával. – *(ír.)* – Datum Aug. 22d. a. c. itt Berlínben, a' Spanyol-Király Fogadóban megszállott – Mostan már tehát Méltsás Úri-nevét, Mélt. Kisasszony.

MINNA. Fräulein von Barnhelm.

FOGADÓS *(ír.)* Fräulein von Barnhelm. – Jővén – honnan, Mélt. Kisasszony?

MINNA. Jószágimból, Saxoniából.

FOGADÓS. Jószágaiból, Saxoniából. – Saxoniából! – Áj, Áj, Saxoniából, Mélt. Kisasszony? Saxoniából?

FRANCISCA. No's, miért ne? E' földön talán csak nem vétek, hogy valaki Saxoniából való?

FOGADÓS. Vétek? – Ist' őrizz'! Hiszen már az egészen új-formájú vétek volna. – Saxoniából tehát? – Áj, áj, Saxoniából? abból a' drága szép országból? – De, ha jól említem, Mélt. Kisasszony, Saxonia nem parányi, 's nehány – minek is nevezzem? – Districtusa, Provinciája van. A' mi Polizeyunk felette pontos, Mélt. Kisasszony.

FRANCISCA. Értem; jószágimból, – Thuringiából tehát.

FOGADÓS. Thuringiából tehát. – Ez így jobb, Mélt. Kisasszony; így világosabb. *(ír, 's olvassa a' mit írt.)* Fräulein von Barnhelm, jővén Saxoniai jószágaiból, Thuringiából, eggy Kammerfrauval és két Inassal.

FRANCISCA. Kammerfrauval? – Az nyilván én volnék?

FOGADÓS. Igen, édes szép gyermekem.

FRANCISCA. Úgy, édes Gazd' Uram, tegyen tehát Kammerjungfert a' Kammerfrau helyébe. A' Polizey itt, a' mint hallom, felette pontos; belőle megtévedés támadhatna, 's csak bajom találna lenni mikor kihirdetnek. Mert én ugyan még ekkoráig, szolgálatjára Gazd' Uramnak, Jungfer vagyok, 's nevem Francisca, vezeték-nevemmel Willig, – Francisca Willig. – Thuringiából vagyok magam is. Az atyám Molnár volt a' Mélt. Kisasszony' eggyik falujában Klein-Ramsdorfon. A' malomban most a' bátyám űl. Kis koromba vettek az udvarhoz, 's eggyütt neveltek a' Mélt. Kisasszonnyal. Mi ketten eggykorúak vagyunk; jövő Februáriusban huszoneggy esztendősök. Én mind tanultam a' mit a' Mélt. Kisasszony. Szeretni fogom, ha a' Polizey voltaképen ismer.

FOGADÓS. Jó, édes szép gyermekem! Megjegyzem magamnak a' történhető bővebb értekezés végett. – De most hát tovább, Mélt. Kisasszony. – Nagysádnak itt való dolgai?

MINNA. Dolgaim?

FOGADÓS. Ő Felségénél a' Királynál keres e valamit?

MINNA. Oh nem!

FOGADÓS. Vagy a' Fő-Törvény-Székeknél?

MINNA. Azt sem.

FOGADÓS. Vagy –

MINNA. Nem, nem! én általjában tulajdon dolgaimban jövök.

FOGADÓS. Igen jó, Mélt. Kisasszony. De mi a' nevek azoknak a' Nagysád' tulajdon dolgainak?

MINNA. Mi a' nevek? Francisca, a' mint látom, itt bennünket kérdőre vonszanak.

FRANCISCA. Gazd' Uram, reményleném, a' Polizey tekintettel lesz eggy Dáma eránt, 's nem fogja titkait tudni akarni.

FOGADÓS. Sőt igen, édes szép gyermekem. A' Polizey mindent akar tudni; leginkább pedig a' titkokat.

FRANCISCA. Úgy tehát, Mélt. Kisasszony, mit tudunk tenni? Hallja hát Gazd' Uram. – De hogy igazán közttünk 's a' Polizey közt maradjon –

MINNA. Mit fog neki mondani a' bohó?

FRANCISCA. – Eggy Tisztet jövünk elkuporítani a' Királytól.

FOGADÓS. Hogy? Mit? – Édes szép gyermekem! édes szép gyermekem!

FRANCISCA. Vagy – magunkat kuporítatni-el eggy Tiszt által.

MINNA. Francisca, elment az eszed? Fogadós Uram, a' nyelvpritty[5] kötődik.

FOGADÓS. Azt nem reményleném. – Külömben velem kötődhetik, a' mint kedve tartja. De eggy Nemes Polizey eránt –

MINNA. Tudja mit, Fogadós Uram. Én a' dologhoz nem értek. Úgy vélném, halasztanánk ezt az egész írogálást az onkelem' elérkeztéig. Tegnap már megmondottam, miért marada-el. Két órányira innen baj érte szekerét, 's általjában nem akarta, hogy e' történet eggy éjemmel tovább késleljen. Így tehát előre kelle jőnöm. Ha huszonnégy órát talál késni, az leszen a' legtöbb.

FOGADÓS. Igen tehát, Mélt. Kisasszony; halasszuk-el hát.

---

[5] [A *nyelvpritty* – valószínűleg törlést jelezve – aláhúzva, de nincs helyette más szó, így megtartottuk.]

MINNA. Onkelem inkább fogja tudni mit feleljen; tudni fogja, kinek mit és menynyit nyilatkoztasson-fel dolgaiból, mit kellessék bejelentenie, mit hallgathat-el.

FOGADÓS. Annál jobb! annál jobb, Mélt. Kisasszony! – Való, eggy fiatal lyánytól – *(jelentős szemeket vetvén Franciscára.)* nem kívánhatni, hogy értelmes dolgot értelmes emberrel értelmes módon végezzen.

MINNA. 'S számára már készen vannak a' szobák?

FOGADÓS. Mind, Mélt. Kisasszony, mind! – eggynek híján.

FRANCISCA. Mellyből ismét kirúdal Gazd' Uram eggy becsűletes embert?

FOGADÓS. Azok a' Saxoniai Kammerjungferek, Mélt. Kisasszony, igen könyörűletes szívüek szoktak lenni?

MINNA. De valóban azt nem jól tevé Fogadós Uram. Inkább nekünk ne adott vala szállást.

FOGADÓS. Hogy azt, Mélt. Kisasszony?

MINNA. Úgy hallom, a' Tiszt, a' kit innen kitolánk –

FOGADÓS. Úgy is csak eggy elobsitolt Tiszt.

MINNA. Ha bár!

FOGADÓS. A' ki fogyatékján vagyon.

MINNA. Annál inkább. Úgy értem, érdemes ember.

FOGADÓS. Mondom, el van obsitolva.

MINNA. A' Király minden derék embert nem ismerhet.

FOGADÓS. Oh, a' Király ismeri, mind ismeri, eggyről eggyig ismeri őket!

MINNA. Tehát nem mindent jutalmazhat.

FOGADÓS. Mindenike megkapná a' mit érdemel, ha e' szerint élt volna, hogy valamit érdemelhessen. De az Urak úgy éltek a' háborúban, mintha annak a' háborúnak örökre kellene tartani, mintha az az Enyém és az a' Tiéd örökre megszűnt volna. Most tele velek minden fogadó, minden korcsma, 's szemes legyen a' Fogadós, a' ki velek felteszen. Én ím ezzel még alkalmasan kijöttem. Ha kikopott is a' pénzből, de még volt pénzt-érője, 's való, két három holnapig még békét lehetett volna hagynom. De a' mi jobb, jobb. – Nagysád érteni fogja magát kövekben?

MINNA. Nem mondhatnám.

FOGADÓS. Mit ne fogna Nagysád? – Eggy gyűrűt kell előmutatnom, eggy nagyárú gyűrűt. Való, a' Nagysádé is, íme itt, az ujján, igen szép; 's minél tovább nézem, annál inkább kell csudálnom, hogy úgy hasonlít az enyémhez. Oh, lássa, lássa Nagysád – *(kiveszi a' tokból, 's Minnának nyujtja.)* Minő tűz! A' középső brillant maga is többet nyom öt karátnál.

MINNA, *(nézvén a' gyűrűt.)* Hol vagyok! mit látok! Ez a' gyűrű –

FOGADÓS. Testvérek köztt is megér tizenötszáz tallért.

MINNA. Francisca, nézzd, kérlek.

FOGADÓS. Eggy pillantatig sem is késtem, nyolczvan pisztólt adni rá.

MINNA. Nem ismered, Francisca?

FRANCISCA. Tulajdon az. – Gazd' Uram, miként jő e' gyűrűhöz?

FOGADÓS. Nu, nu, édes gyermekem, just talán csak nem tart hozzá?

FRANCISCA. Nem tartunk hozzá? – Belől az üstjén a' Mélt. Kisasszony' öszvefont neve áll. – Kérem, engedje Nagysád.

MINNA. Az, az! – Miként jövünk e' gyűrűhez, Fogadós Uram?

FOGADÓS. Én e? a' legbecsűletesbb módon. – Mélt. Kisasszony! Mélt. Kisasszony! azt csak nem-teszem fel a' Mélt. Kisasszony felől, hogy eggy becsűletes embert kárba akarjon ejteni. Mit tudom én honnan került? Míg a' háború tartott, sok került Urának hol hírével, hol híre nélkül, más meg más kezekre. 'S a' háború háború volt. Saxoniából nem ez az eggy fogott túl menni a' határon. – Adja-vissza, Mélt. Kisasszony!

FRANCISCA. Elébb feleljünk; hol vette Gazd' Uram a' gyűrűt?

FOGADÓS. Olly férjfitól, a' ki felől nem szabad, nem lehet semmi illetlent gyanítani; eggy külömben derék jó férjfitól –

MINNA. A' legjobb férjfitól a' nap alatt, ha birtokosától vette. – Hamar hozza hozzám Fogadós Uram. Ő az! tulajdon ő! Vagy ismeri legalább.

FOGADÓS. Kit hát? kit hát, Mélt. Kisasszony?

FRANCISCA. Hát nem hallja? a' mi Majórunkat.

FOGADÓS. Majórunkat? – Igen; az Major, a' ki e' szobában lakott, a' kitől a' gyűrűt vettem.

MINNA. Major Tellheim.

FOGADÓS. Major Tellheim; igen. – Ismeri Nagysád?

MINNA. Ha ismerem e? – Ő itt van! Tellheim van itt. Ő, ő, e' szobákban lakott! Ő, ő, vetette zálogba e' gyűrűt! Miként jut ő ez elakadásba? Hol van? Ő adós Fogadós Uramnak? Francisca, ide a' schatullt. – Nyissd-fel. – Mivel adós? Kinek még adós? Hozza ide mind, a' kinek adós. Itt a' pénz, itt a' Wechsel. Övé minden.

FOGADÓS. Mit hallok?

MINNA. Hol van? hol van?

FOGADÓS. Eggy óra előtt még itt volt.

MINNA. Utálatos ember, hogyan tudott vele illy kíméletlen', illy keményen, illy kegyetlenűl bánni!

FOGADÓS. Bocsásson-meg Nagysád.

MINNA. Csinálja Gazd' uram, hogy legyen itt.

FOGADÓS. Cselédje még talán itt van. Akarja Nagysád, hogy érte menjen.

MINNA. Ha akarom e? Siessen, szaladjon. Ezen eggy szolgálatjáért felejtem, melly rútúl viselte magát eránta.

FRANCISCA. Fürgén, Gazd' Uram, fürgén! Virgoncz legény' módjára. – *(kitolongatja.)*

HARMADIK JELENÉS.
Minna. Francisca.

MINNA. Imhol, enyém megint! Francisca, lát'd, enyém megint. Nem tudom, hol vagyok örömemben. – Örülj te is, jó Francisca! – De való, miért te? – Örülnöd kell neked is, örülnöd kell velem. Jer, lyányka, hadd ajándékozzalak-meg, hogy örülhess velem. Szólj, Francisca, mit adjak? Mit szeretnél holmimból? Vedd a' mit akarsz, csak örülj. – Látom, semmit nem akarsz. Várj, – *(bemarkol a' schatullba)* – ne, édes Francisca! – *(pénzt ad neki)* – végy rajta a' mit szeretnél. Kérj többet, ha nem elég. Csak örülj velem. Egyedűl örülni olly felette szomorú! No, de fogd tehát!

FRANCISCA. Én ezt lopom Nagysádtól. Nagysádat elrészegítette az öröm.

MINNA. Lyány, én garázda részeg vagyok. Fogd, mert – *(rá-tolja a' pénzt.)* 'S bár próbáld megköszönni. – Várj még; jó hogy eszembe jut. *(Még eggyszer a' schatullba nyúl.)* Ezt, kedves Francisca, vedd magadhoz, az első öszve-lövött, öszve-vagdalt katona' számára, kit előtalálunk.

NEGYEDIK JELENÉS.
Fogadós. Minna. Francisca.

MINNA. Hát eljő?
FOGADÓS. Az akaratos, bárdolatlan tőke!
MINNA. 'S ki az?
FOGADÓS. Az inasa. Nem akar Uráért menni.
FRANCISCA. Hozza ide, Gazd' Uram, a' kamazt. Ismerem én a' Majór' embereit. Mellyíke volna az?
MINNA. Hozza ide Fogadós Uram. Ha minket meglát, majd érte megyen. –
(A' Fogadós el.)

ÖTÖDIK JELENÉS.
Minna. Francisca.

MINNA. Nem várhatom a' pillantást. – De Francisca, te még mindég olly hideg vagy; te nem akarsz velem örülni.
FRANCISCA. Szívesen örülnék; csak hogy –
MINNA. Mit akarsz mondani?
FRANCISCA. Megtaláltuk megint. De hogyan találtuk! Azok szerint a' miket hallánk, rosszúl van dolga. Szerencsétlennek kell lennie. E' gondolat egészen elfogott.
MINNA. Elfogott. – Hagyd öszve-ölelni magadat érte, kedves barátném! Ezt neked soha el nem felejtem. Én csak szerelmes vagyok: te jó vagy.

HATODIK JELENÉS.
Fogadós. Juszt. Minna. Francisca.

FOGADÓS. Alig tudom nagy veszekedve ide rángatni.
FRANCISCA Idegen arcz; nem ismerem.
MINNA. Barátom, Kend Majór Tellheim' szolgálatjában áll?
JUSZT. Igen.
MINNA. Nem akarná Kend előszóllítani a' Majórt?
JUSZT. Nem.
MINNA. Kend nekem vele nagy kedvem' töltené.
JUSZT. Dehogy?
MINNA. 'S nagy szolgálatot teszen Urának.
JUSZT. Talán nem is.

MINNA. Honnan gondolja Kend?

JUSZT. Hiszen talán Nagysád az az idegen Uraság, a' ki ma reggel Majór Urat megköszöntette?

MINNA. Igen.

JUSZT. Oh, úgy jó helytt járok!

MINNA. Tudja az én nevemet a' Majór?

JUSZT. Nem tudja. De az én Uram épen úgy nem szenvedheti az igen höflich Dámákat, mint az igen grób Wirtheket.

FOGADÓS. Ez nyilván nekem szóll?

JUSZT. Minden bizonnyal.

FOGADÓS. No, de ne kéresse hát magát hijába a Mélcsás Kisasszonnyal, 's fusson hamar érte.

MINNA, *(Franciscához.)* Francisca, adj neki valamit.

FRANCISCA, *(pénzt akarván nyomni kezébe.)* Mi a' Maga' szolgálatját nem kívánjuk ingyen.

JUSZT. Én sem ingyen a' Magok' pénzeket.

FRANCISCA. Eggyiket hát a' másikért.

JUSZT. Nem lehet. Az Uram azt hagyta, pakkoljak. Azt cselekszem, 's kérem, ne gátoljanak benne. Ha kész leszek, hiszen csak megmondom hogy jőjön, ha kedve tartja. Emitt van a' Kávéházban, 's ha ott nem tud jobbat csinálni, tudom, el is jő. *(Menni akar.)*

FRANCISCA. De várjon hát. – A' Mélcsás Kisasszony Majór Urnak – húga.

MINNA. Igen, én a' Majórnak húga vagyok.

JUSZT. Jobban tudom én, hogy a' Majórnak nincs húga. Engem a' Majór hat holnap alatt két ízben küldött a' szüléjihez Kurlandba. – Való, az embernek sokféle húga van a' világon.

FRANCISCA. Orczátlan!

JUSZT. Nem kénytelen vele az ember, ha az alkalmatlant le nem tudja rázni nyakáról? – *(Megyen.)*

FRANCISCA. Ez eggy korhely.

FOGADÓS. Megmondtam. De csak hagyja Nagysád; hiszen hogy már tudom, hol az ura. Mingyárt érte megyek magam. – Csak hogy Mélt. Kisasszony, alázatosan kérem, mentsen-ki Majór Úrnál, hogy olly szerencsétlen találtam lenni, hogy illy nagyérdemű Uraságot, akaratom ellen –

MINNA. Csak menjen hamar Fogadós Uram, én mindent jóvá lesz csinálok. – *(A' Fogadós el.)* – Francisca, szaladj utána; meg ne mondja neki nevemet.

(Francisca a' Fogadós után.)

HETEDIK JELENÉS.

Minna. Csak hamar azután Francisca.

MINNA. Megint enyém! – Egyedűl vagyok e? Nem leszek hijába egyedűl. – *(öszveredőli ujjait.)* – És nem is vagyok egyedűl. – *(feltekint.)* – Eggy hálás gondolat az ég eránt a' legteljesbb imádság. – Enyém ő! enyém ő! – *(kiterjesztett karokkal.)* – Boldog

vagyok! víg vagyok! Mit láthat a' Teremtő örömestebb mint a' maga víg teremtését? – *(Francisca jő.)* Itt vagy már, Francisca? Te őtet szánod? Nem én, Francisca; én őtet nem szánom. A' szerencsétlenség is jó néha. Talán hogy az ég mindenét elvette, hogy bennem adja-vissza mindenét.

FRANCISCA. Megeshetik hogy mingyárt itt lesz. – Nagysád még pongyolában vagyon. Hát ha hirtelen felkészülnénk?

MINNA. Kérlek, menj. Ezután többet lát így, mint czifrán.

FRANCISCA. Ah, Nagysád érzi a' maga becsét.

MINNA *(rövid eszmélet után.)* Nézzd, lyány, most megint találád.

FRANCISCA. Ha szépek vagyunk, a' czifra nélkül legszebbek vagyunk.

MINNA. De szükség e, hogy szépek legyünk? Hogy magunkat szépeknek véljük, talán csak az volt szükség. – Nem; ha neki vagyok, ha csak neki vagyok szép – Francisca, ha illyen minden leány, mint a' millyennek most érzem magamat – úgy különös portékák vagyunk: lángolók és kevélyek, jók és hiúk. Te nem értesz? Én sem értem magam'. – Az öröm kerengőssé teszen, szédűltté.

FRANCISCA. Szedje-öszve magát Nagysád. Jőni hallok.

MINNA. Szedjem-öszve? Én fogadhatom őtet csendesen?

NYOLCZADIK JELENÉS.
Tellheim. Fogadós. Minna. Francisca.

TELLHEIM, *(belép, 's meglátván Minnát, felé szalad.)* Ah! – Minna! Minna!

MINNA, *(Tellheimnak elébe reppenvén.)* Ah! Tellheim!

TELLHEIM, *(magához tér, 's visszalép.)* Bocsásson-meg Nagysád; itt lelni a' Mélt. Kisasszonyt –

MINNA. Az Major Úrnak olly felette váratlan nem fog lenni. *(Közelébb megyen Tellheim felé, a' ki magát hátrább vonja.)* Én bocsássam-meg az Úrnak, hogy még az Úr' Minnája vagyok? Bocsássa-meg az ég az Úrnak, hogy még Barnhelm Minna vagyok.

TELLHEIM. Mélt. Kisasszony – *(merő szemekkel nézi a' Fogadóst, 's vállat rándít.)*

MINNA, *(int Franciscának.)* Uram –

TELLHEIM. Ha tévedésben nem vagyunk mind ketten –

FRANCISCA. Jé, Gazd' Uram, kit hoz itt hozzánk? Jőjön hamar; keressük az igazit.

FOGADÓS. Nem az igazi ez? Éj hogy igen! –

FRANCISCA. Éj hogy nem! Hamar jőjön Gazd' Uram. Még nem mondtam jó reggelt oda le a' Leányasszonynak?

FOGADÓS. Érdemetlen becsűlet. *(Meg nem mozdúl.)*

FRANCISCA, *(karon kapja.)* Jőjön Gazd' Uram, csináljuk-meg a' konyhaczétlit. Mondja-meg Gazd' Uram, mink lesz?

FOGADÓS. Leg is leg először –

FRANCISCA. Lassan hát, lassan. Ha a' Mélt. Kisasszony előre tudja mit fog enni, oda egész ebédje. Jőjön Gazd' Uram; csak magamnak beszéllje-elő. – *(erővel elviszi.)*

Kilenczedik jelenés.
Tellheim. Minna.

Minna. Hát? tévedésben vagyunk e még is?

Tellheim. Adná az ég! De csak eggy Az, 's az Minna.

Minna. Melly tartalékok. A' mit mi mondunk egymásnak, minden hallhatja.

Tellheim. Nagysád itt? Mit keres itt Nagysád?

Minna. Semmit nem többé. – *(nyilt karral menvén neki.)* Felleltem a' mit kerestem.

Tellheim, *(visszavonulva.)* Nagysád szerencsés, szeretetre-érdemes férjfit keresett, 's nyomorút lél.

Minna. Tellheim, engem tehát többé nem szeret? mást szeret?

Tellheim. Nem szerette Nagysádat, a' ki Nagysád után mást tud szeretni.

Minna. Csak eggy fúlánk van kirántva lelkemből. Ha elvesztem az Úr' szívét, mit tesz, elhűlés fosztott e meg tőle, vagy hatalmasabb kecsek? Az Úr engem többé nem szeret, 's mást sem szeret. Boldogtalan ember, ha senkit nem szeret!

Tellheim. Igen, Mélt. Kisasszony, a' szerencsétlennek nem kell semmit szeretnie. Érdemli hogy szerencsétlen légyen, ha e' győzedelt magán megvívni nem tudja; ha rá veheti magát, hogy a' kit szeret, insége' társává tégye. – Melly nehéz ez a' győzedel! Miolta tőlem ész és szükség azt kívánják hogy Minnát feledjem, mennyi tusakodáson nem mentem-által! Épen kezdém reményleni, hogy e' tusakodások nem lesznek örökké hasztalanok, 's Nagysád előmbe lép –

Minna. Értem e jól, Major Urat? Álljon-meg az Úr; hagyja látnom hol vagyunk, minekelőtte tovább tévednénk. Akar az Úr eggy kérdésemre felelni?

Tellheim. Bár mennyire, Mélt. Kisasszony.

Minna. De akar e rá minden kerengés, minden fordúlatok nélkül felelni? Semmi egyébbel, mint eggy rövid Igennel vagy Nemmel?

Tellheim. Fogok, – ha felelhetek.

Minna. Felelhet; – jó! Mind azon igyekezetei mellett, mellyekkel engem feledni kívánt, szeret e még engem, Tellheim?

Tellheim. E' kérdést –

Minna. Álljon-meg Majór Úr; megígérte, hogy eggy rövid Igennel vagy Nemmel fog felelni.

Tellheim. 'S hozzá vetettem: ha felelhetek.

Minna. Felelhet; mi forog szívében, azt csak fogja tudni. – Szeret e még, Tellheim? Igen, vagy nem?

Tellheim. Ha az én szívem –

Minna. Igen, vagy nem?

Tellheim. Igen tehát!

Minna. Igen?

Tellheim. Igen. – De –

Minna. Várjunk. – Az Úr engem még szeret. Ez nekem elég. – Melly tónba süllyedtem én az Úrral? Ez visszás, kedvetlen, általragadó tón. – A' magamét veszemelő. – No édes Szerencsétlenem, az Úr még szereti Minnát, az Úr még magáénak látja Minnát, 's az Úr még is – szerencsétlen. Hallja csak az Úr, melly elhitt, melly

bohó teremtés volt, melly elhitt bohó teremtés ez az Úr' Minnája. Ő azt képzelte, ő azt képzeli, hogy az Úrnak Ő az egész szerencséje. Hamar, rakja-ki az Úr minden szerencsétlenségeit. Minna látni akarja, mennyit nyomhat-fel. – Hát?

TELLHEIM. Mélt. Kisasszony, nekem nem dolgom a' panaszkodás.

MINNA. Igen jó; nem is tudnám, mit szeretnék katonában a' dicsekedés után, kevésbbé. De van eggy bizonyos hideg, unadékos mód, mellyel tetteink 's szerencsétlenségünk felől szóllunk –

TELLHEIM. Melly, igazán, hasonlóképen dicsekedés és panaszkodás.

MINNA. Kedves Versenygő! Úgy ne nevezte volna magát szerencsétlennek. Vagy épen ne szólljon, vagy ki a' beszéddel. – Ész, kívánja, szükség kívánja, hogy engem feledjen? Én nagy barátja vagyok az észnek, én nagy tisztelettel vagyok a' szükség eránt. De hadd halljam, millyen eszes ez az ész, millyen szükséglő ez a' szükség?

TELLHEIM. Jó tehát; tehát értse a' Mélt. Kisasszony. – Nagysád engem Tellheimnak szóllíta. A' név találva van. – De Nagysád azt hiszi, hogy én az a' Tellheim vagyok, a' kit honjában ismert, – az a' virágában való férjfi, eltelve dicsőség' vágyával, fényretörekedéssel, – az a' Tellheim, a' ki egész lelke' teste' erejével bírt; a' ki előtt a' Szerencse' és Csillogás' verőczéji nyilva állottak; a' ki remélhette, hogy Nagysádnak szívére jobbjára naponként érdemesbbé fogja magát tehetni, ha még nem az is. Ez a' Tellheim én úgy nem vagyok mint nem az atyám. Oda mind ez mind az! Én a' hazaküldött, a' becsűletében megsértett, a' bénára-vagdalt, a' koldus Tellheim vagyok. Nagysád amannak teve ígéretet: ennek akarja e teljesíteni?[6]

MINNA. Ez igen siralmasan hangzik. De, Uram, míg amazt ismét feltalálhatom, – minthogy a' Tellheimokba belé-kábúltam eggyszer, – szükségből kénytelen lesz ez segélni rajtam. – Ide a' kezed', kedves koldus. *(kézen fogja.)*

TELLHEIM, *(a' másik kezével 's kalapjával elrejti képét, 's félre hajol.)* Ez sok! – Hol vagyok? – Eresszen, Mélt. Kisasszony! gyilkol jósága. – Eresszen!

MINNA. Mi baja? Hova akar?

TELLHEIM. El.

MINNA. El? – *(kezét melyére húzván.)* Makacs!

TELLHEIM. A' csüggedés holtan ejt a' Nagysád' lábaihoz.

MINNA. Tőlem el?

TELLHEIM. Hogy ne lássam, hogy többé ne lássam. Vagy legalább elszánva, eltökélve, – nem tenni semmi alacsony tettet, Nagysáddal nem tétetni semmi gondolatlan lépést. – Eresszen, Minna! – *(kitépi magát, 's megyen.)*

MINNA, *(utána.)* Minna eressze? – Tellheim! Tellheim!

[6] teljesíteni**<?> em.**

HARMADIK FELVONÁS.

Első jelenés.
A' Palota.

Juszt, *(kezében levél.)* Ez átkoztam-házba kell ismét lépnem! – Az Uramtól eggy levelke a' Mélt. Kisasszonyhoz, ki húga akar lenni. – Csak még valami ne szövődjék közttök! – Úgy vége nem lesz a' levélhordásnak. – Örömest megszabadúlnék tőle, de meg' be sem igen mennék. Az az asszonynép olly sokat elkérd, 's én olly örömest nem felelek. – Megnyilt az ajtó. Mintha tudnák, hogy szükségem van rájok. A' szobacziczus –

Második jelenés.
Francisca. Juszt.

Francisca, *(béfelé szóll a' honnan kijött.)* Legyen gond nélkül Nagysád; lelek én valakit. – Ime, *(megpillantván Jusztot)*; hisz itt mingyárt valaki ötöl szemembe. De ím e' tulokkal semmire nem lehet menni.

Juszt. Szolgája –

Francisca. Illyen szolgára semmi vágyom.

Juszt. No, no; követem a' szójárás miatt. – Imhol eggy levelke az Uramtól a' Maga Kisasszonyához, a' ki – húga az én Uramnak. – Mert – úgy e? – húga?

Francisca. Adjuk! – *(elkapja a' levelet.)*

Juszt. Legyen olly jó, azt kéreti Uram, 's adja-által. Osztán legyen olly jó, azt kéreti Uram; de azt ne gondolja valahogy, hogy én kérek valamit.

Francisca. No, mit hát?

Juszt. Uram érti a' maczókát. Úgy tetszik, tudja, hogy a' Kisasszonyokhoz a' Komornákon megyen az út. Legyen hát-olly jó, azt kéreti Uram, 's izenje-meg, nem lehetne e szerencsécskéje, vagy eggy fertályig beszéllgethetni a' Jungferrel?

Francisca. Velem?

Juszt. Követem szépen, ha nem illő titulusát találám megadni – igen; Magával. Csak eggy rövid fertálykáig. De egyedűl, titkon, csak négy szem köztt. Valami felette sürgető kis dolgocskáján szeretne általesni.

Francisca. Jó! nekem is van mondani-valóm Majór Úrnak; hát jőjön; parancsolatjára leszek.

Juszt. De mikor jöhet? mikor akarja Maga hogy jőjön? Amúgy, ha bealkonyodik?

Francisca. Miként érti azt? A' Maga Ura jöhet, mikor tetszése tartja, 's ezzel takarodjék.

Juszt. Szíves örömest. *(indúl.)*

Francisca. De hallja csak; álljon-meg csak eggy szóra. – Hát hol a' Majór Úr' több embere?

JUSZT. Több embere? – Emide, amoda, mindenfelé.

FRANCISCA. Hol Wilhelm?

JUSZT. A' Komornok? – Útazni hagyja.

FRANCISCA. Hát Philipp?

JUSZT. Philipp, a' Jáger? – Kosztba adta.

FRANCISCA. Való; most nem sokat vadászhat. – Hát August?

JUSZT. Auguszt, a' Kocsis? – A' lóval ment-ki.

FRANCISCAHát Fritz?

JUSZT. Fritz, a' Kengyelfutó? – Avanszírozott.

FRANCISCA. Hát Maga hol volt, mikor a' Major nálunk múlata téli-quártélyban? Maga akkor nem volt a' Majórnál?

JUSZT. De igen; én lovásza voltam. De lazaréthben feküdtem.

FRANCISCA. Lovásza! Most pedig –

JUSZT. Lovásza; most pedig mindenese: Komornyikja, Jágere, Lovásza, meg' Laufere.

FRANCISCA. Szép; meg kell vallanom. Annyi derék emberen kiadni, 's a' leghaszontalanabbat tartani-meg. Ugyan szeretném tudni, mi gutát lel Magán az a' Major?

JUSZT. Talán hogy becsűletes-ember vagyok.

FRANCISCA. Becsűletes ember? No, nagy dolog is, mikor az ember' érdeme abban áll hogy becsűletes ember. – Wilhelm külömb ember volt. – 'S őtet útazni hagyja a' Major?

JUSZT. Útazni, mert nem tehet róla?

FRANCISCA. Hogy nem tehet róla?

JUSZT. O, Wilhelm tudja ám, mint kell élni a' világon, 's bezzeg játszik ám figúrát. Az Uramnak egész gardróbja vele van.

FRANCISCA. Hogy a' gutába? elszökött volna vele?

JUSZT. Azt az ember nem épen mondhatja. Csak hogy a' mint eljövénk Nürnbergről, utánunk nem jött.

FRANCISCA. Az istentelen!

JUSZT. Wilhelm legény volt a' talpán; bezzeg tudott frizírozni, razírozni, parlírozni,– karaszírozni! nem?

FRANCISCA. De hát a' Jágert nem toltam volna el magamtól, ha a' Maga' Urának voltam volna. Annak hasznát vehette volna, ha nem vadászgat is. – 'S hova adá kosztba?

JUSZT. A' Kommandánthoz, Spandauban.

FRANCISCA. 'S minek annak a' Jáger? Hiszen az még kevésbbé vadászgat.

JUSZT. Philipp nem vadászgat.

FRANCISCA. Hát mit csinál?

JUSZT. Talyicskázik.

FRANCISCA. Talyicskázik?

JUSZT. De azt bizony, mint annak a' rendi. – De nem felette sokáig; csak három esztendeig még. Eggy parányi kis furcsa complótocskát csinált a' Major' companiajában; hat embert el akara szöktetni a' Vorpostról, 's rajta vesztett.

FRANCISCA. A' gaz-ember!

JUSZT. De az helyre legény ám! Ollyan Jáger, hogy ötven mértföldnyire minden útat tud, minden rést; erdőt, berket, posványt. 'S ha lőni kelle, ugyan tudott lőni.

FRANCISCA. Szerencséje a' szegény Majórnak, hogy még is derék Kocsisa van-meg.

JUSZT. 'S megvan?

FRANCISCA. Hiszen úgy mondá, hogy a' lóval ment-ki; hát majd megjön.

JUSZT. 'S gondolja?

FRANCISCA. Hát hova ment volna ki a' lóval?

JUSZT. Mintegy tíz hete, úsztatni vitte a' Majór' utolsó lovát.

FRANCISCA. 'S nem jöve-vissza? – Oh, az akasztó-fa' virága!

JUSZT. Lyányasszonykám, Lyányasszonykám! hát ha a' vízbe talált fúlni. – Derék Kocsis volt! Tíz esztendeig kocsiskodott Varsóban. Már azt neki meg kell adni, ollyan Kocsisa nem hamar lesz a' Majórnak. Ha a' ló legsebesbb nyargaltában volt is, csak ezt mondotta a' lónak: brrr! 's úgy ott álla mind a a' négy, mintha oda szegezték volna. Osztán kitanúlt Ló-Doctor volt a' mellett.

FRANCISCA. Most már a' Laufer' avanszmánya miatt reszketek.

JUSZT. Ne reszkessen, Leányasszonykám; úgy mondom, a' hogy történt. Dobossá leve eggy Garnizoni Regementnél.

FRANCISCA

Nem gondolám? Ah!

JUSZT. Fritz bizony eggy czafrangos asszony-emberhez csapta magát, nem járt haza hálni, adósságokat csinált Ura' rovására, 's száz meg' száz efféle csinyt. Eggy szóval, látta a' Majór, hogy erőnek erejével feljebb akar hágni, – *(az akasztást pantomímozza)* – 's útjába igazítá.

FRANCISCA. A' gaz czölönk!

JUSZT. Már Laufernek ugyan Laufer. Ha a' Majór ötven lépést ada neki előre, a' legsebesebb paripáján sem érhette utól. De Fritz az akasztó-fának ezret is adhat előre, még is utól-éri; életemet teszem rá. Ezek mind jó barátjai voltak a' Leányasszonynak, a' Wilhelm meg a' Philipp, az Auguszt meg a' Fritz. – No, Juszt ajánlja magát, 's megyen. – *(El.)*

HARMADIK JELENÉS.

Francisca. hamar azután Fogadós.

FRANCISCA. E' falatot érdemlém. – Köszönöm, Juszt. – Nagyon lennt szabám az eggyűgyű jámborság' becsét. A' leczke nem lesz felejtve. – Szerencsetlen Majór! *(megfordúl, 's Minnának szobája felé megyen, midőn a' Fogadós érkezik.)*

FOGADÓS. Várjon csak, édes szép gyermekem.

FRANCISCA. Most nincs időm.

FOGADÓS. Csak eggyetlen eggy kis rövid pillantásocskát. – 'S még nem vettek bővebb tudósítást Majór Úr felől? Az, reménylem, csak nem vala vég búcsúja.

FRANCISCA. Mellyík az, Gazd' Uram?

FOGADÓS. 'S nem mondta volna a' Mélt. Kisasszony? – A' hogy Magát, édes szép, jó, nyájas, kis gyermekem, oda le hagyám a' konyhában, csak elhűlék rajta, midőn akaratom ellen itt az ebédlőben találám megint magamat.

FRANCISCA. Akaratom ellen! Hogy itt hallgatódzék? úgy e?

FOGADÓS. De ne hát! de ne hát! Hogy tudna rólam ollyat gondolni? Fogadósban rút dolog a' leskelődés, hallgatódzás. – Nem sokáig valék ott, 's hát eggyszer megnyílik az ajtó a' Mélt. Kisasszonynál, 's a' Majór ki, 's a' Mélt. Kisasszony utána. 'S mind ketten olly hánykódásban, olly zavart tekintettel, a' millyet gondolni sem tudtam. A' Kisasszony megkapta a' Majórt, a' Majór elrántotta magát, 's a' Kisasszony megint megkapta. – „Tellheim!" – „Kisasszony! eresszen!" – „Hova akar menni?" – Így rántogatta a' szegény Ő Nagyságát egész a' grádicsig. Már féltem magamban, hogy a' grádicson végig-rántogatja. Szerencsére még is kifejtette magát kezéből. Ő Nagysága megállott a' grádics' szélén, utána nézett, utána kiáltott, 's szüntelen tördelte kezeit. Eggyszer megfordult, az ablakhoz szaladt, az ablaktól megint a' grádicshoz, a' grádicstól vissza az ebédlőbe, 's ott járt fel 's alá. Én itt állottam; itt ment-el mellettem három ízben, 's még sem látott. Végre, úgy tetszék, lát; de; bocsáss Isten, azt gondolom, engem Magának néze, Magának, édes szép gyermekem. Francisca! úgy mond', 's rám mereszté szemeit; hát, szerencsés vagyok e? Osztán könnyeket törle-ki szemeiből, mosolygott, nekem nekem jöve: Francisca, hát, szerencsés vagyok e? – Igazán mondom, nem tudtam mint vagyok-el belé. Eggyszer osztán az ajtónak ment, belépett, de megfordulva ezt mondá nekem: Francisca, jer utánam; szóllj, kit szánsz most?

FRANCISCA. Rendes! Gazd' Uram, Gazd' Uram azt csak álmodta.

FOGADÓS. Álmodtam? Nem édes szép gyermekem, illy környűlállásosan az ember nem szokott álmodni. Nem tudnám mit adnék érte – pedig nekem különben nem szokásom kutatgatni a' más titkait – ha ehhez meg volna a' kolcsom.

FRANCISCA. Kolcsa? A' mi ajtónkhoz a' kolcsa? Gazd' Uram, az belőlről áll a' zárban. Éjszakára be szoktuk vonni. Mi félőskék vagyunk.

FOGADÓS. De ne hát! ne hát! hiszen én egyébféle kolcsot értek; a' kolcsát, a' megfejtőjét a' dolognak, azt, a' mi értetné velem, mi? hogy? miképen?

FRANCISCA. Úgy e? már az más dolog. – No ajánlom szépen magamat, Gazd' Uram! Eszünk hamar, Gazd' Uram?

FOGADÓS. Édes szép gyermekem! 'S hogy el ne felejtsem a' mit igazábban akarék mondani –

FRANCISCA. Igen, de csak két szóval –

FOGADÓS. Gyűrűm még a' Mélt. Kisasszonynál van. Csak amúgy mondom enyémnek.

FRANCISCA. A' gyűrű jó kézben van, Gazd' Uram; a' gyűrű el nem vész.

FOGADÓS. Oh, az a' gond nem is háborgat. Csak emlékezetbe akarám hozni. Lássa, édes szép kincsem, én a' gyűrűre nem is vágyok. Nem vagyok én olly ostoba, ha talán annak tetszem is, hogy ne értsem, honnan ismeri azt olly jól Ő Nagysága a' Mélt. Kisasszony, 's hogy az miért hasonlít olly igen az Ő Nagyságáéhoz. A' Mélt. Kisasszonynál igen jó helytt áll. A' mint mondom, én rá nem vágyok. De azalatt a' szász pisztólt, a' mit a' gyűrűre adtam, ne írjam e a' Mélt. Kisasszony' contójára? Jó lesz e, édes szép gyermekem?

Negyedik jelenés.
Werner. Fogadós. Francisca.

Werner. Hisz imhol van!

Francisca. Száz pisztólt? Pedig nekem úgy látszik, hogy csak nyolczvant adott rá.

Fogadós. Nyelvem botlott volt meg; csak kilenczvent, csak kilenczvent. Megcselekszem, édes szép gyermekem, megcselekszem.

Francisca. Mind meg fog találkozni, Gazd' Uram.

Werner, *(hátúlról közelítvén feléjek, Franciscának hirtelen' megcsapintja vállát.)* Lyányasszonykám! Lyányasszonykám!

Francisca, *(ijedten fordúl-meg.)* Hah!

Werner. Ne féljen, ne féljen. – Lyányasszonykám, Lyányasszonykám! látom, Maga rendeske, 's idegen. 'S az idegen rendeske ábrázatocskáknak jó barátra van szüksége, a' ki megmondja, mitől illik őrizkedniek. – Lyányasszonykám, Lyányasszonykám, őrizkedjék ettől az embertől! *(a' Fogadósra mutat.)*

Fogadós. Jé, váratlan öröm, Herr Paul Werner! Hozta, hozta a' jó Szerencse! – Ah, ez még mindég az a' régi, víg, tréfás, jólelkű Werner! – Éntőlem őrizkedjék, édes szép gyermekem? Hahaha!

Werner. Térjen-ki mindenütt előle!

Fogadós. Előlem térjen-ki? Énelőlem? Hát én olly igen veszedelmes volnék? Hahaha! – Hallja csak, édes szép gyermekem! Hogy tetszik Magának e' tréfa?

Werner. Hogy ezek az őfélék mindíg tréfának veszik, ha az ember kimondja nekik az igazat!

Fogadós. Igazat? Hahaha! – Úgy e, édes szép gyermekem, mindég jobban? Ez tud ám komázni! – Én veszedelmes? én? – Húsz esztendő előtt, igen, már akkor volt benne valami. – Igen, igen, édes szép gyermekem; akkor veszedelmes voltam. Akkor nem eggy kettő tudhata róla szóllani. De most –

Werner. Oh a' vén bonfordi!

Fogadós. Hiszen az a' bökkenője! Ha megöregszünk, oda a' veszedelmesség. Maga is rá jut eggyszer, jó Werner!

Werner. Csitt, 's vége! Lyányasszonykám, annyi eszet talán csak gondol bennem, hogy én nem az illyen veszedelmességet értem. Eggy ördög elhagyta, de tíz költ belé eggy' helyébe.

Fogadós. Oh, hallja csak, hallja csak! Mint meg tudja megint forgatni. Tréfa meg' tréfa, 's örökké új meg új. – Oh ez derék ember, ez a' Herr Paul Werner! – *(Franciscához, mintegy sugva.)* Jól bírja magát, 's még nőtelen, Három mértföldnyire hozzánk eggy szép kis jószágot vett arendába. Ez pénzelte-fel magát a' hadban. – Strázsamester volt a' mi Majórunk alatt. Oh ez ám barátja Major Úrnak! ez ám barátja! a' ki agyon hagyná verni magát Major Úrért.

Werner. Igen! 's ez ám bezzeg barátja az én Majóromnak! ez ám barátja, a' kit bízvást agyon verettethetne a' Major.

Fogadós. Mit? hogy? – Nem, Herr Werner; tréfának ez nem jó tréfa. – Én nem barátja a' Majórnak. Az illy tréfát meg nem értem.

Werner. Szép dolgokat hallék Juszttól.

FOGADÓS. Juszttól? Juszttól! Gondolám biz azt, hogy Magából Juszt beszél. Juszt irígy, áskálódó ember. – De imhol mingyárt eggy szép gyermek a' ki szóllhat; ez mondja-meg, én nem vagyok e barátja a' Majórnak, nem szolgáltam e a' Majórnak, – 'S miért ne volnék barátja? Nem nagy érdemű Úr e a' Major? Igaz, az a' szerencsétlenség éré hogy kiesett szolgálatjából. De mit teszen az? A' Király nem ismerhet minden érdemes embert. 'S ha őket mind ismerné is, nem adhat mindnyájának érdemlett bért.

WERNER. Ezt vele Isten mondatja. – De Juszt – már az való, hogy Juszt sem ritka madár; de hazudni, az csak-ugyan nem dolga Jusztnak.'S hahogy való, a' mit mondott –

FOGADÓS. Én Jusztról hallani sem akarok. – A' mint mondom, szólljon ez a' szép gyermek. *Franciscához, sugva*. Hiszen tudja, édes szép gyermekem, a' gyűrű! Beszélje, beszélje Herr Wernernek. Hadd ismerjen jobban. 'S hogy úgy ne jőjön-ki, mintha az én kedvemért mondaná, nem is leszek jelen; megyek. De Werner, mondja osztán szemembe, nem igazat mondottam e, hogy Juszt eggy ocsmány emberszólló. – *(El.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.
Werner. Francisca.

WERNER. Lyányasszonyka, Maga ismerné az én Majóromat?

FRANCISCA. Major Tellheimot? – De igen ám; ismerem a' derék Urat.

WERNER. 'S úgy e, derék Úr? Jo e Maga hozzá?

FRANCISCA. Szívemből, lelkemből.

WERNER. Lássa, édes Lyányasszonykám, én ezért Magát még eggyszer szebbnek látom. – De mi szolgálatot nyújtott volna ez az ember az én Majóromnak?

FRANCISCA. Én egyebet nem tudok, mint, ha talán magának akarná tulajdonítani azt a' jót, a' mi szerencsére gaz bánásából erede.

WERNER. És így csak-ugyan való a' mit nekem Juszt monda. – *(affelé fordulván, a' merre elment a' Fogadós.)* Szerencséd hogy elkullogál! – Kiüríté szobáját! – Illyen Úrral bánni így, mivel elhitette magával a' szamáragy, hogy a' Majórnak nincs pénze! – A' Majórnak nincs pénze?

FRANCISCA. 'S van?

WERNER. Mint a' polyva! Maga sem tudja számát. Maga sem tudja, ki adósa. Én is tartozom neki valami kevéssel, 's imhol hozok valamit rá. Nézze a' Lyányasszony, itt ebben *(elővonja az eggyik zsacskót zsebjéből)*, száz Louisd'ór, e' tekercsben pedig, *(mellyet a' másikból von-elő)*, száz arany. Mind, mind a' Majór' pénze.

FRANCISCA. Csudálatos! – De miért hány tehát eggyet 's mást zálogba? Hiszen eggy gyűrűt –

WERNER. Zálogba? Ne higyje az affélét, Leányasszonyka. Talán csak meg akara szabadúlni a' csudától.

FRANCISCA. Az a' gyűrű nem csuda; az nagyárú gyűrű; mellyet azon felűl igen kedves kéztől vett.

WERNER. Azt még, azt! Kedves kéztől? Igen, igen! – Az illy díbdábság néha eszébe juttat az embernek holmit, mellynek emlékezetétől is szaladna, ha lehetne. Azért tolja-el szem elől.

FRANCISCA. Hogy azt?

WERNER. A' katonának téli-quartélyában csudálatosan megyen dolga. Elúnja magát, 's unadékból ismeretséget köt, a' mit maga csak télére ért, de a' szegény jámbor lélek a' kivel köti, holtig tartónak veszen. 'S huss, ujján a' gyűrű, hogy maga sem tudja mint jutott hozzá. 'S néha nem gondolna vele, vinné ördög az ujját is, csak a' gyűrű is menne.

FRANCISCA. Lehetetlen! 'S Major Úr is így járt?

WERNER. Minden bizonnyal. Kivált Saxoniában. Ott, ha minden kezén tíz újja volt volna is, minden ujját tele kaphatá vala gyűrűvel.

FRANCISCA *(magában.)* Ez rendesen hangzik, 's vizsgálatot érdemel. – Arendás Uram vagy Strázsamester Uram?

WERNER. Lyányasszonykám – ha vele meg nem bántom, inkább Strázsamester. Az nekem kedvesebb.

FRANCISCA. Hát Strázsamester Uram. Ime itt eggy levél Major Úrtól az én Uraságomhoz. Csak beszaladok vele, 's mingyárt itt termek. Legyen olly jó, kérem, várakozzék itt addig. Én örömest elpetyegnék Strázsamester Urammal.

WERNER. 'S szeret petyegni, Lyányasszonykám? Annyi mint az, menjen hát; én is örömest petyegnék a' Leányasszonnyal. Várni fogom.

FRANCISCA. Várjon, várjon, kérem. *(El.)*

HATODIK JELENÉS.

WERNER. Ez nem sunda lyányszemély. De csak még sem kellett volna megígérnem hogy bevárom; mert a' legsürgetőbb az, hogy lássak a' Major után. – Pénzem neki nem kell, 's holmijét hányja zálogba! Ismerem arról. – De rá szedem. – A' mint két hét előtt bejöttem a' városba, oda vetődém Kapitány Marloffnéhoz. A' szegény asszony betegen fekvék, 's sopánkodott, hogy férje négyszáz tallérával maradt adósa a' Majórnak, 's módját nem ejtheti, hogy lefizethesse. Ma megint be akarék térni hozzá; azt akarám neki mondani, hogy ha Vevőm kifizeti az árendámért a' pénzt, adhatnék neki kölcsön vagy ötszáz forintot. – Mert ha Persziába el nem sűl az útunk, a' pénzt valamelly helyre ki kell adnom. De már hűlt helyét találtam. Ő minden bizonnyal ki nem fizette a' Majort. – Igy teszek, így; még pedig halasztás nélkül. – Ez a' szép Leányasszonyka megbocsásson; nem múlathatok. *(elmerülve megyen 's majd a' Majórba botol.)*

Hetedik jelenés.
Tellheim. Werner.

Tellheim. Téged valami bánt, Werner?

Werner. Hiszen imhol Major Úr. Épen oda akarék indulni, meglátogatni Majór Urat az új quartélyon.

Tellheim. Hogy tele káromkodd fülemet a' régi' gazdájára? Ne is hozzd-elő.

Werner. Azt eggy úttal megcselekvém vala, igen. – De igazában csak meg akarám köszönni a' Majór Úrnak jóvoltát, hogy a száz Louisd'óromnak helyt ada. Juszttól kezemhez vevém. Szerettem volna ugyan, ha Majór Úr tovább is megtarthatta volna magánál. De új quártélyra költözött, mellyet sem eggyikünk sem másikunk nem ismer. Ki tudja mint van ott. El találnák csípni Majór Úrtól, 's kénytelen volna megadni; az ellen nem volna kegyelem. És igy tovább vele alkalmatlankodni nem merek.

Tellheim. Miolta vagy te illy szemes, Werner?

Werner. Arra bennünket megtanít a' szükség. Mai világban az ember nem bánhatik eléggé vigyázva pénzével. – Osztán még valami egyebem is volna a' mivel véget kell érnem Majór Úrnál. –Kapitány Marloffnétól; épen tőle jövök. Hiszen az Ura négyszáz tallérával maradt adósa Majór Úrnak. Imhol küld most száz aranyat annak fejébe; a' mi hija van, azt megküldi a' jövő héten. Igen könnyen meglehet, hogy épen én vagyok oka, hogy a' summát egészen nem küldi; mert nekem is nyolczvan tallérkámmal tartozott; 's azt gondolván, hogy azért jövök hogy emlékeztessem, minthogy úgy is volt, felbontotta a' tekercset, melly Majór Úrnak számára készen állott nála. – Hiszen Majór Úr könnyebben elvárhatja hét nyolcz nap a' maga száz tallérát mint én az eggynehány garaskámat. – Fogja hát Majór Úr. – *(nyujtja a' pénzt.)*

Tellheim. Werner!

Werner. Mi baja Majór Úrnak? mit neheztel Majór Úr?

Tellheim *(megcsapja homlokát.)* Hogy az – hogy meg nincs egészen a' száz tallér.

Werner. De édes Majór Úr – hát nem értett Majór Úr?

Tellheim. Épen mivel értettelek! – Hogy ma a' legjobb emberi teremtések által kell keserítetnem!

Werner. Mit mond Major Úr?

Tellheim. Az téged csak félig illet. – Menj, Werner, – *(visszatolván kezét, mellyel a' pénzt nyujtotta.)*

Werner. Mihelytt ez által lesz adva.

Tellheim. Werner! 'S ha majd megérted tőlem, hogy Marloffné ma korán reggel nálam volt?

Werner. Úgy?

Tellheim. Hogy nekem többé nem tartozik.

Werner. Valóban?

Tellheim. Hogy az utolsó fillérig kifizetett. Mit fogsz majd mondani?

Werner *(szégyennel.)* Azt fogom mondani, hogy hazudtam, 's hogy a' hazugság hunczfut mesterség, mert az embert utól-érik rajta.

Tellheim. 'S pirulni fogsz érte?

WERNER. De annak, a' ki az embert kénytelenségbe ejti, hogy hazudjon, mit kellene annak? nem kellene e annak is pirulni? Lássa, édes Majór Úr, ha azt mondanám, hogy a' Majór Úr' velem-bánása nekem nem fáj, hazudnék; pedig hazudni többé nem akarok.

TELLHEIM. Ne vedd rossz neven, Werner. Én megismerem jó szívedet, szeretetedet. De nekem pénzedre nincs szükségem.

WERNER. Nincs szüksége? 'S inkább eladogatja, zálogba veti holmijét, emberek' nyelvére köti magát.

TELLHEIM. Hadd tudják hogy semmim nincs. Az ember ne akarjon gazdagabbnak látszani mint a' millyen.

WERNER. De miért szegényebbnek? Míg barátunknak van, nekünk is van.

TELLHEIM. Nem illik hogy neked adósod legyek.

WERNER. Nem illik? – Mikor eggy hév nap, mellyet nyár is, ellenség is hevített, a' Majór Úr lovásza elmaradt a' kantinákkal, 's Major Úr hozzám jött, 's ezt mondotta: Werner, van eggy italod? 's én oda nyujtottam bádog kubakomat, – úgy e, elvette Majór Úr, 's ivott belőle? – Illett e az? Úgy segélje szegény lelkemet, ha eggy ital büdös víz akkor többet nem ért, mint mind e' szemet, la! – *(Mind az erszényt, mind a' tekercset elővonja zsebjéből, 's általnyújtja Tellheimnak.)* Fogja, fogja, kedves Majór Úr! Gondolja úgy Majór Úr, hogy ez is eggy ital víz. Ezt is mindenek' számára adta az Isten.

TELLHEIM. Ne gyötörj; hallod hogy nem akarok adósod lenni.

WERNER. Elébb nem illett hogy adósom legyen, most nem akar! Már ez más! – *(kifakadva.)* Nekem nem akar adósom lenni! – 'S hát ha már az volna Majór Úr? Vagy annak nem volna adósa, a' ki eggyszer magára szabatá a' vágást, melly a' Majór Úr' fejét ketté akará szelni, 's másszor lenyeste a' kart, melly pistolyt süte a' Majór Úr' melyének? Mit tud az illy embernek még többel lenni adósa? – Vagy talán a' nyakam nem olly nagy dolog mint az erszényem? No, ha ez Úri gondolkozás, ugyan nyomorú gondolkozás.

TELLHEIM. Kivel szólasz te így, Werner? Magunk vagyunk; szóllhatunk; ha más valaki hallaná, azt fogná mondhatni; hogy pöffeszkedünk 's egymást pöffesztgetjük. Megvallom, két ízben köszönhetem neked éltemet. De barátom, min múlt, hogy érted ugyan-azt nem tevém én is?

WERNER. Csak az alkalmon. Ki kételkedett róla, kedves édes Majór Úr? Nem láttam e százszor meg' százszor, hogy Majór Úr akármelly közemberért koczkára vetette életét, ha közbe fogták?

TELLHEIM. Hát?

WERNER. De –

TELLHEIM. Miért nem értesz te engem igazán? Azt mondom, nem illik hogy adósod legyek; nem akarok adósod lenni – tudniillik e' körülmények közt.

WERNER. Úgy? Egyébkorra halasztja Majór Úr; valamelly jobb időre. Akkor veszen majd tőlem kölcsön, mikor nem lesz rá szüksége; mikor magának lesz, 's nekem talán nem lesz.

TELLHEIM. A' ki nem fizethet, hagyjon békét a' kölcsönnek.

WERNER. Ollyan Úr, mint Majór Úr, nem lesz mindég szűkiben.

TELLHEIM. Ismered a' világot. – Leginkább pedig attól nem kell venni, a' kinek szüksége van a' magáéra.

WERNER. 'S az ollyan épen én vagyok! De minek kell hát nekem? – A' ki Strázsamestert keres, ád is neki miből élni.

TELLHEIM. Vedd hasznát, hogy elébb mehess, hogy előbb' mozdúlhass eggy úton, mellyen pénz nélkül a' legérdemesbb is hátúl maradhat.

WERNER. Előbb mehessek? Az legkisebb gondom. Én derék Strázsamester vagyok, 's belőlem könnyen rossz Kapitány 's még rosszabb Generál válhatna. Látjuk példájit.

TELLHEIM. Ne tedd hogy rosszat kelljen rólad vélnem, Werner! Nem örömest értettem a' mit Juszt beszéle. Arendádat eladtad 's kóborlóba akarsz indulni. Nem örömest látom, hogy nem annyira a' katonáskodást kedveled, mint a' rendetlen korhely élet' nemét, melly azzal, szerencsétlenségre eggyütt jár. Katonáskodni hazáért kell, vagy azon ügy eránt való szeretetből, mellyért a' harcz foly. Czél nélkül ma itt, holnap másutt szolgálni, mészáros-legényi vándorlás.

WERNER. Igen hát, kedves Majór Úr; szót fogadok. Majór Úr jobban tudja, mi illő és mi rendes. Megmaradok Majór Úr mellett. – De édes Majór Úr, fogja, fogja pénzemet. Ma vagy holnap vége szakad a' Majór Úr' dolgának, 's akkor majd halmozva kapja a' pénzt. Akkor majd kamatjával veszem-vissza. Hiszen én csak a' kamat miatt cselekszem.

TELLHEIM. Hallgass róla.

WERNER. Szegény bűnös lelkemre mondom, csak a' kamat miatt cselekszem. – Ha néha úgy elgondoltam: Mint lesz dolgod, ha eggyszer megvénülsz? ha szégyenre aprítanak, ha semmid nem lessz, ha kénytelen lészesz koldulni? De megint ezt gondoltam-el: Nem! nem lészesz kénytelen koldulni; elmégy Majór Tellheimhoz, ő utolsó fillérér felosztja veled; ő halálod' órájáig eltart; őnála gyalázat nélkül halhatsz-meg.

TELLHEIM, *(kezéhez nyúlván.)* Hadi-társ, 's ezt te nem hiszed többé?

WERNER. Nem, Major Úr! A' ki tőlem nem vesz, mikor neki nincs 's nekem van, nem ád az nekem, mikor nekem nem lesz 's neki lesz. – Jól van! jól! *(menni akar.)*

TELLHEIM. Ember ne vedd-el eszemet egészen! Hova akarsz menni? *(nem ereszti.)* – Hát ha íme becsűletemre mondom, hogy még van pénzem, ha becsűletemre mondom, hogy meg fogom tudni neked vallani ha nem lesz; hogyha azt fogadom, hogy te léssz az első, te az az eggy, a' kitől kérni fogok: – megszűnsz e haragudni?

WERNER. Nem leszek e kénytelen? Adjon kezet rá Majór Úr!

TELLHEIM. Ne, Paul! – 'S elég róla. – Én ide olly véggel jövék, hogy eggy leányszeméllyel szólljak –

NYOLCZADIK JELENÉS.

Francisca, Kisasszonya' szobájából jővén. Tellheim. Werner.

FRANCISCA, *(megnyitván az ajtót.)* Itt még Strázsamester Uram? – *(szemébe akad a' Majór.)* 'S Major Úr is itt? Tüstént szolgálatjára leszek Majór Úrnak. – *(Hirtelen vissza a' szobába.)*

Kilenczedik jelenés.

Tellheim. Werner.

Tellheim. Im' ez volt az a' leányszemély. – De hiszen, a' mint látom, ismered őtet, Werner?

Werner. Ismerem ugyan a' szép leánygyermeket.

Tellheim. Pedig te, úgy jut eszembe, nem valál velem, mikor téli-quartélyban Thuringiában voltam.

Werner. Nem, én akkor montourt dolgoztaték Lipsziában.

Tellheim. Hát honnan ismered?

Werner. Oh, a' mi ismeretségünk újdonnat új. Csak mai. De az új ismeretség többére igen forró.

Tellheim. Láttad már Kisasszonyát?

Werner. 'S Kisasszony az Urasága? Nekem úgy mondá, hogy Majór Úr ismeri az ő Uraságát.

Tellheim. Nem hallod? Thuringiából.

Werner. Fiatal még a' Kisasszonya?

Tellheim. Fiatal.

Werner. Szép?

Tellheim. Igen szép.

Werner. Gazdag?

Tellheim. Igen gazdag.

Werner. Ollyan jó e a'Kisasszony Majór Úrhoz mint ez a' leány? Hiszen az felette derék volna.

Tellheim. Hogy érted azt?

Tizedik jelenés

Francisca ismét kijő; levél a' kezében. Tellheim. Werner.

Francisca. Majór Úr –

Tellheim. Édes Francisca; én téged még nem is köszönthettelek.

Francisca. Gondolattal fogott Majór Úr. Tudom én, hogy Majór Úr jó énhozzám. Én is jó vagyok Majór Úrhoz. – De az csakugyan nem szép, hogy Majór Úr így gyötri, a' kik jók Majór Úrhoz.

Werner, *(magában.)* Értem biz ezt! De már jól vagyunk!

Tellheim. Az én sorsom, Francisca – Általadád levelemet?

Francisca. Által; 's íme hozom Majór Úrnak – *(vissza adja levelét.)*

Tellheim. A' válasz reá?

Francisca. Nem; maga a' Majór Úr' levele.

Tellheim. Hogyan? 's nem akarja megolvasni?

Francisca. Olvasná örömest; – de mi csak a' nyomtatottat tudjuk olvasni.

Tellheim. Tacskó!

Francisca. 'S mi azt tartjuk, hogy a' levélírást nem találták azok' számára, a' kik szóllhatnak egymással, ha akarják.

TELLHEIM. Melly örv! Kérd, olvassa-meg. Benne egész igazodásom, minden okaim.

FRANCISCA. Azokat az én asszonyom hallani akarja Majór Úrtól, nem olvasni.

TELLHEIM. Tőlem hallani? hogy minden szava, minden tekintete megzavarjon; hogy minden pillantásában érezzem veszteségem' nagy voltát.

FRANCISCA. Irgalom nélkül! – Fogja Majór Úr! *(általadja a' levelet.)* Három órakor várni fogja Majór Urat. Kimegyen, megtekinteni a' várost, 's Majór Úrnak vele kell menni.

TELLHEIM. Vele kell mennem?

FRANCISCA. 'S mit ád Major Úr, ha kettejeket eresztem? Én itthon maradok.

TELLHEIM. Magam vele?

FRANCISCA. Még pedig eggy szép zárt hintóban.

TELLHEIM. Nem, Francisca; az nem lehet.

FRANCISCA. De igen ám! A' hintóban Majór Úr kénytelen kiállani a' kacczot. – Ezért esik csak. – Elég az ahhoz, hogy Majór Úr, mikor a' hármat üti, itt terem. – Hát hogy tetszik? – De hiszen Majór Úr különösen akart velem szóllani. – Való, nem vagyunk magunkban. *(Wernerre intvén.)*

TELLHEIM. Annyi mint magunk, Francisca. De olvasatlan maradván levelem, nincs mit mondanom.

FRANCISCA. Annyi mint magunk. Hm! hm! Majór Úrnak hát nem volnának titkai Strázsamester Uram előtt?

TELLHEIM. Nincs, Francisca, semmi titkom.

FRANCISCA. 'S nekem még is úgy tetszik, van? Kivált eggy czikkelyben.

TELLHEIM. Mint érted azt, Francisca?

WERNER. Miért, Lyányasszonykám?

FRANCISCA Eggy bizonyos – bizonyos czikkelyben, Majór Úr! – Strázsamester Uram, hát, mind a' húsz? *(feltartván kifeszített ujjakkal a' két kezét.)*

WERNER. Szt! szt! Lyányasszonykám, Lyányasszonykám!

TELLHEIM. Mit teszen ez?

FRANCISCA. Huss az ujjon, Strázsamester Uram? *(mintha gyűrűt tolna rá hirtelen.)*

TELLHEIM. Mitek van egymással?

WERNER. Lyányasszonykám, Lyányasszonykám, hiszen talán csak ért tréfát?

TELLHEIM. Werner, felejted a' mit olly sok ízben mondottam, lyányszeméllyel soha nem kell bizonyos dolog eránt tréfálni?

WERNER. Szegény bűnös lelkemre mondom, el találtam felejteni. – Lyányasszonykám, követem szépen –

FRANCISCA. Legyen hát tréfa, 's ez úttal megbocsátok.

TELLHEIM. Ha általjában el kell jőnöm, Francisca, csináld, hogy elébb olvassa-meg a' levelet. Az megment attól a' kíntól, hogy holmit, amiket örömest felejtenék, újra végig-gondoljak, újra mondjak. Imhol add-által. *(Megfordítja a' levelet, 's Franciscának akarván adni, meglátja, hogy bontva van.)* – De jól látom e? Ez a' levél, Francisca, hiszen ez fel van bontva?

FRANCISCA. Az lehet. *(megtekinti.)* Valóban fel van bontva. Vallyon kibonthatá-fel? De olvasni, Majór Úr, valóban nem olvastuk! valóban nem! Nem is fogjuk! hiszen eljő Irója. De eljőjön hát, eljőjön! 'S tudja e Majór Úr? öltözzék a' Huszár uniformba; lökje-le ezt a' kaputot. Ez most menthető; Majór Úr nem várt bennünket.

TELLHEIM. Jó, édes Francisca.

FRANCISCA. Major Úr a' szerint néz-ki, mintha campírozott volna a' múlt éjjel.

TELLHEIM. Lehet hogy találtad.

FRANCISCA. Mi is mingyárt öltözködünk, 's asztalhoz űlünk. Megtartanánk Majór Urat örömest, de jelenléte azt tenné, hogy nem fognánk ehetni. Pedig lássa Majór Úr, olly igen szerelmesek még csakugyan nem vagyunk, hogy ne éheznénk.

TELLHEIM. Megyek, Francisca. Te azalatt készítsd-el, hogy sem az ő szemében, sem a' magamében ne tessem útálatot érdemlőnek. – Jere, Werner, te velem fogsz enni.

WERNER. Itt a' köz asztalnál? Itt eggy falat sem esnék jól.

TELLHEIM. Nálam; szobámban.

WERNER. Nyomban követem Majór Urat. Csak még eggy szót itt a' Leányasszonynyal.

TELLHEIM. Ez nekem tetszik. – *(El.)*

TIZENEGGYEDIK JELENÉS.
Werner. Francisca.

FRANCISCA. Hát Strázsamester Uram –

WERNER. Lyányasszonykám, ha eljövök majd, öltözködve jőjek én is?

FRANCISCA. Jőjön a' hogy tetszik; az én szememnek semmi kifogása nem lesz Strázsamester Uram ellen. De fülemnek, elláttam, annál inkább kell őrizkedni. – Húsz ujja mind tele gyűrűvel. Éj, éj, Strázsamester Uram!

WERNER. Nem Lyányasszonykám, nem. Épen azt akarám még mondani; az csak úgy perdűlt-el nyelvemen. Ne higyje a' Leányasszony. Hiszen eggy gyűrű mindég elég. Százszor, meg' meg' százszor hallottam a' Majóromtól: hunczfut, nem becsűletes katona, a' ki leányt ámít-el. 'S ezt mondom én is, Lyányasszonykám. Bízza erre magát. – De hadd megyek utána. – *(Megszorítja, megrázza a' leány' kezét. – El.)*

FRANCISCA. Ez az ember talán tetszik nekem. *(Midőn be akar lépni, Minna kijő.)*

TIZENKETTEDIK JELENÉS.
Minna. Francisca.

MINNA. Elment a' Majór? – Francisca, úgy tetszik, most ismét eléggé csendes vagyok, 's meg lehetett volna tartóztatnom.

FRANCISCA. Én pedig még csendesebbé teszem Nagysádat.

MINNA. Annál jobb. – Az az ő levele! oh, az az ő levele! Minden sora a' szépérzésű, nagylelkű férjfit szóllotta. Minden vonakodásai birtokom elől szerelmét magyarázták nekem. – Meg fogta sejteni hogy olvastuk levelét. – Bár! Csak jőjön! – De eljő e bizonyosan? A' mit neki hibáúl tehetek-ki, egyedűl a' messze-menő büszkeség. Mert még kedvesünknek sem akarni köszönni szerencsénket, az büszkeség, megbocsáthatatlan büszkeség! Ha azt nagyon fogja velem éreztetni, Francisca –

FRANCISCA. Úgy lemond róla Nagysád?

MINNA. Éj lássa az ember! – Már megint kedved jött, szánni? Nem, kedves bangó. Eggy hibája miatt nem szokás férjfiról lemondani. De eggy csinytalanság száll fejembe, hogy őtet e' büszkeségére hasonló büszkeséggel kínozzam-el.

FRANCISCA. Így egészen elcsendesűlve kell lenni Nagysádnak.

MINNA. El vagyok. Csak jer. Neked is lesz benne eggy kisded részed. – *(Bemennek.)*

NEGYEDIK FELVONÁS.

Első jelenés.

Minna' szobája.

Minna gazdag, de jó-ízlésű öltözetben. Francisca.
Az ebéd mellől kelnek-fel, mellyet az eggyik inas elszed.

Francisca. Nagysád éhen fogott maradni?

Minna. Gondolod, Francisca? – Hát ha éhen nem űltem asztalhoz.

Francisca. Elvégeztük volt, hogy elő nem hozzuk míg eszünk. De azt is meg kell vala ígérnünk, hogy nem gondolkodunk róla.

Minna. Valóban én csak róla gondoltam.

Francisca. Azt vettem észre. Száz meg száz dolgot hoztam-elő, 's Nagysád mindég fonákúl felelt. – *(A' más Inas kávét hoz.)* Ime itt jő valami, a' mi mellett inkább van helye a' szompolygásnak.

Minna. Szompolygásnak? Az nekem eszembe sem jut. Én csak leczkémnek készűlök. – Értettél e jól, Francisca?

Francisca. O igen; de legjobb volna, ha bennünket nem fárasztana a' leczkézéssel.

Minna. Meglátod, tökéletesen ismerem. A' ki most minden gazdaságommal eltol magától, majd az egész világ ellen kikél birtokomért megértvén, hogy el vagyok hagyva, hogy szerencsétlen vagyok.

Francisca, *(a' legkomolybb hangzással.)* Az illyes végetlenűl csiklándhatja a' legtitkosbb önszeretetet.

Minna. Erkölcsbíró! nézze az ember: az elébb hiuságon kapott, most önszeretetten! – Csak hagyd rám, édes Francisca! Miattam te is azt csinálhat'd a' te Strázsamestereddel, a' mi magadnak fog tetszeni.

Francisca. Strázsamesteremmel?

Minna. Oh, ha még tagadod, úgy a' dolog bizonyos. Még nem láttam őtet, de abból a' mit felőle beszélél, azt jövendőlöm, hogy felesége leszesz.

Masodik jelenés.

Rill. Minna. Francisca.

Rill, *(még a' Színen kívül.)* Ist's erlaubt, Herr Major?

Francisca. Vallyon mi lelte ezt? Hozzánk akar ez a' csuda? *(az ajtó felé indúl.)*

Rill. Was Teufel? ich bin irre gegangen. – Mais non! ich bin nicht irre gegangen. Das ist doch sein Zimmer.

Francisca, *(Minnához.)* A' mint látom, ez az Úr úgy hiszi, hogy itt még Majór Tellheim lakik.

Rill. Igen is, szép angyalom, szép lyánykám, én Majór Tellheimot keresem. Hol a' Majór?

FRANCISCA. Már nem itt lakik.

RILL. Comment diable? Huszonnégy óra előtt még itt lakott, 's már nem lakik itt? Das ist wohl sonderbar!

MINNA, *(közelítvén Rill felé.)* Uram –

RILL. Ah Madame – Mademoiselle – Nagysád! Ezer meg' ezer bocsánatot!

MINNA. Uram, az Úr' megtévedése bocsánandó, 's csudálkozása természetes. A' Major, látván hogy én, idegen, nem tudok hol szállást kapni, nekem engedé szobáját.

RILL. Das sieht ihm gleich, dem Major. Ez az én barátom Tellheim, igen derék, igen becsűletes ember!

MINNA. Azonban hova költözött – megvallom pironsággal, az Úrnak megmondani nem tudom. Barátjai még e' szobákban fogják keresni.

RILL. Oh neki nincs szorosbb barátja mint én vagyok; arról Nagysádat bizonyossá tehetem.

MINNA. Francisca, nem tudnád te?

FRANCISCA. Nem tudom, Mélt. Kisasszony.

RILL. Szorgos dolgom volna a' Majórral. Eggy felette örvendetes hírt hozok neki, mellytől magán kivűl fog lenni, ha majd meghallja.

MINNA. Annál inkább sajnálom hogy az Úr itt nem találja. De, úgy hiszem, kevés idő alatt meg fogom látni. – Ha egyenlő, ki' szájából veszi az örvendetes hírt –

RILL. Értem Nagysádat. – Épen a' Kriegs-Departement' Ministerétől jövök; ott ebédeltem. Én mindennapi vendég vagyok a' Minister asztalánál. Ő Excellentziája nekem ma azt mondotta, mert velem baráti lábon áll, 's előttem nincsen semmi titka: A' Major Tellheim' dolga úgy indúlt, hogy lehetetlen jó véget nem érnie. A Minister maga referálta a' Királynál; 's a' Király hajlik teljesíteni a' kérést. Hallja, édes Báróm, mondá nekem Ő Excellentziája, az illyes dologban minden attól függ, hogy az ember így vagy amúgy engedje látatni a' dolgot, 's a' Báró ismer engem. Ez a' Tellheim jó legény, 's osztán tudom én, ti szeretitek egymást. A' ki annak barátja a' kit én szeretek, az nekem is barátom. Ez a' Tellheim jót rándít a' Király' cassáján; de hát a' becsűletes ember ingyen szolgál? Az ember csak úgy boldogúl e' világon, ha eggyikünk a' másikának hónja alá kap; 's ha veszteni kell valakinek, a' Király azt könnyebben elbírja mint a' szegény legény. – Eggy szóval, a' Minister nekem azt mondá, hogy a' Major még ma csalhatatlanút eggy Királyi Handbriefet fog kapni, 's az minden panaszinak véget vét.

MINNA. Uram, ez a' tudósítás végetlenűl kedves fog lenni a' Majórnak. Óhajtanám neki meg is nevezni azon barátját, ki az ő szerencséjén illy szíves részt veszen.

RILL. Én Báró Rühlenhausen vagyok. – Nagysádnak álmélkodása azt mutatja, hogy előtte ismeretes az a' törzsökös régi família, mellyből dicsőségem van eredni. Monarchiánknak nem volt fényesbb háza hajdan; de azok az áldozatok, mellyeket öseim az Uralkodóknak tettenek, ránk homályt vontak, vagyonunkat elemésztették, 's ezek a' háborúk nem engedik a' Királynak, hogy bennem jutalmazzák-meg, a' mit famíliám az Uralkodokért tett. Másutt hűségemnek, katonai érdemeimnek ennyi bizonyításai után, most Óbester volnék: itt feljebb nem tudtam hágni Kapitányságnál. 'S eggy elobsitolt Kapitány –

MINNA. Nagy szerencsétlenség!

RILL. Eggy elobsitolt Kapitány – 's meg vagyok romolva örökre!

MINNA. Egész szívemből sajnálom az Úr' esetét.

RILL. Nagysád igen kegyes. – Itt nem tudják becsülni az érdemet. Illy embert obsitolni-el mint én! a' ki minden vagyonát elköltötte a' szolgálatban, hogy örök tiszteletet érdemlő öseihez hasonlítson; a' ki minden vagyonát elköltötte, hogy – kimondom pironság nélkül – vannak napok, midőn egészen üres az erszényem, 's nem tudom mit tegyek számba.

MINNA. Az Úr' esete engem felette érdekel –

RILL. Nagysád felette keggyes. – 'S a' példabeszéd szerint, a' nyomorúság soha nem jár magában. Az volt hátra, a' mi itt ért. – Kavalliérnak lehet e egyéb reszursza kártyánál? Míg rá nem szorultam, üldözött a' Szerencse, hogy magam is bámúltam belé: most úgy elhagya, mintha soha sem akarna visszatérni. Két hét olta eggy nap sem múlt-el, hogy ne sprengolták volna bankomat. Tudom én, hogy az nem a' játék' menése volt, mert poienteurjeim köztt Dámák űltek. Azok ellen galantoknak kell lennünk. Ma estve revanschot akarnak adni, 's magokhoz parancsoltak: de – elébb tudnunk kell, miből élünk, ha azt akarjuk, hogy legyen miből játszanunk.

MINNA, *(ki, míg Rill a' maga szerencsétlenségét festé, azon elmékedett, hogy neki mint adhatna, megbántása nélkül, valamit.)* Uram, én ismerem a' játékot, 's megvallom, nagyon vágyok nyerni. Az Úr ügyes játékos, de most szerencsétlen; az mindég nem tart, 's én örömest adom pénzemet az illyen' kezébe. Nem engedne az Úr nekem eggy kis részt bankjában?

RILL. Tiszta szívvel, Mélt. Kisasszony.

MINNA. De én nem jelenhetek-meg az Úr' játéka mellett.

RILL. Mi szükség is arra? Mi játékosok egyenesen bánunk egymással.

MINNA. Ha nyertesek leszünk, az Úr elhozza részemet; – *(Pénzt vészen-ki Schatulljából 's általadja Rillnek.)* – ha pedig szerencsétlenek leszünk –

RILL. Úgy rekrutákért jövök – úgy e, Nagysád?

MINNA. A' rekruták sokára elmaradnának. Azért védje jól az Úr pénzünket.

RILL. E' pillantat olta remélni merem, hogy szerencsém megfordúlt.

HARMADIK JELENÉS.
Minna. Francisca.

FRANCISCA. Ha tudok e még szóllani? Ez bezzeg szép!

MINNA. Piríts; érdemlem azt. – Nem, Francisca, nem érdemlem.

FRANCISCA. Nem érdemli Nagysád? eggy tolvajt állítani lábra!

MINNA. Én benne csak a' szerencsétlent néztem.

FRANCISCA. 'S az legrendesebb benne, hogy a' gaz-ember pajtásának nézheti Nagysádat! – Oh, hadd menjek utána! hadd vegyem-el tőle azt a' sok pénzt!

MINNA. A' kávé egészen meghűl. Jer, töltsd.

FRANCISCA. Vissza kell adnia, a' semmire-valónak! Azt mondom neki, Nagysád megbánta szándékát, nem akar lenni társa. De nem látta e Nagysád, hogy azt a' sok aranyat eggy nyavalyás koldusnak adta! – *(Minna maga tölti a' kávét.)* – Ki fog koldusnak annyit adni? 'S még elhárítani róla a' szégyent, hogy azt koldulta! A' nagyszí-

vű felsegéllőt, ki a' koldusban nem akarja a' koldust látni, viszont a' koldus sem akarja ismerni felsegéllőnek.

MINNA, *(hidegen 's elmerűlve; kávéját hörbölvén.)* Lyányka, te olly jól érted, kiismerni a' jó embereket: de mikor fogod valaha megtanulni, hogy a' rosszakat is tűrnünk kell? Pedig ők is emberek; 's gyakran koránt sem olly rosszak, a' millyeknek képzelik. Csak hogy tudni kell fellelni jó oldalaikat. Elhitetem magammal, hogy ez a' szerencsétlen csak kevély. Csalfa játékosnak adja-ki magát; szégyenel elfogadni jótételt tőlem; nem akarja látatni hogy nekem hálával tartozik. Ki tudja, nem szalad e mingyárt, kifizetni apró adósságait, nem teszi e félre a' mi megmarad, hogy abból csendesen éldegéljen, 's talán eszébe sem jut a' játék. Ha ez így találna lenni, Francisca, hadd jőjön rekrutáiért. – Tedd félre a' findzsákat. – De mondd-meg csak, Tellheimnak nem kellene e már itt lenni?

FRANCISCA. Nem, Nagysád; én eggyikét sem tudom; sem a' rossz emberben nem tudom látni a' jó oldalt, sem a' jóban nem tűröm a' rosszat.

MINNA. Eljő e bizonyosan?

FRANCISCA. Óhajtanám, hogy ne jönne. Nagysád benne eggy kis büszkeséget gyanít, a' legjobb, a' legnemesbb férjfiban, 's illy iszonyú módra akarja elkínzani!

MINNA. Megint elkezded? Hallgass; annak úgy kell lenni; úgy akarom. Ha szómat nem fogadod, ha a' szerint nem mondasz mindent, a' hogy' öszve-beszélénk – magadat hagylak vele, 's akkor – De talán itt van. –

NEGYEDIK JELENÉS.

Paul Werner peczkesen, mintha szolgálatban volna. Minna. Francisca.

FRANCISCA. Nem, ez csak kedves Strázsamestere.

MINNA. Kedves Strázsamestere? Kire viszed itt azt a' kedvest?

FRANCISCA. Mélt. Kisasszony, hogy Nagysád nekem meg ne zavarja az embert. – Szolgálója, Strázsamester Uram! Mi jót hoz Strázsamester Uram.

WERNER, *(Franciscára nem is ügyelvén, egyenesen Minnának megyen.)* Majór Tellheim Úr Mélt. Barnhelm Kisasszony Ő Nagyságának általam, Strázsamester Paul Werner által, ajánlja kész köteles szolgálatját, 's jelenti, hogy ezennel itt lesz.

MINNA. 'S hol marada-el Majór Úr?

WERNER. Nagysád meg fog bocsátani; mi még a' három előtt kiindultunk a' quártélyról; de imhol a' Hadi-Számtartó útunkba akadt, 's megszóllította a' Majórt; 's minthogy az afféle Urakkal soha nem ér véget a' beszéd, Majór Úr parancsola velem, hogy ezen akadékot a' Mélt. Kisasszonynak raportírozzam.

MINNA. Igen jó, Strázsamester Uram. Óhajtanám hogy a' Hadi-Számtartó Majór Úrnak valami kívánatost jelentett légyen.

WERNER. Ollyat az afféle Urak ritkán szoktak Tiszteknek. – Tetszik Nagysádnak még valamit parancsolni? *(indúlólag.)*

FRANCISCA. Hova, hova illy hamar, Strázsamester Uram? Hát mi ketten nem csevegnénk eggy kevéskét, Strázsamester Uram?

WERNER, *(lassú hanggal 's nyájasság nélkül.)* Itt nem, Lyányasszonyka; az a' tisztelet, a' subordinatió ellen van. – Mélt. Kisasszony –

MINNA. Köszönöm szépen fáradságát. Szeretem hogy öszve-ismerkedheténk. Francisca nekem sok jót monda Strázsamester Uram felől.

WERNER, *(katonai meghajtást tévén, megyen.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.

Minna. Francisca.

MINNA. 'S ez osztán a' te Strázsamestered, Francisca?

FRANCISCA. E' gúnyoló hang miatt most nincs időm, ezt a' té-t felpittyenteni. – Igen is, Mélt. Kisasszony, ez az én Strázsamesterem. Nagysádnak ő kétség kivül gyalulatlankának tetszett. Azt hitte, parádéban kell mutatnia magát; 's mikor a' katona parádéban vagyon, akkor, igen is, inkább látszik drótbábikónak mint embernek. Hallaná csak Nagysád, mikor a' maga kényén van.

MINNA. Az fog hát lenni!

FRANCISCA. Gondolom, a' Szálában lesz. Megengedné Nagysád, hogy eggy kevéssé eltrécseljek vele?

MINNA. Nem örömest rontom-el e' kedvedet, de most itt kell maradnod, Francisca. Jelen kell lennünk beszélgetésed alatt. – Még valami jut eszembe. – *(levonván gyűrűjét.)* – Fogd jegygygyűrűmet, 's add ide azt, mellyet én adtam a' Majórnak.

FRANCISCA. Nem értem Nagysádat. Minek az?

MINNA. Jól még magam sem tudom. De úgy tetszik, adhatja-elő magát valami, hogy haszna lesz. – *(Francisca általveszi Minnától a' Major' jegygygyűrűjét, 's ennek helyébe azt adja-által, mellyet a' Major vett jegygygyűrűképen Minnától.)* Kopognak. – Ez ő lesz.

HATODIK JELENÉS.

Tellheim, csínosabban öltözve, de nem Franciscának tanácsa szerint.
Minna. Francisca.

TELLHEIM. Nagysád ki fogja menteni elkéstemet.

MINNA. O Major Úr, olly katonásan mi az illyet nem vesszük egymásnak. Major Úr itt van, 's az nekem elég. Várni az örömet, az maga is öröm. – Hát? – *(mosolygva néz szemébe.)* – Kedves Tellheim, nem igazi gyermekek valánk e azelébb?

TELLHEIM. Valóban gyermekek; gyermekek, kik ellenkeznek, a' hol engedniek kellene.

MINNA. Ki kell mennünk eggy kevéssé, kedves Major – körültekinteni a' várost, – 's azután a' bátyámnak elébe.

TELLHEIM. Hogy azt?

MINNA. Lássa Major Úr; még a' legfontosabbakat sem mondhatánk-el egymásnak. – A' bátyám még ma itt lesz. Eggy baj okozta, hogy én huszonnégy órával hamarább érkezém ide.

TELLHEIM. Gróf Bruchsall e? 'S vissza-jött Olasz-országból?

MINNA. A' háboru elkergette, a' béke vissza-hozta. Ne tartson semmitől, Tellheim. Ha eggykor azt rettegheténk is, hogy ő gátlásokat fog vetni öszvekelésünknek –

TELLHEIM. Öszvekelésünknek?

MINNA. A' bátyám Majór Úrnak barátja. Annyi jót halla annyi jóktól az Úr felől, hogy nem lehetett az Urat meg nem szeretnie. Lángol meglátni azt a' nemes-lelkű férjfit, a' ki az ő húgát, az ő eggyetlen örökösét kiválasztotta, 's úgy jő, hogy ezt mint onkele, mint nevelője, mint atyja, általadja az Úrnak.

TELLHEIM. Ah, Mélt. Kisasszony, de miért nem olvasta-meg tehát levelemet? Miért nem akarta azt megolvasni?

MINNA. Levelét? – De igen; emlékezem, vettem eggyet az Úrtól. Hogyan is volt azzal a' levéllel, Francisca? Megolvastuk azt? vagy talán nem olvastuk-meg azt? De mit írt tehát, édes Tellheim?

TELLHEIM. Semmi egyebet, mint a' mit velem a' becsűlet íratott.

MINNA. Az azt téteti az Úrral, az azt teszi kötelességévé az Úrnak, hogy eggy becsűletes leányt, ki az Urat szereti, pártában ne hagyjon. Ezt, ezt hagyja az Úrnak a' becsűlet. Meg kell vala olvasnom levelét. De hiszen a' mit nem olvastam, hallom most.

TELLHEIM. Meg fogja hallani, Mélt. Kisasszony –

MINNA. Nem, azt hallanom sem szükség; azt érteni önkénytt lehet. Az Úr volna e képes illy gyalázatos tett' elkövetésére, hogy most engem már ne akarjon? Nem érti az Úr, hogy engem olly szenny érne, mellyet lehetetlen volna magamról lemosnom? Leánytársaim ujjal mutatnának rám. Ezt fognák mondani: Imhol ez az, ez az a' Barnhelm Wilhelmíne, a' ki úgy hitte, hogy minthogy neki pénze van, megkaphatja a' derék Tellheimot, mintha a' derék embert pénzen lehetne vásárlani. – Ezt mondanák ők; mert az én hazám' leányai mind irígyen néztek rám eddig. Hogy gazdag leány vagyok, nem tagadhatják: de azt nem akarják megismerni, hogy jó leány is vagyok, ki nem egészen méltatlan, hogy férjet kapjon. Úgy e, Tellheim?

TELLHEIM. Oh igen, Mélt. Kisasszony, az a' szó nagyon jól illik a' Saxoniai lyányok' szájába. Ők Nagysádtól nagyon fognak irígyleni eggy szolgálatjából elbocsátott, eggy becsűletében nagyon megsértett Tisztet, eggy bénát, eggy koldust.

MINNA. 'S az Úr mind ez? Már dél előtt hallottam valami illyen formát. Itt a' rossz egyvelgen áll a' jóval. Tekintsük közelebbről mind eggyikét mind másikát. El van bocsátva? Úgy hallom. Én azt hittem, hogy csak reducálva van serege, mellynél szolgált. Miként eshetett az, hogy az illy érdemű embert meg nem tartották?

TELLHEIM. Úgy esett, a' hogy esnie kellett. A' Nagyok meggyőződtek a' felől, hogy a' katona őérettek hajlandóságból keveset, kötelességből nem sokkal többet, hanem mindent a' becsűlet miatt teszen. Hogy érhetné tehát az a' gondolat, hogy azt higyjék, hogy a' katonának tartoznak valamivel? A' béke megmutatta nekik, hogy ők ellehetnek az ollyanok nélkül mint én vagyok; 's igazábban senki sincs, a' ki nélkül el nem lehetnének.

MINNA. Az Úr úgy szóll, mint a' ki viszont a' Nagyok nélkül lehet-el. 'S ez az Úr soha nem volt inkább mint most. Én végtelen köszönettel tartozom a' Nagyoknak, kik lemondottak arról, a' kiben én nehezen fogtam volna velek osztozni. Az Úr' Fejedelemnéje én vagyok, Tellheim; más Úrra Magának nincs szüksége. – Elbocsátva látni az Urat, e' szerencsét meg sem álmodhattam. De nem csak elbocsátva van; az Úr ennél még több. Mi még az Úr, édes Tellheim? Eggy béna! úgy mondá – *(Végig néz*

rajta.) Ez a' béna még alkalmasint ép és egyenes, ez a' béna még alkalmasint erősnek, egésségesnek tetszik. – Édes Tellheim, ha valahogy azon szín alatt indúl koldúlóba, hogy bénává van vagdalva, kevés ajtónál kap alamizsnát; hanem az olly jószívű lyányoké előtt mint én vagyok.

TELLHEIM. Én csak a' dévaj leányt hallom, édes Minna!

MINNA. Én pedig az Úr fenyítésében csak az Édes Minnát, Tellheim. – Abba hagyom a' dévajkodást. Mert említem, hogy az Úr, igen is, eggy kevéssé bénácska. Jobb karja lövést kapott. De ha jól meggondolom, az sem olly felette rossz. Annál kevésbb okom van félni az Úr' pálczájától.

TELLHEIM. Kisasszony!

MINNA. Értem. Ezt akarja mondani az Úr: De Majór Úr félhet inkább az enyémtől. Jó, jó, kedves Tellheim; reménylem az Úr nem ád okot rá.

TELLHEIM. Nagysádnak nevetkőzni tetszik. Sajnálom hogy én nem nevethetek.

MINNA. 'S miért nem, Tellheim? Mi szava van az Úrnak a' nevetés ellen? Nem szóllhatni e nevetve is igen okosan? Kedves Majór, a' nevetés bennünket gyakorta józanabban hagy mint a' rossz kedv. A' példa előttünk van. Az Úr' nevetkőző barátnéja sokkal igazábban ítéli-meg az Úr' környülményeit mint ön-maga. El lévén eresztve, úgy képzeli, hogy meg van sértve becsűletében. Meg lévén lőve karja, bénának hiszi magát. Jól van ez így? Nincs e ez így nagyítva? 'S azt én rendeltem úgy, hogy minden nagyítás nevetségessé legyen? Fogadom, ha majd azt az Úr' koldusát veszem-elő, az is csak úgy állja-ki a' próbakövet. Eggyszer, kétszer, háromszor el fogta veszteni equipázsát; ez vagy amaz Banquiernél el fogott tűnni eggy két capitálisa; ez 's amaz költségét, mellyet Királya' nevében tulajdonából teve, meg nem fogja kaphatni: de hát már e' miatt koldus e? Ha csak az maradott volna is meg, a' mit Majór Úrnak a' bátyám hoz –

TELLHEIM. A' Nagysád bátyja nekem semmit nem hoz –

MINNA. Nem semmit csak azon kétezer pisztólt, mellyet az Úr a' mi Rendeinknek olly nagylelkűen nyújtott a' magáéból.

TELLHEIM. Csak olvasta volna meg levelemet Nagysád.

MINNA. Igen tehát, Tellheim; megolvastam azt. De a' mit e' dologról olvastam benne, azt én, megvallom, épen nem értem. A' legdicsőbb cselekedetből csinálhatnának e az Úrnak vétket? nem, az lehetetlen! – Fejtse-meg azt, kérem, édes Tellheim!

TELLHEIM. Emlékezik Nagysád, parancsom vala, azon tájékon a' hadi-adót, ha külömben nem menne, a' legsanyarúbb módon is, beszedni. Meg akarám kémélni magamat a' parancsolt sanyarú módtól, 's tulajdon erszényemből fizettem-le a' hibázó summát.

MINNA. Emlékezem. – Szerettem azért Majór Urat, még minekelőtte láttam.

TELLHEIM. A' Sax Rendek e' summáról nekem Tisztát adtak; 's én ezt a' Tisztát a' béke' megkötésekor a' helybe-hagyandó adósságok közzé akarám felvétetni. Irások helyesnek ismértetett: de kérdésbe vala véve, ha az engem illet e. Félre vonák szájokat midőn mondám, hogy valutáját tulajdonomból fizettem-le; titkos eggyet-értésre magyarázták a' dolgot, s úgy vették, hogy a pénz nekem kedveskedésképen nyujtatott, mivel a' Rendekkel olly könnyen szállottam azon legalsóbb summára, mellyre a' parancs szerint csak a' legnagyobb lehetetlenségben kellett volna szállanom. Így méneki kezemből az Írás; és ha meg fog fizettetni, bizonyosan nem nekem fog megfizet-

tetni. Ez által tartom én megsértve magamat, nem az eleresztés által, mellyért esedeztem volna, ha így nem kaptam volna meg. – Nagysád elmerűlt. Mit nem nevet Nagysád? Hahaha! Hiszen én nevetek.

MINNA. Oh fojtsa-el a' nevetést, Tellheim! kérem, fojtsa-el! Ez a' legrettenetesbb nevetése az embergyűlőlésnek. Nem, Major Úr nem az, a' ki megbánhassa a' jó tettet, minthogy érte rosszat lát. Nem, lehetetlen hogy az a' rossz, melly abból eredett, tartós legyen! A' valónak ki kell világosodni. A' bátyám' állítása, a' mi Rendeinké –

TELLHEIM. A' Nagysád' bátyjáé, a' Rendeké! Hahaha!

MINNA. Ez a' nevetés engem öldököl, Tellheim. Ha hiszen az Úr a' Rénybe, a' Gondviselésbe, ne nevessen így. Rettenetesebben káromkodni nem hallottam soha, mint e' nevetés. – 'S tegyük a' legnagyobbat a' mi az Urat érheté. – Ha az Úr' szép tettét itt meg nem akarják ismerni, megismerik nálunk. És ha Rendeinkben legkisebb érzése van a' becsűletnek, tudom, mit fognak tenni. – De van e elmém? hova kellene az? Képzelje az Úr, hogy e' kétezer pisztólt eggy üldöző estve kártyán vesztette-el. A' Király az Úrnak szerencsétlen kártya volt: a' Dáma – *(magára mutat)* – annál kedvezőbb lesz. A' Gondviselés, higyjen nekem az Úr, mindég pártjára kél a' jó embernek, 's kipótolja veszteségét, 's gyakorta még előre. Az a' tett, melly az Urat kétezer pisztóljától fosztja-meg, hahogy megfosztja, engem szerze-meg az Úrnak. E' tette nélkül nem volt volna vágyásom az Urat ismerni. Tudja az Úr, hogy meg nem híva jelenék-meg az első társaságban, hol az Urat találni reméltem. Egyedűl az Úr' kedvéért menék oda. Olly feltétellel mentem oda, hogy szeretni fogom az Urat, hogy magamévá teszem, ha olly fekete, ha olly rút is, mint a' Velenczei Szerecsen. Az Úr nem olly fekete, nem olly rút, 's reménylem, nem is lesz olly féltékeny. De Tellheim, Tellheim! az Úrban sok van a' mi hozzá hasonlít. Oh, azok az engedni nem tudó, azok a' láng férjfiak! kik meredt tekinteteiket a' Becsűlet' kísértetének szegzik, minden egyéb érzés eránt megfásúlnak! Ide szemét, Tellheim! ide rám. – *(Tellheim elmerűlve, meg nem mozdulva űl, 's a' deszkázatra szögzette szemeit.)* Hova gondol, Tellheim? Az Úr engem nem ért?

TELLHEIM, *(feleszmélve.)* Szerecsen? Mint jutott az Velenczei szolgálatba? Jól esik, hogy szerencsétlen leve. Karját, vérét tartotta volna honjának.

MINNA, *(ijedten.)* Hol van Maga, Tellheim? – No igen, ideje hogy abba hagyjuk. – Jőjön Major Úr. *(karján fogja.)* Francisca, álljon-elő a' szekér.

TELLHEIM, *(kitépvén magát Minnának karjai közzül, 's Francisca után menvén.)* Ne, ne, Francisca! Nekem nem lehet szerencsém a' Mélt. Kisasszonyt kísérnem. Hagyjameg Nagysád csak még ma józan eszemet, 's parancsolja hogy távozzam. Nagysád a' legjobb útján vagyon, elvenni azt tőlem örökre. Eleget ellenkezem, a' mint tőlem kitelik. – De minthogy még eszemen vagyok, hallja Nagysád, mit végeztem állhatatosan, a' mitől a' világon semmi nem fog elmozdíthatni. – Ha a' játékban eggy jó vetés nem ér még – ha a' koczka egészen meg nem fordúl, – ha –

MINNA. Szavába kell esnem Major Úrnak. – Ezt mingyárt meg kellett volna mondanunk, Francisca. De te semmire nem emlékeztetsz. Beszédünk egészen másként fogott volna folyni. 'S ha előre bocsátottam volna a' hírt, mellyel az Urat Kapitány Báró Rühlhausen kereste itt –

TELLHEIM. Kapitány Báró Rühlhausen? Ki az?

MINNA. Eggy hasonlóképen eleresztett Tiszt –

TELLHEIM. Úgy! Hadnagy Rill!

MINNA. Azt állította, hogy barátja Majór Úrnak.

TELLHEIM. Én pedig kimondom, hogy az övé nem vagyok.

MINNA. Nem tudom mellyík Ministertől úgy értette, hogy az Úr' dolga a' legszerencsésbb kimenetelhez közelít. Eggy Királyi Kézi-levélnek útban kell lenni Majór Úrhoz.

TELLHEIM. Miként jöhetne Rill és eggy Minister öszve? – Valaminek ugyan kellett érni dolgomat. Mert csak épen most értem a' Hadi-Számtartótól, hogy a' Király az ellenem támasztott terhelés' czikkelyeit cassálni parancsolta, és hogy egyenesen rajtam áll, azon írva-tett jelentésemet, hogy valamíg dolgomnak eggy- vagy más-kép' vége nem szakad, innen el nem megyek, vissza venni. – De mind-öszve is ebből áll, úgy tartom, az egész Királyi felelet. Azt akarják, hogy menjek. Nem találták; én nem megyek. Emésszen-meg itt, ellenségim' láttokra, a' legnagyobb inség, minekelőtte –

MINNA. Átalkodott ember!

TELLHEIM. Nekem nincs kegyre szükségem: én csak igazságot kívánok. Az én becsűletem –

MINNA. Az olly ember' becsűlete mint a' Majór Úré –

TELLHEIM, *(hévvel.)* Nem, Mélt. Kisasszony, Nagysád mindenben helyesen fog ítélni tudni, csak ez eggyben nem. A' becsűlet nem lelki-isméretünk' szava, nem némelly kevés Jóknak javalások –

MINNA. Nem, nem; azt én is tudom. A' becsűlet – becsűlet.

TELLHEIM. Eggy szóval, Mélt. Kisasszony, Nagysád nem engedé elmondanom. Azt akarám mondani, hogy, ha tőlem olly gyalázatosan tagadják-meg az enyémet, ha becsűletem a' legtökéletesbb elégtétet nem kapja, úgy én a' Nagysádé nem lehetek. Mert a' világ' szemeiben nem vagyok méltó az lenni. Barnhelm Minna feddtelen nevű férjet érdemel. Az semmire-kellő szerelem, melly a' maga' tárgyát ki tudja tenni a' megvetésnek; az semmire-való ember, a' ki nem átalja a' maga egész szerencséjét eggy feleségnek köszönni, kinek vak hajlandósága –

MINNA. 'S igazán ezt tartja az Úr? *(hátat fordítván neki.)* Francisca.

TELLHEIM. Ne nehezteljen Nagysád!

MINNA, *(sugva Franciscához.)* Most ideje volna. Mit tanácslasz?

FRANCISCA. Én? semmit. De való, sok a' mit mivel.

TELLHEIM, *(hozzájok közelítve.)* Nagysád neheztel?

MINNA, *(hidegen.)* Én? teljességgel nem!

TELLHEIM. Ha kevésbbé szeretném Nagysádat –

MINNA, *(még mindég visszásan.)* Oh, az valóban szerencsétlenségem volna! 'S lássa Majór Úr, az Úr' szerencsétlenségét viszont én sem akarom. – Szeretni ingyen illik. – 'S osztán jó, hogy állapotom felől többet nem mondottam. Talán szánakozásától nyertem volna meg, a' mit tőlem – *(lassan vonván-le ujjáról a' gyűrűt.)* – szerelme megtagadott.

TELLHEIM. Mint érti ezt Nagysád?

MINNA. Nem az eggyiknek nem kell sem szerencsésbbé, sem szerencsétlenebbé tenni a' másikat. Azt úgy akarja az igazi szeretet. Hiszek az Úrnak; 's az Úrban nagyobb a' becsűlet, mint hogy attól kelljen tartanom, hogy a' szeretetet félre-érti.

TELLHEIM. Nagysád múlatja magát szavaimon?

MINNA. Fogja az Úr a' gyűrűt, mellyel nekem hűséget kötelezte. *(által adja.)* Légyen úgy! Ne ismertük légyen egymást!

TELLHEIM. Mit hallok?

MINNA. Az Úrnak ez váratlan? – Fogja az Úr. – Gondolnám, vonakodása nem volt alakoskodás.

TELLHEIM, *(elfogadván a' gyűrűt.)* Isten! 's ezt Minna mondhatja –

MINNA. Az Úr eggy esetben nem lehet enyém: én semmi esetben nem az Úré. Az Úr' szerencsétlensége hihető: az enyém bizonyos. – Éljen szerencsésen! – *(el akar.)*

TELLHEIM. Hova, édes Minna?

MINNA. Uram, ez a' bíztosság megbántás.

TELLHEIM. Mi éri Nagysádat? Hova akar menni?

MINNA. Eresszen az Úr! Könnyeimet rejteni-el az Úr elől, hite-szegett! – *(el.)*

HETEDIK JELENÉS.
Tellheim. Francisca.

TELLHEIM. Könnyeit? 'S én eresszem? *(utána akar.)*

FRANCISCA, *(tartóztatván.)* Ne hát, Major Úr! Hiszen csak nem megyen háló-szobájáig.

TELLHEIM. Szerencsétlensége? – Nem úgy mondá?

FRANCISCA. Elveszteni Major Urat – minekutána –

TELLHEIM. Ne kínozz Francisca; szóllj!

FRANCISCA. Minekutána annyit áldoza-fel Major Úrnak; azt akarám mondani. – Hallja hát Major Úr eggy két szóval: – Adjon hálát hogy lerázhatja nyakáról. – Miért ne mondjam-ki? soká úgy sem marad titokban. – Elszöktünk. – Gróf Bruchsall kitagadta, mivel ahhoz nem akara menni, a' kit neki ő választott. Oda hagyánk mindent, 's annak indultunk utána, a' ki –

TELLHEIM. Elég! Jer, hadd borúljak lábaihoz.

FRANCISCA. Mit gondol Major Úr? Menjen inkább, 's köszönje kedvező csillagainak –

TELLHEIM. Boldogtalan! 's kinek nézsz te engem? – Nem, Francisca! e' tanács nem jőve szívedből. Ne neheztelj, hogy kifakadtam.

FRANCISCA. Ne tartóztasson Major Úr. Meg kell tekintenem, mit csinál. Mi könnyen érhette valami? Most menjen Major Úr. Jőjön később, ha tetszik. – *(Minna után megyen.)*

NYOLCZADIK JELENÉS.

TELLHEIM. De, Francisca, – oh itt várlak benneteket! – Nem; ez sürgetőbb. – Ha látni fogja a' szíves megbánást, nem fogja megtagadni bocsánatját. – Most bezzeg rád szorúltam, Werner! – Nem, Minna, én nem vagyok hite-szegett! – *(Sietve el.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Első jelenés.

Az Ebédlő.

Tellheim az első ajtón be. Werner a' másikon.

Tellheim. Hah, Werner! téged kereslek. Hol bujkálsz?

Werner. Én meg Major Urat keresem. Igy jár az ember a' kereséssel. – Mód nélkűl derék hírt hozok.

Tellheim. Ah, nekem most pénzed kell, nem jó híred! Hamar, Werner, a' menynyid van; azután menj, keress, a' mennyit kaphatsz.

Werner. Major Úr! Szegény bűnös lelkemre! 'S nem mondtam? Akkor veszen tőlem költsön, mikor elege lesz.

Tellheim. Talán csak nem keressz kifogást?

Werner. Hogy semmit ne vethessek szemére, jobbjával elveszi, baljával vissza adja.

Tellheim. Ne tartóztass, Werner! Az igyekezet, hogy megadjam valaha, meg van bennem: de mikor adhatom-meg, megadhatom e, csak Isten tudja.

Werner. Hát nem tudja Major Úr, hogy az Udvari-Staats-Kassához kiment a' Rendelés, hogy az Úr pénze fizettessék-ki? Épen most értém –

Tellheim. De mit petyegsz? mit hagyod magad' elámítani? Nem éred-fel hogy ha úgy volna, nekem kellene tudnom legelébb? – Eggy szóval, Werner, pénzt! pénzt!

Werner. Tiszta igaz szívből. Imhol mingyárt valami. Ez itt a' száz Louisd'ór, ez pedig az a' száz arany. *(által adja.)*

Tellheim. A' száz Louisd'órt, Werner, add a' Juszt' kezébe. Váltsa-ki gyűrűmet, mellyet zálogba vetett ma reggel. De hol többet, Werner? hol többet? Többre van szükségem.

Werner. Az az én gondom. A' ki megvette arendámat, itt lakik a' városban. Még ugyan csak tizennégy nap mulva kellene azt letennie, de a' pénz készen áll, 's ha elengedek százától eggy két forintocskát –

Tellheim. Jó, igen jó, Werner. Lát'd hogy egyenesen hozzád tartom magam'. – De halld hát, mi nyom. – Ime a' Kisasszony a' kit látál, szerencsétlen.

Werner. O bánat!

Tellheim. De holnap hitvesem lesz.

Werner. O öröm!

Tellheim. 'S holnap-után megyek vele. Szabad mennem, 's megyek. Készebb vagyok vesztében hagyni mindent. Ki tudja hol vár a' jobb szerencse? – Ha akarod, Werner, jer velem. Szolgálatot veszünk megint.

Werner. De még is a' hol háboru van?

Tellheim. Hol hát másutt? – Menj, Werner! majd bővebben róla. – *(Werner el.)*

MÁSODIK JELENÉS.

TELLHEIM. Mi lel engem? Lelkem új rúgó-tollat kapott. – Tulajdon szerencsétlenségem komorrá teve, sandává, félénkké, tunyává: az ő esete feléleszt. Ime végre ismét szabadon tekintek-széllyel, késznek, erősnek érzem magamat, mindent kezdeni. – Mit késem? – *(Minnának szobája felé indúl, 's meglátja Franciscát.)*

HARMADIK JELENÉS.
Tellheim. Francisca.

FRANCISCA. Hát csak-ugyan Major Úr? Úgy tetszék, a' Major Úr' szavát hallám; azért jövök. Mit akar Major Úr?

TELLHEIM. Mit akarok? Mit csinál asszonyod. – Jer.

FRANCISCA. Épen szekérre akar űlni.

TELLHEIM. Magában? Nélkűlem? Hova?

FRANCISCA. Feledi Major Úr?

TELLHEIM. Nem vagy honn, Francisca! – Megbántottam, 's megneheztelt. Meg fogom követni, 's úgy hiszem, megbocsát.

FRANCISCA. Hogyan? Minekutána vissza vevé a' gyűrűt.

TELLHEIM. Azt zavarodásomban cselekedtem. Csak épen most említem azt. – Hová is tevém? – *(keresi.)* Imhol van.

FRANCISCA. De ha az e? *(Tellheim ismét elteszi.)* – Csak meg tudnám tekintetni vele!

TELLHEIM. Rám tolta, haraggal. A' haragot felejtem neki. Tele szív nem fontolhatja-meg a' szókat. De vissza veszi első kérésemre. – 'S osztán nincsen e nálam az övé?

FRANCISCA. Azt asszonyom ennek helyébe várja. Engedje Major Úr –

TELLHEIM, *(megszeppenve.)* Elfelejtém ma felvonni. – Juszt mingyárt utánam hozza.

FRANCISCA. Az a' két gyűrű mindenben eggyforma. Engedje csak Major Úr; én a' köves-portékát nem győzöm eléggé nézni.

TELLHEIM. Másszor, Francisca!

FRANCISCA, *(magában.)* Hogy magához nem engedi téríteni magát megtévedéséből!

TELLHEIM. Mit mondasz itt, a' tévedéssel?

FRANCISCA. Azt értém alatta, hogy Major Úr nagy tévedésben vagyon, ha asszonyomat gazdagnak hiszi. Tulajdona csekélység; ha gyámja tud a' számoláshoz, könnyen vizesre űltetheti. Mindent bátyjától vára, 's keményszívű bátyja is –

TELLHEIM. Hadd, Francisca! Nem eléggé ember vagyok e én, szerencsémet tehetni, 's mind kipótolni a' mit Minna érettem elvesztett.

FRANCISCA. Hallja Major Úr, csenget; be kell mennem.

TELLHEIM. Én veled megyek.

FRANCISCABAz ég' szerelméért, ne! Nagyon rám parancsolt, hogy szóba ne álljak Major Úrral. Vagy hát később jőjön. – *(Francisca be.)*

Negyedik jelenés.

Tellheim, *(utána kiáltván.)* Jelents-be nála, Francisca! szóllj mellettem, Francisca! Mingyárt követlek. – Mit mondok majd neki? A' hol a' szív szólhat, nincs ott szükség készűletre. – Ez az eggy kívánhatna előre-készűlést, – tartalékja, kétsége, hogy szerencsétlenné lévén, karjaim közzé vesse magát – az az ő igyekezete, mellyel olly szerencse által kecsegtetett, a' mit miattam veszte-el. ezt az én becsűletembe, ezt az ő maga-becsébe való bízatlankodását – ön-maga előtt kimentenem! ön-maga előtt! – Mert előttem mentve-van. – Hah, imhol jő!

Ötödik jelenés.

Minna. Francisca. Tellheim.

Minna, *(kilépvén, mintha Tellheimot nem látná.)* Gondolom, Francisca, a' szekér ajtónk előtt vár?

Tellheim, *(Minna felé közelítvén.)* Hova, Mélt. Kisasszony?

Minna, *(színlelt hidegséggel.)* Ki, Majór Úr. – Értem miért fárasztá magát Majór Úr; nyilván hogy gyűrűmet vissza-adja. Tessék azt a' lyányom' kezébe adni. – Francisca, vedd-által. Nem múlathatok. *(Menni akar.)*

Tellheim, *(elébe lépvén.)* Mélt. Kisasszony! – ah, mit hallék! Nem voltam méltó ennyi szeretetre.

Minna, *(Franciscára pillantván.)* Úgy, Francisca? te Majór Úrnak –

Francisca. Mindent elmondottam.

Tellheim. Ne nehezteljen, Mélt. Kisasszony. Én nem vagyok hitszegő. Nagysád miattam sokat veszte a' világ' szemeiben: nem az enyémben semit; az enyémben veszteségе által végtelenűl nyert. Igen új vala még Nagysádnak ez a' veszteség; úgy vélte, az visszáson fog hatni rám; titokban akará eggy ideig tartani. Mind ez azon kívánságból erede, hogy engem magáénak láthasson. Ez a' kívánság engem kevéllyé teszen. Nagysád engem szerencsétlen környűlményekben találа; nem akara bajt bajjal tetézni. Nem gyaníthatá, melly könnyen felejtetheti a' Nagysád' baja a' magamét.

Minna. Mind igen jó, Majór Úr, de a' dolog megvan; fel van oldva kötelékeiből. A' gyűrű' visszavéte által Majór Úr –

Tellheim. Semmire nem szállottam. Sőt most szorosbban érzem lekötelezve magamat mint valék. Nagysád, kedves Minna, enyém! örökre enyém! – *(elővévén a' gyűrűt.)* Imhol, végye másod ízben hűségem' zálogát –

Minna. Én e ezt?

Tellheim. Végye, szeretett Minna! végye!

Minna. Mit tészen-fel felőlem Majór Úr? Én ezt a' gyűrűt? én ezt?

Tellheim. Ezt tőlem akkor vevé először Nagysád, midőn sorsunk egymáshoz hasonló és szerencsés vala. Most nem szerencsés többé, de egymáshoz ismét hasonló. A' hasonlóság legerősbb köteléke minden szeretetnek. Engedje, kedves Minna – *(ujjára akarja vonni a' gyűrűt.)*

Minna. Majór Úr erőszakkal akarja enyémmé tenni ezt a' gyűrűt, de nincs erő, melly azt velem vissza vétesse. Azt véli talán az Úr, hogy nagy szűkében vagyok a'

gyűrűknek? Imhol mingyárt eggy – *(mutatja neki azt, melly ujján vagyon)* –melly nem kissebb-árú az Úrénál.

FRANCISCA. Ha még most sem eszmél-fel.

TELLHEIM, *(eleresztvén a' Minna' kezét.)* Látom, Barnhelm Kisasszonyt, de nem hallom. Nagysád vonakodik. Bocsássa-meg, hogy, példája után, e' szóval élni merészlettem.

MINNA, *(a' maga való hangjában.)* Megbántá az Urat a' szó?

TELLHEIM. Fájt, Mélt. Kisasszony!

MINNA. Nem kellett volna fájnia, Tellheim. Engedjen-meg érte, Tellheim!

TELLHEIM. Hah, ez az édes hangzat azt mondja, hogy Nagysád magához tért, hogy szíve még szeret, tisztelt, édes Minna!

FRANCISCA, *(kifakadva.)* A' tréfa majd igen is messze találа menni.

MINNA, *(parancsoló hanggal.)* Magad' játékba nem vegyítvén, ha szabad kérnem.

FRANCISCA, *(magában.)*'S még sem volna elég?

MINNA. Igen is, Uram, asszonyi hiúság volna, hidegnek mutatnom magamat. Félre azzal. Az Úr méltó, hogy olly igaznak találjon mint ön-maga. Még szeretem az Urat. Azonban –

TELLHEIM. Ne tovább, édes Minna! ne tovább! *(keze után nyúl, hogy a' gyűrűt felvonja neki.)*

MINNA, *(kezét vissza rántván.)* Azonban még is – és még annyival inkább nem fogom soha megesni engedni; nem soha! Mit gondol az Úr? Úgy véltem, az Úrnak tulajdon baja is elég. – Az Úrnak itt kell maradnia; az Úr kénytelen addig fejeskedni, míg a' legteljesebb elégtétet kapja-meg. Fejeskedni, mondom; bocsásson-meg, mert hirtelen nem lelek más szót; ha ellenségeinek láttokra megemészti is az inség.

TELLHEIM. Azt gondoltam, azt mondtam, midőn nem tudtam mit gondolok, mit mondok. Az epe 's az elfojtott bosszú egész lelkemet elfogták; benne maga a' Szerelem sem tudott, a' szerencse' legteljesebb ragyogásában sem tudott nappalt virrasztani benne. De előküldi leányát, a' Szánakozást, ki ismeretesbb a' busongó szenvedéssel, elszéllyeszti a' ködöt, 's lelkemnek minden nyiladékit az ellágyúlás' behatásainak felnyitja. Az ön-megtartás' ösztöne felébred, midőn valami becsesebbet kell megtartanom magamnál, 's midőn azt magam által kell megtartanom. – Ne engedje magát megsértetni Nagysád a' szánakozás' nevezete által. Szerencsétlenségünknek ártatlan okától alázat nélkül halhatjuk azt. Ez az ok én vagyok; általam veszti-el Nagysád, szeretett Minna, rokonit és barátjait, birtokát és honföldjét. Általam kell azt, bennem kell azt Nagysádnak ismét feltalálni; különben a' szeretetre legméltóbb asszonyi lélek' megrontása fekszik lelkemen. Ne engedje Nagysád hogy olly jövendőt képzeljek, mellyben útálnom kell magamat. – Nem, engem itt semmi sem tartóztat többé. E' pillantás olta azon igazságtalanságnak, melly engem itt üldöz, semmi egyebet nem vetek ellenébe, mint megvetést. Az egész világ e e' tartomány? Csak ennek kél e fel a' nap? Hova nem szabad mennem? Mellyík az a' szolgálat, mellyet tőlem megtagadnak? 'S kelljen azt bár a' legtávolabb éghajlat alatt keresnem, csak bátran, kedves Minna! nem lesz semmi fogyatkozásunk. Van eggy barátom, ki kész segéleni.

Hatodik jelenés.
Tábori-Vadász. Tellheim. Minna. Francisca.

Francisca, *(meglátván a' Tábori-Vadászt.)* Szt, Major Úr –

Tellheim, *(a' Tábori-Vadászhoz.)* Kit keres, barátom?

Tábori-Vadász. Major Tellheim Urat. – Uram Major Úr, szerencsém vagyon az Úrnak ím ezt általnyujtani. *(Általadja a' Királyi Kézi-levelet.)*

Tellheim. Nekem e?

Tábori-Vadász. Ezt még tegnap kell vala meghoznom: de sehol nem lelhetém Major Urat.

Tellheim. Nagyon köszönöm fáradságát.

Tábori-Vadász. Tisztemben állott, Uram Major Úr.

Hetedik jelenés.
Tellheim. Minna. Francisca.

Tellheim. Ah, Nagysád, mit találok ez írásban? Mi lesz itt?

Minna. Kíváncsiságomat nem szabad annyira terjesztenem –

Tellheim. Hogyan? 's Nagysád az én sorsomat elválasztva nézi a' magáétól? – De mit késem felbontani? Szerencsétlenebbé mint vagyok, nem tehet – nem, kedves Minna, szerencsétlenebbekké bennünket nem tehet mint vagyunk, de igen szerencsésebbekké. Engedje Nagysád – *(feltöri 's olvassa a' levelet; azonban a' Fogadós becsúsz a' szobába.)*

Nyolczadik jelenés.
Fogadós. Az előbbiek.

Fogadós, *(Franciscához.)* Pszt! Édes szép gyermekem! Ide csak! ide csak!

Francisca, *(a' Fogadós felé menvén.)* Gazd' Uram, valóban még magunk sem tudjuk, mi áll a' levélben.

Fogadós. Éj, kinek van arra gondja? én a' gyűrű miatt jövök. A' Mélt. Kisasszony kénytelen azt mingyárt, mingyárt kiadni. Juszt érte jött; ki akarja váltani tőlem.

Minna *(a' Fogadóshoz közelítvén.)* Mondja Jusztnak, hogy már ki van váltva, hogy általam van kiváltva.

Fogadós. De –

Minna. Én mindent magamra veszek; menjen Gazd' Uram. –

(a' Fogadós el.)

KILENCZEDIK JELENÉS.
Tellheim. Minna. Francisca.

FRANCISCA. Osztán Mélt. Kisasszony, Nagysád is elégelje-meg már a' szegény Majórral –

MINNA. Nyavalyás kis kérlelője! mintha a' göcs közel nem volna a' felbomláshoz!

TELLHEIM, *(elolvasván a' levelet, a' leghevesebb örvendések köztt.)* Hah, ím itt sem tagadta-meg magát! – O Minna, melly igazság, melly kegyelem! Ez több mint a' mit vártam! több mint a' mit érdemlettem! Szolgálatom, becsűletem, minden vissza vagyon adva. – Hiszen talán csak nem álmodom? – *(megint végig-fut a' levelen, mintha el akarná oszlatni kétségét.)* Nem, ez nem fényvesztő játéka óhajtásimnak! Olvassa, kérem, olvassa Nagysád!

MINNA. Major Úr, nekem nem hibám a' tolakodás.

TELLHEIM. Hogyan, szeretett Minna? A' levél nekem szóll, a' Nagysád' Tellheimjának, 's azt foglalja magában, a' mit Nagysádtól bátyja el nem vehet. Nagysádnak azt olvasni kell. Olvassa, kérem.

MINNA. Ha vele kedvét tölthetem Major Úrnak. – *(Elveszi a' levelet, 's olvassa.)*

„Kedves Major Tellheim!

Értéstekre adom, hogy a' baj, melly engem gondba ejtett volt becsűletetek miatt, a' szerint világosodék-ki, a' hogy azt Magatok óhajtátok. Az öcsém a' dologról bővebben volt tudósítva, 's az ő bizonyítása Benneteket teljesen tisztáknak állít. Meghagytam, hogy adassék-ki a' Rendelés az Udvari Staats-Kassához; a' kérdésben forgó Irás Nektek ki fog adatni, 's ki lesz fizetve a' mit szolgálatom' elősegélése végett tulajdonotokból költöttetek. Meghagytam ezen felül, hogy az Ellenetek beadott vádlás' czikkelyei cassáltassanak. Hagyjátok tudnom, engedi e egésségtek, hogy vissza-lépjetek szolgálatomba. Sajnálnám elveszteni azt a' Tisztemet, kinek katonai bravourját 's illy szép gondolkozását ismerem. Vagyok jól affectionált Királyotok: Friedrich."

TELLHEIM. Mit mond e' levélre Nagysád?

MINNA, *(öszvehajtván 's visszanyujtván.)* Én ? Semmit.

TELLHEIM. Semmit?

MINNA. De igen: hogy a' Major Úr' Királya, túl azon hogy igen nagy Király, igen jó Király is lehet. – De mi közöm nekem hozzá? Nekem nem Királyom.

TELLHEIM. Nem egyebet? Nem semmit ránk nézve?

MINNA. Az Úr ismét szolgálatjába lép. Major Úra Obristlieutenant lesz, talán Óbester lesz. Örvendek hozzá teljes szívemből.

TELLHEIM. 'S Nagysád engem nem ismer jobban? – Nem, minekutána nekem a' szerencse annyit ád vissza, a' mennyi elég beteljesíteni eggy eszes ember' kívánságait, függjön egyedűl az én Minnámtól, ha kivűle legyek e még másé is. Életem legyen szentelve az ő szolgálatjának. A' Nagyok' szolgálatjai veszedelmes szolgálatok, 's nem érdemlik a' fáradságot, erőszakot, hunnyászkodást, a' mibe kerülnek. Minna nem azon hiúk közzűl való, kik férjekben csak a' hívatali fényt szeretik. Minna engem magamért fog szeretni, én pedig örömmel mondok-le az egész világról érte. Engem katonává nem tudom melly országlási állatások' megkedvelése tett, 's az a'

rendesség, hogy ez élet' nemét minden becsűletes embernek jó próbálni eggy ideig, hogy mind azzal a' mit veszélynek hívnak, megismerkedjék, 's bátor lelket hideg vért szerezzen. Maga a' legnagyobb szükség kényszeríthetett volna életem' nemévé tenni, a' mi csak próbám volt. De most, midőn többé semmi nem kényszerít, most az megint minden vágyom, hogy nyugalomban éljek, boldog legyek. Az leszek az én Minnám' társaságában csalhatatlanúl, az maradok csalhatatlanúl. – Holnap kössön eggyüvé bennünket a' legszentebb kötelék; úgy osztán széllyel-nézzük magunkat, kikeressük az egész tágas világban a' legcsendesbb, legvídámabb, legmosolygóbb szögöt, mellynek, hogy Edenné legyen, csak eggy boldog pár az híja. Ott telepedünk-meg majd, ott legyen majd minden napunk – Mi leli Nagysádat? – *(Minna nyugtalanúl forog, 's el akarná rejteni illetődését.)*

MINNA, *(magát öszveszedvén.)* Az Úr kegyetlen, illy keccsel festvén nekem eggy szerencsét, mellyről le kell mondanom. Az a' mit elvesztettem –

TELLHEIM. Elvesztett? Mit nevez így Nagysád? Mind az a' mit Minna elveszthetett, az nem Minna. Nagysád még is a' legédesebb, legnyájasabb, legszerelmetesebb, legjobb teremtés a' nap alatt; merő jóság és nagylelkűség, merő ártatlanság és öröm. Néha eggy kis csintalanság is, eggy kis fejesség. Annál jobb. E' nélkül Minna angyal volna, kit rettegve kellene tisztelnem, kit nem mernék, nem tudnék szeretni. *(megfogja kezét, hogy megcsókolja.)*

MINNA, *(visszavonván azt.)* Nem úgy, Uram! Honnan e' hirtelen elváltozás? Ez az égő, lángoló szerelmes az az előbbi hideg Tellheim e ez? Visszatért szerencséje hozhatná é e' tűzbe? – Ha úgy, engedje hogy szökevény hevében én bírjak mind kettőnkért eszmélettel. Míg még ez a' hév megengedte hogy maga elmélhessen, azt hallám mondani, hogy az semmire-kellő szerelem, melly a' maga tárgyát ki tudja tenni a' megvetésnek. Jó; de én szint olly tisztának 's nemesnek akarnám látatni a' magam szerelmemet, mint a' millyen az övé. Most midőn őtet a' Becsűlet szóllítja, midőn őtet eggy nagy Uralkodó csatolja ismét magához, megengedjem e, hogy szerelmes álmodozásoknak ereszkedjék? hogy a' borostyánt-érdemlő bajnok rózsapártás pásztor legyen? Nem, Uram! járja azt az útat Major Úr, mellyre jobb csillagzatai hívják.

TELLHEIM. Jó; ha Minnának a' nagy világ tetszik, maradjunk a' nagy világban. – Be kicsiny, be nyomorú ez a' nagy világ. Nagysád azt még csak pillogó oldaláról ismeri. De, Minna, látni fogja hogy nyomorú; bizony látni fogja! Légyen tehát, míg látni fogja. Hadd csudáltassanak benne a' Minna tökélményei. Boldogságom találni fog irígyeket.

MINNA. Az Úr hamis értelemben fogta-fel szavaimat. Midőn én az Urat a' nagyvilág felé vissza útasítom, szándékom nem az, hogy oda eggyütt menjek én is. Én elmaradok. Tellheimnak ott feddtelen hitves kell. Eggy honjából megszökött leány, ki erővel köté magát –

TELLHEIM, *(felszökve 's körűl-tekintvén.)* Ki meri azt mondani? Ah, Minna, elijedek magamtól ha képzelem, hogy ezt nekem valaki más mondhatta volna. Dühöm túl fogna haladni minden határt.

MINNA. 'S ím épen ez ejt engem gondokba. Az Úr a' legyengébb sértő szót sem fogná eltűrhetni; pedig kénytelen volna a' legkeserűbbeket hallani mindennap. Eggy szóval, hallja hát, Tellheim, mit végeztem; a' mitől magamat semmi erő által nem engedem elvonatni –

TELLHEIM. Minekelőtte kimondja Nagysád, kényszerítem az egekre, gondoljameg, hogy élet és halál van szavaiban.

MINNA. Hadd mondjam tovább, Tellheim: – A' melly bizonyosan vissza-adám az Úrnak a' gyűrűt, mellyel eggykor hűségét kötelezte volt nekem, a' melly bizonyosan vissza vette az Úr tőlem azt a' gyűrűt: olly bizonyos, hogy a' szerencsétlen Barnhelm a' magánál szerencsésbb Tellheim' hitvese soha nem lesz.

TELLHEIM. Nagysád e' szerint megtöri felettem a' pálczát?

MINNA. Az egyenlőség az egyedűl erős köteléke a' szeretetnek. A' még szerencsés Minna eggyedűl a' boldog Tellheim' kedvéért óhajtott élni. Még a' szerencsétlen Minna is reá vétethette volna magát, hogy barátja' szerencsétlenségét maga által – vagy szaporítsa, vagy enyhítse. Megsejtheté maga is, minekelőtte ez a' levél, melly közttünk minden egyenlőséget végképen széllyel-bont, érkezett, hogy jobbja' elfogadásában csak tettetéssel vonakodtam.

TELLHEIM. Igaz e ez, Mélt. Kisasszony? – Köszönöm, hogy felettem a' pálczát még meg nem törte. Nagysádnak csak a' szerencsétlen Tellheim kell, 's azt könnyű megkapni. *(hidegséggel.)* Épen még jókor látom, hogy hozzám nem illik, elfogadni e' késedelmes igazságot; hogy jobb lesz el nem fogadni többé a' mit illy gyalázatos gyanú mocskola-meg. – Legyen annyi mintha a' levelet nem vettem volna. Ebből áll a' mit rá felelek 's teszek. *(tépni akarja.)*

MINNA, *(megkapván kezét.)* Mit akar, Tellheim?

TELLHEIM. Elnyerni Nagysádat.

MINNA. Álljon-meg.

TELLHEIM. Csalhatatlanúl el van tépdelve, ha szavát hamar meg nem másolja. Úgy osztán majd csak meglátom, van e még kifogás ellenem.

MINNA. Hogyan? e' hanggal? – Majór Úr tehát azt akarja, hogy tulajdon szememben legyek gyalázatos? Soha nem! Az gyalázatos teremtés, a' ki nem átalja egész szerencséjét eggy férjfi' vak hajlandóságának köszönni.

TELLHEIM. Mind nem való! mind nem való!

MINNA. Meri meghazudtolni tulajdon szavait az én számban?

TELLHEIM. Kedves Sophista! Hát megbecsteleníti e magát a' gyengébb nem mind azzal a' mi nem illik az erősbbhöz? Hát a' férjfi mind azt szabadosnak nézze, a' mi az asszonyhoz nem illetlen? Mellyiket alkotá a' másika' gyámoláúl a' természet?

MINNA. Ne törődjék rajtam, Tellheim! Nem leszek én egészen véd nélkül, ha az Úrét el nem fogadom is. Marad annyim, a' mennyi elég a' szükség ellen. – Bejelentetém magam' Követünknél, 's még ma akar velem szóllani. Bízom benne, hogy pártomat fogja. Az idő múl, engedje Majór Úr –

TELLHEIM. Kísérni fogom Nagysádat.

MINNA. Sőt kérem, eresszen.

TELLHEIM. Hamarább marad-el Nagysádtól árnyéka. Jőjön Nagysád, a' hova tetszik, a' kihez tetszik. Elbeszélem, ismerősnek és idegennek, a' Nagysád' jelenlétében beszélem-el, százszor meg százszor beszélem-el napjában, melly lánczok csatolják Nagysádat hozzám, melly kegyetlen makacssággal akará Nagysád e' lánczokat eltépni.

TIZEDIK JELENÉS.
Juszt. Az előbbiek.

JUSZT. Major Úr! Major Úr!
TELLHEIM. Mi baj?
JUSZT. Hamar, Major Úr, kérem.
TELLHEIM. Mit akarsz? Ide hozzám. Szóllj, mi kell.
JUSZT. Hallja, hallja Major Úr – *(fülébe szóll.)*
MINNA, *(Franciscához, titokban.)* Gyanítod, mi történik?
FRANCISCA. O kegyetlen! hogy kínozza-el!
TELLHEIM, *(Juszthoz.)* Az lehetetlen! – *(felgyúladva pillant Minnára. Juszthoz.)* Mondd-ki fennszóval. Hallja Mélt. Kisasszony.
JUSZT. Gazdánk azt állítja, hogy a' melly gyűrűt nála zálogba vetettem, a' Mélt. Kisasszony magához vette, 's ki nem akarja adni.
TELLHEIM. Való ez, Mélt. Kisasszony? Nem, az nem lehet való!
MINNA, *(mosolyogva.)* 'S miért ne Tellheim? miért ne lehessen az való?
TELLHEIM, *(a' legnagyobb tűzzel.)* Légyen való tehát! – Melly irtózatos világ lobban-fel eggyszerre előttem! Most ismerek rá az állhatatlan, a' hiteszegett leányra!
MINNA, *(elijedve.)* 'S ki az, Tellheim?
TELLHEIM. Nagysád, kit ezentúl feledni fogok.
MINNA. Tellheim!
TELLHEIM. Feledjen viszont Nagysád is! – Azért, egyedül azért jöve, hogy törésre jusson velem. Az világos! Oh, hogy a' történet olly kész boldogítani az álnokokat! Az juttatá a' Nagysád' gyűrűjét a' Nagysád' kezébe, Nagysád pedig ravaszúl rám tolá a' másikat.
MINNA. Tellheim, melly kísérteteket lát az Úr? Csendesedjék, 's hallja a' mit mondok.
FRANCISCA, *(magában.)* Köszönje magának a' mit keresett.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.
Werner eggy erszény arannyal. Tellheim. Minna. Francisca. Juszt.

WERNER. Már imhol vagyok, Major Úr –
TELLHEIM, *(nem is nézvén rá.)* Kinek van szüksége rád?
WERNER. Pénzt hozok; imhol ezer pisztól.
TELLHEIM. Nekem nem kell a' pénzed.
WERNER. Holnap még eggyszer ennyi lesz. Parancsoljon bízvást Major Úr.
TELLHEIM. Tartsd magadnak.
WERNER. Hiszen a' Major Úré! Talán nem látja Major Úr, kivel szóll?
TELLHEIM. Félre vele, mondom.
WERNER. Mi lelte Major Urat? Én Werner vagyok.
TELLHEIM. Minden jóság tettetés, minden szeretet csalfaság.
WERNER. Ez nekem van mondva?
TELLHEIM. Ha úgy akarod.

WERNER. Hiszen én csak szavát fogadtam Majór Úrnak.

TELLHEIM. Fogadd hát ezt is: Takarodjál!

WERNER. Major Úr, epe énbennem is van.

TELLHEIM. Jó; az is a' legjobb benned.

WERNER. Kérem Majór Urat –

TELLHEIM. Hányszor mondjam még? Nekem nem kell pénzed.

WERNER, *(kifakadva.)* Kelljen hát a' kinek kell. *(Tellheimnak lábaihoz csapja a' pénzt, 's félre vonúl.)*

MINNA, *(Franciscához.)* Ah! szavadat kellett volna fogadnom! A' tréfa messze ment. De csak hallani akarna! *(Tellheim felé menvén.)*

FRANCISCA, *(felelet nélkül hagyja Minnát, 's mosolygva közelít Wernerhez.)* Strázsamester Uram! –

WERNER, *(durczásan.)* Menjen!

FRANCISCA. Huh, a' csuda férfijak!

MINNA. Tellheim! – Tellheim! – *(Ez bosszúsan rágdossa körmeit, képét elfordítja, 's nem hall.)* Nem, ez sok! Hallja hát! Az Úr csalatkozik. Nem értjük egymást. – Tellheim! Az Úr nem akarja Minnát érteni. – Férhet illy gyanú az Úrhoz? – Én akartam volna törésre jutni az Úrral? Én jöttem volna ezért? Tellheim!

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Két inas kétfelől szalad be. Az előbbiek.

AZ EGGYIK INAS. Nagysád, Ő Excellentziája –

A' MÁSIK INAS. Nagysád, érkezik a' Gróf –

FRANCISCA. A' Gróf! a' Gróf!

MINNA. Oh, hamar hát, Tellheim!

TELLHEIM, *(eggyszerre magához térvén.)* Ki jő? kicsoda jő? A' Nagysád' bátyja? engesztelhetetlen bátyja? – Csak jőjön! Ne tartson semmitől Nagysád. Előttem eggy bántó tekintettel sem fogja illetni merni az én Minnámat. Velem lesz dolga – noha Nagysád nem érdemli tőlem.

MINNA. Öleljen-meg, Tellheim, 's feledjen mindent.

TELLHEIM. Hah, ha remélhetném, hogy Nagysád megbánta –

MINNA. Nem, Tellheim, én azt soha sem fogom megbánnni, hogy az Úr' szép szívét legtitkosbb rejtekjeiig előmbe tétetém. – Melly férjfi Maga, kedves Tellheim! – Ölelje-meg Minnáját, szerencsés Minnáját, – de a' ki semmi által nem szerencsésebb mint Tellheimjának birtoka által. – *(karjai közzé veti magát.)* Most pedig elébe! elébe!

TELLHEIM. Kinek?

MINNA. Ismeretlen barátjai' legjobbikának.

TELLHEIM. Hogy értsem én ezt?

MINNA. A' Grófnak, az onkelemnek, a' Minna' atyjának, a' Tellheim' atyjának. – Az én elszökésem, az ő haragja, az a' kitagadás – mind merő költemény.

TELLHEIM. Költemény? – De a' gyűrű!

MINNA. Hol a' gyűrű, mellyet vissza-adék az Úrnak?

TELLHEIM. Vissza-veszi, édes Minna? Oh úgy boldog vagyok! *(elővesz.)* Imhol, Minna.

MINNA. Tekintse-meg hát elébb! – Oh a' vakok, kik nem akarnak látni! – Hát melly gyűrű az? Az e, a' mellyet én vettem az Úrtól, vagy a' mit az Úr veve éntőlem? Ha ez nem az e, a' mellyet nem akarék a' Fogadós' kezében hagyni?

TELLHEIM. Mit látok, Minna? mit hallok?

MINNA. Hát vissza-vegyem e? Adja ide! adja ide! – *(kiveszi kezéből, 's maga vonja-fel neki.)* Jól van e így?

TELLHEIM. Hol vagyok? – *(megcsókolja kezét.)* Angyal! Angyal! – Így elkínzani!

MINNA. Ezt annak próbájául, hogy az én szeretett férjem rajtam nem ejthet semmi csínyt, hogy visszonzására mindég készen ne találjon. – 'S azt hiszi, hogy én is nem voltam eléggé elkínozva?

TELLHEIM, *(Franciscára pillantván.)* Várjatok, Komédiások! Szerencsétek, hogy így még nem ismertelek.

FRANCISCA. Nem, a' mi engem illet, én részemről Komédiásnak nem születtem. Reszkettem is belé, nevettem is ollykor, úgy hogy kénytelen valék számat mind két kezemmel befogni.

MINNA. Hogy rollom nekem is épen könnyü volt volna, azt én sem mondhatnám. – De jőjön hát.

TELLHEIM. Még magamhoz nem tértem egészen. Úgy vagyok, mintha nehéz álomból ébredtem volna fel.

MINNA. Elkésünk. Már hallom szavát.

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Gróf Bruchsall, számos cselédség 's a' fogadós által kísérve. Az előbbiek.

GRÓF. Szerencsésen érkezett-meg a' húgom?

MINNA, *(elébe szökvén.)* Ah, atyám!

GRÓF. Itt vagyok én is, kedves Minna, minden baj nélkül. *(megölelik egymást.)* – De mi ez? *(meglátván Tellheimot.)* még csak huszonnégy órája hogy itt vagy, 's már ismeretség? már társaság?

MINNA. Találja, atyám, ki ez?

GRÓF. De nem a' te Tellheimod?

MINNA. 'S ki volna más? Jőjön, Tellheim! *(elébe állítja a' Grófnak.)*

GRÓF. Uram, mi egymást soha nem láttuk, de úgy hittem első tekintettel, hogy kiismerem az Urat; óhajtottam ezen első tekintettel, hogy az Úr legyen az a' mi Tellheimunk. Öleljen-meg az Úr; én az Urat nagyon becsűlöm, én keresem, kérem az Úr' barátságát. A' húgom, a' leányom szereti az Urat –

MINNA. Azt tudja, atyám? – 'S mondja-meg most, vak e szeretetem.

GRÓF. Nem az, Minna; szereteted nem vak, de szeretőd néma.

TELLHEIM, *(karjai közzé vetvén magát a' Grófnak.)* Engedjen időt magamhoz térni, tisztelt, szeretett atya!

GRÓF. Így fiam! így! Látom, hallom, hogy ha ajkaid csevegni nem tudnak is, szíved tud szóllani. – Én egyéberánt nem mondhatnám, hogy az e' színt viselő Tiszteknek

– *(a' Tellheim' uniformjára int.)* – igen nagy barátja volnék. De az Úr nemes-lelkű ember, 's a' jó ember az illyet szereti, akármelly ruhát visel.

MINNA. Oh ha majd mindent fog hallani, atyám!

GRÓF. 'S mi ellenzhetné, hogy ne halljam? – Hol vannak szobáim, Fogadós Uram?

FOGADÓS. Excellentziád méltóztatik itt belépni, Kegyelmes Uram!

GRÓF. Jer, Minna! jőjön Majór Úr! – *(a' Fogadóssal 's embereivel megyen.)*

MINNA. Jőjön, Tellheim!

TELLHEIM. Követni fogom, kedves Minna. Csak még eggy szót itt e'jó emberrel. *(Wernernek indúl.)*

MINNA. Még pedig engesztelőt. Annak, gondolnám, most helye leszen. Úgy e, Francisca? – El, a' Gróf' szobáji felé.

TIZENNEGYEDIK JELENÉS.
Tellheim. Werner. Juszt. Francisca.

TELLHEIM, *(az ellökött pénzre mutatván.)* Fogd ezt, Juszt. Vedd-fel, 's vidd haza. – Menj! *(Juszt el a' csomóval.)*

WERNER, *(ki mind eddig duzzogva állott eggy szögben, 's nem látszott semmin részt venni.)* Már ez más.

TELLHEIM, *(nyájasan lépvén felé.)* Werner, mikor kaphatom-meg a' másik ezret?

WERNER, *(vídám hanggal.)* Holnap, édes Majór Úr; holnap, ha tetszik.

TELLHEIM. Nekem nincs szükségem hogy adósod leggyek, Werner: de én leszek Pénztartód. A' pénz nem a' ti kezetekbe való. Ti csak jobbnemű vesztegetők vagytok. – Azelébb megbántottalak, Werner.

WERNER. Szegény bűnös lelkemre mondom, hogy igen. De eszemnek kellett volna lenni. Most már látom magam is. Megérdemleném, hogy százat szabasson rám Majór Úr. Szabassa rám, nem bánom; csak ne haragudjék tovább, édes Majór Úr!

TELLHEIM. Ne haragudjam. – *(megszorítja kezét.)* Olvassd szemeimből, a' mit ki nem tudok mind mondani. – Szeretném látni a' halandót, kinek jobb lyánykája, hűbb barátja volna mint nekem. – Francisca, úgy e?

TIZENÖTÖDIK JELENÉS.
Werner. Francisca.

FRANCISCA, *(magában.)* Az ugyan való; ez a' Paul Werner a' legbecsűletesbb ember a' kit valaha láttam. Illyet nem hamar találok megint. – Ki kell neki menni. – *(félénken 's szégyellősként közelítvén felé.)* Strázsamester Uram!

WERNER, *(szemeit szárasztván.)* Mit akar, Lyányasszonyka?

FRANCISCA. Strázsamester Uram –

WERNER. Szólljon hát, Lyányasszonyka; mit akar?

FRANCISCA. Nézzen hát rám, Strázsamester Uram –

WERNER. Még nem nézhetek; nem tudom mi, a' szemembe ment.

FRANCISCA. De nézzen rám hát, kérem.

WERNER. Tartok tőle, hogy már is többet néztem mint kellett. – Ime nézek; mi dolog, Leányasszonyka?

FRANCISCA. Strázsamester Uram! – *(elakad.)* – Mondja-el csak – nincs magának szüksége Strázsamesternére?

WERNER. De nem kötődik, Lyányasszonyka?

FRANCISCA. Melly gondolat! hogy kötődném? – Látja Strázsamester Uram, – az én Kisasszonyom Tellheim Majór Úrhoz megyen: melly rendes volna az, ha –

WERNER. De eljön velem Persziába, Leányasszonykám? Mert Persziába' –

FRANCISCA. A' hova Strázsamester Uram megyen, én is megyek; mert Strázsamester Uram nem hagyja-el a' Majórt, én soha nem a' Majórnét.

WERNER. De igazán, Leányasszonyka? – Leányasszonyka! Leányasszonyka! – Hohó, Majór Úr, ne olly igen rá-tartósan! Igy ez eggyszer szint olly jó leánykám, szint olly hű barátom volna, mint a' millyennel Majór Úr dicsekszik. – Adjon kezet rá Lyányasszonykám! topp! – No, angyalkám, Lyányasszonykám, mához tiz esztendőre vagy Frau Generálin lesz Magából, vagy elhord a' szekermenczezett manó.

8.

MAKBETH

Bürger után,
1791.

vagy szerencsésebb újradolgozást, vagy emésztő tüzet kíván.
hogy így fordítóját el ne temesse.

[SZEREPEK:

MAKBETH
BANKÓ
MALCOLM
MACDUFF
ROSSZE
TESTŐRZŐ
KATONA
KÉT GYILKOS *(*EGGYIK; MÁSIK*)*
A' GYERMEK *(*A' Macduff kis fija*)*
ORVOS
SEYTON
ANGLUS TISZT
LÄDY MACBETH
LÄDY MACDUFF
AZ ASSZONY-UDVARNOK
BOSZORKÁNYOK:
BOSZORKÁNY ANYÓ
HÁROM BOSZORKÁNY
KÉT NEMES SZÜLETÉSŰ ÚR
TSELÉDEK
HÍRHOZÓK
KATONÁK
KÉSÉRŐK
EGYNEHÁNY VENDÉGEK
A' BANCO ÁRNYÉKA
A' VÉRZŐ GYERMEK
A' KORONÁS GYERMEK]

MAKBETH.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ KIJÖVETEL.
*(*Térség, Zivatar, Mennydörgés*)*
Három boszorkány.

ELSŐ BOSZORKÁNY.
Taopp! de vieradta felé
Hol tsapunk majd eggyüvé?
MÁSODIK BOSZORKÁNY.
Ha moajd a' varju dögre száll,
'S az uotasokra jajt kiabál;
Ha moajd az akasztó fáról krákog,
'S a sűlt koponyákon vákog;
A' baglyok ha kezdik a' húhogatást,
A' rusnya motsárban fel leljük egymást!
HARMADIK BOSZORKÁNY.
Addig ugyan eggyet mondok még Makbethnek!
ELSŐ BOSZORKÁNY.
Lidértzke! lobogsz már?*)…
HARMADIK BOSZORKÁNY.
…Oszoljunk! kergetnek!
MÁSODIK BOSZORKÁNY.
Kakaskám! te is hívsz?**)
HARMADIK BOSZORKÁNY.
…No, rajta! kezet!
No rajta! Szemünk, szánk a' merre vezet!
(Öszve-fogóznak, danolnak, 's karika-tántzot járnak)
MINDNYÁJAN.
Meleget tőltünk a' hidegbe,
Hideget tőltünk a' melegbe,
Vért a' fejérbe,
Fejéret a' vérbe,
S-s-s-szt! 's valamit akarunk
Öszve meg' öszve-habarunk.

*) Láng lobban-fel a' tóban, annak jeléűl, hogy már ideje hogy menjenek.
**) A' nádasban haris szóllal-meg, hasonló tzélra.

IIdik KI-JÖVETEL.
*(*Távolról tsata-zaj hallatszik*)*

Eggyik óldalról eggy királlyi test-őrző; a' másikról
eggy vérében fetrengő Katona.

TESTŐRZŐ. Hé, ki vagy itt a főldön?

KATONA. Fennt éljen a' Skót Király!

TESTŐRZŐ. Ellenség vére ez vagy a' magadé?

KATONA. Ez is, az is.

TESTŐRZŐ. Hát miként üte-ki a' csata?

KATONA. Úgy, hogy későn jössz megnyerni segíteni.

TESTŐRZŐ. jaj!

KATONA. De Nem jaj ám! – miénk a' Győzedelem!

TESTŐRZŐ. Miénk? E'szerint nyargalva futok a' Királyhoz. Nem messze van, 's engem külde-ki hírért. Csak egy pár fecske szárnyat ez egyszer! Isten hozzád *(megrugaszkodik)*

KATONA. Hé, hé! ne olly hirtelen!

TESTŐRZŐ. No? mi dolog?

KATONA. 'S mit mondana az Uram a' Királynak?

TESTŐRZŐ. Hogy mienk a' gyözedelem.

KATONA. Igen; de hazudtam!

TESTŐRZŐ. Hazudtál? Úgy ennyi vér mellett veszett egy ficzkónak kell lenned.

KATONA. 'S ha nem hazudtam is, az Uram fülébe lehetne talám annyi tűrés, hogy csendesen hallgassa végig a'mit eggy derék Legény az ő általa is nyert győzedelem felől beszélleni akar. 'S osztán, ha bővetskébb hírt akar vinni a' Királynak, meg-menti magát attól a' fáradttságtól hogy ezt az útat kétszer mérje végig.

TESTŐRZŐ. Beszélld elő hát barátom, de csináld kurtán, kérlek.

KATONA. Egy hajszálnyival se kurtábban mint a' hogy van. Eggy darabig, Uram, bizony tsak imígy-amúgy állott a' dolog. A' csata sem akart helyéből mozdúlni; mint az a' csolnak, mellyet révésze ellenébe hajt az áradó víznek. A' nyakas Macdonnell, a' ki még az anyja' hasába pártosnak készűlt, győzni akart erőnek erejével. Úgy is látszott, hogy Fortuna Komám-Asszony az ő ringyója. De haszontalan! a' győzedelmes Makbeth nem gondolt se magával, se ringyójával; párázó véres karddal vágta magát keresztűl a' gyalázatosig, 's meg nem szünt, valamig egy szabással ketté nem szelte a' fejét.

TESTŐRZŐ. Hm, ha Makbeth nem vólna…

KATONA. De ezzel még korántsem volt vége. A' dühös sárkánynak új meg új körmei nőttek. A Norvégyek királya Svenó nem volt bolond, 's szépen félre vonta magát 's úgy nézte-el hogy a' Haza árulói a' győzedelmet mint veszik meg a' magok vérén. De a' mint látták hogy Macdonell el-esett, kéntelen vólt elő állani. Mint az Isten fergetege úgy pergett egy futással ránk.

TESTŐRZŐ. Akkor tudom meg rezzent Makbeth vagy Bankó?

KATONA. De meg ám! – mint a' sas a' veréb,[1] 's az oroszlán a' nyúl előtt! – Ha legényesen dolgoztunk annakelőtte, most annál tüzesebben fogtunk az aprításhoz, 's a' Vitézség tsak arra is nehezen engedett időt magának, hogy lélegzetet vegyen. Az a' marok nép, mellyet el nem nyelt a' halál, nem tudta életét torkától másként mint véreresztéssel meg-menteni.[2] De most én is kezdem érzeni, hogy sebet kaptam; a' csata hevében nem értem reá. Seborvos után kell körűlnéznem magamat. Az Uram már most Isten hírével mehet, 's meg-mondhatja a' Királynak, hogy ezt Haroldtól tudja, a' ki, ha nem Generális is, de a' maga részét nem bízta másra.

(Két felé válnak-el egymástól)

IIIdik KI-JÖVETEL.

1. Cimbora, hol kóválygál?
2. Gyesznót fojtogattam.
1. Hát te Társ, honnan csöszögsz.
Majd meglátd!
Amott a' kofák köztt láték eggyet,
tekenőkkel árúlá a' meggyet
Csak csámcsog, csak csámcsog, csak csámcsogatja.
Mi tagadás? biz azt megízelítém!
Kofácska, mondám, hottszi csak vagy eggyet!
Lófánkot te Gérbic, nem meggyet
Ezt feleli 's a' kanfogát rám vicsorgatja.
Huhh Csikorgós Csattogós. Megpergelem. Megczibálom.

Egy meg kettő hármat tesz
Ha magához hármat vesz
Meg meg hármat szent szám lessz
MIND A' 3.
Szent szám szent szám szent szám lessz.

IVdik KI-JÖVETEL.

Az előbbiek. Macbeth és Bankó. Hátrább késéről lovagság.

MACBETH. Huhh! be fertelmes zivatar! De, miénk a' győzedelem! Illy szép és otsmány napot egyszersmind még nem láttam soha.

BANKÓ. Mennyire lehetünk még Foriszhoz? – Nézd, nézd! Kik azok amott, olly csudásan beburkolva szurtos lepleikbe? Nem hasonlítanak föld' lakosihoz, és még is azon vannak. Hó! Éltek é, vagy ollyan valamik vagytok, a' miktől a' halandók kitudakolhatnak eggyet mást? A' mint látom, értitek mit akarok mondani, mert ujjai-

[1] vereb **em.**
[2] meg**<-menteni>** **em.**

tok' hegyét egyszerre teszitek mind a' hárman le-fittyenő halvány szájaitokra. Asszonyoknak vélnélek benneteket, ha egyébnek nem mutatna szakállatok.

MACBETH. Szólaljatok-meg hát, kik vagytok?

ELSŐ BOSZORKÁNY. Sok szerentsét Makbeth! Sok szerentsét Glámisi Gróf!

MÁSODIK BOSZORKÁNY. Sok szerentsét Makbeth! Sok szerentsét Cawdori Gróf!

HARMADIK BOSZORKÁNY. Sok szerentsét Makbeth! Sok szerentsét egykori Király!

BANKÓ. Miért borzadsz-meg, barátom eggy illy szépen hangzó köszöntés elől? – *(A' Boszorkányokhoz)* Kérlek az Igazság' nevében, szólljatok! Elmekáprázatok vagytok é, vagy valóban az a' minek látunk? Nagy tekintetű Társamat jövendölőképpen köszöntitek illy tetszetős nevezetekkel, 's még a' Királyival is; de hát engem üressen hagytok é? – Ha bé-tudtok nézni az idő' vetésébe, 's láthatjátok mellyik gabona nő magosra, 's mellyik marad alant, mondjatok nékem is valamit, a' ki sem kedvezéstekért nem esdeklem, sem haragtokkal nem gondolok.

ELSŐ BOSZORKÁNY. Sok szerentsét Bankó!

MÁSODIK BOSZORKÁNY. Sok szerentsét Bankó!

HARMADIK BOSZORKÁNY. Sok szerentsét Bankó! Sok szerentsét Bankó!

ELSŐ BOSZORKÁNY. Kissebb Makbethnél, és nagyobb!

MÁSODIK BOSZORKÁNY. Szerentsétlenebb, de bóldogabb.

HARMADIK BOSZORKÁNY. Királyokat fogsz nemzeni, ha nem vagy is az.

Sok szerentsét hát Macbeth! Sok szerentsét Bankó!

MACBETH. Múlassatok titkot oldozó Nősténye, 's mondjatok többet nekem! Az Atyám halála által, Glámisi Gróf leszek, tudom. De miképpen Cawdori? A' Cawdor Grófja él, még pedig a' szerentse kebelében. A' meg-ígért Királyság egészen túl van a' Lehetőség horizonján. Szóljatok, hol vettétek ezt a' tsudálatos előre-tudást? 's e' sivatagságon útunkat mért tartóztatjátok illy jövendölő köszöntések által?[3] Kénszerítelek, szólljatok. –

(A' Boszorkányok el-tűnnek)

BANKÓ. A' földnek is vannak, látom, búborékjai, mint a' víznek. Imé ezek földi búborékok! hová lettek előlünk?

MACBETH. El-tüntek a' levegőbe. A' mi testinek látszott rajtok, úgy enyészett-el mint a' füst a' szélben. – Bár tsak oda ne lettek vólna illy hamar!

BANKÓ. De volt é inkább igazán a' miről beszélünk? Vagy talám csak húnyort találánk enni, 's elménk még sem tért-meg részegségéből?

MAKBETH A' te gyermekeid egykor Királyok lesznek.

BANKÓ. Te magad leszessz Király.

MACBETH. 'S még Cawdori Gróf a' mellett. – Nem így vólt?

BANKÓ. Eggy betűig így. – De ki jön itt?

---

[3] 's mért tartóztatjátok<-meg> útunkat <ezen a' feldúltt mezőn> illy [A helyes szórendet a szavak fölé írt számok jelzik, 1-6-ig; 5-ös szám azonban nincs, a 6-os a margóra beszúrt *'s e' sivatagságon*; **em**endáltuk.]

Vdik KI-JÖVETEL.
Az előbbiek. Rossze, Késérő sereg.

ROSSZE. Idvezlek benneteket, diadalmas Vitézek! – A' Király, o Makbeth, már meg-értette győzedelmedet. Vitézségednek örvendő tsudálása annyira el-töltötte szívét, hogy magasztalásiban nem tudott sem véget érni, sem határt. Képzeld azt onnan, hogy tégedet a Norvégyi fene sereg köztt tulajdon szemeivel láta szabdalkozni. Egymást érte a' menő 's jövő Hírhozó, rakva mindenik a' te dítséreteddel. Nem lelte nyugtát. Királyi kezének ezen soraival kelle tüstént sietnem hozzád: Zálogául azon tiszteleteknek; mellyekkel téged felruházni készül, megparancsolá, hogy Cawdori Grófnak köszöntselek. Köszöntelek tehát, diadalmas Grófja Cawdornak.

BANKÓ. *(Magában)* Mi ez? Mondhat é ördög igazat?

MACBETH. A' Cawdor Grófja él. Miért öltöztetnek engem költsönözött fénybe?

ROSSZE. Él, igen is; – tudnillik a' Cawdor vólt Grófja, de ítéletnek sullya alatt. Nem tudom, titkosan tartott é Svenóval vagy eggyik feje a' felzendülteknek; de annál nints bizonyosabb hogy a' reá ki-világosodott és maga által is meg-vallott hűségtelenség nyakátszegte.

MACBETH. *(Magában)* Glamisi Gróf és Cawdori Gróf! – A' nagyja hátra van! – *(Rossze felé fordúlván)* Köszönöm Nemzetes Gróf, fáradtságodat! – *(Bankóhoz)* Nem kezded é már reményleni hogy gyermekeid Királyok lesznek, midőn azok a' kik engem Cawdori Grófnak köszöntöttek, ezt ígérték nekik?

BANKÓ. Tsak hogy a' teljesedés arra ne ingereljen még, hogy a' Cawdor Grófságán felyűl a' korona felé kapj! – A' setétség' eszközei bennünket gyakorta igazság által is veszélybe vonnak, 's ártatlan kitsinységek által taszítanak gyakran a' leg-iszonyúbb következésekre. *(Rossze felé fordúlván)* De kérlek olvasd most a' Királyi levelet, hogy az éles látású Rossze azzal ne vádoljon, hogy Urunk kegyelmét hidegen fogadtad. *(Rosszehez)* Eggy szóra, vitéz Gróf!

(El-fordúlnak)

MACBETH. *(A' levél fel-bontása alatt magához)* Két Igazság, mint ugyan annyi szerentsés Prologusa az elő-játszandó királyi Drámának már el van mondva. – – *(Olvas)* „Kedves Rokonom! Tetteidnek érdeme olly annyira el-haladott, hogy a' jutalomnak leg-sebessebb szárnya is lassú annak utól érésére. – – *(Szól)* Ez a' példátlan unszolás nem lehet vétkes. Hogy adná biztató zálogát a' bóldog ki-menetelnek, az által hogy igazan kezdi, ha vétkes vólna? – *(Eggy pillantatig el-merűl, azután olvasni kezd)* „Óhajtanám hogy kevesebbet érdemlettél vólna, hogy szóval és tselekedettel jutalmazhatnálak-meg. Igy tsak azt a' nyomorúltt vallástételt tehetem, hogy többel vagyok adósod, mint a' mit egész birtokom fizethet-ki. – *(Szemei el-tévednek a' papirosról 's eggy rövid Pausa után meg-szólal) (Szól)* Ha pedig nem vétkes, hogy adhatnék helyt annak az iszonyatos késértésnek, mellynek tsak el-képzelésétől is fel-berzednek hajam szálai, 's öszve-szorúltt szívem olly szokatlanúl kalapátsolja bordáimat? – Nem! – maga a' tett nints olly undok, mint a' képzelés ábrázolatja. Ez az ölés, ha szintén tsak káprázolat is, úgy futja-el Valóságomnak minden részetskéit, hogy éltető ereimnek minden míve fel-akad, és nékem semmi sints egyéb jelen a' Jövendőnél. –

BANKÓ. Nézzd vitéz Gróf, nézzd, mennyire el-van ragadva Társam a' Királyi Levél által.

MACBETH. *(el-merűlve 's magában)* De – Ha ezt akarják az örök végezések hogy Király legyek, úgy igyekezetem nélkűl is koronát tesznek fejemre. – *(Olvas)* „Meghagytam a' Rosszei Grófnak hogy tégedet Cawdor Grófjának idevezzeljen. – *(Eggy kevessé meg-szünvén Bankó felé)* Édes Barátom itt a' dolog téged is illet, hallgasd: „A' mint el-kezdtelek téged által ültetni, úgy igyekszem azon hogy fel is neveljelek. Mondjad vitéz Társadnak Bankónak, hogy őt nyughatatlanúl várom, hogy szívemre szoríthassam, és az ő nevelését is munkába vehessem."

BANKÓ. Ha nevekedni fogok, jó Király, tiéd lessz az aratás!

MACBETH. *(Olvas)* „Azonnal indúlok Inverneszbe, hogy tulajdon házadnál, Hitveseddel eggyütt mint a' leg-tiszteletesebb Vendéget az öröm leg-vígabb jelenségeivel fogadhassalak. Reménylem hogy Híveimnek Elsői öszve-gyűlve lesznek ott körűltem, 's alkalmatosságom lessz példáját adni, hogy Király is tudja betsűlni az érdemet."

(Hirtelen öszve-tsapja a' levelet)

Hogyan? tulajdon házamnál akar é el-fogadni a' Király? Meg kell őt előznöm. Ha olly gyorsan nyargal az öröm felé lovam, a' melly vágtatva a' halál veszélyébe rohant, én leszek az első, a' ki őt el-fogadja. Isten hozzátok, Barátim! – Rossze a' te fáradtságodat abba a' könyvembe írtam, a' mellyet mindennap végig forgatok. *(Késérővel eggyütt el-megyen)*

ROSSZE. Egészen el-ragadtatott a' Király Kegyelme által.

BANKÓ. Az új méltóság ollyan mint az új ruha. Nem áll addig jól, míg meg nem kopik eggy kevéssé.

ROSSZE. Siessünk el-érni a' Királyt.

(El, késérő Lovászaikkal)

VIdik KI-JÖVETEL.
(Térség. Mennydörgés)
A' három boszorkány három felőlről.[4]

[4] [A jelenet szövege hiányzik.]

MÁSODIK FEL-VONÁS.

I. KI-JÖVETEL.

Lädy-Macbeth, Macbeth.

LÄDY MACBETH. Jer e' rejtekszobába! – Milly tsudás jelenségek! Lelkemet annyira öszve-zavarták, hogy abban úgy űzi az eggyik gondolat a' másik gondolatot, mint annak háznak a' lakosi, a' melly előtt eggy fő Vendég váratlanúl jelen-meg. – Glámis! Cawdor! De még ezen felűl: „Sok szerentsét, egykori Király!" –talám tsak nem álomban leltt kints?

MACBETH. Annyit mondhatok, hogy többet tudnak mint más Halandók. Midőn már lángoltam többet tudakozni tőlök, levegővé olvadtak-el, 's széllyel tüntek előttem. Ha a' vég olly bizonyosan és olly hamar tellyesedik mint a' kezdet, úgy örülhetsz a' még ígért ditsőség közel lételének.

LÄDY MACBETH. Hah! szavaid ki-rándítanak ebből a' tudatlan időből; 's a' Jövendő már már úgy lebeg körűltem mint a' Jelenvaló! – De – Macbeth! Macbeth! – nem bízok érzelékeny lelkedhez. Tellyesebb az emberi jósággal mint hogy a' leg-közelebbi útra fordúlni kész légy. Szeretnél nagy lenni, nem vagy büszkeség nélkűl, de nints az az élesség, a' mellynek azzal eggyütt járni kellene. A' mit szív szakadva kívánsz, azt tartózkodva, kétségeskedve kívánod; szeretnél, ha bár hamisan is, nyerni; de tsalva játszani nem akarsz. Úgy é, Macbeth, szeretnéd azt a' portékát, a' melly ezt kiáltja feléd: *ha akarod hogy tiéd légyek, ezt meg kell tenned!* Ezt! a' mellyet inkább rettegsz meg-tenni, mint az óhajtod, hogy meg ne tevödjék! –

MACBETH. Tsak eggy kis időt. Elég időnk lessz még szólani felőle. Most jer készüljünk el-fogadásához. Duncán majd itt lessz.

LÄDY MACBETH. 'S mikor akar el-menni?

MACBETH. Azt tartom, hólnap.

LÄDY MACBETH. Ó ne lássa a' Nap soha azt a' hólnapot. – Tsak a' halogatásnak ne adj helytt, én Glámisom! én Cawdorom! én egykori Királyom! – Még ma tedd-fel 's hajtsd tökélletességre! Várj, füleidbe öntöm majd bátorságomat. Gyors nyelvem verje-el őket, azokat a' tűneményeket, a' mellyek téged vissza-űznek arany fényedtől, hová az örök Végzések 's természet felett való Hatalmasságok hívnak.

EGGY TSELÉD. A' Király és a' késerő sereg igen közel látszanak.

MACBETH. Hallottad a' kürtölést?

A' TSELÉD. Az őrt-állónak alig vólt annyi lélegzete 's szava hogy a' szaladva hozot hírt ki-hörögje.

MACBETH. Megyek. –

(A' tseléd el-fordúl)

LÄDY MACBETH. A' te ábrázatod, Édes Férjem, ollyan mint eggy Könyv, mellyből veszedelmes dolgokat lehet olvasni. Hogy az időt meg-tsalhassd, úgy nézz-ki mint a' mostani idő. Szíves idvezlést vígy homlokodon, nyelveden 's kezeidben Duncannak elibe! Úgy nézz-ki mint az ártatlan virág; de magadban az alatta fekvő kígyó légy. Bízd rám a' többit.

(Macbeth el-megyen)

LÄDY MACBETH. *(magában maradván)*[5] Jön? jön? – Igaz hírt hörögtél é Őrt-álló? Hah! rekedjen-meg az éjjeli varjú is a' Duncán halálos érkezése hírének krakogásában! Jertek elő lelkek, kik öldöklő szándékot lehelletek, jertek 's fagylaljátok-meg asszonyi reszketésemet. Töltsetek teliden teli fejem tetejétől fogva láb ujjaim hegyéig iszonyúsággal! Sűrítsétek-meg véremet; fojtsátok-bé a' meg-bánás szívárgásait, hogy a' Természetnek semmi undorodó érzése ne borzasszon-meg irtóztató szándékomban, 's e' közzé és a' tellyesítés közzé ne lépjen. Öldöklés lelkei jertek asszonyi emlőimre, 's szopjátok epévé tejemet! Mind, mind jertek elő, akárhol kóborlotok, akárhol bontjátok láthatatlanúl a' Természetet! Jer vastag éj, 's rejtezz-el a' pokol leg-sűrűbb gőzébe, hogy éles tőröm ne lássa a' sebet, a' mellyet ütni fog, 's az Ég a' homály kárpitján keresztűl ne tekinthessen, 's rám ne kiálthassa: *rettentő állj meg! (Trombita szó hallatszik. Lädy Macbeth el-megyen)*

IIdik KI-JÖVETEL.
(Tér-helly a' Macbeth Kastélyja körűl)[6]
Bankó, Rossze

BANKÓ. Ez a' Kastély[7] felette kedves hellyt áll, 's levegője tiszta és könnyű.

ROSSZE. A' parti fetske leg-alább azt mutatja itt választott szállása által, hogy itt illatozó lehelletet lehell az Ég. Eggy párkányt, eggy ormózatot, eggy tágasabb szögöt sem látok itt, a' hol ez a' nyári vendég meg ne vetette vólna tenyésző ágyát.

(Mind a' ketten némán nézik a' Kastélyt és a' tájékot)

BANKÓ. 'S igaz az, hogy Camberlandi Hertzeggé 's a' Korona örökösévé kiáltja-ki Malcolm fiát a' Király?

ROSSZE. Úgy beszéllik közönségesen.

BANKÓ. *(magában)* Úgy bé nem tellyesedhetik a' Jövendölő Lelkek mondása. Ez olly grádits a' mellyet Macbeth vagy szerentsésen által ugorja, vagy rajta töri nyakát.

(Trombita riadás)

ROSSZE. Hallod? kétség kívűl most űlnek a' vatsorához. Nem megyünk-bé?

BANKÓ. Én örömestebb maradnék egész éjszaka ide ki. Meg nem tudok telni ezzel a' kedves levegővel. A' bé menés előtt úgy öszve szorúl szívem, mintha a' sírba kellene szállanom.

(Bé-mennek)

---

[5] Lädy Macbeth e szövege mellett a margón Kazinczy jegyzete: „Das Offene u[nd] Ungezwung[ene] ist so wenig ein neuer Reitz zur Ausschweif[en] daß es nach d[er] allgem[einen] Bemerkung vielmehr die Hitze dämpft, die eine Folge strenges Verbothe ist."

[6] **korűl em.**

[7] Ez a' **Király em.**

IIIdik KI-JÖVETEL.
*(*A' Kastély pitvara*)*
A' színen Musika, Szövétnekek, Étel-hordó tselédek mennek végig;
utoljára Macbeth jelen-meg.

MACBETH. Vólna tsak vége mindennek mikor majd meg lessz téve a' tett, úgy bezzeg jó vólna a' dolog; úgy hamar meg vólna téve. – Ha az öldöklés eggy úttal a' következéseket is el-törlené; ha annak meg-tevése egyszersmind végezete is vólna; ha ez a' halálos döfés maga vólna az, a' mit annak tevője teszen; ha ez az utolsó vólna – az Utolsó itt, itt az Utolsó, ezen a' föveny feneken, ezen a' gázlóján az Időnek; – úgy… úgy tsak reá vehetné magát az ember hogy a' jövendő életnek szemlélése előtt szemeit bé-húnyja. De az illyetén tettekben többnyire itt esünk már a' kárhoztató ítélet alá. Másnak adjuk véres tanításunkat, de alig tudtuk azt másnak, midőn már vissza-ugrik az Adó fejére. Az eggyeránt mérő Igasság maszlagos poharunk selejtékét önnön magunkkal itatja-meg. – – Itt ő neki kétképpen kellene lenni bátorságban, mert rokona is vagyok, jobbágya is. Mind a' két tekintet el-rettenthetne a' tett elől. Ezen felűl pedig még gazdája is vagyok, a' kinek az a' kötelessége hogy Gyilkolója előtt ajtajimat bé-zárjam, nem az hogy belé verjem a' kést. – 'S osztán ez a' Király olly szelíden is uralkodott, nagy hatalmát[8] olly fedhetetlenűl viselte, hogy az ő érdemei meg-öldöklésnek kárhoztatását angyali trombitaként fogják ki-harsogni 's a' szánakozás gyermeki lágy szívét könyözönné változtatják. – Hallgass-el tehát vétkes nagyravágyás! ne ösztönözz eggy olly kerítés által-ugrására a' mellyen túl mély meredekség vagyon!

(Lädy Macbeth jön)

MACBETH. No, mi dolog?

LÄDY MACBETH. Már mindjárt vége lessz a' vatsorának. – Miért jöttél-ki?

MACBETH. Talám tudakozódott utánnam?

LÄDY MACBETH. Azt véltem hogy azt régen tudttodra adta valaki.

MACBETH. Ne lépjünk elébb ebben a' dologban. Alig adott ránk új fényt.

LÄDY MACBETH. Részeg vólt é tehát az a' Remény a' mellybe magad öltöztetéd magadat? Aludt é azólta? 'S azért ébredt é fel hogy illy sápadtan nézzen-ki józanságában annak szemlélése alatt, a' mihez annakelőtte olly hevesen fogott. Ez után azt tartom erántam való szerelmed felől is, a' mit el-tsuggedtt reményedről látnom kell. Hogyan? Reszketsz é ugyan az lenni szándékidban ' s azoknak tellyesítésekben a' mi kívánságidban vagy? Hogy élhetsz gyávaságod vádlása alatt midőn az, a' mit az élet leg-betsesebb kintsének tartassz, mosolyogva int maga felé? Miért kell a' *nem-merem*-nek nyomban követni a' *szeretném*-et? úgy éppen mint az eggyügyü matskánál a' mesében, a' ki szeretne halat fogni, de nem akarja vízbe mártani lábait.

MACBETH. Kérlek ne szólj többet. Azt, a' mi Férjfihoz illik, én is merem! A' ki azon túl hat, 's többre vetemedik, meg nem érdemli ezt a' Nevet.

LÄDY MACBETH. Meg nem érdemli? úgy tehát barom vólt az, a' mi az elébb nékem meg-esküdt, hogy azt meg-teszed? – Akkor, akkor vóltál Férjfi, 's nem most; úgy érdemlenéd meg ezt a' nevet, ha szavadat meg is mernéd állani. Még nem vagyok

[8] nagy **hatalmú** olly fedhetetlenűl viselte [A *hatalmú* szó a mondatot zavarossá teszi, ezt próbáltuk **em**endálni.]

Anya; de érzem melly nagynak kell lenni a' szeretetnek a' tsetsemő eránt. És még is hízelkedő mosolygásában is ki-tépném fogatlan szájából az enyímnek szívét, 's agyvelejét ki-fetskendeném koponyájából, ha úgy esküdtem vólna meg mint te.

MACBETH. De hát ha rajta vesztünk?

LÄDY MACBETH. Rajta vesztünk? – Tsak bátran neki a' tzélnak, úgy nem veszthetünk rajta. – Majd mikor Duncán alunni fog – a' mai fáradttság után pedig hamar elalszik – Két komornyikjait borral és égett italokkal úgy meg-veszem, hogy emlékezetek, az agyvelő őrállója, gőzzé vál. Akkor majd midőn már le-itatott erejek baromi álomba lesznek temetve, mit nem tehetünk az őr nélkűl alvó Duncánnal? mit nem kenhetünk részeg embereire? Senki sem lesz egyéb a' ki ennek a' nagy gyilkosságnak gyanúsága alá vétethessék rajtok kívűl, mi pedig –

MACBETH. Minő Asszony! Lyányokat ne szülj nekem! Törhetetlen értzedből tsak férjfiaknak kell koholtatni.

LÄDY MACBETH. 'S miért kellett vólna Duncánt a' Komornyikoknak meg-ölni, ha őt nem a' Duncán fijainak kéresekre ölték vólna meg? A' Törvény szék kéntelen lessz őket halálra ítélni, és arra is ítéli bizonyosan. Ki gyaníthatna minket Gyilkosoknak a' mellett a' jajgatás 's bánkódás mellett, a' mellyet a' tettnek ki-világosodásakor tenni fogunk.

MACBETH. Mindenre kész vagyok! Inaim már feszülnek ennek az irtóztató tettnek el-követésére. Készüljünk hozzá, mert nints messze az éjfél!

IVdik KI-JÖVETEL.
(Eggy más szoba a' Macbeth Kastélyában.)

BANKÓ. *(eggy kar székben aluva. Fel-riad)* Félre Lelkem elől! Félre iszonyú képzelet! Előttem nem vagy egyéb eggy vért motskoló álomnál. Míg téged álmodlak, olly gyönyörűségben fürdik a' puha Természet, melly a' fel-ébredéskor undorodássá változik-el. – Igaz, nem igaz, nékem nem vagy egyéb hanem a' bőlts Isten bé-fedett titkainak ördögi fel-fedése, vagy tsak gőz és tünemény, mind a' két esetben arra arányozva hogy engemet kötelességimnek bátorságos ösvényéről el-vonj, 's tűzzel szikrázó mélységbe tsalj. Ha nékünk hasznos vólna a' Jövendő mélységeibe bé-tekintenünk, ha a' születetlen dolgoknak közelgető tsudálatos alakjait meg nem rettenve nézhetnénk, 's szédelgés nélkűl állhatnánk szemlélések alatt a' keskeny ösvényén a' Jelenvalónak; úgy maga rántotta vólna félre az örök Bőltseség a' kárpitot, 's erőt adott vólna szemeinknek hogy a' jöldögélő esztendők sorát végig nézhessük szintén az utolsóig. – Királyok fognának lenni Gyermekeim? Ha úgy van, mi szükségem nékem azt tudni? Azért é hogy elébe kapjak a' Természetnek, hogy a' gyümöltsöt még éretlen korában le-rázzam, 's halált és hideglelést egyem? Vagy azért hogy a' békételen várás életemet meg-keserítse? hogy kötelességeimről el-felejtkezzem nappal, éjjelenként pedig az álom jóltévő meleg apolgatásait fetrengő ágyamról görgessem-el? – Bőlts El-rendelés, légy áldva tőlem, hogy el-rejtetted tudásom elől, ha azon út alatt, a' mellyen mennem kelletik, eggy lábnyira iszonyú üreg mélység ólálkodik é utánnam, vagy ezer ölnyi aranykövek gyűltek öszve. – Enyéssz-el örökre agyvelőmből még te is Emlékezet! hogy azt a' jelenést 's ezt az álmot tsak úgy is mint téli mesét gyerme-

keimnek a' kandalló mellett el-beszéllni ne késértessem. *(Bé-fordúl a' kar szék szárnyába el-aludni)* Ti pedig Mennynek kegyelmes Hatalmai távoztassatok-el tőlem minden rossz gondolatot, minden késértő álmokat! Tartsátok őket lántzaikon hazájokban a' pokolban, 's ne engedjétek hogy a' védelmetlen Természetre rá üssenek.

Vdik KI-JÖVETEL.
*(*A' Macbeth szobája*)*
Macbeth 's eggy tseléd.

MACBETH. Menj, mondjad az Asszonyodnak hogy mikor kész léssz az italom, tsengessen. – Azután le-fekhetsz.

(A' tseléd el-megyen)

MACBETH. *(magában maradván)* Hahhh! – Tőr é ez itt előttem, felém nyúlva markolatjaival? Jer, hadd szorítsalak kezembe! – Mi ez? Nem tőr? és még is mindég látom! Átkozott késértés! 's egyébnek kell é lenned a' kéznek, mint a' mi a' szemnek vagy? Talám tsak a' képzelés tőre, talám tsak el-hevűltt agyvelőm gőzi az? – 's még is éppen olly igazi, éppen olly való, mint ez, a' mellyet itt elő-kapok. – Ha, ha! értem mit akarsz! Útmutatóm akarsz lenni úgy é? Jó! Éppen rád vala szükségem. – Vagy a' szemem, vagy egyéb érzéseim tesznek bolonddá. – Itt, itt, ezen a' hellyen van még is! Még vér tseppek is vannak már nyelén? Pedig az elébb még nem vóltak! – – Nem! nem való az, a' mit szemem lát. Vérengező szándekom tsalogatja úgy szemeimet. – Most az eggyik felén a' Világnak meg-hólttnak látszik a' Természet. Ördögi álmok kötödnek a' le-eresztett kárpitok megett az álommal. Boszorkányok 's kan ördögök kerengenek széllyel 's űzik mesterségeket. A' Farkas ordít, 's fel-ordítja alvásából az otsmány fekete sárga Gyilkolást. Nézd, láb hegyen tipeg ő lassú nagy tolvaji lépésekkel fel-tételének elébe! – Tunya, el-szunnyadtt Főld, fel ne hortyanj! Ne halld lépéseit ennek a' tipegésnek! Köveid külömben ki-fetsegnék azt, 's félbe szakasztanák borzasztó tsendességét annak az éjféli órának, melly nekem így kedvez. – De mit fenyegetőzöm illy soká? Fenyegetéstől ő meg nem hal. – *(Tsengetés hallatszik)* A' szók igen is el-hűtik a' szándék forróságát. Rajta! Tsak három lépést, 's meg van téve a' tett! *(Ismét tseng)* Hív a' tsengetjű! – Ne halld azt Duncán! az ő szava a' te halotti harangodnak szava. Az Ég vagy pokol felé hív téged. *(El)*

VIdik KI-JÖVETEL.
Lády Macbeth más oldalról jön-elő.

LÁDY MACBETH. *(magában)* A' mi őket meg-részegíté, az az nékem több több bátorodást adott. A' mi az ő tüzeket el-óltotta, az gerjeszté az enyímet. – Hall! Tsitt! – A' halotti bagolynak, az éjjeli őrt állónak szomorú visítása! Ez kiáltá-le a' borzasztó *Jó éjszakát*! – Most van Férjem a' tett körűl. – Az ajtók nyitva vannak; 's a' le-itatott Komornyikok kötelességeket hortyogással tellyesítik. Olly altató italkát adtam nekik, hogy miattok bátran veszekedhetik az Élet a' Halállal, ki kié?

MACBETH. *(Vissza-térvén, még kivűlről)* Ki van itt? Hé!

LÄDY MACBETH. O jaj! talám fel-ébredtek 's nem tetted meg a' tettet. Az akarás és nem a' Meg-tevés fog bennünket meg-buktatni. – Hall..! – Magam szedtem-elő kard-jaikat; lehetetlen hogy egyszerre rá nem akadt vólna. – Ha úgy nem nézett vólna ki, mikor ott feküdt, mint az Atyám, magam döftem vólna által. – – No, Macbeth?

MACBETH. Meg-tettem azt, a' tettet! – Nem hallottál valami zördűlést?

LÄDY MACBETH. A' halotti baglyot hallottam visítani, 's a' prütsköt sziszergeni. – Nekem úgy tetszik valamit mondtál.

MACBETH. Mikor?

LÄDY MACBETH. Most éppen.

MACBETH. Mikor le-jöttem?

LÄDY MACBETH. Igen.

MACBETH. Hall…! Ki fekszik a' más szobában?

LÄDY MACBETH. Malcolm.

MACBETH *(Kezeire nézvén)* Szomorú eggy látás.

LÄDY MACBETH. Bollond vagy, szomorú látásoddal eggyütt.

MACBETH. Az eggyik nevetett álmában, a' másik ezt kiáltotta: *Gyilkos*! 's eggyike a' másikát verte-fel álmából. Remegve állottam-meg, 's néztem mit tsinálnak. De könyörgöttek 's tsak hamar el-szunyjadtak.

LÄDY MACBETH. Azt okosan tették.

MACBETH. *Uram Isten légy velem*! monda az eggyik, a' másik pedig *Ámen* monda rá, mintha ugyan láttak volna ezzel a' véres kézzel. Reszketve pislogtam mozdúlásaikat, 'S Uram Istenekre nem mondhattam *Ámen*!

LÄDY MACBETH. Mitsoda gyermeki eszelősködés!

MACBETH. Vallyon miért nem mondhattam rá *Ámen*? – pedig ó be nagy szükségem vala rá hogy *az Úr Isten velem legyen*. Torkomon akadt az *Ámen*.

LÄDY MACBETH. Illy tetteken, minekutánna egyszer meg-tevődtek, ki eszelősködhetne így? Ez akár kit is meg-őríthetne.

MACBETH. Úgy tetszett valaki ezt kiáltja: *Duncán ne aludj tovább! Macbeth megöli az alvást!* – Az ártatlan jó alvást! Őt melly a' gondok zsinatját meg-tsilapítja, 's minden Napnak új éltet szül; őt, az el-tikkadt munka erőt adó ferdőjét, a' meg-sebesített lelkek balzsamát; őt a' második menetelét a' nagy Természetnek, a' legízletesebb, leg-táplálóbb étkét az élet vendéglő asztalán; őt – – –

LÄDY MACBETH. Őt, őt! – Mire valók ezek?

MACBETH. Úgy vólt mindég mintha valaki az egész házban ezt kiáltaná: *Ne aludjatok tovább! Glámis meg-őlte az álmot!* 's e' miatt Cawdor nem fog soha többé alunni; Macbeth nem soha többé!

LÄDY MACBETH. Nos, mi vólt hát az a' valami a' mi így kiáltott? – Hidd-el édes vítéz Macbethem, beteg agyvelődnek illy eszelősködeseivel egész erődet el-fogod gyengíteni. Menj, tölts eggy keves vizet a' mosdóba, 's mossd le ezeket a' rút tanúit kezeidnek. – De hát ezt a' kardot minek hoztad-ki magaddal. Ezt ott kellett vala hagynod! Menj, vidd-vissza mindjárt, 's mázold-bé vérrel az alvó Komornyikokat.

MACBETH. Vissza? Nem én, az egész világért is! El-rettenek attól a' mit tselekedtem! Él az Isten nem megyek, nem merek vissza-menni!

LÄDY MACBETH. Gyáva szívű! – Ide azt! Alvók és Hólttak nem egyebek hanem festések. Tsak a' gyermeki szem fél a' festett ördögtől. Ha még vérzik, bé-kenem vérével a' Komornyikok ortzájokat 's kezeiket. Ennél jobb bé-kenést nem lelünk tettünkre. *(El)*

(Kopogás kívűlről)

MACBETH. *(El-rettenve)* Mit jelent ez a' kopogás? Honnan van az hogy a' legkissebb tsördűlés is el-ijeszt? Mitsoda körmek ezek? Hú! Szememet akarják ki-vájni. – Le-moshatja é kezeimről az egész meg-áradtt Oceanus ezt a' vért? Nem, nem! hamarább festi ez annak minden zőld habját veresre.

LÄDY MACBETH *(Vissza-térvén)* Az én kezem olly veres mint a' tiéd; de szégyenlem hogy szívem még illy fejér. *(Kopogás)* Halld, kopognak a' déli ajtón. Menjünk háló szobánkba! Eggy maroknyi víz az egész tettől tisztává mos bennünket. Tsak ebből is láthadd tehát millyen tsekélység vólt. O mint tsuggedtél-el egészen *(Ismét kopognak)* Megint hallik a' kopogás. Jer! hamar éjjeli öltözetbe, hogy meg ne lepjen valaki 's ne lássa hogy nem aludtunk. Térj vissza kérlek gyávaságodból.

MACBETH. *(Borzasztó mély fel-sóhajtással)* Oh ezt a' tettet tudni magamra! Bár semmit se tudnék magam felől! *(A' kopogás sokkal hangosabb)* Hagyd fel-költeni magadat Duncán! O ha az meg-lehetne! *(El. – Tsendesedés. Szélvész, villámások, Mennydörgés, ordító fergeteg)*

VIIdik KI-JÖVETEL.

(Egy tseléd égő szövétnekkel mégyen végig a' színen arra a' hol kopognak.)

Macduff és Bankó bé-lépnek.

MACDUFF. Későn kellett le-fekünnetek, jó Legény, hogy még is alszatok.

A' TSELÉD. Bizony, Szer, a' második kakas szót is hallottuk még a' kanták mellett.

MACDUFF. Fel-költ már az Urad?

A' TSELÉD. Mindjárt meg-nézem. *(El)*

BANKÓ. Be tsúnya éj! Ötvenesztendőnél régibb időkre emlékezem, 's illy hosszú köz alatt sok fertelmes órán mentem keresztűl: de ez az éj semmivé tette azt a' mit előtte ki-állottam.

MACDUFF. Ha tsendesen tudtak ebben a' zivatarban alunni, az Isten áldja-meg egésséges alvásokat. Azon a' bástyán, a' hol én feküdtem, úgy zúgott a' kürtőkön[9] le-felé, hogy a' szememet sem tudtam bé-húnyni, 's a' Vártás azt beszélli, hogy halotti üvöltés hallatszott a' levegőben. Ő eggy roskadtt, ősz-hajú Katona, 's hánytatja magát hogy sok veszélyeken ment keresztűl, 's ért az illy jelenségekhez. Fel-hagyja magát akasztani ha az el-múltt éj nem valamelly vérengző történet kengyelfutója, és ha nem iszonyú zűrzavart mutat.

BANKÓ. A' Bagoly nem szünt huhúkolni, 's nekem úgy tetszik hogy a' főld hideglelési borzadással reszketett. *(Macbeth jön)* Nézd Macduff, imhol a' Gazdánk. Jó reggelt édes Gazdánk!

[9] kürtökön **em.**

MACBETH. Jó reggelt édes Vendégeim!

MACDUFF. Nem költ-fel a' Király?

MACBETH. Még nem!

MACDUFF. Azt parantsolta hogy jókor fel-költsem. Már majd el-múlattam az órát.

MACBETH. Jertek utánnam, én leszek útmutatótok.

MACDUFF. Tudom hogy az néked kedves fáradttság vólna. De a' fáradttság még is faradttság.

MACBETH. A' kedves munka édessé tészi a' fáradttságot. Imé itt az ajtó.

MACDUFF. Hangosan fogom meg-szólítani; mert úgy parantsolta. *(El)*

BANKÓ. El-megyen ma a' Király?

MACBETH. Leg-alább úgy tette a' rendeléseket.

BANKÓ. Tegnap igen jó kedve vólt, 's a' te embereidet gazdagon meg-jutalmaztatta; ezt a' drága gyémántot pedig a' Feleségednek hagyta adni szíves látásáért; 's szokatlan vídámsággal tért háló szobájába.

MACBETH. Nem lévén időnk a' hozzá készűlésre, alig mutathattuk tsak szíves akaratunkat is.

BANKÓ. Minden igen jó vólt. – Az éjjel a' tegnapi Boszorkányokról álmodtam. Bár lántzon tartaná őket a' pokol. Néked még is eggy részben igazat mondtak.

MACBETH. Bolondságok! Én egészen el-felejtettem őket.

MACDUFF. *(bé-rohan)* Ó iszonyúság, iszonyúság! iszonyúság! Nints nyelv, nints szív a' ki meg-foghasson, ki mondhasson.[10]

MACBETH és BANKÓ. Mi baj? mi baj?

MACDUFF. Az iszonyúság meg-tette remek munkáját. A' szentségtörő Öldöklés fel-törte az Úr fel-szenteltt Templomát 's ki-lopta belőle az életet.

BANKÓ. Mit lopott-ki? az Életet?

MACBETH. Kiét? a' Királyét?

MACDUFF. Jertek 's iszonyodjatok-el magatok a' gonoszság szemlélésén! – Ne kívánjátok hogy szóljak! nézzétek, 's szóljatok ti! *(Macbeth és Bankó bé)* Ki! ki! Kondítsátok-meg a' szélvész harangját! Rossze! Hertzegek! Fel! Fel! Rázzátok-le magatokról a' puha álmot, a' halál képét, 's nézzétek az ólálkodó Halált magát! – Malcolm! Donalbain! Keljetek-fel minteggy sírjaitokból, 's lépjetek elő, mint testetlen Lelkek, szemlélni az irtóztató tettet! – Verjétek félre a' harangot! a' Szélvész harangját!

(Meg-kondúl a' harang. Lädy Macbeth elő jön)

LÄDY MACBETH. Miért űzi-fel illy siketítő zaj az alvóit ennek a' Háznak? – Szóljatok – szóljatok, kérlek.

MACDUFF. O jó szívű Lädy, nem neked való ennek a' hallása. – Asszonyi fület rettenteni-meg ezzel, második gyilkolás vólna. *(Rossze 's mások jönnek)* O Rossze a' mi Királyunk oda van!

LÄDY MACBETH. Szent Isten! hogyan? 's itt, a' mi házunkban?

---

[10] [Macduff szövege a Macbeth szövegén belül szerepelt, a szerzői instrukció után. Közlésünkben elkülönítettük Macduff megszólalását.]

ROSSZE. Irtóztató akár hol történt vólna is. – Édes Macduff! kérlek, hazudtoldmeg magadat! – A Király? 's hogy van oda? meg-öletett?

(Macbeth és Bankó vissza-jönnek)

MACBETH. O bár tsak eggy órával hóltam vólna meg elébb, úgy boldogúl éltem vólna. Mert ettől a' pertzentéstől fogva nints semmi a' Halandóságban, a' mi betsesnek tessék szemeim előtt. Bábjáték minden! A' fedhetetlen erkőlts oda van! Az élet bora le-van vonva, 's a' puszta pintze tsak seprőt mutathat. – Hol vannak a' Hertzegek? Hívjátok-elő a' Hertzegeket.

(Rossze el-megyen)

MACBETH. Bóldogtalanok! Véreteknek forrása bé-dugattatott, ti pedig…

LÄDY MACBETH. Ki a' Gyilkos?

BANKÓ. Minden környűlállások szerint Komronyikjai. Kezeik 's artzúlatjok vérrel valának bé-mázolva, 's kardjaikat meg-törölgetve leltük párnáikon. Iszonyú vólt tsak nézni is rájok, 's eggyikünk sem mert feléjek közelíteni.

MACBETH. O most már bánom hogy őket fel-lobbantt haragomban öszve daraboltam.

MACDUFF. 'S miért is tselekedted azt?

MACBETH. Ki lehet egyszerre tsendes és fel-zúdúltt, hív és érzéketlen? – Senki! Fel-lobbantt hűségem fel-döjtötte tsendes ítélésemet. Itt feküdtt Duncán! Ezüst szín bőre arany vérrel vólt bé-szegve! mélyen tátogó sebei pedig ollyanok, mint azok a' nyilások a' Természetben, a' mellyeken veszély rohan-bé. Amott Gyilkosai kézimesterségeknek színébe öltözve, 's kardjaikról árúlóan tsepegett a' szent vér. Ki az, a' ki ha igaz hűség lakott Királya eránt szívében, 's a' hűség mellett bátorsága is vólt azt meg-bizonyítani, ki az, a' ki magát ekkor meg-tartóztathatta vólna?

LÄDY MACBETH. *(El-ájúlását tettetvén)* Vigyétek-el innen! – Oh…!

MACDUFF. Kiáltsatok elő valakit, a' ki a' szegény Lädy körűl lehessen. – *(Felveszik 's más szobába viszik)* – Jámbor Öreg Vitéz, be hamar bé-tellyesedett jövendölésed! Rettentve gyüjti öszve az Ég bosszú-álló fergetegét e' helly felett, mintha ez a' gonoszság el-keserítette vólna. A' torony-óra nappalt vér, a' pislogó méts pedig setét éjt gőzölget.

BANKÓ. Az idő is ellenkezik a' Természettel, mint maga ez az undok gyilkosság. – Gyüjtsetek-elő mindeneket ennek a' borzasztó tettnek ki-nyomozására! – Kétség és félelem retteg bennünk. – Itt állok az Isten mindenható kezében, 's e' szent védelem alatt szállok szembe minden gyanúval, mellyet az irígy gonoszság támaszthatna ellenem.

MACBETH. Azt teszem én is!

MINDNYÁJAN. Mindnyájan azt tesszük.

(Rossze vissza-tér)

ROSSZE. A' Hertzegek el-mentek. Az a' gyilkos kar, a' melly Atyánkat ölte-meg, nékünk sem kegyelmezne ha itt maradnánk. Ezt mondák a' Kapusnak. – Onnan a' hol a' leg-kissebb késedelem is veszedelmes, szabad el-szökni.

MACBETH. Mitsoda? – Utánnok! utánnok nyargalva! Ez a' szökés őket gyanúsokká tészi.

MACDUFF. Kiket? a' Hertzegeket? – A' Komornyikok tehát…

MACBETH. Lelkek kétség kívűl pénzen vásároltatott-meg az Isten és a' Természet ellen hogy Malcolmot ideje előtt tegyék a' Duncán helyjébe. –Átkozott nagyra vágyás, a' ki őt életének forrása ellen fordította! – Barátim fegyverkezzünk vitéz elszánásba, 's gyüljünk öszve a' Palotában.

(Mindnyájan el-mennek)

VIIIdik KI-JÖVETEL.

(Eggy el-dúltt Környék. Villám, Mennydörgés)

Három boszorkány[11]

[11] [A jelenet szövege hiányzik.]

HARMADIK FEL-VONÁS.

Iső KI-JÖVETEL.
*(*Palota a' Macbeth Kastélyában*)*

BANKÓ. *(maga.)*
Tehát meg-kaptad a' magadét! Glamis, Cawdor, Király, mind meg van, mind, a' mit a' Boszorkányok ígértek. – De tartok tőle, hogy nem jutottál igaz úton hozzá. – És még sem száll belőlök Maradékidra semmi is; én pedig Királyoknak Atyja leszek. Ha igazat jövendöltek, mint rajtad láthatni, Macbeth, miért ne lennének nékem is igaz Jövendölőim, miért ne bátorítanának engem is reménységekre? – De vége! eggy szótskát se többé felőlök! – Meg-esküdtem hogy nem adok nekik hitelt. –
(Trombita harsogás)

IIdik KI-JÖVETEL.
Bankó, Macbeth mint király, Lädy macbeth. Rossze.
Udvarnokok, késérők.

MACBETH. *(Bankóra mutatván)* Itt a' leg-főbb Vendégünk.

LÄDY MACBETH. Az, ha ő felejtődött vólna el, ki-pótolhatatlan tsorba lett vólna mai Innepünkben.

MACBETH. Ma innepi vatsorához űlünk, Bankó; 's téged különösen is kérlek el ne vond többé magadat.

BANKÓ. Az én engedelmeskedésem fejthetetlenűl a' Felséged parantsolatjához van kötve.

MACBETH. A' mint hallom ki akarsz valahová lovagolni.

BANKÓ. Ki igen is, Felséges Uram!

MACBETH. Külömben eggy bizonyos dologban tanátsodat kértem vólna ki, mellyet eleitől fogva bőltsnek 's szerentsésnek esmerek. – De hiszen hólnap nap lessz. – Messze mégysz?

BANKÓ. A' mai nap hátra maradtt részét alkalmasint reá kelletik fordítanom; ha pedig a' lovam serényen nem viseli magát kéntelen leszek az estvétől eggy vagy két órát venni költsön.

MACBETH. De el ne maradj vatsorámtól.

BANKÓ. Azt ígérem kegyelmes Király.

MACBETH. Hallom, két gyilkos Ötséim Angliába 's Hiberniába mentek által, tagadják Atyjoknak irtóztató gyilkolásokat, 's hihetetlen költeményeket terjesztenekel a' Nép közt. – De arról egyéb dolgaimmal eggyütt, mellyek az országot illetik, és öszve-vetett gondosságunkat kívánják, hólnap bővebben. Most lóra hamar, 's jöjj minél elébb vissza! – Viszed a' fiadat?

BANKÓ. Viszem igen is Felséges Uram.

MACBETH. Lovaitoknak gyors és szerentsés lépéseket kívánok, 's hátoknak 's az Istennek ajánlak!

(Bankó megyen)

(A' többiek felé fordúlván) Vatsoráig kiki Ura az idejének. Hogy az együtt létel édességét annál inkább érezzem, magam is egyedül akarok addig lenni. *(Jelt ád az el-oszlásra. El-mennek. Eggy Tselédnek int hogy maradjon)*

IIIdik KI-JÖVETEL.
Macbeth. eggy tseléd

MACBETH. Itt van a' két ember?

TSELÉD. A' Kastély kapujában várakoznak Felséged parantsolatja után.

MACBETH. Hívd-elő. *(A' Tseléd el-megyen)* – Az lenni, még semmi sem. De bátorsággal lenni az! – Nem tsak földszínt ereszti az én Bankótól való tartalékom gyökerét. Királyi tekintetében eggy Valami van, a' melly rettegést parantsol. Ha arra jön a' dolog, ő neki mer az ároknak ugratni, de meg-rettenhetetlen szívében még is annyi előre-nézés lakik a' merés mellett, hogy szándékainak tellyesítése soha sem áll erőtlen talp köven. Bankó az tsak, a' kitől tartok. Tsak ő az a' ki előtt Geniusom letsüggeszti szárnyait. Nem támadta é meg azonnal a' Varázslókat, midőn Királynak nevezték? Nem kért é magának is eggy szót? Nem köszöntötték é Királyok Atyjának. Fejemre meddő koronát tevének. Nékem tsak száraz sceptrumot nyújtottak, mellyet Idegen fog ki-tsavarni kezemből, 's Maradékaim közzűl senki sem bíránd. Ha így, úgy én a' Bankó Maradékiért motskoltam-meg Lelkemet; ő értek öltem-meg a' kegyes Duncánt, ő értek keserítem-meg nyugalmam poharát. Hogy azokat Királyokká tegyem játékra botsátottam el-veszthetetlen kintsemet, 's az emberiség meg-esküdtt Ellenségével nyerettem-el azt. A' Bankó fajtájai Királyokká! – Minekelőtte az légyen-meg maga szálljon-ki ellenem a' baj-vívó piatzra a' Végezés, 's kiáltson életet vagy halált reám! – Ki van itt?

IVdik KI-JÖVETEL.
Két gyilkos, a' tseléd. Macbeth

MACBETH. *(a' tselédhez)* Állj az ajtó elibe, 's várj addig ott, míg elő-kiáltalak. – *(A' tseléd el-megyen)* – Gondolkoztatok[12] azon a' mit tegnap mondottam? Most tehát tudjátok hogy ő vólt az a' ki mindenkor el-akart nyomni benneteket. Azt gondoltátok, hogy én, én az ártatlan, nyomtalak. De reménylem eléggé ki-mentettem magamat, 's eléggé világosan meg-mutattam mint bántak veletek, mint tették minden igyekezeteiteket vízzé, mitsoda eszközzel éltek ellenetek, ki vólt a' ki mindent fellázzasztott; eggy szóval mind azt, a' mi akármelly fa mankót is meg-győzhetne a' felől, hogy mind azt Bankó tsinálta.

[12] Gondolkozzatok **em.**

AZ EGGYIK. Úgy van Felséges Uram; azt eléggé meg-mutatta Felséged.

MACBETH. Menjünk hát tovább! Tűrésből tóldozott fóldozott é hát öszve a' Természet annyira hogy ennyi bosszantást bé-húnytt szemmel nézhettek? 's hogy lehettek olly felette istenfélők, hogy ezért a' jó emberért, a' kinek ólom karja benneteket egész a' sírig nyomott-le, 's gyermekeiteket kóldusokká tette, még imádkozhattok?

A' MÁSODIK. Felséges Uram, emberek vagyunk. –

MACBETH. Igen, igen! emberek; mert a' közönséges Laistromba tartoztok ti is; úgy mint a' kopó vizsla, agár, pumi, pudli, komondor, mind kutya nevezet alá tartozik; de ha hozzá fog az ember a' válogatáshoz, ezt a' sebes futás, vagy lomha lépés, azt a' ravaszság vagy alamusziság, amazt a' gazdája szeretése vagy a' vad-űzés külömbözteti-meg a' többitől, 's mindenik külön hellyet kap azon ajándékok szerint, a' mellyekkel az adakozó Természet fajtáját meg-ajándékozta. Éppen így van az ember is. Ha hát a' Laistromban nem vagytok éppen leg-alól, szóljatok; 's eggy szándék elbeszéllésével hiszlek-meg benneteket, mellynek tellyesítése Ellenségteket útotokból félre veri, benneteket pedig szorassan szívemhez szorít. Mert míg ő él, addig én is tsak félig vagyok egésséges. Tsak az ő halála az, a' mi egészen meg-gyógyíthat.

AZ ELSŐ. Én eggyike vagyok azoknak, a' kiket a' Világ pufogtatása úgy meg-mérgesített, hogy kész vagyok azt fel-dúlni.

A' MÁSODIK. Engem meg úgy űzőbe veve a' szerentsétlenség hogy életemet tsak eggy gombos tőnyire is örömmel teszem-fel, hogy az által vagy jobb karba tegyem vagy el-játszam.

MACBETH. Hogy Bankó Ellenségetek vólt, azt tehát látjátok.

MIND KETTEN. Azt látjuk, Felséges Uram.

MACBETH. Éppen így ő az nékem is, még pedig olly ólthatatlan vérszomjúsággal, hogy mindenik pertzentés, melly az ő éltét hosszabbítja, veszedelemre teszi-ki az enyimet. Hatalmamban vólna ugyan hogy véle mindeneknek láttára éreztessem felsőségemet, 's őt világosan törölhetném-el szemeim elől, de azt némelly Barátim miatt, kik néki is Barátjai, nem lehet tselekednem. Annak esetét, a' kit magam ütök-le, kéntelen vagyok siratni, hanemha Rokonainak hajlandóságokat el-veszteni akarom. E' miatt a' ti szolgálatotokra van szükségem, hogy a' dolog bizonyos okora nézve titokban maradjon a' Világ előtt.

ELSŐBB. Paratsolatjára vagyunk Felségednek.

MÁSODIK. Örömmel tésszük azt ha életünk…

MACBETH. Tüzetek szikrázik szemeitekből. Rajta hamar! Még ma estve kell meglenni; de ne közel a' Kastélyhoz. Mert arra kell mindég néznetek, hogy engem gyanú ne érdekeljen. Ki lovaglott, 's alkonyodás tájban jő-vissza, a' vadas kert kapuján. Azt rátok bízom hol akarjátok bé-várni. Hogy semmit se tegyünk félig, a' setét óra sorsát eggyütt érje vele a' fija is. Mert ezt, hogy őt is el-küldjük, nyúgodalmam nem kívánja kevesebbé. Reménylem a' dolog hármunk közt marad.

MIND KETTEN. A' leg-utolsó betűig. *(El)*

MACBETH A' dolog jól indúl. – Bankó, kezemben vagy. – Ha Lelked a' Mennyországba készűl, még az éjjel jut oda.

Vdik KI-JÖVETEL.
Macbeth. Lädy Macbeth.

LÄDY MACBETH. No Macbeth, mint megy a' dolog? 'S megint magadban? – Ha kívánságainknak tzéljánál nyúgodalmat nem találunk, nem nyertünk semmit, sőt mindent el-vesztettünk. Igy lebegvén aggódás és öröm közt jobb vólna az El-öltt, mint az Ölő lenni. Ki adna illy bús képzeléseknek szállást, ki apolgatna olly gondolatokat, a' mellyeknek azokkal, a' kikre intézve vagynak, eggyütt kellene meg-halva lenniek? Meg nem fordítható dolgokat felejteni kell. A' mi meg van, meg van!

MACBETH. A' kígyót széllyel téptük, de nem öltük-meg. – Öszve nő az majd, 's ismét kígyóvá vál; 's előbbi foga mardosásainak lessz ki-téve a' mi ostoba gonoszságunk. De bomoljék öszve a' dolgok alkotványja, düljenek öszve mindenek, minekelőtte kenyerünket illy rettegés közt együk, 's illy iszonyú álmok sulyja alatt aludjunk. Jobb, feküdjünk Holttjaink mellett, kiket magunk elől a' nyúgodalom ösvényéről hembergetünk-le, mint hogy így éljünk a' gyötrött lélek hánykódó aggodalmai közt. – Duncán sírjában fekszik; tsendesen alussza már most az élet fárasztó napja után a' puha álmot. A' gonoszság a' leg-főbb munkáját is el-követte már rajta. Sem vas, sem méreg, sem hazai pártütés, sem kül-ellenség nem háborítja-fel többé tsendes alvásából.

LÄDY MACBETH. Jer, Kedvesem, simítsd-ki öszve-barázdáltt homlokodat! Légy víg innepi estvéd Vendégei között.

MACBETH. Az leszek, Kints! 's kérlek légy te is az, 's mutass szíves kedvezést Banco eránt. Tsald meg őt szájjal is, szemmel is! Az idő még azt kívánja, hogy királyi felsőségünkről el-felejtkezzünk, hízelkedésre alatsonyítsuk-meg magunkat, 's ábrázatinkat szíveinknek nyájas áll-ortzáivá tsinálujk.

LÄDY MACBETH. Erről egészen el-kell szoktatnod magad.

MACBETH. O édes Feleségem! ez a' szív teli van mérges scorpiókkal. – Tudod még, Banco, fiastúl eggyütt él. –

LÄDY MACBETH. De nem halhatatlanok.

MACBETH. Éppen az az eggy vígasztal, hogy hozzájok lehet férni. – Ne búsúlj semmit. Minekelőtte a' denevér el-végi magános repületeit, 's a' dongó éjjeli bogár a' tunya éjre hortyogó alvást húz, eggy nagy tettnek kell véghez menni.

LÄDY MACBETH. 'S az…?

MACBETH. Ne kíván tudni, Kintsem! míg a' véghez vitt Tettet öröm sikoltással hallgatod. – Jer, setét éj, kösd-bé gyenge szemeit a' szánakozó Nappalnak! Vérbe mártott, látatlan kézzel mázold-bé 's tépd-széllyel azt az adóssági-írást, a' melly miatt ortzáim sáppadnak! – Már szürkül az ég bóltja; már repül a' tsevegő bikkesbe a' varjúk serege. – A' Nappal jámbor munkásai szunnyókálnak 's el-kezdenek alunni, az alatt míg az Éjnek setét Társai zúdúlva jönnek-ki zsákmánylásra. Te rémülve hallgatod szavaimat, de tsendesedj-el. Vétkes Kezdet tsak vétkes Vég által tétetődik jóvá.

(Egy Tseléd jő-bé)

TSELÉD. A' Vendégek öszve gyültek, 's várják Felségteket. *(El)*

MACBETH. Jer hát, édesem!

(El. Trombita riadás 's asztali muzsika)

VIdik KI-JÖVETEL.
(Meg-világosítatott Palota. Terített asztal)
Macbeth. Lädÿ Macbeth. Rossze, más fő Vendégek, tselédek.

MACBETH. Hozott Isten, Barátim, hozott Isten! Foglaljatok hellyet az elsőtől az utlsóig. Banco még sints itt?

ROSSZE. Még nem jött, Felséges Uram.

MACBETH. Üljetek! Én majd itt, majd ott egyvelítem magamat a' Társaságba, mint szívesen vendéglő Gazda. – Úgy tetszik a' Gazdasszonyunk el-felejtkezett a' maga tisztiről. – Én leg-alább nem hallottam hogy benneteket idvezlett vólna.

LÄDY MACBETH. A' Te idvezlésed, édes Férjem, eggyütt fogadta-el az enyímmel Vendégeidet. Szívem mindeniket nyájasan idvezli.

(Le-ülnek, az eggyik Gyilkos meg-áll az ajtóban. Macbeth feléje megyen)

MACBETH. Képeden vér fertsegést látok.

GYILKOS. Úgy a' Bancoé van rajta.

MACBETH. Jobb hogy a' tiéden, mint az övén. – Találtad?

GYILKOS. Keresztül van metszve Uram a' torka. Ezt a' barátságot én tettem neki.

MACBETH. Betsűletes torok-metsző vagy; de még az is betsűletes ám, a' ki Fleansznak tette ezt a' barátságot. Ha te tetted, úgy Primás vagy!

GYILKOS. Felséges Uram, Fleansz el-illantott.

MACBETH. Úgy megint rám esik a' hideg. Külömben meg-gyógyúltam vólna. Kemény vólnék mint a' márvány, mozdíthatatlan mint a' kőszirt, határtalan és mindenütt jelenvaló mint a' levegő körültünk. Igy pedig bé-vagyok bilintselve györtelmes aggódásaim közzé. – De Bancot leg-alább jól el-takarítottátok?

GYILKOS. El-takarítottuk é Felséges Uram? El-bizony eggy mély gödörbe, húsz ollyan sebbel hogy annak a' leg-kissebbike is meg-ölte vólna bizonyosan.

MACBETH. Köszönöm, míg több lessz, ezt is. –Ott vitzkándozna hát a' meg-taposott Kígyó. Az a' féreg is mérget tenyészik ugyan egykor, a' melly most el-ásta magát, de szerentsére még ki nem nőtt a' foga. Lódúlj most jó Legény. Hólnap bővebben szólunk.

(El-megyen a' Gyilkos)

LÄDY MACBETH. Édes Férjem, egészen el-felejted hogy Gazda vagy. Az a' Gazda a' ki a' Vendégekkel a' meg-győződésig nem érezteti hogy mindent szívesen nyujt, meg-veszi a' vendéglés árrát. Otthon kiki leg-jobban lakik. Más hellytt a' szíves látás az asztal leg-ízletesebb fűszerszáma, e' nélkűl az egész asztal annyi, mintha rá semmi sem adódnék.

(A' Banco árnyéka a' Macbeth hellyjén terem)

MACBETH. Nyájas, kedves Feddő! – Mindnyájunknak jó appetitust, jó emésztést és a' kettő után jó egésséget kívánok.

ROSSZE. Méltóztatik Felséged hellyt foglalni?

MACBETH. Imé eggyüvé gyülekezve vólnának Hazánknak fényjei ha a' mi meghitt Banconk is itt vólna. – Óhajtom, hogy el-késődésének oka inkább eggy kis rólunk való el-felejtkezés légyen, mint valamelly véletlen baj.

ROSSZE. Elő nem jövén, leg-alább nem kellett vólna meg-ígérnie, hogy meg-jelenik. – Nem méltóztatik bennünket Királyi le-ereszkedésével bóldogítani Felséged?

MACBETH *(El-rémüléssel, meg-látván a' Lelket)* Az asztal székei el vannak foglalva.

ROSSZE. Imé itt eggy üress szék Felséges Uram!

MACBETH. Hol?

ROSSZE. Itt, kegyelmes Király! – Mi rántja-vissza Felségedet?

MACBETH. Mellyitek tselekedte azt?

EGYNEHÁNY VENDÉGEK. Mit, Felséges Uram?

MACBETH. *(a' Lélekhez)* Azt nem mondhatod hogy én tselekedtem. – O ne rázd úgy felém véres fürtjeidet.

ROSSZE. Uraim, keljünk-fel. Ő Felsége nem jól érzi magát.

LÄDY MACBETH. Üljetek veszteg, Uraim! Az én Férjem gyakorta van így; 's ifjúsága ólta mindég így volt. Kérlek, Uraim, maradjatok helyjeiteken. El-távozása tsak egy pillantatig tart; magához fog térni mindjárt. Ha rá néztek, tsak nevelni fogjátok baját, és azt tészitek hogy nyavalyája később múlik-el. Egyetek, 's tegyetek úgy mintha nem is látnátok. – *(Sugva)* Macbeth, férfi vagy é osztán?

MACBETH. El-hiszem! és ollyan;[13] eggy olly mérész, olly bátor férfi, a' ki azt is meg meri nézni, a' mit az ördög sem nézhetne-el el-sáppadás nélkűl.

LÄDY MACBETH. Ó, gyönyörű egy portéka! – Ez ismét gyávaságod képzelete; az a' tüneményes tőr, a' melly, a' mint mondád, Duncánhoz vezetett. – Be illene ez a' sok száj-vonás szem-meresztés a' Vas-bába estveli meséjéhez a' kandalló mellett. Pfuj! Nem szégyenled? Mit hunyorgatod rettegve szemeidet? Tapogasd, he nekem nem hiszel, az a' mit látsz eggy üres szék.

MACBETH. Kérlek, nézz tsak emide! – Nézd! lásd! – No! mit mondassz rá! – Jó, nem bánom, legyen! – Ha inteni tudsz, tudj szólani is! Ha a' Sírok és Kripták magokba nem tudják zárni a' Meg-hólttakat, az ölyvök gyomrai légyenek sírjaink.

(A' Lélek el-tűnik)

LÄDY MACBETH. Hogyan? egészen meg-kábúltál é haszontalan félelmedben?

MACBETH. Úgy áldjon-meg az Ég, maga, önnön maga, állott itt előttem.

LÄDY MACBETH. Pfuj! nem szégyenled?

MACBETH. Vér eleitől fogva ontatott; még addig is ontatott vér míg emberi rendelések nem tették bátorságossá az eggyütt lakozást; annakutánna is ontatott vér, még pedig úgy hogy ki-ontásokat fül nem hallhatja borzadás nélkűl. De ha máskor valakinek ki-lottsantották az agyvelejét, fel-fordúlt 's vége volt. Most pedig húsz halálos seb után is elő jön sírjából a' Meg-öltt, 's el-kerget székünkről. E' már szokatlanabb a' közönséges vér ontásnál.

LÄDY MACBETH. Édes Férjem! Barátaid vissza-térésedet óhajtják.

MACBETH. Köszönöm hogy rájok emlékeztetsz. – Ne akadjatok-fel ezen, Barátim, ez nekem példátlan különösségem. De a' kik esmernek keveset gondolnak vele. – Jertek, mindnyájatoknak egésségekért! – Igy osztán hellyet foglalok én is. – Bort! – Teli! – Az egész Tábla egésségéért, ide számlálván a' mi kedves Barátunkat Bancot is, kinek itt nem létét kiki sajnálja. – Bár itt vólna már. Ti mindnyájan 's köztetek ő is, éljetek! Mindnyájan éljetek!

(A' Lélek ismét köztök terem)

[13] **h**ollyan **em.**

MINDNYÁJAN. Köszönjük alázatosan Felségednek.

MACBETH Félre! félre szemeim elől! – Hagyd el-rejteni tetemidet a' földnek! – Tsontjaid velőtlenek, véred hideg! Szemednek mellyet ennyire nekem meresztessz, nints látó ereje.

LÄDY MACBETH. Úgy nézzék ezt az én kedves Uraim, mint meg szokott dolgot. Ez a' baj gyakran fordúl elő. De sajnálom még is hogy mai eggyütt létünk örömét háborította-meg.

MACBETH. A' mit eggyiktek vagy másiktok mer, azt én is merem. – – Jöjj úgy mint egy borzas grönlandi medve, vagy úgy mint a' pántzélos Rhinoceros, vagy a' dühös hyrcaniai párdutz! Öltözz akármelly alakba tsak ne ebbe; 's erős inaim nem fognak reszketni előtted. Vagy éledj-fel újra, hívj-ki a' baj-vívás mezejére; 's ha el-búvok nevezz gyermekek bábjának. – Félre rémítő arnyék, félre előlem! Tsalfa káprázolat, félre! – Miért kellett így…

(a' Lélek el-tűnik)

Hahhh! El-enyésztél? No tehát ismét férjfi vagyok. –

(A' Vendégek el-akarnak oszlani)

Kérlek üljetek veszteg.

LÄDY MACBETH. Édes Férjem, Vendégeinknek minden vídámságjokat kedvetlenségre változtattad-el.

MACBETH. Lehet é érdekeltetés nélkűl nézni mint suhan-el előttünk valami mint a' nyári reggeli köd? Utoljára magamat sem fogom meg-esmerni ha meg-gondolom, hogy az illyes jelenségeket, míg az én ortzámat a' rettegés halaványítja, te termeszeti pirosságoddal nézheted.

ROSSZE. Mitsoda jelenségeket Felséges Uram?

LÄDY MACBETH. Eggy szót se többet Uraim! Mind inkább inkább nyomja-el. A' kérdezősködések egészen meg-kábítják. Jó éjszakát mindnyájatoknak. Ne várjátok az intést a' fel-kelésre. Jó éjszakát! menjünk!

ROSSZE. Jó éjszakát 's jobb egésséget kívánunk szívesen ő Felségének.

LÄDY MACBETH. Jó éjszakát mindeneknek.

(A' Vendégek el)

VIIdik KI-JÖVETEL.
Macbeth. Lädy Macbeth.

MACBETH. Vérért kiált! – Azt mondják, Vér Vért húz maga után. – Tudjuk hogy a' kő járt, a' fák szólottak. Nem most vonták először az állatok nyelvét értő Varázslók a' varjú krákogás, 's szarka tsergés által, napfényre a' Gyilkost. – Késő már az éj?

LÄDY MACBETH. Már tsak nem viaskodik a' reggellel.

MACBETH. Mit mondassz hozzá hogy Macduff meg nem jelent hívatalomra?

LÄDY MACBETH. 'S hívattad?

MACBETH. Hogy ne? 's eggy hideg Nem! vólt a' felelet, minden mentegetés nélkűl. De végére járok. Eggyetlen eggy sints a' Jó Uraimék közt, a' kinek házánál kémény ne legyen. Hólnap jókor a' Varázs Nőstényekhez megyek. Akarják nem akarják többet kell nékik mondaniok. Mert már most kéntelen vagyok a' leg-vétkesebb szerek-

hez is fogni, hogy eggyet 's mást ki-tanúlhassak. Egyre üt-ki a' dolog külömben is. Már meg van. Olly messzire bé-hatottam már a' vérbe, hogy a' meg-fordúlás szint olly bajos és szint olly hosszú vólna, mint a' keresztűl gázolás. Tsudálatos dolgok hemzsegnek fejemben, de vígyáznom kell rájok, mert míg magamat észre veszem, ki-síklanak a' kezemből.

LÄDY MACBETH. Neked a' minden élő állatok táplálójára, az Álomra van szükséged.

MACBETH. Jer, menjünk alunni! Az én hibám az új kezdő bátortalansága, kit még a' gyakorlás meg nem keményített. Az illy tettekben még igen is gyermekek vagyunk. *(El)*

VIIIdik KI-JÖVETEL.

*(*Mező. Mennydörgés*)*

A' három Boszorkány az eggyik, a' Boszorkány Anyó a' másik óldalról[14]

[14] [A jelenet szövege hiányzik.]

[NEGYEDIK FELVONÁS]

IIdik KI-JÖVETEL
Macbeth. Az előbbiek.

MACBETH. No titkot őrző, fekete, éjféli Tündérek, mint van a' dolog? Mihez fogtok?

A' BOSZORKÁNY. Ahhoz a' minek nints neve.

MACBETH. Kénszerítlek benneteket mesterségtekre, akár hol vettétek azt, feleljetek! Ha minden szélvészt le-kellene is bár óldani lántzairól hogy a' Templomokat fel-döjtsék; ha szintén magasról zuhanó hullámoknak kellene is bár fel-forgatni a' tengereket; ha vetést 's erdőt le-kell is bár fújnotok a' főld színéről; ha a' Várak tserep fedeleinek Urok fejekre kell is bár le-pattogni, ha a' leg-pompásabb Sarampóknak láb-kövekhez kell is bár hajtani súgár tetőjöket! Sőt ha a' tenyésző Természet minden tsirázatjainak ki kellene is száradni a' közönséges el-halásra: feleljetek arra, a' mit tudakozok!

Iső BOSZORKÁNY. Szólj!

IIdik BOSZORKÁNY. Kérdj.

IIIdik BOSZORKÁNY. Felelünk.

I. BOSZORKÁNY. Szólj, kitől kívánsz inkább feleletet? tőlünk vagy mestereinktől?

MACBETH. Kiáltsátok-elő hadd lássam elébb.

I. BOSZORKÁNY.[15]

[15] [A szöveg egy része ezután hiányzik.]

MACBETH. Köszönöm jó tanátsodat, akár ki vagy! Lessz rá szükségem. De még eggy szót –

I. BOSZORKÁNY. Ő nem hágy magának parantsolni. – Im itt eggy más, az elsőnél még hatalmasabb!

(Mennydörgés. Eggy vérző Gyermek jő-fel a' földből)

A' GYERMEK. Macbeth! Macbeth! Macbeth!

MACBETH. Ha három fülem vólna mindenikével hallottam vólna szavadat.

A' GYERMEK. Légy bátor, ne rettegj, Irígyed el-dűlt!

Nem árthat az néked a' kit Asszony szűlt. *(El-tűnik)*

MACBETH. Élj hát örökké bár Macduff! Mért kellene nékem tőled rettegni! – De nem! Kettőztetett bátorsággá teszem a' bátorságot. Jelt kérek rá a' Sorstól. Halj-meg Macduff, hogy a' sárgaságban kínlódó Félelemnek bátran mondhassam szemébe hogy hazud, 's a' szikrázó villámoknak bosszúságára kényemre alhassak. –

(Menykő tsapások! Eggy koronás gyermek eggy zöld ággal)

Mi ez a' mi királyi magzat alakjában kél-fel 's kis homlokán a' Fejedelemség tzímerét viseli.

III. BOSZORKÁNY. Hallgassd tsak.

A' KORONÁS GYERMEK.

Rád a' Makduff tsoportozatja
Fogát akármint vitsorgatja,
De a' veszély mind addig fut,
Míg a' *Birnám* bokra *Dunsinánhoz* nem jut.
(El-tűnik)

MACBETH. O az soha sem lessz meg! Ki tsalhatná maga után az erdőt? ki parantsolhatná a' fáknak, hogy magokat kemény ágyakból ki-fejtsék? – Derék jövendölések! – Ez mind jól megy! – Fel-zendülttek Tsoportozatja, mind addig nem árthatsz nekem míg a' Birnámi liget Dunsinánhoz nem jut! A' fennt űlő Macbeth tehát ki-tölti a' Természet által ki-szabott mértéket, 's életét, a' Halandóknak közönséges példájok szerint, egyedűl az Idővel hagyja magától el-nyeretni. – De eggyet dobog még szívem tudni: mondjátok-meg – ha tudástok annyira terjedhet – fog é a Banco Nemzettsége valaha itt uralkodni?

A' 3. BOSZORKÁNY. Ne tudakozz többet.

MACBETH. Feleljetek! – Ha nem, örök átok érjen! – *(Az Üst el-süllyed)* Miért süllyed-el az üst? – *(Mezei Mars hallatszik)* Mi ez?

I. BOSZORKÁNY. Jertek!

II. BOSZORKÁNY. Jertek!

III. BOSZORKÁNY. Jertek!

MIND A' HÁRMAN EGGYÜTT. Jertek mint árnyékok 's borzasszátok-el!

(Banco nyóltz Királyt vezet végig a' színen; az utolsó kezébe tűkör van)

MACBETH. Te igen hasonlítassz a' Banco árnyékához! Oszolj előlem! – A' te koronád vérbe keveri szemem almáját. – A' te ábrázatod pedig te arannyal körűl fontt homlok, hasonló az elsőjéhez – a' harmadik, mint a' két első – Fertelmes Varázsok, mért mutatjátok ezt nekem? – 'S negyedik is? – Ó vásúlj-el szemem! – Mitsoda? az ítélet napig fog é tartani ez a' királyi sor? – Megint eggy? – Eggy hetedik? – Nem akarok látni többet, – 's imhol még is a' nyóltzadik eggy tűkörrel 's még eggy nagy

rakást mutat! Némellyikének kezeikben kettős arany alma, 's három buzgány van! – Pokolbeli Lelkek! – Most látom hogy igaz! mert az öszve metéltt Banco rám mosolyog, 's ujjal mutat rájok, mint magáéira. – 'S így lessz ez?

ELSŐ BOSZORKÁNY.

Igy lessz! Igy lessz! – –
De lá, la! a' Király mit tessz!
Társak jertek múlassátok
Aggódásit oszlassátok
Fogjunk körűlte kéz lántzot,
'S danolva ropjuk a' tántzot.
Emlegesse kedvesen
Miként láttuk szívesen.

(A' Boszorkányok tántzolnak, sikóltoznak, 's el-tűnnek)

MACBETH. No, hová lettek? – Nintsenek sehol. – Átkozott jellel legyen meg-bélyegezve ez a' szomorú nap a' Kalendáriomban örökösen! – Ki jársz ott?

IIIdik KI-JÖVETEL.
Rossze, Macbeth

ROSSZE. Mit parantsol Felséged?

MACBETH. Láttad a' Boszorkányokat?

ROSSZE. Nem láttam, kegyelmes Uram.

MACBETH. Nem mentek-el melletted?[16]

ROSSZE. Nem, igazán nem!

MACBETH. Pestisesedjék-meg az a' levegő, a' mellyen el-mentek! 's átkozott mind az, a' ki nekik hiszen! – Valami ló kopogást hallottam. Ki vólt az?

ROSSZE. Hír-hozók, Felséges Uram, azzal a' tudósítással hogy Macduff Angliába szökött.

MACBETH. Ó idő, mikor szünsz-meg már félre rántani a' tellyesedést véres szándékim elől? Miért nem engeded hogy az mindég nyomokba lépjen ezeknek? Azok a' mik az ő szívében elsők, az én kezeimben is elsők legyenek! Fel-tenni 's végh-hez vinni Eggy legyen! – Feleségét gyermekét tsak nem vitte magával. – Minekelőtte a' fel-tétel még meg-hül szívemben, lásson tellyesedést. – Tsak a' Boszorkányok ne vegyenek-elő megint. – Rossze, hol vannak a' Hír-hozók? Jer, vezess hozzájok.

[16] melletted. [a pontot **em.**]

IVdik KI-JÖVETEL.
*(*Eggy szoba*)*
Két nemes születésű úr.

AZ EGGYIK. A' mint mondám a' dolgot magad is ki-találod, tsak gondolkozz rajta. Én tsak azt állítom, hogy alíg lehet tsudálatosabb történetet hallani. Macbeth, úgy beszéllik közönségesen, nagyon szánta a' jó Duncánt, de hogy is ne szánta vólna, mikor már oda vólt – Banco, az a' derék Öreg éppen virradtta felé kerűlt-elő. O miért ne mondhatná az a' kinek tetszik még azt is hogy Duncánt Fleansze ölte-meg? Azonkívűl is gyanúsnak mutatja a' meg-szökés. Nem jó dolog olly felette jókor indúlni. De még Malcolm és Donalbain sem tudom hogy tisztítják-ki magokat Atyjoknak istentelen meg-ölésekből. Iszonyú tselekedet az. Tsak Mecbethhez nem járúl semmi gánts. Ő siratta a' szegény Meg-ölttet, 's szent dühösséggel aprította öszve a' két részegen alvó Komornyikot. Avagy nem mutatja é tsak maga ez a' fel-hevűlés is a' Macbeth ártatlanságát, és azt hogy tette nem tsak ártatlan hanem okos tett is vólt? Mert ki tűrhette vólna-el azt hogy a' két Komornyik magát a' gyilkosság vétke alól mentegesse, 's azt tagadja vagy másra kenje! – Nem, nem! Macbeth okosan bánt hogy őket agyon vagdalta; 's úgy tartom, hogy ha a' Duncan fiait zár alatt kaphatta vólna – a' mellyet az Ég kegyelmesen el-távoztatott – őket is meg-tanította vólna mit tégyen Atyát ölni. Hát Fleansze! – hm,... de tsitt! – Azt mondják hogy Macduff némelly szabados szólásért, 's azért is hogy ennek a' koronát lopónak asztalánál meg nem jelent, kedvetlenségbe esett. A' mint hallom, meg-szökött. Vallyon hová vette magát?

MÁSODIK A' Duncán fija, a' kit ez az Istentelen atyai örökségétől meg-fosztott, Angliában vagyon, 's a' kegyes Edvárd őt egész barátsággal fogadta-el. Oda folyamodott Macduff is, segítséget és erőt kér, hogy asztalinknak ismét étket, 's éjjelinknek álmat adhassunk, víg vendégléseink mellől a' gyilkoló tőröket el-távoztathassuk, törvényes Úrnak szolgálhassunk, 's hívatalra igaz útakon juthassunk. Ezt Macbeth alatt hasztalan óhajtjuk. 'S ez a' hír Macbethet annyira meg-rezzentette, hogy nyakra főre gyüjti a' táborozó sereget.

ELSŐ. Küldött Macduffért?

MÁSODIK. Küldött. de eggy rövid „*Nem*"mel eresztette vissza a' bosszankodó Követet.

ELSŐ. A' mint jut eszembe, Macduff a' koronázás innepén sem jelent meg *Sconé*ban.

MÁSODIK. Nem vólt ott. Soha sem felejtem-el a' mit nekem egykor mondott! „Az ótska ruhát sokkal könnyebben viseli a' test, mint az újat!" Ezt mondta; bal kézre hagyta *Sconé*t, maga pedig *Fif*re ment.

ELSŐ. Bóldogítsa az isten minden igyekezetiben! Bár lágy szívet 's vitéz karokat találna Angliában, hogy ezt az átkozott kart, melly Hazánkat illy sullyosan nyomja, öszve törtelhesse.

MÁSODIK. Arra én Ament mondok!

(El)

Vdik KI-JÖVETEL.
(Macduffnak Fifi Kastélya)
Rossze, Lädy Macduff, a' fia.

LÄDY MACDUFF. 'S mit tett ő ollyat, a' miért Hazáját szökve kellett el-hagynia?

ROSSZE. Tsendesedj, kedves Lädy!

LÄDY MACDUFF. Az ő szökése esztelenség vólt. Ha bennünket tetteink nem mutatnak Gonoszoknak, ijedttségünk tehet azokká.

ROSSZE. De meg-lehet hogy az ő el-szökése nem ijedttség, hanem okosság vólt, 's ha…

LÄDY MACDUFF. Okosság? – Feleségét, tsetsemő gyermekeit hagyni-el, birtokait és tekintetét? még pedig ott, a' hol maga nem mér maradni! – Nem szeret bennünket; ki-hóltak benne a Természet érzései! – A' parányi ökörszem, a' leg-parányibbika a' madaraknak, bátran kél-ki tollatlan fijai mellett a' rabló ölyv ellen. Minden ő néki az ijedttség;a' szeretet semmi! 'S minek kell az okosságot az olly szökés mellet nevezni, a' melly hanyatt homlok rohan a' veszélybe.

ROSSZE. Édes Ángyom, tsendesedj kérlek. A' te férjed eggy nemes gondolkozású, bőlts, meg-értt Férjfi; leg-jobban tudja ő mit kívánnak az idők. Ha valamit tanátslani szabad, javaslom – indúlj tüstént utánna. Ennél többet mondanom nem lehet. Elég az ahhoz hogy irgalmatlan idők azok, a' mellyek bennünket, ámbár semmit sem tudunk benne, gonosz tévőknek kiáltanak; a' midőn rettegünk a' nélkűl hogy tudnánk mitől és miért félünk, 's mint a' fel-zúdúltt tengeren úgy hányattatunk ide 's tová. Nekem mennem kell. Tsak azzal is kotzkára vetém éltemet hogy ide jöttem 's ennyit mondtam. *(A' Macduff kis fija bé-lép)* A' kis ötsém! Az Isten neveljen kis fiú!

LÄDY MACDUFF. Él az Atyja, és árva még is.

ROSSZE. Lädy, a' mit javaslottam! A' gyermekeidet magaddal vidd! Isten veled. *(El)*

LÄDY MACDUFF. Szegény gyerek! az Atyád oda van! Mit tsinálsz már? Miből élsz?

A' GYERMEK. A' miből az Ég madarai, Anyám!

LÄDY MACDUFF. Legyet eszel, meg bogarat?

A' GYERMEK. Azt értem, a' mit kaphatok. A' madár is tsak azt eszik.

LÄDY MACDUFF. Szegény árva madár! nem kerűlöd-ki sem a' hurkot sem a' lép vesszőt.

A' GYERMEK. Miért nem, Anyám! A' hurkot meg a' lép vesszőt nem szegény madarak számára rakják-ki. Ó az Atyám nem hólt meg, hijába rettentessz.

LÄDY MACDUFF. Vaj meg! Az Isten könyörüljön rajtad kis fiú!

(Eggy Idegen lép-bé)

AZ IDEGEN. Isten áldja-meg az én szép Lädymat! Te ugyan engem nem esmersz; de én Téged igen is! Fejed felett veszély gyűl-öszve. Ha eggy szegény ember tanátsát meg nem veted, lódúlj innen minél elébb! Útra tüstént minden gyermekiddel. Gorombaság ugyan így meg-rettenteni; de tudtodra nem adni hogy életed veszedelemben forog, nem tsak gorombaság hanem esztelenség is vólna. Isten veled. Tovább nem múlathatok. *(El)*

LÄDY MACDUFF. Isten! hová szaladjak, hova rejtsem magam? Rossze is ugyan ezt… De hiszen mit vétettem én? – Másként nem abban a' Világban élek é, a' hol gonoszt tenni dítséretes dolog, jót pedig büntetést érdemlő bolondság gyakorta? – Ah! miért ragaszkodom ehhez az Asszonyi védelemhez: Nem tettem semmi gonoszt. – Jer, fiam! az Isten szent óltalma légyen felettünk. – *(El)*

VIdik KI-JÖVETEL.
*(*Anglia. – a' Királyi kert*)*
Malcolm, Macduff.

MALCOLM. Keressük-fel a' leg-magánosabb árnyékot, 's ott sírjuk-ki el-epedtt szívünk keservét!

MACDUFF. De kapjunk inlább kardhoz az Istentelen ellen, 's vijjunk vitézi módra Atyai el-rablott örökséginkért! Új özvegyek[17] jajgatnak, új árvák sírnak, új panaszoktól zeng az Ég minden új reggellel, mintha bóldogtalan Hazánkkal eggyütt szenvedne.

MALCOLM. A' mit hiszek azon síránkozom; a' mit tudok azt el-hisezm; 's a' mit meg-változtathatok, azt meg-változtatom, első kedvező alkalmatossággal. Könnyen igaz lehet a' mit az elébb mondál. De ezt az Istentelent, a' kinek neve ki-mondása is sebet ejt a' nyelven, egykor jó szívű, derék embernek tartotta minden; te magad is szeretted őt, 's neked leg-alább még eddig nem ártott. – Én ugyan még ifjú vagyok – de te még is nagyon le-kötelezhetnéd őt el-árúlásommal. – O Barátom, nem esztelenség eggy szegény, erőtelen, ártatlan bárányt meg-öletni, hogy a' meg-bosszantott Istenség haragja meg-enyhűljön.

MACDUFF. Hertzeg! én nem vagyok pribék.

MALCOLM. De pribék Macbeth! Eggy Király parantsolatja el-tántoríthatja a' legjobb szívet is. – Angyalok is meg-buktak, miért ne emberek is.

MACDUFF. Él az Isten, én pribék nem vagyok! Hazafiú: szent hűség vezérlett hozzád, 's az Igazság jeléűl ímé szívemre teszem kezemet. Ha hazudok, tolja-vissza azt szívem, 's legyen az éh hollók eledele!

MALCOLM. Ha a' hamis esküvést nyomban követte vólna mindenkor a' büntetés, úgy még soha sem tsalatott vólna-meg eggy Barát is, eggy Király sem árúltatott vólna-el, 's soha sem szégyneült vólna-meg az ártatlanság. Eggy Tolvaj sem bírta vólna véres erőszakkal rablott zsákmányát, 's eggy Bíró sem hozott vólna igasságtalan ítéletet. – De meg-botsáss! Az én vélekedésem téged nem tehet egyébnek, mint a' mi vagy! Még mindég ragyognak Angyalok, ha a' leg-ragyogóbbak meg-buktak is; 's ha minden gonosz dolog abba az alakba öltözhetne, a' mellyet a' Jó viselt, a' Jó kéntelen vólna a' rosszal eggy köntösben járni.

MACDUFF. Ah! tehát minden reményt el kellett vesztenem!

MALCOLM. Azt talám éppen ott vesztetted-el, a' hol kétségeimet én találtam. – Barátom! hogy hidjem én azt, hogy te illy sietve, illy veszedelmes környűl állás közt,

[17] özvegye**g em.**

feleségedet, gyermekeidet, 's mind azt, a' mi szívedet magához vonta, bútsúzás nélkűl hagyd-el érettem? – Kérlek ne engedd magadat tartózkodásom által meg-bántani. Egyedűl bátorságra vágyódásom szűli azt. Te a' mellett, hogy én neked nem hiszek, tökélletes szívű jó ember lehetsz.

MACDUFF. Vérezz tehát, vérezz, a' mint el-kezdettél, bóldogtalan Hazám! – Erősítsd-meg székedet tolvaj Király, mert az Igazak nem merik azt meg-rázni! – Szenvedd békével inségeidet szerentsétlen Tartomány, mert azok, a' kiknek sorsodon meg-kellene indúlni, pisszenni sem mernek! – – Isten veled Hertzeg! – Azért a' nagy birtokért, a' mellyet ragadozó körmei közt tart az a' koronás Tolvaj, ha azt a' Napkelet minden kintsével meg-tóldja is, nem lennék az a' Gaz-ember, a' kinek engemet vélsz.

MALCOLM. Tsendesedj! – Nem tsupa erántad való hihetetlenkedés az, a' mi belőlem szóll. El-hiszem hogy szegény Hazánk öszve rogy sulyos járma alatt; hogy sír; hogy vérzik; hogy mindenik nap neveli sebeinek számát. Azt is merem hinni, hogy ügyem igasságáért sok kar kelne-ki. Imé maga Anglia ezer gyakorlott katonával kínál. De tegyük-fel ha annak a' fertelmes Gyilkosnak nyakára hágnék is, ha kardomon hordhatnám is fejét; Hazám még sem szünne-meg bóldogtalan lenni; új Királya alatt még bóldogtalanabb vólna, mint a' millyen most.

MACDUFF. 'S ki vólna ez a' szenvedhetetlen új Király?

MALCOLM. Kitsoda? – Ki lehetne egyéb Rajtam kívűl! Én! én! Barátom! a' kiben minden gonoszság annyira el-gyökerezett, hogy ha virágit gyümöltsre érlelhetné, hozzám képest a' fekete Macbeth hószínű fejér vólna, és őt a' nyomorúságban sinlődő ország, velem öszve-vetvén szelíd Báránynak tartaná.

MACDUFF. A' pokolnak minden Legiói sem tudnak Macbethnél irtóztatóbb Ördögöt mutatni.

MALCOLM. Az igaz ő vérengző, bosszús, dobzódó, kártékony, álnok, hitetlen, 's büdös minden nevezhető gonoszság bűzitől. – De Barátom! – bennem a leg-undokabb feslettség kútfejét láthatod. Feleségeitek 's gyermekeitek, minden Asszonyaitok 's lyányaitok áldozatjává lennének ólthatatlan tüzemnek. Nem lehet olly gátlás, olly akadály, a' mellyet zabolázhatatlan kívánságom által nem szökdös. Jobb hogy Macbeth uralkodik, mint eggy Illyen!

MACDUFF. A' kényének eresztett bujaság ugyan eggy része a' szenvedhetetlen Uralkodásnak; fel-forgatta a' birodalmokat, 's sok Fejedelmet le-buktatott maga királyi székéből. De e' miatt ne bátortalankodj el-foglalni azt, a' mi tiéd. Bőven ihatsz te a' szerelem kelyhéből titkon, és még is bornemiszának fog nézhetni a' meg-tsalt Világ szeme. Elég adakozó Asszonykáink vannak. Lehetetlen az hogy olly Héja legyél hogy tsak azokat is fel-fald, a' kik készen adják-meg magokat a' Fejedelmi kívánságnak.

MALCOLM. Ennyi gyomon kívűl buján sarjadzik bennem a' fösvénység tsemetéje is. Ha Király vólnék birtokok miatt meg-fojtatnám Országom Elsőit, 's sorban vonnám magamhoz gazdag jószágaikat. 'S ez a' gonosz szerzemény pedig tsak olly pép vólna, a' melly éhségemet nevelné inkább mint tsilapítaná. Belé kapnék a' legártatlanabb Nagyokba is, 's hogy birtokokat én nyelhessem-el, irgalom nélkűl öldöstetném-meg.

MACDUFF. A' fösvénység mélyebb és ártalmasabb gyökereket botsát a' bujaságnál, melly tsak eggy rövid nyár dudvája. Hányszor vólt már ő az a' kard, a' melly a' mi

Királyainkat meg-ölte! – De ne tarts ettől is, kegyelmes Hertzeg! Scotiának elég kintse van nagyra vágyásodat torkig jól tartani. Ez a' két hibád még szenvedhető, 's egyéb dítséretes tulajdonságaid azt velünk el-felejtetik.

MALCOLM. Dítséretes tulajdonságaim? – Nékem nints ollyan. Mind abból a' mi a'Királyokatékesíti,azIgasságból,Egyenességből,Igéret-tartásból,Mértékletességből, Állhatatosságból, Jóságból, Szelídségből, Irgalomból, Alázatosságból, Szeméremből, Vitézségből nékem tsak eggy szikrányi sem jutott. Ellenben eggy vétek sints, a' minek részese ne légyek, a' mit így vagy amúgy el-ne kövessek. Sőt ha rajtam állana a' közönséges tsendességet öszve-zavarnám, és a' Nyúgodalmat a' főld színéről a' pokolnak szintén leg-mélyebb[18] rejtekéig kergetném.

MACDUFF. Ó bóldogtalan Haza!

MALCOLM. Érdemes é az illyen arra hogy uralkodjék? Szólj! én egészen az vagyok a' kinek magamat festettem!

MACDUFF. Uralkodjék? – De arra sem, hogy éljen! – Ó el-nyomatott Nép, mikor szabadúlsz-ki igasságtalan Birtokosod véres buzgányja alól? mikor derűl-fel ismét bóldogságod víg napja? ímé királyi széked Örököse önnön maga mondja magára a' Meg-vetés átkát, 's szidalmazza szentséges eredetét! A' te királyi Atyád eggyike vólt a' leg-jobb Fejedelmeknek, a' Királyné, a' ki téged szült, gyakrabban vólt térdein, mint lábain, 's életének mindenik napján meg-hólt! – Maradj hát békével! Hazámból ezek a' gonoszságok kergettek-el, a' mellyekkel magad vádlod magadat. – Bóldogtalan szív! itt találta végét minden reménységed.

MALCOLM. Állj-meg Macduff! Ez az el-hevűlés, a' fedhetetlenségnek nemes gyermeke, ki-űzte lelkemből a' fekete kétségeket, 's öszve-békéltetett egyenességeddel. Az ördögi Macbeth azon vólt hogy engemet illyetén tsalfa bíztatások által keleptzéjébe vonhasson; de a' Kétségeskedés okosan tartóztatta mindég hirtelen hihetőségemet. De az élő Isten legyen Bíró közöttem és közötted! e' pillantás ólta a' te vezérlésedre bízom magamat egészen, s' eggy szótskáig vissza-vonom azt a' mit mondottam. Esküszüm hogy azok a' gyalázatos hibák, a' mellyekkel magamat vádoltam vala, bennem nintsenek; sőt egészen ellenkeznek természetemmel. A' szerelem még soha sem taszított bukásra; soha hamissan nem esküdtem; tsak azzal sem éltem mérték nélkűl, a' mi tulajdonom; hűségem sértetetlen maradt mindég, 's magát az Ördögöt sem árúltam-el intselkedő Társainak. Az Igazságot úgy szeretem mint az életem. Az első hazugság, a' melly számon valaha ki-ment, az vólt a' mellyet magam ellen most mondottam. Mind az tehát a' mi vagyok, és a' mim van, néked 's öszverontsolt Hazámnak szolgálatjára van. Még minekelőtte ide értél, az öreg Siward tíz ezer gyakorlott embert vitt a' Scotia szélére. Ó bár olly véggel koronázná-meg ügyünket az Igassag, a' millyet érdemel. – De mi az hogy most egészen el-némúltál? –

MACDUFF. Ennyi jó és ennyi rossz egyszerre – *(Rossze érkezik)* De ki jön itt?

MALCOLM. Eggy Hazánkfia a' mint látom, bár nem esmerem is. – Majd osztán többet erről!

MACDUFF. Az én kedves Rokonom! Isten hozott, Rossze!

[18] leg-melyebb **em.**

MALCOLM. Isten hozott, itt, Rossze! Az Egek távoztassák-el minél elébb azokat az okokat, a' mellyek miatt még most idegenek vagyunk egymás eránt.

ROSSZE. Az nékem is a' leg-szívesebb kívánságom, kegyelmes Hertzeg!

MACDUFF. Még is úgy van é bóldogtalan Hazánk, mint ez előtt?

ROSSZE. Ah, az a' szegény Ország a' maga szemlélésétől retten-el! Nem nevezhetjük azt többé Anyánknak hanem sírunknak. Tsak az nevet ott, a' ki nem tud semmit. A' leg-panaszosabb nyögés, sírás, jajgatás tölti-el ott a' levegőt, 's már úgy neki szokott minden, hogy nem is figyelmez rá. A' végső el-tsüggedés lehegése 's a' halálos hörgés ollyan, mint az új módi ájúlgatások, 's ha a' temetési harang bődűl is meg, nints a' ki tudakozza, kinek vonják! A' leg-derekasabb emberek élte hamarább van oda, mint a' bokréták hervadnak el a' forró mellyeken. Egymásra hal ott minden, minekelőtte még meg betegedne.

MACDUFF. Ó irtóztató, de valódi ábrázolás!

MALCOLM. Mellyik még is a' leg-frissebb kegyetlenség?

ROSSZE. A' ki ollyat beszéll, melly eggy órával történt az előtt, nem beszéll újságot.- Újat meg' újat szűl minden pertzentés.

MACDUFF. Mint van az én Feleségem?

ROSSZE. A' te Feleséged? – O igen jól! –

MACDUFF. Hát a' gyermekeim?

ROSSZE. Azok is, Anyjostól!

MACDUFF. Nem háborította-fel az a' Néró az ő tsendességeket?

ROSSZE. Nem; mikor és el-indúltam mindnyájan tsendességben vóltak.

MACDUFF. Ne resteld a' szót! Beszélld-el hogy vannak?

ROSSZE. Mikor el-indúltam az a' hír futamodott-el hogy sok derék ember oda van. Azt annyival inkább hittem, minthogy látám hogy annak a' fene sárkánynak mind táborba költ a' serege. Ideje kegyelmes Hertzeg, hogy eszmélkedjünk. Néked néma körűl tekintésed is katonákat fog Scotiában teremteni, 's az Asszonyokat is neki tüzeli a' fegyver fogásnak.

MALCOLM. Hadd vígasztalják hát magokat vele, hogy seregeink segítségekre kelnek éppen. Angliának jó Királya az öreg Siwardot tíz ezer katonával adott költsön. Öregebb bátrabb és tapasztaltabb Bajnokot a' Keresztyénség sem mutathat ennél.

ROSSZE. Bár hasonló örvendetes hírt mondahtnék neked ezért! De az én hírem ollyan, a' mit inkább kellene a' levegőbe ki-jajgatni, mint fülbe botsátani.

MACDUFF. Mit illet az? A' Közönséget? vagy tsak ollyan a' mi eggy Hazafi szívét keserítheti-el.

ROSSZE. Eggyütt kell azt érzeni minden érzékeny szívnek, ha szintén az Egész – tégedet magadat illet is.

MACDUFF. Ha a' tsapás az enyim, ne titkold-el! mond-ki hamar.

ROSSZE. Ne engedd hogy füleid nyelvemet örökösen útálják, hogy ha majd a' leg-irtóztatóbb hang tőlti-el.

MACDUFF. Hahhh! már értem –

ROSSZE. Váradat fel-dúlták. Feleséges 's gyermekeid öszve-kontzoltattak. – Ha azt beszéllném-el, miként, úgy Kedveseidnek halálokat a' magadéval szaporítanám.

MALCOLM. Irgalmas Egek! – *(Macduffhoz)* Nem úgy, Férjfi! ne nyomd olly mélyen szemedre kalapodat! – Adj szót fájdalmadnak! A' néma bú el-fojtja a' szívet, 's meg-pattantja azt.

MACDUFF. A' gyermekeimet is?

ROSSZE. Feleséged, gyermeked, tselédidet, 's minden élő állatot a' mit nálad kaptak!

MACDUFF. O miért nem vóltam én is köztök! – A' Feleségemet is?

ROSSZE. A' mint mondom!

MALCOLM. Tsendesedj! a' teli bosszú légyen az az ír, a' mellyel ezt a' halálos sebet bé-gyógyítjuk.

MACDUFF. Ah, neki nintsenek gyermekei! – Mindenik gyermekemet? – Mindeniket, mondád? – O pokolbeli tygris! – Mindeniket? – Mindeniket? Mindenik tsátsogó gyermekeimet Anyjostúl eggyütt eggy tsapással?

MALCOLM. Viaskodj fájdalmaddal, úgy a' mint eggy Férjfihoz illik.

MACDUFF. Fogok; de érzenem is kell úgy mint eggy Férjfihoz illik. Nem lehet azt, a' mi előttünk olly igen betses vólt, olly könnyen el-felejteni. – Hogy nézhette az Ég ezt a' szörnyű vér ontást segedelem nélkűl? – Bűnös Macduff, ezek az ártatlanok te miattad vesztek-el! – Nem az ő vétkekért, hanem az én undokságimért lettek ők a' Macbeth dühösségének áldozatjaivá. Bár most adjon nekik az Ég örök nyúgodalmat.

MALCOLM. Ez köszörülje kardodat! ez lobbantsa keservedet dühösséggé! Ne tsendesitsd szívedet Macduff; tüzeld-fel jobban, jobban!

MACDUFF. Ó ha arra jönne a' dolog én szint úgy pityereghetnék mint akármelly Öreg Anyó. – De nem! – Könyörűletes Egek, szakasszatok félbe minden haladást! Homlokkal homlokba állítsátok-öszve velem Scotiának ezt az ördögi Ellenségét! Hozzátok hozzám olly közel, hogy kardom el-érhesse! 's ha attól menekedik-meg, akkor, kegyelmes Isten! akkor te is meg-botsáthatsz neki!

MALCOLM. Ezt eggy Férjfi mondá! – Jertek a' Királyhoz; bútsúzunk tőle. Macbeth meg-ért az aratásra. El-mentek az aratók, 's már elő rántották a' sarlókat.

ÖTÖDIK FEL-VONÁS.

I. KI-JÖVETEL.
(Eggy szobája a' Macbeth Kastélyának)
Eggy orvos. eggy asszony-udvarnok.

ORVOS. De hogy esett ebbe a' nyavalyába?

AZ ASSZONY. Azt maga tudja egyedűl.

ORVOS. 'S minden éjjel azt tsinálja?

AZ ASSZONY. Minden áldott éjjel! Fel-ugrott az ágyból, magára vette éjjeli ruháját; bé-ment titkos kamarájába; papirost vett; öszve-hajtotta; írt; el-olvasta a' mit írt; bé-petsételte; 's le-feküdt. 'S ezt mind a' leg-mélyebb álomban.

ORVOS. Képzelhetetlen rendetlensége a' Természetnek; egyszerre az álom ajándékával is élni, 's a' fenn-létel foglalatosságait is végezni! – Nem szól é néha a' fen-járás közt?

AZ ASSZONY. De szól bizony – de azt nem igen szeretnem el-beszelleni.

ORVOS. Miért ne nekem? Az orvosnak mindent kell tudni.

AZ ASSZONY. Sem az Úrnak, sem másnak. Mert nints tanúm, a' kivel igaznak bizonyíthatnám beszédemet. *(Lädy Macbeth aluva eggy gyertyával jön-bé)* Imhol van! Most is úgy mint mindenkor egyébkor, 's nézze bár az Úr a' leg-melyebb álomban. De meg ne mozduljon az Úr.

ORVOS. Hol vette a' gyertyát?

AZ ASSZONY Annak mindég az ágya mellett kell állani!

ORVOS. De nézze, nézze az Asszony! Szemei nyitva vannak 's tiszták mint akármikor másszor.

AZ ASSZONY. Igen de látása tárva van.

ORVOS. Hát most mit tsinál? – Mint dörgöli a' kezit!

AZ ASSZONY. Ez a' mindennapi munkája. Mintha mosdana, azt miveli. Néha eggy fertály óráig sem szünik-meg.

LÄDY MACBETH. Még itt nagy fólt van!

ORVOS. Hall...! Szól. Vigyázzunk minden szavára hogy a' mit eggyikünk el-felejt a' másik eszébe juttassa. Igy talám nyomába akadunk nyavalyája eredetének.

LÄDY MACBETH. Enyéssz-el már egyszer fertelmes motsok. Enyéssz-el mondom! – Eggy! Kettő! Jó, ideje hát hogy munkához lássunk. – Setét a' pokol. – Pfúj, Macbeth, Pfúj! – Fő-Vezér és még is illy gyenge szívű! Minek tartunk attól hogy ki-világosodik ránk! Ki idézhet eggy Macbethet vádba? – – Ki gondolta vólna hogy eggy illyen öreg emberben ennyi vér legyen? –

ORVOS. Hallja ezt az Asszony?

LÄDY MACBETH. A' Fif Grófjának eggy Felesége vólt. No, hol van most? – Mi lessz ebből? Soha sem akartok é megtisztúlni fertelmes kezek? – Eggy szót se többet felőle, Macbeth! eggy szótskát se! – Te az egész dolgot el-rontod ezzel a' borzadással.

AZ ASSZONY. Jöjjön, jöjjön az Úr, már többet hallott mint kellett vólna.

ORVOS. Ollyanokat mondott, a' miket nem kellett vólna mondania, az tagadhatatlan. Az Egek tudják, mit tud.

LÄDY MACBETH. Még is vér szagú. – Ezt a' kis darab kezet Arabiának minden illatjai sem tehetik jó szagúvá. – Oh! Oh! Oh!

ORVOS. Be mély sóhajtás! Valami nehéz fekszik a' szívén.

AZ ASSZONY. Személyének minden ragyogó fényjéért sem akarnám mellyemben viselni ezt a' szívet.

LÄDY MACBETH. Macbeth, jer mosdjál-meg, mondom! Vedd rád éjjeli ruhád! – Ne nézz olly hóltt színnel. Hidj szavamnak, Bancót eggy mély gödörbe temették. Abból ugyan ki nem mász.

ORVOS. Ez hát úgy é?

LÄDY MACBETH. Ágyba! Ágyba! – Kopognak az ajtókon. – Jer, jer! Jer hamar, jer mondom, add-ide a' kezed! Meg-lett dolgokat nem lehet meg-változtatni. Ágyba! Ágyba! Ágyba! – Tsitt! lassan! lassan! *(El)*

ORVOS. Fekünni ment?

AZ ASSZONY. Egyenesen az ágyba!

ORVOS. Ezt soha sem hittem vólna! – Hóldjárókat sokat láttam, de illyet… A' Nép a' Városban rettenetes dolgokat suttog elébb tovább. Irtóztató dolgok irtóztató következéseket vonnak magok után. A' meg-bántott lelki isméret még a' siket párnáknak is el-beszélli a' titkát. Inkább van szüksége papra, mint orvosra. – Szent Isten! ne szállj perbe velünk! Kegyelmezz-meg nekem is, más Bűnösnek is! – Az Asszony vígyázzon szorgalmatosan reá. Ne hagyja tsak eggy pillantásig is. 'S kést 's más egyéb eszközöket, a' mivel önnön magának ártására lehetne, szedjen-el előle gondosan! Most egyebent nem mondhatok, de látom én a' mit látok. Jó éjszakát! *(El)*

AZ ASSZONY Magam is kívánok tsendes nyúgodalmat! *(El)*

IIdik KI-JÖVETEL.

*(*A' Macbeth szobája*)*

MACBETH; *(bé-lépvén)* Tsak több több újságot ne! – Hadd tolakodjanak, ha tetszik! Úr nem Úr, Paraszt nem Paraszt! Míg a' Birnami erdő Dunsinánhoz nem jut, addig nem tudom mi a' félelem. – Kitsoda az a' gyermek Malcolm? nem Asszony szülte é? – Mindent előre látó Valóságok tették a' jövendölést. Ne félj, Macbeth! Nem árthat néked senki azok közzűl a' kiket Asszony szüle! –Tolakodjatok hát, tolakodjatok! – Gyüjtsön öszve benneteket az ördög pártos tsoportozatok! Az a' bátor Lélek, a' melly itt, itt ebben a' mellyben lakik, soha sem fog tsüggedezni. *(Eggy Tseléd)* Égessen korom színre az ördög meszes pofájú Szátyók! No szólj, megint le-esik az állad?

A' TSELÉD. Oh Felséges Uram, tíz ezer…

MACBETH. Mi tíz ezer, akasztó fára való! mi tíz ezer? Lúd?

A' TSELÉD. Fegyveres katona, Felséges Király!

MACBETH. 'S osztán? – Menj, lódúlj, dörgöld-öszve ábrázatodat, 's rettegésedet fessd veresre, Nyavalyás! Mitsoda katona? – Ördögök faragtta. Zsenditze ábrázatod eggy egész sereg embereimet is olly kotsonyává teheti mint magad vagy.

A' TSELÉD. Felséges Uram, az Angliai szélekről…

MACBETH. Hord-el magad előlem, Nyárfalevél! – Seyton! – Seyton! – – Rosszúl vagyok ha rá nézek – *(A' Tseléd el-megyen)* – Seyton! – – Vagy keresztűl esem mindenen, vagy egyszerre oda leszek. Eleget éltem. Életem fája harasztjai lassanként fakúlnak, 's sorvadoznak. Azt, a' minek eggyütt kellene járni az agg korral, betsűletet, szeretetet, engedelmeskedést, bízodalmat nem reménylhetek; de bezzeg várhatom az átkot; a' sok titkon mondott, 's szemszolgálat 's üress hangzat mögé bújtt átkokat. Seyton! hé, Seyton! –

(Seyton bé-lép)

SEYTON. Felséges Uram?

MACBETH. Mi újság egyéb?

SEYTON. A' mit beszéltek mind igaznak találom. Gróf Rossze, Angus, Lenox, Menteth és Cathness egész seregestűl Malcolmhoz tsatolák magokat! Hihetetlen gyorsasággal közelgetnek felénk, mert senki sem áll ellenek.

MACBETH. Elő tehát a' fegyveremet! Életemhez tsak pántzélomon keresztűl van út. Egyébütt sehol sints. – Ide a' fegyverem!

SEYTON. Felséges Uram még rájok nints szükség.

MACBETH. Fel-öltöm még is. – Másként, míg a' Birnámi erdő Dunsinánhoz nem jut! – Küldjetek több Lovasokat ki! Nyargalják-be az egész Tartományt, 's öljék, vágják, akasszák azokat a' gaz embereket, a' kiket a' rettegés hidege lél. Ide, mondom, a' fegyvereimet!

(Seyton elő-hozza; Macbeth fel-ölti)

(Az Orvos bé-lép)

MACBETH. Mint van a' Beteg?

ORVOS. Nehezen, Felséges Uram, de nyavalyája inkább gyötrő képzelődésből veszi eredetét,[19] mint egyébünnen.

MACBETH. *(Öltözve)* Gyógyítsd hát attól! – Hát nem tudod a' beteg lelket is gyógyítani, az emlékezetből a' meg-gyökerezett bút ki-tépni, az elmének mélyen bévésett tépelődéseit ki-törleni, 's a' meg-terheltt szívet az El-felejtésnek valamelly édes méreg-oszaltójával, attól a' sulytól, melly azt fojtogatja, meg-könnyíteni? Nem tudod ezt?

ORVOS. Felséges Uram, ezen Betegnek eggyütt kellene velem igyekezni.

MACBETH. Úgy vessd a' kutyák elibe orvosságodat! Nekem rájok nints szükségem. – Kardot! – Páltzát! – Seyton, Lovasokat hamar! – Orvos, a' Nemesek tőlem pártolnak. – Siess, Seyton! – Orvos, ha Országom vizeit meg-vizsgálnád, meg-romlásának nyomába akadnál, azt el-űznéd, 's régi egességes állapotjára visszahelyheztethetnéd; akkor elibe rikóltanám az Ecchónak dítséretedet, hogy az Ország szazszorta zengedezze azt Országom minden környékein! –Félre ezekkel a' habarékokkal? – Van é ollyan purgatiód, a' melly azokat az Anglusokat el-hordja? Nem hallottál valamit felőlök?

ORVOS. A' Felséged seregeinek mozdúlások tsinálják, hogy valamit mi is hallhatunk.

[19] eredetet **em.**

MACBETH. Az illy aludtt-tej vérű emberkék, mint te, nagyon meg-szeppentek. – Engem sem Halál sem Pokol nem rettenthet-meg addig míg a' Birnámi erdő Dunsinánhoz nem jut. *(Asszonyi jajgatás)* Mitsoda sikóltás ez?

ORVOS. Asszonyi zaj, Felséges Uram!

MACBETH. Már majd el-felejtettem mi a' félelem. Egykor a' Bagoly huhogása is majd kétségbe ejtett; úgy fel-állott minden meg-rettenésre a' hajam, mint ha élet lett vólna mindenik szálába. De most belé tsömörlöttem a' félelembe, 's a' borzadás megesmerkedvén öldöklő készűleteimmel, nem fog rajtam. – *(A' zaj ismét hallatszik)* De ezt a' lármát tsak-ugyan nem szenvedhetik füleim. Seyton jer elő; Orvos, te pedig menj, tudd-meg mi az, 's kergessd-el füleim elől. *(Eggy belsőbb szobába)*

ORVOS. *(A' külső ajtóhoz jutván)* Mi baj?

IIIdik KI-JÖVETEL.
Az orvos, az asszonyi udvarnok.

AZ ASSZONY. *(Ki-terjesztett karral)* Az Istenért jöjjön az Úr, jöjjön az Úr! A' Királyné – oda van.

ORVOS. Hogy oda? Meg-halni tsak meg nem hólt, úgy é?

AZ ASSZONY. Meg-hólt! Meg-hólt! meg-hólt! – Mintha valaki fojtogatta vólna úgy kiáltott segítségért, de mikor már hozzá értem alíg fuldoklott, alíg hörgött. Az Isten tudja mit tesz a' hátán az a' sok kék fólt.

ORVOS. Kétség kívűl guta ütés lessz. Eggy ér vágással még talám segíthetünk.

AZ ASSZONY. O már késő. Ki szállhat szembe az Isten végezésivel.

ORVOS. Itt leszek mindjárt, de most szaladok a' Királynak hírt vinni.

(Az Asszony el)

IVdik KI-JÖVETEL.
Az orvos, Macbeth, és Seyton.

MACBETH. Tsak hamar, Seyton, tsak mindent a' mint meg-parantsoltam. *(Seyton el)* Mi vólt, Orvos?

ORVOS. A' Királynét a' guta meg-ütötte, sőt a' mint mondják – meg is hólt. Szaladok hogy ha még nem késő, segíthessek. *(El)*

MACBETH. *(Magában)* Másszor halhatott vólna meg. Egykor rá ért vólna. Hólnap meg hólnap, – meg megint hólnap – tsiga lépéssel tsúsz eggy napról más napra által, a' nékünk ki-szabott idő leg-utolsó pertzentéséig, 's a' mi sok tegnapjaink a' Halál setét kriptájába Bolondoknak tartották a' gyertyát. – Aludj-el kis kanótz, aludj-el! Az Élet tsak eggy ingó árnyék, eggy nyomorúltt színjátszó, a' ki a' játék rövid órája alatt dúl, fúj, azután pedig nem is esmertetik. – *(Eggy Hírhozó)* Neked valami űl a' nyelveden. Mond ki egyszerre!

HÍRHOZÓ. Felséges Uram azt kellene mondanom a' mit láttam, de nem tudom miként mondjam.

MACBETH. Mond a' mint tudod.

HÍRHOZÓ. A' mint a' dombon állottam, 's Birnám felé néztem az egész erdő ingadozni kezdett.

MACBETH. *(Feléje tsap)* Hazudj, gaz-ember, hogy hazudsz.

HÍRHOZÓ. *(Térdre esvén)* Felségednek egész haragja sulytson-meg ha egyébként van. Három mérttföldnyire láthatja Felséged maga is, ha tetszik. A' mint mondám, sétál az erdő.

MACBETH. Ha hazudtál, elevenen fűgj a' leg-első fa ágain míg a' Nap melege 's az éhség oszve nem sorvaszt. Ha pedig igaz a' mit mondassz, rajtam tellyesedjék-bé. – De hát ha – kettős értelem van az ördög szavaiban? ő gyakorta az igazság alakjába öltözteti a' maga hazugságait? – „Addig a' veszély tőled fut, míg Birnám erdeje Dunsinánhoz nem jut!" 'S imhol eggy erdő közelget Dunsinánhoz.

(Seyton jön)

SEYTON. Felséges Uram, a' mit ezek a' Birnámi erdőnek véltek, az az Anglusi Had. Minden Legény kezében nagy le-vagdaltt tölgy fiatalok vóltak, talám hogy a' Sereg számát azzal el-titkolhassák. Már a' Dunsinán alatt ki-költek a' hajóból. –

MACBETH. Nyujtsák ki a' zászlókat. – Hadd jöjjenek, jöjjenek, jöjjenek! – Váram erőssége katzagja az ő ostromokat. – Hadd legyenek itt míg az éhség 's a' pestis el nem kergeti. Ha velünk vólnának azok, a' kiknek nem kellene ellenünk lenni, szakállal szakállra szállhatnánk velek öszve, 's vissza-verhetnénk oda a' honnan jöttek. – Hadd jöjjön a' mi akar. Jöjjön ha tetszik a' Birnámi erdő is. Macbeth nem fél senkitől a' kit Asszony szült.

(Új Hírhozó)

HÍRHOZÓ. Az Ellenség meg-mászta a' falakat. Felségednek tulajdon Katonái vonták-fel őket kézen fogva. *(El)*

SEYTON. Úgy itt nem tanátsos múlatnunk. *(El)*

MACBETH. Hahhh! vége mindennek! – Nap, meg-úntalak nézni, 's azt óhajtanám hogy az egész Világ öszve döljön. – Kelj fel, Fergeteg! Tsörtess, Bomladás! – Mitsoda? Semmi sem akarja é fogadni szavamat? – Pokolbeli átok szálljon felitekbe! Úgy hát magam leszek minden magamnak. Magam vívok-meg Világgal, Éggel, Pokollal. Ki! ki ellenem! Még nem jött-elő az a' kit nem szült Asszony. *(El)*

Vdik KI-JÖVETEL.

Macduff, katonák. – Távolyabb fegyver zörgés.

MACDUFF. Istentelen, hol vagy? Lépj-elő! – Ha más keze által dölsz-el, szüntelen fognak feleségemnek 's gyermekeimnek véres árnyékok háborgatni. Azokkal a' nyomorúlttakkal, a' kik körűlte vagynak, víjjon más. Őt, őt hagyd fel-lelnem, ó Szerentse! egyebet nem kívánok tőled. *(El. Verekedés zajja)*

VIdik KI-JÖVETEL.
Macbeth, más óldalról

Lyukamba zártak, mint a' borzat. El nem szaladhatok; védelmeznem kell magamat, fogom is míg tsontjaimról le nem marják a' hús't. – Vólna é eszem, ha, hogy a' Tragoedia a' szokott mód szerint végződjön-el, magam ütném által magamat? Nem! a' kiket a' kardom le-tsaphat, tsak hadd menjenek előre.

VIIdik KI-JÖVETEL.
*(*Tsatázók lármája*)*
Eggy anglus tiszt. Macbeth

TISZT. Mi a' te neved?
MACBETH. Reszketni fogsz ha meg-hallod.
TISZT. Azt nem fogom, ha a' pokolbeli Lelkek nevénél útálatosabbat mondassz is.
MACBETH. Az én nevem Macbeth.
TISZT. Ennél útálatosabbat az ördög sem mondhatna.
MACBETH. Rettentőbbet sem.
TISZT. Azt mindjárt meg-mutatom néked Vérszopó!
(Viaskodnak. A' Tiszt el-esik)
MACBETH. Téged Asszony szült. – Katzagom a' kardot, nevetem a' fegyvert, a' mellyet Asszonyok magzatjai fognak. Többet ide hozzád hasonlót. *(El-akar menni. Macduff rá bukkan)*

VIIIdik KI-JÖVETEL.
Macduff, Macbeth. Katonák, a' kik az el-esett Tisztet ki-viszik.

MACDUFF. Állj-meg, Ördögök szültte, állj-meg!
MACBETH. Minden Halandók közzűl tsak te vagy az a' ki elől ki-térni kívántam. Vissza! Lelkem eléggé meg van a' tiéid vérekkel motskolva.
MACDUFF. Nekem nints szóm, beszédem ez a' kard. Vérengző Fenevad! Állj-ki!
(Kardra kelnek)
MACBETH. Haszontalan minden igyekezeted. Kardod úgy nem sebheti-meg testemet, mint a' levegőt. Tartsd azt olly kaponyákra, a' mellyek meg-érzik tsapásodat! Én varázsló életet viselek ebben a' testben, 's azt meg nem sértheti a' kit Asszony szült.
MACDUFF. Hahhh! légy hát oda ijedttségedben átkozott! 's mondassd magadnak az ördöggel a' kinek szolgáltál, hogy Macduff a' szülés ideje előtt vétetett-ki Anyja méhéből.
MACBETH. Törjön-meg az a' nyelv a' melly ezt mondja! – Nem, Macduff, én veled nem vívok!
MACDUFF. Add-meg hát magad, 's élj hogy az egész Világ rád mereszthesse szemeit. Eggy póznán hordoztatom majd széllyel útálatos képedet, hogy még az is, a' ki magadat nem láthat büszhödtt sárt hányjon rá.

MACBETH. Azért adjam é meg magamat hogy a' gyermek Malcolm lábairól nyaljam a' port, 's tárgya legyek a' Nép átkozásinak? Ha Dunsinához jutott is a' Birnám erdeje, ha téged Asszony nem szült is, tsak ugyan meg-próbálom mit tehetek. Itt vetem elődbe paizsomat. Törj-elő, Macduff, 's átkozott a' ki elébb kiáltja: Elég! Szűnj-meg.

(Vívnak. – Macbeth el-esik)

MACDUFF. Rajta, Bosszú állásnak Lelkei! fogjátok-el a' páráját ennek a' Megveszettnek! Ti pedig, kegyelmes Királyom, jó feleségem 's kedves gyermekeim árnyékai végyetek elégtételt, 's nyúgodjatok-meg. Öszve töröm Gyilkostoknak kardját, 's ereklye gyanánt aggatom-fel darabjait sírotok felett. – *(Meg-ragadja a' Macbeth kardját)* Most jer már Malcolm! most, 's hágj nyakszirtjára! Ez az első grádits melly Atyai Székedre emel. *(El)*

MACBETH. *(haldokló szóval)* Ez é a' mit ígérél Pokol? – O miért hagytam magamat két értelmű szavaid által meg-tsalatni. – Füleimnek meg-adtad a' mit ígértél, Reményeimnek nem! –Átkozott nagyra vágyás! – Vége a' szemfényvesztő ragyogásnak! – A' gyertyák el-alusznak – 's én sűrű homályban ébredek-fel, hideg fuvalmai közt a' pokol borzasztásinak. – Lelkem vérben gázol! Ártatlanok vérében! – Árad a' patak – árad – árad – már fel-vét. – Nem tarthatom többé magam. – A' sok nyögés és a' sok átok úgy zúg utánnam mint a' szélvész – hajt – hemberget – hemberget – le – le nyél a' Pokol – oh! – oda vagyok! oda vagyok örökre – oh! – *(Meg-hal)*

IXdik KI-JÖVETEL.

(Diadalmi tsengés és zászlók)
Macduff, Malcolm, Rossze, nemesek, katonák.

MACDUFF. Imhol van az orv héjja, öszve-tört szárnyakkal 's körmekkel. A' te thronusod vissza van véve.

MALCOLM. O Barátim, ha el-felejthetem a' mit érettem és örökségemért tettetek; ha gyógyító balzsamot nem öntök öszve-szeldeltt Hazám sebjeibe; ha azt az áldást nem igyekszem hellyre állítani, a' mit ennek a' Tyrannusnak vas lábai tapostak-el; a'kkor a' korona hellyett a' Mindenható mennykövei érje fejemet, 's tördeljen öszve a' főld poráig e' mellé az útálatos dög mellé!

MACDUFF. Halld-meg ó Isten az ő fogadását, 's légy áldott ennek a' nagy napnak adományáért. Te pedig, Hazám, végy valaha ismét lélekzetet, 's örvendezz víg sikóltásokkal! Be bóldog vagyok hogy én adhatom itt, leg-nemesebb Fiaidnak közepette szádba ezt az örvendező sikóltozást! hogy én kiálthatom az első fent-éljen!t igasságos Fejedelemnek. Fent éljen Malcolm Scotiának Királya!

MINDNYÁJAN. Fent éljen a' Scotia Királya!

(Trombita riadás)

Jegyzetek

KAZINCZY DRÁMAFORDÍTÁSAIRÓL

Kazinczy életműve az értékrendi és kanonizációs változások egyik legjobb magyar példája. Saját nem szűnő önreflexiós szándéka már a művek megírásával egy időben szükségessé teszi saját maga számára is az íródó mű kontextusba helyezését és a legkülönbözőbb közönség befogadói készségének megméretését. Folyamatosan értesíti barátait készülő műveinek állapotáról, de arról is, hogy a keletkezés folyamán önmaga viszonya hogyan változik. Így a Kazinczy-recepció gyakorlatilag már a művek befejezése előtt elkezdődik. A korszak Kazinczy-irodalma ezért szinte feltérképezhetetlen, jelentősége, kivételes hatása a magyar irodalmi elit kialakulásában onnan is mérhető, ahogyan a személyiségével és életművével kapcsolatos kérdések átfogják az irodalmi életet és legfontosabb szereplőit.

Aztán lassanként kialakul az a bizonyos kánon, amelynek létrejöttében ő is közreműködött, és amely az irodalomszervező-nyelvújító, közéleti embert helyezi előtérbe a konkrét alkotóval szemben, illetve a szervezői-alakítói megnyilvánulásaival összefüggő darabokat tekinti az életmű oszlopainak. Olyannyira, hogy mára szinte megcsontosodottan ebben a minőségében váltak szövegei a kutatás tárgyává. A komparatisztika számára az európai irodalom honosítójának motivációi lényegesek (FRIED 1996, HÁSZ-FEHÉR 2004), levelezése a privát ember és az önreprezentáció nyilvánosság előtti lehetőségei miatt érdekes az irodalomtörténésznek (MEZEI), előtérbe kerül az általa kialakított újságírói, folyóirat-szerkesztői attitűd vizsgálata (DEBRECZENI 2001, DEBRECZENI–GÖNCZY 2005). Művei esztétikai minőségük mellett/helyett a kánonalakítás reprezentatív elemeiként is vizsgálhatóak (HÁSZ-FEHÉR 2000). Szépirodalmi művei közül líráját fedezték fel újólag (GERGYE 1998). Látható, hogy a széphalmi vezér hatalmas életműve az utóbbi évtizedben is adott ugyan alkalmat arra, hogy lényegi tanulmányok íródjanak egyes területeiről, de az irodalmi kánonban fordítói munkássága egyre alacsonyabb értékelést kapott, s az egy *Bácsmegyey*t kivéve Kazinczy eredeti műveit és főleg levelezését becsüli inkább az utókor.

A Kazinczy-drámafordítások vizsgálata is mint komparatisztikai kérdés vetődött fel mind régen (PUKÁNSZY), mind a közelebbi múltban (FRIED 1996, KERÉNYI 1981a). Azaz a következő irodalomtörténészi mentalitás mutatható ki Kazinczy drámafordításai irányában: „Nem mondhatjuk azt, hogy Goethe »hatása« a magyar irodalomra a kutatásnak teljesen elhanyagolt területe lenne. És azt sem mondhatjuk, hogy Kazinczy Ferencnek a magyar felvilágosodás irodalma második hullámа vezéregyéniségének, a neoklasszicizmus »törvényalkotójá«-nak Goethe-fordításait, Goethéről és általában a német irodalomról megfogalmazott nyilatkozatait, ezzel kapcsolatos levélrészleteit ne regisztrálta volna a kutatás. Megszorításképpen ehhez annyit tehetünk, hogy főleg a regisztrálás, az olykor puszta leltárszerű felsorolás és kevéssé az értékelés bizonyult a kutatás meghatározó módszerének. A kutatók tehát ritkán vállalkoztak elemzésre, annak a problémának a felvetésére: miért fordította ezt vagy azt a Goethe-verset vagy -színdarabot Kazinczy. Fordításával pótolt-e valami »hiányt« a magyar irodalomban? Egyik vagy másik fordítása beleilleszkedik-e a klasszika típusú magyar irodalom megtervezéséért, kiteljesítéséért folytatott küzdelembe? Egyszóval a recepció következményeit alig-alig látjuk." (FRIED 1996, 61.)

Ugyanakkor a drámaszövegek vizsgálatát nehézkessé teszi már a korszerű kiadások hiánya is. Vannak szövegei, amelyek a mai napig kiadatlanok, és ugyan például *A' botcsinálta doktor* című Molière-adaptáció a legutóbbi Molière összes kiadásban is a mintegy 200 éves, Illyés Gyula átigazította Kazinczy-fordításban látott napvilágot (MOLIÈRE 2002), illetve Lessing drámáinak magyar

kiadása is őt jelöli meg fordítóként (Lessing 1958), de ezek a szövegek mind olyan 19. századi, Kazinczy halála után készült kiadásokon alapulnak, amelyekben a szerkesztői közreműködés olykor kifejezetten ellentétes eredményt hoz, mint a holt mester eredeti szándéka. Ugyanis Kazinczy öt drámája: két Molière-átdolgozása és három Lessing-fordítása megjelent 1830–42 között a *Külföldi Játékszín* című sorozatban, de a nyomtatott változatok és a kéziratok összevetése azt mutatja, hogy ezek a kiadások a modern szöveggondozási gyakorlatnak nem felelnek meg. Ugyanakkor a Kazinczy-hagyaték feldolgozottsága, hozzávetőlegesen két helyre koncentráltsága (az MTA Kézirattára és az OSZK Kézirattára) lehetővé teszi a viszonylagos pontosságú kéziratrekonstrukciót, még akkor is, ha mint látni fogjuk, ez nehéz, és olykor kétséges eredményekkel jár is. Mindenesetre lehetséges és szükséges a Kazinczy-drámafordítások szövegeinek modern szempontú összkiadása, amelynek jelen kötetünk az első darabja.

Ha Kazinczy Ferenc drámafordításait vizsgáljuk, az első lépés feltétlenül a deskripció kell, hogy legyen. Mint látni fogjuk, maga az a kérdés sem egyértelmű, hány drámaszöveggel is kell számolnunk, s az adott tételek keletkezése, variánsainak meghatározása fontos filológiai kérdéseket vet fel. Csak a szövegkritikai problémák regisztrálása után következhet az életmű egyes darabjainak komparatisztikai vizsgálata, ami itt az eredetivel történő egybevetésen túl jelent egyfajta hatásvizsgálatot is, annak a bizonyos recepciókutatásnak a hiányosságait felszámolandó, amit Fried István kért számon Kazinczy Goethe-fordításaival kapcsolatosan a magyar irodalomkutatáson.

A DRÁMÁK HELYE AZ ÉLETMŰBEN, A FORDÍTÁSOK ÁLLANDÓ ALAKÍTÁSA

Kazinczy gondos őrzője, rendszerezője volt minden írásának; szépirodalmi műveinek többszöri lejegyzése, levelekben történő közlése mellett tanulmányait, leveleit is láthatóan jól archiválja, sőt az 1810-es évektől publikálásra is szánja. Nem pusztán a *Magyar Régiségek és Ritkaságok* tervezett sorozatára gondolunk, melyből végül is csak egy kötet jelent meg (Pest, 1808), hanem arra, hogy 1813-tól több kötetben akarja megjelentetni tanulmányait és leveleit is (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1813. szept. 19. KazLev. XI. 63.). Ez a tervezet később bővült teljessé, hogy aztán örökre terv maradjon. Eszerint négy „osztályba" sorolta műveit. Az első osztály fordításait tartalmazta volna 12 kötetben. Ez a része valósult meg egyedül a vállalkozásnak, ez is csak kilenc kötetben. Ezt követte volna a második osztályban nyelvtudományi munkáinak és kritikáinak kiadása. A harmadik osztályba sorolt művek címe: *„Levelek, életem' nevezetesebb epochái"*, tehát itt a *Fogságom naplója* és a *Pályám emlékezete* gondolata sejlik fel. A negyedik osztályban jelentette volna meg a *Magyar Régiségek és Ritkaságok* sorozatot, melynek a Sylvester-kiadás után a *Debreczeni Agendárius* lett volna a következő darabja (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1813. nov. 1. KazLev. XI. 108–109.).

Így drámafordításai szempontjából is fontos publikált szövegeinek az a sorozata, melyet először *Kazinczynak fordított egyveleg írásai* (1808), majd végül *Kazinczy Ferencz' Munkáji Szép Literatúra* címmel bocsátott ki Trattner János Tamás nyomdája 1814–16 között Pesten. A sorozat kötetei kizárólag fordításokat tartalmaznak. Levelezéséből végigkövethető ennek a kilenckötetes sorozatnak a teljes alakulása.

A terv maga már közvetlenül fogságból való kiszabadulásakor felmerült benne. Szándéka első jelzését és az *Egyveleg munkák* első gondolatát Szentgyörgyi Józsefnek írott levelében így fogalmazza meg:

„2387 nap mulva jövén vissza tömlöczömből, megtekintettem egykori nyomtatásaimat. Az Orpheusom' némelly lapjain kivűl semmimet nem olvashatom; ízetlenség és incorrectio minden. – Illő, helyre hoznom hibámat.

Kész nagy részént, nagy részént munkában vagyon a' mi itt következik:

Gesznernek Minden Munkáji. –

Nyolczadnapja, hogy a' Cuprumok eránt Bécsbe írtam Consi. Bartschnak, a' ki Custos az Udvari Bibliothecában, és maga excellenter *rádál.*

2.) Kazinczynak (fordított) Egyveleg Munkáji 7 darabban.

1. és 2. darab Contes Moraux de Marmontel.

3. darab Gőthének darabjai.

4. Lessingnek Emíliája és Minnája.

5. Moliernek Mariage forcé és Médecin malgré luije, 's Herder-nek Paramythionjai 's Lesszingnek Meséji.

6. Metastasióból a' Títus kegyelmessége – Themistocles – Régulus.

7. Hamlet."

(Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek 1803. febr. 27., KazLev. III. 28.)

Cserey Farkashoz 1805. március 31-én írt levelében már tényként közli fordításai megjelentetését. Olyannyira, hogy még a kötet külsejéről is pontos képet rajzol:

„Ez idén tehát Fordított Egyveleg Irásaimnak 5. Kötetét adom-ki igen csinosan, és a' legnagyobb grammaticai 's ortogr. Gondokkal, 's minden darabban egy portrét, két réz és 3 vignette lesz. A' fordítás az Originálnak minden szépségével tartozik bírni; az másként nem lehetett, hanem úgy, hogy sok helytt új szóllással éljek! Csak remek munkákat vettem-fel fordításúl, és azt úgy igyekeztem tenni, hogy a' ki az Originált csaknem könyv nélkűl tudja, a' Magyart olvasván, minden soron reá ismerjen az Originálra." (KazLev. III. 304–305.)

Később, minden nehézség ellenére sem adja fel a nagy fordítás-sorozat tervét. Kis Jánosnak írja 1811. október 18-án: „Ha Januar. Elmúl, 's az újabb Bancók talán megkönnyítendik a' nyomattatás' terhét, Gesszner lesz az első a' mit kieresztek, és Sallust… Készen vannak Egyveleg fordításaim is, de újra fogom nyomtattatni a' Marmontel Regéjit…" (KazLev. IX. 116.)

Ez az első változat, amely a később megjelent sorozat kiindulópontjának tekinthető. Körvonalaiban már mindaz megtalálható benne, ami a végleges állapotot jellemzi. Kilenc kötetre bővülésével inkább csak szaporodnak a felvett művek. Feltűnő különbség azonban a későbbiekkel szemben elsősorban az, hogy

a Lessing-drámák kimaradnak a végleges változatból,

itt nem tűnnek fel azok a Metastasio-drámák, amelyek később még visszatérő, fontos darabok lesznek, de a végleges változatból kimaradnak,

Shakespeare-nek nyoma sincs, holott már kész, megjelent a *Hamlet*, újra előkerül az egyszer már elveszettnek mondott *Macbeth* fordításának terve, valamint a *Rómeó és Júlia*. (Kazinczy Helmeczy Mihálynak 1814. ápr. 3., KazLev. XI. 307.)

Végül 1814 őszén elsőnek a 9. kötet jelenik meg a *Bácsmegyei*vel és néhány kisebb darabbal. A sorozat formálódása nem ér véget az utolsó-első kötet megjelenésével. A továbbiakban már sorrendben haladnak a kötetek, de tartalmuk a megjelenés utolsó pillanatáig alakul. A koncepció Kazinczy számára nagyon lényeges, még akkor is, amikor haragjában azt állítja, nem is bánja, pontosan milyen sorrendben jelennek meg művei. Néhány sorral lejjebb azonban már újra a saját meggondolásait hangoztatja:

„Trattner Úr Gessner után Ossiánt akarja nyomtatni. Megbomolván az általam óhajtott rend, többé nem gondolok vele akarmit nyomtattat. De nagyon kérnélek, hogy ved reá, adja-ki Osszián t az utolsó Lieferungra, mert félek hogy ez elrettenti a' maga érthetetlenségével azokat a' kik úgy is ellenségeink. De e'levelemet fel ne olvassd Trattner Úrnak, hogy ne intimidáltassék.

Az én óhajtásom az volna hogy Gessner után nyomban Yoricknak Érzék. Utazása és Elízához írt Levelei jussanak sajtó alá, 's ezekkel együtt Titus, Themistocles, Boufflers és a' Bölcsek köve 's a' Szalamandrín. A' kik Yorickot szeretni nem fogják – (arra ízlés kell, az pedig nem csak a' tudatlannak nincs) – azok Titust, Themistoclest, 's kivált a' két Wielandi Románt gyönyörrel fogják venni; pedig a' mi czélunk azt kívánja hogy minden leljen nálunk valamit a' mit szerethet, különben az Előfizetők' száma fogyni fog." (Kazinczy Helmeczy Mihálynak 1814. dec. 14., KazLev. XII. 255.)

Tervezett drámafordításai közül ebben a sorozatban végül a Goethe-művek jelentek meg, illetve azok a Gessner- és Osszián-fordítások, amelyek a fordított szerző összes művei között szerepel-

tek. Mind Shakespeare, mind a sokáig preferált Metastasio és Molière, sőt Lessing is kimaradt a gyűjteményből. A további értékrendi változást mutatja Kazinczynak egy másik levele, mely a kilenc kötet megjelenése után, de még a Trattnerral történt összekülönbözés előtt íródott:

„Trattner Úr elkészűlvén az IX Köteteimmel, mellyeknek kiadásokra magát az Előfizetőknek 1814. lekötelezte volt, önn-maga szóllíta-meg, hogy eresszeném utánok Klopstocknak Messziását is Három Kötetben, melly, valamint Emília Galotti, Miss Sara Sampson, Barnhelm Minna, Boufflers Levelei, Wielandnak egy Szép Regéje, Rigó Jonathán (Médecin malgré lui) és La Rochefoucaultnak Gnómáji ezen IX Kötetben helyt nem talált. Mert az egész Gyűjtemény ezekből áll, 's ezeken fog, öszveséggel XV Kötetben, végződni, ha a' Publicum a' nemeslelkű kiadót előfizetései által segélleni tovább is méltóztatik." (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1816. febr. 11., KazLev. XIII. 476.) Fontos megjegyzendő momentum, hogy itt a Metastasiók nem említtetnek, holott ezek korábban a *Rigó Jonathán*nal egy platformon jelentkeztek mint „szabad kézzel" való fordítások. (Kazinczy Schedius Lajosnak, 1803. márc. 15. KazLev. III. 41–42.)

Harmadik periódusként majd csak tizenöt évvel később, a Bajza szerkesztésére bízott *Külföldi Játékszín*ben jelennek meg drámái, de csupán az első kötet, az *Emília Galotti* kiadását érte meg a mester, a további drámák, még két Lessing-fordítás, a *Missz Szára Sampson* és a *Minna von Barnhelm*, illetve a két korai Molière-fordítás, *A' botcsinálta Doktor* és *A' kéntelen házasság* már az ő felügyelete nélkül látott napvilágot.

A sorozat elindítása és az *Emília Galotti* „felfedezője" Toldy, akinek 1829. júl. 18-áról keltezett levele már a készülő sorozatról tudósít, és ezt a drámát szánja a sorozat első darabjának. Az is világos, hogy a szerkesztést Bajza végzi majd: „Bajza, ki tegnap érkezett meg, tiszteli a Tek. Urat, s rám bízta, hogy a Tek. Úrral közölném plánumát ily czímű gyűjteményének: KÜLFÖLDI KLASZSZIKUS JÁTÉKSZÍN TÖBB TUDÓSOK ÁLTAL. melynek minden kötete egy egy drámát foglalna magában. Emília Galottival óhajtaná kezdeni, s kéri a Tek. Urat, méltóztatnék azt Bártfayné asszonyságnak általadni. Verlégere még nincs, de reménylem fog találni, s hogy legalább harmincz csínos példánynyal szolgálhat honoráriumúl." (KazLev. XXI. 79.)

Kazinczyt igen fellelkesíti az ötlet, és örömmel áll munkába. A levelezésből nyomon követhető a kiadás alakulása és az a vita, amelynek eredményeképpen olyan formában jelenik meg az *Emília Galotti*, ahogyan megjelenik, illetve Kazinczy átdolgozza a darabot és újabb kiadását tervezi. A munka olyannyira nem tűnik akkor gyümölcsözőnek, hogy majd csak Kazinczy halála után,1834-ben jelenik meg a sorozatban a következő fordítás, a *Minna von Barnhelm*, ekkor már Bajzának köszönhetően *Barnhelmi Minna*ként.

Összességében tehát a megjelent drámafordítások három nagyobb csoportba sorolhatók:

– a fogság előtti három dráma, a *Hamlet*, a *Sztella* és a *Lanassza*;

– a *Szép Literatúra*-sorozat Goethe-fordításai *(Esztelle, Clavigo, A testvérek, Egmont)* és Gessner összes műveiből az *Evander* és az *Erászt*;

– a *Külföldi Játékszín* öt darabja, a három Lessing- *(Missz Szára Sampson, Emília Galotti, Minna von Barnhelm)* és a két Molière-fordítás *(A' botcsinálta Doktor, A' kéntelen házasság)*.

Jelen kiadásunk az utolsó csoportba sorolt drámákat foglalja magában, valamint azokat a kéziratban maradt további szövegeket, amelyek eddig sohasem jelentek meg.

A drámafordítások végigkísérik Kazinczy alkotói életútjának egészét: többször alakítja, formálja, újramásolja szövegeit. Az 1790-es évek elején, első művei között jelenik meg három lényeges drámafordítása, a Schröderből átdolgozott *Hamlet*, Goethe *Stellá*ja és az ugyancsak német közvetítéssel érkező francia sikerdarab, Lemierre–von Plümicke *Lanassza* című drámája. Egyéb átültetésekbe is belefog ebben az időszakban, 1790–91 környékén kezdi a *Macbeth*, a *Miss Sara Sampson* és az *Emília Galotti* fordítását, 1793-tól foglalkozik Metastasióval, és az 1790-es évek elején a *Stellá*n kívül már biztosan lefordította Goethe *Die Geschwister* című darabját. Jellegzetes a sorsa a két Molière-vígjátéknak, a *Médecine malgré lui*-nak és a *Le Mariage forcé*nak: mindkettő korai fordítás, sokszor felmerül kiadásuk terve Kazinczy élete folyamán, végül mégis a *Külföldi Játékszín* azon darabjai lesznek, amelyek csak Kazinczy halála után jelennek meg. Mondhatni tehát, hogy a századfordulóig terjedő időszakban ha nem is minden mű, de szinte minden szerző foglalkoztatja, akiknek később fordításába kezd. Az is látható, hogy az adaptált művek kiválasztásában elsődleges a szerző személye, értékelése, s az egész (akkor ismert) életműből szelektál, hiszen a *Lanassza* ki-

vételével egyetlen szerzőtől sem ültet át csupán egyetlen darabot, és a fordított szerzők valamilyen módon mind reprezentáns képviselői az alakuló magyar színházi életnek. Molière és Metastasio a klasszicizmus közkedveltségnek örvendő alakjai a korszak amatőr színjátszásában, elsősorban az iskolai színpadokon, Goethe, Lessing és Shakespeare pedig a Magyarországon játszó német vándortársulatok repertoárján vannak jelen. Megjegyzendő, hogy a polgári színjátszás közegében otthonos darabokat veszi számba Kazinczy. Látható az is, hogy a főúri színházak repertoárján szereplő szerzők – az egy Metastasio kivételével – egyáltalán nem érdeklik fordítás céljából.

Ahogyan az egész életműben, így a fordítások tekintetében is cezúrának tekinthetők a börtönévek. Figyelemre méltó, hogy a fogságban különösen sokat foglalkozik a drámákkal: az előbbiek csiszolásán túl bizonyosan ekkor kezdi el fordítani pl. a *Clavigó*t és a *Minna von Barnhelm*et is. Tehát mire kiszabadul, az egy *Egmont*ot kivéve már mindegyik drámafordítását munkába vette. Megjelenésükig azonban a szöveget állandóan csiszolja, alakítja és többször le is tisztázza, hiszen kinyomtatásukra folyamatosan tesz kísérleteket.

Az életmű elején is egy sorozat tervét építi, hiszen a *Hamlet* önállóan megjelent kötete folytatásaként a *Sztellá*t és a *Missz Szára Sampson*t ígéri. A börtönből szabadulás után közvetlenül újból sorozattervben gondolkodik, amelyben nem a drámai műfaj, hanem a fordítói tevékenység válik fő szervező erővé, így valósul meg a *Szép Literatúra* sorozat mint az első számú nagy szövegegyüttes, amelyben Kazinczy drámafordításai megjelennek.

Élete végén a *Külföldi Játékszín* is egy induló sorozatként ad helyet az *Emília Galotti* megjelenésének, és a Bajza számára elküldött további darabok azt mutatják, hogy ez a sorozat-jelleg erősen foglalkoztatta az idős mestert, és drámáinak halála után történt kiadása egybeesik szándékaival.

MŰFAJOK, SZÍNJÁTÉKTÍPUSOK, DRÁMÁK

Kazinczy drámafordításainak összkiadásakor elsőrendű szempont a szisztematizálás. Az a kézenfekvő módszer, amelyet a kronológia kínál, az életpályát behálózó kiadási kísérletek és az állandó átdolgozást és újramásolást ötvöző munkamódszer miatt követhetetlen a szövegegyüttes feldolgozásában.

A műfaji-műnemi elkülönítést pedig határozottan felülírja az a tény, hogy bizonyos drámai művek nem önállóan, hanem egy sorozat darabjaként látnak napvilágot. A sorozat kialakulásának fentebb vázolt folyamata mutatja, hogy egy szöveg sorozaton belüli helye komoly intellektuális vitát hoz felszínre. A mű adott helye/helyzete olyan lényegi elem egy köteten belül, olyan határozott és heves vita előzménye, hogy a kompozícióban elfoglalt helye, kontextusa felbontásával a művek aurája vész el, és így értelmezhetőségük egy szegmense a feladott, felszámolt kompozícióval együtt eltűnne.

Ennek megfelelően az életművet magában foglaló kritikai sorozatban három külön helyen jelennek meg drámaszövegek. Célunk, hogy a korabeli kiadások hatástörténeti jelentősége érzékelhető legyen, ezért a gyűjteményes és az önállóan megjelent kötetek abban a formájukban jelenjenek meg most is, ahogyan eredetileg. Ezért tűnt célszerűnek, hogy az életművön belül ne a műnemi felosztást kövessük, hanem a szerző kötetszervező szándékát kövessük nyomon. Így a drámafordítások azonban három csoportba kerültek. Az első csoport szövegei külön kötetben az önálló fordítások között, a *Szép Literatúra* darabjai a sorozat megbontatlan egységének megfelelően az ott elfoglalt helyük szerint jelennek meg. Jelen kötet címében, *Külföldi Játszószín,* azt a koncepciót követi, amelyben maga Kazinczy akarta megjelentetni már a 90-es évektől kezdve drámafordításait, és amely címet némileg módosítva Bajza is átvett.

Kiadásunk készítésekor számba vettük a jelenleg összesnek tudott kéziratot, illetve az életében megjelent kiadás(oka)t, abban az esetben is, ha ezek nem voltak teljes drámaszövegek, csak töredékesek. Nem tekintettük azonban azokat a részleteket, töredékeket, amelyek rövidségük miatt nem mutatnak drámai sajátosságokat. Ezeket olyasfajta lírai betétként kezeljük, amelyek a fordító számára nem a maguk dramaturgiai sajátosságai miatt, hanem nyelvi megformáltságukban, tehát költészeti-poétikai jelenségként érdekesek.

Első felmerülő problémaként jelennek meg azok a határesetet képező szövegek, amelyek dialógus-formájuk mellett vagy ellenére felvetik a kérdést, hogy drámaként kezelendőek-e. A műnemi-műfaji kétségek ez esetben teljesen másfélék, mint a korszak jellegzetes színháztípusaiban felmerülő műfaji problémák. Nem rokoníthatók az iskolai színpadok számára írt dialóguson alapuló szövegek által felvetett kérdésekkel, de a főúri udvarokban bemutatott, szöveggel összekapcsolt látványosságok problematikájával sem. Ezek a kérdések nem is a színpad, hanem a drámapoétika felől tehetők fel. Bizonyos esetekben maga a szerzőség kérdése okozhat problémát.

Bizonytalan szerzőjű szöveg például az a fordítás, amely Goethe *Die Mitschuldigen* (*A vétkesek)* című korai drámájából készült. A címen kívül semmi támpontunk nincs, amely alapján a szöveg Kazinczynak tulajdonítható.

A szövegkönyv, mely az OSZK Színháztörténeti Tárában, N.Sz.V.1. jelzettel található, az 1834-es dátumot viseli. A Pesti Magyar Színház könyvjegyzéke erre a példányra utal a 413-as sorszámmal leltárba vett szövegkönyv esetében, de nem említi Kazinczy nevét mint fordítóét, holott ezt jó néhány esetben megteszi. Maga a példány sem utal a fordítóra, sőt fedőlapján a cím mellett: „*Vétkesek Víg Játék*" csak későbbi kézírással jelenik meg: „Göthétöl", a szerző neve. Alatta egy csak félig olvasható név és az évszám: „Várady Pálé [?] mp. 1834." Váradi (Beller-Peller) Pál a kor ambiciózus vándorszínésze volt, 1812-ben Kolozsvárott színészkedett, később kisebb vándortársulatok tagja volt, még 1847-ben is játszott, de ekkor már apaszerepeket. Adott ki színházi zsebkönyvet, fordított drámát (Kerényi 2000, III. 1360.), tehát nem idegen tőle egy drámakézirat birtoklása.

Bayer József említ egy cenzori jelentést, 1796-ból, amely négy darabról számol be, köztük *A vétkesek*ről, a jelentés azonban Kazinczy Józsefet említi, Bayer teszi fel a kérdést, nem Ferencről van-e szó (Bayer 1887, II. 305.). Ugyancsak ő azonban már Kazinczy Ferenc nevével jelöli *A vétkesek* bemutatóját a Pesti Magyar Színházban 1795. aug. 5-én, szept. 11-én és 1808. jan. 20-án (Bayer 1887, II. 384–385 és 414–415.). Ezeket az előadásokat említi majd Szinnyei is.

Egyetlen határozott érvünk szólhat amellett, hogy Kazinczy fordította vagy fordítani akarta Goethe korai művét: a *Clavigo*-fordítás egyik, 1800-ra keltezett autográf példányában (OSZK Kézirattár, Oct. Hung. 337.) a fordítás befejezése után folytatólagos lapszámozással Kazinczy még egy címlapot kezd el gondosan megrajzolt betűkkel, úgy, mintha egy tisztázat első lapját készítené: „*A' RAJTA-VESZTŐK. Víg játék.*" A megjelölés maga egyértelműen a goethe-i *Mitschuldigen* cím magyar megfelelője, más hasonló drámát nem ismerünk az adott környezetben. A *Sztella – Esztelle* vagy *Rigó Jonathán – A' botcsinálta Doktor* címben mutatott átalakulási párhuzam pedig még tovább gondolhatóvá is tehetné a dolgot *A' vétkesek* cím felé, de mivel a darabból magából egy sort sem jegyzett ide Kazinczy, ezek csak feltételezések lehetnek.

A műfaji kérdés sem megkerülhető a drámafordítások számbavételekor. Már a legkorábbi feldolgozások félreértésre, bizonytalanságra adnak okot. Néhány esetben kérdéses, hogy a drámák között említsük-e az adott művet. Kazinczy kiadatlan színműveivel kapcsolatosan Szinnyei ad egy rövid és zavaróan pontatlan tájékoztatást:

„Színművei: Eraszt, érzékenyjáték egy felv. Geszner S. után; először adatott Budán 1793. jan. 7. júl. 31. és okt. 2.; A vétkesek, vígj. három felv. ford. 1795. aug. 5. szept. 11. és 1808. jan. 20-án, Themistocles, a számkivetett fővezér, Metastasio után, előadatott Kassán 1835. jan. 31.; Titus szelidsége Metastasio után 1798-ból, Abel halála Geszner S. után, Shakespeare után Macbet; 1790-ből Romeo és Julia 1793-ból és Lear Király." (Szinnyei V. 1283.)

Az első megnevezett dráma máris felveti a „köztes műfajúnak" kezelhető szövegek problémáját. Szinnyei megállapítása nyomán kell felfigyelnünk a *Szép Literatúra* harmadik kötetében az „IDYLLEK" után közölt két szövegre, az *Evander*re és az *Erászt*ra. Ez utóbbit említi Szinnyei, és regisztrálja színházi bemutatóját is. Maga a kiadás „érzékenyjáték egy aktban" jelöli meg a műfajt. Az *Erászt* tehát, ahogyan Szinnyei is említi, valóban dialógus formájában írott szöveg, és a korabeli bemutatók is azt érzékelték, hogy a közönség is drámai szövegként értékelte. Megjegyzendő, hogy tematikája jól illett a korai időszakban keletkezett egyéb drámafordítások aurájába: ugyanúgy a házasság intézményének a felvilágosodással, de még inkább a szentimentalizmussal felmerült, korszerű kérdései fogalmazódnak meg benne, mint akár a *Sztellá*ban, akár a *Clavigó*ban vagy a *Missz Szára Sampson*ban.

Ha azonban az *Erászt*tal szaporítjuk Kazinczy eddig elismert, számon tartott drámáinak sorát, az *Evander*t is be kell emelnünk, hiszen „pásztori játék"-ként aposztrofált műfaja és dialógusformája az *Erászt*hoz hasonlóan drámai sajátosságokat mutat. Mindkét szöveg műfaja, formája, a mögöttük húzódó szerzői szándék és a befogadói értelmezés egyértelművé teszi, hogy drámai szövegekkel van dolgunk.

A másik Gessner-műnek, az *Ábel' halálá*nak megjelenése a drámák között teljes félreértés. Ez a kb. 200 oldalas prózai szöveg egy öt énekből álló epikus mű. Szinnyei talán egy dramatizált változatára gondolhatott, de hogy egyáltalán van-e ilyen, arra a magyar színháztörténeti kézikönyvekben nem találtunk adatot.

Ugyancsak a *Szép Literatúra* sorozatban jelentek meg Kazinczy Osszián-fordításai. Első kötetének (*Szép Literatúra* 6.) *Komhála* címet viselő darabját „drámai költemény"-ként határozza meg Kazinczy, sőt a minden egyes lap fejlécén megjelenő cím és műfaj a páros oldalakon a *Komhála*, a páratlan oldalak tetején a *dráma* megjelölést viseli. Ebben az esetben mégis óvakodnánk drámának tekinteni ezt a szöveget, hiszen a drámai költeményt az előszóban, azaz a „foglalat"-ban az epikus elemek helyett lírai sajátosságokat hangsúlyozó szövegként interpretálja a fordító:„Versekben adjuk ez Éneket, minthogy ez szorosan lyrai darab, és nem époszi, társaitól egészen különböz." Ezt az epikus-lírai oppozíciót erősíti az a tény is, hogy a további Osszián-fordításokban (*Szép Literatúra* 7. kötet) a *Karrik-túra* című szöveg epikus és lírai elemeket egyaránt tartalmaz, és ezt az epikus és a dialogizált forma váltakozása is hangsúlyozza. És bár a lírai részekben a fordító a szöveget szereplőkre, azaz szerepekre tagolja, csak formailag tűnik drámainak, valójában ismét egy drámai költemény bizonyos lírai betéteiről van szó. A *Karrik-túra* esetében viszont olyan kevés a szöveg egészéhez képest a dialogizált részek aránya, hogy semmiképpen sem juthat eszünkbe a drámai műnem közelében jelölni ki az adott mű helyét. Amit tehát Kazinczy műfajilag drámai költeménynek aposztrofál, nem azonosítható vagy helyettesíthető a drámai műnembe sorolható bármilyen kategóriával. Az ő drámai költeményei nem kerülnek a drámai műfaj olyan közelségébe, hogy akár színpadra vihetőnek, akár a drámai műnem poétikája felől megközelíthetőnek ítélhessük.

Szinnyei információi a Shakespeare-fordítások esetében igazán félrevezetőek, hiszen a központozás komolyan vételével azt kell látnunk, hogy a *Rómeó és Júlia* állítólagos fordításához két évszámot is kijelöl az összefoglalás: „Shakespeare után Macbet; 1790-ből Romeo és Julia 1793-ból és Lear Király."

A *Makbeth*ről tudjuk, hogy a 90-es években elkészült, de később Toldynak azt írja, hogy a Martinovics-féle összeesküvést követő zavaros időkben megsemmisült. Ugyanakkor az OSZK kézirattárában található egy kézirat Fol. Hung. 183. jelzettel. Ez a példány kétségkívül Kazinczy kézírása, 1791-ből maradt fenn. Piszkozat, amelyből részletek hiányoznak is: vagy kivágták később a lapokat, vagy el sem készült az adott rész fordítása. Maga a szerző a címlapján ezt jegyzi meg: „vagy szerencsésebb újradolgozást, vagy emésztő tüzet kíván, hogy így fordítóját el ne temesse."

A *Rómeó és Júlia,* ill. a *Lear király* nyomát azonban eddig egyáltalán nem leltük: nem pusztán a két kijelölt nagy könyvtár kéziratos anyagában, de a levelezésben sem, holott Kazinczyt minden fordítása foglalkoztatta annyira, hogy leveleiben beszámoljon készülésükről, sőt látható az a törekvése, hogy a még készülő művek útját is előkészítse a jövendő befogadók irányába. A *Szép Literatúra* alakulása során felmerül ugyan a *Rómeó és Júlia* fordításának terve, kéri is Helmeczyt, hogy szerezzen neki a dráma német átdolgozásából példányt, (KazLev. XI. 260., 307., 482.), de aztán a Shakespeare-fordítások kimaradnak a sorozatból, valószínűleg ezért a *Rómeó és Júlia* nem is készül el. A *Lear*ről azonban még cím szerint sem tesz említést soha Kazinczy.

Meg kell említenünk egy furcsa fordításszöveget is, amely egyik csoportunkba sem illeszkedik, és a maga nemében teljesen egyedül áll: mondhatni fordítás magyarról magyarra, címe: *Az atlacz-papucs*. Egy bizonyos Setéth Imre, nyugalmazott katonatiszt (SZINNYEI XII. 955.) benyújtott az Akadémiának egy drámát, amelyet saját meghatározása szerint francia eredetiből lengyel közvetítéssel fordított magyarra. A fordításról azonban sem a bíráló Vörösmartynak, sem Kazinczynak nem volt jó véleménye. A későbbiekben viszont Kazinczy átdolgozta a darabot. Mivel a Setéth-dráma szövegét nem ismerjük, nem tudjuk, a fennmaradt szövegben mi Kazinczy munkája (FRIED 1985). Ismerjük viszont az eredetit, ill. azt az európai vándormotívumra visszamenő szövegkönyvet, amely a fordítás alapjául szolgált. Olaszul, majd német fordításban is megjelent, sőt fennma-

radt cseh nyelvű változata is. Az eredeti darabot mi a következőkben azonosítottuk: Giuseppe Maria Foppa librettóját Marcos António Portugal zenésítette meg, és terjedt el az opera *Le donne cambiate* címmel Európa-szerte. Ezt a szövegkönyvet fordította le a kor híres bécsi színházi embere, Christian Felix Weisse és adta ki *Der lustige Schuster*, illetve *Die verwandelten Weiber* címmel. Valószínűleg ez a német nyelvű változat játszott szerepet közép-európai népszerűségében. Magyarországon is előadták a Setéth–Kazinczy-féle átdolgozástól függetlenül. Kismartonban az Esterházyak híres színházában az a Heinrich Schmidt nevű direktor dolgozta át és tűzte műsorra, aki egyébként Goethe ajánlólevelével érkezett néhány évvel korábban Esterházy Pál udvarába (SZILÁGYI).

Ezt a drámát nem vettük fel mostani gyűjteményünkbe, hiszen nem a szokásos értelemben vett fordításról van szó, mivel Kazinczy nem az eredeti alapján dolgozott, és a magyar nyelvű változat készítésekor csak ötletszinten befolyásolta a konvencionális dramaturgiai helyzet a magyar nyelvű színpadra alkalmazásban: „Elúntam bajlódni vele, megtartám a' fabulát, 's eggy morális Vig játékot csináltam belőle..." (Kazinczy Guzmics Izidórnak, 1831. máj. 27. KazLev. XXI. 566.) Ugyanakkor megjegyzendő, hogy Bajza és Toldy megjelentette a drámát (KAZINCZY 1836, 267–290.) a „*Költemények prosában*" sorozatban, majd 1985-ben a Színháztudományi Szemle faximilében újra hozta a szöveget. (FRIED 1985, 329–353.)

Fontos csoportosítási szempontnak tűnhet a fordítás fogalmának átalakulását jelző gyakorlati megoldás: mekkora a szöveghűség az adott szövegekben, egyáltalán mennyire állítja maga elé célként az eredetihez való ragaszkodást a fordító maga, milyen engedményeket tesz ezen a téren, és milyen igényei vannak ekkoriban a befogadó közönségnek. Tudható, hogy a változás, a magyarítás, átdolgozás elfogadott gyakorlata, és a modern értelemben vett műfordítás elismerése/elismertetése között ebben az időszakban, éppen Kazinczy katalizátorszerepével és mértékadó irodalomformáló írói gyakorlatával kapcsolódik össze. Látható az is, ahogyan fokozatosan alakul ki határozott fordítói karaktere, mentalitása az 1800-as években.

Ugyanakkor a kortársak, inkább a fiatalok körében is visszhangot kap az „originál szépségeinek" keresése a fordításokban: „A' nyomtatványokat hálás örömmel vettem, legelébb is Egmontot ragadtam 's az isteni két dalt kerestem-ki, melly reám szokatlan, hév érzeményeket borít minden újabb látáskor. A' Die Trommel gerührt úgy van fordítva, minél jobban nem lehet, de a' másikat freudvoll und leidvoll jól tudtam én, hogy azt lehetetlen fordítani. Megengedjen Édes Uram Bátyám, de midőn a' Magyart akartam olvasni, kénytelen voltam csak a' Németet mondani-el magamnak"– reflektál Kölcsey az elkészült Goethe-fordításra. (Kölcsey Ferenc Kazinczynak, 1816. máj. 11. KazLev. XIV. 186.)

SZÖVEGVÁLTOZATOK

Kazinczy drámafordításait kiadástörténeti szempontból két csoportba sorolhatjuk: néhány dráma nem jelent meg Kazinczy életében, sőt a mai napig sem létezik kiadásuk. Ilyen a *Makbeth*-töredék, a két Metastasio-fordítás, *A' Títus' Kegyelmessége* (*Titus kegyelmes volta*, *Titus kegyessége*, *Titus szelidsége* címvariánsokkal maradt fenn) és a *Themistoclesz*. Külön kell kezelni az említett *Külföldi Játékszín*ben az *Emília Galotti* kivételével megjelent darabok kéziratos példányait, mivel a manuscriptum tekintendő szerzői szövegnek, hiszen nem Kazinczy életében jelentek meg.

Nem könnyebb a feladat a kiadott darabok esetében sem, hiszen általában létezik, többnyire nem is egy kéziratos változatuk, és ezeknek egy része későbbi, mint a nyomtatásban történt megjelenés.

Két alapvető lelőhelye van a számba veendő Kazinczy-kéziratoknak. Az egyik az MTA Kézirattára, amelynek anyagát teljességgel és nagy filológiai pontossággal feldolgozta Gergye László (GERGYE 1993). Ebben a gyűjteményben különösen tanulságosak azok a kéziratos kötetek, amelyek láthatóan valamely nyomdai kiadás számára készült tisztázatok, de jó néhány esetben ugyanannak a szövegnek piszkozatát is megtalálhatjuk itt. A másik fontos kéziratgyűjtemény az OSZK Kézirattárának anyagában található, amely szintén nem ismeretlen a kutatás számára. Nem érdektelen azonban az OSZK-ban a Színháztörténeti Tár sem, ahol elsősorban a Nemzeti Színház

könyvtárának szövegkönyvei között találhatunk Kazinczy-másolatokat. E három lelőhely anyaga a variánsok, a kéziratok és kiadott szövegek sokféle változatát jelenti, és nem számoltunk azokkal a kéziratokkal, amelyek más könyvtárakban még léteznek/létezhetnek. A készülő szövegkiadás számára több nehezen megoldható problémát jelentett a nyomtatott és a kéziratos szövegek viszonya, de a széphalmi vezér akkor is feladja a leckét, ha csupán számba kívánjuk venni a szövegváltozatokat.

A szövegvariánsok kezelésének jellegzetes nehézségeit mutatja kötetünkben Metastasio két drámájának fordítása, a *Themistoclesz* és *A' Títus' Kegyelmessége*. Mindkettőt már az 1790-es években fordítani kezdte Kazinczy, mindkét darab megjelentetésére többször tett kísérletet, de végül kéziratban maradtak. Eközben azonban több kéziratos másolat keletkezett belőlük. A *Themistoclesz* esetében az adja a szövegközlő számára a nehézséget, hogy a dráma népszerűsége folytán több fordítása is készült az adott időszakban, és olyan másolat is felbukkant Kazinczy nevével a címlapon, aminek a szerzősége kétséges. A *Títus*-drámának viszont annyi autográf változata maradt fenn, hogy az autentikus szövegközlés feladata a kéziratok nagy száma miatt igen nehéz.

A kiadott művek is mutatnak példát az „értelmezés nehézségeire". Például a *Sztella – Esztelle* esetében az a szokatlan helyzet áll elő, hogy a két nyomtatott szöveget egyaránt szerzői szövegnek kell tekintenünk, és mellettük van még egy autográf kéziratunk is, ami a két nyomtatott szöveg közti állapotot tükrözi.

Külön csoportot jelent az az öt dráma, amely 1830 és 1842 között jelent meg a Bajza szerkesztette *Külföldi Játékszín* sorozatban: a Kazinczy által fordított két Molière- és három Lessing-fordítás. A megjelenés folytán ezek a szövegek mentek át az irodalmi köztudatba, az első kiadás alapján készültek a drámák esetleges további kiadásai, ugyanakkor mindegyik műnek ismerjük legalább egy autográf kéziratát, és meg kell állapítanunk, hogy Kazinczy fordítói szándékai még akkor sem valósultak meg maradéktalanul a nyomtatott változatban, amikor még életében jelent meg a szöveg, mint az *Emília Galotti* esetében. Kiadásunkban a legkésőbbinek ítélt szerzői szöveget követjük, ezzel megkísérelve „rehabilitálni" az eredeti Kazinczy-fordítást. Annál is inkább, mert 1830-ból, az *Emília Galotti* megjelenése után keletkezett az a kéziratos kötet (MTKA K 615.), amelynek címlap utáni bejegyzése mutatja, hogy a nyomtatott változatot csak részlegesen fogadja el a szerző, és a kiadás után átdolgozta a fordításokat: „Emília Galotti itt áll nyomtatásban, Minna megett. Bajza az olaszokat magyarokká akarta csinálni, 's minthogy ő volt kiadóm, nem ellenzém hogy tegye dolgozásommal a' mit akar. Itt magam adom ki dolgozásomat, 's azt teszem a' mit jónak magam látok." Tehát a kéziratos kötet maga érvényteleníti a kiadott szöveget, és mivel későbbre tehető a megjelent változatnál, a kötet felépítésében is Kazinczy szándékait mutatja. Így mostani kiadásunk ennek az autográf kötetnek a szerkezetét és szövegalakítását követi.

KÖTETÜNK FELÉPÍTÉSÉRŐL

A drámákat a fellelhető kéziratok hozzávetőleges keletkezési sorrendjében közöljük, az utolsó kialakítást tekintve végpontnak. Döntésünk azonban nem volt könnyű, hiszen a legtöbb itt megjelenő darab hosszasan elhúzódó többszöri átdolgozáson esett át. Elsőként közöljük a két Metastasio-drámát. Tudjuk, hogy *A' Títus'* ötlete merült fel előbb, majd a fogság élményei érlelik meg teljes fordítását, de vele szinte egyidős a *Themistoclesz*. 1797-tel datálható mindkét Molière-vígjáték, a sorrendiséget az döntötte el, hogy Kazinczy a tisztázatba először *A' kéntelen házasság*ot másolja be, utána helyezné *A' botcsinálta Doktor*t, de ebbe a tisztázatba végül a második darab nem is kerül bele.

Külön egybefűzött kötetbe másolta össze Kazinczy 1830-as dátummal a három Lessing-drámát. Ebben a kötetben legelőre került az *Emília Galotti*, utána a *Missz Szára Sampson*, majd a *Minna von Barnhelm*. Kötetünkben ezt a sorrendet követjük, nem megbontva a Kazinczy alkotta egységet, de tudjuk, hogy a *Missz Szára* fordítása már 1790-ben felmerült Kazinczy tervei között, mint azt a *Hamlet* megjelenésekor ígéri. Csak ezt követően készült az *Emília*, majd legutoljára, csak a fogság alatt kezdte el a *Minna* fordítását.

Függelékbe került a *Makbeth* szövege, mivel töredékes és befejezetlen, habár a kézirat autográf dátuma, 1791, a legkorábbi keltezésű darabnak mutatja.

A fordítások csoportosításakor láthatjuk, hogy bizonyos művek esetében a művészi-esztétikai célok a privát ember, az individuum erkölcsi-filozófiai kérdésfelvetésével a magánszféra szintjén jelennek meg inkább, bizonyos művek megközelítése esetében viszont határozottan a közösségi lét, individuum és társadalom, individuum és politikai kérdések kerülnek előtérbe.

Az 1790-es évek elejének, a Martinovics-összeesküvés előtti időszaknak a termékei között nagyon határozottan kirajzolódik egy olyan csoportozat, amely a felvilágosodás szellemiségének változására a magánélet válsága felé forduló érdeklődéssel reagál. Mondhatni, hogy amíg a történelmi valóság látható szintjén éppen egy politikára hangolt közösségi magatartás tűnik elsődlegesnek, amely a Martinovics-összeesküvésben tör majd felszínre, addig a fordított művek egy ezzel ellenkező tendenciát mutatnak, és az individuum problémáinak felvázolására, illetve a problémák regisztrálására, ha nem is megoldására törekszenek. Gondoljunk arra, hogy a Goethe életművéből fordított darabok az *Egmont* kivételével mind a házasság intézményének és az egyéniség szabadságvágyának összeütközésével foglalkoznak. Mind *A testvérek*, ahol a tévesen testvérszerelemnek értelmezett, valójában szerencsésen legalizálható vonzalom nyeri el megfelelő kereteit a házasságban, a vígjáték szabályainak megfelelően, mind a *Sztella* sokkolóan rendhagyó problémamegoldásában, mind az ez idő tájt már érlelődő *Clavigo* főhősének erkölcsi dilemmájában. Jellemző, hogy az *Egmont* fordításának gondolata csak a fogság után vetődött fel Kazinczy fejében.

Egyfajta átmenetiséget az *Emília Galotti*ra irányuló fordítói érdeklődés jelent: itt a menyasszony hűsége, tisztasága a házasság intézményének tiszteletére utal, és az érzelmek individuális értékei mellett fontosnak tűnik a közösségi megítélés is, hiszen a hősnő a bukás látszatát is hasonló súllyal érzi, mint a valóságos bukást, de a dráma problematikáját alapvetően a zsarnokság elleni privát lázadás határozott politikai töltete avatja sikerdarabbá akkor is, és helyezi az irodalmi kánonba ma is.

Míg azonban a közösségi-közéleti tartalmak1795-ig jobb esetben is csak a magánember dilemmái mellett kaptak helyet a fordítások kiválasztási szempontjaiban, a börtönévekben erősen közéletire hangolt, sőt a praktikus hasznosságot értékmérőként elfogadó szemléletet tükröz *A' Títus' Kegyelmességé*nek börtönbéli sorsa: Kazinczy szeretné, ha kijutna a fogságból a fordítás, és a Pesten játszó társulat bemutatná József főherceg beiktatása alkalmával. Az intimszféra konfliktusai és a politikum dilemmái tehát felváltva tűnnek fontosnak a fordító Kazinczy számára, motivációként saját sorsának alakulásán kívül a társadalmi mozgások iránti érzékenység tűnik lényeges elemnek. Ezért is megkerülhetetlenül izgalmas az a vállalkozás, hogy a kutató megkísérelje annak a szellemi aurának a felvázolását, amelyben Kazinczy világnézeti tájékozódási pontként használja az európai irodalommal történő írói szembesülését. Ez a „tájékozódó képesség" határozza meg a kiválasztott művekben érvényesülő szelekciós szándékot, és így az esztétikai kérdésfeltevésen túl a korszak többféle szellemi problémájára fogalmaz választ minden egyes fordításával.

Kiadásunk a következő struktúrát követi: a szöveg közlését egy adott, kiválasztott kézirat alapján végeztük. Ez a kézirat az az autográf szöveg, mely a szerző életében az adott mű utolsó, szerző által lejegyzett változata. Mindig egyetlen szöveget választottunk, a létező változatokat semmilyen esetben sem kontamináltuk. Egyetlen esetben fordul elő, hogy Kazinczy jelentős részleteket kihagy a fordított műből, amelyet egyes kiadások „visszapótolnak", a *Minna von Barnhelm* gyakorlatában, de a levelekben megnyilvánuló fordítói szándék ellentmond ennek a filológiailag is kétes megoldásnak. Itt a kihagyásokkal együtt megőrizzük a kézirat és az eredeti viszonyát. Jelen kiadásunkban eltekintünk a különböző variánsok szövegszerű megjelenítésétől. Egyetlen ponton avatkozunk a szövegbe: a láthatóan elírásokat, másolási tévedéseket emendáljuk, de ezt lapalji jegyzetben mindannyiszor feltüntetjük.

A szöveg közlése után minden egyes dráma külön jegyzetapparátust kap, ugyanazon logikai felépítést követve, mely a jegyzeteken belül azonos alcímek alkalmazásában is megnyilvánul. Először a KÉZIRAT vagy kéziratok állapotát, fellelhetőségét, egymáshoz való viszonyát és az életműben elfoglalt helyét tárgyaljuk. SZÖVEGKRITIKA alcím alatt soroltuk fel azokat a szövegközlési, textológiai kérdéseket, amelyekre a magunk szövegközlői gyakorlatában valamilyen megoldási javaslattal éltünk, de amelyek tudása a befogadás és véleményalkotás fontos elemeivé válhat-

nak az olvasó számára, ill. a maradéktalannak vélt szöveghűség megőrzéséhez hozzátartoznak. Itt tárgyaljuk a kéziratok egymáshoz való viszonyát is.

Ezután következik a MEGJELENÉS adatait tárgyaló rész, amely nyilvánvalóan csak azoknak a drámáknak az esetében tartalmaz lényegi információt, amelyek egyáltalán napvilágot láttak. FORRÁS alcím alatt közöljük azokat az információkat, amelyek a szöveg és az eredeti mű viszonyára vonatkoznak, de ezen túl az adott mű magyar nyelvű egyéb fordításait és az adott Kazinczy-fordításhoz való viszonyát, illetve a fordítás(ok) társadalmi kontextusát is megkíséreljük felvázolni. Kiadásunk alapján a szakemberek a jövőben szisztematikusan összevethetik Kazinczy fordítását az eredeti művekkel.

A KELETKEZÉS körülményeinek vázolása folyamán feladatunknak tekintjük az alkotói folyamat részletes bemutatását, a kéziratok kialakulásának és egymásutániságának rekonstruálását és az életmű keretei között történő időbeli elhelyezését. Ez a folyamat logikusan folytatódik a HATÁSTÖRTÉNET fejezetben a művek recepciójával, amely ebben az esetben leghatározottabban az adott drámák színpadra kerülésében manifesztálódik. Annál is inkább, mert bizonyos esetekben a recepció egyéb lehetőségét korlátozta a nyomtatott megjelenés hiánya vagy hiányossága.

Minden dráma esetében úgy tűnt, hogy szükségünk van egy szóMAGYARÁZATOKat tartalmazó részre, hiszen a szövegek régisége, bizonyos esetekben nyelvújítás előtti keletkezése valamint az eredeti nyelv okozta fordítói nehézségek olyan szövegeket eredményeztek, amelyek a mai olvasó számára nyelvileg több helyütt az érthetetlenségig idegenszerűek.

A színműfordítások rendszerezésekor kiemelten fontos forrásnak tekintettük a Kazinczy levelezését felölelő 23 kötetet (KazLev.). Ugyanúgy, mint más művek esetében, Kazinczy a fordítások keletkezéséről és sorsuk alakulásáról részletesen informálta levelezőtársait, ill. a nyomtatott kiadások többnyire úgy készültek, hogy a szerkesztő érintkezett közvetlenül a kiadóval, a nyomdával, és Kazinczy Széphalomról levelezés útján gyakorolta a felügyeletet a készülő kiadvány fölött.

Amennyiben a rendszerezésen, leíráson túl valóban a recepció folyamatával, történetével kívánunk foglalkozni, szintén a levelezés tűnik a kiindulási pontnak és a legfőbb információs bázisnak.

Külön köszönettel tartozunk kötetünk lektorának, Vörös Imrének, aki nemcsak rendkívül körültekintő olvasásával és javításaival, hanem egyes szöveghelyek azonosításával, értelmezésével is segítette munkánkat.

Czibula Katalin

JEGYZETEK AZ EGYES MŰVEKHEZ

1.
A' Títus' Kegyelmessége

KÉZIRAT

Öt kéziratát ismerjük *A' Títus' Kegyelmessége*nek.

Az OSZK Kézirattárának két példánya Fol. Hung. 118. jelzettel, a belső címlapon utólagos idiographum bejegyzéssel, a másik Fol. Hung. 149. jelzettel. Mindkettő utólagosan kemény fedélbe kötött, fóliáns alakú kötet.

Két további kézirat az MTA Kézirattárában őrzött Kazinczy-hagyaték egy-egy darabja (l. GERGYE 1993, 116–117. és 126.). A korábbi kötet jelzete: RUI 4°8., több drámát is tartalmaz.

A másik RUI 2°1. egy fóliáns nagyságú tisztázat: „*Budai papirosaim*" címmel rendezi korábbi írásait a szerző, saját keltezése szerint „Famíliám' Archívumáé. Széphalom Júl. 18d. 1821. Kazinczy Ferencz". Ez a vegyes tartalmú kötet *A' Títus' Kegyelmessége*n kívül (41a–76b) Goethe *Die Geschwister* című drámájának fordítását is magában foglalja (*A' Testvérek* 21a–36a).

Mivel ez tűnik a legkésőbbi autográf példánynak, jelen kiadásunk ez alapján készült.

Az ötödik szöveg az OSZK Színháztörténeti Tárában őrzött kéziratos füzet jelzete: N.SZ.T. 2. Nem Kazinczy-autográf, de a fordítás kiadatlansága ellenére létező utóéletének fontos bizonyítéka.

SZÖVEGKRITIKA

A kézirat jól olvasható, kevés javítást tartalmazó tisztázat. A jelenetek elején zárójelben, aláhúzva ad utasításokat a helyszínre vonatkozóan és összesíti a jelenet szereplőit, ill. a jelenetek szövegébe beékelve vannak rendezői utasítások, szintén aláhúzva, zárójelben. A jelenetek között ezeket dőlt betűkkel közöljük, a zárójel átvételével. A jelenet elején az írásjeleket megtartva, álló betűkkel adjuk.

A szöveg előtt a szerepneveket kettős aláhúzással jelöli, mi kiskapitálissal szedjük.

Néhány szót jellegzetesen és kivétel nélkül átjavít, így a *tellyes* szót *teljes*re az egész kéziraton keresztül. Itt az eredeti alakot nem jelezzük.

A dupla vagy kettőzött mássalhangzót gyakran jelöli a korszak szokásainak megfelelően egy fölé írt vonallal. Ezt a rövidítést jelölés nélkül feloldjuk, átírjuk.

A kötet több dátumot is tartalmaz: a címlapján található 1821-es dátumhoz képest a dráma végén így jegyzi a keltezést: „Budai fogságombann Júniusbann 795.", amelyről nem állapítható meg, hogy a fordítás vagy a másolat keletkezését jelenti-e, majd a Barkó generálishoz írt levél következik, amelyhez megjegyzéseket fűz, és itt „Ér-Semlyén, 10d. Apr. 1803." jegyzi ezeket az oldalakat. (A levél kiadva: Kazinczy Barkó generálisnak, 1795. aug. 31. KazLev. II. 418.) Ez a dátum viszont valószínűleg inkább a levél és a hozzá fűzött jegyzet lemásolásának az időpontja. A magunk részéről a továbbiakban a címlap 1821-es évszámát tartjuk mérvadónak, hiszen ha korábban is keletkezett maga a másolat, Kazinczy még ekkor is érvényesnek, vállalhatónak tartja ezt a változatot, holott tudjuk, hogy egyéb fordításait minden másoláskor újabb és újabb átírások, csiszolások jellemzik.

A címlap alján ez olvasható: „Metasztázió olasz Irásiból. a' IV.d Kötetben". A megjegyzés utalhat a *Szép Literatúra* tervezett pótkötetére, hiszen a változtatások során többször került a tervezetbe a dráma, bár később kimarad a sorozatból, de Kazinczy további köteteket tervezett a kimaradt művekből, és ezek között a *Títus* is szerepelt.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

FORRÁS

Metastasio *La clemenza di Tito* című melodrámája különösen közkedvelt az adott korszakban: Magyarországon a 18. századból egy latin (ismertetését l. ZAMBRA, 27–28.) és két magyar fordítását ismerjük. Ez utóbbi egyikének szerzője Illei János, a másik jezsuita szerző ismeretlen. Ezek a magyar nyelvű drámák nem az olasz nyelvű eredetiből dolgoztak, hanem egy közös forrású, valószínűleg latin közvetítéssel, ezt mutatja egy mindkettőben azonos helyen feltalálható félrefordítás (*Jezsuita iskoladrámák I.*, 442. és *Jezsuita iskoladrámák II.*, 506.). Ugyanakkor ez a hely Kazinczynál pontos fordításban szerepel, ami kizárja, hogy munkája közös tőről fakadjon az iskoladrámákéval.

Metastasio dramaturgiája, a vívódó hős és a kegyelmes uralkodó konfliktusában Corneille *Cinna* című tragédiáját idézi, de míg a francia szerző az értékek között választásra kényszerülő embert állítja középpontba, addig Metastasio az összeesküvőnek megkegyelmező uralkodó dilemmáira fókuszál. Tehát némileg a saját ízléséhez igazítja az akkorra már múlt századi klasszicista drámát, és az ismerős kötelesség-szenvedély konfliktusa helyett a középpontba a több szempontból bemutatott ideális keresztény uralkodót állítja, így teremtve jól működő alapanyagot egy 18. századi uralkodói ünnepség fő attrakciója, a színielőadás számára. Mint ahogy 1734-ben be is mutatják a bécsi udvarban Antonio Caldala zenéjével (JOLY, 229. és SATRAGNI, 109.). Majd 1752-ben a nápolyi színház évadnyitó előadásaként tűzi műsorára, ekkor Gluck zenéjével. A legismertebb zenei változata Mozart azonos című operája.

KELETKEZÉS

Az MTAK-ban az RUI 2°2/I. jelzet alatt található vegyes tartalmú autográf kötetben van a darabnak egy töredéke, amely azt mutatja, hogy a 90-es évek elején már fordította Kazinczy. Ekkor még versben kísérletezett, és az első felvonás néhány megszólalása után abbahagyta, hogy aztán később a korszak gyakorlatának megfelelően a verses drámát prózában adja vissza, és az eredetiben más versformában íródott, többnyire jelenetzáró áriákat javarészt elhagyja, vagy néhány szóvá rövidítse.

A töredék mindenesetre bizonyíték arra, hogy bár Kazinczy később a kérdésről másképpen gondolkodott, kezdetben maga is próbálkozott verses fordítással, nem is rosszul:

TITUSZNAK
KEGYELMESSÉGE.
Metastasio után.
1793. Jún. 2d.

FELVONÁS.
Vitelliának lakóhelye, a' Tiberis mellett.
Jelenés
Vitellia, Sextus.

VITELLIA.
Hogyan? s' üres fogadásokkal
Reménylsz e megnyugtatni? Hogy Lentulusz
Részedre tért-általi, hogy társai
Intésid' várják; hogy a' lángra lobbant
Capitolium lessz jel a' zendülésre,
Hogy pártosidnak vallaikon veres
Kötelékek fognak függni, mind tudom.
Ezerszer hallottam már tőled azt.
De hol, hol eggyszer a' bosszú? Talán
Azt várod még, hogy a' megrészegült
Títusz gyalázatom' tetézetére
Berenicét ültesse-fel székére?
Mit késel? mit vársz még?
SEXTUS
O Istenek!
VITELLIA.
Szót vártam és nem néma sóhajtást.
Bosszút lihegve hagysz-el mindenkor
'S mindenkor gyáván térsz hozzám viszontag.
Mi szűli ezt a' habzást.
SEXTUS.
O tekincs
Szívembe, kérlek, kedves! nyitva áll
Előtted minden réseig. Midőn
Nálad vagyok, nem látok egyebet,
Nem akarhatok mást, mint a' mit te akarsz.
Bosszúd bosszúra ránt, Vitelliám
Bántóját bátran nevezem vétkesnek
'S ezer halálra tartom érdemesnek.
De viszont ha őtet látom,
Megbocsáss, eggyszerre ártatlan barátom.
VITELLIA.
Mit végzel hát?
SEXTUS.
Elébb hagyd festenem
Szívemnek minden küszködésit; úgy piríts!
Tőlem te bosszút kívánsz
Títusz hűségre szóllít. Te kezeddel
Bíztatsz, ő jótétekkel köt magához
Értted szerelmem szóll; őértte a'
Szent hűség. Hogyha téged látlak-meg
Új kellemet szemlélek; hogyha őtet
Új kegy vonsz hűségére. Kész vagyok
Szavad' fogadni: rá támadni nem vagyok…

De csak 1795-ben készült el a teljes fordítás, valószínűleg a börtönben várt kegyelem speciális pszichológiai helyzete irányította figyelmét éppen erre a műre. Hiszen egy korábban írt levele tanúsága szerint a *Themistoclesz* lefordítása szerepelt tervei között (Kazinczy Kis Jánosnak, 1793. júl. 27. KazLev. II. 298.). Ennek az időszaknak az eredménye a két OSZK-beli kézirat. Az első címlapján Kazinczy kézírásával a „Budán, júniusbann, 1795." keltezést viseli. A másik kézirat csaknem egyidős az előzővel, címlapján csak az 1795-ös évet tünteti fel, de a dráma szövegének végén, az utolsó lapon vége felirat helyett Kazinczy ezzel a megjegyzéssel zárja le a kéziratot: „Budánn,

fogságomban. Júliusnak 17d. 1795." Ennek a bejegyzésnek az alapján mondhatjuk ezt későbbinek. A két példány jól mutatja Kazinczy munkastílusát. Mindkét szöveg tele van javításokkal, de nem arról van szó, hogy az egyikről kijelenthetjük, hogy tisztázat a másikhoz képest, hanem inkább a fordítás két lépcsőjének tekinthetjük. A javítások után Kazinczy a korábbi kéziratot (Fol. Hung. 118.) használva másolta le 1821-ben „budai papirosai" közé a régi piszkozatot. Tehát tulajdonképpen az általunk közölt szöveg és a legkorábbinak kezelt OSZK-beli szöveg tekinthető egy változatnak: egy piszkozat és egy annak hű tisztázata. Egy másik állapotot jelöl az 1795. július 17-ével lezárt, Budán keletkezett későbbi változat (Fol. Hung. 149.).

Egy Barkó generálisnak, a foglyok felügyeletével megbízott katonatisztnek címzett levél szerint azt szeretné, ha kijutna a börtönből a fordítás, és a Pesten játszó társulat bemutatná József főherceg beiktatása alkalmával (KazLev. II. 418.).

József főherceg, a későbbi köztiszteletben álló és a magyarok által igen kultivált nádor helytartói (Kazinczy is Statthalternek nevezi) beiktatási ünnepsége 1795. szept. 19-én volt Pest-Budán. Színielőadást sem németül, sem magyarul nem mutattak be ez alkalommal. Ennek többek között az is oka lehetett, hogy a Martinovics-összeesküvés lefejezése után viszonylag rövid idővel az amúgy is keménykezű Ferenc császár udvarhű emberei nem szívesen kockáztattak volna egy olyan eseményt, ami a maga polgári nyilvánosságával a közösségi demonstrációnak a leghalványabban is kiindulópontja lehetett volna. A szöveg közreadásával Kazinczy mintegy a nyilvánosság elé tárt kegyelmi kérvénnyel is hatni kívánt az uralkodóra: „Ich glaube Ew. Exc. Es würde im Ungrischen Publicum ehrwürdige Sensationen erwecken, wenn dieses in sich selbst so vortreffliche u. auf die jetzige Lage der Sachen so sehr passende Stück bei der Feierlichkeit der Installation Sr. Kaiserlichen Hoheit des Erzherzogs Statthalters angeführt würde." A levél keltezése, aug. 31-e és a beiktatás, szept. 19-e közti időpont azt is mutatja, hogy ez a szűk három hét Kazinczy szerint elég időnek tűnt ahhoz, hogy a társulathoz eljusson a darab, elfogadják a színészek, engedélyezzék a bemutatást, és előadásra készen lepróbálja a társaság a darabot.

Az MTA könyvtárában található bekötött példány (RUI 4°8.) gerincén Sterne *Érzékeny utazás*-fordítását és a *A' Títus' Kegyelmesség*ét tünteti fel, de e kettő mellett a *Themistocles*zt és a *Lanasszá*t is magában foglalja, szintén Kazinczy kézírásával. Dátuma: „Széphalom, 1810. táján". Külön tollal német nyelvű, a nyomdásznak szóló megjegyzéseket is tartalmaz, melyeknek magyarázatát Kazinczy a következőképpen adja meg: „Nevezetes exemplár; mert ez mutatja, mint változtata dolgozásaimon Helmeczi barátom, kinek kezével az is van írva, a' mit e' lapon látsz intésül adva a' Betűszedőnek."

Ebben a példányban a dráma több lapszámozást is kap: Kazinczy maga egy folytatólagos lapszámot alkalmaz a kötetben, eszerint a dráma a 47–102. lapon olvasható. Ezenkívül két utólagos ceruzás számozás is megfigyelhető, az egyik a szerző számozására ráírva: így 1–56-ig terjed a lapszámozás, a lap tetején látható szerint a 197–254. lapon. Itt a kézirat a *Títusznak kegyelmes volta* címet viselte, majd ezt egy áthúzással *Títusz' kegyelmes volta* címre javítja Kazinczy vagy Helmeczy.

Maga a szöveg is erőteljesen eltér a korábbi kéziratoktól, sőt az 1. felvonás 5. jeleneténekkórusát versben hozza, és a dráma végén elhangzó kórus helyében rövidítve meg is ismétli ezt a verses betétet. Ez egyetlen más autográf változatban sem található meg. Az „exemplárnak" fontos sajátossága, hogy a szövegközlés elején a lap tetején szerepel az egyik oldalon a mű címe: *Títusz kegyelmessége*, később *Títusz*ra javítva, a másik oldalon a műfaja. Ez a műfaj-megjelölés eredetileg DRÁMA volt a kéziratban, majd Kazinczy maga átjavította ÉRZÉKENYJÁTÉK meghatározásra.

Később más patrónusoknak is ajánlja Kazinczy a Metastasio-fordítást. Szabadulása után a Szentgyörgyi Józsefnek címzett levélben, amelyben összegzi azokat a munkákat, amelyek „kész nagy részént, nagy részént munkában vagyon", ezt a darabot így kommentálja: „A' Titus kegyelmessége vagy Somogyi Staats-Rath, vagy Almásy Pál ő Excellentziájának lessz inscribálva. Ez praesese volt Budai Verhörjeinknek, Somogyi úr a' pennát vitte. Tisztelt két ember, 's a' darab Budai dolgomat példázza." (KazLev. III. 29.) Somogyi János medgyesi gróf volt, 1792-ben császári és királyi tanácsos és nádori ítélőmester (NAGY Iván X. 287.), ifj. Almásy Pál zsadányi és törökszentmiklósi gróf karrierje szintén erre az időszakra tehető: 1786-tól titkos tanácsos volt, később Pest-Pilis-Solt vármegye főispánja, majd királyi főlovászmester lett (NAGY Iván I. 22. KazLev. III. 506.).

Valószínűleg id. Ráday Gedeont is megtiszteli azzal, hogy a *Títus*t neki ajánlja, mert Ráday Pál ezt írja neki néhány évvel később: „Ernyi színjátszó a' múlt napokban el hozta munkádnak negyedik részét. Ezek közt is Titus Szelidsége Drámád' tzimén rólam emlékezni méltóztadtál. Nem tagadhatom, igen kedves érzékenységgel olvastam azt, mert ditsőségemnek tartom, a Te Rádaid unokája, követésre méltó jóságú Atyám fia, nagy szerentsémnek tiszteletre méltó Prónay László veje, és azáldott Jó Ágnes boldog férjének lenni, és hizelkedő képzelődés, Thalia' mestertanitványának lenni." (Gróf Ráday Pál Kazinczy Ferencnek, 1808. febr. 6. KazLev. V. 300.)

Látható tehát, hogy közkézen forog egy olyan példánya a fordításnak, melyben a *clemenza* szót nem *kegyelmesség*nek, hanem *szelidség*nek fordítja Kazinczy.

Ugyan Kazinczy drámája kiadatlan maradt, a fennmaradt kéziratok azt bizonyítják, hogy a szerzőt sokáig foglalkoztatja a darab, élete végén is csiszol még a fordításon. Bár azok között a darabok között említi, melyek a konzervatív „szabad kezű" fordítás termékei, az említett Barkó generálisnak címzett levélben éppen pontos fordításra való törekvését állítja a darab védelmébe: „Metastasio hat sein italienisches Original an dem kaiserlichen Hof zu Wien verfertigt, und es ist da zu Ehren des Urgrossvaters unsers jetzt regierenden Monarchen das erstemahl aufgeführt worden. Friedrich übersetzte es französisch u. brachte es in Musik. – Ich habe mich von dem Originale so wenig entfernt, als es die prosaische Übersetzung eines, für Music componierten Stückes thun durfte u. musste; ich hoffe also, das keine Censur so strenge seyn kann zu verbieten, dass es auf das Ungrische Theater, für welche ich es bestimmte, auftrette." (KazLev. II. 418.) Amikor a fogságban fordítja a darabot, ismeri Illei korábbi fordítását is, otthoni könyvtárában megvan, de használni nem tudja, nincs vele a börtönben. „Keressd-fel könyveim közt az Illei Janos Comoediáit. Nagy 8ban van, Kassán nyomtattatott talám 30. eszt. Előtt, 's olvassd-el" – írja a *Títus*-fordításról megemlékezvén öccsének, Józsefnek 1795. aug. 17-én kelt levelében (KazLev. XXII. 36.).

Még két részletét ismerjük a darabnak Kazinczy levelezéséből: 1813. nov. 2-án hírt ad Sipos Pálnak arról, hogy letisztázta a *Títus*t, és egy kórus-részletet is fordított még hozzá.

„Honnunk nem ismer szolgaságot,
A' kény lánczait nem viseli;
Nincs úr itt; a' nép' fejdelme
Atyja a' népnek, és szerelme,
Mert ő a' törvényt tiszteli;
Bűntet, de nem bűntet haraggal,
Bosszút nem szórt alá, szelid,
Erőszak felemelt lelkéhez,
Vadság 's gőg nyájas erkölcséhez
Még távolról sem közelít.

Szeretném látni productioját a' magyar theatrumon, és ha a' nép tapsolva nem kivánná hogy még egyszer a' két strófa elénekeltessék, úgy öszvetépném a' mit írtam." (KazLev. XI. 115.) Bár Kazinczy fordításnak nevezi a fentebb közölt lírai betétet, a *Títus*-drámában sehol sem akadtam még hasonló témájú kórusra sem.

Később két kórus-részletet másol be egy levelébe: a fent idézettet és azt a részletet, mely a Helmeczy-féle szerkesztői példányban – a többi kézirattól eltérően – zárja is a darabot (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1813. dec. 6. KazLev. XI. 151.).

Nagy Istenek, hatalmas
Hív őrjei a' Hazának,
Imádott Tituszának
Védjétek napjait.
Közénk titőletek szállt,
'S ismét felszáll közétek;
Oh még ne irígyeljétek!
Hagyjátok késni itt!

Az első gyűjteményes Kazinczy-kiadásban, az 1814-ben megjelenő *Szép Literatúrá*ban is helyet kapott eleinte a *A' Títus' Kegyelmessége*, sőt sokkal tovább maradt a tervezetben, mint a *Themistoclesz*. Tulajdonképpen csak az utolsó átalakítás során maradt ki, azzal a megszorítással, hogy egy későbbi „Toldalék" kötetben majd benne lesz a másik drámával együtt (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, l815. aug. 28. KazLev. XIII. 114.).

HATÁSTÖRTÉNET

Kazinczy kezdettől fogva színpadra szánta ezt a művét. Már a börtönből ezzel a szándékkal juttatja ki, és 1802-ben Nagy Gábortól kéri, hogy juttassa el a darabot Kótsi Patkóhoz, nyilvánvalóan előadatási szándékkal. Ekkor a darabnak csak egy példánya van, ezt igen őrzi Kazinczy, inkább a másolást is magára vállalná (KazLev. II. 498.). Ez a célja azonban csak később valósult meg, amikor az idős Wesselényi a kolozsvári színtársulat műsorára tűzi 1806. Szent György-napján Bánffy György tiszteletére. Cserey Farkas így tudósítja Kazinczyt az előadás tényéről: „Sógorom, Wesselényi még jövő héten fog Kolosvárrul haza gyönni, a hová Sz. György napjára ment volt be gubernatorunkat neve napján meg tisztelni; én ezen innep nap után érkezvén oda, szívem örömével láttam egy Comedia czédulán, hogy a Gr. Bánffi tiszteletére a nemzeti Jádzó társaság a Te fordításodat, a Titus szelidségit adta elé." (KazLev. IV. 140–141.)

Érdekes tény, hogy az erdélyi színházzal foglalkozó irodalmak nem tudnak erről a bemutatóról. Nem tud róla Ferenczi Zoltán sem, sőt ezt írja: „Nevezetesebb előadásuk volt [mármint az erdélyi társulatnak] a Bánffi György gr. Gubernátor tiszteletére szóló, ennek nevenapján, 1806. ápr. 24-én, mely alkalommal karéneket adtak elé, azután »oratzio«-t s végül képletet, közepén a gubern. Mellképével, kétfelől Astreaval a ki egyik kezével a képet, másikban a mérleget tartja s a haza geniuszszával, a ki egyik kezében szintén a képet tartja, másikkal égő szívet nyújt; körűlte a 9 Muzsa s a kép oszlopán e vers: Édes dolog ugyan meghalni Hazáért, De édesb oh mégis élni ő javáért." (Ferenczi, 59., helyesen: 63.) Nem tud a dráma bemutatásáról, csak a névnapi előadás tényéről Enyedi Sándor sem (Enyedi, 146.). Ferenczi beszámolójából viszont láthatjuk, hogy a *Títus* előadása megőrizte az udvari ünnepségek sajátosságait, ahol is a dráma bemutatása csupán egy eleme volt az ünnepségnek, még ha a legfontosabb is, és hozzá kapcsolódtak egyéb reprezentációs formák, ebben az esetben az ünnepi beszéd és az élőkép diadaloszloppal, inscriptióval. Nem lehetséges, hogy végül az előadás elmaradt volna, mert Wesselényi a darab bemutatásáról múlt időben, lezajlott tényként emlékezik meg egy későbbi levelében. (KazLev. IV. 114.)

Egyéb forrásokból azt is tudjuk, hogy később Marosvásárhelyen is játsszák a darabot máj. 21-én (Kótsi Patkó, 207.). Később bemutatják Pápán 1824. okt. 30-án és nov. 2-án, méghozzá Kazinczy nevével a színlapon (Cenner 1965., 91.).

A fordítás kiadatlansága ellenére létező utóéletének fontos bizonyítéka az a másolat, amely ugyan nem Kazinczy lejegyzése, de korabeli kézirat. Az OSZK Színháztörténeti Tárában őrzött kis füzet jelzete, N.SZ.T.2. és bélyegzője: „*Pest vármegy tulajdona*" azt mutatja, hogy igen korán a Nemzeti Színház tulajdonába került példány, és valóban azonosítható is az ugyancsak itt található színházi jegyzék egyik darabjával. A Pesti Magyar Színház 1837-ben készíttetett Szigligetivel a színház tulajdonában lévő kéziratokról egy jegyzéket, „*A' pesti magyar szinház' könyvtára sorszám szerint. Tekintetes Bajza József úr' igazgatása alatt szerkesztette Szigligeti 1837.*" (OSZK Színháztörténeti Tár 849–850.), mely először alfabetikus sorrendbe gyűjti a birtokában lévő kéziratokat, sorszámmal látja el őket, majd többször bővíti, végül egy másik kötetbe az egészet újra alfabetikus sorrendbe másolja. E jegyzék a 364. sorszám alatt „*Titus szelidsége*" címmel vesz leltárba egy háromfelvonásos színjátékként megjelölt kéziratot, forrásul Metastasiót, fordítóként Kazinczy Ferencet tüntetve fel. A darab címének ez a változata nem jelent a szerző kiléte szempontjából ellenérvet, hiszen a levelezésből a korábbiakban is láthattuk, hogy forgott közkézen olyan kézirat, melyben maga Kazinczy is fordította a *clemenza* szót *szelidség*nek. Ez utóbbi OSZK-béli kéziratnak a fedőlapján megtalálható a 364. sorszám, tehát ez az a példány, melyet a Pesti Magyar Színház könyvtárában őrzött *A' Títus' Kegyelmesség*éből.

A Pesti Magyar Színház a Helmeczy-féle változatot ismerhette, és azt a szöveget dolgozta át. Látható ez a címadásban is, mely a sok fennmarad egyéb fordítással ellentétben az olasz *clemenza* szó keresztényi erényre utaló *kegyelmesség* fordítása helyett az inkább szentimentálisnak tűnő *szelídség* kifejezést alkalmazza. Az átdolgozás jellege érzékelhető a színlapon is, pl. a szereplők sorrendjében, státusuk meghatározásában. A *szerető* szó pl. a 19. századra az *imádója* hétköznapibb, felületes, de mellékzöngéktől mentes megfelelőjét kapja.

MAGYARÁZATOK

árkusok: (lat.) itt építészeti ívezetet, diadalívet, árkádot jelent.
bátorságos, bátorságban: biztonságos, biztonságban.
fedelék: lefedés, fedezék.
hízak: hézag, rés.
Lentulus: létező római család, nemzetség, de itt csupán fiktív név.
liktor: az ókori Rómában a legfőbb állami tisztviselők és főpapok díszkíséretét alkotó személyek.
Státor: Jupiter mellékneve. A Capitoliumon álló Jupiter-szentélyben a főisten több tulajdonságát jelenítették meg agyagképeken, ő az, aki győzelmet hoz (Feretrius), aki uralmat ad (Imperator), győzelmet (Victor), mérkőzésben segít (Opitulator), futásban megállít (Stator).
Szent Út: a. m. a római Via Sacra. A Forum Romanum főutcájának magyar nyelvű tükörfordítása, nevét az ott tartott szakrális felvonulásokról kapta.
tropheumok: Az ellenségtől harcban elfoglalt zászlók és ágyúk, amelyeket győztes csaták után diadalmenetben, díszfelvonulásokon is bemutattak a győztes városban.

2.
Themistoclesz

KÉZIRAT

Kazinczy *Themistoclesz*-fordításából két példányt tartanak számon.

Az első az MTA Könyvtárának Kézirattárában RUI 4[1r]. 8 jelzet alatt található. (A kézirat leírását l. *A' Títus Kegyelmessége* jegyzeteiben.)

A második kézirat az OSZK Kézirattárában van, Oct. Hung. 1384. jelzettel.

Az MTA-beli példány autográf, az OSZK-ban található nem, így mostani kiadásunk az előbbi alapján készült.

A két kéziregyüttes vizsgálata még nem történt meg, sőt eddig az példányát is általában sommásan Kazinczy drámafordításainak többségével együtt említik.

SZÖVEGKRITIKA

A dráma kézirata két számozást tartalmaz, egyet valószínűleg Kazinczy kézírásával, eszerint a dráma a 103–156. oldalakon található, egy utólagos, ceruzás lapszámozás szerint ezek az oldalak a 255–308.

Ebben a példányban a fordító eltér az eredeti dráma befejezésétől, és a szövegtől való jelentős eltérés nélkül, csupán egy rendezői utasítás átalakításával más szövegkörnyezetbe helyezi a zárlat hősies megdicsőülését, és a halálba küldi hősét.

A kézirat sorsának alakulásából is látható, hogy nehezen olvasható szöveg, hiszen Kazinczy kéziratába Helmeczy Mihály jegyzi bele a nyomdásznak szánt utasításokat. Ezzel együtt a szöveg három írás(módo)t mutat:

1. Kazinczy kéziratában a dráma teljes szövege, rendezői utasításokkal ellátva;
2. Helmeczy német nyelvű lapszéli nyomdai utasításai;
3. javítások a szövegben, melyekről nem minden esetben állapítható meg, hogy kettőjük közül kinek a kézírása.

A magunk részéről az eredeti Kazinczy-szöveg rekonstruálását tekintettük feladatunknak, ezért a Helmeczy-féle jegyzeteket teljesen mellőzzük. A szövegben feltüntetett változtatásokat mind figyelembe vesszük, mert a legtöbb esetben láthatóan a lejegyzés folyamán keletkeztek, és Kazinczy kezétől származnak. Vannak olyan helyek, ahol láthatóan utólagos a szöveg átalakítása, de nem egyértelmű, kinek is tulajdonítható a kézírás. Mivel a szöveg Kazinczy birtokában volt, saját maga jegyezte le, hogy a nyomdai utalások Helmeczyhez köthetők, így vagy ő maga kezdeményezte ezeket a változtatásokat, vagy egyetértett velük. Hiszen például az *Emília Galotti* kéziratába bele is jegyzi, hogy nem ért egyet mindenütt a sajtó alá rendező Bajza javításaival, így ahhoz képest a kéziratot vállalhatóbb szövegnek tekinti.

A felvonásokat, jeleneteket mindig teljes nagybetűvel írja, utánuk pontot tesz. Ezt az eljárást mi is követtük, a jelenetek alatt, illetve a szövegben a szerepneveket aláhúzta, mi ezeket a szövegben dőlttel, a jelenetek előtt állóval szedtük. A rendezői utasítások is aláhúzottak, ezeket a dőlt szedés mellett zárójelbe is tesszük. Themistoclesz és Neoclesz neve az első három jelenetben Themistokleszből és Neokleszből lett kijavítva. Ezeket a javításokat követjük, de nem jelöljük. A szerepneveket hullámvonallal húzza alá, ezeket kiskapitálissal nyomtatjuk. A dráma kézirata elején, a 106–107. lapon fejlécet alkalmaz a szerző, a páratlan lapon THEMISTOCLESZ, a páros oldalon DRÁMA felirattal, ezt a későbbiekben nem követi.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

FORRÁS

A dráma forrása Metastasio *Temistocle* című drámája, melyet 1736. nov. 4-én Bécsben mutattak be Antonio Caldala zenéjével, dramma per musica műfajjelöléssel.

Metastasiót a magyar drámairodalom is igen kedveli, akár iskoladráma-szerzőkről, akár világi fordítókról legyen is szó (ZAMBRA, CZIBULA 2004, BAGOSSY). A legteljesebb fordításgyűjtemény drámáiból a 19. század elején jelent meg, a fiatal korában Kazinczyval is jó barátságban lévő Döme Károly tollából (DÖME 1802. és DÖME 1815.; Kazinczyhoz fűződő kapcsolatáról l. a Kazinczy-levelezésen túl: BODOLAY, 118.). Kazinczy ismeri Döme kétkötetes Metastasio-fordítását, bár mint maga írja: „A' Döme Metastasiója megcsalta reménységemet. De tisztábbra hozta ideáimat a' fordítás theoriája dolgában." (Kazinczy Nagy Gábornak, 1803. márc. 3. KazLev. III. 37.) Csokonai levelezéséből tudjuk, hogy használta is a Döme-fordítást (KazLev. III. 23.; CsokLev. 242.).

A dráma további fordítókat is megihletett: iskolai színpadra szánt latin nyelvű változatait is ismerjük, és lefordította Kreskay Imre pálos szerzetes is (ZAMBRA, 47–52.). Zambra Alajos hívja fel a figyelmet arra, hogy léteznek olyan latin nyelvű variánsok, amelyekben Themistoclesz szintén meghal. Elképzelhető tehát, hogy a tragikus és Metastasiótól idegen végkifejlet nem Kazinczy saját leleménye, hanem egy általa használt közvetítő szövegnek is köszönhető. Szinte bizonyos azonban, hogy ismerte az olasz nyelvű szöveget, hiszen *A' Títus' Kegyelmességé*t is olaszból fordította, ott a fennmaradt latin közvetítő szövegek használata éppen kizárt (l. *A' Títus Kegyelmessége* jegyzeteit).

Esztétikai értékei mellett nyilván praktikus oka is van e közkedveltségnek, hiszen ha a magyar színpadra állító a császári udvar hivatalos szerzőjét tekinti kiindulópontjának, a mindenkori hivatalos vagy akár nem hivatalos cenzúra kritikája könnyen kivédhető.

Metastasio címszereplőjének, a görög hadvezérnek történeti forrását Cornelius Nepos iskolákban is sokat használt, közismert művéig, a *Vitae excellentium imperatorum*ig vezetik vissza. Valójában azonban csak a szüzsé alapjait merítette innen Metastasio. Cornelius Nepos művében ugyan Themistoclesz bujdosni kényszerül, de a perzsa király már nem Xerxes, hanem Artaxerxes, és békés halállal hal meg, nem kell hazája ellen támadnia. De a latin szerző is említi egy olyan változatát a biográfiának, amelyet Thuküdidész is ismert, és amely a Metastasio-drámának a végkifejletét idézi: „neque negat fuisse famam venenum sua sponte sumsisse, quum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperat," („ő sem hallgatja el azt a híresztelést, hogy saját maga vetett véget életének méreggel, mert szertefoszlott az a reménye, hogy valóra válthatja a királynak tett ígéretét: Görögország elfoglalását.") (NEPOS 1841, 44., NEPOS 1984, 26.)

KELETKEZÉS

Kazinczy három Metastasio-drámát fordított vagy kívánt lefordítani. A fordítás szándékának első említése 1793-ból való, amikor Kis Jánosnak készülő művei között említi a *Themistocles*zt (KazLev. II. 298.). Bár ebben a műben nem olyan direkt az uralkodóra utaló aktuálpolitikai mondanivaló, mint később *A' Títus' Kegyelmességé*ben, ez a dráma is nyilván azért hívta fel magára Kazinczy figyelmét, mert a klasszicista értékrendnek megfelelően az értékek között őrlődő főhős legfontosabb motivációja a hazaszeretet.

Ekkor drámafordításai között még nem szerepel más Metastasio-darab, hanem Lessing, Goethe és Shakespeare darabjai, melyek javarészt el is készültek. Később, 1803-ban Szentgyörgyi Józsefnek (KazLev. III. 27–31.) viszont a „kész nagy részént, nagy részént munkában vagyon" művek között *A' Títus' Kegyelmességé*vel és az *Attilius Regulus*szal együtt említi meg. Végül is nem tudjuk, elké-

szült-e egyáltalán a harmadik darab, a *Regulus* fordítása, de a másik kettő igen. Egyik dráma sem került kiadásra, a két elkészült fordítás kézirata megvan a Kazinczy-hagyatékban, sőt a levelezésből az is nyilvánvaló, hogy az első 1814–15-ben megjelent gyűjteményes Kazinczy-kiadásnak sokáig úgy tűnt, hogy alapdarabjai lesznek. A Helmeczyvel folytatott levelezésből az derül ki, hogy munkái negyedik kötetének szánja a *Titus*t és *Themistocles*zt, valamint a *Lanasszá*t. Így küldi el ezt Wesselényinek is, aki továbbadja azt Ernyinek, hogy másolja le belőle a *Themistocles*zt, és Kazinczy valószínűleg visszaszerzi Ráday Pál segítségével a kéziratot (KazLev. V. 118., 220. és 300.). Ez lehet az a kötet, mely a Kazinczy-hagyatékban is fennmaradt, és a *Themistoclesz* leghitelesebb kéziratának tűnik, így közlésünk alapjául is szolgált.

A *Szép Literatúra* megjelent formájában azonban már nem tartalmazza egyik Metastasio-fordítást sem. Ennek egyik oka talán az, hogy Kazinczynak eddigre már alapvetően megváltozik a fordításról alkotott fogalma, és azt a fajta átdolgozást, mely a modern elképzelések szerint nem felel meg a fordítás fogalmának, a 10-es évekre már önmaga sem vállalja jó szívvel. Sőt már 1803-ban is kétes azonosulást mutat ilyen típusú fordításaival: „Kárhoztassanak a' Puristák, a' kik soloecismusaimon azért akadnak-fel, mert nem értik, a' hogy' nékiek tetszik, én azzal keveset gondolok; adjanak nékem leczkét, hogy fordítani szabad kézzel kell: én nem térek-el utamról. Szabad kézzel én is fordítottam. Az ő kedvekért – egyedűl az ő kedvekért – van úgy fordítva a' Molière' két bohó játéka; [*A' kéntelen házasság* és *A' botcsinálta Doctor*, a szerk.] így lesz a' Metastasio' Títusa, Themistoclese és Regulusa is. De a' Lesszing és Göthe 's a' Marmontel fordítójának illő a' Hamlet tanácsát követni, hogy Auctora' szavaihoz semmit ne adjon a' magáéból." (Kazinczy Schedius Lajosnak, 1803. márc. 15., KazLev. III. 41–42.) Ennek a megjegyzésnek két érdekessége van: egyszer az, hogy a Metastasio-darabokkal kapcsolatosan a jövő időt használja, holott tudjuk biztosan, hogy legalább a *A' Títus' Kegyelmessége* már készen van ekkor. Másodszor az a tény, hogy a klasszicizmus szerzőivel kapcsolatban tehát megengedi magának a „szabad kézzel" való fordítást, a modern Lessing, Goethe, Marmontel és az újonnan felfedezett, tehát szintén modernnek számító Shakespeare-rel kapcsolatban már nem.

Itt találhatjuk az összegyűjtött művek közül történő kimaradás további okát is: az egyre inkább közönségvesztett Metastasio darabjai helyébe azok a modern színművek kerülnek, melyek alkalmasabbnak tűnnek a színpad számára meghódítani a közönséget: elsősorban Goethe és Lessing darabjai.

Kazinczy tehát bevallottan „szabad kézzel" fordít, a verses drámát prózában adja vissza, csakúgy, mint kortársainak javarésze. Ritka kivétel Egerváry Ignác *Artaxerxész*-fordítása, mely legalább a jelenetzáró áriák esetében megpróbálkozik a verses formával (*Piarista iskoladrámák I.* 781–860.).

Ugyanakkor mint fordító eltér az eredeti dráma befejezésétől, és a szöveg jelentős átalakítása nélkül, csupán egy rendezői utasítás elhagyásával (Xerxes kiüti a méregpoharat Themistoclesz kezéből) más szövegkörnyezetbe helyezi a zárlat hősies megdicsőülését, és a halálba küldi hősét.

Bonyolultabb kérdés az OSZK-beli példány viszonya Kazinczyhoz és a fordításhoz: egy kisalakú, vékony füzet, melybe kizárólag ezt a drámát másolták bele. Nem Kazinczy kézírása, hanem egy láthatóan nagy gonddal készült tisztázat, címoldalán viszont feltünteti, hogy „Olaszból forditotta T. Kazintzy Ferentz Ur". A kézirat további támpontja a címoldalt megelőző lapjának bejegyzése: „Tekintetes Zlinszky Ignátz Úr számára". Zlinszky Ignácról azt lehet tudni, hogy a Fejér megyei Zlinszky család tagja volt, 1790-ben Fejér megye főszolgabírája, ugyanekkor a magyar korona őrzésére kirendelt Fejér megyei bandérium tagja is. Valószínűleg ő az, aki 1797-ben I. Ferenctől címeres nemesi levelet kapott (NAGY Iván XII. 400–401.).

A drámához és Kazinczyhoz való kapcsolatának felderítéséhez egyetlen támpontunk van: Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek írott levele mellékletében leírja a dráma ajánlásának szövegét is, melyet a fennmaradt dráma-kéziratok nem tartalmaznak: „Themistocles a' nagy Ürményinek ezzel az inscriptióval:

GALLICIAI GUBERNÁTOR
'S EGYKORI MAGYAR PERSONALIS
ÜRMÉNYI JÓZSEF ÚRNAK
Ő EXCELLENTZIÁJÁNAK
ELÉBB BIHAR, NYITRA 'S BÁCS, MOST

SZÉKESFEJÉRVÁRM. FŐISPÁNJÁNAK,
A' SZ. ISTVÁN VITÉZRENDJE COMMANDŐRJÉNEK,
A' KALOCSAI NAGY ÉRSEK
JOANNES DE IL MUR
ÉRDEMES IVADÉKÁNAK.

Honoresque ita gensit, út ornamentum non accipere, sed dare ipsi olignitati videretur. (Justin)" (1803. febr. 27. KazLev. III. 29–30.)

Az inscriptióban szereplő Ürményi József ez idő tájt éppen Székesfehérvár főispánja. Elképzelhető, hogy a főszolgabíró ismerte, megszerezte, sőt lemásoltatta magának a főispánja számára írt művet. Időben tehát ez a munka is a század fordulójának éveire tehető. A szöveg valóban az eredeti modern értelemben vett fordításának nevezhető, mindenféle átalakítás nélkül. Szövege azonban határozottan különbözik az autográf drámától. Igaz, hogy Kazinczy többször átdolgozza szövegeit, olykor a szereplőket és a címet is megváltoztatja, mint ahogyan azt Goethe Stellája esetében látjuk. De az alakuló szövegeket egymás mellé állítva minden esetben érzékelhető a szövegek egy tőről fakadása. A *Themistoclesz* két szövege abban különbözik, hogy más-más befejezést alkalmaznak, ennek a másolatnak a vége megegyezik az eredeti befejezéssel, tehát a főhős nem hal meg. Ugyanakkor a két változat nyelvi megformáltságában is gyökeresen más. Például két jellegzetes, Kazinczy által mind más drámákban, mind a levelezésében sokat alkalmazott szó: királyi-szék és kevélykedni (=büszkélkedni), a második szövegben trón, trónusként van fordítva, és a büszkeség érzése más nyelvi fordulatokban van megjelenítve; a Kazinczy által kedvelt rény szó egyáltalán nem jelenik meg. Ugyanakkor a Kazinczy-kéziratban az utolsó jelenet rosszul van számozva, a másik példányban viszont helyes a számozás. Bizonyos kifejezésekben valóban megegyezik a két szöveg, de kontextusuk olyannyira megváltozik, hogy inkább az tűnik valószínűnek, hogy az OSZK-béli példány másolója előtt ott volt Kazinczy fordítása, de azt a maga ízlésének megfelelően erőteljesen átalakította, miközben az eredeti olasz szöveget (vagy annak egy változatát) is használta (CZIBULA 2005,169–206.). Egyébként az általam ismert harmadik változat, Kreskay Imre pálos szerzetes fordítása (OSZK Kézirattár Quart. Hung. 2907.) is megtartja az eredeti befejezést.

HATÁSTÖRTÉNET

A *Themistoclesz* színpadon tovább bizonyul életképesnek, mint *A' Títus' Kegyelmessége*. Még 1835-ben is játsszák Kassán. Század eleji előadásai viszont általában ugyanott figyelhetők meg, ahol a *Títus*t is adják. Bemutatója valószínűleg szintén az idős Wesselényi nevéhez és a kolozsvári társulathoz köthető. A darab bemutatását ígéri Kazinczynak 1806-ban: „Titusodat játzodtatom jó Gubernátorunk neve napján, a' Nagy Bánffÿ Györgyünk tiszteletére. Meg határoztam már most, hogy Magyar Országra is maradandó Teátrálistákat küldjek – ezek mennek is ki Sz. György nap után – leg előbb Debretzenben 's onnan Szegedre 's másuvá – . Kimenetelekkel adják elő Themistoclesedet; örvendeném, ha ott lennél, midőn elő adják…" (id. Wesselényi Miklós levele Kazinczynak, 1806. ápr. 9. KazLev. IV. 114.). Valóban aug. 5-én elő is adja az erdélyi társulat Kótsi Patkó Jánossal a címszerepben (KÓTSI PATKÓ, 207.; ENYEDI, 186.). Szinnyei József említi a kassai bemutatót 1835. jan. 31-i dátummal (SZINNYEI V. 1283.). A *Themistocles*zt adja a Pesti Magyar Színház is, de Döme Károly fordításában 1810. máj. 17-én (BAYER 1887, II. 412–413.). 1813. október 28-án bemutatták, majd többször is játszották Székesfehérváron (CENNER 1972, 97–98., 101., 107.), 1819-ben Pápán (CENNER 1965. 88.) is, bár az előző valószínűsíthetően szintén Döme fordításában került műsorra.

MAGYARÁZATOK

cyprus: ciprus.
Egyipt, Egypt: Egyiptom.
kevélykedem, kevélykedni: büszkélkedem, büszkélkedni, büszkének lenni.
Lampsacusz: a Hellészpontosz északkeleti torkolatánál fekvő város, Artaxerxes a várost jó bora miatt Themistoclesznek ajándékozta.
Meander: Maeander vagy Menderez Kis-Ázsia ismert folyója.
Myusz: Myus, város Cariában a Maeander déli partján, a ión szövetséghez tartozott; eredetileg a Maeander torkolatánál feküdt, azon városokhoz tartozott, melyeket Artaxerxes Themistoclesznek ajándékozott.
Níl: Nílus.
Orontesz: Artaxerxes veje; Armenia satrapája volt, a perzsa király áskálódása miatt méltóságától megfosztotta.
satrapa: az uralkodó által kinevezett tartományi kormányzók neve volt az ókori méd és perzsa birodalmakban.
szilke: a fazékhoz hasonló formájú, kívül és belül mázas cserépedény.
szövétnek: fáklya.
trophée: trófea.

3.
A' kéntelen házasság

KÉZIRAT

Közlésünk alapja a dráma autográf kézirata, mely az OSZK Kézirattárában található (Fol. Hung. 144.), 18 levélen. A kézirat felső sarkaiban egykorú, tintával írt, bekarikázott, talán autográf levélszámozás, de csak a 4. levéllel kezdődően; nincs lapszám a két címlapon, a *Személyek* felsorolását és a szöveg elejét tartalmazó oldalakon. A két Molière-fordítás sorrendjét közlésünkben a mindkét címet tartalmazó címlap alapján döntöttük el: ezért hozzuk elsőként *A' kéntelen házasság*ot. A kézirat ugyanis eredetileg Kazinczy mindkét Molière-fordítását tartalmazta volna, amint a címlap mutatja. (A törlést < > jelek között hozzuk.)

MOLIÉRNEK
<KÉT>
BOHÓ JÁTÉKA.
A' KÉNTELEN HÁZASSÁG,
<ÉS>
ein Wort.
<A' BOT<->CSINÁLTA DOKTOR.>

*A' kéntelen házasság*nak a 17b lapon végződő szövege után, a következő lapon (18a) áthúzott cím szintén jelzi, hogy itt következett volna a másik fordítás:

<Rigó Dávid,
vagy
ein Wort.
a' bot<->csinálta Doktor.
Víg Játék.>

/:le Medecin malgré lui:/

A mindkét fordítást tartalmazó első címlapot *A' kéntelen házasság* saját címlapja követi, a forrás megadásával:

A' kéntelen házasság
Víg Játék.
<Molière után. /:le mariage forcé:/>

A kézirat jól olvasható, gondos tisztázat, viszonylag kevés javítással. Kazinczy a lapszélesség felét minden lap bal, illetve jobb oldalán margónak hagyta meg, a margókon azonban kevés a javítás. Ezt a fordítását tehát kevésbé korrigálta a következő évtizedekben, amikor inkább *A' botcsinálta Doktor* szövegét stilizálta.

Ugyancsak az OSZK Kézirattárában található a dráma Fol. Hung. 1001. (FM 1/421) jelzetű, 40 levelet tartalmazó kézirata, a címlapján és a szöveg után is egy-egy 1839. február 13-i cenzori bejegyzéssel, nyomtatási engedéllyel. Ez tehát nem autográf, hanem a *Külföldi játékszín* 1839-es kiadásához másoltatott példány. A kézirat címlapján tett változtatások bekerültek a kiadásba: a másoló a Kazinczy-féle eredeti címet másolhatta, mert a *kéntelen* szóba utólag toldották be az *y*-t, ugyanígy az *1 felvonásban* is egy ceruzás kéz utólagos betoldása. Összehasonlításul közöljük e nem autográf kézirat címlapját:

A' KÉNyTELEN HÁZASSÁG. [Az *y* betoldva.]
VIGJÁTÉK.
1 felvonásban [Ceruzával betoldva]
Molière után
Kazinczy Ferencz.

Személyek:

SZGANARELL.
GYERÓNIMÓ.
DORIMÉNE, a' Szganarell' mátkája
ALKANTOR, a' Doriméne atyja.
ALCIDÁS, a' Doriméne bátyja.
LIKÁSZTES, a' Doriméne szeretője.
DOCTOR PANCRATIUS, dialecticus bölcs.
DOCTOR MARPHURIUS, scepticus bölcs.
KÉT CZIGÁNY ASSZONY.

A' Játék Párizsban, 1664-ben, XIV. Lajos' kivánságára.

SZÖVEGKRITIKA

A kézirat viszonylag kevés javítást tartalmaz. Néhány betűátírás egy ceruzás kéztől származik, de épp mert csak egy-egy betűt javít, a kéz azonosíthatatlan (valószínűleg Kazinczyé). A legtöbbször ez a ceruza javította át a *Doctor c* betűjét *k*-ra. A 10. jelenetben a két cigányasszony szövegében a javító a cigányos hangzást erősítette: általában az *é*-ket írta át *í*-re.

Kazinczy a *Személyek* felsorolásakor ALCIDÁSZ és LIKÁSZTESZ formában hozta a két szereplő nevét, a szövegben azonban az ALCÍDÁSZ és LIKASZTES alakot használta: az ingadozást meghagytuk. Kazinczy a szövegen belüli kiemelt szavakat aláhúzással jelölte, ezeket dőlt betűsként adjuk vissza. Ugyanígy aláhúzta a szerzői instrukciókat is, s ezt közlésünkben szintén dőlt betűs formában hozzuk. Mivel azonban így összekeverhető lenne az instrukció a szöveg kiemeléseivel, az instrukciókat közlésünkben mindig zárójelbe is tettük. A szerepneveket a kéziratbeli szerepfelsorolás *(Személyek)* alapján egységesítettük: a *Doctor Pancratius* és a *Doctor Marphurius* szerepnevet Kazinczy *D. Pancratiusnak* és *D. Marphurius*nak rövidíti, mi azonban mindkét esetben – külön jelölés nélkül – a teljes névalakot használtuk.

MEGJELENÉS

A kézirat kiadatlan.

A Fol. Hung. 1001. jelzetű, nem autográf szöveg jelent meg a *Külföldi játékszín* 15. kötetében (97–150.) *Budán, A' magyar Kir. Egyetem' betűivel*, 1839-ben, *A' kénytelen házasság* címmel. A kiadást a Magyar Tudós Társaság, Bajza József és Toldy (Schedel) Ferenc jegyzi.

A szakirodalom a mai napig lényegében csak e kiadott szöveget ismeri, a fordítással kapcsolatos megállapítások is erre vonatkoznak, azaz csak részben érvényesek. Ugyanis mindkét Molière-kiadáskor a szerkesztők (valószínűleg Bajza József) erősen belenyúltak Kazinczy eredeti szövegébe, bár *A' kéntelen házasság* 1739-es kiadásában jóval enyhébbek a változtatások, mint *A' botcsinálta Doktor*ban (l. ott); általában stilizálták a szöveget, a szórendet módosították, s láthatóan a vulgárisabb, populárisabb kifejezéseket cserélték fel irodalmibbra. Így például a Kazinczy által következetesen használt *Ság' Uram* kifejezést *ságor uram*ra, a *ba/be* ragokat *ban/ben*-re, az *akar* igét *kíván* vagy *óhajt* szóra javították. A legtöbb változtatás a két utolsó (16–17.) jelenetben található.

FORRÁS

A forrás Molière *Le mariage forcé* c. darabja.

A *Le mariage forcé* műfaját, a balett-komédiát (*comédie-ballet*) Molière teremtette meg, s mintegy tucatnyit írt XIV. Lajos számára. A balett-komédia nagyon látványos, de a látvány és a szöveg egyaránt fontos, s harsány komikuma igen közel áll a farce-hoz.

A darabot 1664. január 29-én játszották először, majd február 15-én adták a Palais-Royalban. 1664-ben jelent meg a balett szövegkönyve, de mivel az nem tartalmazta az argumentumot és az énekeket, nem ezt tekintik első kiadásnak. A teljes szöveg első autentikus kiadása 1668-as, a második kiadás 1682-ben jelent meg. E két kiadás jól elkülöníthető Sganarelle Párizsba kerülésének éve alapján (1. jelenet). Az 1668-as kiadás a darab jelen idejét a kiadás évével azonosította: mivel Sganarelle ekkor 12 éve él Párizsban, 1656-ban kellett odaköltöznie. (Az 1668-as első kiadást követi Lackfi János modern fordítása is: MOLIÈRE 2002, I. Az 1656-os évszám az 514. lapon.) Az 1682-es kiadásban a darab jelen idejét 1664-gyel, vagyis az első színpadi bemutató évével azonosították, ezért Sganarelle ott 1652 óta él Párizsban; a változtatást, tehát a szövegnek a bemutató évéhez igazítását meg is magyarázta az előszóban La Grange, a szöveget sajtó alá rendező színész. (MOLAND 1868, III. köt., 166.)

A darab jelen idejének eltérése eligazít abban is, hogy melyik fordító melyik francia kiadást használta: a *Próba* c. zsebkönyvbeli *Az erőszakos házasság* ismeretlen nagyenyedi fordítója az 1668-as első kiadásból dolgozott, a Kazinczy-szövegben viszont a dráma 1682-es második kiadásának évszámai vannak (WEITZNER, 32, 58.).

Kazinczy fordításából idézzük e részt:

SZGANARELL. Hogy itt megtelepedtem? Annak – mindjárt! – igen, az 52be volt!

GYERÓMINÓ. Jó, igen jó; 52től 64ig se nem több se nem kevesebb talám, mint éppen 12; – Hollandiába hatodfél, az tizennyolczadfél; – Londonba' hét, az huszonötödfél; – Rómába nyolcz, az harminczharmadfél; harminczharmadfél pedig, meg' az a' húsz, a' mennyi akkor volt Ság' Uram, mikor öszveismerkedtünk, az nem több, csak ötvenharmadfél. És így Uram Ság' Uram, az Úr a' maga szája-vallása szerint mintegy ötvenhárom esztendős házasulandó ifju.

Kazinczy – magyaros írásmóddal – megtartotta a francia szerepneveket. A Sganarelle név beszédes volta már nem volt érzékelhető, így az is megmaradt. (A Sganarelle névről részletesen l. *A' botcsinálta Doktor* jegyzeteit.) Alább közöljük az eredeti francia (MOLIÈRE, *Oeuvres complètes*) és Kazinczy autográf kéziratának szerep-felsorolását:

Le mariage forcé (MOLIÈRE, *Oeuvres complètes*, 1971)	**A' kéntelen házasság** (Kazinczy-kézirat, OSZK Fol. Hung. 144.)
SGANARELLE	SZGANARELL
GÉRONIMO	GYERÓNIMÓ, Szganarellnek barátja
DORIMÈNE, jeune coquette, promise à Sganarelle	DORIMÉNE, a' Szganarell mátkája
ALCANTOR, père de Dorimène	ALKANTOR, a' Doriméne atyja
ALCIDAS, frère de Dorimène	ALCIDÁSZ, a' Doriméne testvére
LYCASTE, amant de Dorimène	LIKÁSZTESZ, a' Doriméne titkos kedvese
Deux egyptiennes	KÉT CZIGÁNY DADA
PANCRACE, docteur aristotélicien	DOCTOR PANCRATIUS, Aristotelesi Filozofus
MARPHURIUS, docteur pyrrhonien	DOCTOR MARPHURIUS. Scepticus Filozofus

Az 1839-es kiadás szerep-felsorolása eltér Kazinczy autográf kéziratától, ezért e kettőt is közöljük; a szerepek sorrendje sem azonos, itt most az 1839-es kiadást követjük:

A' kénytelen házasság **Vígjáték egy felvonásban** (**Külföldi játékszín**, 1839, 97–150.)	**A' kéntelen házasság.** *Víg Játék.* (Kazinczy-kézirat, OSZK Fol. Hung. 144.)
SZGANARELL	SZGANARELL
GYERÓNIMÓ	GYERÓNIMÓ, Szganarellnek barátja
DORIMÉNE, a' Szganarell' mátkája	DORIMÉNE, a' Szganarell mátkája
ALKANTOR, a' Doriméne atyja	ALKANTOR, a' Doriméne atyja
ALCIDÁS, a' Doriméne' bátyja	ALCIDÁSZ, a' Doriméne testvére
LIKASZTES, a' Doriméne' szeretője	LIKÁSZTESZ, a' Doriméne titkos kedvese
Két czigány-asszony	KÉT CZIGÁNY DADA
DOCTOR PANCRATIUS, dialecticus bölcs	DOCTOR PANCRATIUS, Aristotelesi Filozofus
DOCTOR MARPHURIUS, scepticus bölcs	DOCTOR MARPHURIUS. Scepticus Filozofus
A' játék Párizsban, 1664-ben, XIV. Lajos' kívánságára	Az első Játék Párizsban, 1664-ben, Január. 29dikén

Az 1839-ben megjelent fordításnak a forráshoz való viszonyával részletesen foglalkozott WEITZNER Leó (47–49, 52–68.), VASSHEGYI Margit (29–31.). Megállapításaik a kiadás stilizált szövegére vonatkoznak, de lényegében alkalmazhatóak az eredeti kéziratra is. Kazinczy a szöveggel viszonylag szabadon bánt. A legtöbb esetben megnyújtotta, ritkábban lerövidítette a dialógusokat. VASSHEGYI (30.) szerint „Kazinczy megakadályozta a molière-i dialógus szellemének érvényre jutását. Az egész *Kéntelen házasság*ban alig van ötven mondat, amely hű fordítása az eredetinek."

A 20. századi Molière-kiadások (így a modern magyar fordítás is) 10 jelenetben hozzák a drámát. A korábbi kiadások azonban 17 jelenetet tartalmaznak, csakúgy, mint Kazinczy fordítása. (A 17 jelenet úgy jött létre, hogy az egy-egy jelenet legelején vagy legvégén elhangzó szöveg újabb jelenetként elkülönült, s ezzel monológgá, rövid magánjelenetté vált.) Kazinczy fordításának struktúrája tehát híven követi a forrásként használt francia kötetet.

KELETKEZÉS

A magyarországi Molière-recepció a 18. század közepén kezdődött, néhány francia nyelvű főúri előadással (*Magyar színháztörténet*, 28.) és nagyobb részt magyar nyelven, az iskolai előadásokkal. (L. az *RMDE XVIII. század* sorozat köteteit.) Az iskolai színjátékok nem fordítások, hanem adaptációk vagy magyarítások voltak. (Az első Molière-fordításokról és adaptációkról l.: IMRE, GRAGGER, WEITZNER, VASSHEGYI, VÖRÖS.)

Kazinczy Kassán került barátságba a magyar Plautusként emlegetett, s a Molière-recepció szempontjából különösen jelentős Simai Kristóffal, aki több Molière-vígjátékot magyarított, először piarista iskolai színpadra (az 1770-es évektől), majd Kelemen László társulata számára. (A *Zsugori* nevet is Kazinczy ajánlotta neki. 1787. szeptember 12-én számolt be Orczy Lőrincnek: „Mi Kassán nem igen heverünk. Az én Gesznerem sajtó alatt van; tegnap nyomtatták a 4-ik árkust belőlle; – azon kivűl pedig Hamletet botsátom ki. Szabó Miltonnak az el-veszett paraditsomát fordítja Deákbul Magyar hexaméterekre, Simay a Molière Fösvényét, kit ő Szűkmarkosnak akart

nevezni, de tanátslásomat követvén, Sugorinak hív." KazLev. XXII. 20.) Simai *Zsugori*ja és több más Molière-adaptációja már a hivatásos magyar nyelvű színháznak készült, de ennek ellenére e darabok jellegükben, szemléletükben még erősen kötődtek az iskolai expurgációs gyakorlathoz is. A Simai-adaptációkkal párhuzamosan a (dráma)fordítói mozgalom fordításai már az eredeti mű viszonylag hű követésével hozták létre a magyar változatokat (e jelenséget nevezte Kerényi Ferenc színház nélküli drámaprogramnak: *Magyar színháztörténet*, 45–48.). E fordítói törekvések folytatódtak az 1790-es években, immár létező színházzal, ám mégsem a szöveghű fordítások jutottak színpadra. Az 1790–94 közötti fél évtizedből négy, viszonylag szövegkövető Molière-fordítást ismerünk:

1–2. Ismeretlen nagyenyedi diákok adtak ki két fordítást: *Az erőszakos házasság*ot (*Le mariage forcé*) és *A' kéntelenségböl való orvos*t (*Le médecin malgré lui*). A két fordítás 1791-ben készült, s egy vegyes tartalmú irodalmi gyűjteményben jelent meg Kolozsvárt, 1792-ben: *PRÓBA mellyet anyai nyelve' tanulására tett a' Nagy Enyeden tanulo ifjak között fel-állott MAGYAR TÁRSASÁG*. A *Próbá*ban tehát épp azt a két vígjátékot találjuk, melyet később Kazinczy is lefordított.

3. 1793-ban jelent meg egy *Scapin*-fordítás: *A' Scapin tsalárdságai. Vig-játék. Három fel-vonásokba. Szerzette J. B. P. Moliere. Forditotta K. S. Kolosváratt*. A K. S. monogram Kibédy Sámuelt rejti. (Elképzelhető, hogy ezt adták elő 1799-ben Kolozsváron.)

4. 1794-ből való egy, valószínűleg Szomor Máté nevéhez köthető, máig kiadatlan *Amphitryon*. (*Amphitrion*: OSZK Oct. Hung. 26. Kritikai kiadása folyamatban, az *RMDE XVIII. Század* pótkötetében.)

A darabválasztás e négy Molière-fordítás esetében meggondolkoztató: egyedül a *Scapin*ről mondható, hogy folytatja az iskolákban kialakult hagyományt, a másik három viszont éppen nem képzelhető el iskolai színpadon, mert túlságosan tiszteletlen, neveletlen, és elhagyhatatlan belőle a szerelmi-házassági bonyodalom. Ezért úgy gondoljuk, e fordítók különös tudatossággal választottak darabokat, mégpedig a legjobb szerzőtől, hogy – határozottan szakítva az iskolai gyakorlattal – megteremtsék a magyar nyelvű klasszicista komédiát, komikus színpadot.

Kazinczy hasonló szándékkal fogott hozzá két saját Molière-fordításához, spielbergi (brünni) fogsága alatt, 1797-ben: „Barátom! tintát tartanom nem szabad: de – Stellámat és Vak lantosomat újra dolgoztam, szégyenlem most azt a' gyermeki mázolást, mellyről négy esztendő előtt azt hittem, hogy javallást érdemelhet. Azonban új darabokat is mutathatok, még pedig úgy, hogy rólok minden szenny le van fúva; Yoricknak leveleit Elizához francziából!!! – Klavigót és egy részét Emilia Galottinak. – Molierből két buffo játék: A' kéntelen házasság és a' Botcsinálta Doktor." (Kis Jánosnak, 1797. november 16. KazLev. II. 421.) Fogsága alatt csupán 1797 e néhány hónapja során volt alkalma dolgozni: „2387 napi rabságom alatt csak három holnapig engedtetett-meg, hogy író-szerszámmal élhessek." (Kozma Gergelynek, 1802. dec. 1. KazLev. II. 514.) A Molière-darabokat másodszor egy 1802. februári levelében említi: „Ime küldöm Delillt, a' Sibíriai Utazót és Moliérnek két darabját a' legszívesebb köszönettel. A' 3dik darabját Moliernek még megtartottam. Elérkezett ugyan 4 nappal ezelőtt Regmeczről az én Stereotyp Moliérem is; de az nincs bekötve; 's jobban esik Pán Hrobacseket le Monsieur Pourceaugnakozni a' békötött exemplárból, mint a' köttetlenből. 'S osztán képzelem, hogy az Ur e' nélkűl most ellehet." (Nagy Gábornak, 1802. február 28. KazLev. II. 459–460.) A visszaküldött két darab minden bizonnyal a *Le mariage forcé* és a *Le médecin malgré lui*, a harmadik pedig, melyet magánál tartott, a *Monsieur de Pourceaugnac* volt, melynek fordítását szintén tervezte, e terv megvalósításának azonban nem találtuk nyomát. Ekkortájt értesült a *Próba* c. kötet létéről, s rögtön kérte Kozma Gergelyt, hogy szerezze meg neki (1802. dec. 1. KazLev. II. 514.). Elolvasása után nem volt nagy véleménnyel e fordításokról: „A' Medecin malgre lui-t még Debreczenben megolvastam. Fiatal ember' munkája, megtetszik a' fordításon a' gyakorlatlan és bátortalan kéz. Valóban nem leltem benne talán eggy szót is, a' mit tudva való hasznomra fordíthatnék. Azonban igen örvendek, hogy minek előtte az én fordításom Kócsy Úrnak kezébe ment, és nem sokára az olvasó Közönség kezében mégyen, megolvashattam." (Kozma Gergelynek, 1803. szept. 1. KazLev. III. 94.)

Kazinczy később saját Molière-fordításaival sem volt teljesen elégedett, a két fordítást többször is elővette és csiszolgatta.: „Yorick és a' Botcsinálta Doctor is újra lesz dolgozva; valami szükségtelen különözés azt mind elhagyom." (Zádor Györgynek, 1827. dec. 6. KazLev. XX. 416–417.) Az

első javítási időszak az 1802–3-as vagy tágabban, az 1802–5-ös évekre tehető, amikor különösen gyakran szólt leveleiben a két Molière-darabról. A másik szakasz 1815 körüli, ekkor a tárgy ismét sűrűn jelent meg a levelezésben. A kiadatásról is több levélben intézkedett, közölte műveinek kötetbeli rendjét, s ezen belül kijelölte a két fordítás helyét. (Szentgyörgyi Józsefnek, 1803. február 27. KazLev. III. 27–31.; Schedius Lajosnak, 1803. július 13. KazLev. III. 71–73.; Cserey Farkasnak, 1805. március 31. KazLev. III. 305.; Buczy Emílnek, 1815. március 3. KazLev. XII. 431.; Rumy Károly Györgynek, 1815. március 4. KazLev. XII. 444.; Gr. Dessewffy Józsefnek, 1815. március 8. KazLev. XII. 446–447.)

A fejletlen magyar viszonyok közepette a fordítások a legmagasabb színvonalú munkák ismertté tételével a magyar kultúrát fejlesztették, s a módszertanról, a *szolgai*, a *szoros* és a *szabad* fordítás létjogosultságáról sok vita folyt (SZAJBÉLY, 116–137.). Itt most csak a vígjáték-fordítás kérdését érintjük: „Kárhoztassanak a' Puristák [...] én nem térek-el utamról. Szabad kézzel én is fordítottam. Az ő kedvekért – egyedűl az ő kedvekért – van úgy fordítva a' Molière' két bohó játéka; így lessz a' Metastasio' Titusa, Themistoclese és Régulusa. is. De a' Lesszing és Göthe 's a' Marmontel fordítójának illő a' Hamlet tanácsát követni, hogy Auctora' szavaihoz semmit ne adjon a' magáéból." (Kazinczy Schedius Lajosnak, 1803. március 15. KazLev. III. 41.) Az idézett két szerző esetében a műfaj – Metastasiónál a *melodramma*, Molière-nél a farce, a komédia – indokolta a *szabad kézzel* fordítást. A két Molière-fordítást egyébként Kazinczy különösen sokszor hozta példaként a nyelvi, stiláris, szókincs- és szóhasználatbeli megoldásokra, a szóteremtés problémáira.

„Molierből két buffo játék" – írta Kazinczy első beszámolójában Kis Jánosnak (1797. november 16. KazLev. II. 421.), a kézirat címlapján pedig a két fordítás műfaját *bohó játék*ként jelölte meg. A *bohó* szó tehát a buffo (farce, komédia, bohózat) fogalomköréhez illeszthető, a *buffo* magyar megfelelőjének tekinthető. Ezért fontos a két Molière-fordítás ajánlása:

„Ott, a' hol illik nevetni,
Legeszesbbnek azt vehetni,
A' kit látsz, hogy legbohóbb.
Molière.
[...]
Motto: Licet antestari?
Ez a' bohó mottó éppen a' Játék' bohóságához illik."
(Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek, 1803. febr. 28. KazLev. III. 31.)

A bohó mellett a másik kulcsfogalom a műveltséget, finomságot, kifinomult beszédmódot jelentő *urbanitás*, amely akkor jelent meg, amikor Kazinczy a francia irodalom könnyed szellemességű, „kedves kis bohó darab"-jainak magyar megfelelőjét hiányolta: „Ez nálunk egészen isméretlen termés, mert felette nehéz szépen, elmésen, könnyen, urbanitással tréfálózni, szurkálgatni". (Kis Jánosnak, 1812. február 14. KazLev. IX. 284–285.) Kazinczy ezt a könnyed, elmés stílust akarta meghonosítani a magyar nyelvű klasszicista komédiában. *A' kéntelen házasság* kapcsán írott levelében Virág Benedek is a magyar komikus színjátszás problémáinak kontextusába helyezte a darabot: „Most jut eszembe: A' téatromról vagyon ugyan már egy két szó a' Museumban is, p. o. hogy az a' nyelvnek, Erköltsnek oskolája; de ez nem elég arra, hogy a' régi fanyarságban, 's bal itéletben megrögzötteket szelíd érzésre, 's jobb vélekedésre hozhassa, és végre arra, hogy kiki megismérje annak hasznát, 's méltóságát. Most sokan azt mondogattyák, hogy a' Magyar nem komédiázni való. Igaz, ha úgy értik, a' mint láttatnak érteni, hogy nem bolondnak való: meg kellene tehát magyarázni, mi a' komédia in sano sensu, és minek kell annak lenni. Ezt a' tárgyat tsendes, felemelkedett elmével, tiszta, 's könnyen folyó magyarsággal, és szívre ható kifejezésekkel, – hellyel közzel – szükség volna írni. A' nyavalyás szem irtózik a' világosságtól: lassan lassan reá szokik. Igen sokan nem tudgyák, mire való a' teátrom. Némellyek akarják tsak risu diducere rectum; mások látni, 's tán pityeregni a' lacrimosa poemákra. A' magyar teátromi darabokat a' magyar természethez kell alkalmaztatni. A' dévaj darabok is mutassanak nagyságot, 's nemességet. Az Endrődi által gyűjtött némelly darabokra, noha nevetségesek a' szerző vélekedése szerént t. i., nem lehet nevetni elpirulás nélkűl. Egynehány pimaszra nem kell vígyázni." (Virág Benedek Kazinczynak, 1803. február 9.

KazLev. III. 7.) A folytatásban Virág meglehetős lenézéssel írt a „teátromban ihogni vihogni" akaró népről és az alacsony szórakozást kielégítő színházról: „A' Kéntelen Házasságban én semmi scurrilitást nem látok: ohajtom, hogy mennél előbb napvilágot lásson: úgy a' Rigó is; mind a' kettő megérdemli azt a': Plaudite! Ez tsak az én itéletem; mert talán más gustusa van valakinek, a' ki akár Bétsben, akár Pesten, akár Kassán etc. lakik a' *gatya szalasztó úttszá*ban!" (KazLev. III. 8.) A gatyaszalasztó utca az iskolai színjátékok humoros helymegnevezése (l. pl. Dugonics András egy iskolai komédiájában: *Tárházi*, 302–3. sor = *Piarista iskoladrámák* I. 615.), Virág egyértelműen az alacsony populáris stílus példájaként említi. A *scurrilitás* (a. m. bohóckodás) a populáris komédiára, az alantas, alacsony bohóckodásra jellemző, mely Virág fenti szavaival *bolondnak való*, s melyet Kazinczy maga is mélyen elítélt. *A' kéntelen házasság*gal viszont színvonalas (és nem alacsony) komédiát akart adni „eggy nevetni szégyellő Publicum"-nak (Schedius Lajosnak, 1803. március 15. KazLev. III. 42.): „Félek tudniillik, hogy ezen Plautusi pajkoskodással írt darabért sacrilitással vádol Debreczen, hol az ambitiose tristis urak szégyenlenek nevetni." (Szentgyörgyi Józsefnek, 1803. február 28. KazLev. III. 31.) A szégyellni való, mert arcpirító nevetés a késő barokk populáris komikus színház sajátja, a valódi, az ízléses komikum által kiváltott természetes nevetés azonban nem okoz arcpirulást, nincs miért szégyellni. A *nevetés* tehát élesen szemben áll a Virág Benedek-i populáris *ihogás-vihogás*sal. Kazinczy is e hagyománnyal állította szembe a maga *urbánus* komikus nyelvét. (Vö. az *urbanitás*sal: Kazinczy Kis Jánosnak, 1812. február 14. KazLev. IX. 284–285. L. továbbá a következő leveket: Kis Jánosnak, 1813. március 4. KazLev. X. 280.; Helmeczy Mihálynak, 1813. június 3. KazLev. X. 396.; Rumy Károly Györgynek, 1813. október 7. KazLev. XI. 80.; Guzmics Izidornak, 1830. április 18. KazLev. XXI. 281.).

HATÁSTÖRTÉNET

A' kéntelen házasság eredeti szövege máig kiadatlan, tehát ismeretlen. A Kazinczy fordításáról szóló irodalom az 1739-es kiadás szövegét tárgyalja.

MAGYARÁZATOK

A kötet többi drámájával ellentétben itt számos olyan latin, illetve latinos szólás, részlet található, mely a pedáns tudálékosságot, a magát tudósnak álcázó ostobaságot figurázza ki. A magyar változatban a latin szövegek gyakran francia kifejezések vissza-latinosításából alakultak.

accidens: véletlenszerű.
aequivocus: azonos értelmű, azonos jelentésű.
ambáges: kétértelműség.
animi index et speculum: a lélek tükre („a szem a lélek tükre" közmondásból).
appetibilitás: kívánság, vágy.
architectus: építész.
ars: művészet.
Artium Liberorum Magister Philosophiae Juris utriusque et Medicinae Doctor: a szabad művészetek, a jog és az orvoslás doktora.
astrologus: asztrológus, csillagjós.
astronomus: asztronómus, csillagász.
bonum: jó, erény.
Buridán' szamara: Jean Buridan 14. századi francia filozófus példája a két egyforma szénaköteg között választani nem tudó, s ezért éhenhaló szamárról.
cheiromanta: tenyérjós.
circumlocutio: körülírás.
conclusio: következtetés.

conclusiód absurdum: következtetésed oktalan.
condemnabilis propositio: elítélendő tárgy.
conseqventia: következtetés, következmény.
convenientzia: összhang.
corpus inanimatum: lélektelen test.
cosmographus: kozmológus.
crassissima ignorantiába versál: a legvaskosabb ostobaságra hajlik.
culinárék: konyhanyelvek.
cum dubitatione: kétkedéssel.
datur vacuum in rerum natura: létezik vákuum (űr) a természetben.
defendam pugnis, calcibus et rostro: védelmezni fogom a harcban, lábammal és csőrömmel.
destinálva: meghatározva, rendelve.
dispositio: állapot, megjelenés.
dispositio externa: külső állapot/megjelenés.
e diametro: szöges ellentétben, homlokegyenest.
elementum: elem.
enunciáljunk: jelentsük ki.
erronea: téves, tévedéssel teli.
essentia: lényeg.
est dispositio corporum inanimatorum: lelketlen testek állapota/megjelenése.
est dispositio externa corporum animatorum: lelkes testek külső állapota/megjelenése.
execrabilis propositio: gyűlöletes tárgy.
figura: alak, forma.
finis: cél.
forma petasi: a kalap formája.
geometra: geométer, mértantudós.
grammaticus: nyelvtantudós.
historicus: történész.
Hydraulicus: a vízműtan szakértője.
ignoráns: tudatlan.
immortalis: halhatatlan.
in Capite de Qualitatibus: a minőségekről szóló fejezetben.
in relatione ad ens: az entitáshoz való viszonyában, az entitással kapcsolatban.
intentionalis esse: szándékolt, kívánt létezés.
intolerabile scandalum: tűrhetetlen botrány.
Janus Scotus: Johannes Scotus Erigena (filozófus; kb. 815–877).
juvelír: ékszerész.
koptain: kopt nyelven.
licentia: szabadság, szabadosság.
loqvendi facultás: beszélőképesség.
májor: maior: kb. nagyobb.
mínorod: minor: kb. kisebb.
necromanta: halottlátó.
objectuma: tárgya.
operatzio: működés, funkció, megnyilvánulás.
opticus: optikus.
ordó: rend.
originál: eredeti.
Paracelsus: Theophrast von Hohenheim (orvos, csillagjós, alkimista; 1493–1541).
per omnes modos et casus imaginabiles: mindenféle módon és elképzelhető esetben.
physicus: fizikus.
poëta: poéta.

polyhistor: polihisztor.
prolixitás: bőbeszédűség.
propositio: tétel, tárgy.
propositio decisiva: határozott tárgy, dolog.
publicé: nyilvánosan.
rationandi (facultás): gondolkodó(képesség).
realis esse: valós létezés.
reciprocum: kölcsönös.
rectumod van: igazad van.
regnál: uralkodik.
rhetor: rétor, szónok.
scientia: tudomány.
scientifica és externa lingvák: tudós és külső (külföldi) nyelvek.
substantia: szubsztancia ; itt: kb. lényeg.
syllogismus: szillogizmus.
synonimicus: szinonim, rokonértelmű szó, kifejezés.
in balordo: botor, oktalan.
tátas: táltos.
terminus: név, kifejezés.
thésis: tantétel.
Thomas Aquinas: Aquinói Szent Tamás (filozófus; kb. 1225–1274).
Thüjllerie: Tuileriák kertje, Tuileries.
toto coelo, tota via aberras: kb. teljesen, égen-földön tévelyegsz.
tyro: tapasztalatlan.
universalis corruptio: általános romlás.
zeherje: zehernyés: kötekedő.

4.
A' botcsinálta Doktor

KÉZIRAT

A dráma autográf kézirata az OSZK Kézirattárában található (Fol. Hung. 145.), 22 levélen. A felső sarkakban a kézirattal egykorú, bekarikázott, tintával írt oldalszámozás a 43. számig, valószínűleg autográf. A címlap tetején a jobb oldalon egy oda nem tartozó jegyzet olvasható: *Eszméllő. Pensadore non Elmélkedő.* A cím alatt más kéz írásával, nyilván utólag: *Kazinczy Ferencz.* Az utolsó, számozatlan (tehát a 44.) lapon egy Gessner-fordítás részlete *(Egy Hegypatakra. Gessner Idyll. pag. 241.).*

SZÖVEGKRITIKA

A kézirat alapvetően gondos tisztázat, amelyben ugyanakkor kétféle autográf javítás különíthető el: tintás és ceruzás. Ez is mutatja, hogy Kazinczy többször is átnézte és módosította a szöveget, s a tintás és a ceruzás javítások más-más szövegállapotot jelentenek. Néhány esetben átgondolatlannak, befejezetlennek látszik a javítás, főleg a ceruzás: egy-egy szereplő teljes megszólalása át van húzva, de elmarad az új szöveg. Az ilyen áthúzásokat nem vettük figyelembe, tehát meghagytuk a szöveget.

A drámaszöveg előtti szerep-listában lévő javítások feltűnőek, s azt bizonyítják, hogy Kazinczy változtatni akart a szerepneveken. *Demetrovics* nevét először *Nikitá*ra javította, majd vissza *Demetrovics*ra: közlésünkben tehát a *Demetrovics* nevet tartottuk meg. Bonyolultabb kérdést vetett fel a *Paulovics* név, amelyet először *Demetrovics*ra, majd *Cyrili*re változtatott, a szövegben azonban mindenütt megmaradt a *Paulovics* név; ezért közlésünkben ezt fogadtuk el. A nyitó jelenetben Rigó szövegében („én, a' ki hat esztendeig szolgálta legyen Doktor Radóczit") szereplő *Radóczi* név helyett a margóra először egy másik, utóbb olvashatatlanná törölt nevet írt, majd arra ráírta a *Hrasovszki* nevet, mi azonban a *Radóczi*t tartottuk meg. Ugyancsak az első jelenetben érdekes, ahogy a *megczirókállak*, *megdöngetlek*, *pipikéllek*, *meghasábollak*, *megcsonoszollak*, *megdorongollak* szavakat váltogatta, nyilván stiláris hatásukat próbálgatva. Sokszor javította az írásjeleket is, így pl. feltűnő, hogy a tagmondatok közötti vesszőt gyakran törölte, a mondatvégi felkiáltójeleket, illetve pontokat cserélgette.

A szerzői instrukciókat Kazinczy egy vonallal aláhúzta, ezt közlésünkben zárójelben, dőlttel hozzuk. A szerepnevek és a jelenetek kettős aláhúzását kiskapitálissal, a felvonások nagybetűit pedig kapitálissal jeleztük.

A másfelé fordulást, szünetet jelző egy vagy két gondolatjelet megtartottuk.

A rövidítéseket jelölés nélkül feloldottuk (pl. a korban megszokott, rövidítést jelző fölső vízszintes vonalat az *asszonyk* = asszonynak vagy a *semit* = semmit szavakban; az instrukciókban *Sára Assz.* = Sára Asszony).

MEGJELENÉS

A Fol. Hung. 145. jelzetű autográf kézirat kiadatlan.

Címe szerint Kazinczy e darabja jelent meg a *Külföldi Játékszín* 7. kötetében (3–74.), 1834-ben, és máig is az 1834-es kiadás szövege található a magyar Molière-kötetekben.

A Kazinczy neve alatt megjelentetett *A' bot-csinálta doktor* azonban nem azonos az autográf kézirattal, s a kézirat és a kiadás eltérései sokkal radikálisabbak, mint *A' kéntelen házasság* esetében. Eltér már a cím kötőjeles szava – a *bot-csinálta* –, amelynek egybeírását kéziratában Kazinczy ha-

tározottan jelezte, az első, majd az áthúzott második címlapon is. (A teljes címlapot közöltük *A' kéntelen házasság* jegyzeteiben.)

ein Wort.
a' bot<->csinálta Doktor.

A kiadott kötetben a dráma után (75.) Döbrentei Gábor titoknok jegyzi a *Tudnivalók*at, ahol a 4. pontban szól a változtatásokról: „E' munka hiven az elhúnyt iró' kézirata szerint nyujtatik a' közönségnek, egyedül azon német megszólítások (p.o. Herr Medicus, Subject Uram 's több efféle) mellyek' megtartását a' fordító némelly más nemzetek' példájaként vélte jónak, cseréltettek fel divatban lévő magyar kifejezésekkel." Az autográf kéziratban van ugyan *Herr* megszólítás, de nincs *Herr Medicus*, sem *Subject Uram*; nem tudjuk, milyen kéziratból dolgoztak a kiadók. A kiadás a szereplők neveiben, a szövegben, a jelenet-beosztásban egyaránt különbözik a kézirattól, különösen a II–III. felvonásban, ezért ezekkel részletesebben foglalkozunk. Ezeken kívül valóban történtek stiláris változtatások is, a népies, populárisnak érzett szavakat, kifejezéseket a köznyelvihez közelítették. Az 1834-es kiadás és a Kazinczy-kézirat szerepnevei közötti viszonyt az alábbi táblázattal érzékeltetjük, ahol a felsorolás sorrendjében Kazinczy kéziratát követtük, az 1834-es kiadás sorrendjét tehát ennek megfelelően megváltoztattuk:

A' bot-csinálta doctor. Vígjáték három felvonásban. Moliere után Kazinczy Ferencz, M. Tud. Társasági r. Tag. A' holott illik nevetni, Legeszesbbnek azt vehetni, A' kit látsz, hogy legbohóbb. Budán. A' magyar Kir. Egyetem' betűivel. 1834.	**A' botcsinálta Doktor.** Víg Játék. Moliere után: (le Medecin malgré lui.) [Autográf kézirat, Fol.Hung.145.]
SZEMÉLYEK.	
KUTYESICS, Boltos-Görög Berzenczén.	DEMETROVICS, Pataki boltos Görög.
KATICZA, leánya.	KATI, a' leánya.
HARICS, Katiczának titkos szeretője.	PAULOVICS, Tokaji boltos legény; Katinak titkos szeretője.
RIGÓ JONATHÁN, kicsapott Iskolamester, Dolhán.	RIGÓ DÁVID, Vágási lakos.
REBÉK Asszony, felesége.	ERZSÓK, a' felesége.
CSONKA BANDI, szomszédja.	SÓLTÉSZ, a' szomszédja.
MIKLÓS deák, legénye.	MIKLÓS DEÁK, Demetrovicsnak boltos legénye.
BABOS GYURKA, vinczellérje.	FARKAS, Pataki lakos; bejáratos a' Demetrovics házánál.
SÁRA Asszony, Babosné.	SÁRA ASSZONY, Gazdasszony Demetrovicsnál.
SÜTŐ MIHÁLY és a' fija.	KÁRÁSZ, és a' fia JANKÓ, Kis-Pataki emberek.
	A' Játék elébb Vágáson; azután Sáros-Patakon.

A kiadásban megváltozott a helyszín is: Bercencze Somogy megyei község, Dolha pedig onnan távol, Máramarosban található, ezek tehát – a kézirattal ellentétben – nem azonos tájegységhez kapcsolódnak, s így nincs jelentőségük; a modern kiadások e helyneveket el is hagyják.

A kézirat *Rigó Dávid*jának *Rigó Jonathán*ná válására és más szerepnevekre a keletkezésről szóló részben térünk ki. Az 1834-es kiadás Rigó Jonathánja kicsapott iskolamester, a kéziratban viszont Rigó Dávid elcsapott kántor, aki tudásmorzsáit a noviciátusa alatt, a kollégiumban, majd egy iskolamester, illetve Doktor Radóczi szolgálatában szedegette fel.

FORRÁS

A forrás Molière *Le Médecin malgré lui* c. darabja, melyet 1666. augusztus 6-án játszottak először; első kiadásának nyomtatása 1666. december 24-én készült el, s 1667-es évszámmal jelent meg. Ezt az első kiadást követte az 1673-as, mely az elsőtől lényegében nem különbözik, valamint a másik alapkiadás, az 1734-es.

Az Illyés átigazította modern kiadások jelenetbeosztása az 1667-es és az 1673-as kiadást követi; ezt használhatta a *Próba* c. nagyenyedi zsebkönyv diákja is (WEITZNER, 40.). Kazinczy azonban az 1734-es kiadást (vagy egy azt követő másikat) használta, tehát e darabnál is más kiadásból dolgozott, mint a *Próba* fordítója (WEITZNER, 58.). A *Külföldi játékszín*ben megjelent fordításnak a francia forráshoz való viszonyával részletesen foglalkozott IMRE Lajos, WEITZNER Leó (50–68.), VASSHEGYI Margit (31–33.). Valamennyi megállapításuk a kiadásban megváltozott szövegre vonatkozik.

A jelenetbeosztás csaknem kiadásonként különbözik, aminek nincs nagy jelentősége, mivel pusztán attól függ, hogy egy-egy új szereplő megjelenésekor azonnal új jelenet kezdődik-e. Mégis érdekes lehet összevetni a Kazinczy-kézirat, az 1734-es francia kiadás és az Illyés átigazította modern változat felvonásainak jelenetszámait:

	A' botcsinálta Doktor Kazinczy kézirata	**A' bot-csinálta doctor** *Külföldi Játékszín* 7., 1834	**Botcsinálta doktor** *Külföldi Játékszín* 7. 1834, Illyés Gyula átigazításában
I. felvonás	6	6	5
II. felvonás	6	4	5
III. felvonás	8	9	11

Mivel Kazinczy magyar környezetbe helyezte a drámát, a forrással való szoros összevetésnek nincs értelme.

Alább egymás mellett hozzuk Molière eredeti szerepeit és Kazinczy kéziratának *Személye*it; a sorrendben a francia eredetit követjük, s mivel így a Kazinczy-kézirat sorrendje megváltozott, ha szükséges volt, értelemszerűen kiegészítettük (szögletes zárójelben) a szereplők egymáshoz való viszonyát, jellemzőit:

Molière: ***Le médecin malgré lui***	**Kazinczy:** ***A' botcsinálta Doktor*** Kézirat, Fol. Hung. 145.
SGANARELLE, mari de Martine	RIGÓ DÁVID, Vágási lakos.
MARTINE, femme de Sganarelle	ERZSÓK, a' felesége.
M. ROBERT, voisin de Sganarelle	SÓLTÉSZ, a' szomszédja.
VALÈRE, domestique de Géronte	MIKLÓS DEÁK, Demetrovicsnak boltos legénye.
LUCAS, mari de Jacqueline	FARKAS, Pataki lakos; bejáratos a' Demetrovics házánál.
GÉRONTE, père de Lucinde	DEMETROVICS, Pataki boltos Görög.

JACQUELINE, nourrice chez Géronte, et femme de Lucas	SÁRA ASSZONY, Gazdasszony Demetrovicsnál.
LUCINDE, fille de Géronte	KATI, [Demetrovics] leánya.
LÉANDRE, amant de Lucinde	PAULOVICS, Tokaji boltos legény; Katinak titkos szeretője.
THIBAUT, père de Perrin, paysan	KÁRÁSZ, és a' fia JANKÓ, Kis-Pataki emberek.
PERRIN, fils de Thibaut, paysan	

A *Le Médecin malgré lui* műfaját általában *comédie-farce*-ként határozzák meg. A műfaji, továbbá a műfajból következő nyelvi-stiláris kérdések Kazinczy számára különösen fontosak voltak: ezekre a keletkezésről szóló részben térünk ki.

KELETKEZÉS

A magyarországi Molière-recepcióról és Kazinczy két Molière-fordításának létrejöttéről, fordításelméleti és nyelvi problémáiról lásd *A' kéntelen házasság* keletkezéséről szóló jegyzetünket. Ott említettük, hogy a *Monsieur de Pourceaugnac* fordítását is tervezte, de az nem készült el. A darabválasztás egyébként érthető: a *Monsieur de Pourceugnac* is farce vagy comédie-farce, ugyanazt a komikus színi világot képviseli, mint a két lefordított darab, de elsősorban *A' botcsinálta Doktor*.

A' botcsinálta Doktor abban különbözik *A' kéntelen házasság*tól, hogy magyarítás: „magyar scénájú dráma" (Szentgyörgyi Józsefnek, 1804. február 5. KazLev. III. 153.), s a magyarítás módszere és nyelve sajátos kísérleti terepet jelenthetett Kazinczy számára.

Az 1834-es kiadásban a címszereplő neve Rigó Jonathán, Kazinczy viszont leveleiben felváltva használta a Sámson és a Jonathán nevet is, amikor a fordításra utalt. *Rigó Sámson*ként utalt a műre: Bárczay Ferencnek több levelében (1803. február 26. KazLev. XXIIII. 65.; 1803. június 8. KazLev. XXIII. 66.; 1803. július 18. KazLev. XXIIII. 67.); Szentgyörgyi Józsefnek, 1803. február 27-én (KazLev. III. 27–31.); Helmeczy Mihálynak, 1814. július 27-én (KazLev. XI. 482.). Valamennyi fent említett levél 1803-ból való, a Helmeczy Mihályhoz írt, 1814-es kivételével. Ugyancsak *Rigó Sámson*ra hivatkozott, méghozzá maró gúnnyal a bátyja írói érdemeit kisebbíteni szándékozó Kazinczy József (DÉKÁNI, 201.). Később – 1815–1816-ban – Kazinczy többször említette a főszereplőt Rigó Jonathánnak. *Rigó Jonathán*ként utalt a műre: Berzsenyi Dánielnek (1815. január 10. KazLev. XII. 314.), Szentgyörgyi Józsefnek (1815. január 20. KazLev. XII. 341.), Helmeczy Mihálynak (1815. január 25. KazLev. XII. 359.; 1815. február 5. KazLev. XII. 375.; 1815. február 9. KazLev. XII. 379.; 1815. február 25. KazLev. XII. 413.; 1816. február 11. KazLev. XIII. 473–476.), Buczy Emílnek (1815. március 3. KazLev. XII. 431.), Döbrentei Gábornak (1815. március 4. KazLev. XII. 439.), Horváth Ádámnak (1816. május 18. KazLev. XIV. 202.). Ekkoriban Szemere is e címet használta (Szemere Pál Kazinczynak, 1815. január 7. KazLev. XII. 310.).

Az autográf kéziratban Rigó Dávid a címszereplő, mely név ugyan a levelekben egyáltalán nem szerepel, de a Kazinczy szándékai szerint mindkét fordítást tartalmazó füzetben a később áthúzott címben igen:

<Rigó Dávid,
vagy
ein Wort.
a' bot«-»csinálta Doktor.
Víg Játék.>

/:le Medecin malgré lui:/

A magyarításban a lokális színt erősítik a magyarított szerepnevek. Így kapott magyar nevet az a Sganarelle, aki *A' kéntelen házasság*ban megtartotta a nevét, a jelentésére való utalás nélkül. A Sganarelle név beszélő jellege már elhalványulhatott, nem volt érzékelhető a francia néző számára sem. A *Sga-*

narelle alakot, a nevével együtt, Molière alkotta, olasz minták, elsősorban a commedia dell'arte alapján. Összesen 7 Molière-drámában szerepel, s – a *Szerelmes doktor* atya- és a *Don Juan* inas-alakjától eltekintve – a másik ötben olyan groteszk, nevetséges burleszkfigura, akinek többszörösen is köze van a név etimológiájához. A név olasz eredetű, s leggyakrabban a ma már nem használt, 'a szemet felnyitni' jelentésű olasz *sgannare* igéhez kapcsolják, de előfordul etimológiájaként a 'csalni'-t jelentő *ingannare* szó is. A név tehát a csalással és a csalásra, megcsalatásra való ráébredéssel kapcsolatos. Kazinczy magyarításában az egyszerre csaló és megcsalatott Sganarelle a Rigó nevet kapta, s ezzel a név beszédes volta a magyarban is eltűnt.

Valamennyi helynév borsodi-zempléni: a történet részben Sárospatakon játszódik, Miklós Deák és Farkas Kassára indulnak csodadoktorért stb. (A kiadás megváltoztatott helynevei ezt az egységet törik meg, értelmetlenül.) A szerb-görög nevek – Demetrovics, Paulovics, Goda, Nikita, Radóczi – is a helyi színt erősítik. A görög-szerb névválasztás az idegenes beszéddel együtt hathatott volna önmagában komikusnak a korban, anélkül azonban nincs további vígjátéki jelentősége; így maradt ez a kiadásban is, ahol a szerkesztők közelítették a beszélő névhez (Kutyesics, Harics).

Kazinczy *A' botcsinálta Doktor*ral azt akarta bizonyítani, hogy képes ízes, életszerű magyar nyelven beszéltetni szereplőit; erről számos levelében írt részletesen. „A' Doctort azért dolgoztam, a' miért a' Festeticshez és Kornishoz írt Epistolámat írtam Alexandrínekben; azok az én barátim meg fogják vallani, hogy én is tudok az ő nyelveken, a' hol helyét gondolom." (Zádor Györgynek, 1827. dec. 6. KazLev. XX. 416–417.). „A' többek között, hogy a' DEA DEBRECZEN, a' ki bennünket, újabb Irókat, azzal vádol, hogy mi rontjuk a' Nyelvet, érezze, hogy én tudok úgy magyarúl, a' hol van helye, a' hogy' ők szeretik, Moliérnek két bohó darabját fordítottam. Ez, úgy reménylem, megbékéltet velek; noha én ő nekiek tetszeni nem óhajtok. Csudálnám, ha *Botcsinálta Doktoromat* olvasván, a' Sulyom kofa *ídes lelkem német Uram*nak szóllítana; 's talán megtanúlják, hogy Grammaticus non erubescit soloecismum, si sciens facit." (Kazinczy Kozma Gergelynek, 1802. december 1. KazLev. II. 514.). „Rigó Jonathán a' Máté Szalkai forma embereknek megint borsot fog törni orrok alá, mert képekre ismernek. Egészen az ő magyarságokkal szóllok itt kifogyhatatlan Molieri pajkossággal. A' könyv így mohón fog kapdostatni." (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1815. február 5. KazLev. XII. 375.)

A' botcsinálta Doktor tehát – hasonlóan *A' kéntelen házasság*hoz – a debreceniséggel, a „mendikás tónus"-sal szemben ugyancsak a klasszicista komédia – ez esetben magyarított – próbája. A nyelvi kísérletezésre érdekes adalékkal szolgálnak a kézirat utólagos javításai, melyek – a központozás változtatásain túl – általában stiláris korrekciók: nem változtatnak a szöveg népies jellegén, hanem inkább a jobban hangzó, frappánsabb, kevésbé keresett, természetes, erősen köznyelvi megoldást mutatják.

HATÁSTÖRTÉNET

Kazinczy legismertebb és legelterjedtebb fordítása ez; *Botcsinálta doktor* címen a magyar nyelvű Molière-kötetek máig is Kazinczy neve alatt hozzák. A fordítást Illyés Gyula igazította át, aki a legkorábbi Molière-kiadáshoz szabta a jelenetbeosztást, és kicsit modernizálta a régies nyelvet. A Kazinczy (és Illyés) neve alatt közölt szöveg azonban a *Külföldi játékszín* 1834-es kötetének a szövege, amely jelentősen eltér az általunk közölt autográf kézirattól. Ebből következően az ismertetők és elemzők mind a kiadott szövegvariánst vizsgálták.

MAGYARÁZATOK

ad lubitum: kedve szerint.
átallkodva: szégyenkezve.
bacsó: juhász.
Benedicti Picteti Theologia Dogmatica Pars Prima Secunda et etrtia, caput vigintiquintum, paragrafus primus: Bénédict Pictet *Theologica Dogmatica* c. műve első és második része huszonötödik fejezetének első szakasza.
Biste: zempléni község.
Bozsva: zempléni község; két Bozsva: Alsó- és Felső-Bozsva.
caseus febridis: kb. hideglelésre való sajt.
Catharína de Medicis: szójáték a 16. századi francia anyakirályné, Catherine de Médicis és a latin medicus (orvos) szóval.
consensu omnium Nátziónum: valamennyi náció együttes véleménye szerint.
currens: folyóírás (kézírás).
diskretzió: borravaló.
excessus: kilengés, fegyelmi vétség.
fercsel: felcser.
foeminini primae: nőnem, első declinatio (névszóragozás).
Fűzér: Füzér, község a régi Abaúj vármegyében.
gaudeál: örvendezik.
graduatzió: diploma-, ill. fokozatszerzés.
generózus: nemeslelkű, bőkezű.
Hegyköztt: Hegyköz: zempléni tájegység Sátoraljaújhelytől nyugatra.
Hellenika: görög (nyelv).
Hotyka: Makkoshotyka, zempléni község.
Isztum ásinum grékum dóczebó, et adhuk béné szolvet mihi pró: Ezt a görög szamarat meg fogom tanítani, és még jól meg is fog érte engem fizetni. (Fonetikusan írt latin.)
Kajata: Kajáta, Sáros megyei község, eperjesi járás (ma Szlovákia).
Kázmér: zempléni község, Kassa környékén (ma Szlovákia).
Kenízle: Kenézlő, borsodi község.
Kolbása: Kolbásza, zempléni község, Kassa környékén (ma Szlovákia).
Komlós: Füzérkomlós, község a régi Abaúj vármegyében.
konditzió: *(itt:)* állás.
kontinuálni: folytatni.
kótogás: kopácsolás.
Lasztócz: Lasztóc, zempléni község Kassa környékén (ma Szlovákia).
Legenye: zempléni község Kassa környékén (ma Szlovákia).
malignitás: rosszindulatú elváltozás.
medicaliter: orvosilag.
medicinaliter: gyógyszerészeti szempontból.
Mihalyi: Nagymihály, zempléni község (ma Szlovákia).
Mikóháza: zempléni község.
novítzius: újonc, novícius.
Nyíri: zempléni község.
márjás: Szűz Mária képével díszített, kisértékű pénzérme.
opákus húmorok: sötét, sűrű nedvek.
Paedo pepedit habet, sed crescit acanthus in agris: Szellentek, szellentett, birtokol, de megnő az akantusz a mezőkön (zagyva latin szöveg).
Pálháza: zempléni község.
pedzéshez fogtak: halászatra fogtak.
pillula matrimonialis: házassági pirula.
plundra: melegruházat.

Pogánykút: zempléni forrás.
preskribál: felír, előír.
preckriptzió: orvosi rendelvény, előírás.
prestálhatja: végezheti, teljesítheti.
pro virili (parte): tehetsége szerint.
puszli: kabát, ködmön.
Quintus Cornelius Nepos: Cornelius Nepos: i. e. 1. századi római történetíró (Quintus nincs a nevében).
Quintus Curtius Rufus: i. sz. 1. századi római író.
Quis musicam, quis medicinam, anatomiam docuerit Epaminondam. Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis. Plus oblitus sum; dolendum: Ki a zenét, ki az orvoslást, anatómiát tanította Epaminondasnak. Az athéni Miltiades, Cimon fia. A többit, sajnos, elfelejtettem.
Radvány: Füzérradvány, község a régi Abaúj vármegyében.
Regmecz: Regmec: zempléni község; két Regmecz: Alsó- és Felső-Regmec.
Rudimenta: iskolai alapismereteket tartalmazó tankönyv.
Si Dii habitum corporis tui animi magnitudini parem esse voluissent, orbis te non caperet; altera manu orientem, altera occidentum contingeres; et, hoc assecutus, scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur: Ha az istenek tested formáját lelked kapzsiságának nagyságához hasonlóvá akarnák tenni, a világ nem tudna befogadni téged: egyik kezeddel Keletet, a másikkal Nyugatot érintenéd, és ha mindezt elérnéd, azt szeretnéd tudni, hová lehetne elrejteni a hatalmas istenségnek [a Napnak] a fényét. (Néhány szó kihagyásával megcsonkított idézet Curtius Rufus római történetíró *Historiae Alexandri Magni* c. könyve VII. fejezetének 8. szakaszából.) *Sed non scio postea:* De tovább nem tudom.
szángvis: sanguis: vér.
Szomotor: zempléni község (ma Szlovákia).
Vágás: Kovácsvágás, zempléni község.
Villy: Vily: zempléni község, Sátoraljaújhelytől északnyugatra.
Vitringa in Jesaiam de homine quid est homo? est ars, bene, ornate et copiose dicendi, Berolinumba: Vitringa Ézsaiás-kommentára. Az emberről, mi az ember? A helyes, ékes és bőséges szónoklás művészete, Berlinben. (Vö. Campegius Vitringa Ézsaiás-kommentáraival, 1714–1720).

5.
Emília Galotti

KÉZIRAT

Az MTA Kézirattárában található egy olyan autográf kötet, amely a három Lessing-darabot együtt tartalmazza:

LESSING'
JÁTÉKSZÍNI
MESTERMÍVEI.
EMILIA GALOTTI.
MISS SARA SAMPSON.
MINNA VON BARNHELM.
MDCCCXXX

címlappal. Jelzete: K 615. Majd ezt követi még egy címlap, amely azt mutatja, hogy 1830-ban Kazinczy egy új sorozat darabjaként készült kiadni a három drámát:

KAZINCZY FERENCZ'
FORDÍTÁSAI
ÚJ LITERATÚRA.
III. KÖTET.
MDCCCXXX.

Ez az általunk ismert legkésőbb keletkezett, teljes autográf szöveg. Az *Emília Galotti* a kötet 3–100. oldalán, a későbbi számozás szerint az 5a–53b lapján található. Az MTA kötete egy olyan kézirategyüttes, mely későbbi szövegállapotot tükröz, mint a Kazinczy életében napvilágot látott bármely szöveg. Ennek megfelelően még az *Emília Galotti* tekintetében is, a halála után megjelentek viszonylatában pedig még inkább úgy tűnik, hogy ezt a kéziratot tekinthetjük a legautentikusabb szerzői példánynak, hiszen ez az utolsó, Kazinczy által kontrollált szöveg. Kiadásunk mindhárom Lessing-dráma esetében e kötet alapján készült.

Egy másik kötet, amely a drámát tartalmazza, ma a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárában található, jelzete: V. 4064/2. A kötet 1–172. számozott oldalon tartalmazza a drámát *Emilia Galotti. Szomorú-játék.* címmel.

A dráma harmadik kézirata töredékes, az OSZK Kézirattárában található Fol. Hung. 139. jelzettel, fóliáns alakú 21 számozott oldalon tartalmazza a teljes első felvonást, majd a második felvonás második jelenetének kezdetén megszakad.

Az OSZK Színháztörténeti Tárában N.Sz.G. 20. és N.Sz.G. 20. /1. jelzet alatt további kéziratos másolatok találhatók, amelyek a Nemzeti Színház könyvtára számára készültek. (Erről a gyűjteményről bővebben l. *A' Títus' Kegyelmessége* jegyzeteit.) Ezek a szövegek a Kazinczy-fordítás nem autográf másolatai, nyelvileg némileg átformálták, valószínűleg a színpad kívánalmainak megfelelően átalakították.

SZÖVEGKRITIKA

A közlésünk alapjául szolgáló kéziratos kötet mindhárom drámaszövegében találhatók lapszéli megjegyzések. Egyrészt magyar nyelvűek, melyek egy-egy szó, kifejezés nyelvi bizonytalanságait mutatják, javaslatot hoznak más megoldásokra, vagy éppen példákkal, ragozással indokolják a kiválasztott megoldás helyességét. Másrészt német nyelvűek, amelyek tipográfiai utasításokat tartalmaznak, ennek megfelelően kiemelt helyeken, címlapon, szereposztásban, felvonás- vagy jelenetkezdő helyzetben találhatóak. Mindkét marginálatípus esetében nehéz eldönteni, hogy ezek Kazinczy bejegyzései-e vagy a későbbi sajtó alá rendezőké, ugyanakkor nehézkessé teszik a darab

olvasását, hiszen szervesen nem kapcsolódnak a szöveghez, ezért kiadásunkban közlésüktől eltekintettünk.

A kötet két lapszámozást tartalmaz: egyet tollal, Kazinczy kézírásával, minden kéziratoldalt számozva. Későbbi a másik számozás, ceruzával, valószínűleg már a hagyaték leltározásához köthető: ez laponként számoz.

A dráma kézirata elején, a 6–7. oldalon fejlécet alkalmaz a szerző, a páratlan lapon Emília Galotti, a páros oldalon Első felvonás. felirattal, de a későbbiekben a fejléc nem folytatódik. Az első felvonás első jelenésében a szerepnevekben a Fejedelem és a Komornyik neve névelő nélkül szerepel, ezt lapszéli betoldással pótolja a fordító. A rendezői utasítások a szövegen belül, folytatólagosan jelennek meg, aláhúzva. Mi kurzívval szedjük, és zárójelbe tesszük. Írásmódjában több ponton az egész kézirat át van javítva, bizonyos szóalakokat betoldással vagy ráírással korrigál, ezeket mi is követtük. Pl. a következők: leány – lyány, szól-szóll, öszve – össze, szerént – szerint, Óberster – Óbester. A Méltóságos Asszony megszólítást következetesen Mélt. Asszonynak rövidíti, ezt a sajátosságot megtartottuk.

A korai, töredékes változat legfeltűnőbb sajátossága a másik kettőhöz képest a nyelvújítás előtti szókincs, pontosabban a szókincs hiánya. Ennek megfelelően vannak benne latinizmusok és néhány fordítási bizonytalanság is. A német Prinz Herczeg, majd fejdelem, fejedelem, a Rat a korábbiban consiliariusok, később tanácsnokok, tanácsosok, a Todesurtheil halálos sententia, később halálos ítélet fordítást nyer. A Kammerherr komornyik még a korábbiban, kamarássá változik később, sőt Bajzánál komornok.

A Vorzimmer szó fordításának bizonytalanságát fejezi ki, hogy az első változat egyszerűen a palota szóval fordítja, később az előcsarnok, előszoba magyar elnevezést kapja.

MEGJELENÉS

A mű első kiadása még Kazinczy életében jelent meg a Bajza József szerkesztette *Külföldi Játékszín* első kötetében valószínűleg 1830. júl. 7-én, legalábbis előtte való nap így tájékoztatja Bajza Kazinczyt (KazLev. XXI. 336.). Címlapja:

KÜLFÖLDI
JÁTÉKSZÍN.
TÖBB TUDÓSOKKAL KIADJA BAJZA.
ELSŐ KÖTET.
Galotti Emília, szomorújáték.
A' Gyűrű, vígjáték. [Pest,]1830.

A drámaszöveg előtti címlap szerint:

GALOTTI EMÍLIA
szomorújáték
németből (sic) Lessing után
KAZINCZY FERENCZ.

A fordítás előtt egy előbeszéd, a szöveget követően egy Lessing-életrajz található. Ezek a szövegek Bajza munkái.

A Bajza-féle kiadás a legkésőbbi kézirathoz áll a legközelebb. Az olasz neveket magyarosítja, ez ellen kel ki Kazinczy a kézirat elejére tett előszószerű Bajza-kritikában, aminek alapján a nyomtatás utánra datáljuk ezt a szövegváltozatot.

Bajza szerkesztőként olykor alakított a szövegen. A leglényegesebb változást valóban a névhasználatban teszi, és az olasz neveket és titulusokat magyarítja Kazinczy fordításához képest: Galotti Edvárd, Gonzága Hektor, Róta Kamill áll a színlapon.

FORRÁS

Lessing a drámát 1771–72-ben fejezte be, de a darab első tervei 1757-ig vezethetők vissza, amikor is Livius Róma történelméről írt munkájában felfigyelt Virginia ismert történetére (3. könyv, 44–48. rész), és elhatározta, hogy megírja ennek korszerű, polgári változatát. A darab 1772-ben jelent meg a *Trauerspiele* kötetében (*Trauerspiele von Gotthold Ephraim Lessing. Miß Sara Sampson. Philotas. Emilia Galotti.* Berlin, bey Christian Friedrich Boß, 1772.), és az év márciusában mutatták be nagy sikerrel Braunschweigben (LESSING 1954, 573.). Lehetséges, hogy Kazinczy maga is ezt a példányt használta, bár ez a szomorújátékokat tartalmazó kötet megjelent Berlinben még 1788-ban is, sőt 1784-ben az Osztrák Birodalom területén, Linzben is volt egy kiadása.

Népszerűségét az is bizonyítja, hogy Kazinczyval egy időben Kótsi Patkó János is lefordította az erdélyi színtársulat számára.

Bármennyire is a színszerűség jegyében próbálkozik Kazinczy a fordításkor, a dráma nyitó mondata már mutatja a szöveghű fordítás nehézkességét. Lessing mondata, „Ich habe zu früh Tag gemacht." elég szerencsétlen alakban jelenik meg a Kazinczy-fordítás minden verziójában: „Korán csináltam napot." Majd csak a Nemzeti Színház számára készült másolat, amely már a színpadot is megjárja, alakítja át hangosan is kimondhatóra, egyszerűen így: „Ma korán keltem."

A szöveg formálódása, alakulása jól mutatja a fogság előtti töredék és a fogság utáni-nyelvújításkori megvalósulás különbségeit: pl. a német „Stolz" előbb „dölyf"-ként, majd a „gőg" szó alakjában jelenik meg magyarul, a „sanfte Schwermut" előbb „édes búslakodás"-ként fordítódik, később „édes szendergés"-sé, majd „édes szenvedés"-sé alakul át. Ez az alak láthatóan a színi gyakorlatnak is megfelel.

KELETKEZÉS

A dráma fordításának kezdeti időszakáról a következőt tudjuk: a levelezésben először báró Prónay Lászlónak említi 1790. júl. 1-jén (KazLev. II. 82.), a levélhez mellékelt *Hamlet*-előszóban. 1791 áprilisában írja, hogy a *Hamlet, Makbeth, Sztella, Missz Szara Szampszon* már kész, az *Emília Galotti*nak „még híjja van" (Kazinczy Aranka Györgynek, 1791. ápr. 8. KazLev. II. 185.), de még 1793 elejére sem készül el (Kazinczy Aranka Györgynek, KazLev. II. 286.).

A harmadik, töredékes kézirat formátuma, a lapok írásképe, a tagolás betűtípusai a 90-es évek kéziratairhoz hasonlónak mutatják a bekötött szöveget, tehát ezt a változatot kötjük a fogság előtti időszakhoz. Ez a kézirat is kettős számozást mutat: Kazinczy a szöveg közlésétől kezdve számoz minden oldalt, így jut a 21.-ig, egy későbbi, gépi számozás a lapokat számolja, és 12.-ig számozza a kéziratot.

A címlapon:

Kazinczy Ferencz:
Emília Galotti.
Szomorú Játék.
Lessing-től.

A két szerzői név utólagos kiegészítés.

A szerepnevek felsorolásában feltűnő különbség a későbbi változathoz képest, hogy Camillo Róta és Conti nevében ez a változat szókezdő helyzetben a C helyett K-t alkalmaz, ami Kazinczy 90-es évekbeli ortográfiai gyakorlatának megfelelő, és megerősíti az erre az időszakra történő datálást.

A fogság idején arról tudósít, hogy elsősorban az *Emília Galotti*n dolgozik, és azt tartja legjobban sikerültnek mind a saját fordításai között, mind az eredeti mű jelentőségét tekintve. József öccsének írja egy levelében „…nekem nem fognak olly becsületet tenni, noha Jorick és Klavigo is alkalmasint ki vannak faragva, mint Stella, és Emilia Galotti… A' Német Theatr. Nem ismér elsőbb darabot, mint Emília. Bizony ezt mondhatni a' fordításáról is. A' Magyar Literaturára nézve nincs ebben az Emília fordításánál elvégzettebb, gondosabb, kigyalúltabb darab. Ha meg találok

halni, Kis János Győri Rector barátom csinálja velek, a' mit jónak lát." (1798–99. körül KazLev. II. 426–427.)

Kerényi Ferenc szerint az 1800-as évek elején a drámának három autográf példánya létezett (KERÉNYI 1981a, 788.). Kazinczy maga írja Kis Jánosnak: „Emilia és Minna nálad maradhatnak. Még két apografonja van kezemben." (KazLev. III. 378.) Ebből ma egyet sem ismerünk, de a PIM Kézirattárában található kötet, melyet második kéziratként említettünk, valószínűleg azonosítható azzal a kötettel, amelyet Váczi János látott Chyzer Kornél szívességéből, és amelyről így ír: „Ez egy kis 8-r. piros bőrbe kötött könyv, a melynek címe: »Dolgozásaim a' Munkácsi Várban 1800 és 1801«, s magában foglalja Emilia Galottit teljesen, a Barnhelmi Minna egy részét, azután Énekek Ossziánból, Szívképző Regék, második könyv, A két szerentsétlen című darabokat. A címlapon Kazinczynak következő jegyzete olvasható: »Minthogy az Országlás' Rabjainak tintát nem engednek, vasdarabokat hánytam eczetbe; a' papirosat pedig Kufsteinból Munkácsig tartó útunk alatt lopva szerzettem. Kazinczy Ferencz«" (KazLev. VI. 546–547.) A PIM kötete mind nagyságában, mind kinézetében, mind tartalmában és bejegyzésében megegyezik a Váczi által leírtakkal. A két drámán kívül tartalmazza még *Énekek Ossziánból* főcímmel a *Karrik-thúra. Bürger után.* szövegét, új lapszámozással, 1–29. között, és a *Szívképző regék.* Második könyvéből *A' két szerencsétlen* című darabot ismét újrakezdődő számozással 1–28. oldal terjedelemben.

Valószínűleg a börtönben összeállított kötetnek Kazinczy által történt későbbi másolata és a másolás folyamán tartotta szükségesnek, hogy feljegyezze az eredeti keletkezési körülményeket. Utólagos összefűzésre utalnak a folyamatosan újrakezdődő lapszámok, és az a tény, hogy a kézirat olyan kevés javítást tartalmaz, ami nem jellemző Kazinczy börtönbeli munkamódszerére: pl. *A' Títus' Kegyelmessége* fogságban készült változatai sokkal rendezetlenebb, számos, akár többszöri javítást is mutatnak.

A fogság után elsőként Kisnek írt levél a *Clavigó*val, a *Minná*val és Gessnerrel együtt említi az *Emíliá*t is (1801. nov. 21. KazLev. II. 445). A más drámákkal kapcsolatban már többször említett Szentgyörgyi-levélben, amelyben elsőként vázolja összegyűjtött fordításainak kiadási koncepcióját, a *Minna* és az *Emília* is szerepel (Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek, 1803. febr. 27. KazLev. III. 28.).

Kazinczy e két drámát háromszor próbálja megjelentetni. Az 1800-as évek eleje törekvéseinek eredményeképpen jelenik meg majd az *Egyveleg írások* 1808-ban. A kiadás előkészítésekor a koncepcióban együtt szerepel az *Emília* és a *Minna*, bár az előbbit többször, többféle összefüggésben emlegeti.

Láthatóan jónak tartja a fordításokat, és büszkén említi legjobb művei között Schedius Lajosnak: „Teljesedve lesznek legszebb álmaim, ha az Úr Professor Uram, Báró Prónay Sándor és a' mi Kisünk, a' magyarúl szóló Emiliát és Minnát, Clavigót és a' Testvéreket, Alcibiádot és Alcidonist, 's a' Yorick és Elíza leveleit olvasván, édesen érzendik magokat ellepve, hogy magyar szókkal Lesszinget és Gőthét, Marmontelt és Frenaist fogják szóllani hallani." (1803. márc. 15. KazLev. III. 41.)

Nemcsak tervezi, hanem gyakorlati lépéseket is tesz a kötet(ek) megvalósulásáért, és ez év december 19-én azt írja Kis Jánosnak: „A' váradi Censor most küldi vissza Emília Galottit és Mínnát…" (KazLev. III. 134.) Később ezt a két drámát juttatja el hozzá, és nem is kéri vissza a példányt (KazLev. III. 258. 369. 378.).

A három drámafordítás kiadásainak tervezésében jól kivehető, ahogy a korábban népszerű és elsőként fordított *Missz Szára* helyét a fogság után teljesen átveszi az *Emília Galotti*, később csatlakozik hozzá a *Minna von Barnhelm*: „Nem sokára, egy más után, öt kötetben fognak megjelenni nagy gonddal készített fordításaim. Ezeknek első darabja Marmontelnek hat szívképző Regéjit foglalja magában, 's a' thema a' franczia elegantia. A' 3dik kötetben van Lesszingnek két remekje: Emília és Minna, a' théma: a' német erő" – írja báró Prónay Sándornak 1805. szept. 15-én (KazLev. III. 434.).

Az *Egyveleg írások* 1808-ban végül csak egy kötettel jelenik meg, a folytatás elmarad, és így a Lessing-drámák is kimaradnak, de a kiadásáról egy ismeretlen által írt recenzió a *Hazai Tudósítások* hasábjain az első kötetről írva tudni véli, hogy: „A' legközelebb megjelenendő két kötetek Ossziannak, Denisznek és Klopstocknak énekeivel, 's Lesszingnek Emiliájával 's Minnájával nem sokára készen lesznek, minthogy már a Sajtó alatt vagynak." (*Hazai Tudósítások*, 1808. máj. 7. 37. sz. 295.)

A *Szép Literatúra*-sorozat köteteinek tervezése határozza meg az 1810-es éveket, és ebben fontos szerepet játszik a két Lessing-dráma. A darabok kapcsán többek között a cenzúráztatás

nehézségeiről is értesülünk: „Emiliámat 's Minnámat add által Censorunknak, 's jelentsd neki, hogy Emilia és Minna (a' mint Olivának hátúl álló jegyzése mutatja) már meg nyerte a' Bécsi Censor' engedelmét. Itt csak tisztázva van. De osztán ismeretes mind a' két darab arról, hogy szabadon játszattatik theatrumainkon. Igy nem késend, reá írni ha kell, engedelmét." (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1813. febr. 21. KazLev. X. 269.) Valószínűleg arra hivatkozhat, hogy a darab már 1803-ban megkapta ezt az „engedelmet". (Ezt írta korábban Kis János is. KazLev. III. 134.)

Végül a Lessing-drámák Kazinczy kifejezett harcai ellenére kimaradnak a kötetből. Pedig a *Bácsmegyey* közkedveltsége éppen azt célozná, hogy a kisebb közönségigényű darabok is megjelenhessenek a sorozatban: „Az Ur a' theatr. darabokat ki akarja rekeszteni. Úgy de a' Helmeczi Jelentésében azokat is annunciálá és csak kevés ideje, hogy elhagyásokat óhajtá, én pedig soha nem ígértem, nem is cselekszem. Mit ér Themistocles Dramaturgiai és Stylisticai tekintetekre nézve Emiliához képest, 's az Ur ezt nem akarja, azt akarja. … Arra vigyáztam, hogy minden Lieferungban egy neugedruckt és egy új munkam egy fenn ízlésü és egy közízlésü álljon. … Bácsmegyeit 13 esztendeje várja, sürgeti a' Publicum. Emilia, Yorick, Hamlet kevesebb által fog kerestetni. És így B[ácsmegyei]nek kell ezeket segélleni." (Trattner Mátyásnak 1814. júl. 20. KazLev. XI. 472.)

Végül a dráma csak tizenöt évvel később, a Bajza szerkesztésére bízott *Külföldi Játékszín*ben jelenik meg. A sorozat elindítása és a fordítások megjelentetésének újabb ötlete ahhoz kapcsolódik, hogy Kazinczy Toldy Ferencnek írott önéletrajzában legkedvesebb fordításának nevezi Marmontel és Sallustius mellett az *Emília Galotti*t (1827. jan. 25. KazLev. XIX. 193.), és kiderül, hogy Lessingjeit nem ismeri Toldy. Így küldi el neki Kazinczy a drámát: „Sok eszt. Hogy meg nem olvastam. Bár kijöhetne valaha! – Medeát, Macbethet elégettem, 's még 1794 előtt." (1827. dec. 6. KazLev. XIX. 412. [Medea = Klinger Miksa darabja])

Toldy levele 1829. júl. 18-áról már a készülő sorozatról tudósít, és az *Emília Galotti*t szánja a sorozat első darabjának. Az is világos, hogy a szerkesztést Bajza végzi majd: „Bajza, ki tegnap érkezett meg, tiszteli a Tek. Urat, s rám bízta, hogy a Tek. Úrral közölném plánumát ily című gyűjteményének: KÜLFÖLDI KLASSZIKUS JÁTÉKSZÍN TÖBB TUDÓSOK ÁLTAL. melynek minden kötete egy egy drámát foglalna magában,. Emília Galottival óhajtaná kezdeni, s kéri a Tek. Urat, méltóztatnék azt Bártfayné asszonyságnak általadni. Verlégere még nincs, de reménylem fog találni, s hogy legalább harmincz csínos példánynyal szolgálhat honorárium úl." (KazLev. XXI. 79.)

Kazinczyt igen fellelkesíti az ötlet, és nem egészen egy hét múlva Bártfay Lászlónak már a darab újabb átdolgozásáról ír: „Utolsó postával jelenti Toldynk, hogy Bajza várja Emília Galottimat. Betegen is neki állék, 's íme a' négy Felvonás le van tisztázva, 's estig kész leszek vele, 's küldöm Augusztusban a' Pestre menők által… Emíliám most jobb mint akkor volt, mikor Fenyérink látta." (1829. júl. 24. KazLev. XXI. 82. Fenyéri= Zádor-Stettner György, aki nyelvtani szerkesztője, bírálója lesz a fordításnak.)

1829. aug. 2-án nagy örömmel küld Bajzának egy példányt, amit már Stettner javított, és azokra a javításokra reagál is. Feltétlen bizalmáról biztosítja a fiatal szerkesztőket: „Mindenkor gyönyörűségemnek néztem volna teljesíteni, édes barátom, kíványodat, mindenkor kevélységemnek hogy a' Te karjaidon jelenhetek meg… Ismerem én a' TE érdemeidet, ismerem Kisfaludiét, Vörösmartyért [sic!], Fenyériét, Toldiét, ismerem a' Helmecziét, és én tőletek magamat semmi gaz rágalom által elszakasztani soha sem engedem. Gondosan végig futék kézíratomon, de hibát még is ejtheték. Azért olvassátok meg ti is, 's kivált a' mi mély tudományú Fenyérink, 's nem akart botlásaimat alkalmaztassátok akart sajátságimhoz." (KazLev. XXI. 90–91.)

A levelezésből ismerjük Stettner jegyzékét, amit a fordításhoz fűzött (KazLev. XXI. 685–687.) és Bajza észrevételeinek lajstromát is (KazLev. XXI. 214–217.), ill. Kazinczy válaszait ezekre a felvetésekre (KazLev. XXI. 226–230., 237–240., 687–690.).

Végül a kiadás elkészültére a a nyomtatott változatban történt változtatások némi rosszallást váltottak ki Kazinczyból és heves indulatot Bajzából. „Emília Galotti fog tehát maradni a' Tekintetes Úr akaratja szerint, mellyet tisztelek 's tisztelni tartozom, de valahol a' könyvben mint kiadó én beszélendek, mindenütt Galotti Emíliát fogok mondani…" – írja Bajza (1830. ápr. 6. KazLev. XXI. 266.), később viszont: „A' Tekintetes Úr igen nagy tévedésben látszik lenni, ha mint levele mondja, azt hiszi, hogy én Emíliában változásokat tettem, még pedig a' Tekintetes Úr' tudta nélkül. Szabadságot ada ugyan a' Tekintetes Úr' leveleinek egyike azt tennem kézíratával, a' mit

jónak fogok vélni, azonban ha én e szabadságot szerénytelenül használtam e, ki fog tetszeni a' kézírat' és nyomtatás' összehasonlításából. Hogy Emília Galotti helyett Galotti Emíliát nyomtattassak, az engedelmével történt a' Tekintetes Úrnak…minden szót, mellyen a' Tekintetes Úr a' nyomtatott ívekben felakadni fog, saját kéziratából és Stettnerhez küldött jegyzéseiből fogok legitimálni." (1830. júl. 6. KazLev. XXI. 333–334.) Az öreg Kazinczy tehát bizonyos mértékig csatát vesztett a fiatal szerkesztővel szemben, és bár a szöveg Kazinczy életében nyomtatásban is megjelent, az általunk főszövegként kijelölt kéziratos kötet bejegyzéséből nyilvánvaló, hogy későbbi és a fordító által a nyomtatott kiadásnál jobban preferált szövegállapotot mutat.

A címlapot követő lapon olvasható bejegyzés arról tanúskodik, hogy Bajza kiadását csak részlegesen fogadja el a szerző, és tovább akar dolgozni a fordításokon: „Emília Galotti itt áll nyomtatásban, Minna megett. Bajza az olaszokat magyarokká akarta csinálni, 's minthogy ő volt kiadóm, nem ellenzém hogy tegye dolgozásommal a' mit akar. Itt magam adom ki dolgozásomat, 's azt teszem a' mit jónak magam látok. Legyen szabad az olasznak köztünk magyarok közt olasznak maradni. – Az Odoardo a' németnél is Edoard, és mig is Lessing meghagyta rajta az Odoardo nevet, mert a' német Olvasót Olasz világba vitte által. Shakespeárt Wilhelmnek nevezi e a' német vagy Williamnak? Az én szeretett barátomnak, Bajzának igaza lehet, de igazom nekem is van, 's mint én engedtem neki az ő Kiadásában, úgy ő nem veszi rossz neven, ha itt magamat követem inkább, mint őtet. – Miss Sara Sampsont a' Magyar fordító így nevezze e: Szempszon Sára Kisasszony?"

A bejegyzés kezdő mondata nehezen értelmezhető, hiszen a kötet első darabja itt is az *Emília*, ahogyan a címlap jelzi, és a *Minna* utána, nem előtte következik, sőt közéjük ékelődik még a *Missz Szára* is. Lehetséges, hogy a darabok szövegét csak a megjegyzés leírása után állítja más sorrendbe és fűzi össze. Viszont az *Emília Galotti* címe után a műfajmegjelölés: szomorújáték alatt már érvényteleníti is Kazinczy az egész kéziratos kötetet:

„Mind a' hármat újra dolgoztam 1830. És így ez után nem szabad nyomtatni.

Széphalom Január 11d. 1830.

Kazinczy Ferencz"

Ezt az „újradolgozást" az *Emília Galotti* esetében nem ismerjük, de láthatóan ezt a tisztázatot már nem tartja érvényesnek, ennek ellenére eléje fűzi a már bizonyosan a kiadás *után* írt kritikáját, hiszen a kiadás júl. 7-én jelent meg. Tehát a kézirat összefűzése mindenképpen az 1830. év második felében kellett hogy történjék.

HATÁSTÖRTÉNET

Nemcsak Kazinczy maga tartja számon legjobb művei között a darab fordítását, hanem a baráti körben is sikert arat. Az a Dessewffy József, aki a *Clavigó*t oly igen kevéssé értékeli, a *Minná*ra és az *Emília*ra gondolhat, amikor azt írja: „Hamletedet és Lesszingedet újra meg újra olvasom. Nem tudok megtelni írásaiddal." (1813. jan. 27. KazLev. X. 235.) Kis Jánosnak írt levelében örömmel számol be arról, hogy: „Szemere olvasgatta a' mi már kész, 's ő azt hiszi, hogy ez a' dolgozásom lesz Emília Galottival, a' Szívképző Regékkel 's talám Ossziánnal a' legjobb dolgozás gyűjteményemben." (1815. dec. 28. KazLev. XIII. 375.) Majláth Jánosnak 1820. ápr. 8-án így ír: „Irre ich mich nicht, so soll Sallust, Emilia Galotti und Marmontels Contes Moraux das beste seyn, was ich als Übersetzer geliefert habe…" (KazLev. XVII. 131–132.)

Színházi utóéletében úgy tűnik, Magyarországon az *Emília Galotti* drámai karakterei közül Odoardo recepciója a leghangsúlyosabb. A kolozsvári magyar társulatban majd a társulatvezetője, Kótsi Patkó János egyik híres szerepe lesz. Később pedig Gombos Imre 1817-ben megjelentet egy méltatlanul elfeledett magyar drámát *Az esküvés* címmel, melynek első két felvonása a Lessing-dráma cselekményét követi, majd a tragikus apaszerep kiaknázásával írja tovább és alakítja át a drámai történést.

Azt viszont szinte biztosan állíthatjuk, hogy az *Emília Galotti* nem Kazinczy fordításában került a kolozsvári magyar színpadra. A darab előadásai: Kolozsvár, 1804. márc. 27., 1805. nov. 9., 1806. febr. 22. és ápr. 31., Marosvásárhely, 1804. jún. 23. Ugyan az 1796-ban készült „*Magyar*

Játészíni darabok lajstroma" 250 darabja között ott van az *Emilia Galotti* fordítása is (KÓTSI PATKÓ, 30.), de ekkor Kazinczy fogságban van, és nincs adatunk arra, hogy elkészült volna a fordítással bebörtönzése előtt. Az OSZK-ban őrzött marosvásárhelyi 1804-es színlapon szintén nincs feltüntetve a fordító neve. Ferenczi Zoltán szerint ugyan: „Kolozsvárt 1803–4-ki tél fényes eredménynyel folyt le máj. 8-ig, s 190 napból 89-en játszodtak; tehát átlag minden 2-ik nap. Adtak 16 új darabot, köztök Lessing Galotti Emiliáját Kazinczy fordításában." (FERENCZI, 138–139.) De állítását nem indokolja. Ugyanebben az évben készült el azonban Kótsi Patkó János fordítása (KÓTSI PATKÓ, 40. 189.). Sokkal valószínűbb tehát, hogy nem jutott el a Kazinczy-fordítás híre Erdélyig, és az adott előadásokon Kótsi fordításában játszották a darabot.

A későbbiekben az *Emília Galotti* népszerű darab marad a magyar színpadon, de nem mindig lehet tudni, hogy a bemutatott darab Kazinczy-fordításában szólal-e meg. 1836. júl. 26-án Budán (Bayer József tévesen júl. 16-ára teszi. BAYER 1887, 429. Honművész, 1836. júl. 31. 485., Szemlélő, 1836. szept. 12. 12. 1173–75.), 1837. szept. 28-án a Pesti Magyar Színházban (SZINNYEI V. 1279.) és 1837. febr. 22-én Debrecenben (Honművész, 1837. ápr. 2. 213–15.) biztosan ezt a fordítást használják.

További előadások Antalffy Gizella szerint a fővárosban: 1836. nov. 10., 1839. ápr. 5., 1852. dec. 28., 1853. júl. 11. és 1854. jún. 26., valamint Kolozsváron 1939. szept. 26-án (ANTALFFY, 32–34.).

MAGYARÁZATOK

allé: fasor, sétány.
bacchántok: bacchánsnők, Dionüszoszt tisztelő, szenvedélytől és italtól elvakult nők az antikvitásban.
csendes, csendesen: nyugodt, nyugodtan.
csikarja: csikorgatja.
elhitt: önhitt.
erányzást: utat, irányt.
genie: zseni, géniusz.
kabinet: kis szoba, fülke.
kabineti-interessz: a kabinet, a kormányzat érdeke.
kamaz: fajankó.
kevélység, kevély: büszkeség, büszke.
legszínetlenebb: nem színlelt, színlelés nélküli.
maszk: álarcos.
más réven héjáz: más úton jár, másra gyanakszik.
mentté: mentessé.
nehézkés: itt: nyomasztó, összeférhetetlen.
Oberster, Óbester: magas rangú katonatiszt, ma: ezredes.
pisztól: pénznem, spanyol vagy francia aranypénz.
rény: erény.
szabad-kéjű: szabadakaratú.
takt: taktus, ütem.
tekintet: tekintély.
történet, történetből: véletlen, véletlenül.
vazall: vazallus, alattvaló.
vegghia: esti mulatság, összejövetel, estély.
viszketeg: nyugtalanság, kíváncsiság.
zeherje: kötekedő, veszekedő, izgága.

6.
Missz Szára Sampson

KÉZIRAT

A dráma autográf kézirata abban a kötetben maradt fenn, amely 1830 januárjában keletkezett, és amely a másik két Lessing-fordítást is tartalmazza. (Leírását l. az *Emília Galotti* jegyzeteiben.) Ez a kézirat kiadásunk alapja.

A darabnak van egy közel egykorú másik kézirata is, ugyancsak az MTA Kézirattárában, RUI 4°49. jelzettel. A kötetben, csak ez az egy dráma található, címlapján a tipográfiára vonatkozó német nyelvű jegyzettel. Utolsó oldalán, a dráma vége után egy „Admittitur" cenzori bejegyzéssel, melynek keltezése: „Pestini, 9/12. 841." Ez a dátum a nyomtatás engedélyezésére vonatkozik és bizonyosan nem a lejegyzés idejére.

A darab harmadik kézirata az OSZK Kézirattárában Fol. Hung. 142. jelzettel található.

A kézirat címlapja:

Missz Szára Szampszon.
Lessing után.
Kazinczy Ferencz

A fordító neve valószínűleg Kazinczy kézírásával, de más tintával, utólagos bejegyzésnek tűnik. A szerepeket nem tartalmazza, a címoldal után a dráma szövege kezdődik, és a harmadik felvonás harmadik jelenetének első harmadában mondat közben megszakad. Abból, hogy a kézirat eleje és vége egyaránt csonka, valamint abból a tényből, hogy a darabot a 90-es években Kazinczy már késznek állítja, valószínűsíthető, hogy a kézirat utólagosan csonkult meg, és egy teljes fordítás részlete.

SZÖVEGKRITIKA

Jelen dráma szövege jól olvasható tisztázat, benne inkább kisebb javításokkal. A szöveg második lapján fejléc: a bal oldalon: Miss Sara (sic!) Sampson, a jobb oldalon Első Felvonás. A fejléceket a későbbiekben nem folytatja. Az aláhúzott rendezői instrukciókat zárójelben, dőlttel hozzuk. A szövegen belül aláhúzással kiemelt szavakat ugyancsak dőlttel jelezzük.

A kéziratszövegben tett javítások a helyesírás egységesítését szolgálják, a szövegközi javítások több esetben a margón ismétlődnek. A IV./1. jelenetben pl. a *szokjon* szót javítja, a margón: *szokjék*, *szokik*. Máskor az analóg ortográfiai jelenségekre is példát hoz: a IV./6. jelenetben az *egésséged* szót javítja a margón, de ott analógiát is ad: *egészség mint igazság*. E margón található javítások, kiegészítések, etimológiák kalligrafikus, gondos írásúak, nem megállapítható, hogy autográfok-e. Ezért érdekes a 171. oldal egy marginálíája: *NB nem értem*. Ez a megjegyzés egy valóban érthetetlen mondatra vonatkozik: „Igen is, Marwood, a' legforróbb köszönettel köszönöm, hogy ittlétünket a'Szára' atyjával tudatá, *kit egyedűl ennek nem tudása kényszeríte bennünket keggyel fogadni*." Az általunk dőlttel hozott rész valóban félreértés, az eredeti egészen mást jelent: „Ja, Marwood, ich danke Ihnen in allem Ernste, dass Sie unsern Aufenthalt einem Vater verriethen, *den bloß die Unwissenheit desselben verhinderte, uns nicht eher wieder anzunehmen.*" (IV. felvonás, 4. jelenet.) A Bajza-kiadásban helyesen így jelenik meg: *Ez nélkül nem bírnánk bocsánatját.* A mondatot így emendáltuk.

A helyesírás egységesítésével függ össze a kézirat néhány nagyon következetes utólagos javítása:

Az *öszve* igekötőt *össze*-re javítja, s ezt minden esetben megerősíti a margón is; egészen a IV. felvonás 6. jelenetéig, amikor a javítás abbamarad.

A Miss következetesen Missz-re van javítva, úgy hogy szinte észrevehetetlen, mert a z-t ügyesen betoldja. A Miss javítása ugyancsak abbamarad a IV. felvonás 6. jelenetétől kezdve.

A *szól* szót valószínűleg egy *l*-lel írta eredetileg, de minden esetben észrevétlenül beszúrta a második *l* betűt.

A másik MTA-beli kézirat is alkalmaz fejlécet, ugyancsak a második lapon, bal oldalon ismét a darab címe, jobb oldalon műfajmegjelölést: SZOMORÚ JÁTÉK. A fordítás nyelvileg igen hasonló az előzőhöz, bár kevesebbnek tűnik benne a javítás, és ezért gondolhatnánk a kötetbe fűzött szöveg tisztázatának, de bizonyos helyeken úgy alakítja a szöveget, mintha a javított szövegből az áthúzott felé kanyarodna vissza, illetve alapvetően más nyelvi megoldásokat is használ. A két szövegállapot nagyban emlékeztet *A' Títus' kegyelmessége* majdnem egy időben, mondhatni párhuzamosan keletkezett két 1795-ös kéziratának egymáshoz való viszonyára. Míg azonban ez az utóbbi drámakézirat a címszereplő nevét mindig Sara alakban hozza, a másik, kötetbe rendezett atutográf a Sara alakot következetesen Szárára javítja.

Az OSZK-beli szövegvariáns fóliáns alakú, mind méretére, mind írásképére nézve a 90-es években keletkezett kéziratok jellegzetes tulajdonságait hordozza, viszont külön kötése nem Kazinczytól származik, de még csak nem is az első hagyatéki feldolgozásból: oldalszámozása a címoldalon 57-tel kezdődik és 104-gyel ér véget. A másik, utólagos számozás géppel történt, nem oldalakat, hanem lapokat számol, a címoldalt nem számozza, hanem a szöveg első oldalán 1-gyel kezdődik, majd 23-mal ér véget. A lapszámozás kezdetén fejlécben középen szintén egy 23-as szerepel, ami valószínűleg a teljes lapszámra utal. Ebben a változatban is ismétlődnek a fejlécek: a dráma második lapján baloldalt: MISSZ SZARA SZAMPSZON, jobb oldalán: SZOMORÚ JÁTÉK, ez következetesen megjelenik a 70. oldalig, onnantól a műfajmegjelölést a felvonások száma váltja fel a szöveg abbamaradásáig. Ez a szöveg nagyon sokban különbözik a későbbi változatoktól, és míg a két teljes szövegvariáns szinte egy időben készülhetett, ez a töredék időben jóval megelőzi ezeket.

A kéziratban sehol, semmilyen keltezés nincs, csak formátuma, grammatikája és nyelvállapota alapján következtethetünk rá, hogy egy 90-es évekbeli változatról van szó. Jellegzetesen mutatják ezt az olyan nyelvi megoldások, amelyek az idegen szavak átírásával kapcsolatosak: a *Sir William* használt alakja: *Szer Williám*, *Marwood* helyett *Marwúd*, *Mellefont* helyett *Mellfont*, *Sampson* helyett *Szampszon* áll. Az 1800-as években Kazinczy már nem írja át az idegen szavakat magyaros, hangzáson alapuló ortográfiával.

MEGJELENÉS

A dráma csak a szerző halála után, 1842-ben jelent meg a *Külföldi Játékszín* 19. kötetében. A sorozat első darabjaként jelentette meg Bajza az *Emília Galotti*t *Galotti Emília* címmel, ugyancsak ebben a sorozatban jelent meg Kazinczy két Molière-fordítása, *A' botcsinálta doktor* (Külföldi Játékszín 7. Buda, 1834), *A' kénytelen házasság* (Külföldi Játékszín 15. Buda, 1839) és ugyancsak Lessingtől a *Barnhelmi Minna* (Külföldi Játékszín 8. Buda, 1834), ezekkel a címváltozatokkal.

A darab címlapja a következő:

Miss Sara Sampson.
Szomorújáték öt felvonásban.
Lessingtől
Fordítá
Kazinczy Ferencz.
Budán,
A' Magyar Kir. Egyetem' betűivel.
1842.

A *Külföldi Játékszín*t ekkor már a Magyar Tudós Társaság jegyzi, de a dráma után közölt kiadói bejegyzés szerint „Nem vizsgálhatván meg a' benyujtott kéziratokat a' társaság fejeként és egészben, ez u.m. Miss Sara Sampson, szomorú játék Lessing után Kazinczy Ferencz által fordítva, Bajza József és Schedel Ferencz r.tt. mint e' végre hivatalosan megbízottak' ajánlatára adatott sajtó alá."

A kiadott szöveg viszonylag híven követi Kazinczy fordítását, de bizonyos nyelvi fordulatokat átalakít, elvet, betold. Központozását tekintve azonban Kazinczy sokkal gazdagabban, árnyaltabban és korszerűbben alkalmazza az írásjeleket, mint a kiadás.

Bizonyos esetekben a Kazinczy-kézirat jobb szövegállapotot mutat, azaz néhány rövid helyen teljes fordítást tartalmaz, amelyek a Bajza-féle változatból kimaradtak, és a későbbi kiadások erre a nyomtatott változatra hivatkoznak, és úgy tartják számon, hogy Kazinczy rövidített a szövegen.

FORRÁS

A *Missz Szára Sampson* Lessingnek az a műve, amely az irodalmi kánon legszélesebb skáláján mozgott az eddigiek során. Keletkezése idején a polgári szomorújáték egyik első megfogalmazásaként nagy sikereket ért el, Európa-szerte elismerést szerzett írójának. 1754-ben kezdte el a dráma előmunkálatait, majd 1755-ben Potsdamban hét hét alatt elkészítette a végleges változatot. Ez évben Berlinben meg is jelentette munkái 6. kötetében. Már abban az évben bemutatták Odera-Frankfurtban és 1756-ban Lipcsében, mindkét esetben a szerző együttműködésével (Lessing 1954, 573.). Később a darab háttérbe szorul, az életművön belül sikerét elhomályosítja az *Emilia Galotti* és a *Nathan der Weise*. Ugyanakkor az a dramaturgiai felépítés, amely két női karakter oppozíciójára épül, sokkal magasabb esztétikai színvonalon és nagyobb pszichológiai hitellel valósul meg Schiller drámáiban. A *Miss Sara Sampson*hoz hasonló szerelmi konfliktus az ártatlan, tiszta szerelmű nő és a főúri kurtizán között az *Ármány és szerelem*ben nyeri el kiteljesedését Luise Miller és Lady Milford alakjában.

A fordítás valószínűleg egy bécsi kiadás nyomán készülhetett, ahogyan a magyar fordítók általában kedvelték a Bécsben már bemutatott vagy kinyomtatott darabokat. A *Miss Sara* 1771-ben és 1788-ban is megjelent itt. Lehetséges, hogy a fiatal író fordításakor ez utóbbi, akkor igen frissnek számító kiadást használta.

Nem ez Kazinczy legsikerültebb fordítása. A dráma legutóbbi kiadásában (Lessing 1958. 542–545.) egész lista található a jegyzetekben azokból a mondatokból, amelyek teljesen kimaradtak a Kazinczy-fordításból. Ezek egy része a kéziratból is hiányzik. Pl. a II. felvonás 5. jelenetének vége így néz ki az eredetiben:

Arabella. Ach nein! ich weine nicht. Werden Sie nur nicht ungehalten. Ich will Sie ja gern alle beide so lieb, so lieb haben, daß ich unmöglich, weder Sie noch ihn, lieber haben kann.

Marwood. Je nun ja!

Arabella. Ich bin recht unglücklich –

Marwood. Sei doch nur stille – Aber was ist das?

Kazinczynál csupán ennyi:

Arabella. Oh nem! nem sírok. Melly szerencsétlen teremtés vagyok én!

Marwood. Szűnj-meg hát. – De mi ez?

Hasonló rövidítések, apróbb kihagyások találhatók a II. felvonás 7. jelenetében, a III. felvonás 3. és 4. jelenetében.

Ez a fordítási bizonytalanság látszik azokban a következetlenségekben, amikor ugyanaz a szó, ugyanazzal a jelentéssel más-más fordítást nyer. Pl. a II. felv. 3. jelenetében a német „die Liebe" és „die Wollust" szó ellentéte a magyar „szeretet" és „vastag öröm" kifejezésben realizálódik, míg korábban a „Wollust" megfelelőjeként a „gyönyör" szó áll.

KELETKEZÉS

A Lessing-művek a legkorábbi időszaktól jelen vannak Kazinczy fordítási terveiben. Elsőként a *Missz Szára Sampson*t emlegeti tervei között a Hadi és Más Nevezetes Történetek szerkesztőségének írott 1790. márc. 8-i levelében: „Hamletem a' jövő héten sajtó alatt leszsz, 's talám Lesszingnek Miss Sara Sampson-ja is utána fog menni." (KazLev. II. 45.) Ugyanígy számol be Kovachich Márton Györgynek: „Mein Hamlet wird gedruckt. Und meine Miss Sara Sampson folgt dem Hamlet gleich nach." (1790. márc. 19. KazLev. II. 50.) Július elsején a *Hamlet* mellett már a *Sztella* és a *Missz Szára Szampszon* második korrektúrájának címlapját mint „*Kazinczy Ferencz Kül-földi Játszó-szinjének* első kötetét" küldi meg báró Prónay Lászlónak (KazLev. II. 82.). Ugyanebben a levelében viszont már az *Emília Galotti*t is említi, a levelezésben itt először.

A Hamlet-fordítás egy fennmaradt példányában érdekes bejegyzést találunk a Lessing-fordításra vonatkozóan: a címlapon egy autográf dedikáció látható, a címzett neve ugyan olvashatatlanul ki van kaparva, de a keltezése: „Regmec, Ápr. 17d. 1793.", és a kötet végén ugyancsak autográf bejegyzésként: „A' Munka' Nyomtattatása mindjárt Hamletenn elakadott. – Sztella és Missz Szára Szampszon még ekkoráig sem jöttek-ki. – Regmec, a' 4dik hónapnak 3dikán, 1793. Kazincy" (Kazintzy Ferentz' *Kül-földi Játszó-színje. Első kötet. Hamlet.- Stella. – Missz Szara Szampszon.* Kassán, Ellinger János' Kir. Priv. Könyv-nyomtatónál. 1790. OSZK Kézirattár: Oct. Hung. 915.). Tehát ekkor valószínűleg már készen van a *Missz Szára*nak egy változata, csak nem nyomtatták ki. Még ez év júliusában is a „készűlnek 's készen vannak rész szerint" művek között említi Kis Jánosnak mindkét Lessing-drámát (KazLev. II. 298.).

Kazinczyt a *Missz Szára* kezdettől fogva mint színpadra szánt dráma érdekli. Ezt mutatja az az 1790. jún. 22-i dátummal tulajdonképpen a *Hamlet* előszavaként tekinthető szöveg, amelyet Kazinczy a fentebb említett, báró Prónay Lászlónak címzett aug. 1-jei keltezésű levélhez kapcsolva mellékelt. Itt így sorolja fel a magyar színtársulat számára készülő darabokat: „PÉTZELI most adá-ki Alzirt, Meropét és Tancrédet; GÖBÖL kész Brútusszal és Caesarral; VITÉZ Clavigóval; FEHÉR majd Britannicust ád; Zayrt, Czidet és egyéb versekben írtt darabokat prósára által önteni, valamint a' ZECHENTER darabjait is eredeti büneiből ki-mosdatni nem vólna nehéz. Én pedig Néked, tisztelt nagy Hazafi! Nyelvünknek mind indúlatos, mind igen érzékeny betsülője! Hamletet nyújton-bé, utána küldvén nem sokára Stellát Göthéből, Miss Szára Szímpszont és Emilia Galottit Lesszingből, Medeát Gotter, és a' Shakespear Macbethjét Bürger után." (KazLev. II. 85.) Ráday Pálnak egy német nyelvű levélben, amely szintén a jövendő magyar színtársulat lehetőségeivel foglalkozik, „haben wir Acteurs" állítja, és felsorolja a fenti darabokat (1790. aug. 15. Kaz.Lev. II. 96.).

A fogság után inkább az *Emília Galotti* kerül előtérbe, de amikor 1814-ben egyre erőteljesebben körvonalazódik a *Szép Literatúra*-sorozat gondolata, újra megjelenik a *Missz Szára* is. Kazinczy első elképzelései szerint három Lessing-mű kerülne be ebbe a sorozatba: a *Missz Szára Sampson*, az *Emília Galotti* és a *Minna von Barnhelm*. Míg azonban e két utóbbi drámát szinte együtt kezeli, egyszerre dolgozik rajtuk, egy kötetbe szánj, stb., addig a *Missz Szár*át nem a Lessing-művekkel kezeli együtt. Döbrentei Gábornak 1814. márc. 4-én így számol be terveiről: „Trattner most az én Munkáimat szándékozik kiadni. Talán Báróczyval veszi a' Publicum a' Jelentést. Nagyon sajnálnám ha elakadna a' Munka. Ezen Gyűjteményemre már csak Miss Sara Sampsont, Romeo és Juliát, Lanassát és Hamletet kell 's a' Meszsziást letisztáznom, ledolgoznom. – Míg ezen által nem esem, addig kevés üres órám lesz." (KazLev. XI. 260.) Egy hónap múlva, ápr. 3-án említi újra, ekkor a jövendő szerkesztőnek, Helmeczynek: „Itt küldöm Trattner Úrnak Munkáimnak 5dik Kötetét (az az Miss Sarat, Ossziant, Boufflerst)" (KazLev. XI. 307.).

Amikor abba a taktikába kezd, hogy a vélhetően nehezebben fogadott fordítások mellé közönségcsalogatónak populárisabb műveket illeszt, a *Missz Szára* is ez utóbbi kategóriába kerül: „Kérni fogom Trattner Urat, hogy ezen első Lieferungra az első és második Kötet mellé ne a' harmadikat, hanem az ötödiket, (Miss Sara, Ossian, Boufflers) tegye; mind azért hogy az 5dik meg fogja győzni a' pór ízlésűeket, hogy nem lesz érthetetlen a' mit adok…" (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1814. ápr. 13. KazLev. XI. 343.)

Láthatóan tehát a *Missz Szára* nem mozog együtt a másik két lefordított Lessing-művel, az *Emília Galotti*val és a *Minna von Barnhelm*mel. Úgy tervezi, hogy a *Missz Szára A' botcsinálta Doktor*ral és a *Lanasszá*val fog együtt megjelenni, és az azt követő kötetben a két további Lessing-dráma (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1814. júl. 27. KazLev. XI. 482.). Tehát nem a műfaji hasonlóság tereli egymás mellé a darabokat, sőt koncepciójában határozottan az egy köteten belüli sokféleség érvényesül. A *Missz Szára* elválasztásának szándéka a másik két drámától végigkíséri a *Szép Literatúra* megjelenését. Csak akkor kezd újra együtt beszélni a három Lessing-drámáról, amikor azok kimaradnak a kilenckötetes vállalkozásból, és Kazinczy tizenöt kötetre akarja bővíteni a sorozatot: „Trattner Úr elkészülvén azon IX Köteteimmel, mellyeknek kiadásokra magát az Előfizetőknek 1814. lekötelezte volt, önn-maga szóllíta-meg, hogy eresszeném utánok Klopstocknak Messziását is Három Kötetben, melly, valamint Emília Galotti, Miss Sara Sampson, Barnhelm Minna, Boufflers Levelei, Wielandnak egy Szép Regéje, Rigó Jonathán (Médecin malgré lui) és La Rochefoucault Gnómáji ezen IX Kötetben helyt nem talált. Mert az egész Gyűjtemény ezekből áll, 's fog öszveséggel XV Kötetben, végződni, ha a' Publicum a' nemeslelkű Kiadót előfizetései által segélleni tovább is méltóztatik." (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1816. febr. 11. KazLev. XIII. 476.)

Ez a terv él még 1817 év végén is. Dec. 17-én Rumy Károly Györgynek a Lessingek kiadásáról továbbra is úgy ír, mintha az a közeljövőben megtörténne: „Im Novemb. U. Xber habe ich Lessings drey Chefs d'oeuvre (Emilia Galotti, Miss Sara und Minna v. Barnhelm, Stücke die ewig leben werden, und mehr werth sind, als alle Sudeleyen des nicht genielosen Vielschreibers Kotzebue) umgearbeitet…" (KazLev. XV. 388.) Azt tervezi, hogy három „osztályban" jelenteti meg műveit: Régi Literatúra (= antik auktorok), Uj Literatúra (modern szerzők, pl. Lessing 3 műve), és Egyveleg tárgyúak (leginkább eredeti darabok). Kis Jánosnak, Dessewffynek egyaránt ezt írja. (KazLev. XV. 396., 398.).

A folytatás nem valósul meg, de a Lessing-művek kiadásának terve haláláig elkíséri, habár életében csak az *Emília Galotti* lát napvilágot. 1825 októberében is így nyilatkozik: „Si foetura gregem suppleverit, Emilia Galottit, Missz Szara Szampszont és Minna von Barnhelmet, Lessingnek három remekjét eresztem ki, ezeket-is a' Zsibrik nagy bosszantására, de a' Szemere nagy örömére." (Kazinczy Zádor Györgynek, 1825. okt. 25. KazLev. XIX. 440.) A levélben emlegetett Zsibrik az ekkorra már Kazinczytól erősen elpártolt Döbrentei Gábor (l. Váczi János jegyzetét az adott levélhez. KazLev. XIX. 628., ill. Zádor György válaszát Kazinczy levelére: Kaz.Lev. XIX. 454.).

A fordítás minőségével Kazinczy nem elégedett: „Miss Sárán sem tudtam végig menni, elfoglalva bajaim által… Lesz arra időm hogy ezt még megolvashatom, 's megigazíthatom; nekem elég hogy bizonyíthatom készségemet mindenben a' mi kevés erőmtől kitelik" – írja Bajzának 1830. jan. 27-én, amikor készül a dráma kiadására (KazLev. XXI. 196.). A levél feltétlen együttműködést és lelkesedését mutató hangneme határozottan mutatja, hogy még az *Emília Galotti* kiadása előtt íródott, és az az összezördülés, amely például a főszövegként használt kézirat összefűzött változatának elején olvasható, egyáltalán nem hagyja még nyomát ezen a levélen.

A darab végül is Kazinczy három Lessing-fordítása közül legkésőbb jelenik meg, 1842-ben. Bár Bajza az *Emília Galotti* után lelkesen kéri el a másik két darabot is: „Talán még barátimat oda vezérlem, hogy öt hat jó fordítással segélni fognak 's azon esetre a' Tekintetes Úr Mis [!] Sáráját és Minnáját is előre egész bizodalommal kérem." (1829. nov. 16. KazLev. XXI. 145.) Kazinczy pedig örömest dolgozik a szövegeken: „Emília Galottit újra letisztáztam, most Sara Sampson és Minna von Barnhelm vannak munkában…" (Kazinczy Toldy Ferencnek, 1829. dec. 31. KazLev. XXI. 186.) és küldi őket: „még e holnapban küldöm Bártfay barátunkhoz az Úr' számára Miss Sárát és Minnát is, 's arra kérem az Urat és Stettner barátunkat, hogy mivel ezek, mint Emília is, a' letisztázás alatt a' magok német Originálj okban nem voltak szemeim előtt, vegyék magoknak azt a fáradságot, 's hasonlítsák össze a' fordítást az Originálissal, 's tudassák velem mi kivánja hogy másként adjam." (Kazinczy Bajza Józsefnek, 1830. jan. 22. KazLev. XXI. 194.)

Talán az *Emília Galotti* munkálatai miatt, vagy más okokból, de Bajza az ajánlat elől kihátrál: „Miss Sárát és Minnát vettem; fogadja értök a' Tekintetes Úr szíves köszönetemet. Azt nem tudtam, hogy a Tekintetes Úr ezeket kiadni szándékozik, 's ha tudám, vakmerő dolog volt volna őket kérnem; 's minekutána most már értésemre esett, arra kérem a' Tekintetes Urat, ne fossza-meg

magát tőlök." (1830. febr. 12. KazLev. XXI. 213–14.), de a mester láthatóan ragaszkodnék a két fiatal szerkesztőhöz és munkájukhoz, még némi hízelgéstől sem riad vissza: „Az én igen becsűlt és igen szeretett barátom nékem felette kedves dolgot teve botlásaim' kimutatásával, valamint Fenyéry barátunk …Bár azt nyerhetném meg e' kettőtől, hogy Miss Sárámat 's Minnámat … is így vennék bírálásaik alá." (Kazinczy Bajza Józsefnek, 1830. márc. 15. KazLev. XI. 244.)

Mire azonban az első közös vállalkozás, az *Emília Galotti* kiadása lebonyolódik, már maga Kazinczy kéri vissza a kéziratot Stettnertől (Kazinczy Zádor Györgynek, 1830. dec. 3. KazLev. XXI. 420.), és tovább dolgozik rajta. Egy 1830. dec. 17-én keltezett Toldynak írt levélben teljesen elkészültnek mondja a három Lessing-drámát (KazLev. XXI. 430.). Ezt tekinthetjük tehát a befejezés időpontjának. Nem állíthatjuk, hogy az MTA Kézirattárában található önálló *Missz Szára*-szöveg lenne ez a befejezettnek mondott fordítás, nem is tartjuk valószínűnek, mivel ahhoz túl sok javítást tartalmaz, Kazinczy általában sokkal egységesebb tisztázatokat szokott készíteni.

HATÁSTÖRTÉNET

A dráma színházi utóélete csekélyebb, mint Kazinczy egyéb fordításaié: nincs adatunk arra, hogy Pesten bemutatták volna. A kolozsvári társulat 1821. nov. 17-én adta elő (ENYEDI, 169.). Antalffy Gizella ugyan „két elszigetelten álló" kolozsvári előadásról ír, de nem közöl forrást (ANTALFFY, 7.).

MAGYARÁZATOK

bangócska: pillangócska.
engedség: engedékenység, megbocsátás
glossza: megjegyzés.
larva: álarc.
lebdesés: reppenés, csapodárság.
nyilvány: nyílt, őszinte.
parallel: párhuzam.
quacker: kvéker, protestáns felekezet.
rény: erény.
reppenés: lebdesés, csapodárság.
rolla: szerep.
roman: regény.
szesz: szeszély, szenvedély.
tartalék: tartózkodás, fenntartás.
tiszt(eink): tisztség(eink), feladat(aink).
verőcze: kiskapu, ajtócska, *itt:* határ, korlát.

7.
Minna von Barnhelm

KÉZIRAT

A dráma autográf kézirata abban a kötetben maradt fenn, amely 1830 januárjában keletkezett, és amely a másik két Lessing-fordítást is tartalmazza. (Leírását l. az *Emília Galotti* jegyzeteiben.) Ez a kézirat kiadásunk alapja. A dráma a kötet utolsó szövege, a *Missz Szára Sampson* utáni lapon az alábbi bejegyzés:

„*Következik Minna von Barnhelm.*
ugyan-e' Kötetben."

Majd egy lap kihagyásával következik a dráma címlapja Kazinczy által 211. oldalként számozva. A dráma szövege azonban újrakezdődő számozást kap, láthatóan a lejegyzés után lett egybekötve a másik két drámával. A szöveg a 8. oldallal kezdődik, és a 120. oldalon ér véget. Ez a későbbi, ceruzás lapszámozás szerint a 109a–165b lapokat jelenti.

A kötet a dráma közlésével Kazinczy szándékai szerint is biztosan lezárult, mert az utolsó bejegyzése, a dráma szövegét követően ez:

Vége ezen Kötetnek, melly
Emilia Galottiból,
Miss Szárából,
És Minnából áll.
Kazinczy Ferencz mp.

Egy másik kézirata abban a kötetben található, amely az *Emília Galotti*val együtt munkácsi fogságában készült munkáit tartalmazza. (Leírását l. az *Emília Galotti* jegyzeteiben.) Ebben a kötetben a 173. oldaltól következik a *Minna von Barnhelm, avagy A' katona-szerencse.*Vig-játék.

SZÖVEGKRITIKA

A szöveg első lapján, a fejléc: a bal oldalon BARNHELM MINNA., a jobb oldalon VÍG JÁTÉK., de ez a továbbiakban nem folytatódik. A kéziratban néhány német nyelvű bejegyzés található, amely a tipográfusnak szól; nem lehet tudni, ezek Kazinczy saját bejegyzései-e vagy a szerkesztőké. Ezért, valamint az olvashatóság érdekében, ezeket a megjegyzéseket a kiadásban mellőztük. Az aláhúzott rendezői instrukciókat zárójelben, dőlttel hozzuk.

A *Méltóságos* megszólítást a fordítás következetesen *Mélt.*-nak rövidíti, ezen nem változtattunk. (L. még az *Emília Galotti* jegyzeteiben.)

MEGJELENÉS

A fordítás 1834-ben, a *Külföldi Játékszín* 8. darabjaként jelent meg. Ezt a szöveget is Bajza és Toldy gondozta, és a szöveg közlése után ugyanazt a megjegyzést teszi a kiadó, mint később a *Missz Szára Sampson* kiadásakor (l. a *Missz Szára Sampson* jegyzeteiben), de a megjegyzést Döbrentei Gábor szignálja, mint a Magyar Tudós Társaság titoknoka.

A kiadás már címében is eltér a Kazinczy-változattól, méghozzá abban a pontban, amiben az *Emília Galotti* kiadásakor is nézeteltérés alakult ki közöttük: a nevek és a rangok alakjában Kazinczy az eredeti nyelvű alakokat alkalmazza, Bajza viszont a magyar nyelvhez közelálló változatokat hoz. Így lesz a *Minna von Barnhelm*ből *Barnhelmi Minna* Bajza kiadásában, és így alakul ki a magyar drámairodalomban hagyományozódó cím magyaros alakja. Ennek megfelelően a sze-

replői elnevezések is: Tellheim Őrnagy, Barnhelmi Minna, Gróf Bruchsal, Franciska, Juszt, Werner Pál és Rill neve áll a színlapon.

A kiadás címlapja a következő:

Barnhelmi Minna,
Vagy
A' katona-szerencse.
Vígjáték öt felvonásban.
Lessingtől.
Fordította
Kazinczy Ferencz.
Budán.
A' Magyar Kir. Egyetem' betűivel.
1834.

Bajza kiadásának szövege nagyjából úgy viszonyul a Kazinczy-szöveghez, mint az *Emília Galotti* esetében: bizonyos pontokon ugyan nyelvileg alakít a szövegen, olyan változtatásokat is megtesz, ami Kazinczy nyelvszemléletével ellentétes, de nem bántja jobban a szöveget a mester halála után, viszonylagosan nagyobb szerkesztői szabadságot birtokolva, mint még Kazinczy életében. Azt a rövidítést, amit a fordítás alkalmaz az eredetivel szemben a negyedik felvonás második jelenetében, Bajza sem pótolja vissza, hanem követi Kazinczy változatát. A legfeltűnőbb átalakításnak azt nevezhetjük, hogy a német nyelvű vagy eredetű fordulatokat sokkal erőteljesebben tünteti el a szövegből, és sok ponton magyarra fordít olyan szavakat, melyeknek német eredetijét vagy annak a magyar nyelvben elferdített alakját alkalmazza Kazinczy akár azért, mert nem talál anyanyelvében megfelelőt, akár hangulatfestésként tartva meg az eredetit; pl. Herr Juszt – Juszt Úr, Major – Őrnagy, glázli – pohár, Danziger – Danczigi stb.

FORRÁS

Lessing művében a megbékélés jegyében a porosz–szász ellentétről fest komikus képet. A dráma koncepcióját 1763-ban állította fel, 1767 elején Berlinben fejezte be, úgyhogy húsvétra már meg is jelent. Az ősbemutató, amely Hamburgban zajlott le, először nehézségekbe ütközött, mivel az ottani szenátus betiltotta, végül 1767. szept. 30-án bemutatták a városban, majd 1768 márciusában Berlinben is (Lessing 1954, 574.).

A *Minna von Barnhelm*, a harmadik lefordított Lessing-dráma egyben új műfajt is jelent Kazinczy és a német író viszonylatában: a vígjátékot. Sok olyan dramaturgiai elemet tartalmaz, amely a magyar színpadon otthonra lelhet. Maga a téma, az obsitos katona helyzete, bizonytalan, sokszor kiszolgáltatott sorsa mint általános társadalmi problémának tekinthető jelenség, Európaszerte a színpadok közönsége számára értelmezhető, befogadható szituáció. A magyar színpadon is megtalálhatjuk a tisztességes, de elszegényedett katona-hőst, a számtalan példa helyett elég csak a Kelemen-társulat nyitódarabjának, az 1790-ben bemutatott *Igazházi*nak koldus alakjára utalnunk.

Magyarországi népszerűsége időben megelőzi az *Emília Galotti*ét és a *Bölcs Náthán*ét, és már az 1790-es évekre tehető (Antalffy 1916, 21.). Első fordítását Ráth Pál készíti el, nyilvánvalóan a színpad számára, hiszen maga is színész, a Kelemen-társulat tagja (Szinnyei XI. 592.).

Kazinczy Lessing-fordításai közül ez a vígjáték a legkevésbé szöveghű. Ennek maga adja okát, amikor a *Külföldi Játékszín* szerkesztőinek figyelmébe ajánlja a darabot, és azt állítja az eredeti szerzőjéről, hogy: „Minnában sok helyt ecsetje vastagon fogott" (Kazinczy Bajza Józsefnek, 1830. jan. 22. KazLev. XXI. 194.). Ezt a „vastagságot" Kazinczy finomítani próbálja, és ennek legszembeötlőbb eleme a IV. felvonás Riccaut-epizódja, amelyet közel harmadára rövidít, a francia szövegeket teljesen kihagyja, a jelenet komikumát nem hozza át fordításába. Hasonló német alakkal helyettesíthette volna ezt a franciát, hiszen az idegen nyelv használatából adódó komikum megszo-

kott és igen népszerű a magyar színpadon, de Kazinczy nem teszi: „Az a franczia gyermeki gyűlölséggel van a német Iró által nevetségessé téve, a hogy mi szoktuk német Uramékat. Én az ily helyeken holmi szabadságot vettem ki magamnak." (Uott, valamint ANTALFFY 16.)

KELETKEZÉS

A három Lessing-dráma közül a *Minná*ba fog bele legkésőbb Kazinczy. Ez azt jelenti, hogy először a fogság alatt kezdi fordítani. Ehhez az időszakhoz köthető a PIM-ben található munkácsi fogságból származó kötet. A kötet nem folytatólagosan számoz, lapszámozása a 285. oldalig tart, a negyedik felvonás első jelenetével bezárólag. Itt egy jelenet kimarad, Kazinczy ki is hagy 14 oldalt, ahová a következő jelenetet szánja, de amikor a harmadik jelenettel folytatja, lapszámozást már a továbbiakban nem alkalmaz. A második jelenet kimaradását maga indokolja a dráma kéziratának végén: „Minna von Barnhelm Lesszingnek még életében fordítatott francziára; 's hihető, hogy azt Lessing revideálta minekelötte Berlínben 1772 sajtó alá ment. Ezt a' franczia *Minna von Barnhelmet* látnom kell hogy a' IVdik Felvonás ürességeit kidolgozhassam. Mert a' Riccaut rollja úgy nem fordítódhatik Magyarra, mint francziára nem. Riccaut helyébe más bolondra van itt szükség."

A fogság után a Kis Jánosnak írt levélben említi az *Emília Galotti*val, a *Clavigó*val és a Gessner összessel együtt (1801. nov. 21. KazLev. II. 445.). Ír róla a Szentgyörgyi-levélben is, amely a kész és majdnem kész munkákat összesíti (1803. febr. 27. KazLev. III. 28.).

A továbbiakban útja együtt halad az *Emília Galottié*val: kétszer próbálja meg kiadni Kazinczy, az *Egyveleg írások* között 1808-ban és a *Szép Literatúra* sorozatban a 10-es években – és kétszer maradnak ki a drámák a nyomtatás során. (L. még az *Emília Galotti* jegyzeteiben.)

A harmadik kiadási kísérlet a Bajza szerkesztette *Külföldi Játékszín*, amelyben végül is Kazinczy haláláig csak az *Emília Galotti* kap helyet, a későbbiekben azonban megjelenik a másik két Lessing- és a két Molière-fordítás is. Az láthatóan egyértelműnek tűnik mind Kazinczy, mind Toldy és Bajza számára, hogy az *Emília Galotti* lesz a sorozat nyitódarabja, és a későbbiekre nézve küldi el a további Lessing-fordításokat. Ettől kezdve együtt ajánlja fel többször is a *Missz Szárát* és a *Minnát*, majd együtt kéri vissza őket, együtt dolgozik még rajtuk, ezért a darab további keletkezéstörténete a *Missz Szára Sampsoné*val kapcsolódik össze. (L. még a *Missz Szára Sampson* jegyzeteiben).

HATÁSTÖRTÉNET

A *Minna* az első színjátszó társulatok műsorán is szerepelt már, Ráth maga is a színpadi igényt követve fordítja le a művet, melyet a Kelemen-társulat be is mutat Pest-Budán 1792. júl. 29-én és aug. 31-én (ANTALFFY, 23.).

A Kazinczy-fordítás bemutatóját Debrecenbe, 1811. nov. 3-ára helyezi a szakirodalom (ANTALFFY, 24., LESSING 1958. 545.). Ez azonban csak közvetve adatolható: 1810-től Gulácsy Antal, Kazinczy rokona veszi át a debreceni színházban az igazgatást, ő kér darabokat Kazinczytól, aki a kérésre így reagál: „Nem régiben Gulácsy Antal rokonomnak levelét vevém. Jelenti hogy általvette a' Színjátszók igazgatását Debreczenben, 's theatrális darabokat kér tőlem. – Megírtam neki mit ítélek a' directióról. Kócsi musikáltatta őket Debreczenben, hogy tanúlniok ne kellessék, 's nem jó, hanem csak tetsző darabokat játszatott. Arra kértem Gulácsit, hogy ne hízelkedjék a' tanúlatlanok ízléseknek, 's csak jó darabokat játszattasson, és soha ne eggyet is elébb míg a' dramai darabok Irójinak vagy Fordítójinak vétkeiktől az eljátszandó darabot a' mi Szemerénk a' grammaticalis vétkektől megtisztítandja. Továbbá hogy a' Színjátszókat hozza tekintetbe a' Publicum előtt a' velek való társalkodás, ebédre invitálás etc. által: ellenben azt, a' ki magát úgy viseli, hogy elveszti a' Publicum becsülését, 's a' ki az eljátszott darabot derekasan meg nem tanúlta, irgalom nélkűl csapja-el. Lesz e foganatja tanácsomnak, nem tudom; de én más tanácsot nem adhattam. – A' mi kívánságát illeti, hogy néki theatr. darabokat küldjek, arra azt feleltem, hogy originalis darabjaim nincsenek, mert én egy jó theatr. darab írását csaknem olly nehéz munkának tartom mint a' millyen egy Epopéa;

fordításaim pedig nem ollyanok a' miket játszhassanak. – Gőthének Sztélláját, Clavígóját, Testvéreit most dolgozom újra; még Feri és Bätelyjét (= Teri és Bataly) 's Halászleányát fogom fordítani hogy egy tónust tehessenek; Emilia Galottim és Minna von Barnhelmem kész, de tudom, hogy az a' Magyar Publicumnak, melly a' sok díbdábságok által annyira el van szoktatva, hogy a' jó darabokat nem ízleli, nem volna kedves. A' Kotzebue tetsző de nem classicus, sőt a' mennyiben ismerem, sokszor rossz darabjait én nem tartom érdemesnek a' fordításra, sőt nem az olvasásra is" – írja Vida Lászlónak 1810. szept. 3-án (KazLev. VIII. 78.). Feltételezhető, hogy végül mégis adott Kazinczy darabot a debrecenieknek, így mutatták be a *Minná*t a következő évben.

A darab megjelenése után a sajtó a darab színpadi bemutatójára vár, de nem tudunk újabb előadásáról. „Kisfaludi Károly' 's Kovács Pál' vigjátékinak nagyobb része, valamint a' magy.tud. Akadémia fölügyelete alatt kinyomtatott darabok, például: a' nők' iskolája, a' botcsinálta orvos, Barnhelmi Minna 's a' t. mind ollyanok, mellyeket szinészink' ereje megbír, 's a' közönség' müveltebb része ohajtva vár." (Rajzolatok, 1835. jún. 6. 274–75.)

Kazinczy fordítására később a Nemzeti Színház is felfigyelt: a színház könyvtári anyagában található egy kézírásos másolat a *Barnhelmi Minná*ból, a kézirat Hevesi Sándort nevezi meg lejegyzőként (OSZK Színháztörténeti Tár N.Sz. B. 41/1.). Ezenkívül szintén ebben a gyűjteményben 1928-as évszámmal maradt fenn egy gépiratos rendezői példány is a darabról (OSZK Színháztörténeti Tár N.Sz. B. 41/2.). Mindkét kézirat az 1929. márc. 16-i bemutatóhoz köthető.

MAGYARÁZATOK

a.c.: folyó év.
árenda: bérlet.
attak: támadás.
avanszírozott: előlépett a ranglétrán.
avanszmány: előléptetés.
bangó: bolond, buta.
banquier: bankár.
campírozott: harcolt (vö. a francia *campagne* szóval).
capitális: tőke.
cassálni: érvényteleníteni, hatályon kívül helyezni.
Comment diable!: hogy az ördögbe!
compánia: itt: század.
compliment: bók.
complótocska, complott: egy kis összeesküvés, összeesküvés.
contó: számla.
czölönk, gaz czölönk: gazember.
Danziger: danzigi aranyvíz (likőr).
Das ist wohl sonderbar!: Az teljesen más!
Das sieht ihm gleich, dem Major.: Ki lehet nézni belőle. Ez rávall az őrnagyra.
dispositzió éri agyvelődet: a. m. a beosztásod, rangod az agyadra megy.
districtus: kerület.
eltrinkol: eliszik, elissza.
equipázs: fogat.
glázli: pohár.
grób (grob): goromba.
höflich: udvarias.
Ist's erlaubt: meg van engedve, megengedett.
jáger: vadász.
jungfer: kisasszony.
kamaz: fajankó.

kammerfrau: szobaasszony (szobalány).
kammerjungfer: szobalány.
kampániát: hadjáratot (vö. a francia *campagne* szóval).
karaszírozni: hízelegni, udvarolni.
kiállani a' kacczot: kiállni a próbát.
Kommandant: parancsnok.
Kriegs-Departement: hadügyminisztérium.
Kurland: hercegség a mai Lettország nyugati részén.
laufer: futár, küldönc.
lazaréth: kórház.
Lipszia: Lipcse.
Louisd'or: Lajos-arany.
maczóka, érti a maczókát: ismeri a dörgést.
Major: őrnagy.
montour: mundér.
motyó: lotyó.
óbester: ezredes.
Obristlieutenant, Oberstlieutenenant: alezredes.
Officier: tiszt.
onkel: nagybácsi.
parlírozni: csevegni, beszélgetni.
pisztól: pénznem, spanyol vagy francia aranypénz.
poienteur: poentőr – tétet elhelyező kártyajátékos.
polizey: rendőrség.
prinz: herceg.
provincia: tartomány.
raportíroz: jelent.
razírozni: borotválni.
rekruta: újonc.
rény: erény.
reszursz: (jövedelem)forrás.
rollom: szerepem.
schatull: skatulya, doboz.
Spandau: várbörtön helye (ide zárták a vadászt).
sprengol: robbant.
subordinatió: fegyelem, illem.
sunda: kellemetlen.
szekermenczezett: valószínűleg a szakramentumból ferdített, káromkodással felérő negatív jelző.
szompolygás: szomorgás, szomorkodás.
tapeczirozva: kárpitozva, tapétázva.
tartalék: tartózkodás.
tituláz: címez.
Velenczei Szerecsen: Othello, a velencei mór.
vorpost: előőrs.
Was Teufel? ich bin irre gegangen. – Mais non! ich bin nicht irre gegangen. Das ist doch sein Zimmer: Mi az ördög? Eltévedtem. – De ne! Nem tévedtem el. Ez az ő szobája.
wechsel: váltság, váltó.
wirth (wirt): fogadós.

8.
Makbeth

KÉZIRAT

Kazinczy *Macbeth*-fordításának autográf kézirata az OSZK Kézirattárában található (jelzete: Fol. Hung. 183.).

A címlapon a cím fölött más kéz írásával szerepel *Kazinczy Ferencz* neve.

A kézirat lapjain több számozás is látható: a bal felső sarokban ceruzás levélszámozás, a jobb felső sarokban ceruzás oldalszámozás, továbbá a könyvtári nyomtatott modern számozás. Ezek közül a bal felső sarokban található ceruzás számok tűnnek a legrégebbinek, talán egykorúak; ez a számozás ugyanis nem teljesen folyamatos, vagyis még az egyes lapok kitépése előtti, s így jól jelzi a kézirat korábbi állapotát. E számozást tekintjük tehát autentikusnak, ezek akár Kazinczy kezétől is származhattak. Ennek alapján a kézirat eredetileg 45 levélből állhatott, de abból néhányat késsel vagy pengével kivágtak, s csak 2-3 cm-es csíkjaik maradtak a kötetben. Hiányzik a 2–5., a 22. és 30–31. levél; a 29. levél alsó fele letépve. A drámaszöveg a 45a levél felső harmadánál ér véget, utána a drámához nem tartozó német és latin nyelvű feljegyzések, apró jegyzetek, idézetek következnek. A 6a levél jobb margóján is barna és fekete tintával francia, latin, magyar nyelvű szavak, feljegyzések.

Az alábbiakban részletezzük a kézirat és a szöveg elhelyezkedését, hiányait. (A bal felső sarokban látható ceruzás levélszámokra hivatkozunk.)

Levél	**Az ottani szöveg, ill. hiány**
1a	Címlap
1b	Üres
2–5.	Kivágva (rajta valószínűleg: a játszó személyek listája)
6a–7b	I./1–2. jelenet
8a	I./3. címe, tetején és legalján szövegrészlet, közte üres.
8b felső kétharmada	Üres
8b alsó harmada – 11a	I./4–5.
11b	I./6. címe, szereplői. A szöveg hiányzik.
12a	Üres
13a–20b	II./1–7.
21a teteje	II./8. címe, szereplői. A szöveg hiányzik.
21a további és 21b	Üres
22.	Kivágva
23a–28b	III./1–7.
29(a) alsó fele letépve	III./8. címe, szereplői. A szöveg hiányzik.
29b felső fele	Üres
30–31.	Kivágva (rajta nyilván: a hiányzó IV./1.)
32a	IV./2., de megszakad a szöveg.
32b–33a	Üres
33b	IV./2. folytatása, a szöveghiány után.
33b–45a	IV./2–V./9.
45a–b	Latin, német nyelvű feljegyzések.
(46)	Számozatlan, üres lap.

Összefoglalva: a valószínűleg hiányzó szereplistán túl bizonyosan hiányzik a IV. felvonás első jelenete. A további lapkitépések nem befolyásolják szövegismeretünket, az üresen hagyott részeket pedig Kazinczy a kidolgozatlan jelenetek későbbi szövegére tarthatta fenn.

CZEKE Mariann (1918, 241.) a papír eltérő minősége alapján az első és az utolsó (az ő számozásában az 1. és a 46.) levelet nem tartja az eredeti kézirathoz tartozónak. Valóban vannak eltérő minőségű lapok: ilyen a dráma címlapja (vagyis a ceruzás 1. számot viselő levél), továbbá a címlap utáni két levél (táblázatunkban a 4–5.) kitépés utáni kékes színű maradéka.

SZÖVEGKRITIKA

A jelenetek elején Kazinczy következetesen feltünteti a szereplőket, a II. felvonástól kezdve következetesen kettős aláhúzással, amelyet a megszólaló szerepneveknél is alkalmaz. A címszereplő nevét két alakban használja: *Makbeth*/*Macbeth*. A *Makbeth* változat a kézirat első harmadában figyelhető meg, eleve *k*-val a címlapon is, néhányszor pedig úgy, hogy *k* betűvé alakítja egy, a *c* elé ragasztott függőleges vonallal. A kézirat további részében a *Macbeth* alakot használja. Az ingadozást meghagytuk. A többi szerepnevet is sokszor tünteti fel következetlenül (pl. *Első Boszorkány*, *I. boszorkány*, *Két nemes születésű Úr*, de azután *Eggyik* stb.). Ezeken nem változtattunk, mivel a megértést nem zavarják, ugyanakkor, a jobb áttekintés végett a szerepek hiányzó felsorolását Bürger *Personen* alapján rekonstruáltuk – ezért hozzuk szögletes zárójelben. Ugyancsak szögletes zárójelben adjuk a hiányzó felvonásszámot.

Az I. felvonás szinte minden jelenete többszörösen áthúzott, javított, s a jobb magyar megoldás keresésén túl a javítások arról tanúskodnak, hogy Kazinczy igyekezett tömörebbé tenni a szöveget. A javítások legtöbbje utólagos, Kazinczy nyilván minden átolvasáskor változtatott. A javítások egy része barna tintás, ritkábban ceruzás. A kézirat első felében az igekötős igék helyesírását utólag javítja: az igekötő és az ige közötti kötőjelet áthúzza, a kézirat további részében viszont következetesen használja a kötőjelet. A boszorkány-jelenetekben nagyon sok a javítás, láthatóan a szöveg jellegével kínlódott. A javításokból látszik, hogy a boszorkányokat végül diftongusokkal beszélteti. Ezért a többszörös javítások és sorváltozatok közül azokat választottuk a főszövegbe, amelyek e diftongusokat tartalmazzák. Ilyen pl. az első jelenetben a *Topp* szó *Taopp*-ra, a *majd* szó *moajd*-ra javítása. A II. felvonással kezdődően a szöveg inkább tisztázat jellegű, gondosabb és következetesebb. Ezért közlésünk formáját (instrukciók stb.) is a II–V. felvonás alapján választottuk meg. A szerzői utasítások és a színhely-megjelölések a kéziratban aláhúzottak, és a /: :/ zárójelek között találhatók; ezt – a drámaközléseknél megszokott módon – gömbölyű zárójelben, dőlttel hozzuk.

Következetes az *ö, ő, ü, ű* betűk használata. Mindig két vessző jelöli a rövid ékezetet, s ez egyértelműen elkülöníthető a hosszú ékezettől, melyet a két pont közé helyezett vesszővel jelöl.

A 13b levél margóján Kazinczy jegyzetet fűzött Lädy Macbeth szövegéhez: „Das Offene u[nd] Ungezwung[ene] ist so wenig ein neuer Reitz zur Ausschweif[en] daß es nach d[er] allgem[einen] Bemerkung vielmehr die Hitze dämpft, die eine Folge strenges Verbothe ist." (Itt köszönjük meg Szelestei Nagy Lászlónak a marginália kiolvasásában nyújtott segítségét.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

FORRÁS

Kazinczy darabjának mintája William Shakespeare (1564–1616) *Macbeth* című, 1605 körül keletkezett tragédiájának a német Gottlieb August Bürger által készített adaptációja volt (mint a kézirat címlapján maga Kazinczy jelezte).

A német színpadokon a 18. század elejétől angol vándortársulatok tették gyorsan népszerűvé Shakespeare-t. Az arisztoteliánus, klasszicista irodalmi kánonba azonban az 1760-es évekig nehezen fért be, s a Gottsched-féle klasszicizmus számára sem volt egyértelmű a shakespeare-i életmű értékelése (PAULIN, 64–68.). A Shakespeare-recepció német történetében az első jelentős vállalkozás Christoph Martin Wielandé (1733–1813), aki nyolc kötetben adta ki 21 prózai és 1 verses (*Szentivánéji álom*) Shakespeare-adaptációját (*Shakespear: Theatralische Werke*, 1762–66). Wieland munkáját javított és bővített újabb kiadásban Johann Joachim Eschenburg (1743–1820) jelentette meg, 12 kötetben, 1775–77-ben (*William Shakespear's Schauspiele*). Ekkorra Shakespeare német értékelése megváltozott: a Sturm und Drang számára immár a természet szavát képviselte, s e tényt erősítette Herder elemző érdeklődése is. A – valószínűleg La Place francia kiadása nyomán kialakult – német Shakespeare-kánon öt legfontosabb darabja az *Othello*, a *Hamlet*, a *Macbeth*, a *III. Richárd* és a *IV. Henrik* volt (PAULIN, 104.). (Az 1707–1793 között élt Pierre-Antoine de La Place 1746–49-ben jelentette meg a *Le Théâtre anglais* köteteit, 10 Shakespeare-dráma francia fordításával és további 26 darab rezüméjével.) A Shakespeare-recepció következő fázisában Shakespeare a német nyelvű színpadi repertoárnak is része lett. Néhány nem túl sikeres korábbi kísérlet után a nagy áttörés a kor legjelentősebb német színésze, Friedrich Ludwig Schröder (1744–1816) nevéhez fűződik: 1776-ban, Hamburgban a saját *Hamlet*-adaptációját játszotta (ezt fordította Kazinczy 1790-ben), majd több más Shakespeare-darabot vitt sikerre.

A további – igen vázlatos – áttekintésünkben csupán a német *Macbeth*re figyelünk. A *Macbeth*et először 1773-ban jelentette meg németül az ifjabb Johann Gottlieb Stephanie (1741–1800), akinek története azonban meglehetősen távol került az eredetitől (Duncan meggyilkolása után 17 évvel játszódik, Macduffnak egy Goneril nevű lánya van stb.). Wieland és Eschenburg (1776) után a harmadik német *Macbeth* 1783-ban jelent meg: Gottlieb August Bürger fordítása, amely olyan hatásos és sikeres volt, hogy 1784-ben és 1790-ben további két kiadást is megért (*Macbeth ein Schauspiel in fünf Aufzügen nach Shakespear.* Göttingen bei Johann Christian Dieterich, 1783.). Bürgert még 1777-ben Schröder inspirálta egy színszerű német nyelvű *Macbeth* készítésére (BÜRGER 1783, 5.).

Valamennyi német nyelvű Shakespeare-dráma adaptáció – tehát nem fordítás – volt, s Bürger *Macbeth*jének értékét a korszakban épp az jelentette, hogy érezte és megtartotta az eredeti dráma világát, hangulatát.

Gottlieb August Bürger (1747–1794) német költő, akinek főleg balladaköltészete volt nagy hatással a magyar felvilágosodásra (így Csokonaira is). Versein kívül a *Münchhausen báró csodálatos utazásai*ról ismert, máig is. Bürger 1768-ban kezdte meg jogi tanulmányait a göttingeni egyetemen, s hamarosan megjelentek versei az ottani *Musenalmanach*ban, amelynek 1778-ban szerkesztője is lett. Göttingennek úttörő szerepe volt az angol irodalom, s így Shakespeare német befogadásában: a göttingeni egyetemet ugyanis II. György brit uralkodó, egyben hannoveri választófejedelem alapította 1737-ben, ott alakult meg a kontinens első angol tanszéke is, s göttingeni kiadóknál jelent meg először angol nyelvű Shakespeare-kötet. Így került közel Bürger is Shakespeare-hez. 1791-ben Bürger költői népszerűségét erősen megtépázta Schillernek a költeményei második kiadásáról írt kritikája, s Bürger ezt soha nem heverte ki. Bár Magyarországi népszerűsége kicsit tovább tartott, a Schiller-kritikának bizonyosan döntő szerepe volt abban, hogy Kazinczy végül felhagyott a Bürger utáni *Macbeth*-fordítás javítgatásával. Bürger megváltozott értékelését bizonyítja az is, hogy nem sokkal később Döbrentei Gábor már nemcsak a szöveghű fordítást hiányolta Bürger munkájában, hanem színszerűnek, játszhatónak sem tartotta: „Bürger nem született a' Játékszínre. Még egyébb verseiben, Balladájit kivévén, sem gyönyörködöm annyira, mint valaha, mikor mindenhez tüzesen kaptam. Macbethben némelly kis változtatásokat teszek." (Döbrentei Gábor Kazinczynak, 1811. november 16. KazLev. IX. 146–147.)

A Bürger-adaptáció viszonya Shakespeare-hez

Shakespeare és Bürger *Macbeth*jét Czeke Marianne hasonlította össze (Czeke 1918, 245–256.). Bürger előszavában (1783, 5–9.) magyarázta az eltéréseket az angol eredetitől: reméli, hogy kihagyásai nem válnak hasonlóvá egy templom kifosztásához, hozzáadásai pedig nem ejtenek foltot Shakespeare bíborpalástján (Bürger 1783, 6.; Czeke 1918, 244.).

Az alábbiakban párhuzamosan közöljük az eredeti angol szereplistát, Bürger szerepeit (1783, 10.), és a Kazinczy-fordítás Bürger alapján rekonstruált szereplistáját. A sorrendben itt Bürgert követjük, hozzá igazítottuk mind Shakespeare, mind Kazinczy sorrendjét:

Shakespeare	**Bürger**		**Kazinczy**
Macbeth	Macbeth	König Duncan's Feldherrn. Erster hernach König von Schottland	Makbeth
Banquo	Banko		Bankó
Malcolm	Malcolm, Duncan's Sohn u. Prinz von Schottland		Malcolm
Macduff	Macduff	Schottische Grafen	Macduff
Ross (Rosse)	Rosse		Rossze
	Ein Trabant		Testőrző
A Soldier	Ein verwundeter Soldat		Katona
Murderers	Zwei Mörder		Két gyilkos
Son to Macduff	Macduffs junger Sohn		A' gyermek (A' Macduff kis fija)
A Scotch Doctor	Ein Arzt		Orvos
An English Doctor			
Seyton, an officer attending on Macbeth	Seyton, Macbeth's Adjutant		Seyton
	Ein englischer Offizier		Anglus Tiszt
Lady Macbeth	Lady Macbeth		Lädy Macbeth
Lady Macduff	Lady Macduff		Lädy Macduff
	Kammerfrau der Lady Macbeth		Az asszony-udvarnok
Hecate Three Witches	Hexen: Altfrau Drei Hexen		Boszorkány Anyó Három boszorkány
Lords, Gentlemen, Officers	Verschiedene Herren von Stande		Két nemes születésű úr
	Diener		Tselédek
Messengers	Boten		Hírhozók
Soldiers	Soldaten		Katonák
Attendants	Gefolge		Késérők Egynehány Vendégek
	Grösstentheils als Figuranten		
The Ghost of Banquo, and several other Apparitions	Banko's Geist, und verschiedene andere Erscheinungen		A' Banco árnyéka A' vérző gyermek A' koronás gyermek

A Bürger adaptációjából elhagyott szerepek:
Duncan, King of Scotland
Donalbain, younger Son of Duncan
Noblemen of Scotland (közülük egyedül Ross maradt meg):
Lenox
Menteth
Angus
Cathness
Fleance, Son to Banquo
Siward, Earl of Northumberland, General of the English Forces
Young Siward, his Son
A Porter
An old Man

Bürger a jelenetek szövegét sűrítette, tömörítette; csökkentette a szerepek számát; lehetséges, hogy szerepösszevonásait konkrét színpadi megfontolások is indokolták. Ugyanakkor több jelenetre osztotta a felvonásokat. (Ezt nem érdemes részletezni, mivel nem szándékozunk megvizsgálni, milyen Shakespeare-kiadásból dolgozott Bürger.) Az angol eredeti és az adaptáció között lényegesebb eltérés az I–II. felvonásban van, ahol a történést Bürger máshogy csoportosította. Bürger I. felvonását a boszorkányok uralják (I/1–2–3–4., 6.). Az 5. jelenetben Rosse érkezik Macbeth előléptetésének hírével. Shakespeare-nél több és részletesebb az I. felvonás: nála már a király döntését is megtudjuk Macbeth kinevezéséről, s a Lady is értesül a hírről, valamint a király érkezéséről. A II. felvonás Bürgernél a király meggyilkolásának elhatározásával indul, mely döntést az eredetiben már az I. felvonás végén meghozza Macbeth és Lady Macbeth. A II. felvonás Bürgernél a gyilkosság felfedezésével zárul. A további felvonások történései egyeznek.

Bürgernél az I–II–III. felvonást egy-egy boszorkány-jelenet zárja, ami arra vall, hogy ezeket különösen érdekesnek vagy fontosnak tartotta; az 1783-as kiadás bevezetőjében jelezte is, hogy barátainak nagyon tetszettek a boszorkány-jelenetek (Bürger 1783, 7.).

A kihagyott jelenetek közül érdemes megemlíteni a kapus (*porter*, *Thürhüter*, *Várkapus*; a modern kiadásokban a II./3. elején) jelenetét, amelyet a 18. századi angol kiadások általában szintén elhagytak. A kihagyás oka az angol klasszicizmus és benne főleg az első jelentős Shakespeare-kiadást készítő Alexander Pope ízlésvilága volt. A kapus-jelenetet gyakran említették együtt a korabeli *Hamlet*-kiadásokból ugyancsak lehagyott sírásó-jelenettel, ami rávilágít a kihagyás okaira: a tragédián belül a klasszicizmus idegennek érezte a komikus-groteszk színt. Érdekesség, hogy a valószínűleg a La Place-féle francia kiadásból dolgozó Wieland viszont megtartotta e jelenetet.

A Kazinczy-fordítás viszonya Bürgerhez

Kazinczyt nyilván Bürger Magyarországon népszerű költészete vezette a *Macbeth*-adaptációhoz, s meglehetős híven követte Bürger szövegét. Azonosak a szereplők, megegyezik a struktúra, ugyanannyi, ugyanolyan terjedelmű jelenetből áll az öt felvonás. Pontosan átveszi a színhely-meghatározásokat, a jelenetek elején ugyanúgy tünteti fel a szereplőket, mint Bürger. Arra a kérdésre, hogy Kazinczy Bürger *Macbeth*jének melyik kiadását használta, nem tudunk határozott választ adni. Igen valószínű, hogy az 1790-es (harmadik) kiadásnál korábbit használt; az első két kiadás szövege teljesen azonos (azzal a különbséggel, hogy a második kiadásban képek is vannak).

A Kazinczy-kézirat Bürgerhez való viszonyát Czeke Marianne vizsgálta részletesen (Czeke 1919), aki a német szövegtől való eltéréseket és a magyar nyelv sajátosságaiból következő kifejezésmódokat nézte át, s mindegyikre számos példát hozott a kéziratból. (Az eltérések az összevonásokból vagy a bővítésekből erednek: Czeke 1919, 255–258.). Czeke szerint az eltérések nem hamisították meg a német eredetit, a Bürgernél még meglévő shakespeare-i képeket és hasonlatokat azonban Kazinczy, éppen eltérő megoldásai következtében, elhagyta (Czeke 1919, 255).

KELETKEZÉS

Shakespeare magyarországi recepció- és fordítástörténetét először Bayer József dolgozta fel (Bayer 1909), majd Maller Sándor adott rövid áttekintést, Dávidházi Péter pedig a 20. század végéig tekintette át a Shakespeare-kultusz történetét. A korszakban a német nyelvű színházak is rövidített, nagyban átalakított adaptációkkal – és semmiképp nem fordításokkal – dolgoztak, a magyar nyelvű recepció lehetőségeit pedig erősen szűkítették a korabeli magyar színházi viszonyok (Dávidházi, 77–81; *Magyar színháztörténet*, 61–99.). Magyarországra Shakespeare német közvetítéssel jutott el (Bayer 1909, I. 9–15.), először az 1770-es években, épp akkor tehát, amikor a „színház nélküli drámaprogram" jegyében megélénkült a fordítói mozgalom (*Magyar színháztörténet*, 43–48.). E mozgalom inspirálta az első magyar nyelvű Shakespeare-adaptációkat, legelsőként a *Rómeó és Júliá*t: ezt 1786-ban készítette Kun-Szabó Sándor, németből (*Magyar színháztörténet*, 44–45.), s 1793 márciusában játszották Budán: ez egyben az első magyar nyelvű Shakespeare-előadás is. (*Magyar színháztörténet*, 449.) A Shakespeare-recepció e korai szakaszában Kazinczyé volt az úttörő szerep, a színházszervezésben és a dráma-magyarításban egyaránt (Bayer 1909, I. 1–2, 130–178; *Magyar színháztörténet*, 58–60.). 1790-ben lefordította és megjelentette a *Hamlet*et és ő volt a *Macbeth* első magyar fordítója is. A máig kiadatlan *Macbeth*-kézirattal kapcsolatban több történet is napvilágot látott (melyet később részletezünk). Kazinczy már 1790. július 1-jei levelében megírta, hogy fordítja „a' Shakespear Macbethjét Bürger után" (B. Prónay Lászlónak, 1790. július 1. KazLev. II., 82.). A *Macbeth* fordítását – mint azt az *Orpheus* borítóján, a *Litteratori tudósítások*ban bejelentette – a *Kűl-földi Játszó-Szín* III. kötetébe szánta: „A' harmadik darabra készűl a' Genuai Zendűlés, Schiller szerint, és Macbeth Shakespear és Bürger után." (Debreczeni 2001, 309, 525.) A fordítás elkészültét több levelében is említette; így Kis Jánosnak (1793. július 27. KazLev. II. 298.) és Aranka Györgynek: „Én most Orpheusnál egyebet nem nyomtattatok, mert nem nyomtattathatok. Nyakamon az építés, arra pedig pénz kell. Diogenesem kész úgy, hogy mindjárt lehet nyomtatni; Tragoediaim is vagy négy, az az Hamlet, Macbeth, Sztella, Missz Szára. Emilia Galottinak még híjja van." (1791. április 8. KazLev. II. 185.). Az *Orpheus* mellékletébe, a *Heliconi Virágok* II. kötetébe a *Macbeth* egy részletét szánta: „Öszve szedtem már a' jövő esztendőre készülendő Gyűjteményt is, 's imé ezek lesznek Heliconi bokrétámnak virágszálai: […] 50. Macbethből eggy boszorkány scena. […] Ezek az 1792-dikre készített Heliconi Virágok." (Kazinczy Gr. Id. Ráday Gedeonnak, 1791. február 15. KazLev. II. 230–231.) A melléklet nem jelent meg, de a gondosan összeállított kéziratot ismerjük (MTAK M. Irod. RUI 2° 2./II. A *Három boszorkány* c. *Macbeth*-jelenet: 49b–50a. A kötet részben autográf, a 13–54. fóliók Kazinczy kézírásában maradtak fenn. Vö. Gergye 1993, 121–124.) A *Heliconi Virágok* gondos tisztázatának szövegével egyezik az OSZK-beli *Macbeth*-kézirat első jelenete, amelybe utóbb erősen belejavított: szemmel láthatóan diftongizáló beszédmódot képzelt el a boszorkányoknak, a legtöbb korrekció ilyen irányú. (Pl. az első megszólalásban a „Topp! de virradta felé" szerepel a *Heliconi Virágok*ban és az OSZK-kézirat első változatában is. Ezt javítja: „Taopp! de vieradta felé" alakra.) Az alábbiakban közöljük a *Heliconi Virágok*-beli, alig egy oldalnál hosszabb boszorkányjelenetet (MTAK M. Irod. RUI 2° 2./II. 49b–50a.):

HÁROM BOSZORKÁNY.

a' Shakespear és Bürger Macbethjének
első Scenája.

ELSŐ BOSZORKÁNY.
Topp! de virradta felé
Hol tsapunk majd eggyüvé?

A' MÁSODIK.
Ha majd a' varju dögre száll,
'S az Útazókra kárt! kiabál;
Ha majd az akasztófáról krákog,
'S a' sűltt koponyákon vákog;
A' baglyok ha kezdik a' húhogatást,
A' rusnya motsárban fel-leljük egymást.

A' HARMADIK.
Addig ugyan eggyet mondok még Macbethnek.

AZ ELSŐ.
Lidértzkém, lobogsz már?

A' MÁSODIK.
Oszoljunk, kergetnek!

A' HARMADIK.
Kakaskám, te is hívsz?

A' MÁSODIK.
No rajta, kezet!
No rajta! Szemünk szánk a' merre vezet!

/:*Kezet fognak, 's karika tántzot kezdenek*:/

MIND HÁRMAN /:*ordító dallással*:/
Hideget tőltünk a' melegbe;
Meleget tőltünk a' hidegbe!
Vért fejérbe,
Meg' azt a' vérbe!
'S Prrr! valamit akarunk
Öszve meg öszv' habarunk.

A' MACBETH FORDÍTÓJA.

A *Macbeth*-kézirat sorsa ezután talányos. Bayer József az 1897-ben megjelent irodalomtörténetében még úgy tudja, hogy a kézirat elveszett: „*Macbeth*ből már 1791-ben a boszorkányjelenetet a Helikoni virágokba szánta, de nem másoltatja le a színészek által s 1794-el végleg elveszettnek mondható. […] Legelőbb a veszteség pótlására gondol és egy német Macbethet kér, hogy újból lefordíthassa." (BAYER 1897, I. 213.) Bayer itt Kazinczy 1795. augusztus 31-i levelére hivatkozik, ott azonban nem a *Macbeth*ről van szó. Az ugyanis a Barkó generálisnak írt levél, melyben a *Titus kegyelmességé*t próbálta eljuttatni a pesti színjátszókhoz, de kevés sikerrel. („Generális Barkóhoz, a' kitől 1795. Június és September között a' Király' Rabjai függöttenek." „Ew. Excellenz! Ich überreiche hier Ew. Excell. ein aus dem italienischen des Abbate Pietro Metastasio ungrisch übersetztes Schauspiel unter dem Titel: Die Milde des Titus, in der tiefsten Ehrfurcht. […] Ich glaube Ew. Exc. es würde im Ungrischen Publicum ehrwürdige Sensationen erwecken, wenn dieses in sich selbst so vortreffliche u. auf die jetzige Lage der Sachen so sehr passende Stück bei der Feierlichkeit der Installation Sr. kaiserlichen Hoheit des Erzherzogs Statthalters angeführt würde, u. in dieser Hoffnung bitte ich Ew. Exc. unterthänigst das hier beigelegte Manuscriptum der Ungrischen Schauspielergesellschaft in Ofen u. Pesth herausgeben zu lassen. Ofen, den 31. Aug. 1795. unterthänigster Diener Franz Kazinczy." Kazinczy Barkó generálisnak, 1795. augusztus 31. Kaz.Lev. II. 418.) A német nyelvű *Macbeth*-

kötetet 1795. július 29-i levelében kérte anyjától: „Ha alkalmatosság lesz valamit kűldeni, kérem az Öcsémet, kűldje le nekem: 1. a' német Makbethet; gyöngyszínű kék papirosba van broschírozva, igen kicsiny és vékony." (KazLev. II. 414.)

Az 1791-ben készített fordítás vagy elveszett, vagy Kazinczy elégette: a levelek mindkét lehetőséget alátámasztják (leszámítva azt a tényt, hogy a kézirat megvan).

1. *Elveszett?* 1794. július elején Kazinczy Szentmarjay Ferenccel küldött egy, a *Macbeth* kéziratát is tartalmazó csomagot Pestre, Schedius Lajosnak, a csomag azonban elveszett. A csomag tartalmát 1794. október 6-án Kis Jánoshoz írt panaszos leveléből ismerjük: „Ah, Kis! oda tehát Gesznerem 15dszeri fordítása, oda a' Wieland Grátziáinak fragmentuma, oda Anakreonomnak némelly dalai! — Sírj velem, sírj! Csekélységek; de olly csekélységek, a' millyeneknél többet, jobban Kazinczydtól nem várhatsz! de Kazinczydnak csekélységei! Elfojt az a' gondolat, hogy örökre oda vannak. A' néked készített Testvéreket megkaphatom még, mert Pesten és Erdélben le vannak másolva; de Gesznerem, de Grátziám, de Anakreonom, de Makbethem! de Klopstockomnak egynehány ódája!" (Kis Jánosnak, 1794. október 6. KazLev. II. 384.)

2. *Elégette?* Későbbi leveleiben többször említette, hogy a *Macbeth* kéziratát elégette. Feltételezések szerint erre elfogatása előtt, a házkutatástól való félelmében került sor. Letartóztatása után hosszú ideig nem tudott a fordítással foglalkozni, s a *Macbeth*, legalábbis a levelezésben, csak 1808-ban került elő ismét, amikor Döbrentei Gábor szintén belekezdett a *Macbeth* fordításába (BAYER 1909, I. 237.). Az ekkor a Gyulay családnál nevelősködő Döbrentei Kazinczynál érdeklődött: „Tudósítson, kérem a' Tekíntetes Urat, ha Macbeth kész e valóban, a' mint az Orpheusban igérve vagyon." (Döbrentei Gábor Kazinczynak, 1808. február 25. KazLev. V. 335.) Kazinczy közvetlenül nem válaszolt, de a gr. Gyulay Ferencnének írt levelében üzent: „Döbrenteyt köszöntöm, 's azt izenem, hogy Makbethet nem fordítottam, 's a' mi volt is elégettem." (Kazinczy Gr. Gyulay Ferencnének, 1808. augusztus 17. KazLev. VI. 33.) Döbrentei azonban elégedetlen volt az üzenettel, s 1808. július 3-án ismét írt Kazinczynak: „Macbeth vagyon e fordítva a' Tek. Ur által? Én belé kaptam, de a' Vásárhelyi deszka theátromhoz másképpen kellene alkalmaztatni." (Döbrentei Gábor Kazinczynak, 1808. július 3. KazLev. VI. 5.)

Kazinczy Toldy Ferencnek még 1827-ben is azt írta, hogy a „Medeát, Macbethet elégettem, 's még 1794 előtt." (Toldy Ferencnek, 1827. december 6. KazLev. XX., 412.) Az állítás hitelét fokozta a tény, hogy *Medea*-fordításának valóban nincs nyoma.

A *Macbeth*-fordítás kézirata azonban megvan, ahogy azt Bayer 1909-ben már leírta. (BAYER 1909, 234–235.) Nem tudjuk, honnan került elő vagy hogyan maradt fenn. Valószínűleg mégis csak maradt belőle legalább egy példány valahol, valakinél, talán valamelyik színésznél, hiszen Kazinczy általában több példányban készítette, illetve készíttette el írásait. A fennmaradt kézirat címlapján az 1791-es évszám szerepel. A címlap megjegyzése szerint nem tekintette késznek a fordítást: „vagy szerencsésebb újradolgozást, vagy emésztő tüzet kíván. hogy így fordítóját el ne temesse." Néhány jelenetnek csak a címe van meg, szövege hiányzik, s nyilván a meglévőn is javítani akart.

Mikor javította Kazinczy a Macbeth-fordítást?

A *Macbeth* javításának idejét illetően kizárólag feltételezéseket fogalmazhatunk meg. Döbrentei 1808-ban kezdett bele a maga fordításába (az eredeti angolból), majd – valószínűleg Benke Józsefnek, a pesti színtársulat igazgatójának ösztönzésére – 1811-ben vette elő újra. A *Macbeth*je létét tagadó Kazinczy is ekkor, tehát 1808–11 körül vehette elő ismét a saját fordítását. A másik lehetőség 1814, amikor a *Hamlet* próza-fordítását kezdte jambikus verses formára hozni, August Wilhelm Schlegel német szövege alapján, annak azonban leveleiben nincs nyoma, hogy a *Macbeth* javításába is belekezdett volna (Kazinczy Helmeczy Mihálynak, 1814. április 13. KazLev. XI. 343.; Kazinczy Gr. Dessewffy Józsefnek, 1814. május 1. KazLev. XI. 362.; *Magyar színháztörténet*, 134.). A *Macbeth* javításai tehát minden bizonnyal több menetben, esetleg több évtized alatt készültek. Ezt támasztja alá a tintahasználat is: az eredeti kézirat fekete tintás, a javítások egy része szintén fekete, más része barna tintával készült. A kézirat első részében, különösen az I–II. felvonásban igen sok a javítás. Ennek oka talán nem az, hogy Kazinczy ott találta a legtöbb hibát, hanem valószínűleg az, hogy a II. felvonás után felhagyott a részletes javítgatással.

A *Macbeth*-fordítás el nem végzett korrigálása nyilván Kazinczy megváltozott ízlésével, esztétikai szemléletével is magyarázható, amelynek következtében Bürgert nagyban át kellett értékelnie: „fogsága előtt még ő ajánlotta Csokonainak Bürger követését, ami majd a debreceni költő egyik legfontosabb hibájának fog bizonyulni az ifjú Kölcsey erősen kazinczyánus ízű Csokonai-bírálatában" – írja e váltásról Csetri Lajos (CSETRI, 43.). Schiller 1791-es Bürger-bírálata nyilván eljutott Kazinczyhoz, s megerősíthette *Macbeth*jének elvetését. 1801-ben ráadásul elkészült Schiller verses *Macbeth*je is. Kazinczy Schediushoz írt, sokat idézett levelében minden bizonnyal az adaptációt mint módszert vetette el Shakespeare esetében, hiszen – Hamlet tanácsát követve – Shakespeare csak a legnagyobb hűséggel fordítható: „Kárhoztassanak a' Puristák, a' kik soloecismusaimon azért akadnak-fel, mert nem értik, a' hogy' nékiek tetszik, én azzal keveset gondolok; adjanak nékem leczkét, hogy fordítani szabad kézzel kell: én nem térek-el utamról. Szabad kézzel én is fordítottam. Az ő kedvekért – egyedűl az ő kedvekért – van úgy fordítva a' Molière' két bohó játéka; így lessz a' Metastasio' Titusa, Themistoclese és Régulusa. is. De a' Lesszing és Göthe 's a' Marmontel fordítójának illő a' Hamlet tanácsát követni, hogy Auctora' szavaihoz semmit ne adjon a' magáéból." (Schedius Lajosnak, 1803. március 15. KazLev. III. 41.)

Feltűnően hiányzik a boszorkányjelenetek kidolgozása: az I./3., az I./6., a II./8., a III./8., a (kitépett lapon valószínű) IV./1. jelenet mind a boszorkányoké. Ez nem lehet véletlen; azt feltételezzük, hogy Kazinczy a vészbanyák létével, metafizikai „személyiségével" kínlódott a legtöbbet. A 18. század első felében nagyon is jól ismert ez a hihetetlenséggel, valószínűséggel kapcsolatos a dilemma (SZAJBÉLY, 109–116.). (Samuel Johnson is korabeli babonáknak minősítve mentegette a *Macbeth* boszorkányait.) A boszorkányok nem hagyhatók el a drámából, hiszen Macbeth történetének elindítói, később pedig sorsfordítói. Ráadásul a Bürger-féle drámaszerkezetbe igen fontos pontokon érkeznek: az I–II–III. felvonást záró, a IV. felvonást nyitó jelenetben. Az utóbbi jelenet hiánya (30–31. levél) minden bizonnyal annak tudható be, hogy a saját fordításával elégedetlen Kazinczy kitépte. Bürger említett előszava is felhívhatta figyelmét a boszorkány-alakok érdekes voltára, melyeknek értékelése a Sturm und Drang után jelentősen megváltozott: mind több illusztráció ábrázolta, s a korai romantika különösen fogékony volt a Shakespeare-figurák látomásos lélektani megjelenéseire, a belső tartalmak színpadi alakokban történő „kivetüléseire". Ezt támaszthatja alá Kazinczy esetében a tény, hogy az *Orpheus* már említett mellékletébe, az 1792-es *Heliconi virágok* meg nem jelent, de gondosan előkészített kötetébe beválogatta *a' Shakespear és Bürger Macbethjének első Scenájat*, vagyis a dráma nyitójelenetét.

HATÁSTÖRTÉNET

A máig kiadatlan szöveg természetesen hatástalan maradt, jóllehet az első *Macbeth*-fordítás tényét mindig is nagy hangsúllyal emelte ki a szakirodalom.

MAGYARÁZATOK

apolgat: csókolgat.
bikkes: bükkös.
fel is neveljelek: magasabb tisztségbe emeljelek.
felitekbe: fölétek.
Fifre: Fife félszigetre (Skócia).
Forisz: Fores skóciai város, ennek közelében táborozik a király serege.
Hibernia: Írország.
húnyor: hunyor, mérges (virágos) növény.
kanták: kannák, kancsók.
kengyelfutó: hírnök.
nevelés: magasabb tisztségbe emelés.

sarampó: sorompó (lovagi tér korlátja).
sceptrum: jogar.
Sconéban: Scone, a skót királyok koronázó városa.
selejték: maradék.
szakállal szakállra: szemtől szembe.
szátyók: bumfordi, ostoba.
Szer: Sir.
tartalék: tartózkodás, óvakodás.
vártás: őr.
zsenditze: zsendice, juhtej savója; a. m. savanyú.

Rövidítésjegyzék

Angyal: Angyal Endre, *Theatrum mundi*, Budapest, 1938.
Antalffy: Antalffy Gizella, *Lessing a magyar színpadon*, Budapest, 1916.
Bagossy: Bagossy Edit, *Pietro Metastasio színpadi művei (A metastasioi melodráma hatása a 18–19. századi magyar drámára és színházművészetre)* PhD-értekezés, Kézirat, 2006.
Bayer 1887: Bayer József, *A Nemzeti Játékszín története* I–II., Budapest, 1887.
Bayer 1897: Bayer József, *A magyar irodalom története* I–II., Budapest, 1897.
Bayer 1909: Bayer József, *Shakespeare drámái hazánkban* I–II., Budapest, 1909.
Belitska-Scholtz: Belitska-Scholtz Hedvig, *Alcuni problemi della scenografia italiana del seicento*, Acta Historiae Artium, 1970.
Bíró: Bíró Ferenc, *A felvilágosodás korának magyar irodalma*, Budapest, Balassi, 1994.
Bodolay: Bodolay Géza, *Irodalmi diáktársaságok 1785–1848*, Budapest, 1963.
Bürger 1783: *Macbeth*, Ein Schauspiel in fünf Aufzügen nach Shakespear, bei Johann Christian Dieterich, Göttingen, 1783. [ford. Gottfried August Bürger].
Cenner 1965: Cenner Mihály, *XIX. századeleji pápai Színlapok*, Különnyomat a *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 3. kötetéből, szerk. Éri István, Veszprém, 1965, 83–99.
Cenner 1972: Cenner Mihály, *Magyar színészet Székesfehérvárott és Fejér megyében*, Székesfehérvár, 1972.
Czeke 1918: Czeke Marianne, *Kazinczy Ferenc Macbeth-fordítása Bürger után = Magyar Shakespeare-tár* [1.], szerk. Ferenczi Zoltán, 1918 (X. kötet), 238-256.
Czeke 1919: Czeke Marianne, *Kazinczy Ferenc Macbeth-fordítása Bürger után = Magyar Shakespeare-tár* [2.], szerk. Ferenczi Zoltán, 1919 (XI. kötet), 251-281.
Czibula 2004: Czibula Katalin, *Metastasio a 18–19. századi magyar drámairodalomban*, Irodalomtörténeti Közlemények 2004, 181–202.
Czibula 2005: Czibula Katalin, *Metastasio Temistocle című drámája Kazinczy Ferenc állítólagos fordításában*, Lymbus Magyarságtudományi Forrásközlemények, főszerk. Újvári Gábor, Budapest, 2005, 169–206.
Czuczor–Fogarasi: Czuczor Gergely–Fogarasi János, *A magyar nyelv szótára* I–VI., Pest, 1862–1874.
Csetri: Csetri Lajos, *Egység vagy különbözőség? Nyely- és irodalomszemlélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában*, Budapest, 1990.
CsokLev.: Csokonai Vitéz *Mihály összes művei*, *Levelezés*. szerk. Debreczeni Attila, Budapest, 1999.
Dávidházi: Dávidházi Péter, *„Isten másodszülöttje" A magyar Shakespeare-kultusz természetrajza*, Budapest, 1989.
Debreczeni 2001: *Első folyóirataink: Orpheusz*, s. a. r. Debreczeni Attila, Debrecen, 2001.
Debreczeni–Gönczy: *„Et in Arcadia ego" A klasszikus magyar irodalmi örökség feltárása és értelmezése*, szerk. Debreczeni Attila és Gönczy Monika, Debrecen, 2005.
Dékáni: Dékáni Kálmán, *Kazinczy Ferenc följegyzései. 1803–1805*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1902, 201.

DÖME 1802: *Metastasiusnak egynehány darabjai: Fordította olaszból* DÖME Károl, Komáromban, 1802.
DÖME 1815: *Ismét egykét játék Metastásióból*, DÖME Károl által, Pozsonbon (sic!), 1815.
ENYEDI: ENYEDI Sándor, *Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei, 1792–1821*, Bukarest, 1972.
FERENCZI: dr. FERENCZI Zoltán, *Az erdélyi magyar játékszín kezdete*, Különnyomat az *Erdélyi Múzeum* 1892. évfolyamából, Kolozsvár, 1892.
FRIED 1985: FRIED István, *Kazinczy egy elfelejtett vígjátéka*, Színháztudományi Szemle 18. Budapest, 1985, 37–55., 329–353.
FRIED 1996: FRIED István, *Az érzékeny neoklasszicista, Vizsgálódások Kazinczy Ferenc körül*, Kazinczy Ferenc Társaság Sátoraljaújhely–Szeged, 1996.
GERGYE 1993: GERGYE László, *Kazinczy Ferenc kéziratos hagyatéka*, MTAK, Budapest, 1993.
GERGYE 1998: GERGYE László, *Múzsák és gráciák között – Kazinczy Ferenc és a gráciaköltészet*, Budapest, 1998.
GRAGGER: GRAGGER Róbert, *Molière első nyomai a magyar irodalomban*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1909, 147–166, 317–366.
GOETHE: *Goethes Werke*. Auswahl in sechsehn Bänden. Mit einer biographischen Einleitung von Prof. Dr. S. M. PREM, Vierter Band, Leipzig, Verlag von Gustav Fock. [é. n.]
GOETHE 1963: *Goethe válogatott művei*, *Drámák I.*, a jegyzeteket összeállította LAY Béla, Budapest, 1963.
HÁSZ-FEHÉR 2000: HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A kánon építésének és leépítésének stratégiái Kazinczynál. A Bácsmegyeinek gyötrelmei = A magyar irodalmi kánon a XIX. században*, szerk. TAKÁTS József. Pécs, 2000, 37–56.
HÁSZ-FEHÉR 2004: HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A „nemzeti szentimentalizmus" programjának egyik forrása: az oszianizmus = Serta pacifica Tanulmányok Fried István 70. születésnapjára*, szerk. ÁRMEÁN Otília, KÜRTÖSI Katalin, ODORICS Ferenc és SZÖRÉNYI LÁSZLÓ, Szeged, 2004, 209–220.
HONT: *A színház világtörténete*, főszerk. HONT Ferenc, Budapest, 1986.
IMRE: IMRE Lajos, *A „Bot-csinálta doctor" Molièrenél és Kazinczynál*, Erdélyi Muzeum-Egylet Bölcselet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának kiadványai, szerk. HEGEDŰS István, V. kötet, Kolozsvár, 1888, 169–193.
JÁNOS-SZATMÁRI: JÁNOS-SZATMÁRI Szabolcs, *Az érzékeny színház A magyar színjátszás a 18–19. század fordulóján*, Kolozsvár, 2007.
Jezsuita iskoladrámák I.: *Jezsuita iskoladrámák* I., sajtó alá rendezte ALSZEGHY Zsoltné, CZIBULA Katalin és VARGA Imre, (RMDE XVIII. század 4./1.) Budapest, 1992.
Jezsuita iskoladrámák, II.: *Jezsuita iskoladrámák* II. sajtó alá rendezte ALSZEGHY Zsoltné, BERECZ Ágnes, KERESZTES Attila, KISS Katalin, KNAPP Éva és VARGA Imre, (RMDE XVIII. század 4./2.), Budapest, 1995.
JOLY: Jacques JOLY, *Les fètes théâtrales de Metastase à la cour de Vienne (1731–1767)*, Faculté des Lettres et Sciences humaines de l' Université de Clermont-Ferrand II, [h. n.] 1978.
KAZINCZY 1836: *KAZINCZY Ferencz' Eredeti Munkái*. A' M.T.T. megbizásából összeszedék: Bajza és Schedel. Első kötet Kazinczy Ferencz' Eredeti Poetai Munkái. Budán 1836.
KazLev.
– *Kazinczy Ferencz levelezése*, I–XXI. kötet, szerk. VÁCZY János, Budapest, 1890–1911.
– *Kazinczy Ferenc levelezése*, XXII. kötet, szerk. HARSÁNYI István, Budapest, 1927.
– *Kazinczy Ferenc levelezése*, XXIII. kötet, szerk. BERLÁSZ Jenő–BUSA Margit–Cs. GÁRDONYI Klára–FÜLÖP Géza, Budapest, 1960.
KERÉNYI 1979: *A borzasztó torony. Képek a magyar vándorszínészet világából*, vál. KERÉNYI Ferenc, Budapest, 1979.
KERÉNYI 1981: KERÉNYI Ferenc, *A régi magyar színpadon. 1790–1849*, Budapest, 1981.
KERÉNYI 1981a: KERÉNYI Ferenc, *Kazinczy Ferenc és Bajza József (Az Emilia Galotti kiadástörténetéről)*, Irodalomtörténet, 1981, 787–792.
KERÉNYI 2000: *A magyar színikritika kezdetei (1790–1837)*, s. a. r. KERÉNYI Ferenc, Budapest, 2000.

KÓTSI PATKÓ: KÓTSI PATKÓ János, *A Régi és Új Theátrom Históriája és egyéb írások*, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta JORDÁKY Lajos, Bukarest, 1973.
LESSING 1954: Gotthold Ephraim Lessing: *Gesammelte Werke. Zweiter Band. Dramen, Dramenfragmente*, Hrg. Paul RILLA, Berlin, 1954.
LESSING 1958: Gotthold Ephraim LESSING, *Drámák, versek, mesék*, vál. VAJDA György Mihály, Budapest, 1958.
Magyar színháztörténet: *Magyar színháztörténet 1790–1873*, főszerk. SZÉKELY György, szerk. KERÉNYI Ferenc, Budapest, 1990.
MALLER: MALLER Sándor, *Shakespeare-örökségünk = Magyar Shakespeare-tükör*, vál., szerk. MALLER Sándor – RUTTKAY Kálmán, Budapest, 1984, 11–54.
METASTASIO 1832: Pietro METASTASIO, *Tutte le opere, volumene unico*. Firenze, Borghi e compagni, 1832.
MOLAND 1868: *Oeuvres complètes de MOLIÈRE*, szerk. Louis MOLAND, Paris, 1868.
MOLIÈRE, *Oeuvres complètes*: MOLIÈRE, *Oeuvres complètes* I–II. Textes établis, présentés et annotés par Georges COUTON, Éditions Gallimard, 1971.
MOLIÈRE 2002: MOLIÈRE *Összes drámái* I–II, Budapest, 2002.
MEZEI: MEZEI Márta, *Nyilvánosság és műfaj a Kazinczy-levelezésben*, Budapest, 1994.
NAGY Iván: NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, 1–12. kötet, kiadja Friebeisz István, Pest, 1857–65.
NEPOS 1941: *NEPOS Cornelii Nepotis quae extant. Cornelius Nepos épen maradt munkái*, fordította, jegyzetekkel CZUCZOR Gergely, Budán, M.D.CCC.XL.I. (1841.)
NEPOS 1984: Cornelius NEPOS, *Híres férfiak*, fordította, az utószót és a jegyzeteket írta HAVAS László, Budapest, 1984.
NYERGES: NYERGES László, *Kazinczy drámafordításai Metastasiótól*, Színháztudományi Szemle 13. (Tematikus szám a Budapesten rendezett Metastasio-szeminárium anyagából), szerk. NYERGES László, sorozatszerk.: FÖLDÉNYI F. László, Budapest, 1984, 65–79.
PATAI: PATAI József, *Bajza és Lessing*, EphK, 1908, 33–47., 205–223., 354–369.
PAULIN: Roger PAULIN, *The critical reception of Shakespeare in Germany 1682–1914*, Georg Olms Verlag, Hildesheim–Zürich–New York, 2003.
Piarista iskoladrámák I.: *Piarista iskoladrámák* I., s. a. r. DEMETER Júlia, KILIÁN István, KISS Katalin és PINTÉR Márta Zsuzsanna, (RMDE XVIII. Század 5/1.), Budapest, 2002.
PUKÁNSZKY: PUKÁNSZKY Béla, *Lessing und Franz von Kazinczy*, Deutsch-Ungarische Heimatsblätter, 1929, 71–79.
SALA DI FELICE: Elena SALA DI FELICE, *Metastasio. Ideologia, drammaturgia, spettacol*o, Franco Angeli Editore, 1983.
SÁRKÖZY: SÁRKÖZY Péter, *„Az olasz negédes kertjében". Az árkádikus költészet és a 18. századi magyar irodalom*, Budapest, 2008.
SATRAGNI: Giangiorgio SATRAGNI, *La decadenza dell' opera secondo Metastasio e La clemenza di Tito con musica di Gluck (1752): rinnovamento prima della „Riforma" = Tricentenario metastasiano, Metastasio da Roma all' Europa*, Incontro di studi 21 ottbre 1998. a cura di Franco Onorati, Roma, 1998, 99–135.
SZAJBÉLY: SZAJBÉLY Mihály, *„Idzadnak a' magyar tollak". Irodalomszemlélet a magyar irodalmi felvilágosodás korában, a 18. század közepétől Csokonai haláláig*, Budapest, 2001.
SZAUDER: SZAUDER József, *A kassai „érzelmek iskolá"-ja. Adalékok egy literátori magatartás történetéhez*, Irodalomtörténet, 1959/3–4., 394–407.
SZILÁGYI: SZILÁGYI András, *Esterházy Miklós herceg (1765–1833), a műértő és műpártoló*, megjelenés alatt.
Színháztudományi Szemle: lásd NYERGES.
SZINNYEI: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái* 1–14., Budapest, 1891–1914.
TAXNER-TÓTH: TAXNER-TÓTH Ernő, *Kazinczy és kora (1750-1817)*, a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadványa, Budapest, 1987.
VÁCZY: VÁCZY János, *Kazinczy Ferenc és kora* I. kötet, Budapest, 1915.

VASSHEGYI: VASSHEGYI Margit, *A magyar Molière-fordítások*, Budapest, 1926.
VÖRÖS: VÖRÖS Imre, *Fejezetek a XVIII. századi francia–magyar fordításirodalmunk történetéből*, Budapest, 1987.
WEITZNER: WEITZNER Leó, *Az első magyar Molière-fordítások*, Budapest, 1917.
ZAMBRA: ZAMBRA Alajos, *Metastasio „poeta cesareo" és a magyarországi iskoladráma a XVIII. század második felében,* Egyetemes Philológiai Közlöny, 1919, 1–71.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
MTAK Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és Kézirattára, Budapest
p. o. példának okáért, például
RMDE Régi Magyar Drámai Emlékek

Névmutató

Almásy Pál *352*
Anakreón *402*
Antalffy Gizella *383*, *389*, *391*, *392*
Aquinói Szent Tamás 83, *369*
Aranka György *379*, *400*
Arisztotelész 83

Bagossy Edit *357*
Bajza József *340*, *344*, *345*, *354*, *356*, *362*, *378*, *381*, *382*, *384*, *385*, *388*, *389*, *390*, *391*, *392*
Bánffy György *354*, *359*
Bárczay Ferenc *373*
Barkó Vince generális *349*, *352*, *353*, *401*
Báróczy Sándor *387*
Baróti Szabó Dávid *364*
Bártfay László *381*, *388*
Bartsch, Adam *339*
Bayer József *342*, *359*, *383*, *400*, *401*, *402*
Benke József *402*
Berzsenyi Dániel *373*
Bodolay Géza *357*
Boufflers, Louis-François, duc de *339*, *340*, *387*, *388*
Brutus 19
Buczy Emíl *366*, *373*
Buridan, Jean 79, *367*
Bürger, Gottlieb August 291, *387*, *396*, *397*, *398*, *399*, *400*, *403*

Caldala, Antonio *350*, *357*
Cenner Mihály *354*, *359*
Chyzer Kornél *380*
Cicero, Marcus Tullius 95
Corneille, Pierre *350*
Curtius Rufus, Quintus 110, *376*
Czeke Mariann *396*, *398*, *399*
Czibula Katalin *357*, *359*

Cserey Farkas *339*, *354*, *366*
Csetri Lajos *403*
Csokonai Vitéz Mihály *357*, *397*, *403*

Dávidházi Péter *400*
Debreczeni Attila *337*, *400*
Dékáni Kálmán *373*
Denis, Michael *380*
Dessewffy József *366*, *382*, *388*, *402*
Dieterich, Johann Christian *397*
Döbrentei Gábor *371*, *373*, *387*, *388*, *390*, *397*, *402*
Döme Károly *357*, *359*
Dugonics András *367*

Egerváry Ignác *358*
Ellinger János *387*
Endrődi János *366*
Enyedi Sándor *354*, *359*, *389*
Erigena, Johannes Scotus 83, *368*
Ernyi Mihály *358*
Eschenburg, Johann Joachim *397*

Fejér (Fehér) György *387*
Ferenc, I. Habsburg, császár *352*, *358*
Ferenczi Zoltán *354*, *383*
Festetics György *374*
Foppa, Giuseppe Maria, *344*
Fried István *337*, *344*

Gergye László *337*, *345*, *349*, *400*
Gessner, Salomon *338*, *339*, *340*, *342*, *343*, *364*, *370*, *392*, *402*
Gluck, Christoph Willibald *350*
Goethe, Johann Wolfgang *337*, *339*, *340*, *341*, *342*, *344*, *346*, *349*, *357*, *359*, *366*, *387*, *393*, *403*
Gombos Imre *382*
Gotter, Friedrich Wilhelm *387*
Gottsched, Johann Christoph *397*
Gőböl Gáspás *387*
Gönczy Monika *337*
Gragger Róbert *364*
Gulácsy Antal *392*
Guzmics Izidor *344*, *367*

György, II., brit király *397*
Gyulay Ferencné *402*

Hász-Fehér Katalin *337*
Helmeczy Mihály *338*, *340*, *343*, *352*, *353*, *354*, *355*, *356*, *358*, *367*, *373*, *374*, *381*, *387*, *388*, *402*
Herder, Johann Gottfried *339*, *397*
Hevesi Sándor *393*
Horváth Ádám (Pálóczi) *373*

Illei János *350*, *353*
Illyés Gyula *337*, *372*, *374*
Imre Lajos *364*, *372*

Johnson, Samuel *403*
Joly, Jacques *350*
József főherceg *346*, *352*

Kazinczy József *342*, *373*, *379*
Kelemen László *364*, *391*, *392*
Kerényi Ferenc *337*, *342*, *365*, *380*
Kibédy Sámuel *365*
Kis János *339*, *351*, *357*, *365*, *366*, *367*, *380*, *381*, *387*, *388*, *392*, *400*, *402*
Kisfaludy Károly *381*, *382*, *393*
Klinger, Miksa *381*
Klopstock, Friedrich Gottlieb *340*, *380*, *388*, *402*
Kócsi (Kótsi) Patkó János *354*, *359*, *365*, *379*, *382*, *383*
Kotzebue, August *393*
Kovachich Márton György *387*
Kovács Pál *393*
Kozma Gergely *365*, *374*
Kölcsey Ferenc *344*, *403*
Kreskay Imre *357*, *359*
Kun-Szabó Sándor *400*

La Grange (Charles Varlet) *363*
La Place, Pierre-Antoine de *397*, *399*
La Rochefoucault, François de *340*, *388*
Lackfi János *363*
Lemierre, Antoine-Marin *340*
Lessing, Gotthold Ephraim *337*, *339*, *340*, *341*, *345*, *346*, *357*, *358*, *366*, *377*, *378*, *379*, *380*, *381*, *382*, *384*, *385*, *386*, *387*, *388*, *389*, *390*, *391*, *392*, *403*
Livius, Titus *379*

Majláth János *382*
Maller Sándor *400*
Marmontel, Jean-François *339*, *358*, *366*, *380*, *381*, *382*, *403*
Martinovics Ignác *343*, *346*, *352*
Medici Katalin 108, *375*
Metastasio, Pietro *339*, *340*, *341*, *342*, *344*, *345*, *346*, *350*, *354*, *357*, *358*, *366*, *401*, *403*
Mezei Márta *337*
Milton, John *364*
Moland, Louis *363*
Molière, Jean-Baptiste Poquelin 71, 93, *337*, *339*, *340*, *341*, *345*, *346*, *358*, *361*, *362*, *363*, *364*, *365*, *366*, *370*, *372*, *373*, *374*, *385*, *392*, *403*
Mozart, Wolfgang Amadeus *350*

Nagy Gábor *354*, *357*, *365*
Nagy Iván *352*, *358*
Nepos, Cornelius 110, *357*, *376*

Orczy Lőrinc *364*
Ovidius Naso 118

Paracelsus (Theophrast von Hohenheim) 83, *369*
Paulin, Roger *397*
Pictet, Benedict 110
Plautus, Titus Maccius *364*, *367*
Plümicke, Karl Martin von *340*
Pope, Alexander *399*
Portugal, Marcos António *344*
Prónay László *379*, *380*, *387*, *400*
Pukánszky Béla *337*

Ráday Gedeon, id. *353*, *400*
Ráday Pál *353*, *358*, *387*
Raffaello, Santi 126
Ráth Pál *391*, *392*
Rumy Károly György *366*, *367*, *388*

Sallustius, Gaius Sallustius Crispus *339*, *381*, *382*
Satragni, Giangiorgio *350*
Schedel *l. Toldy*
Schedius Lajos *340*, *358*, *366*, *367*, *380*, *402*, *403*
Schiller, Friedrich *386*, *397*, *400*, *403*
Schlegel, August Wilhelm *402*
Schmidt, Heinrich *344*
Schröder, Friedrich Ludwig *340*, *397*
Setéth Imre *344*
Shakespeare, William *339*, *340*, *341*, *342*, *343*, *344*, *357*, *358*, *382*, *397*, *398*, *399*, *400*, *403*

Simai Kristóf *364*
Sipos Pál *353*
Somogyi János *352*
Stephanie, Johann Gottlieb *397*
Sterne, Laurence *352*
Sylvester János *338*

Szajbély Mihály *366*, *403*
Szelestei Nagy László *396*
Szemere Pál *373*, *382*, *388*, *392*
Szent Tamás, Aquinói *l. Aquinói Szent Tamás*
Szentgyörgyi József *338*, *339*, *352*, *357*, *358*, *366*, *367*, *373*, *380*, *392*
Szentmarjay Ferenc *402*
Szigligeti Ede *354*
Szilágyi András *344*
Szinnyei József *342*, *343*, *344*, *359*, *383*, *391*
Szomor Máté *365*

Thuküdidész *357*
Toldy (Schedel) Ferenc *340*, *343*, *344*, *362*, *381*, *385*, *388*, *389*, *390*, *392*, *402*
Trattner János Tamás *338*, *339*, *340*, *381*, *387*, *388*

Ürményi József *358*, *359*

Váczi János *380*, *388*
Váradi (Beller-Peller) Pál *342*
Vasshegyi Margit *364*, *372*
Vida László *393*
Virág Benedek *366*, *367*
Vitéz Imre *387*
Vitringa, Campegius 110, *376*
Vörös Imre *347*, *364*
Vörösmarty Mihály *344*, *381*

Weisse, Christian Felix *344*
Weitzner Leó *363*, *364*, *372*
Wesselényi Miklós, id. *354*, *358*, *359*
Wieland, Christoph Martin *339*, *340*, *388*, *397*, *399*, *402*

Zádor-Stettner György *365*, *374*, *381*, *382*, *388*, *389*
Zambra Alajos *350*, *357*
Zechenter Antal *387*
Zlinszky Ignác *358*